

U. A.

87

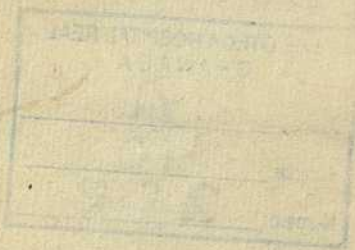
~~25 to 5~~

25 v^{to} 9-11

i11840146

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL	
GRANADA	
	A
Clase:	40
Numero:	238

Comprolo el de Pedro de Montenegro

R. 12832

VIRIDARIUM
 SACRAE AC PROFANAE
 ERUDITIONIS,
 a P. Francisco
 DE MENDOÇA
 OLYSIPONENSI,
 Societat IESV Doct Theol.
 Olim in Comibricensi Academia Primario
 Eloquentiae Magni P. et Phil. Prof. postea in
 Eborensi diuinorum Oraculorum interpretis
 Satum ex cultumque.
 POSTHVMA PROLES
 COLONIAE AGRIPPINAE
 Apud Pet. Henningium.
 Cum permissu superioru.

Eruditio
Sacra

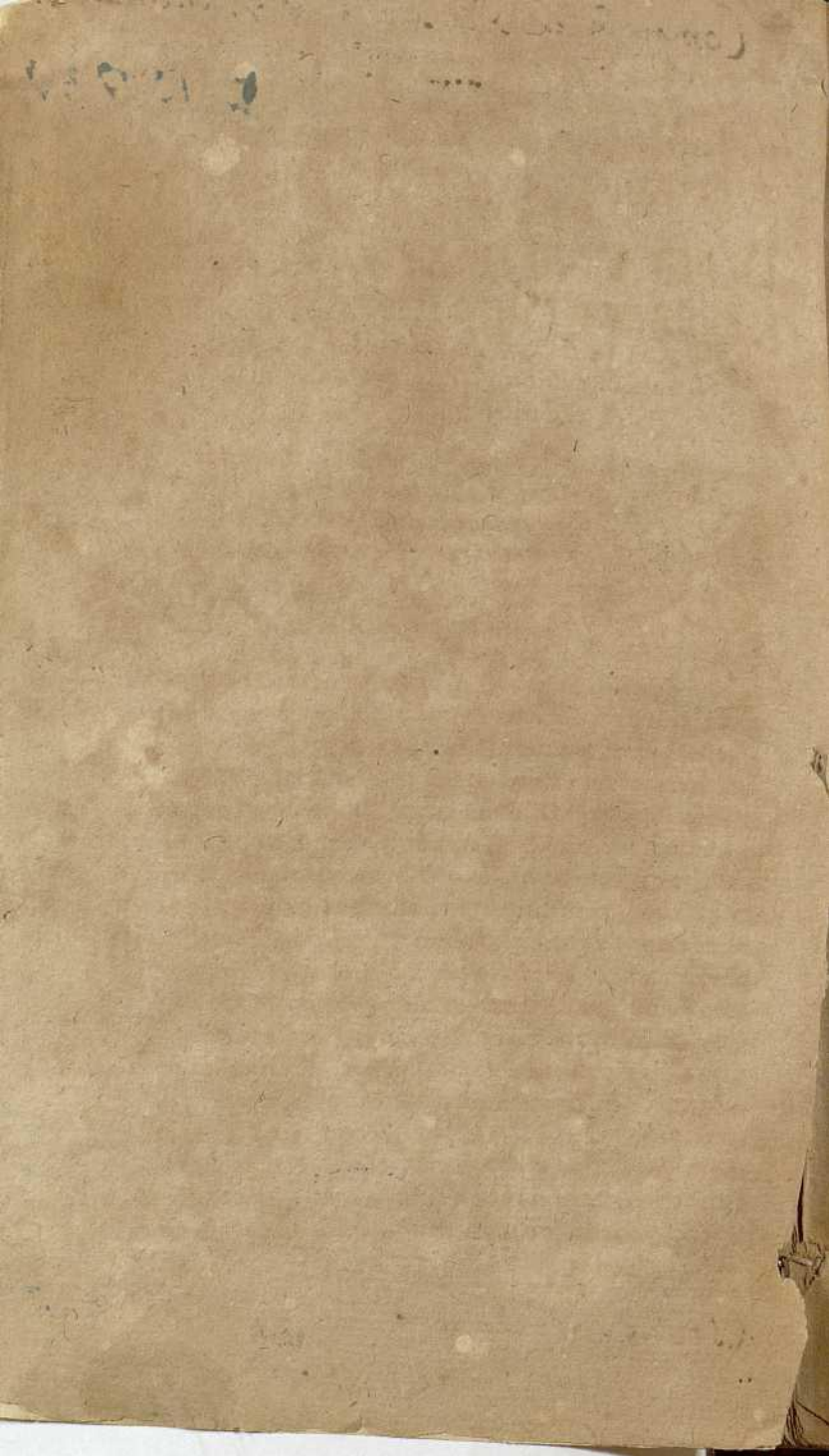
Eruditio
Profana

Anno

Nonum sua forma recebit Virg. n.

Del Col. de la Conf. de S. M. de Gerardo S. B.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI
atque Amplissimo Domino,

D. IOANNI MVNCH,
CELEBERRIMI MONASTERII
S. NICOLAI IN BRAVWEILER, Ord. S. Benedicti
Abbati dignissimo, Dño & Patrono suo
obseruandissimo.

ERE nouo,

— quando clara dies Zephyriq; refecit
Aura poli, redit omnis honos, emissaq; lucent
Germina, & informes ornat sua gloria vir-
gas.

— Cum tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridantes floribus
herbas.

VERE, inquam, NOVO, cum arua virent, ridentq; o-
mnia, cur non & Litteræ? Suum illis quoque VER
est, suus viror & amœnitas. Quis neget? Sed & sua
illis hyems ac pruina est, quis nesciat? Ger-
manico sane cœlo soloq; truculentior bruma iam
pridem inhorruit; & parum abfuit, quin Bonæ AR-
TES, non secus ac Aues, quæ brumæ inclementiam
non ferunt, hinc auolarent, alibi benignius cœlum
quæsituræ. Verum erit, cum frigora mitescent Ze-
phyris; cum Litteris decus & honorem clementior
aura Fauonij restituet; vt extorres Musarum Alumni
sedes & domicilia sua repetant, quas hactenus dirus
& inuisus Artibus Mars occupauit. Sed votum est
duntaxat (ô vtinam Superi annuant; & vaticinium
erit) quod promo. Verum huiusmodi votis & anxii
desideriis longe vehementius stimulari animos eo-
rum credo, quibus olim in deliciis Musæ fuere;
adeoq; assuetis & cupitis modo destitui durum est.

E P I S T O L A

Trahit sua quemque voluptas ; at nulla potentius , quam Litterarum , si earum amœnitas cuiusquam pectus arctius complexa est. Nihil huic simile habent Midæ Rosetum , aut Horti Alcinoi , vel Theffalica Tempe. Vnde & ipsa Præla , velut fœcunda & amœna quædam Prata videre mihi videor. O quot inde Flores & Fructus , quot Florilegia , Anthologiæ , Polyanthæ , Viridaria prodierunt ! imo totos nobis Hortos , Paradisos & Sylvas Præla pepererunt. At cuius vnquam Prati fructus tantis steterê sudoribus , quantis Præli ? Sed hos tamen sola Litterarum amœnitas facile deliniuit. Non credunt hæc , imo etiam rident homines amusi , quibus nimirum non licuit esse tam beatis , vt in amœna Musarum Viridaria admissi delicias gustarent , quas illæ suis tantum alumnis præbent. Porro suas sane delicias , & amœnitates omnis habeat Eruditio , at nulla maiores quam Sacra. Multorum id exemplis , plurimorum testimoniis conuincere , in promptu est. Vnicus ille Præfulum Æui nostri sol Carolus Borromæus instar plurimorum erit ; in quo quidem eximiam eruditionem & raram sanctimoniam felici , at raro sociatas conubio admirari licet. Ille cum moneretur ab Amicis vt Hortum iuxta Domum Archiepiscopalem construere & excoli curaret , in quem subinde concedens , animum tot curis & laboribus fessum fractumque recrearet , & velut inter flores ac herbas corporis

*Ioan. Petrus
Lussanus in
vita eius
libr. 8. c. 27.
Nonarinius
Elect. sacr.
l. 1. c. 1.*

vigorem viresque ad ferenda Pastoralis curæ munia nutriret , respondit : *Hortus Episcopi est Sacra Scriptura.* O Vere digna vox tali Præsule , cui sat elegantia & voluptatis , in illo horto vere vberissimo & amœnissimo inesse visum est , vt facile quascunque alias , fastidiret.

Plura non adfero ; nec maiora petes scio , Ampliffime Præsul , quam hoc vnum à magno Præsule : nisi quod par Auctori huic nostro fuerit animus , eademque

DEDICATORIA.

demque sententia. Ille quippe editis hæcenus doctiss. voluminibus ex vberissimo Scripturæ Sacræ Campo variam Sacræ potissimum eruditionis Elegantiam conuexit; ad ornandos lectissimis floribus id est bonis moribus animos nihil amœnitatis neglexit. Denique cum amara mors tam præclara molienti inuideret, florem ætatis eius acerba falce demessuit, ita tamen, vt obsistere non posset quin flores noui fructusq; pullularent; & hoc Viridarium omnis Eruditionis, tum Sacræ tum Prophanæ, floribus amœnissimum (posthumum Auctoris opus) germinaret. Ego quidem , vt huic tempori seruiam, quo virent vernantq; omnia, & naturæ opera æmulari videar, imo vt affectui animoq; tuo, quem multa lectione, & rara eruditione tinxisti, obsequar ; hocce Viridarium profero. Sed illud Nomini tuo, Dignissime Antistes, inscribo , vt affectus & obseruantia in te meæ perpetuo vernantis, nec vnquam interitura monumentum habeas. Colonia Agrippinæ, ipsi Calend. Maij, ANNO CID. IDC. XXXIII.

Admod. R. da P. tis V. s

Obseruantissimus

PETRVS HENNINGIVS
Ciuis & Bibliop. Colon.

† 3

EXCEL-

EXCELLENTISSIMO
PRINCIPI
ALEXANDRO,
EXCELLENTISSIMI
PRINCIPIS THEODOSII II.
Ducis Brigantini filio.

INGREDITUR vltimò nunquam
egressurus, Magnanime ALEXAN-
DER, Regiam vestram domum
Mendoça noster, seu potius vester,
quia, vel adhuc mortuus memor
quærit, quos viuus habuit in deli-
ciis. Quærit vero Aristoteles Christianus Alexan-
dram suam: quærit Latinus Homerus etiam post
mortem Alexandrum. Ingreditur autem non iam
Regio, sed florido habitu insignitus. Iccirco tamen,
Princeps Excellentissime, antiquum hospitem ne de-
digneris; quamuis enim immatura dies acerbissimo
pollicis ictu pulcherrimum florem decerpserit, colo-
res adhuc natiuos retinet,

Virg. Æn. 11

— *nec dum sua forma recessit.*

Præsertim quod amœnus hic liliorum & rosarum
cultus non dedeceat Regium tuum genus, in quo
passim

Virg. Eclog. 3

— *inscripti nomina Regum*

Nascuntur flores.

Plane nihil est, quod excellentissimis fratribus inui-
deas, plurimum verò de quo glories: & quia nec
Salomon *in omni gloria sua* tantam induit maiestatem,

Luc. 12.

& quia

& quia donum etiam Regium recognoscis, atque adeo Mendoçæ cineres non ingratos erga te sentis, sed optime animatos experiris. Et licet ut minor natu ultimus accedas ad munus, primitias recipis omnium fructuum, quos feliciter protulit Mendoçæ ager, quasi vero qui forte posterior, prior fuisses in amore. Et cui æquius sacrandum erat suaviuum florum Viridarium, quam Flori totius Regiæ nobilitatis? Quis humanius humaniores & amœniores sapientiæ flosculos excepisset, quam humanissimus & sapientissimus Princeps? Quis laureatos apices, triumphales coronas, palmatas vestes, liliatas togas pluris faceret, quam Alexander? Cum vero sæpe Martio æstues calore, hæce inter respirabis veris rosas, & beatissimæ voluptatis sedes, lucosq;

— amœna

Quos & aque subeunt, & aure.

Horat. lib. 3
od. 4.

Neque inuictum illud animi robur, quo horribilem aprum excipis, neque illa incomparabilis corporis dexteritas, qua Troianum ludum exerces, neque validus ille virium conatus, quo hastam ingentem quatit, & iam videris

— impiger hostium

Vexare turmas, & frementem

Mittere equum medios per igneis.

Horat. lib. 4.
od. 14.

Neque, inquam, Martius ille calor delicatissimas exurit rosarum opes. Enimvero cernimus aliquando Martem abire in Narcissum, Bellonam in Floram, & spicula mutari in lilia, hastas in rosas, atque inter rubentes galeas & ferreos belli apparatus floridus apex crumpit, & delicias expandit mille colorum.

— Mauortia signa rubescunt

Floribus & subitis animuntur frondibus haste.

Claud. de
Nup. Hon.

Scio te Musices concentu beari immortaliter: Musas & Mar. audies, &

— Albano Musas in monte locutas.

Horat. lib. 2.

† 4

Quod epist. 1.

Quod si in syluestres aliquas forte incidas, ne pudeat
immorari paululum, & affari.

Virg. Eclog. 2

—— *Habitarunt DI quoque sylvas.*

Maxime quod sub rustico habitu optime interno-
sces ciuilem togam, vrbantumq; sermonem, qualem
in te admiramur omnes, & veneramur,

*Claud. de
Conf. Mal.*

—— *Rigidi sed plena pudoris*

Elucet grauitas fastu incunda remoto.

Nec desunt plurima Philosophiæ documenta & or-
namenta, quæ doceant, quæ oblectent. Quapro-
pter, Lusitane Alexander, nihil tuis detrahit laudibus
Macedonis Alexandri laus & gloria, quia sub huius
Aristotelis disciplina disces præstantius, formaberis
rectius, euades sapientior. Deinde si diuinus amas
Poeticæ afflatus, Latinum Homerum offerimus,
puluino quidem tuo dignum. Qui non Vlyssis Troiæ
euerforis, sed Christi salutis nostræ assertoris labores
canit & triumphos. Diuina Homeri huius verba
præclarius te excitabunt ad pietatem, quam Alexan-
dram illum Achillis facta ad pugnam. Ille item ma-
gnopere sibi placuit in Apellis tabula, & Lysippi ere-
si quidem

*Plut. in Ale-
xand.*

*Horat. lib. 2.
epist. 1.*

Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem

Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra

Fortis Alexandri vultum simulantia.

Plut. in Alex

Ceterum Apellis manus Alexandrum adeo ad viuum
expressit, vr vulgo etiam iactaretur duos esse Ale-
xandros, quendam à Philippo genitum, quem nemo
poterat gladio imitari; alterum ab Apelle depictum,
quem nemo poterat reddere penicillo. Tuum etiam
Apellem, Lusitane Alexander, felicius sortitus es, qui
te coloribus non delineauit, sed floribus animauit,
è quibus suauissimi efflantur odores, qui sensus ca-
piunt & titillant meos. Odoror & delibo tuæ pieta-
tis violas, tuæ humanitatis rosas, tuæ nobilitatis
lilia, tuæ maiestatis cariophylla, tui ingenij hya-
cinthos,

cinthos, & reliquos virtutum tuarum venustissimos flores;

*Quos neque frigoribus Boreas, nec Sirius vrit
Æstibus, æterno sed veris honore rubentes,*

*Claud. de
Laud. Ser.*

Ille denique Alexander pensiles Babylonis hortos non solum laudavit, verum etiam in perenne miraculum religiosus servavit. Age igitur, Lusitane Alexander, distringe fulmineum enses, non ad Gordium aliquem nodum dirumpendum, ut Alexander, sed ad hoc Viridarium, vel, si maais, Paradisum custodiendum, ut Cherubinus. Recte sub sapientis Cherubini custodia, siue tutela manet sapientiæ Paradisus. Hæc autem custodia, Tutelarum Cherubine, non tibi erit, ut Augustini verbis utar, *laboris afflictio, sed operatio voluptatis.* Quis autem tam parcus, & infrequens Piorum cultor, ut tam sacros aditus tentare audeat? Quis tam proiectus & amens, ut illibatos flores polluere non reformidet? Gladio ancipiti obarmatus pro foribus Viridarij vtriusque eruditionis excubat Alexander: Nam & hic Alexander est; excubat Cherubinus,

Curt. lib. 5.

Plut. in Ale.

Curt. lib. 3.

Genes. 3.

*Aug. de Ger.
ad lit. l. 8. c. 8*

Curt. lib. 3.

— *Procul ô, procul este profani,
Conclamat vates, totoq; absistite loco.*

Virg. Æn. 6.

OPTIMO FLORVM
LECTORI

SALVTEM PLVRIMAM IMPERTIOR.

EN tibi aperio Viridarium, quo nihil iucundius indagari, nihil amœnius inueniri poterit. Locus est genialis totus, ac plenus deliciarum: virentibus herbis vestitus, recentissimis floribus ornatus, pellucidis fontibus irriguus, felicissimis arboribus confitus, opacis nemoribus coronatus, pulcherrimis areolis distinctus, resupinis puluinorum toris compositus, singulis tramitum succis diuisus, omnibus gaudentis naturæ donis accumulatus.

Horat. lib. 1.
od. 17.

——— *Hinc tibi capis*
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.

In geniale scilicet vtriusque eruditionis domicilium te introduco, floridis librorum ambulationibus compositum, gratissimis problematum areolis distinctum, ingeniosis argumentorum puluinis ornatum, venustissimis omnibus sapientiæ floribus coronatum. Habes itaque Viridarium & Humanarum, & Sacrarum literarum. Placuit sic inscribere, tum propter incredibilem rerum varietatem, tum propter maximam ipsarummet rerum iucunditatem. Si displicet, displiceant etiam auctores, & boni cultores scientiarum, qui in hortis genialibus floruerunt, ibique Academias suas instituerunt, & collocarunt.

D. Hieronymus lib. 2.
aduers. Iou.
Basil. Exaëmer. hom. 4.
Amb. Exaëmer. li. 4. c. 2

Morem approbavit, & laudauit Hieronymus vtriusque eruditionis castissimus Professor. Nec inuenustè sapientiam Viridario componimus, quando Basilius cœlum ipsum sideribus ornatum, tanquam floribus picturatum considerat: quando Ambrosius ex cœlo stellas, veluti ex Viridario rosas in fasciculos colligit, & cœlestibus zonis annectit; quasi verò venustatem potius à floribus sidera, quam à sideribus flores mutuari videantur. Dispersos autem flores studiosius legi, & collegi,

Horat. lib. 4.
od. 1.

——— *apis Matins*
More, modoq;
Grata carpentis thyma per laborem,
Plurimum circa nemus, vuidiq;
Tiburis ripas.

Pluri-

Plurimos non potui inuenire, quia si omnes, quos fecundissimus protulit Authoris ager, flores collegissem, innumera dubio procul viridaria conderentur. Ex his verò paucis non venena, vt aranea: sed mella vt apes sedulò lege; si illud facias, Cleopattam in tuam pestem; si hoc, Poëtas in tuam laudem imitaberis, qui quidem,

Plinius.

Floriferus vt apes in saltibus omnia libant.

Lucreti^o li. 3

Si flores inter spina latens togam carpat, & manum pungat, nil mirum, cum natura Rosam ipsam omnium florum Reginam quasi quadam spinarum custodia munerit. Stimulos autem tribuit, non dolores, amatorios potius, quam amaros dedit aculeos, quia amorem voluit conciliare, non injicere horrorem. *Vt stimulis illis*, inquit Basilius, *agere contactum admittentibus ad* *Basilius e-*
marus desiderium colligentes prouocet. Verum cum tribuli, & *pist. 149.*
fentes non floris, sed criminis fructus sint, quia ante peccatum, Basilio teste, spinis rosa caruit, quidquid suaue, cum floribus natum, quidquid asperum, aliunde adueniens iudicetur: nulla in Authore asperitas, nullus erat aculeus.

Exaem. ho-
mil. 5.

Singula singulis librorum vestibulis expono. Iam ades audissimus: optas fieri cum Argo oculus, cum Catullo nasus. Esto, pollicem infige, qua oculus, qua magis voluptas fert: selige rosas venustiores, necte in fasciculos, admove sensibus per summum delictum. Colores artificii cuique penecillo amulari fas, amulari certè, sed non facile imitari.

CENSORVM IVDICIA.

R. P. BALTHASAR ALVAREZ, Doctor Theologus, &
quondam Eborensis Academiae Cancellarius.

Peruidi, qua potui cura, P. FRANCISCI DE MENDOÇA
peruigilia Natalis Domini; itemq; sanctissimæ Virginis, sa-
crorum Doctorum, Philosophis humaniorumq; literarum proble-
mata varia, necnon orationes eas, quas habuit Auctor dum Rhe-
torem ageret Conimbrica atque Olyssipone: qua omnia neque à fi-
de Catholica, nec à sanis moribus abhorreere palam iudico; imo
qua pietate, qua eruditione, qua dictionis elegantia & nitore as-
persi vniuersa, legentibus sicut & utile, ita erit manifestum:
quapropter dignum opus censeo, quod æternitati mandetur. Co-
nimbrica in Collegio Societatis IESV, anno 1628.

R. P. LVCAS VELLOSO, quondam Olyssipone & Co-
nimbricae primarius Eloquentiæ Professor, modo
in Academico Conimbricae Collegio diui-
narum literarum Interpres.

Legi hosce P. MENDOÇÆ flores è sacro, ac profano agro bene
collectos, suisque ordinibus venustè dispositos. Opus est pri-
ma iuuentutis, non tamen crudum, nec ingratum gentis Rhetori-
cæ animis, & auribus. Vnde quis poterit Oratoria dignitatis opeq;
habere, Romana Eloquentia leges haurire, disputationum vires
cogere, ac dicendi modos utiles discere: Non laudo Poeticam su-
pellectilem è Musarum hortulis delectam accurate, & que potest
iuueniles animos chori poëtici mulcere grauitè, ac mollire hone-
ste. Inde enim sacra omnia ad mores poliendos, ad pios motus ani-
mi ad Christi honores curandos. Quid plura? Compendio vtor,
opus est, arte nobile, rebus grande, moribus utile, nec à suo Aucto-
re alienum. Quare typis mandetur. Conimbrica in Collegio So-
cietatis IESV, anno 1628.

R. P. BALTHASAR TELLIVS, quondam in Eborensi,
Olyssiponensi, & Conimbricensi Academia
primarius Eloquentiæ Professor.

Iudex datus fui ad examen præclari huius operis castigandum,
Legi ego, & incredibili gaudio perlegi: atque, vt ex ani-
mo lo-

mo loquar, non largiùs unquam voluptati indulſi; illa mihi le-
tationis ſors facta ex uſura Gratiarum venuſtate multò feſtinior;
Cælo ne peractum

Stat. I. Sylu.

Fluxit opus?

Illud in hoc diuino opere veriffimum, quod in cunctis difficilli-
mum, vetuſtis nouitatem dare nouis authoritatem, obſoletis ni-
torem, obſcuris lucem, gratiam faſtiditis. Ergo ut incerta ad-
miratione exultantem, & euagari geſtientem animum per hoc
ingenioſum Viridarium comprimam, quos flores priùs colligam?
Qua quibus anteferam? Olorinos ne priùs carminum mirabor
cantus, & morabor, quibus nouem Muſas mella poetica credide-
rim inſtillaſſe? Illis profectò præcinunt,

Plinius.

Quorum ſtupefactæ carmine Lynces,

Virg. Eclo. 8

Et mutata ſuos requierunt flumina cūſus.

An ſoluta orationis ligatas leges priùs legam? Quantus enim in
Rhetorica eſt? Quantus ore hanc tonat? Quid ſi ad decorum ſo-
phia puluerem accedam colligendum? Nullibi cerè gratius Virgo
Beatiffima, ut Flos campi, & liliū conuallium, quàm in hoc
Viridario reuiuſcit. O magna fœcunditas ingenij! O flores, & o-
dorum ſuauiſtate, & ſaporum dulcedine, quibus Alceoni damno-
ſa pomaria verè cedunt. Quare, iam non

Cantic. 2.

Elyſios miretur Græcia campos,

Vir. I. Geor.

adſunt enim Mendoça noſtri, quem nobis aſtra tulere inuidioſa,
uinis ingenij fontibus horti irrigui pullulantes: adſunt diuino pol-
lice humaniores floſculi prælibati; hic

Zephyris melioribus halant

Claud. I.
de raptu.

Perpetui flores.

Ne uidelicet Magnus Mendoça, ſolos nobis diuinarum literarum
perennes hauſtus propinaret, verùm etiam amœniori nos calamo
ſpoliata omni humane eruditionis gratia recrearet; utrumquæ e-
nim in tanto Doctore magnum, in viroque fuit ille verè Maxi-
mus. Hoc nobis de importuna eius morte ſolatium, ut ex vitali e-
ius tumulo, velut ex animato Phœnicis cinere, fauilla in violas,
in virentia, ac viuientia lilia mors ipſa reſfloſceſceret. Enimuerò,
qui hos nunquam morituros huius Viridarij flores legerit, & col-
legerit, nonne verius hic repetet admirabundus,

Num non è manibus illis?

Perſ. ſat. I.

Num non è tumulto, fortunataq; fauilla

Nalcuntur violæ?

Quapropter, iudicium hoc meum eſto, hæc ſcripta non ſolum typis
mandanda, verum etiam

Horat. in ar-
te poetica.

Linenda cedro, & leui ſeruanda cupreſſo.

Conimbrica in Collegio Societatis IEſu, anno milleſimo ſexcen-
tèmo vigefimo octauo.

R. P. FRAN-

R. P. FRANCISCVS DE MACEDO, quondam in
Olysiiponenfi & Conimbricenfif Primarius,
modo in noua, ac Regia Madriti Acade-
mia primus & primarius Eloquen-
tia Profeflor.

Viridarium P. FRANCISCI MENDOÇII
& uidi & percurri, non minus oculis,
quam animo. Omnigena florum varie-
tas cum odoris, tum coloris fuauitate
mirifice recreauit. Singulos more apif in fedi, libaui.
Suxi merum mel, merum nectar. Utinam huc reli-
qua studiosarum apum examina conuolent, ut fa-
nos construere collecto hinc melle possint. Hic rosa
Theologiam, lilia Scripturam, cariophylla Eloquen-
tiam, viola Poeticen, hyacint hi Historiam redolent
ac spirant. Nec Auctoris morte marcent: uiuunt,
crescunt sub aliena manu, quæ quidem iisdem ner-
uis ac sanguine, quibus Auctoris, constat. Dignum
plane opus, ex quo omnis literaria Respubl. solemne
faciat florilegium. Ergo typis mandandum censeo.
Conimbricæ in Collegio Societatis IESV, anno 1628.

R. P. SE-

R. P. SEBASTIANVS D'AMAYA, primarius quondam in Co-
nimbricensi Academia Eloquentiæ Professor.

CUltum sane aperitur orbi viridarium, inter cuius a-
mœnitates si quem videas spatiantem, dicas :

Hunc tacitum sylvas inter reptare salubres,
Curantem quicquid dignum sapiente bonoq; est.

Horat. lib. 2
epist. ep. 4.

Excoluit non Alcionus aliquis voluptarius, sed Franciscus ille
acerrimus virtutis sectarius. Non Mendosus aliquis Adonis,
sed Mendocæ ille Deo vnice habitus in amoribus. Non Baby-
lonia vlla Semiramis areolas composuit, aut pensili opere li-
brauit hortos, sed cœlestis illa egregij Doctoris manus & ca-
lamus Lysium hoc viretum concinnauit in Elysium, quo pos-
set animos mentesq; legentium florum varietate, diuite re-
rum gremio, fœcundo eruditionis sinu, sententiarum vberta-
te, dictionis basilico ornatu, & arcana locorum indagine
prendere & suspendere.

———— hinc tibi copia

Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.

Horat. car.
lib. 1. od. 17.

Nam paratum hoc Paradiso conterminum non Pomona irri-
gavit, sed suis Flora pinxit lenociniis, quod vltima finxit an-
tiquitas. Habes tamen hic (fide Attica dictum crede) habes
lucos, cœli

———— amœnæ

Quos & aquæ subeunt & auræ.

Horat. car.
lib. 3. od. 4.

Licet tu Pestana roseta, licet Tyburis delicias, Coricij senis
sarculo versatas glebas Ætneæ Proserpine hortos, aut alios
quosq; ad stuporem diuitiis ac deliciis affluentes ingrediare,
è vestigio illa tuum subibit animum magni Basilij sententia.

Cum obiter in domum viri valde opulenti ingressus
fuero, & videro ipsam omnigenis floribus illustra-
tam, noui quod hic nihil pretiosius possidet his, quæ
videntur: sed inanimata quidem magno studio or-
nat, animam vero incultam habet. Quia scilicet oculos
illa pascunt, non animos. Si tamen in hoc Mendocæ Virida-
rium pedem inferas, viuentem illius adhuc & vigentem odo-
rem doctrinamq; vel etiam post obitum virescentem cum vi-
deris,

D. Basil.
conc. addi
uites.

D. Basil.
conc. de Pa-
radiso.

deris, illos scientiæ flores, an fructus diuinum quid mentibus
inhalantes, illam etiam num spirantem scientiæ fragran-
tiam, cordis tui credo sensa illa explicabis in eloquentiam
cum eodem Patre Basilio. Illic florem non ad breue tem-
pus fulgentem, sed durabilem iucunditatem haben-
tem, gratum aspectu, indefinentem delectationem
præbentem, insatiabilem fragrantiam reddentem, &
coloris præstantia insigniter coruscantem, non ven-
torum violentiæ exoluunt, non nouilunia tabes-
ciunt, non glacies congelat, non Solis ardor combu-
rit. Dices cum eodem esse locum, in quo est exortus lu-
cis, in quo deliciæ animæ, & pulchritudo virtutis
à multifaria scientiâ initium habens.

Psal. i. 3.

Bellar. in Pf.

Horat. car.
lib. i. od. i.

Quod mirum quantum quadret & cadat in hoc Mendoçæ
Viridarium, ubi mentes deliciari possunt in gaudiis à multi-
faria scientiâ initium habentes, siquidem hortus iste sa-
pientiæ omnigenæ pomarium complectitur. Vnde pro scien-
tiarum varietate ut ut libuerit, poma licet cuilibet excerpe-
re. Illum, qui in hoc scientiæ plantarium se penetrauerit,
beatum ter & amplius in clamabo. Erit enim tanquam li-
gnum quod plantatum est secus decursus aquarum,
quod fructum suum dabit in tempore suo. Nati qui
ita se gerunt, semper virent gloria & honore. Quam-
uis enim interdum à carnalibus despiciantur, tamen
à sapientibus & ab ipso Deo honorantur, ut scite Bel-
larminus Cardinalis ad id Psalmi. Hoc ergo fortunatum ne-
mus sedesq; beata si te habuerit cultorem, efficiet profecto,
ut colonum Mendoçam omnium scientiarum coronis exornes
laurea Apollinari, olea Mineruali, virenti baccare, hedera
frontium doctarum præmio. Teq; omnino perducet, ut
meæ sententiæ subscribas, dum vero verius censeo dignissi-
mum esse opus, in quo tuam operam colloques assiduam: di-
gnissimum itidem, quod ab umbra ad Solem, à priuatis pa-
rietibus ad forensē lucem, non quidem ad exigui prædica-
tionem temporis, sed ad memoriam præclarissimi Doctoris
sempiternam, emittatur. Olysi pone anno Domini 1628.

FACVL-

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS
Soc. IESV in Prouincia Lugdunensi.

STEPHANVS BINETVS, Prouincialis Soc. IESV,
in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium
idem Societati à Regibus Christianissimis,
Henrico III. 10. Maij, 1583. Henrico IV.
20. Decembris, 1606. & Ludouico XIII. nunc re-
gnante, 14. Februarij, 1611. concessum, quo Biblio-
polis omnibus prohibetur ne libros ab eiusdem So-
cietatis hominibus compositos, absque Superiorum
permissione imprimant; permittit IACOBO CARDON,
Lugdunensi Bibliopola, vt librum, cui inscriptio,
Viridarium vtriusq. eruditionis, tam sacrae, quam profanae,
Authore P. Francisco Mendoga, Societatis IESV Theolog,
ad sex proximos annos imprimere, ac diuendere li-
bere possit. Datum Lugduni 29. Decembris, 1630.

STEPHANVS BINETVS.

CENSURA OPERIS.

NOs intra scripti S. Theologiae Doctores
fidem facimus, lectum ac perlectum à no-
bis librum, qui inscribitur, *Viridarium v-*
triusque eruditionis tam sacrae, quam profanae,
Authore P. Francisco Mendoga, Societatis IESV Theologo,
in quo nihil fidei Catholicae, Apostolicae, & Romanae
contrarium animaduersum. Lugduni die 8. Octobr.
1630.

FR. CL. COCHET.

FR. BERNARDINVS MOLLIASSON

Lectorin conuentu S. Bonauenturae.

††

LICEN-

LICENTIA R.P. PROVINCIALIS
in Prouincia Rhenana inferiore.

Cum Sacra Casareæ Maiestatis decreto omnibus & singulis Typographis ac Bibliopolis, ac aliis quamcunque librariam negotiationem exercentibus serio firmiterq; inhibeatur, ne quisquam ullos libros à nostris Patribus hæctenus editos, vel in posterum edendos intra Sacri Romani Imperij regnorum & dominiorum sue Cas. Maiest. hereditariorum fines simili vel alio characteris genere, aut forma, siue in toto, siue in parte recudere, vel alio recudendos mittere, aut alibi etiam impressos adducere, vendere & distrahere, clam seu palam, citra iudicium ac testimonium supra dictorum Patrum audeat vel presumat: concedo ego GOSWINVS NICKELL Societatis IESV per inferiorem Rheni prouinciam Præpositus Prouincialis, PETRO HENNINGIO Bibliopola Coloniensi facultatem excudendi R. P. Francisci Mendocæ Societatis IESV Presbyteri Commentariorum in libros Regum Tomos tres, uti & eiusdem Viridarium de eruditionibus sacris & profanis. In cuius rei fidem hoc ei testimonium propria manu subscriptum dare volumus. Colonia 19. Maij, Anno 1633.

GOSWINVS NICKELL.

OR.

O R D O,

I N D E X

Librorum, Peruigiliorum, Problematum, Orationum, Progymnasmatum, Scholiorum, Saturnaliorum, & Capitum.

L I B E R P R I M U S.

FLORES SACRI

De Natali Domini.

PERVIG. I.		O T V M vouit, dicens, Domine exercituum, &c. <i>1. Rēg. 1. 11.</i>	pag. 2.
		2. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiae caelestis, &c. <i>Luc. 2. 13.</i>	9
3.		Puer accinctus Ephod lineo, &c. <i>1. Reg. 2. 18.</i>	13
4.		Expectantes beatam spem, & aduentum gloriae magni Dei, &c. <i>ad Tit. 2. 13.</i>	17
5.		Donec veniat desiderium collium aeternorum, &c. <i>Gen. 49. 26.</i>	25
6.		Scribentur haec in generatione altera, &c. <i>Psal. 101. 19</i>	30
7.		Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara. <i>Psal. 56. 9.</i>	37
8.		Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiae, & sanitas in pennis eius. <i>Malach. 4. 2.</i>	41
9.		Posuisti tenebras, & facta est nox, &c. <i>Psal. 103. 20.</i>	47
10.		Cras erit vobis salus, cum inaluerit Sol, &c. <i>1. Reg. 12. 9. 52</i>	52
		†† 2	LI-

LIBER II.
FLORES SACRI.

De Virgine Deipara.

- PROBL. I. **V** Trùm liceat Virgini Deiparæ corporalia misericordiae opera exercere? 61
2. Vtrùm nobis vtilius sit IESV nomen sanctissimum implorare, an nomen Mariæ? 67
3. Vtrùm B. Virgo proprium actum pœnitentiæ aliquando exercuerit? 73
4. Vtrùm B. Virgo adoratione patriæ adorari queat? 78
5. Vtrùm B. Virgo suo patrocinio aliquem aliquando ab inferis eripuerit? 81
6. Vtrùm B. Virgo omnium prima Virginitatis voto se obstrinxerit? 88
7. Vtrùm B. Virgo præter gratiam Sacramentorum, aliam ex opere operato acceperit? 91
8. Vtrùm B. Virgo vnum, aut plures Angelos custodes habuerit? 94
9. Vtrùm B. Virginis cultorem in æternum damnari, impossibile omninò sit? 99
10. Vtrùm B. Virgo sola, ac sæpius diuinam essentiam intuituè cognouerit in hac vita? 100
-

LIBER III.
FLORES SACRI.

De sanctissimis Ecclesiæ Doctõribus, & D. Paulo maximo gentium Doctõre.

- PROBL. I. **V** Trùm D. Augustinus humiliorem se præbuerit in libris Confessionum, an in libris Retractationum? 104
2. Vtra fuit laudabilior D. Hieronymi occupatio, tota vita docuisse, an tota vita didicisse? 111
3. Vtrùm D. Ambrosius, si solum Augustinum docuisset, & conuertisset, lauream Doctõris Ecclesiæ mereretur? 116
4. Vtrùm

Index Librorum, &c.

4. Vtrum D. Gregorius utilior fuerit Ecclesie suo Pontificatu, an suo Doctoratu? 120
 5. Vtrum nomen Angelici Doctoris conueniat D. Thomae, ratione doctrinae, an ratione vitae? 124
 6. Vtrum D. Bonauentura rectius, & humilius egerit, frequentando Eucharistiam, an ab illa multos dies propter reuerentiam abstinendo? 128
 7. Vtrum D. Paulus sua eloquentia vetetes Oratores superarit? 132
 8. Vtrum D. Paulus abundantius omnibus Apostolis laborarit? 140
 9. Vtrum D. Paulus sine vilo humilitatis di pendio suas laudes euulgarit? 145
 10. Vtrum D. Paulus in paradysum raptus, diuinam essentiam intuitus fuerit? 149
-

LIBER IV.

FLORES PHILOSOPHIAE.

- PROBL. I. **V**Ter situs hominis sit praestantior, sessio, an statio? 156
2. Quenam praestantior sit hominis statura? 158
 3. An scientia, & ingenium officiat, vel proficiat Principi ad rempubl. administrandam? 163
 4. Vtrum perfectius sit amicos diligere, an inimicos? 169
 5. Vtrum senes, plus, quam iuuenes mortem reformident? 174
 6. Vtrum nouae opiniones communiter probabiliores euadant, quam antiquae? 175
 7. Parentibusue, an nutricibus filij similiores euadant? 181
 8. An voces virtutem habeant naturalem ad vitam prorogandam, vel mortem maturandam? 183
 9. An qui se intermunt, ex animositate, vel ignauia id efficiant? 186
 10. Vtrum mors naturalis non solum sine dolore, sed cum voluptate possit aliquando accidere? 189
 11. Vtrum quae propter oculos fascinatio contingit, naturaliter fiat? 192
 12. An Pexgmaei, veri sint homines? 195
 13. Vtrum fuga aliquando a fortitudine imperetur? 197
 14. Vtrum homini post vigesimum quintum annum nulla crescendi spes supersit? 202

LIBER II.
FLORES SACRI.

De Virgine Deipara.

- PROBL. I. **V** Trùm liceat Virgini Deiparæ corporalia misericordiae opera exercere? 62
2. Vtrùm nobis vtilius sit IESV nomen sanctissimum implorare, an nomen Mariæ? 67
3. Vtrùm B. Virgo proprium actum poenitentiae aliquando exercuerit? 75
4. Vtrùm B. Virgo adoratione patriæ adorari queat? 78
5. Vtrùm B. Virgo suo patrocinio aliquem aliquando ab inferis eripuerit? 81
6. Vtrùm B. Virgo omnium prima Virginitatis voto se obstrinixerit? 88
7. Vtrùm B. Virgo præter gratiam Sacramentorum, aliam ex opere operato acceperit? 91
8. Vtrùm B. Virgo vnum, aut plures Angelos custodes habuerit? 94
9. Vtrùm B. Virginis cultorem in æternum damnari, impossibile omnino sit? 99
10. Vtrùm B. Virgo sola, ac sapius diuinam essentiam intuitiue cognouerit in hac vita? 100
-

LIBER III.
FLORES SACRI.

De sanctissimis Ecclesie Doctoribus, & D. Paulo maximo gentium Doctore.

- PROBL. I. **V** Trùm D. Augustinus humiliorem se præbuerit in libris Confessionum, an in libris Retractationum? 104
2. Vtra fuit laudabilior D. Hieronymi occupatio, tota vita docuisse, an tota vita didicisse? 111
3. Vtrùm D. Ambrosius, si solum Augustinum docuisset, & conuertisset, lauream Doctoris Ecclesie mereretur? 116
4. Vtrùm

Index Librorum, &c.

4. Vtrum D. Gregorius vtilior fuerit Ecclesie suo Pontificatu, an suo Doctōrātū? 120
 5. Vtrum nomen Angelici Doctōris conueniat D. Thomae, ratione doctrinae, an ratione vitae? 124
 6. Vtrum D. Bonauentura rectius, & humilius egerit, frequentando Eucharistiam, an ab illa multos dies propter reuerentiam abstinendo? 128
 7. Vtrum D. Paulus sua eloquentia vetetes Oratores superarit? 132
 8. Vtrum D. Paulus abundantius omnibus Apostolis laborarit? 140
 9. Vtrum D. Paulus sine vilo humilitatis dispendio suas laudes euulgarit? 145
 10. Vtrum D. Paulus in paradysum raptus, diuinam essentiam intuitus fuerit? 149
-

LIBER IV.

FLORES PHILOSOPHIÆ.

- PROBL. I. **V**ter situs hominis sit præstantior, sessio, an statio? 156
2. Quænam præstantior sit hominis statura? 158
 3. An scientia, & ingenium officiat, vel proficiat Principi ad rempubl. administrandam? 163
 4. Vtrum perfectus sit amicos diligere, an inimicos? 169
 5. Vtrum senes, plus, quam iuuenes mortem reformident? 174
 6. Vtrum nouæ opiniones communiter probabilioreseuadant, quam antiquæ? 175
 7. Parentibusne, an nutricibus filij similioreseuadant? 181
 8. An voces virtutem habeant naturalem ad vitam prorogandam, vel mortem maturandam? 183
 9. An qui se interimunt, ex animositate, vel ignauia id efficiant? 186
 10. Vtrum mors naturalis non solum sine dolore, sed cum voluptate possit aliquando accidere? 189
 11. Vtrum quæ propter oculos fascinatio contingit, naturaliter fiat? 192
 12. An Pægmæi, veri sint homines? 195
 13. Vtrum fuga aliquando à fortitudine imperetur? 197
 14. Vtrum homini post vigesimum quintum annum nulla crescendi spes super sit? 202
 15. Vtrum

Index Librorum, &c.

15. Vtra aptior sit ad insaniam inducendam, felicitas an infelicitas? 204
16. Vtrum dormientes propria vigilantium opera moliantur? 210
17. An viribus naturæ possit iuuenta sensibus recidere? 212
18. Vtrum sint homines suapte natura monstrosi? 215
19. Num hominis interiora plus hyeme, an æstate caleant? 217
20. Quænam ætas ad disciplinas perdiscendas sit aptior? 219
21. Quæ complexio sit aptior ad scientiam? 220
22. An naturæ, vel artis beneficio ita disponi quis possit, vt non lædatur à veneno? 223
23. Vtrum aqua per se solum nutrire valeat? 226
24. Vtrum homo possit vltra nouem dies in ediam tolerare? 230
25. Quod maius tormentum, sitis, an fames? 232
26. An genus aliquod animalium in elementari igne viuat? 234
27. An serpentum incautatio naturali verborum potestate fiat? 237
28. An cor humanum medio in pectore ita locatum sit, vt neque ad dextram declinet, neque ad sinistram? 239
29. Vtrum anima separata, se, & corpora à se diuisa localiter mouere, vel corpus assumere queat? 241
30. Quis color omnium præstantissimus? 244
31. Vtra animi affectio sit vehementior, spes, an desperatio? 250
32. Num intellectus noster possit vllam rem sensatam in hac vita percipere, nulla interueniente sensus operatione? 252
33. Vtrum phantasia cognitionem substantiæ possit attingere? 254
34. Num brutæ animantes odore & cantu recreentur? 256
35. An principium alendi, quod est in plantis, sit reuera anima? 258
36. Vtrum primus dies artificialis in superiori hemisphærio illuxerit? 260
37. Vtrum hemisphærium sit nobilius, superius, an inferius? 264
38. Vtrum intelligentiæ per se immediate, an medio impulsu cælum moueant? 268
39. Vtrum Luna creata sit in plenilunio, an in nouilunio? 270
40. Vtrum Luna totam suam lucem à Sole mutuetur? 273
41. Vtrum Luna inter duo luminaria magna à Deo condita recte numeretur? 275
42. Quæ ratio ineundi naturalis diei sit rerum naturæ conformior? 278
43. Sitne astris ad agendum potentius organum, lux, an motus? 280
44. Vtrum zonæ, torridæ, & extreme frigidæ habitabiles olim fuerint? 282
45. Vtrum tota terra motu trepidationis naturaliter moueri queat? 286
46. Vtrum centrum grauitatis, sit vnum cum cætro vniuersi? 290
47. Vtrum aer parte aliqua sit nauigabilis? 293

LIBER V.

FLORES VARI.

- PROBL. I. **Q**uid illustrius, Patrem appellari, an Dominum?
296.
2. Qui ad bellum aptiores, barbati & comati, an imberbes & obrasi? 298
3. Quod magis Principem deceat, venationis exercitium, an lectionis studium? 302
4. An errent, qui solum ebrios in conuiujs coronari solitos a-
runt? 306
5. Qui locus honoratior sit? 307
6. Vtrum vir loco, an locus viro ornamento sit? 309
7. Infuetumne, an perantiquum malum perpeffu facilius sit?
ibid.
8. Auribusne perceptæ, an oculis haustæ calamitates animum
gravius affligant? 310
9. Qui meliores, & parentibus chariores, maioresne, an mi-
nores natu filij? 312
10. An Poëtæ insani? 314
11. Quodnam Reipubl vttilius, optimi Regis exemplum, an o-
ptimæ Legis monumentum? 316
12. Vtrum prudentius egerint Romani, qui poenam acerbissi-
mam in parricidas, an Græci, qui nullam statuerunt? 317
13. An sint mediocres Poëtæ? 318
14. An scribere ad mortuos, sit absurdum? 319
15. Quid gloriosius, honores adipisci, an promereri? 320
16. An Cicero Poëticæ gloria floruerit? 321
17. Quæ Orbis imperia præcipue floruerint? 323
18. Vter præstiterit rei militaris gloria, Cæsare, an Alexander?
328.
19. Historiæ regnum cui deferres, Cæsarine, Liuione, an Sallu-
stio? 333
20. De primis Romæ conditoribus, quæ venior opinio? 335
21. An Domitianus procliuor fuerit ad eruditionem, quam Ne-
ro? 336
22. Vter crudelior, Nero, an Domitianus? ibid.
23. Vtrum vsus pulueris tormentarij præscis sæculis incognitus,
necne? 338
24. Quæ præmia militaria illustriora, quæ donabantur ob læ-
sum hostem, an ob ciuem seruatum? ibid.

Index Librorum, &c.

25. Ex coronis militaribus, quæ nobilior? 340
26. Qui illustrius triumpharunt, triumphalibus quadrigis
impositi, an ciuium brachijs delati? 341
27. Rustici ad bellum, quàm urbani aptiores necne? 343
28. Quis melius censebat, Cato delendam Carthaginem, an
Scipio Nafica seruandam? 344
29. Quibusnam deferres palmam magnitudinis, turritis olim
Romanorum, & aliorum nauibus, an Indicis modò Lu-
sitianorum? 345
30. Quibusnam nauigandi artem tribuis, Ægyptijs, Creten-
sibus, an Argonautis? 346
31. Quæ magis ardent, nauium poppes imaginibus tutela-
rium depictæ, an rosis recentibus coronatæ? 347
32. Poëmata Homeri vllumne extet in Græcia vetustius? 348
33. Vtrùm, quemadmodum Homerus poëtarum nemini cedit
nobilitate, itane antiquitate? ibid.
34. Xenophon, Thucydides, & Herodotus de primatu ora-
tionis certant, sed quis victor? 349
35. An sint Berosi illi libri, qui sub Berosi nomine circumfe-
runtur? ibid.
36. Vtrùm vindicta nobiles magis dedecet, an ignobiles? 351
37. Quibus maior honor ab antiquis præstaretur, parentibus
ne, an magistratibus? 359
38. Qui peritiores nauigandi arte, Lusitani, an Romani? 360
39. Quæ plus valeant apud milites, præmia, an supplicia? ib.
40. Præstetne seruare ciuem, quàm lacerare hostem? 362
41. Qui vtiliores reipub. boni Scriptores, an boni Imperato-
res? 364
42. Vtrùm victoria parita insidijs partim gloriosa sit? ibid.
43. An Orator bonus esse possit, qui vit bonus non sit? 366
44. Conuiuia silentio celebranda, nec ne? 367
45. Conuiuium aptius nomen, an Symposium? 368
46. Quos difficilius inuenies, iuvenes eloquentes, an senes
silentes? 369
47. An deceat Oratorem metus in principijs orandi? ib.
48. Quæ historia applausibilior, noua, an antiqua? vera, an
falsâ? 371
49. Sitne illud verum, *Græcia mendax*? 372
50. Historicisne solemne implorare Numen, sicuti Poëtis, &
Oratoribus? 373
51. An ad eloquentiam requiratur historia? 375
52. Sitne etiam Ducis officium, lætitare historias? ibid.
53. Vtrùm victores olim à victis nationibus, an victæ natio-
nes à victoribus nomen mutuarentur? 376

Index Librorum, &c.

54. An antiquitatis cognitio possit perfectè comprehendì? 378
 55. Vtrùm historia sit vtilior reipubl. quàm Poëtica, aut Oratoria? 379
 56. An omnis Rhetor, Orator, & contrà? 380
 57. An Rhetorem praestet elocutio? ib.
 58. An in Oratore hypocrisis excellat? 381
 59. Vter praestantior poëta, Catullus, an Martialis? 382
 60. An rectè Græca verba à Martiale Epigrammatis Latinis inferantur? 384
 61. Nullum poëma iucundius epigrammate, nullum item difficilius. 385
 62. Vnde Virgilius suam Æneida auspicatus fuerit? 386
 63. Cur Virgilius Æneæ nomen in ipso operis limine suppresserit? 387
 64. Verùmne sit quod Virgilius de Didone tota Æneide commemorat? 388
 65. Vtrùm *pollinctum*, & *pollinctum* inter se distinguantur? 389
 66. Vtrùm diuorum statuæ ex ligno architectari solita fuerint? ibid.
 67. An in Tragœdiis proloquendum sit? 390
 68. Qua re differant Tragœdia, & Comœdia? ibid.
 69. Quisnam liber sit notatus cedro? 391
 70. An forma praestantissima, digna imperio? 392
 71. Quæ difficilius vincatur, secunda, an aduersa fortuna? 395
 72. Vtra praeualeat in Poëtis natura, an ars? 396
 73. An Epigramma quouis metri genere constare possit? ibid.
 74. An sit Ciceronis libellus ille de consolatione, qui ei adscribitur? 398
 75. Qui aptior ad imperium, pulcher, an foedus. ibid.
 76. Quid nobilius, annulus in digitis, an lunula in calceis Romanorum? 400
 77. Qui ad bellum aptiores, rapidi cum Marcello, an cunctabundi cum Fabio? 401
 78. Quod certius laudis testimonium, ab amico prolatum, an ab inimico? 402
 79. Vtrum reipubl. vtilius, Pacis, an Martis tempus? 404
 80. Quæ facies magis deceat Oratorem, tristis, an hilaris? 405
 81. Vtra speciosior, luna in cœlo, an rosa in viridario? 406

* * *

LIBER VI.
FLORES ELOQVENTIÆ.

ORAT. I.	D E Augustissimi Philippi IV. Hispaniarum Regis ortu felicissimo.	410
2.	De Elisabetha Lusitanæ Regina sanctissima.	429
3.	De eadem Elisabetha Lusitanæ Regina.	447
4.	Pro auspiciando philosophici pulueris curriculo.	462
5.	Pro Dialecticæ utilitate sequenda.	473
	In Baccalauræorum examinibus.	479
6.	Pro auspiciandis eisdem examinibus.	486
7.	Pro auspiciandis Philosophiæ disputationibus.	493
8. & 9.	De sapientiæ laudibus.	496. & 509
10.	De augustissimo Eucharistiæ sacramento.	524
11. & 12.	De D. Antonio Lusitano.	530. & 537
13.	De D. Francisco Xauerio.	542
14.	De Societatis amplitudine.	548
15.	De Ioanne Baptista.	553
16.	Pro auspiciandis Philosophiæ mensis.	558
17.	In laudem historiæ.	562
18.	In laudem poëticæ.	564
19.	In laudem Rhetoricæ.	566
20.	Donatur suprema Philosophiæ laurea Illustris. D. D. Ioan. Syluius Comitum Portalegrensium, & Marchionis de Gouea frater germanus; modo in Regio sacello Curio maximus, & in summo fidei Senatu Quæstor dignissimus.	568
21.	In gradu philosophici Magisterij Illustris. D. D. Ioannis Mendoçij Ecij, Henriquij, Moronij, in Collegio D. Petri collegæ.	573
22.	Euehitur ad summum philosophicæ dignitatis fastigium Illustris. D. D. Iacobus Lupus, nunc Ordinis S. Iacobi Dominus Prior meritissimus, & in sacro fidei senatu Quæstor dignissimus.	577
23.	Illustris. D. D. Ioanni Brigantino Episcopo Vifensi primum Philosophiæ curriculum inuisenti.	581
24.	In cuiusdam doctoratu.	584
25.	Pro suis Philosophiæ candidatis in Philosophiæ mensis.	587
26.	In lapide Baccalauræorum.	589
27.	Philosophiæ mensas Auditor indicit.	590
28.	Ad suos philosophiæ candidatos post conuiuales theses.	592
29.	Pro formatura sua.	594
30.	Pro Licentiatus sui gradu.	595
31.	Pro Vespertiis suis.	ibid.
	32. Pro	

Index Librorum, &c.

32. Pro gradu Doctoratus sui petendo.	596
33. Gratiarum actio pro Doctoratu suo.	598

LIBER VII.

FLORES RHETORICÆ.

PROGYMN. I. D E Rhetoricæ, ac Ciceronis laude.	601
2. De natura Rhetoricæ.	604
3. De genere dicendi.	607
4. Ornatum dicendi genus quotuplex?	612
5. Oratorium dicendi genus quale sit, & quotuplex?	617
6. De materia Rhetoricæ.	623

BREVE RHETORICES

Compendium.

CAP. I. D E natura Rhetoricæ.	626
2. De diuisione Rhetoricæ.	ibid.
3. De Inuentione.	627
4. De argumentis in sitis, & remotis.	ibid.
5. De his, quæ inuentionda sunt ad genus dicendi demonstratiuum.	629
6. Quid oporteat inuenire ad genus dicendi deliberatiuum?	632.
7. Quid in genere dicendi iudiciali requiratur.	633
8. De dispositione.	634
9. De exordio.	635
10. De narratione.	636
11. De confirmatione.	637
12. De peroratione.	639
13. De Eloquentione.	640
14. De tropis verborum.	641
15. De tropis sententiarum.	643
16. De figuris verborum.	645
17. De figuris sententiarum.	647
18. De ordine, iunctura, numeroque orationis.	651
19. De periodis, membris, articulis.	652
20. De memoria.	653
21. De pronuntiatione.	654

Rhetorices Commentationes didascalice.

COMMENTATIO I.

De natura Rhetoricæ.

SCHOLI.	Q uotuplex sit artifex dicendi.	657
	2. An Orator vir bonus esse debeat.	661
	3. De fine Rhetoricæ.	667
4.	Oratoris laudem consistere suo in fine consequendo.	669

LIBER VIII.

FLORES HUMANIORVM LITERARVM.

Saturnaliorum Decas I.

CAP. I.	Q uæ fuerint apud veteres legiones decimata? 672
	2. Quid sibi velit apud Ciceronem <i>fortis</i> coniunctio, ac necessitudo? 674
3.	Quis fuerit olim in talorum ludo <i>iactus Veneris</i> . 676
4.	Qui dicantur Gentiles, terræ filij, & gallinæ filius albæ? 678
5.	De numero conuiuarum apud veteres, & quæ fuerint umbræ in conuiuijs? 679
6.	Quis dicatur apud Iuuenalem succurrere posse lunæ laboranti? 680
7.	Quæ animi indicia ex oris gestibus colligantur? 682
8.	Quæ dicantur apud Græcos leges Pelargicæ? 684
9.	Quid Triumphus, quid Ouatio; & quo pacto distinguantur? 685
10.	Quis dicatur dignus robore apud Apuleium: dignus culeo apud Iuuenalem: dignus pistrino apud Terentium? 686

Saturnaliorum Decas II.

CAP. I.	Q uid fluctus decumanus? quid intellectus dithyrambicus? 688
2.	Quis dicatur Euripus homo? quis versatilior cothurno? 689

Quid

In lex Librorum, & c.

3. Quid apud Horatium, *nauigare Anticyras*? 690
 4. Quare testes magnæ fidei, *locupletes* appellantur? 691
 5. Quis locus fuerit apud Veteres præstantissimus? 692
 6. Quibus iurandi formis superi, quibus homines olim vterentur, & *fœminæ*? 694
 7. Quæ literæ salutares, quæ lethales quondam dicerentur? 695
 8. Græca fides, Punica fides, Attica fides. 696
 9. Quæ apud Terentium, *Alymbolum venire in conuiuium*? Quid apud Plautum, *diem comburere*? Qui apud Macrobiium dicantur *dies atris*? 697
 10. An recte dicat Plinius in Panegyri. *Principi nemo leges scripsit*. 698
-

Saturnaliorum Decas III.

- CAP. I. **Q**uinam fuerint pontes vbi suffragia imponebantur? 699
 2. Quid sit apud Horatium, Ode *Monocolos, Dicolos, Tricolos, Distrophos, & Tetraستروس*? ibid.
 3. Quid apud varios, præsertim Ouidium, liber *Iambus*? 701
 4. *Latus clauus* quid sit? ibid.
 5. Quid sibi velint apud Iuuenalem, cum de Nestore loquatur, hæc duo carmina,
Felix nimirum, qui tot per secula mortem distulit, atque suos iam dextrâ compulit annos. 702
 6. Aliquot formæ loquendi Plautinæ, quibus significatur aliquis acriter puniendus. 704
 7. *Poppy sine*, vel *poppy sinus* quid? Item, *Religio in me incessit*, apud Terentium; vale venientibus ne, an recedentibus dumtaxat, dicatur? ibid.
 8. Liber *Opistographus* qualis sit? 705
 9. De natali hominum die. 706
 10. Quid sibi velint hæc loquendi formæ, *conturbare*; *vertere solum*; *foro cedere*. 707
-

Saturnaliorum Decas IV.

- CAP. I. **Q**uo pacto interpretandus sit Persius satyra prima, cum de Iano loquatur?
O Iane, à tergo, quem nulla ciconia pinxit. 708
 2. Qua re distinguantur *Congiarium, Donatium, Anathema*? ibid. 3. Quid

Index Librorum: &c.

3.	Quid sit apud Plautum, <i>Cor facit histrioniam?</i>	709
4.	De ritu vngendi capillos in epulis.	ibid.
5.	<i>Dies Curis</i> apud Ciceronem; <i>Cœna pollucibilis</i> apud Macrobinum; <i>Cœna recta</i> apud Suetonium.	711
6.	Ad clepsydram orare quid sit?	712
7.	Quid sit apud Ouidium, ire interiorem.	713
8.	Quæ figura mensarum erat apud Veteres.	714
9.	Quid sit apud Ciceronem, Strumam dibapho tegere?	715
10.	Quid sit odium nouercale.	716

Saturnaliorum decas V.

CAP. I.	O Sculandæ manus consuetudo vnde defluerit?	717
2.	<i>Pancratico valere</i> quid significet apud Plautum?	718
3.	Bellerophontis literæ quæ?	719
4.	Quid in sacrificijs fuerit <i>salsa mola?</i>	ibid.
5.	De salutandi ritu apud Veteres.	720
6.	Cur laribus canes appingerentur?	723
7.	Quid apud Virgil. Liber & alma Ceres?	ibid.
8.	Inferorum, terrestrium, ac cœlestium Numinum sacrificia, quibus rebus differant?	724
9.	Solemne fuisse Græcis & Latinis victimarum cornua inaugurare.	725
10.	Quæ sit tibia dextra, quæ sinistra?	726
11.	Quæ sint apud Ciceronem imagines fumosæ?	727
12.	Imagines inanes apud Ouidium.	728
13.	<i>Stare aneum</i> apud Horatium, <i>effari templa, sistere fana. inaugurari.</i>	729

Saturnaliorum decas VI.

CAP. I.	O Vid sit discinctus, & altecinctus?	730
2.	Silius Italicus exponitur	733
3.	Saliæres dapes, & veterum cœnæ prælibantur & instaurantur.	733
4.	Laureata Romanorum munera explicantur,	735
5.	Locus ex Suetonio in Nerone.	737
6.	Fax obscuro Martialis loco	738
7.	Ciceronis locus explicatus.	739
8.	Alexander ab Alex. & Macrobius emendati.	740
	9. Plauti	

Index librorum, &c.

9. Plauti locus in Menæchmis explicatur. 742
10. Quæ sint apud Liviū, aliosque passim authores, vela-
menta supplicum? 743
-

Saturnaliorum decas VII.

- CAP. I. **H**Oratius in Oda illustratus, & beneficentia lau-
data. 714
2. Explicatur locus Virgilij, & exornatur. 747
3. Quid sit apud Poëtas, ac Virgilium in primis,
Dextra coniungere dextram? 749
4. Reges sacerdotis munere fungebantur. 750
5. Rex Aricinus quis? 751
6. Luperci unde dicti? 752
7. Dextrum, & sinistrum fulmen. *ibid.*
8. Calceus malleolus quorum fuerit insigne? 753
9. Patritij maiorum, & minorum gentium, & quid curia, &
curiata comitia? 754
10. Quæ fuerint centuria, & centuriata comitia, & quæ Tribus,
& comitia tributa? 755
-

Saturnaliorum Decas VIII.

- CAP. I. **D**E funetum ritu, præsertim apud Virgilium. 757
2. Tubæ, ac tibiæ, quibus funeribus adhiberi so-
litæ? 762
3. Epitaphium, Nænia, Epicedium. 764
4. Amoris vis, & potentia, ex Virgil. 1. Æneid.
Nate, mea vires meas magna potentia solus. 765
5. Virgilius in 1. Æneid. explicatus. 766
6. Horatius illustratus in poëtarum gratiam lib. 4. od. 2. 767
7. Læuum Virgilij omen, & aliorum captatur. 768
8. Voti reus, & voti damnatus quis. 769
9. Terentius explicatus. 770
10. Quid Porcus Troianus, quid proteruiam facere, qui pileati
fratres apud Catullum? *ibid.*
-

Saturnaliorum Decas IX.

- Scipionis somnium diuinatur. 771
Hac decade totus liber 6. Ciceronis de repub. qui somnium
Scipionis inscribitur, explicatur capitibus x.

Saturnaliorum Decas X.

CAP. I. V irgilianus Dædalus, & eius opera illustrantur, commendanturque.	790
2. M. Tullius Cic. de senectute explanatur.	798
3. Fistula Ouidiana de Fabiorum morte inflatur, 2. Fastror.	801
4. Regis Deiotari erga Romanos fides commendatur ex oratione Tulliana pro ipso Rege.	805
5. Sopor Virgilianus in 6. excitatur, & illustratur.	809
6. Maronis columbæ in 6. defenduntur præpete cursu.	811
7. Malefuada fames, & turpis egestas apud Virgil. in 6.	812
8. Æneæ lacrymæ apud Virgilium defenduntur.	813
9. Tullius pro lege Manilia magnopere illustratur.	816
10. Virgilius in 1. Æneid. liberatur à multorum calumnijs, & egregie commendatur.	817

LIBER IX.

FLORES POETICI.

D E sacratissima Assertoris Christi Passione, Dialogus.	820
Cunæ Bethleemici Infantis.	860
Augustissimæ Eucharistiæ miracula.	863
Virginis magnæ Matris purificatio.	868
Ignatius Societatis I. E. S. V. auctor, ac parens sanctissimus, ut quendam è scelerum lacu extrahat, in lacum se abdit.	875
Francisci Xaverij Herois sanctissimi oracula, & miracula.	877
Antonij Lusitani Herois sanctissimi illustria facta.	881
Vrsulæ, & sociarum laurea triumphalis.	885
Victricis Catharinæ Mausoleum.	888
Erenæ Virginis Lusitanæ martyrium triumphale.	891
Historiæ laudes.	896
Nascentis B. Virginis felix auspiciam.	899
Vrsulæ & sociarum martyrium.	900
Tiburtini nemoris consideratio.	901
Dulce bellum in expertis.	903
Mausolea posthumæ ac perennis gloriæ R. P. Mendozæ erecta.	

VIRIDARIUM
 VTRIVSQUE ERVDITIONIS,
 TAM SACRÆ, QVAM PROFANÆ,

A R. P.

FRANCISCO DE MENDOÇA
 fatum, & excultum.

LIBER PRIMVS.

DE FLORIBVS SACRIS.

Sanctissima NATALIS DOMINI peruigilia.

PROLVSION.

N amœnissimi huius Viridarij
 limine, statim se offert ille flos Cant. I. 2.
 campi, & lilium conuallium?
 Quid suauius? Quid pulchrius.
 Etsi flores reliqui ad huiusce vi-
 ridarij ornatum defuissent, satis
 hoc uno quidem ornaretur. Habes scilicet ea Beth-
 leemici infantis, seu suauissimi floris peruigilia,
 Mendocæ Viridarium. A qua

qua apud Eborenses diuinorum oraculorum nostro
 Interpres luculentis orationibus celebravit. Credo
 non minorem modo tibi fore in legendo volupta-
 tem, quam alij quondam in audiendo conceperunt.
 Inuenimus enim flores adhuc recentissimos, qui
 marcescerent per tot annos; imo colores retinent
 primos, & odores spirant suos, adhuc

Virg. II. Æ-
 neid.

— mater alit tellus, viresq; ministrat.

Quid miraris? ingrediere viridarium: rosas sine
 spina, sine aculeo fas legere, & nectere in fasci-
 culos.

PERVIGILIVM I.

Votum vouit, dicens: Domine exercituum, si re-
 spiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recorda-
 tus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisq;
 seruæ tuæ sexum virilem; dabo eum Domino om-
 nibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascen-
 det super caput eius, &c. I. Reg. I. II.

I.

ANNÆ votum me compotem voti facit, vt ve-
 strum omnium votis saltem aliqua ex parte
 possim respondere. Enimvero ea est, ac semper
 fuit Eborensis Academix erga Bethleemicum
 infantem pietas, ac religio, vt præter natalem
 eius diem nihil aliud in votis habere videatur.

Nulla profecto dies hac vobis gratior, nulla sanctior cele-
 bratur;

Virg. 3. Æn.

† qua
 † nobis
 † gna

— hac † maxima semper

Dicetur vobis †, & erit hac † maxima semper.

ANNÆ igitur votum pro filio impetrando nuncupatum, ve-
 strum omnium vota, atque suspiria pro Christo nato videndo
 mihi videtur adumbrâsse. Tanto Anna desiderio tenebatur im-
 petrandi filium à Deo, vt pro illo obtinendo votum Deo voue-
 rit. Vnde non immerito potest appellare Samuelem filium vo-
 torum suorum, quo pacto mater Salomonis filium appellauit;

sic enim habetur Prouerb. 31. 1. *Verba Lamuelis Regis: Visio, Prouerb. 31. qua erudituit eum mater sua. Quid dilecte mi? Quid dilecte v- teri mei? Quid dilecte votorum meorum? &c.* Maiori sane iure *Christus si-* appellare potest sanctissima Virgo, Christum infantem, filium *lius vtorum* votorum suorum. Itaque tres se nobis offerunt filij votorum. Samuel, id est, postulatus à Deo: Lamuel, id est, Deus in eo; & Emmanuel, id est, Deus nobiscum. Sed præ omnibus no- ster Emmanuel filius votorum. Quare illa verba matris Sa- lomonis, seu Lamuelis suum filium alloquentis, ad sanctissi- mam matrem Domini transferamus. *Quid dilecte mi? &c.* Postquam mater Lamuelis vidit filium ad regiam maiestatem euectum, sublimi in folio collocatum, regio diademate instru- ctum, famulantium & gratulantium agmine circumdatum, exultabunda, & minime sui compos, præ gaudio erumpit in voces non quidem integras & plenas, sed incisas & dimidia- tas: *Quid dilecte mi? &c.* Talis beatissima Virgo cum in- fantem illum Deum intueretur, non quidem auro, purpura, gemmisq; indutum; sed nudum, pauperem, & diuitiis omni- bus spoliatum: non magifico in throno insidentem; sed vi- lissimo in stabulo vagientem: non inter Procerum, Dynasta- rumq; examina imperantem; sed inter abiectissima pecora la- chrymantem: Hæc, & similia cum videret, ex intimo pectoris recessu in illas voces erupit: *Quid dilecte mi? &c.* Non perficiebat orationem, sed suspensam relinquebat; quia, auctore D. Bernardo serm. 66. in Cant. affectus locutus est, non intel- Bernard. lectus: habent suas voces affectus, per quas se, etiam cum no- lunt, produnt. Nescio quo pacto, quò plus latent, plus pla- cent. Hæc ille. Sed supple imus nos illas orationes, & redinte- gremus illas voces: *Quid dilecte mi? &c.* Verum enim vero, si illas Virginis voces, amoris quidem voces, percipere desidera- mus, cum illa Puerum amemus; amoris enim locutionem, so- *Amor cum* lus qui amat, intelligit. Bene Bernardus: *Quisquis horum cu- cæcus sit, in-* pit adipisci notitiam, amet. Alioqui frustra ad audiendum a- telligit. moris carmen, qui non amat, accedit. Non potest capere igni- tum eloquium, frigidum pectus. Quomodo enim Græce lo- quentem non intelligit, qui Græcum non nouit; nec Latine lo- quentem, qui Latinus non est: sic lingua amoris est, qui non a- mat, barbara erit; sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens, &c. Si ergo hunc Virginis sermonem totum amore flagrantem in- telligere velimus, eundem Virginis, erga Puerum, induamus affectum.

Sed quoniam Annæ votum, secundum Ambrosium, pro Christo aliquando tandem nascituro fuit emissum, ad illud o- ratio nostra reuertatur, *Tacita clamabat, inquit D. Ambrosius*

Ambros.

ferm. 17. in Psalm. 118. & interiori voce pia mentis excitabat Iesum, &c. Non tam Samuelem filium, quam Christum Dominum desiderabat. In Christum cogitationes suas intendebat; & quasi dormientem illum considerans, votis, precibus excitandum fore iudicabat. Hoc autem Annæ votum, superioribus ante illam sæculis, à primis parentibus fuit nuncupatum: *Fecit Deus tunicas pelliceas, & induit eos, & ait: Ecce Adam quasi vnus ex nobis*, Genes. 3. 22. Iam tunc Deus se oppignerauerat redemptioni, pro qua suspirabant primi parentes. Vnde Hebraica locutio, pro illis verbis, & induit eos, habet: *Iesum cor meum*. Quasi vero tanto arderent Christum videndi desiderio, vt ab illo corda nullo vnquam tempore remouerent. Hæc parentum vota atque suspiria consecuti sunt nepotes, & Patriarchæ, & Prophetæ, & Reges Hebræorum. Singula singulis breui percurremus. Beneuolas ac attentas date aures.

Christus omnium votis expetitus.

Ioan. 8.

Genes. 17.

August.

Abraham vir sanctissimus nihil prius habebat in votis, quam Christi aduentum (alios prætermitto.) Ioan. 8. 36. *Desiderauit videre diem Christi*, vidit tandem aliquando, & risit. *Cecidit in faciem suam, & risit*, Genes. 17. 17. Hunc diem fuisse diem natalem Domini, interpretatur S. Augustinus tractat. 43. in Ioann. quem Doctores communiter sequuntur. Ad hunc diem omnes suas spes referebat, in hoc omnes diuitias collocabat, hunc duntaxat postulabat. Genes. 24. misit seruum suum Eliezer Mesopotamiam vsque, vt filij Isaac nuptias ageret, & credidit ei magnam partem suorum bonorum. *Ex omnibus bonis eius portans secum, &c.* Num. 10. seu, vt vertit Chaldaeus, *omnia optima eius*. Sed perpendite has opes dotales, has diuitias. Consultite Rabbinos non indoctos, qui illas fuisse quandam telleram hospitem arbitrantur, in qua spes de Messia futuro legebatur: *Spem de futuro Messia*. Quasi seruo commendaret: si apud Mesopotamiam fueris rogatus, de prædiis, de vectigalibus, de pastionibus, de possessionibus, de illis denique fortunis, quas in filij dotem habeam destinatas; responde, me pro omnibus diuitiis vnâ habere spem: *Spem de futuro Messia*: hac enim vnâ spe meus alitur animus, hac vnâ vituit. Hanc vnâ hereditatem filio Isaac reliquit; qui patrem secutus, Messiam continenter ardebat, & eius aduentum præ desideriis odorabatur in filio.

Spes Messia, diuitia & opes maxima.

Genes. 27.

D. Ambros. Christum præteritum, & vidarium.

Eecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, Genes. 27. 27. Nam, auctore D. Ambrosio lib. 2. de Iacob, cap. 1. non Iacobi filij vestem, sed Christi humanitatem odoratur. *Hic est ager*, inquit D. Ambrosius, de quo Ecclesia in Canticis: *Adiuravi vos filia Hierusalem in virtutibus, & fortitudinibus agri*, Cant. 2. *Hic est ager, de quo & Dominus ait: Et species agri mecum est*, Pl. 49. &c. Præ omnibus odorem sentit D. Bernardus in Cant. sermone 47.

Nec dum speciem suam ille flos agri induerat, & iam dabat odorem suum, quando eum, ut hoc præ gaudio exclamaret, præsensit spiritu, corpore marcens, sanctus, & senex Patriarcha; caligans visu, sed odoratu sagax, &c. Itaque Christus Dominus ager est à Deo Patre benedictus, in quo vernant gratiarum flores, efflantur odores, maturefcunt fructus. Hos flores vernantis prati odoratus est etiam filius Iacobus, imo fructus collegisse, speciem, videtur.

Omitto Iacobi desideria, quæ toto vitæ spatio de Christo venturo habuit; accedo ad vltima. *Salutare, inquit moriens, tuum expectabo Domine, Gen. 49. 18.* Paraphrastes Chaldaeus: *Non expecto, inquit, Saluatorem Gedeon, nec salutare Samson, quæ est salus transitoria; sed expecto redemptionem Christi filij David, &c.* Quapropter D. Greg. Magn. hom. 8. legit: *Expectabo Iesum tuum, &c. In quo verbo, inquit, B. Iacobi mens ostenditur, quomodo Iesu desiderio ardebat, quem se moriens expectare perhibebat, &c.* Eius autem nepotes, duo illi gemelli infantes, Phares & Zaram, tanto Christum videndi studio flagrabant, ut vel in ipso vtero contendere videantur, vter primogenitus, & Christi parens futurus sit, Genes. 35. Hunc primatum anhelabant; de Christo prius cernendo fuit certamen; Christus erat illorum athletarum adorea. Iam vero Prophetæ, quæ suspiria ab intimo pectoris non eruperunt? Quas voces & lachrymas non profuderunt? Testor præ omnibus Isaiam 64. l. *Vtinam disrumperes caelos, & descenderes!* In persona, inquit ibi Rabanus, omnium Prophetarum aduentum Christi desiderantium loquitur, &c. Et Hugo Cardinalis, *Notatur, inquit, ex parte peccantium, ardor desiderij; ardebant enim sancti Patres in amore venturi, &c.* Ardebat quidem Elias, & gemebat: *Derelictus sum ego solus, 3. Regum 19. 10.* Quid modo sic clamat, inquit Rupertus, nisi quod Melliam aduenire optabat? &c. *Ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, Exod. 33. 13.* Id est, inquit Tertullianus contra Marcion. lib. 4. c. 22. *Manifesta mihi, ut cognoscenter videam te; eum conspectum desiderans, in quo hominem esset acturus, &c.* Hac de causa Daniel, *vir desideriorum* dicitur, Dan. 11. 19. D. Augustinus homil. 65. de tempore: *Daniel, ait, ideo desideriorum vir appellatus est; quia panem desiderij non comedit; quia magis Christum, quam epulas desiderabat, &c.* Nec Daniel cessauit, donec diuinum Verbum humana forma indutum viderit. *Tetigit me quasi visio hominis, & confortauit me, Dan. 10. 18.* Donec dicit Scriptura, inquit Cyrillus Hierosolymitanus catech. 12. *Tetigit me tanquam manus hominis, non potuit recreari Daniel, &c.* Nec diuinum Verbum aspernatum est hominum sermones. Nam, auctore Tertulliano contra Prax. cap. 16. *ipse ad humana semper*

Bernard.

3.

Gen. 49.

Gregor. M.

Christus omnibus desiderabilis.

Isai. 64.

Hugo Card.

3. Reg. 19.

Rupert.

Exod. 33.

Tertull.

Dan. 11.

D. August.

Dan. 10.

Cyril. Hier.

Tertul.

celle.

- colloquia descendit ab Adam usque ad Patriarchas & Prophetas. Rursus Esaias 3. 27. *Ecece nomen Domini venit de longinquo.* Vbi Septuaginta vertunt: *venit post tempus multum.* Audi D. Hieronymum pulchre notantem hæc desideria: *Post multum tempus venire dicitur, loquente humana impatientia, &c.* Achi Propheta Messiae votis adeo torqueretur, ut illum quasi videret à longissima terra venientem, & nunquam accedentem ad se. Hæc desideria in iuges lachrymas, & preces continuas Esaiam impellebant. *Propter Sion & Hierusalem non silebo, donec egrediatur, ut splendor, iustus eius, &c.* quasi diceret, interprete D. Hieronymo: *Nec mea unquam reticebit oratio, sed precibus preces adiungam, donec veniat promissus, &c.*
4. Iam vero Reges quanam suspiria pro Christo venturo non trahebant: Præ omnibus David: *Sitiuit in te anima mea, Ps. 62. 1.* Quia, inquit Lyranus, *David summe desiderabat Christum de suo semine nasciturum, &c.* Quam multipliciter tibi caro mea; quia, addit Lyranus, multi de David descendentes, ut Ezechias, Iosias, Esaias, & Daniel, hæc desiderauerunt, &c. Vnde David, Psalms 62. *Psalms omnes Messiae desiderus consecrauit, vltimumq; plenum suspirius, Salomoni filio, hereditatis loco, reliquit; hic est Psalms 71. Salomoni ipsi dicatus; seu, ut vult Genebrardus, Christo à Salomone oriundo, ideoq; extremum canit: Et replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat, &c.* vbi Genebrardus: *Hic est, inquit, Psalms à Davide postremo omnium conscriptus, & quasi testamento Salomoni filio relictus, ut fidem, & expectationem Messie ei commendaret, &c.* Defecerunt laudes David, slij Iesse. Alij verò legunt: *Consummata sunt laudes David. Id est, inquit Genebrardus, quando ista fuerint repleta, tunc perficientur Summa vota, & optata David; hæc ut euenirent, summa fuit votorum iutorum, Messias. fuit hic finis, quem David in omnibus suis Psalmis concupierat, &c.* Imo ex hac videndi Christum spe vivebat bonus Rex: Psal. 38. 8. *Substantia mea apud te est.* Hac igitur expectatione altus & recreatus, Bethleemicam aquam noluit haurire. Enim vero de illo diuino fonte aliquando ibi nascituro recordatus, sitim præsentem sedauit. *Repressa, inquit D. Ambrosius Apolog. David. c. 7. victor cupiditate, profudit aquam Domino, ut ostenderet, quod sitim suam Verbi consolatione restingueret, &c.* Expressius Glossa: *Aquam non sitiebat, sed nasciturum Christum in Bethleem preuidebat, cuius lauacrum, & sanguinem sitiebat, &c.* Hanc sitim lachrymis suis leuabat, & temperabat. *Lauabo per singulas noctes D. Ambros. lectum meum, seu, ut potest legi ex Hebræo, virgam meam, Ps. 6. 7*
- Lachryma His lacrymis rigata virga Iesse, Virgo Deipara, florem parturiit. Davidis Ideo, inquit D. Ambros. tantam gratiam meruit, ut ex eius familia Christum eligeretur, quæ nobis partu proprio Christum ederet, &c.
- meruerunt.

Ah quam doluit, quam timuit, vt peccato illo suo Christi aduentus impediretur! vt tenet D. Ambrosius epist. 3. ad Roman. D. Ambros. Ignobilem, atque inutilem duceret sanguinem suum, nisi Christi sanguini iungeretur. Quæ utilitas, inquit Dauid, in sanguine meo, Psal. 29. dum descendo in corruptionem? Psal. 29. 10. Quæ verba intelligit Caietanus de pœna, quam Dominus illi per Nathan Prophetam minatus fuerat: *Non recedet gladius de domo tua vsque in 2. Reg. 12. sempiternum, 2. Regum 12. 10. In qua pœna, auctore Caietano, clauditur priuatio generationis Messie ex domo Dauid, & intendit proponere Deo; quod si pœna huiusmodi haberet locum, ad nihil esset utilis progenies sua, &c.* Vbi notare debemus, quam nobilis sit Christi nascentis humilitas, cum regiam profapiam sic nobilitet, quod, si abesset, omnis illa Regum progenies ignobilis redderetur. Nihil æque doluit Ezechias Rex, instante fato, quam sibi rescindi hanc spem. *Ezechias fleuit fletu magno; & rationem subdit: Non videbo, inquit, Dominum meum in terra uiuentium, Isai. 38. 11. Hebraica dictio: Non videbo Deum de Deo. Vel, vt Septuaginta exponunt: Non videbo salutare Dei. Vel, iuxta Eusebium Cæsariensem lib. 2. demonstr. Euangel. cap. 35. Non videbo Iesum Dei.* Non lachrymatur, quod non visurus sit Deum in sede maiestatis suæ in cœlo; sed quod non visurus sit in forma humilitatis nostræ in præsepio. *Putabat enim, auctore Caietano, ex regali illa linea nasciturum promissum Abrahe, & Dauidi; & valde tristabatur, quod ipse excluderetur ab hac genealogia, qui verè erat filius Dauid, non solum genere, sed imitatione, &c.* Omisissaliorum Regum suspiriis,

Christi humilitas, Regum profapiam nobilitauit. Isai. 38.

Euseb. Cæf.

Accedamus ad B. Virginis suspiria, & longam de Christo venturo expectationem, cuius typus fuit Anna Samuelis mater. Sua desideria satis expressit Deipara, quando ad Angelum dixit: *Fiat mihi secundum verbum tuum.* Nam, secundum D. Bernardum, fiat, desiderij est signum. Hinc est, quod B. Virgo cum Gedeonis vellere conferatur; quia ita concepit Dominum, vt eum totum hauriret corpore: nam quo ardentius hunc rorem fitiebat, eo auidius hausit. Ad sitim, haustumq; huius rores alulit Chrysologus: *Tota diuinitatis umbra bibulo se nostra carnis celauit in vellere, &c.* Postquam vero Deipara hunc hausit rorem, sitim non expleuit. Nam, teste Imperfecto in Matth. *additamentum cognitionis, auxit desiderium cognitionis.* Vnde continenter per hosce dies suspirabat: *Ostende mihi faciem tuam.* Enimuero optimè agnouerat Filij dotes, & regiam maiestatem ab Angelo decantatam: *Hic erit magnus, &c.* præsertim, quod illi Filius, non necem, sed sedem esset paraturus. Neronis mater, cum prædesiderijs videndi natum filium cruciaretur, & ei de morte à filio inferenda, oraculum redderetur,

3. Virginis erga suum filium desiderium.

Chrysolog.

Imperfect.

Neronis mater.

nihilominus ait: *Occidat, dum imperet.* Puer autem Bethleemicus, cum sit Rex, *dabit illi sedem Dauid.* Matri non funus, sed regium munus parat. O quoties repetebat illud: *Osculetur me*

Cant. 1.

Ambr. h. de

Isaac c. 3.

Tob. 15.

Ambr. de fi-

de lib. 5. c. 3.

Mairis amor

qua efficax.

deralieniebat;

sed eo vehementius ardebat,

quo impensius a-

mabat.

6.

Christi de sa-
lute nostra
cura.

Hebr. 9.

Chrysoft.

Non patitur
Christus mo-
ras salutis
nostra.

Quanto autem desiderio tenebatur Christus, nobis salutem ferendi? Testimonium duntaxat vnum affero ex Pauli oraculo peti- tum. Sic Paulus ad Hebr. 9. 26. *In consummatione saeculorum apparuit, &c.* Quid, S. Paule, metam saeculorum dicis tempus, quo Christus Bethleemico in antro benignum terris vultum ostendit? Nonne post illud tot nobis saecula, tot iustia praterierunt? Quid ergo consummationem saeculorum appellas? Audite D. Chrysostomum: *Quam salutem statim a creatione mundi hominibus non communitauerat, in finem saeculorum reiectam putauit, &c.* Ac si tanto arderet studio diuinum Verbum nobis salutem conferendi, vt diem natalem suum, postremum mundi diem iudicaret, adeo enim desiderabat, vt tandem aliquando sibi ille dies adueniret, in quo nobis salutem aeternam impertiri potuisset. Pudeat tot votis aliqua saltem ex parte non respondere. Cum B. Virgine saepius repetamus: *Quid dilecti mi? &c.* Antrum illud per hosce dies adeamus, & in eo diu immoremur, omne tempus vitae cogitationibus furemur, vt integrum Puero impendamus. Bene D. Bernardus: *Beata anima, quae se sibi furatur, vt Verbo fruatur.* Si per hosce dies quaesiti fuerimus, solum Bethleemico in antro reperiamur. Saul aliquando nimis indignatus est in Dauidem, eo quod illum in conuiuio non viderit: Ionathas vero furentem animum leniebat: *Rogauit me obnixè, vt iret in Bethleem.* Ita postulo, Auditores, per hoc tempus non in ludis, non in conuiujs, nec in alijs animi remissionibus immoremur, solum Bethleemicam speluncam quaeramus, & diligamus, vt in illa solum quaesiti inueniamur. Hucusque licuit.

D. Bernard.

¶ Reg. 20. 18

* * *

PERVIGILIVM II.

Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ
cœlestis, &c. *Luc. 2. 13.*

Redit sacrum Bethleemici Infantis peruigilium, & Ebo-
rensem Academiam in anniuersariam spectationem, seu
expectationem excitat auspiciatissima illa dies,

— Luce sacrator illa,

Concilia Dicitum quâ tulit Ida Iouem.

Maxial.

Bene Christi incunabula cum literis conueniunt. Stabulum
ille Puer, quasi ludum aperuit, & antrum in scholam conuertit.
Nam omnis, inquit D. Augustinus ser. 15. in Nat. huius natiuitatis schola, humilitatis est officina, &c. Et ser. 18. Vide homo, Verbum in-
quid pro te factus est Deus; doctrinam humilitatis agnosce, et fās magister
iam nondum loquente Doctore, &c. Non loquitur lingua, sed & magisteri
docent exempla. Necdum loquitur lingua, ait D. Bernardus, um exercet.
& quacumque de eo sunt, clamant, predicant, euangelizant; i-
psa quoque infantilia membra non silent, &c. Et ser. 4. addu-
cens illa verba: Apparuit gratia Dei omnibus hominibus, eru-
diens nos. Apparuit, inquit, gratia Dei ad eruditionem. Nec
desunt nostro Doctore Doctore insignia; eius enim caput pro
Doctore insigni & laureâ coronâ, plenum est rore, seu lachrymis,
vt interpretatur Chaldæus. Habetis Magistrum, Auditores o-
ptimi, habetis Academiam; deinceps nec magistrum, nec ve-
stram adeatis Academiam. Quoniam, inquit Clemens Alexan.
in exhort. ipsum Verbum cœlitus ad nos venit, non est nobis am-
plius eundem ad humanam doctrinam, Athenas, & aliam Gra-
ciam. Merito igitur, Auditores optimi, ad hoc sacrum peru-
gillum confluunt, tanquam ad scholam, vbi Christus Doctor
& Magister est. Verum enimvero, paululum iuber calamos de-
ponere, & gladios assumere; abicere libros, & arma induere.
Hac tamen lege, vt scholam ne deseratis. Nescio sane, quam
bene conferatur militaris & literaria schola. Iam ille Achilles,
vt bellicæ virtutis gloriâ insignis euaderet, prius parentum ius-
su, quasi in scrupula schola, vt dixit Tertullianus, militare po-
suit tyrocinium. Totus igitur hodierna die nobis armatus ap-
paret, non literatus. Facta est cum Angelo, &c. Vix in lucem e-
ditus, cum florentissimum cœlestis militiæ milliariū seligit.
Credo quidem, quia mundum ingreditur dimicaturus. Iam e-
nim, inquit D. Bernardus ser. 1. in Nat. aduersus hostes tuos di-

72

August.

Bern. ser. 3.
de Nat. Dñi

Cant. 5. 2.
Chaldæus.

Clem. Alex.

Tert. il. de
Pall. c. 4.

Bernard.

In præsepe
quasi scuto
Christus po-
situs.

Mos Lace-
narum in
pariendis
filiis.

Theocr.

8.

Claudianus

Isaias.

Tertull. lib.

aduers. Iud.

c. 9. & lib. 3.

contra Mar-

cion. c. 13.

Godofredus

Brabantie

Dux tertius.

Infans IESUS

Imperator

ducit exer-

citum.

Cyprian.

Lucæ 2, 12.

micat; iam superborum, & sublimium colla tanquam Dei virtus
& sapientia calcat. Duo sunt tibi hostes, peccatum & mors, ut-
runque debellaturus aduenit, &c. Neque aliud crediderim
præsepe illud, quam scutum, seu clypeum, in quo bellum si-
mul, ac bellicum Puerum reclinauit Virgo sanctissima, more
Lacunarum, quæ, si credimus profanis auctoribus, in clypeis
pariebant. Iam vero Herculem, Heroamq; alium recens natos
Alcmena patens posuit in scuto vice cunatarum, apud Theocri-
tum eidyllio 4.

*Laut ubi genitrix, & lacte impleuit utrumque,
Et raptu imposuit clypeo, &c.*

Ita puerorum cunabula erant clypei, quo fortassis allusit ille
alius, loquens de Honorio.

Reptâsti per scuta puer.

Præstantius quadrat in Puerum Bethleemicum, quem Pro-
pheta vaticinium, ablaturum spoliū Samariæ decantauit.

Belli signum non tuba, ut pulchre dixit Tertullianus, sed crepita-

cillo daturum, de nutricis ac gerula sua collo hostem designatu-

rum, &c. Godofredum tertium Brabantie Ducem infantem ad-

huc & recens natum, in cunis argenteis, suspensum ex arbore,

sui milites in media acie constituerunt, cuius aspectu ita accen-

si, & confirmati præliantium animi, ut hostes auerterent, ac pro-

figerent. Quis ad aspectum Bethleemici infantis, non in cunis

argenteis, sed ita in præsepio vili vagientis maiores vires ac ani-

mos aduersus animi hostes non concipiat? Certe, inquit D. Cy-

prianus, in paruuli huius nomine cum hoste antiquo congregi-

mur, &c. Et paulo post: In stadio vita huius se exercet militia

Christiana, præeunte Christi vexillo, quem paruulum iudicamus,

& cognouimus, &c. Porro autem quod vexillum? quod signum?

Num pauperuli illi panni, de quibus Angelus: Hoc vobis si-

gnum, inuenietis infantem pannis inuolutum? An scenum & pa-

leæ, quarum manipulos è pertica longa suspensos veteres illi

pauperesq; Romani pro vexillis in acie præferrebant, de quibus

Ouidius.

Pertica suspensos portabat longa manipulos,

Vnde manipularis nomina miles habet.

9.

His equidem bellis, vel bellicis signis, in stabuli arce, morta-

lia pectora bellus Puer expugnat; blando tamen bello, & iacu-

lis transfigit amoris. Vires enim non adimit, sed addit; dum fa-

cit vulnera, simul sanat; dum infert detrimentum, simul confert

emolumentum. Qui ad eius pedes corruit, palmam dedit, sed

IESUS è Vir- non perdidit; amittit pugnam, sed non victoriam. Tanquam

ginis utero, è castris egressurus in aciem, ex Virginis visceribus egreditur.

quasi è tento Tentori- namque pulcherrima splendentis uteri, appellat D. Au-

gustinus

gustinus Virginis viscera, homil. 14. in Natali. Hoc est vellus illud datum Gedeoni in belli signum, & victoriæ argumentum; illud, inquam, vellus sanctissimorum Patrum rore madefactum. Neque vobis ignota roris cum bello similitudo. Nam Chusai belli consilium dans Absaloni contra Daudis victorem exercitum, cum rore comparauit: *Operiemus eum sicut cadere solet ros super terram*, 2. Regum 17. 12. Apud Romanos milites quidam *rorarij* dicebantur, qui leuioribus armis prælium, sicut ros pluuiam, præire solebant. Ad quem sensum explicet nunc verba illa: *Rorate cæli desuper*, id est, mittite roreum illum militem, ducem, ac Salvatorem, qui ab ipsis incunabulis humanum genus vindicet, ac propugnet. In scrupula igitur illa schola militiæ suæ constituit tyrocinium, & iam inde terrorem hostibus incutit, bellum gerit, prostermit, vincit, & triumphat. Moyses adhuc infans terror fuit hostibus Ægyptiis; cum nimirum impositum à Regis filia capiti diadema, manibus detraxit, & pedibus proculcauit. *Id quod*, Iosepho auctore lib. 2. antiquit. cap. 5. *mox ominosum est visum, & regno nihil boni portendere. Moxq; ille sacerorum scriba, qui natiuitatem eius Ægypto cladem allaturam prædixerat, occidere puerum volebat, vociferans: Rex, puer iste, per cuius necem nobis securitatem Deus pollicetur, vaticinium iam confirmauit, insultando suo regno, & diadema calcando, &c.* Simile habemus, & multo certius de Christo puero vaticinium, à Simeone, & Sacerdote, & Vate pronunciatum: *Ecce positus est in rutinam, & in resurrectionem multorum, &c.* Crepundia illa bellum indicant, panni & fasciæ, pro militari baltheo, Rueram induunt & obarnant. Honores abiicit, terrores incutit; coronam spernit, palmam consequitur.

Iudic. 6. 37.

2. Reg. 17.

Isai. 45. 8.

Iosephus.

Luc. 2. 34.

10.
Luc. 2. 13.

3. Reg. 22.

Arma Christi

sibi paupertas

et humilitas

D. Hilar.

Pantaleon.

bitu

Ex rupis igitur illius umbra in certaminis arenam hostes prouocat Dux Bethleemicus. *Et facta est cum eo milita cælestis multitudo.* Cælestem ducem, cælestis indicat militia. 3. Regum 22. 30. *Mutauit habitum Rex Israël, & ingressus est bellum.* Ita noster Rex cum hostibus suis congressurus mutauit habitum suum; exiit scilicet maiestatem, induit humilitatem. Lau- do D. Hilarium homil. 2. *Venit in mundum, non deposita, sed seposita maiestate, &c.* Regum, inquit Pantaleon Diaconus orat. *de insidiarum, deposita regia maiestate militari se habitu am- ciunt, &c.* Ex illa spelunca, quasi ex specula, hostes videt, & quasi ex insidiis mentito habitu adoritur eosdem. Præsepio, paleis, stabulo, pannis, & paupertate simulat maiestatem, tegit diuinitatem: Christo autem ad debellandos hostes nec hasta, nec gladius opus est; pro gladio, pro hasta sunt paleæ; pro clypeo latæ præsepium; pro thorace sufficiunt panni. Pastoralis hoc ha-

bitu indutus, monstrum illud inferorum immanissimum prosternit; fortis enim ducis est, imbelli telo bellicosum hostem prosternere. David, 1. Regum 17. non Saulis galeâ protectus, non loricâ indutus, non gladio accinctus, sed pastorali indumento amictus, cum gigante concreditur, palmam consequitur, triumphabundus euadit.

D. August.

Præclarum D. Augustini iudicium in Psalmum quinquagesimum quartum: *Domuit orbem, non ferro, sed ligno, &c.* Ligno autem iam non pugnat, qui sub ligno nascitur. *Sub arbore malo susceperunt te, ubi peperit te mater tua, Cantic. 8.*

Brixian.

S. Brixianus: *Pulchre conuenit in Christum; quia ita promptè ad crucem accessit, itaq; eam totâ vitâ est amplexatus, ut sub ea natus esse videretur, &c.* In cruce nasci, canit Vates: *Ædificauit sicut unicornis sanctificium suum, Psalm. 77. 69.*

Psal. 77.

Unicornis, auctore Iustino martyre dialog. cum Tryph. habet cornu in crucis similitudinem formatum; cubile igitur ædificaturus in terra, crucem aperit, & sic in cruce viuere, ac dormire dicitur. Diuinus unicornis, mundum expugnaturus, non ferro, sed ligno ab incunabulis obarmatur. Et sic in spelunca, paupertate superat, quos maiestate superare non poterat. Saul, dum per montium cacumina insedit, 1. Regum 24.3. Dauidem confectum qui non potuit: *Perrexit Saul ad inuestigandum Dauid etiam super abruptissimas petras.* Quid autem euenit? Dauidem non inuenit. Descendit, vallem ingreditur, antrum penetrat; ecce tibi, occurrit Dauid: *Domine mi Rex, Domine mi Rex, &c.* Expauit Saul, somnium credidit, laruam putauit; tandem firmato animo, ait: *Nunquid hæc vox tua est, fili mi David?* En filium vocat, quem ut hostem persequebatur; postquam enim perpendit in illo anatro sibi à Dauide vitam fuisse impertitam, regnum indultum, iniurias liberaliter condonatas, dolore tactus, *leuaui vocem suam, & fleuit.* Non perinde miror, inquit D.

1. Reg. 24.

Chrysol. de
Dauid &
Saule ho. 3.

Chrysoströmus, *Moysem, quod è saxo prarupto fontes elicit aquarum; ut admiror Dauidem, quod ex oculis lapideis fontes eduxerit lachrymarum, &c.* Cernitis castra, & arma Dauidis, quibus ex homicida, ut loquitur Chrysoströmus, fecit patrem; ex sanguinolento consanguineum. In similem arenam hostes suos laceffit Dux Bethleemicus, ut amicos faciat. Quos in montium summitate non superauit, in vallium humilitate superat. Depressus prosternit, quos elatus non profligauit. Reliquum est, ut vim illam, quam Dauidis vox erga Saulem habuit, eandem saltem erga nos habeat vox Christi lachrymantis. Quid ergo, mi Domi-

ne, non efficit tua vox, non iam tonitruum confringentis cedros, & desertum concutientis; sed pueri gementis, & pectora sacra lachrymis emollientis? Ita cecinit eius Vates, Psalm. 134. 7. *Fulgura in pluiam fecit.* Hucusque Psalm. 134. licuit.

P E R V I G I L I V M III.

Puer accinctus Ephod lino, &c. I. Regum
2. 18.

FPhod sanctissimam Christi humanitatem repræsentabat; erat enim tunica parua, & lineæ, & festiua. Sanctissima Christi humanitas parua erat; adeo, vt in minimo naturæ humanæ, quod vnus apiculæ magnitudinem non excedit, dicatur à D. Thom. generatus, & conceptus fuisse. *A summo cælo egressio eius, & occurfus eius usque ad summum eius.* Hinc est, quod ante incarnationem nonnulli ex sanctissimis illis heroibus magni dicerentur *Isaac magnus vehementer effectus est*, Gen. 26. 13. Gen. 26. *Moses fuit vir magnus valde in terra Ægypti*, Exod. 11. 3. Exod. 11. *Ezechias quoque magnus dicitur*, 4. Regum 18. 21. imo 4. Reg. 18. & noster Samuel; *Magnificatus est puer Samuel apud Dominum.* Tandem Baptista: *Erit magnus coram Domino.* At vero postquam Christus natus est, nemo dicitur magnus, non Ioannes, non Iacobus, non Paulus, non denique ipse Christi vicarius, & totius Ecclesiæ summus Pontifex D. Petrus. Quid hoc? D. Cyrillus Alexandrinus libr. 2. in Leuit. *Priusquam adesset ille, qui vere magnus est, ad comparationem reliquorum hominum, magni appellati sunt Sancti: ubi vero venit ipse, qui non ex comparatione caterorum, sed sui magnitudine magnus erat, ultra magnus nemo est appellatus.* Sic ille. Sed ego addo vltcrius, neminem magnum appellatum; quia quo tempore magnus Dominus factus est paruus, æquum non erat, vt parui homines fierent magni, & magnorum cognomento dicerentur.

Erat præterea vestis lineæ pura; non de carne, sed de flore collecta: talis Christi humanitas. Dicitur Christus *vermis, & non homo*, Psalm. 21. propter humilitatem, vt ibidem sentit Theodoret. Sed vt alij, quos ibi Theodoret. refert, propter puritatem:
sicut

17

Nato Iesuno
mo magnus.

Cyril. Alex.

12.

Theodoret.

sicut

sicut enim vermis absque semine, solo calore Solis generatur, ita Christus Dominus solo diuini Spiritus afflatu & ministerio in Virgine concipitur, & in lucem prodit. Vnde Lucas Evangelista, cum progenitores Christi Domini recenseret, totam illorum seriem retexit vsque ad Adamum, imò & ab Adamo in Deum terminauit. *Iesus, inquit, ut putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, qui fuit Levi, & sic deinceps, vsque ad Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.* Luc. 3. 24. Quorsum ad tam alta principia deduxit & euoluit? Theophyl. *Vt cum homines viderent, Adamum verum hominem fuisse, & tamen non ex alio homine generatum, sed ex Deo; intelligerent impossibile non esse, ipsum quoque Christum Dominum non humana opera ex alio homine, sed diuina virtute ex solo Deo processisse, &c.*

Theophyl.

13. Addo cum Tertull. de carne Christi: *Sicut Adamus formatus à Deo fuit ex terra virgine, hoc est, ex terra nondum aperta vomere, nondum sulcata, nondum seminata, ita & Christum Dominum ex B. Virgine generatum.* Vnde recte D. Ambros. ser. 37.

Ambros.

Christus ex Virgine natus. *Adam, inquit, natus de terra virgine; Christus de Maria Virgine: illius maternum solum necdum scissum fuerat; istius maternum secretum nunquam concupiscentia violatum. Adam Dei manibus plasmatur è limo; Christus Dei Spiritu formatur in utero: uterque ergo oritur Deo Patre, uterque oritur virgine matre.* Sic ille. Erat tandem Ephod vestis festiua, qua feliciter Leuita in præcipuis celebritatibus utebantur; & ad hunc locum

Isidor. Clar.

Isidorus Clarius: *Talis est humanitas Christi Domini: festiuissimus fuit aeterno Verbo cultus & ornatus, iuxta illud Cant. 3. 11. Egredimini filie Sion, & videte Regem vestrum Salomonem, in diademate, quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Quæ, obsecro, festiuior dies inter homines esse solet, quam dies desponsationis? quæ maior lætitiæ, quam illa, quæ non solum circumfluit corpus, sed intro penetrat ac peruadit ad cor? Aeternum igitur Verbum, in die suæ desponsationis, & in die lætitiæ cordis sui, exultabundus hæc tunica induitur; nullam aliam vestem pretiosorem credit; cum hæc ornatus & cultus, ad suas prodit delicias & diuitias.

Cant. 3.

Corpus humanum, vestis pretiosa Christi, & festiua.

14.

Quam pulchra tunica! Qualem profecto non humana, sed diuina industria arte fecit. Mirum est quanta diligentia, ac sedulitate Deus Adami corpus formauit; & quanta, vt ita dicam, negligentia, ac facilitate animam eiusdem Adami condidit. Nam formaturus corpus, ipse suis manibus, figuli vsus munere, collegit lutum, subegit, emolliuit, extendit in corpus, acuminauit in caput, distinxit in brachia, ac denique in reliqua membra coagmentauit: at vero creaturus animam, nihil operæ, nihil laboris, vel sudoris visus est adhibuisse; vnico flatu illam

cra-

creavit: *Inspirauit in faciem eius spiraculum vita, &c.* Quid hoc est? Nobiliusne erat corpus, quam anima, vt pluris Deo illius molitio, quam huius creatio constitisset? Absit. Quid ergo? Rem expendite. Corpus Adami maiorem cognationem habiturum erat cum corpore Christi Domini, quam anima. Nam animæ rationales nulla inter se cognatione tenentur; cum non per feminarias virtutes vna ex alia, tanquam ex traduce diffundantur: at vero corpora humana mutuâ se cognatione contingunt; cum per feminarias virtutes vnum ex alio seriatim propagentur. Igitur Adami corpus, cognatius futurum erat corpori Christi Domini, quam anima Adami, animæ Christi Domini. Inde factum est, vt Deus acriores industriæ nervos exeruisse videretur, in poliendo Adami corpore, quam in formanda eius anima: quia non ex hac desumenda erat Christi anima; ex illo tamen desumendum erat Christi corpus. Ita fere ratiocinatur Theodoretus, & concludit: *Præsciens, inquit, futura incarnationis, tanto honore hominem dignatus est.* Hinc est, quod Tertullianus lib. de resurrectione carnis, totum Deum in fabricando Adami corpore occupatum contempletur. *Recogita, inquit, totum illi Deum occupatum, ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipsa in primis affectione, qua lineamenta ductabat. Quodcumque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur, &c.* Si igitur in materia tam remota, vt ita dicam, ex qua sacrosanctum Christi corpus desumendum erat, tantum laborem, industriam, & artificium collocat Deus; quantum in ipso Christi corpore collocabit?

Substantia mea in inferioribus terra, inquit Dauid, loquens Christi nomine, de ipsius Christi corpore. In Hebræo est: *Acu pictus sum, sicut tapetum.* Nam vt tapetum, mirifice varium & ornatum est, acu huc atque illuc intercurrente picturatum, & Phrygianis operibus intertextum; ita Christi Domini corpus omnibus donis, virtutibus & charismatibus excultum, omnibus gratiarum dotibus exornatum atq; depictum. *Acu pictus sum.* At tam pulchrum corpus, tam elegans, tam decorum, quod deuenit: *Isaias: Vrbs fortitudinis nostra Sion, Saluator ponetur in ea,* *Isai. 26. 1.* *murus & antemurale, &c.* Murus dicitur, sanctissimum Christi corpus. An, quia tanquam murus nos protegit ac tuetur? Ita plane. Sed vterius addo; quia, quemadmodum, cum vrbs ab hostibus obsidetur, omnia tormenta bellica in murum exploduntur, in murum incurrunt & impingunt, murum quatunt & labefactant; ita in illam sacrosanctam humanitatem, iam inde à prima *Christus oēs* infantia, & à primo saty, oēs pœnæ, labores, calamitates, quibus *labores & mī* humana natura addicta est, suas faciunt impressiones. Et quia *serias susce-* hostiles & us nonnulli murum præterlabuntur, & in ipso herent *pit, vt nos ab* ante- *ius liberaret.*

Genes. 2. 7.
Corporis hu-
mani digni-
tas.

Theod. q. 25

Tertul. c. 6.

15.

Psal. 138. 25.

Isai. 26. 1.

1. Reg. 19.
Pagninus.
Arias.

Jesus infans
iram Dei
mitigat, &
auertit.

16.

Amb. ser. 12
de Nat. Dñi

Plal. 72.

Dato, & ac-
cepto Chri-
sto, nil super-
est expectandi

antemurali, propterea Christus Dominus factus murus & antemurale, vt omnes iæsus in eo exciperentur: In eo lachryma, in eo paupertas, in eo frigora, in eo venti ac turbines suas omnes vires exercebant, in eo suas omnes iras effunderent, vt nos immunes redderet & illæfos. Subit mentem illa Dauidis personata & mentita effigies. Mittit Saul Rex suos Magistratus Dauidem vinculis ligaturos; Michol autem coniux solertissime per fenestram emisit illum, & saluum fecit & incolumem; & in lecto suffecit statuam. *Tulit autem Michol statuam*, 1. Reg. 19. 13. seu vt legit Pagninus, *simulachrum*, seu, vt vertit Arias, *imaginem*, & *posuit eam super lectum*, & *pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius*, & *operuit eam vestimentis*, &c. Quid vero deinde? Accedunt lictores, & illusi in simulachrum delatuiunt, bilemque omnem euomunt. En, Auditores amplissimi, Verbi infantis adumbrata effigies. Ira diuini Numinis homines vadequaque inturfabat, ob immaniissima scelera patrata illos apprehendendos & in carcerem coniciendos quarebat: modo eos sæua paupertas, vt durus satelles, insectabatur; modo vesana fames, laborumque intestino odio prosequabatur: At vero Virgo Deipara, vt Michol altera sapientissima, pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, nostram imitata & mentita effigiem; & in illud miseri mortalis simulachrum irati Numinis satellites iras suas effundunt; in illo impetus suos, ac furores frangunt, & emolliunt.

En Christi Domini humanitas. Sed quando ipsa tandem nobis occurret? Eius sumus in perugilio. Fœlicem ter & amplius Decembrem, qui tales ac tantas nobis spes aperit! Imò fructus licet iam colligere. Enimverò nascitur Christus minoribus totius anni diebus, vt augmentum suscipiant. *Ipsa quodammodo tempora*, inquit D. Ambrosius, *cum Dominus nasceretur, consequuntur augmentum*; vno eodemque, *ortu lucem pariter intulit hominibus & diebus*, &c. Quid si crescant dies, & deficient miseri mortales? Equidem non defecit Regius Vates Psalm. 72. 1. *Deus iudicium tuum Regi da*, &c. *Descendet sicut pluuia in vellus*, &c. Ac tandem claudit carmen his verbis: *Defecerunt laudes*, seu, vt legunt alij, *orationes Dauid filij Iesse*. Ac si diuini infantis aduentu voti sui iam compos fieret, nil sibi aliud iam reliquum fore putabat. *Defecerunt orationes Dauid filij Iesse*. Ita plane est; munificentissimo cœlestis Pueri aduentu nil nobis superest exoptandum, nil iam deinceps querendum. In te, diuine Puer, quiescit animus, & appetitus noster satiatur, quin expleatur; ita enim tuum aduentum expetimus, ita ille nos reficit ac recreat, vt fastidia non pariat, imò noua excitet amoris irritamenta & oblectamenta. Huc vsque licuit,

PERVIS

P E R V I G I L I V M I V .

Expectantes beatam spem ; & aduentum gloriæ
magni Dei, &c. *Ad Tit. 2. 13.*

Redit sanctissimi Natalis Domini peruigilium ; in quo ;
in gratiam Pueri infantis, non tam fari, quam filere, imò
obstupescere oportebat. Sed de more nostro pauca dicamus o-
re, plura corde & cogitatione contemplemur. Quicumque a-
nimi affectus, quo magis suo fini, seu obiecto, vt vocant, ap-
propinquat, eo magis accenditur, & inflammatur. Vnde est il-
lud celebratissimum D. Augustini: *Amor meus pondus meum.*
Nam quemadmodum res grauis & ponderosa ; quo magis ac-
cedit ad centrum, eo maiori celeritate fertur ; ita amor, & spes
(& sic de cæteris animi affectibus) quo magis ad rem amatam,
speratamq; accedunt, eo magis augentur, & intenduntur.
Quare spes de Christo Domino venturo, orta in Adamo, ino-
lita in Abele, traducta ad Seth eiusq; posteros, inde ad Noë,
Abrahamumq; transmissa, rursus ad Moysem, Dauidem, a-
liosq; Patriarchas, & Prophetas transfusa, vires acquirebat
eundo ; quousque tandem ad hoc vsque peruigilium propaga-
ta, necesse fuit, vt mirandum in modum aueretur, vt non im-
merito hic dies, hic mensis, dies & mensis bonæ spei debeat ap-
pellari.

Vnam vobis propono quæstiunculam ; ex cuius solutione
presens institutum facile colligetur. Cur voluit Christus Do-
minus nasci hyberno tempore, mense Decembri ? Tripliciter
mihi videtur aliquis posse respondere. Primo, quia hoc tem-
pus est totius anni difficillimum : Christus autem Dominus
difficillima quæque huius mundi eligebat, pretiosissima repu-
diabat. Quare mori voluit verno tempore, mense Martio ;
quando florebant agri, ridebant prata, vernabant omnia : na-
sci autem voluit hyberno tempore, quando squallebant agri ;
horrebant prata ; niuibus, & pruinis, & procellis omnia hye-
mabant. Mundi difficultates amabat ; voluptates fastidiebat.
Hanc eius propensionem probe nouerat Regius Vates. Postu-
latus enim à Deo mundi Saluatorem : *Surge, inquit, Domine*
in requiem tuam ; Psal. 131. 8. At quam requiem appellat ?
Optime Helychius : *Surge, inquit, è sinu Patris in requiem*
tuam, quam in Bethlehem construxisti : utpote stabulum, prese-
pi, & fascias. Itaille. Secundo respondebit : quia hi dies sunt

Memoria Viridarum.

B

teius

17.

August.

*Dies aduen-
tus Domini
dies spes di-
citur.*

18.

*Cur Decem-
bri mense
natus Chri-
stus?*

*Quia frigi-
dus, & incō-
modus.*

Psal. 131.

*Helychius:
Quia dies
manenti, &*

maiores red-
derentur.

Zachar. 4.
Ifid. Clar.

totius anni minimi, in his igitur oportebat nasci mundi Salu-
torem, vt suo aduentu minimis diebus augmentum afferret
& incrementum. Dies illi, in quibus templum Zorobabelis
ædificari cœpit, dies parui dicebantur; iuxta illud Zachar. 4. 10.
Quis despectit dies paruus, seu, vt Isidorus Clarius transtulit
ex Hebræo; *dies paruorum acclamationum?* Nam feniores Is-
raëlita, qui prioris templi Salomonici magnificentiam recor-
dabantur; videntes tum, quanto esset inferius & humilius,
quod denuo ædificabatur, tantum abest, vt gratularentur,
vt potius lachrymarentur. Dies paruorum acclamationum.

Zachar. 4. 7
Pagninus.

Quid ergo Propheta? Lachrymantes consolatur ex spe futuri
Messiæ: *Educat, inquit, lapidem primarium, & exequabit*
gratiam gratia eius; seu, vt vertit Pagninus, Educat lapidem
primarium cum clamoribus. Gratia, gratia illi. Quasi diceret:
si hos dies, in quibus templum Zorobabelis ædificatur, paruus
dicitis, seu paruorum acclamationum, quia paruæ in eo gratu-
lationes audiuntur: consolamini; nascetur enim Messias, qui
ex paruus diebus magnos efficiet, & exiguas acclamationes
in ingentes commutabit. Futurum enim est, vt à cœlo, à terra,
à pastoribus, à Magis, ab Angelis, ab omnibus, Rex & Impera-
tor totius mundi adoretur, & salutetur. Quare bene D. Ambro-

Amb. ser. 8.
Omnia Chri-
stonato cre-
scunt.

Hebr. 9.

Quia finis
est anni, &
Christus in
fine seculorū
natus.

sius: *Ipsa, inquit, quodammodo tempora, cum Dominus nascitur,*
consequuntur augmentum: vno eodemq; ortu lucem pariter in-
tulit hominibus & diebus. Sic ille. Tertio respondebit; quia
hic mensis est nouissimus totius anni. Christus autem Dominus
nasci voluit, & in fine seculorum, vt testatur D. Paulus Hebr. 9.
& in fine ipsius anni, seu in senectute seculorum; & in ipso anno
iam senescente, vt ex vtroque principio filius senectutis dicere-
tur; & quemadmodum filius senectutis, indulgentius & bene-
uolentius amaretur. Nam sicut in filio senectutis diutius sub-
stantia & memoria paterna conseruatur, & propterea carius a-
matur; ita in Christo diutius perseuerat omnium hominum vi-
ta: nam in vmbra illius viuemus inter gentes, seu potius inter
Angelos. Quibus igitur bonis vltimus hic mensis non implea-
tur? *Benedices corona anni benignitatis tua,* Psal. 64. 12. Hunc

Psal. 64.
December
corona anni

vltimum mensē, hanc totius anni coronidē magna tuz be-
nignitatis benedictione cumulabis, seu locupletabis; vnde
quamuis hic mensis sit totius anni sterilissimus & infœcundis-
simus; tamen hac benedictione donatus, omnium ditissimus
& locupletissimus euadet. Nam si septimus dies in prima or-
bis conditione, in quo Deus nihil creauit, sed potius à creando
requieuit, ditior euasit, quam sex priores, quorum singulos
singulis operibus locupletauit; quia illum sua consecratione

Theod. 9. 21
Procopius.

impetiuit, & sua benedictione consecrauit; vt Theod. Procop.
& D.

& D Chrysoft. expendunt: Quid mirum, si hic mensis, terreno- Chry. ho. 10
rum fructuum inops, sed huius cœlestis fructûs diues, fertilior
& fecundior reliquis censeatur?

Verum his rationibus omissis aliam reddo ad præsens insti- 19.
tutum accommodatam. Nasceitur Christus Dominus mense *Germania*
Decembri, qui apud Latinos, respondet mensi Casleu apud *ratio.*
Hebræos; in quo Nehemias de captiuitate Babylonica egres-
sus, animum appulit, manumq; adiecit ad urbem Ierosoly-
mam instaurandam, resarciendamq; , 2. Esd. 1. *Casleu*, Beda in- 2. Esd. 1.
terprete, idem est, atque *spes*. Nasceitur igitur Dominus mense *Beda ib.*
Decembri; quia respondet *Casleu*, qui spes interpretatur. *Quia spes est*
Nam sicut *Casleu* ex aduentu Nehemiæ bonam spem omni-
bus ingenerabat; ita & Decembris ex aduentu Saluatoris in ma-
gnam spem omnes excitabat. Tempus quidem hybernium est,
si externa facies attendatur; at vero si mysterium spectetur,
tempus est vernum. Nam sicut verno tempore flores erum-
punt, ex quibus magni fructus sperantur: ita & hoc tempore o-
mnia mihi efflorescere videntur, quatenus magnorum fru-
ctuum spe omnia inducuntur. Quid enim hoc tempore non
speret? quid non efflorescat? Terra, cœlum, Angeli, homines, *Florent omnia Christo*
ipse puer recens natus, omnia efflorescunt. Efflorescit in primis *naſcente.*
terra. Cur quæso in prima orbis molitione prius terra floribus,
quam cœlum astris à Deo illuminatur? Nam terra tertio die
ornata est floribus; cœlum autem non nisi quarto, Sole, Luna,
cæterisq; astris, & stellis picturatum. Respondet Anastasius *Anastasius*
Sinaita: *Ante cœlum terra ornatur, quia ante Angelos, homines* *Sinaita lib. x*
terra geniti Deum per incarnationem vidimus. Sic ille. Prius *hexam.*
scilicet solum floruit, quam cœlum splenduit; quia prius ille
flos solum, quam cœlum, natus condecorauit; æquum enim vi-
debatur, vt prius domus illa, quam Rex gloriæ erat ingressurus,
ornaretur. Quid ergo, si tellus ante Solem floruit, quia ali-
quando hospitio erat acceptura cœlestem puerum? Quid mi-
tum, si ipso hospitij tempore floribus admodum coronetur,
vernasq; delicias mutuatur, siquidem Martius Sol ille benignus
& blandus non deficit ad ipsos procreandos & producendos flo-
res? Enimuero noster Sol iustitiæ ac misericordiæ vbi appetiit,
radiis suis omnem terram in flores erumpere coëgit.

Vbi Pueri vox illa suauis, *Vox illa turturis audita est in terra* 20.
nostra, Cant. 2. 12. illico tellus floruit. *Sonuit vox*, inquit D. Ber- *Cant. 2.*
nardus, *& splenduit flos.* Ceu potens Dei vox in mundi pri- *Bern. ser. 19*
mordio ante Solem natum terram floribus adornauit, amœni-
tate & vindictate circumuestiuit: *Producat terra herbam viren-*
tem. Ita Pueri nascentis vox hyemem transtulit floridum in
ver; sonuit vox, & splenduit flos. Hac de causa, sponsa illa

Cant. 2.

beata Christi aduentum vernis verborum ambagibus satis nunquam depingit. Cantic. 2. 11. & 12. *Iam hyems transiit, & recessit, flores apparuerunt in terra nostra.* Quasi dicat: iam malitiz aestiua, iam autumnii tonitrua, iam hyemalis temporis tempestates penitus cesserunt, solum vernant veris deliciae. Ita profecto, inquit D. Ambrosius, ante aduentum Christi hyems erat: venit Christus, fecit aetatem: ante omnia erant florum indigamuda virtutum; post Christum natum omnia ceperunt noua gratia fecundari germinibus, &c. Ac si ante Christi aduentum, omnis tellus extaret syluestribus horrida dumis; post autem illum, floribus coronata vireret. Verum enimvero iam Martyrum copias innumerabiles rubescentibus rosis aspicias laureatas; iam Virginum exercitus candentibus liliis ornatos: vitidarium Ecclesiam dices, non desertum: omnia vigent, florent, vernant omnia. De Jacob dicitur Genes. 35. 16. *venisse verno tempore ad terram, que dicitur Ephratam.* Venit nimirum Bethleem, floridior ac amoenior totius anni tempore. Quid mirum igitur, quod ingrediatur Christus verno tempore Bethleem, si Iacobus eodem illam ingreditur? Sit tamen hoc discrimen. Iacobus non fecit ver, sed inuenit; Christus autem non inuenit, sed facit. *Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum a facie Domini, quando venit,* Plal. 95. 12. Populus, abies, platanus; syluae, nemora omnia ad nascentis Pueri vultum opacantur ramis, floribus arbores coronantur. Ipsa etiam florent deserta, & steriles agri locupletantur; olim quidem scatebant spinis, nunc vero rosis. Ideo Moyses duxit populum per desertum incultum, Christus autem ducit discipulos per agrum seminatum. Bene D. Ambrosius: *Moses per desertum duxit populum Iudeorum, Christus per seminata duxit. Christus per lilia duxit; quia per passionem eius desertum floret vt liliam,* &c. Equidem rescente Christo renascitur orbis, & in frondes & flores, in semina & germina repullulat & reuirescit.

Ambros.

Genes. 35.

Christus hybernium tempus, vernalium reddit,
Plal. 95.

D. Ambros.

Isai. 45.

Caelum quoque efflorescit. *Corate caeli desuper,* canit Vates, Isai. 45. 8. Leo à Castro iuxta LXX. transfert: *Floresce caeli desuper.* Cur floret caelum? Forte, quia terra esse maluit, quam caelum: cum enim vidit Deum è caelo in terram descendisse, optauit caelestem deserere naturam, & induere terrestrem; nec iam, vt caelum, astitit fulgere; sed, vt terram, floribus picturari. Sed ad rem praesentem *florere* dicitur; quia noua spe repletur, fore, vt à Christo resarciatur, & locupletetur.

et.

Angeli quoque floruerunt, & illa beatissima nocte se floribus coronarunt, & pulchre admodum exornarunt, vt suauissimos Pueri concentus effunderent, eumque canibus à lachrymis temperarent. *Oleum effusum nomen tuum,* canit Sponsa

Cant. 1.

Cant. 1. 3.

Cant. 1.3. Sensus est. Ex antro illo Bethleemico perennis misericordiae, ac pietatis fons emanauit. Quid vero deinde? Ideo adolescentulæ dilexerunt te; eo quod, bellissime Puer, benignus adeo, clemensq; enasceris; ideo (exponit D. Bernardus) Angeli dilexerunt te. Cur autem Angeli, adolescentulæ dicuntur? *Tribuit Angelis adolescentiam*, inquit Bernardus, *ad florem nature Angelica indicandum, &c.* Datur igitur Angelis iuuenilis ac florida ætas, vt ostendatur pulcherrima florum facies, qua vniuersus orbis nascente Christo renascitur ac iuuenescit. Ante Christum natum erant Angeli cœli stellæ: ita appellauit Dominus apud Iobum 38. 7. *Vbi eras, cum me laudarent simul astra matutina?* at vero, post Christum natum, Angeli, agri lilia nuncupantur. Luc. 12. 27. *Considerate lilia agri;* Angelos scilicet, D. Ambrosio interprete, qui vere mundi istius flores sunt; quod eorum claritatibus ornatur mundus, &c. Angeli, qui erant cœli sydera, in soli lilia transmutantur, dum suum Regem in campi florem, liliūq; conuersum aspiciunt. Ceu Regis purpurati, Domini sui cultum habitumq; induunt.

Bern. ser. 19
in Cant.

Angeli a-
stra, lilia.
Iob 38.
Luc. 12.

Tales An-
geli, qualis
Christus.

Iam vero homines efflorescere dicuntur, iuxta illud Dei ad Moysen: *Loquere filiis Israel, vt faciant sibi simbras per angulos palliorum*, Num. 15. 38. Oleast. ex Hebræo transfert: *vt faciant sibi florere simbras, seu egredi simbras in morem floris.* Quasi vellet Deus, vt Israelitæ floribus amicirentur; vt sub hoc florum typo indicaretur illa spes, quam de Christo Domino nascituro habere oportebat. Hanc, quam suo animo Iacobus spem conceperat in itinere, pro alimento suscepit. Enimvero, quem lapidem non mouit, vt se hoc flore redimiret? Hac ductus spe, quamuis diues, in quas spontaneæ paupertatis non se redegit angustias? baculo Iordanem transiit, lapidi caput dormiturus imponit. Rupert. lib. 5. in Genes. cap. 21. *Fide paterna expectans, quod de semine suo salus mundi nasceretur, & omnium gentium. O profugum, cœlestis asyli protectione dignum! qui sola fide, atque lectione Scripturarum doctus erat, quod ad possidendam benedictionis hereditatem, ad seminandam beati seminis expectationem, non pompaticè, sed humiliter, & conscientia simplici ingrediendum erat, &c.* Hac igitur spe alebatur, & recreabatur peregrini illius animus. Ipse Iacob, non autem Esau benedictionem à patre exorauit, Genes. 27. Cur ita? Credo, quia Esau, nullis se floribus, seu floridis vestibibus excoluit, & exornauit ad benedictionem postulandam; at vero Iacob iis se vestibibus prius induit, quæ flores, lilia, rosas, omniumq; pratorum odora menta spirarent. *Eecce odor filij mei, quasi odor agri pleni.* Nam qui spe vacuus ad illud antrum Bethleemicum accedit, plane recedet benedictionis fructu de-

Num. 15.
Oleast.

Rupert.

Gen. 27. 27.

Preparare
debemus spo

- stitutus: at vero, qui bona spe plenus illud ingredietur, bonorum omnium fructuum benedictionem reportabit. Quate David, quasi torus esset ex bona spe compositus & conflatus, dicebat: *Et substantia mea apud te est*, Psal. 38. 8. Aquila vertit, teste D. Chrylostomo ibi: *expectatio mea*. Suam expectationem, vocat suam substantiam: quia quemadmodum nemo sine substantia subsistit; ita David sine hac sua spe non consistebat; ex illa vivebat, ex illa alebatur & recreabatur.
22. Ipse etiam Puer in morem floris nascitur. *En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos*, canit Sponsa Cantic. 2. 9. Pro his ultimis verbis, *prospiciens per cancellos*, est in Hebræo, *tanquam flos erumpens ex calicibus*. Extulit terris alium caput Bethleemicus Puer, tanquam rola ex generoso cortice erumpens. En Isaia flos bellissimus. *Egre dicitur virga de radice esse, et flos de radice eius ascendet*, Isai. 11. 1. *Virga Maria*, exponit D. Ambrosius, *flos Mariae Christus*, qui bonum odorem fidei toto sparsurus orbe virginali ex utero genuit, &c. Suauissimus quidem flos, qui non vni duntaxat viridario, sed orbi vniuerso odorem & amorem indulsit, & sparsit succum. Imo alij flores, vbi tellus non alit mater, viresq; ministrat, statim elanguent, deficiunt, & marcescunt, amittunt gratiam, venustatem & amoenitatem. *Hic tamen diuinus flos*, inquit D. Ambrosius, *odorem suum succus reseruat, contritus accumulatur, &c.* Per totam vitam etiam in occasu seruauit, quem in exortu suo afflauit odorem: passionis tormentis non emareuit, sed pulchrius effloruit. Præfaga Isaac mens odorem præfensit Genes. 27. 27. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni*. Non Iacobi filij vestem, sed Christi humanitatem odoratur; que non vt flos vnus olet, sed vt plenus floribus ager; adeo suauis, sicut odor agri pleni. Dauidem video etiam odorantem, & florem istum admirantem: *In loco pascuae ibi me collocauit*, Psal. 22. 2. Quo in viridario adeo florido & amœno delectatur bonus Rex? *Viridarium, seu pascua, Christus est*, ait Ambrosius, *ipse nos pascit et reficit: carpis illic nouum florem, carpis lilium, carpis rosam, &c.* Ac si hic vnus flos omnium florum venustatem & suauitatem mirabiliter contineat.
23. Omnia quidem floruerunt, præsertim antrum illud felicissimum. Ingrediamur ergo floribus coronatum, & a pastoribus recentibus ramis adumbratum hoc antrum. *Ethnici quondam*, Tertulliano auctore, *recentissimis et ramosissimis laureis postes deorum præstruebant*. Maiori ergo iure Bethleemici pastores veri Numinis antrum ramis coronant. Hoc votum nuncupasse videtur quondam Moyses, Exod. 15. 20. *Iste Deus meus*,

Et glorificabo illum, seu, vt ex Hebræo fonte hauritur, Et tugurium faciam ei. Hoc tuguriolum rudi cespite congestum, frondibus ac floribus, voti reus, ornabat magnus ille dux, & illam pastorum caulam in Regum aulam Christi præsentia abire existimabat. Flores enim pro diuitiis & aulæis habet, & auct bellus Puer. *Fulcite me floribus.* Laudauit & amauit Sponsa tugurium illud floribus variis aspersum. *Leotulus noster floridus.* Pueri pedes, steriles calamos, & arentes illas paleas in rosas & flores transmutarunt. Non miror, siquidem Moy-
 sis pedes arenosum maris rubri littus in viridarium quoddam amœnissimum conuerterunt. *In mari rubro,* testatur diuina Sap. 19. Sapientia 19. 7.8. *uis sine impedimento, Et campus germinans de profundo nimio.* Si igitur pedes Moy-
 sis, diuine Puer, maris arenas in rosas commutant, quate tui pedes antri illius paleas in rosas, in violas, in lilia non commutabunt? Mundi flores, vt elangues & marcidos iubet spernere Tertullianus, iubet vanas & inanes spes relinquere, & hunc Bethleemicum florem perpetuum semper & recentem perpetuo amare, & commendare. *Quid tibi cum flore morituro?* clamat Tertullianus, *habes florem de radice Iesse, florem incorruptum, immarcessibilem, sempiternum,* &c. Hunc fasciculum per summum delictum mentibus admo-
 uemus adorandum, contemplandum, venerandum cum illa Sponsa: *Fasciculus myrrha dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* Hunc commendat D. Bernardus sermone 43. in Cantic. semper præ oculis habendum. *Habete, inquit, illum semper, non retro in humeris, sed ante præ oculis, ne portant, Et non odorantes, Et onus pramas, Et odor non erigat.* En cælum, Angeli, homines, Puer ipse, autrumq; ipsi-
 flum floret; omnia florent.

Quid ergo superest? Nisi vt etiam floreamus, & ex tanto vi-
 rore certam animis spem concipiamus; & vt iuxta illud D. Pauli ad Titum 2. 11. *Sobrie, Et iuste, Et pie viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, Et aduentum glorie magni Dei.* Quasi diceret: Nos qui expectamus beatam spem, id est, Christum nasciturum, qui obiectiue dicitur spes, quia est finis spei nostræ. Vocat autem spem beatam; licet enim spes à beatitudine excludatur: *qua enim quis habet, quid speret?* inquit Paulus: tamen hæc spes de Christo Domino, cum ipsa beatitudine videtur coniungi & sociari. Cum enim quælibet alia spes animum affligat, hæc sola animum consolatur. Vnde D. Paulus spem cum gaudio coniungit. *Deus spei repleat vos omni gaudio, &c. Expectantes igitur beatam spem, Et aduentum glorie.* Hic enim aduentus, qui miseræ, & paupertatis, & lachrymarum videtur, plane dicitur aduentus gloriæ: in hac enim

Cant. 1. 16.

Sap. 19.

Tertull. de
corona mi-
lit. c. 15.

Cant. 1. 12.

Bernard.

24.

Ad Tit. 2.

Spem concipi-
pere oportet
in aduentu
Saluatoris.

Rom. 8. 24.

Rom. 15. 13.

Tit. 2. 13.

humilitate, magna Dei gloria constituitur. Magni, inquit, Dei, licet enim illum infantulum, paruulum, tenellum, & imbecillum quis diceret; tamen magnum Deum appellat D. Paulus; sub illa enim corporis paruitate, immensa Dei magnitudo delitescit. Hæc igitur expectantes, *sobrie, & iuste, & pie viuamus in hoc saeculo.* Sobris, ne ieiunij leges violentur. Vestras vobis placentas, cupedias, bellaria, & tragemata non interdicit Apostolus: sobrietatem tamen exigit. Imitemur puerum, qui butyrum quidem, & mel comedit: ita tamen, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum: tenet in illa lauritice epularum, scientiam; adeo iudicium non amittit. Et quidem scientiam omnium difficillimam, ad reprobandum malum, & eligendum bonum; ne imitemur Esau, qui propter vnã elcã primogenita vendit; & comedit, & bibit, & abiit; paruspens, quod primogenita vendidisset. Iuste, Absque peccato, obsecro & obtestor, totas has festas natalicias, & præcipue hoc perugillum transigamus. Quid enim indignius, quam nascente Christo Domino ad tollenda hominum peccata, homines nihilominus peccare? *Vsquequo delictis dissolueris filia vagat?*

Magnus Deus in pueri corpore.

Gen. 25. 34.

Et comedit, & bibit, & abiit; paruspens, quod primogenita vendidisset. Iuste, Absque peccato, obsecro & obtestor, totas has festas natalicias, & præcipue hoc perugillum transigamus. Quid enim indignius, quam nascente Christo Domino ad tollenda hominum peccata, homines nihilominus peccare? *Vsquequo delictis dissolueris filia vagat?*

Jerem. 31.

Aduentus Christi vitæ puram exigit.

inquit Jerem. c. 31. 22. & rationem subdit; quia creauit Dominus nouum super terram; femina circumdabis virum. Quasi nullo magis tempore, quam hoc, scelera omnia debeant exulare. Pie. Quæ enim res magis pietatem & animi affectum nobis extorquere, vel potius allicere debet, quam Deus puer recens natus? Pientissimus Abraham, qui hac vna solatus spe,

Gen. 21. 33.

Interlin.

plantauit nemus in Bersabee, & inuocauit tibi nomen Domini; explicat Interlinealis, *Saluatoris, quem expectabat.* Quasi vero nullas alias sibi vendicaret delicias ex tota illa sua villa, quam spes de Christi aduentu; hos solum legebat flores, his solum delectabatur, & reficiebatur animi remissionibus. Itaque illos scilicet, bonus senex legebat flores, quibus postea diuinus agrorum cultor terram mutauit in cælum.

Clem. Alex

coelum Dei agricola, inquit Clemens Alexan. in adhort. ad gent. nimirum vitia extirpando, virtutes plantando. Petamus igitur per hosce dies Bethleemicum antum, siue vt viridarium, siue vt quandam villam, seu hortum amœnissimum, & ibi inuocemus nomen Domini, florem illum legamus, vt salubres salutis æternæ fructus colligamus. Hucusque licuit.

* * *

P E R V I G I L I U M V.

Donec veniat desiderium collium æternorum, &c.
Genes. 49. 26.

Mori nostro, & expectationi vestræ vt satisfaciam, libet dari vnum vel alterum verbum de Verbo infante. Quamuis me ab hoc incepto non parum deterreat D. Hieron. qui ad præsentiam Verbi infantis obstupuit elinguis. *Quo sermone, inquit, qua voce speluncam tibi possumus Salvatoris exponere? Et illud præsepe, in quo infantulus vagiit, silentio magis, quam infimo sermone honorandum est.* Hæc, inquam, Hieronymi mens, & ratio me ab incepto deterrebat; sed mori nostro, & expectationi vestræ ne deesse videamur, vnum vel alterum verbum de Verbo infante faciamus. Dicitur Christus Dominus in sacris Literis desiderium. *Desiderium collium æternorum, Genes. 49. 26.* Quod & actiue & passiue potest explicari. Actiue desiderium, quasi desiderans: passiue desiderium, quasi desiderabilis: atque adeo vtrius modo sumatur, totus desiderium est. Ille desiderat ad nos venire, nos desideramus recipere. Desiderat, & desideratur. Vtinam nostra desideria sic accrescant, sic augeantur, vt cum illius desiderijs si non exæquentur, certe comparentur! De vtrisque desiderijs pauca dicamus. Ardentissimo desiderio veniendi ad homines inflammabatur Æternum Verbum, non quidem ab heri, & nudius tertius; sed iam inde à prima orbis molitione, imo & ab ipsa æternitate. Adeo vt in quoscunque annos, menses, dies, horas, imo & momenta eius aduentus differretur, ipse quodammodo affligi, & torqueri videretur. Æternum Patrem alloquutus Dauid: *Distulisti, inquit, Christum tuum, Psal. 88. 39.* hoc est, non statim, sed post multa sæcula filium tuum de cælo in terras demisisti. *Distulisti Christum tuum, LXX. transferunt: Iratus es contra Christum tuum.* Quoties enim æternus Pater Filium suum in cælo detinebat, toties illum cruciabat desiderium.

Sed cum tandem venire datum est; quo pacto venit? *Saliens in montibus.* In morem saltantium, exultantium, tripudantium, choreas celebrantium. *Saliens.* Saltare, & exultare, & tripudiare, & choreas celebrare sibi æternum Verbum videbatur, quando ad terras descendebat. Tanto plausu tanta alacritate, tam festiue veniebat. Nec existimetis illum,

B §

quod

25.

Hieron. ad
Marcellam
tom. I.

Genes. 49.

Christus totus desiderium & nostrum, & nostrum

Psal. 88.

26.

Cant. 2. 7.

Christus veniens locissimo ad nos venit.

quod cum choreis & tripudiis venerit, tardare & immorari in via. Saltat quidem & tripudiat, sed non immoratur. Velocissime currit. *Exultavit ut gigas ad currendam viam.* Giganteo cursu viam carpit velocissimus. Sed quia velociores esse solent illi cursores, qui non de nihilo currunt, sed de præda capienda contendunt: scitis quo pacto cucurrit? plane ut victor, qui insequitur hostem fugientem, ut sua cum præda exuat & spoliat.

Psal. 18. 6.

Hebr. 2.

Chryl. ho. 5

Semen Abraha apprehendit, inquit Paulus Hebr. 2. 16. *ut innumeret*, explicat D. Chrysostomus, & *hominem fugientem, & Deum sequentem.* At quanta celeritate fugit homo peccator à Deo, qui in puncto ad inferna descendit? Sed maiori celeritate fertur Christus, qui cum insequitur & assequitur, & antequam ad inferos deuoluatur, in medio aëre sistit, prendit, & in cælum reuocat, ac reducit. Magna quidem velocitas, quæ à tantis desideriis veluti calcantibus inciteur. Sed maior adhuc ex eo, quod sequitur, innotescet. Tam velociter venit, ut velle se eripere ex hostium manibus à tergo insequentium videatur. Magna celeritas. Quis velocior currit, quam illi, qui pro liberanda vita currunt? transiliunt montes, transcendunt colles, prærupta superant, deuia tranant, per æquatas planities velis, ut aiunt, & remis, equis & quadrigis, remigiis dædalæis quam citissime rapiuntur, ut se ab insequentium hostium manibus eripiant, & tutiora capessant loca.

Cant. 8. 14.

Ita & Christus Dominus ad nos veniebat. *Fuge dilecte mi, assimilare caprea*, &c. dicebat Sponsa, cum de primo Christi aduentu loqueretur. Sed quid est quod dicit, *fuge*? Nam Ioannes, cum de secundo loqueretur, cum Christum Dominum expectabat, non agnum, sed leonem; non fratrem, sed iudicem; non mitem, sed terribilem; nihilominus dicebat:

Apoc. 22. 20

Veni Domine I E S U. Et Sponsa, cum loquitur de primo aduentu, in quo agnus, & frater, & mitis, & comis, & mansuetus speratur, exclamat: *Fuge*, hoc est, abi & recede? *Mysterium expendite.* Non abire quidem iubet, sed venire. At tanta celeritate, ac si fugere è cælo in terras videatur, ac si à tergo insistent hostes, urgeant satellites, lictores insequantur. *Fuge dilecte mi. Veni*, quasi fugias velocissimus. Tibi eo melius confules, quo velocius fugeris. Ita plane venit, quasi fugiens. Magnum currendi calcar, magnum desiderium. Quæ ne vobis expositio

Zach. 9.

*Optas arden-
ter Christus
salutem no-
stram.*

ficta & commentitia videatur, audite Zachariam 9. 9. *Eccce Rex tuus venit tibi iustus, & saluator.* Quid hoc est? Venitne Christus, salutem ut accipiat, an largiatur? Plane ad utrumque. Nam Originalis, ut accipiat, inquit, *venit saluator.* Vulgaris, ut largiatur, ait, *venit saluator.* Utrumque verum est, Saluator & saluatus: quia sic salutem nobis tribuit, ac si lu-

tem sibi tribuere videretur; dum nos saluat, se ipsum saluum putat, ac si nostra in illum salus refundatur. D. Bernardus Jer. 28. in Cantic. *Meam ad hoc induit formam, ut suscipiat con-* Bernard.
sam. Qui igitur pro nostra, & pro sua salute quodammodo descendit, quid mirum si velocissimus descendat, magno scilicet nos inuisendi desiderio incitatus?

Qui currendo ad metas contendunt, nequeunt in ipsis metis, ac limitibus, terminisque, ad quos festinant, sistere, conquiescere, & currentes equos inhibere; sed necesse est, ut incitati equi statas metas transiliant, & præfixos terminos longius transgrediantur. Ita & Christus Dominus, tanta celeritate venit, ut non potuerit ad præfixas metas adhærescere, sed necesse fuerit eas omnino transilire. Quid ita? Decretum à Deo erat, ut Verbum ad terras veniret. Quod decretum satis superq; impleteretur, si ipse in arduis & sublimibus montibus, in regnis & magnificis palatiis sedem suam collocaret, vnde omnibus conspicuus appareret: Sed plane magno ad currendum desiderio incitatus, non se potuit ad has metas inhibere; sed longe ulterius transiliuit ad profundam vallem, ad abiectum antrum, ad humillimum præsepe. *Positus in præsepio.* Falsi dii in excelsis montibus olim colebantur; vnde eorum fana ac delubra per antonomasiam dicebantur *Excelsa*, iuxta illud, quod in libris Regum de Regibus idololatriis frequenter dicitur: *Verumtamen Excelsa non abstulit*, id est, deorum fana demolitus non est. Itaque in montibus & in locis arduis ac sublimibus colebantur. Qua de te Procopius: *Consilius*, inquit, *eorum erat, idololatria humilitatem, locorum sublimitate subleuare.* Sic ille. Res humilis & abiecta erat idololatria, & illi, qui per idololatriam dii colebantur. Quam à se auctoritatem non habebant, necesse erat, ut ea ex locorum sublimitate conferretur. O summum ac verum *Descendit*
Christus, ut
ascendamus
Numen? descende feliciter ad vallem, in montibus non quiesce, Neque enim sublimitas montium tibi conferet sublimitatem. Descende feliciter ad valles: ut tua sublimitas vallium impleat humilitatem. *Positus in præsepio.* Omnis ab hoc loco factus exultat, omnis sublimitas. Recte D. Hieronymus de hoc antro: *Vbi sunt lata porticus? Vbi aurata liquearia? Vbi domus miserorum pennis, & damnatorum labore vestita? Vbi instar palatii optibus priuatorum extructa basilica?* &c. Videtis, ut præstitus loci metas transiliuit: Videte ulterius, ut transilerit sui status præfixos terminos. Decretum à Deo erat, ut hominum statum conditionemq; subiret. Quod decretum satis superq; implebatur; quamuis ipse magno diuitiarum apparatu & opulentia frueretur. Sed plane tanto desiderio currebat ad hunc *Hiero. cita.*
statum

statum, vt non potuerit sistere ad illius metas, sed multo vltius processerit; in diuitiis non hæserit, sed in extremam deuenit paupertatem. *Pannis inuolutum.*

28.

Thren. 3.

Job 23. 4.

Isai. 45. 1.

*Paupertas
Christi the-
saurus.
Bernard.*

Hinc est, quod Christus Dominus per antonomasiam pauper appelletur. *Ego vir videns paupertatem meam*, Thren. 3. 1. Eos oblitus est pes hominis egentis. Iob loquitur de magnis, & obstinatis peccatoribus; quos, inquit, *oblitus est*, id est, transfiliuit, *pes hominis egentis*. At quis est hic homo egens? Plane Christus Dominus, qui antonomastice dicitur egere vrbe, domo, recto: omnibus paupertatis haustus fluctibus, omnium egenus. *Hæc dicit Dominus*, ait Elaias, *Christo meo Cyro*. Ex Hebræo legi potest: *Christo meo pauperi*; vel, *Christo meo quasi pauperi*. Nullum enim elogium, nullum additamentum magis quadrat in Christum Dominum, quam pauperis. Sed non immerito inseritur illa particula, *quasi pauperi*: quia quamuis hominum oculis pauper videatur; tamen re vera, in illa eius paupertate omnes thesauri scientiæ & sapientiæ diuinæ includuntur. *Quasi pauperi*. Nam, teste D. Bernardo ser. 4. in vigil. Natalis Domini, *pretiosiores panni Saluatoris omni purpura; Et gloriosius præsepe hoc auratis Regum solis; ditior denique Christi paupertas cunctis opibus, cunctis thesauris sæculi*. Pauperem homines agnoscunt, diuitem Angeli reuerentur. Inde est, cur cum ceteri Euangelistæ ad alia Christi mysteria enarranda processerint, solus Euangelista Lucas in eius paupere natalitio describendo immoretur. Cur ita? Egregie D. Ambrosius: *Satis se ditum fore credidit, si præsepe Domini sibi ex omnibus vendicasset*. Sic ille. Parua sunt hæc omnia. Non solum enim humilitatis & paupertatis terminos transfiliuit, sed etiam humanitatis. Decretum à Deo erat, vt Verbum homo fieret. Satis huic decreto satisfaceret, quantum ad salutem hominum sufficiebat, si ætatem attingeret virilem. Sed magno illo suo desiderio incitatus non hæsit in his metis: sed eas transfiliens ad ætatem se abiicit infantilem. *Inuenietis infantem*. Quis non obstupefeat mutus & clinguis ad præsentiam Verbi infantis? Certe & Hieronymus, & reliqui omnes, qui pietatis causa totam Palæstinam perlustrabant, cum ad hoc præsepe accedebant, memores Verbi infantis, obstupecebant. In Christi villula, inquit D. Hieronymus vbi supra: *In Christi villula extra Psalmos silentium est*. Quasi diceret: nulla ibi resonant murmura, nulli perstreant tumultus, nullæ contentionum procellæ debacchantur; soli Psalmi, preces, orationes, & cantus spirituales audiuntur; his exceptis, silentium. O Verbum infans, non nisi ab infantissimis hominibus satis digne contemplandum! Sed quid dico, ætatis virilis terminos transi-

Hieron.

transiuit, & in ætatem processit infantilem? Imo hominem transgressus, abiit in non hominem. Ego vermis sum, & non homo. O nouissimum & altissimum! exclamat D. Bernardus, O humilem & sublimem! O opprobrium hominum, & gloriam Angelorum! &c. Verè desiderium, actiue desiderans, qui sic ad hominem ecurrit, vt humanitatis limites excurrerit.

Est etiam desiderium passiuæ. Totus desiderabilis. Quis non videt, quanto desiderio eius aduentus, non dico ab anti- quis illis Patribus, sed modo à tota Ecclesia impleretur? Recolite, qui canonicis precibus vacatis, illas præcationes, in quas Ecclesia per hosce dies erumpebat: O sapientia, quæ ex ore Altissimi prodisti: Veni ad docendum nos viam prudentiæ. O Adonai: & dux domus Israël: Veni ad redimendum nos in brachio extenso: O radix Iesse, qui stas in signum populorum: Veni ad liberandum nos, iam noli tardare. O clauis David, & sceptrum domus Israël: Veni, & edue vincitum de domo carceris. O oriens splendor lucis æternæ, & Sol iustitiæ: Veni, & illumina sedentem in tenebris & umbra mortis. O Rex gentium, & desideratus earum: Veni, & libera hominem, quem de limo formasti. O Emmanuel Rex & legiser noster: Veni ad saluandum nos Domine Deus noster. Sunt hæc vota, sunt studia, sunt desideria, in quæ per hosce dies Ecclesia erumpebat, plane ardentissima. Desiderium plane est infans natus; totus desiderabilis. Neque solum per anteactum octiduum, seu hebdomadam; sed etiam per omnes dies sæculi desideratur: Summus olim Sacerdos sanctuarii ingressurus defetebat extremum vestis sacerdotalis limbum; siue institam, siue simbriam tininnabulis distinctam. At quot putatis illa fuisse tininnabula? Consulite Clementem Alexandrinum, & inuenietis fuisse trecenta sexaginta sex, quot dies in anno numerantur: vt significaretur singulis quibusque diebus voces & clamores exaudiri, quibus æternum Verbum inuocetur, vt tandem in humanam naturam induatur.

Quid mirum ita desiderari illum, ex quo tam multa lucra in humanum genus deriuentur? Per quem imprimis accessum habemus ad Patrem, Bis ad Iosephum eius fratres accesserunt: Semel ab eo excepti sunt dure: loquebatur eis dure. Iterum clementer: *ut ille clementer resalutatis eis.* Imo cum ipse à fratribus solum salutareretur, tamen clementer fratres resalutauit; ac si effusiores & beneuolentiores se in fratres exhiberet, quam fratres in illum. Vnde hæc mutatio; vt quos non ita pridem torue ac duriter exceperat, paulo post comiter & clementer excepisset? Recte D. Ambrosius lib. de Ioseph cap. 9. Quando inquit, sine Benjamin venerunt, loquebatur eis dure; quando venerunt cum Benjamin, loquebatur eis mitia. Ac si fratres,

Psal. 21. 7.
Bernard.29.
Susspiria ad
Messiam.

Exod. 28.

Clem. Alex
lib. Strom. 5.

Gen. 41 & 42

D. Ambros.

vnus Benjamin clypeo & præsidio exarmati, iras in se acci-
rent & accenderent Iosephi: Benjamin vero præsidio instructi,
eiusdem minas tranquillarent. Quas iras æterni Patris non e-
molliet Filius æternus homo? Huius pueri clypeo exarmati,
diuini Iudicis & vindicis iras non effugiemus: armati, haud du-
biter eius iras tranquillabimus ac mitigamus. Huc usque licet.

PERVIGILIVM VI.

Scribantur hæc in generatione altera, & populus,
qui creabitur, laudabit Dominum, quia prospexit
de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram
aspexit, *Psal. 101. 19.*

30.
*Verbum in-
fans silencio
colentium.*

3. Reg. 19.

*Canit sua-
mus, qui
magis silet.*

Petr. Dam.

Isai. 3.

*Verbi infans
d' infansissima.*

SAERUM pervigilium illius noctis, in qua nascitur Verbum
infans, nulla re magis, quam sacro silentio venerandum e-
rat. Carmen genethiacum, siue natalitium Verbi infantis,
nullum aliud, quam silentium esse deberet. Suam in spelun-
cam abditus Helias Dominum expectabat: venit ignis; ve-
nit commotio. Non in igne, non in commotione Dominus.
Venit sibilus auræ tenuis. Addunt LXX. & ibi Dominus,
3. Reg. 19. 12. Rupertus, per illum sibilum auræ tenuis, intelli-
git aduentum diuini Verbi, quem in thalamo virgineo diuini
Spiritus auræ, mirabiliter operata est. Chaldaeus, pro sibilu
auræ tenuis, paraphrastice transtulit, *vox canentium in silen-
tio.* Mira plane coniunctio vocis & cantus cum silentio. Si
voces audiuntur, si personant cantilenæ, si diuina encomia
prædicantur; quo pacto hæc omnia in silentio transiguntur?
Recte quidem: quia pro Incarnationis beneficio nunquam
melius gratulatoria Deo carmina decantantur, quam cum il-
lud ingens beneficium profundo silentio decoratur. Præstaret
igitur in hoc pervigilio cum Verbo infante infantire, quam a-
liquod effari. Audietur quidem vox, & vox canentium; sed
in silentio: hoc est, pro suaui concentu, pro dulci modulatio-
ne, solum Verbo infanti silentium offerretur. *In hoc enim na-
talitio,* inquit D. Petrus Damianus, *sit elinguis lingua, imme-
mor memoria, insensibilis sensus.* Nihilominus, quia Verbum
infans etiam *linguas infantium facit esse disertas;* æquum est, vt
de more nostro aliquid in hoc pervigilio dicamus; præsertim
iubente Domino apud Isai. 8. 1. *Sume tibi librum grandem, &c.*
Date aures. D. Paulus ad Hebr. 3. *integrum Christi in cœlum
d' ascen-*

ascendentis triumphum rededit ad vnum capitulum; sic enim habet: *Capitulum super ea, quæ dicuntur, &c.* Isaias vero vnum tantum ex his mysteriis, quæ latent in hoc stabulo, descripturus, ex Domini iussu, *sumit sibi librum grandem.* Quid hoc, magne Deus, Filij trophæa gloriose parata, laureas & triumphos exiguo includi imperas capitulo? *Capitulum super ea, quæ dicuntur.* Filij tamen paupertatem, stabulum, & paleas immenso volumine iubes exarari? *Sume tibi librum grandem.* Ita plane: de hac enim paupertate maior, quam de illa maiestate ad scribendum loquendumq; se offert materia. Dicam igitur in primis de beneficio diuino, quod Deus in hac nocte hominibus impendit. Dicam deinde de obsequio humano, quod Deus ab hominibus reposcit.

Beneficium mihi videtur Regius Vates, cum ingenti gratulatione, commemorasse Psal. 101. 19. *Scribantur, inquit, hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum: quia prospexit de excelsis sancto suo; Dominus de caelo in terram aspexit.* Expendite singula. *Scribantur hæc.* In Hebræo & Græco est; *scribatur hoc.* Recte quidem vtrumque. Nam hoc beneficium, si in seipso attendatur, vnum est, & vnice vnum; Deus homo in vnitatis personæ, eo genere vnionis in vno tertio, qua nulla maior in rebus creatis reperitur, vt Theologi ostendunt. *Scribatur hoc.* Si autem magnitudo huius beneficii spectetur; adeo magnum est, vt plura beneficia continere videatur; & propterea non vnum, sed plura beneficia appellentur. *Scribantur hæc.* *Scribantur, inquit, non prædicentur, non euulgentur, non per voces ac sermones ad posteros transferantur. Quasi diceret: Excidantur in ære, sculpantur in marmore, alte in cordibus hominum insigantur, imprimantur, vt nulla temporis diuturnitate obliterentur, sed ad memotiam posteritatis sempiternam transmittantur.* *In generatione altera, hoc est, in populo Christiano.* Vel, si malumus; (nam de populo Christiano statim redibit sermo,) in quasdam patheticas voces, in quosdam vehementes affectus, in quasdam exaggerata desideria mihi videtur Propheta erupisse. Ac si diceret: satis non est, si vna tantum hominum generatio hoc diuinum beneficium laudandum suscipiat: vltius opus est, vt noui à Deo orbis producantur, noui mundi fabricentur, noua rerum & creaturarum series disponatur: vt ab his omnibus simul, tam eximium beneficium decantetur. De suo Imperatore Alexandro dicebat ille Hispanus Vates:

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis.

De nostro Imperatore Christo Domino, maiori iure dicere possumus terbis paululum immutatis; (vt nos etiam in gra-

Amplior ad dicendum seges Verbi incarnati humilitas, quæ gloria.

Argumentum bipartitum.

31.

Psal. 101.

Incarnatio nis beneficii nomine vnice, re multiplex

Vnus orbis agendis pro Incarnatione gratis satis non est.

tiam Verbi infantis poëtemur,) vnus Iesseo puero, (Iesseo, de radice Iesse.)

Vnus Iesseo puero non sufficit orbis.

Ad hunc puerum laudandum satis non est, si vnus tantum orbis in gratulatorias soluiatur cantilenas: necesse est, vt nouus creaturarum ordo enascatur, quæ omnes in illius laudes effusissime impendantur. *Et populus, qui creabitur, laudabit Dominum;* hoc est, populus Christianus. Non dicit, qui generabitur, sed qui creabitur; vt noua per gratiam reformatio, quæ à solo Deo est, intelligatur. *Fideles enim,* vt ait Paulus, *creati sunt in Christo Iesu in operibus bonis,* Ephes. 2. 10. hoc est, per gratiam expurgati. Neque enim æquum est, vt ad hoc tam nouum & gratuitum beneficium laudandum accedant; nisi qui expiuntur per poenitentiam, & qui per gratiam innouentur. At quod beneficium istud est, ô sacer Vates, ad quid laudandum non solum creaturas iam conditas inuitas, sed alias atque alias desideras cendendas? *Quia prospexit,* inquit, *de excelsis sancto suo; Dominus de cælo in terram aspexit.* En beneficium: Si solus Dei in terram intuitus; imo prospectus, hoc est, aspectus è longinquo; tantam non vnus mundi, sed plurimorum gratulationem merebatur; quid aduentus, quid delapsus in terram? Certè quantuncunque mundorum à Deo producat; quantuncunque gratiarum ab iis omnibus referatur, minus est, quam quod pro tam singulari beneficio debetur.

32.

2 Mach. 7.

Olim Machabæorum mater, vt filium suum hortaretur ad martyrium fortiter subeundum; nihil aliud ob oculos proposuit, quam beneficium creationis. *Peto, nate, vt afficias ad cælum, & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus; ita fiet, vt non timeas carnificem istum,* 2. Machab. 7. 28. Si beneficium, quo Deus omnia de nihilo condidit, tantos potuit stimulos ad-

Amoris stimulus, incarnationis.

monere ad omnia huius vitæ oblectamenta detestanda, & ad omnia mortis cruciamenta non grauate subeunda: quos stimulos admo- uebit illud beneficium, quo Deus peccatores non de nihilo redemit, sed semetipsum tradidit pro hominum salute comparanda? Rectè D. Bernardus sermone 14. in Psalmum:

D. Bernard.

Qui habitat. *Fecit,* inquit, *te Deus tuus.* Quid plura? *Fecit tibi multa propter te.* Quid deinde? *Fecit propter te & semetipsum. Verbum, caro factum est.* Rem plane inauditam! Vt propter vnum hominem non solum cætera omnia efficiantur, sed etiam ipsum Verbum caro fiat. Quis hanc amoris vim non admiretur? Quis hanc beneficij magnitudinem non obstupescat?

Vigilet amor, ac incarnationis beneficium sentiat.

Rectè igitur subdit D. Bernardus: *Quid ad hæc dormiat affectio? Imò vtro mortua est illa; non dormit; quæ huic beneficio*

non respondet, quæ se totam non effundit in gratiarum actionis
 & vocem laudis. Misit olim Dominus ad Dauidem per Na-
 than, quendam longissimum catalogum beneficiorum om-
 nium, quæ apud illum collocauerat: Ego, inquit, tulle te de pa- 2. Reg. 7.
 scuis sequentem gregeis, & fui tecum in omnibus, ubicumque am-
 bulasti; & interfeci omnes inimicos tuos à facie tua; & feci
 tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra, &c.
 2. Reg. 7. 8. Magna plane beneficia. Quæ propterea Deus Da-
 uidi in memoriam reuocauit, vt recordans beneficiorum, in-
 quit Theodoretus, colat benefactorem. Sed ante hæc omnia
 illud in fronte & in capite præfixit, quod olim Israëlitis contu-
 lerat, de terra Ægypti primum egressis: Neque enim, inquit, Theodoret.
 habitauit in domo, ex die illa, qua eduxi filios Israel de terra Æ- Deus olim
 gypti; sed habitabam in tabernaculo & in tentorio, seu, vt legit in diuerso-
 Theodoretus, in diuersorio. Magnum plane beneficium, & nos Incar-
 ceteris omnibus, quæ paulo ante memorauerat, præferendum. natus ne hoc
 Deum in tentorio, seu in diuersorio habitare in gratiam He- habuit qui-
 braorum, quis non miretur? At quid hoc beneficium ad no- dem.
 strum? Non enim solum Deus propter homines habitat in di-
 uersorio; quod satis humile & abiectum, imo & indignum Deo
 videbatur: sed etiam excluditur à diuersorio. *Quia non erat ei*
locus in diuersorio. Et obire compellitur in antrum, seu stabu-
 lum; latibulumq; ferarum. Conscite igitur illud diuersorium,
 in quo Deum habitasse magnam fuerat beneficium. In illo *Tabernatio*
 quidem erat arca aureis laminis cooperta, tanquam scabellum *li cū spelun-*
 Dei: erat aureum propitiatorium tanquam diuinæ maiestatis *ca Bethlee-*
 solium. Erant vtrinque aurei Cherubini, qui mutuo alarum *mica tollā-*
 complexu & circumplexu, quoddam veluti efficiebant con- tio.
 pæum, sub quo diuina maiestas regebatur, & augustius adora-
 reretur. En diuersorium, ad quod Deus se olim in Hebræorum
 gratiam abiicit. Nunc vero quam diuersum est illud diuerso-
 rium, ad quod recedere compellitur? Vbi in illo aurum? Vbi
 aureæ sedes? Vbi aurei Cherubini? Nihil in eo plane, nisi
 pauperies, nisi indigentia cernebatur. Omnia in eo araneis
 & inaniis replebantur. Si igitur habitare Deum in illo veteri
 diuersorio, quod plane fuit magnificentum & augustum ædifi-
 cium, magnum beneficium censetur; quantum omnino erit,
 expelli Deum à vulgati hominum diuersorio, & in ferarum
 stabulum ac latibulum compelli? Sane Regius Vates hoc Dei
 beneficium secum perpendens, ita ait Psal. 61. *Quoniam ab ipso* Psal. 61.
salutare meum. Quali dicat: deinceps Deo duntaxat meas cu-
 ras impendam, & eum solum amabo; siquidem filium suum
 in stabulo mihi videndum promisit. *Prophæticæ,* inquit D. Basil. Basil.
 lius homil. super hunc Psalmum, *præuidens futurum esse Incar-*
natōe Viridarum. C *nasit-*

nationis gratiam, hoc dicit, quod Deo seruire, & ipsam amare oporteat, qui tantum beneficium in genus humanum prior contulerit, &c.

33.
Deut. 10.

Idem beneficium mihi videtur posse optime expendi, ex iis, quæ Moyses ad populum: *En, inquit, Domini Dei tui cælum est, & cælum cæli; terra, & omnia, quæ in ea sunt. Et tamen patribus tuis conglutinatus est Dominus, & amavit eos, Deuter. 10. 15.* Quasi diceret, quamuis Deus tanta maiestate & potestate frueretur, vt à supremo cælo vsque ad imam terram omnia suo imperio coerceret; tamen amore hominum, etiam vilissimorum, sic exarsit, vt non eis modo adhæsisse, sed omnino adglutinatus fuisse videretur. *Conglutinatus est eis, & amavit eos.* At quando hoc amoris vinculum, hoc glutinum inter Deum & homines intercessit? Nempe quando eos in solitudine dirigebat, quando cibo ac potu recreabat, quando familiariter alloquebatur. Hoc autem, dic, obsecro, sancte Moyses, fuit adglutinari? Quid ergo erit, humanam induere naturam; artus sibi assumere infantiles, vagire in præsepio, lachrymari, singultire; quidquid pœnarum naturæ humanæ potest accidere, patienter in hominum gratiam & salutem tolerare? Hoc plane diuini amoris glutinum est, longe quam illud efficacius ac tenacius. Quanto verius dici nunc potest; nobis conglutinatus? Sed vltterius eiusdem beneficii magnitudinem commendauit Propheta Baruch 3. 32. Nam postquam multa diuinæ maiestatis & potestatis argumenta expendit, dicens: *Qui preparauit terram in æterno tempore, & repleuit eam pecudibus. Qui emittit lumen, & vadit, &c.* Postquam hæc, inquam, & plura alia diuinæ omnipotentis monumenta percurrit, tunc emphatice conclusit: *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Post hæc, mira emphasis. E tanta maiestate, e tanta amplitudine, e tanta rerum omnium affluentia, ad terras se abiecit. *In terris visus est. Quid dico, ad terras?* Nam verum hoc esset, etiamsi in summis montibus sisset, in magnis palatiis conuiesceret, in superbis regis moraretur. Etiam tunc dici posset in terris visus. Ille vero nihilominus vltterius progressus, ad inferiores partes terre descendit. Nam sicut olim descendit cum Iosepho in carcerem, in foueam, in cisternam, in inferiores partes terre, in antrum, in speluncam, in tugurium abiectionissimum se abdidit & inclusit.

Incarnatio
glutinum a-
moris.

Baruch 3.

34.

Præterea, *cum hominibus conuersatus est.* Sed quid dico, cum hominibus? Nam licet solis Regibus, & Principibus, ac Dynastis familiariter vteretur; adhuc nihilominus dici posset cum hominibus conuersatus. Verum ille vltterius processit;

nam etiam cum vilissimis pastoribus, imo cum iniquissimis peccatoribus voluit conuersari: veteris non immemor Iosephi, de quo dicitur: *Erantq; cum filiis Balæ & Zelphæ, Genes. 37. 2. cum filiis ancillarum.* At cur non etiam cum filiis Lia? Optime Lyranus: *Quia filij Lia, utpote liberi, & Principes, despiciebant filios ancillarum, & tanquam seruos reputabant. Et propterea, addit Lyranus plana quidem, sed deuota oratione: Et propterea faciebat illi societatem, ad eorum consolationem.* Ita plane & diuinus Iosephus, non tam Regibus, ac Principibus, & clarissimis hominum faciebat societatem, ad eorum consolationem; vt eorum vilem auditionem erigeret, molestias abstergeret, labores recrearet, difficultates omnes indulgentissime consolaretur. Diuinaum plane inuentum ad homines ad sui amorem alliciendos. Deponit fastum, vt amorem conciliet. Olim quando legem condidit, ad montem Sina de cælo descendit; quasi verò existimaret facilius fore homines alliciendos humilitate, quam maiestate ad legem seruandam. Audite D. Athanasium lib. 3. contra Arian. *Qui poterat ex ipso cælo legem dictare, norat utile esse hominibus, se e Sinai eam promulgare, idq; ideo fecit, vt & Moyses ascendere possit, & illi de proximo sermonem audientes melius crederent, &c.* Modo autem humilius descendit, & humiles pastorum casas habitare gessit, vt homines ad se rapiat. *Cum venisset Iesus in domum Petri, Matth. 8. 14. argute Chrysolog. sermone 118. Ad domum Petri venit Christus, vt domus Petri veniret ad Christum, &c.* Sic egenus ac pauper, omniq; decore suo spoliatus, omnium oculos ad se conuertit, omnium animos ad se rapit. *Ideo, inquit Athanasius, hominum amator Deus corpus sibi assumpsit, homo inter homines versaturus, vt hominum sensus præoccuparet, vt homines humana sola cogitantes, quocumque suos sensus conferunt, ibi se anticipari, præoccupariq; notionibus animaduertent, &c.* Itaque carnem assumpsit nostram, vt ipsa hominis similitudo nos ad illum propensius inclinaret, eiq; impensius studeremus. Subit mentem vox illa ingeniosa Drogonis lib. 1. de sacrament. Dominicæ pass. *Fecisti ergo mihi, Domine, de corpore tuo speculum anime meæ, &c.* Quasi verò Domini corpus nascentis, speculum fit, in quo representetur mortalis hominum caro, vt nos ad se rapiat & alliciat.

*Christus ab-
iectissimis ho-
minibus sa-
miliariter
usus est.
Genes. 37.
Lyran.*

*Hominis fasti-
dium hu-
militate quæ
seuercitate
conciliantur.*

*Matth. 8.
Chrysolog.*

Athanas.

*Drogon.
Caro Chri-
sti speculum
nostrum.*

Videris huius beneficij magnitudinem. Properemus igitur ad illud antrum, ad illud præsepe, maiora indes beneficia inde peturi. De quolibet iusto inquit Dauid, & de Christo Domino sub mysterio: *Tota die miseretur, & commodat, Psal. 36. Psal. 36. 26. Sed quid ais, sacer Vates? Nam Christum Do-*

minum extreme indigentem tota die misereri, non admittit: affectus enim misericordiae, etiam in paupere reperitur. At vero commodare eum, qui nihil habet, imo extrema inopia laborat, quis non miretur? praesertim cum dicatur commodare *tota die*. Quasi commodando nunquam eius fontes misericordiae exhauriantur; nunquam exmanantur eius thesauri pietatis.

Ambros. *O optanda pauperies!* exclamat D. Ambrosius, *O ditior inopia!* Qua scilicet homines, si huc accedere vellent, plus quam terrenis opibus locupletabuntur. David lauabat per singulas noctes lectum suum, & lachrymis stratum suum rigabat; seu, ut habent alij, natate faciebat, Psal. 6. Miratur D. Chrysostomus homil. 30. in Genes. illos oculos lachrymantes, seu illas lachrymas defluentes. *Quid, inquit, illis oculis formosius perpetuo lachrymarum umbre, quasi margaritarum decore ornatis?* Ita ille.

Chrysof. Si lachrymae ex oculis Davidis distillant, non lachrymae, sed margaritae videbantur, lachrymas ex tuis oculis, diuine infans, defluentes, quidni appellem gemmas? quidni appellem margaritas? quidni appellem, si quid gemmis & margaritis pretiosius esse potest, pretiosiores? *Tu pretium gemmis addere gemmas potes.* Vere Christus gemma est. Clemens Alexandrinus: *Pulcherrima gemma ipse est pulcherrimus Iesus, &c.* Gemma in virginea concha reperta. En illa Euangelij margarita, cuius pretium insitator Euangelicus audidissime quaesuit. Nam venditis omnibus rebus suis illam emere festinauit. Nam, D. Ambrosio auctore sermone 6. *maluit omnes saeculi gemmas, quas habebat, amittere, ut unam Christi emeret margaritam, Cuius diuinitas, inquit Salmeron tom. 7. tractat. 11. in concha humanitatis continetur ex materia virginea, & rore Spiritus sancti concepta, &c.* Notum est Plinianum illud lib. 9. c. 31. *Partes concharum, sunt margaritae, pro qualitate rores accepti, &c.* Unde Epiph. & Ephrem appellant Virginem concham, eo quod partitura esset gemmam inamortalem in mari, id est, in mundo, &c. Audio Damascenum orat. 1. de natiuitate Virginis: *Lacetur mundus mare; in ipso enim concha cognitur, quae coelitus ex diuinitatis fulgore in utero conspicitur, & Christum ingentis pretij unioem pariet, &c.*

Clem. Alex. *Quid enim Christi humanitas, nisi margarita diuinitatis auro mirabiliter inclusa, atque caelata? Huc igitur confluumus locupletandi. Ad sunt gemmae, ad sunt margaritae, ad sunt lachrymae, quae non solum nostris nos malis expiabant; sed etiam iniuatis propemodum bonis cumulabant.*

D. Ambros. *Hucusque licuit.*

Salmeron. *Hucusque licuit.*

Plin. *Hucusque licuit.*

Epiph. *Hucusque licuit.*

Ephr. *Hucusque licuit.*

Damasc. *Hucusque licuit.*

* * *

PERVIGILIUM VII.

Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara,
Psal. 56.9.

Soluamus anniuersarium tributum verborum Verbo In-
stanti. Et ne ab ea materia, in qua versamur, longius aber-
remus, ex ea nobis dicendi argumentum oriatur. Sumus in re
musica, inter illa musica instrumenta, psalterium, citharam,
tympanum, & tibiam, quibus Prophetae illi descendentes de
excelsis pariter cum Saule prophetabant. Ab his igitur musicis
instrumentis, dulce ac suaue genethliacum nascenti Pueri de-
cantemus. Libet ergo infantem nasciturum verbis Dauidicis
compellare: *Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara.* Psal. 56.
Quibus verbis Dauid, ut multi Patres exponunt, alloquitur
Christum resurgentem; sed plane non repugnat alloqui & na-
scentem. Singula igitur minutius expendamus. *Exurge gloria
mea.* Ex Hebraeo transferri potest: *Exurge lingua mea,* vel
carmen meum, vel *canticum meum.* Omnia quidem aptissime
quadrant in Christum nascentem. Ipse in primis dici potest
lingua nostra; nam primi parentes loquentes cum serpente, se
ipsum quodammodo elinguarunt, seu lingua priuarunt, ne cum
Deo loquerentur. Quid ergo? lingua nobis coelitus delapsa o-
pus erat, ut ad sermones cum Deo familiariter miscendos ite-
rum admitteremur. Hanc igitur postulat Dauid: *Exurge lin-
gua mea.* Hac Deum alloquimur, hac Deo canimus, hac tan-
quam clauem coelum aperimus. Nec immerito. Nam si D. Chry-
sostomus appellat linguam Heliae, clauem coeli; quae coelum
& clauderet & referabat; quid mirum, si tua quoque lingua,
& Verbum infans, clavis coeli appelletur? Eo tamen nobis felici-
or, quam lingua Heliae; quod Helias loquendo & referabat
coelum & clauderet: Haec autem referat semper, claudit nun-
quam. Exurge igitur lingua mea. Sed non minus apta illa alia
translatio: *Exurge carmen, sive canticum.* D. Paulus Ephes. 2. 10. Ephes. 2.
cum de se ac ceteris creaturis loquatur: *Ipsius, inquit, factura
sumus.* Ex Graeco transferri potest: *Ipsius poema sumus.* Quasi *poematum*
omnes creaturae sint quaedam lucubratiissima poemata, quibus
diuinae laudes includantur. Si igitur hoc praeconium in ceteras
conuenit creaturas, multo aptius conueniet in earum repara-
torem. Carmen est, canticum est, poema est. Recte quidem
Clemens Alexandrinus, de probro iustoque viro loquutus: *Pul-*
cher. Clem. Alex

cherrimus, inquit, Dei hymnus est homo, qui in iustitia adificatur. Si igitur iustus vir hymnus est, totus in diuinam laudem decantandus; ille, qui iustificatio, & sanctificatio nostra est, quid mirum, si pulcherrimus Dei hymnus appelletur? Exurge ergo gloria mea. Exurge lingua mea, carmen meum, canticum meum. Sequitur; *Exurge psalterium.*

37.

Audistis carmen decantandum. Cernite instrumentum, in Clem. Alex quo decanteretur. *Psalterium* est, quod decem chordis, seu decem fidibus constructum consuevit. Vnde Clemens Alexand lib. 2. *tertiam decachordum.* *Decachordum*, inquit, *psalterium Verbum IESVM significat, qui manifestatur elemento decadis.* *Decade*, inquit, seu decachordo psalterio *Christus manifestatur*; quia vt numerus denarius perfectissimus habetur: ita plane in Christo Domino omnes virtutes plenissime & perfectissime, includuntur. Quam suavis igitur harmonia ex tam perfecto instrumento elicitur! Omnes gentes ad audientiam olim Deus congregauit. *Audito hac omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem. Quique terrigena filij hominum, simul in vinum diues & pauper.* At quorsum tam multi auditores intuantur ad audiendum? *Aperiam*, inquit, *in psalterio propositionem*, hoc est in filio meo. In quo Deus nouissime loquutus est. Ad tam suauem igitur melodiam exhibitam in hoc psalterio, æquum erat, vt omnium mentes excitarentur. *Exurge psalterium.* Ardet animus, flagrat, & restuat, tuum iam percipere concentum. Sed *exurgit etiam & cithara.* *Cithara* profecto est illa sacrosancta Christi Domini humanitas. Illa cithara Dauidica, quæ demonem à Saule expellebat; vt Beda interpretatur, Christi Domini humanitatem significabat. Vt enim Dauid suam pulsando citharam, abigebat demonem à Saule, ita plane & diuinum Verbum suam tangendo humanitatem, non vnum tantum demonem, sed innumeras demonum cateruas, & legiones ab obsessis corporibus propulsabat. Cithara igitur erat & psalterium Christus Dominus. Psalterium superne sonans, quod in superiori parte percutitur; cithara inferne sonans, quæ in inferiori parte pulsatur, vt Patres & Interpretes communiter obiectuant. Mirus profecto concentus, ex præ alta, & remissa voce coalescens. *Sonabat superne, vt psalterium; inquit D. Augustinus, quia diuina operabatur miracula: sonabat inferne, vt cithara; quia humana patiebatur tormenta.* Ex utroque sonitu diuina illa harmonia existeret. Diuina maiestas instar psalterij præaltam illam vocem in hac musica referebat.

Psal. 48. 2.

Humanitas Christi citharam refert.
Beda.

Diuinitas Christi, Psalterium; humanitas, cithara.
August.

38.

Vtraque vox pro rata portione sibi contemperata humanis pariter ac diuinis auribus blandiebatur. Vnde Angelorum
cho[ri]

chori hac harmonia excitati, suspenderit, nisi fallor, suam; & patrias illas, ac beatas sedes deferentes, etiam ad hanc harmoniam propius audiendam conuolantes. *Ascendebant, & descendebant super filium hominis.* Ascendebant tanquam ad psalterium quod superne sonabat; descendebant tanquam ad citharam, quæ sonabat inferne. Vnde D. Bernardus, *Ascendunt, inquit, & descendunt, ut in vno eodemque homine Christo IESU, & infirmitatem foueant, & obstupeant maiestatem.*

En cithara, en psalterium: en musica instrumenta. *Exurge, psalterium, & cithara.* En canticum, en carmen, en verba decantanda. *Exurge carmen, exurge canticum.* En lingua, quæ ad hæc instrumenta, hoc carmen, siue canticum moduletur. *Exurge gloria mea* Exurge lingua mea. Iam cantorem ipsum audiamus. Dignus enim hic solus est, qui præ cæteris audiatur. Recte quidem Clemens Alexandrinus: *Verbum diuinum, inquit, solus est, humanarum agritudinum Pæonius medicus & sanctus agrotæ animæ incantator.* Quasi diceret: facessant veteres Esculapij, & Pæonij, qui humanas agritudines curare possunt, sed non sanare, Verbum diuinum solus est humanarum agritudinum Pæonius medicus. Facessant veteres Orphei, & Amphiones, quos solum inanes fabulæ dicunt habuisse vires ad res etiam sensus, rationisque non participes excantandas. Hoc plane certum est. *Verbum diuinum solus est sanctus agrotæ animæ incantator.* Sed quod Clemens in pædago de Verbo diuino astruit, in exhortatoria ad gentes, de Christo Domino expressit. Nam postquam risit, & explosit fabulosos illos Orpheos & Amphiones: *Non talis est, inquit, meus cantor: solus quidem ex his qui unquam fuerunt, difficillimas feras, homines mansuesfecit. quod statim explicat, nam sanos ut leones ad mansuetudinem, fallaces ut vulpes ad sinceritatem, obscenos ut suos ad continentiam, & sic alios alijs vitis propensos ad alias virtutes illis vitis contrarias restocauit.* Hoc enim illud est, quod præcinit Isaias: *Habitabit lupus cum agno, & hædus cum pardo acubabit.* Hoc illud est: *Vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos.* Hoc illud est: *Leo quasi vos palcas commedet.* Quid enim, obsecro, est aliud, tam feras bestias in eicures committatas, nisi improbos homines in bonos quodammodo transfusos? At quis tam mirabiles effecit in Christus hominum moribus mutationes? *solus cantor meus Christus, ex Orpheum omnibus qui unquam fuerunt, difficillimas feras, homines mansuesfecit.* Mira profecto harmonia illis fabulosis præferenda.

Fuerunt olim Hæretici, qui fallacibus quibusdam cantilenis Ecclesiam tentarunt, sed non excantarunt. *Multis, inquit, Ambrosius in D. Ambrosius, Ecclesiam tentant, sed saga artis carmine et Hexam. li.*

Bern.

Clem. Alex
pæd. lib. i. c.
2.Verbum di-
uinum me-
dicum agie
anmi.Clem. Alex
in Exhort.
ad gent.

Isa. ii. 6.

nocere non possunt. At cur suis non proficiunt excantamentis? Pergit Ambrosius: *Nihil incantatores valent, ubi Christi canticum quotidie decantatur. Habet Ecclesia incantatorem suum Dominum Iesum, per quem Magorum incantantium carmina, & serpentum venena euacuauit.* O diuinum plane ac suauissimum cantorem! Instillarunt illi improbi cantores humanis præcordis venena, & quidem lethalia: sed illa omnia diuinus cantor suæ suauitate melodiæ ex humanis præcordis euacuauit: tantumq; valuit canendo, vt pessimas illas Magorum execrationes suo cantu recrearet, & sagæ musicæ maleficum beneficio sanetæ musicæ coerceret. Adfuit olim ad expugnandos Israëlitas improbus ille Rabfaces; sed cum nec armis, nec viribus proficeret, verbis sollicitauit, & loquebatur illis Hebraice, non Syriace. Ad quem Israëlita: *Procamur, inquit, vt loquaris nobis Syriace, non Hebraice.* 4. Reg. 18. 26. At cur Israëlita proprium audire recusabant idioma? Respondet D. Gregorius Nazianzenus: *Ne, inquit, orationis suauitate in seruitutem furtim inducerentur.* Si igitur tanta erat vnus Hebraici idiomatis dulcedo, etiam vnus ex ore Rabfacis dimanans, vt facile Israëlitas omnes excantaret: illa suauitas orationis, quæ ex æterni Verbi ore fluit, quanta erit? quantaq; voluptate, omnes, qui aures admouerint, permulcebit, & a sensibus abripiet, atque ad diuinum quendam ordinem transfundet?

4. Reg. 18.

Greg. Naz.
Suauitas
patris ser-
monis ani-
mos allicit.

40.

At quæ harmonia, dicet aliquis, à Verbo infante elicietur? Vbi nulla est eloquentia, vbi summa est infantia; quæ melodia, quis contentus audiatur? Certe iucundissimus. Nam ex illo Verbi & silentio & vagitu, mirabilis quædam harmonia existit. Quid illo silentio suauis? Testem ego appello Petrum Damianum, profanis aliquando concentibus deditissimum: sed cum hanc hausit harmoniam, quantum diuersus ab illo, qui

Petr. Dam.
Verbi infan-
tis infantia
cantauerant
intellectum
Tulliana
facundia
disertior.

quondam fuerat, exclamauit: *Olim mihi Tullius dulcescebat, blandiebantur carmina Poëtarum, & Sirones dulces meum in-
telligebant intellectum. Nescio quomodo dulcius immurmurat
filius Iesse, qui omnes illos, quos antea diligere consueueram, in-
loquentes rediit & mutos. Vides, vt illa Tulliana eloquentia,
sit infantia, si cum hac infantili balbutie conferatur? Vt illa
Virgilianæ poësis, sit inertia quædam rusticana, si cum hac æ-
terni Verbi taciturnitate comparetur? Vt illa fabulosa Sironum
dulcedo, sit quædam iniucunda auribus raucedo, si cum illis æ-
terni Verbi suspiriis & singultibus componatur? Vt illi quon-
dam Vates & cantores, poëtandi & cantandi peritissimi, si cum
Pucro immurmurante, seu mullitante, balbutiente & vagiente
certare velint, muti omnino & lingues videantur? Mira plane
huius harmoniæ dulcedo! Laudemus, inquit Sapiens, viros*

Eccles. 44.

glo-

gloriosos, in pueritia sua requirentes modos musicos, Ecclesiastici 44.5. Sunt qui legant, non in pueritia, sed in pueritia. Quasi illi veteres Patriarchæ & Prophætæ, quorum immortalis gloria commendabatur, ex eo commendabiliores viderentur, quod in pueritia modos musicos requirebant. At quos suauiores numeros vlla in pueritia reperirent, quam in pueritia huius infantis vpcalissimi? infans est, sed qui sua infantia iucundissime modulatur. Hucusque licuit.

P E R V I G I L I V M V I I I .

Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius, Malach. 4.2.

Dictauimus antea, etis prælectionibus sæpe numero in sacris literis diuinam misericordiam pro diuina iustitia, & vice versa diuinam iustitiam pro diuina misericordia vsurpari: idq; nonnullis exemplis confirmauimus. Vnum superest ad hoc natalitium peruigilium celebrandum accommodatum, ex Malachia cap. 4. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Quem locum nonnulli Patres de posteriori Christi aduentu interpretantur: alij, inter quos Theodoretus, etiam de priori. Christus igitur in primo aduentu appellatur Sol iustitiæ, Chaldæus vertit, Sol puritatis. Nec immerito. Nam, vt bene Tertullianus: Vbi Verbum natum est de carne, nullis nuptiis resignata; Et vbi Verbum factum est caro, nullis nuptiis resignanda, totus mundus puritas est. Equum enim etat, vt Verbo recens nato de carne purissima, & in carnem purissimam induto, tota caro defæcetur in spiritum, & totus mundus de terreno in cœlestem, de mortali in immortalem, de humano in diuinum transmutaretur. Sol iustitiæ, Sol puritatis. Cæterum alij interpretes accommodatius ad rem præsentem, iustitiam pro misericordia interpretantes, transferunt: Sol benignitatis, Sol clementiæ, Sol misericordiæ. Quasi in hoc primo aduentu infans Deus non rigesceret in iustitiam, sed in misericordiam mollesceret: totos clementiæ sinus expanderet; tota misericordiæ viscera effunderet; totus in benignitatem, & suauitatem, & charitatem erga humanum genus solueretur. Sol iustitiæ, Sol misericordiæ. Et propterea fortasse appellatur Sol, non meridianus, sed matutinus. Orietur Sol iustitiæ; nondum supremum cœli cardinem inuectus, sed ex primo auroræ

41.

Theodoret.

Tertull.
Aduentus
Christi mun-
do intulit
puritatem.

limine egressus. Sol oriens. *Orietur.* Nam Sol, cum meridiano cœli verticem attingit, noxius esse solet, ac lethalis. Testis fit ille filius Sunamitis, profectus olim ad messores. In cuius caput cum vehementior Solis radius incumberet, exclamare cœpit: *Caput meum doleo*; ac tandem mortuus est in meridie, 4. Regum 4. 19. Scilicet meridiano Sol illi exitium attulerat. At vero Sol matutinus, Sol exoriens, Sol in ortu suo nemini lethalis est, sed omnibus salutaris. Solet enim nebulas discutere, dispellere tenebras, serenare cœlum, suos rebus singulis colores restituere, amicam lucem mundo indere, beneficam auram rebus omnibus afflare. Talis & Deus infans. Sol est misericordiae; Sol est in ortu suo: nemini noxius, nemini lethifer; omnibus salubris & vitalis. Orietur vobis Sol misericordiae.

4. Reg. 4.

Christus or-
tu suo mi-
sericordiam
prætulit.

42.

Agite vero, & diligenter expendite, quanta bonorum omnium incrementa ex hoc Sole recens nato in hominum genus enascantur. Concurrerunt olim Madianitæ & Moabitæ ad Israëlitas oppugnandos, ac decipiendos, seu inducendos in peccatum: neque enim eos tantum profligare, sed etiam in peccatum præcipitare nitebantur. Quid vero Deus? Israëlitas alloquutus: *Hofes*, inquit, *vos sentiant Madianitæ, percutite eos*, Numer. 26. 17. Quid hoc est? Nonne & Madianitæ & Moabitæ ad hoc flagitium pariter concurrerunt? Cur igitur inæqualiter ad supplicium reposedunt? Et Madianitæ quidem ad pœnas vocantur; Moabitæ vero abire immunes permittuntur? Cur parcius & clementius agitur cum Moabitis, quam cum Madianitis? Optime quidem Lyranus hanc assignat rationem: quia scilicet ex Moabitis nascitura erat Ruth, ex Ruth nasciturus erat David, ex Davide Christus Dominus, Sol iustitiæ, Sol misericordiae; & ex hoc misericordiae Sole, illa in suos avos ac proavos misericordia refundebatur. Madianitas igitur, quia peccarunt, & nullum habent misericordiae clypeum, quo muniuntur, percutite: A Moabitis autem, licet peccantibus; quia Christo Domino ex illis nascituro, quodam veluti scuto proteguntur, abstinete. Multo gravius in Deum peccavit regnum Iudæ, quam regnum Israël, seu regnum Samariæ. Vnde Propheta Ezechiel regnum

Num. 26.

Lyran.

Ezec. 16. 51.

Iudæ alloquutus: *Samaria*, inquit, *dimidium peccatorum tuorum non peccavit*. Quasi diceret: si omnia peccata Samariæ vnum in cumulum congeriantur & coaceruentur, dimidiam partem tuorum peccatorum, ô regnum Iudæ, non exæquabunt. Et nihilominus Deus multo egit mitius & misericordius cum regno Iudæ, quam cum regno Israël, vel Samariæ. Vnde olim per Oseam: *Non addam ultra misereri domui Israël; sed obli-*

Osee 1.

vions

nione obliuiscar eorum, & miserebor domus Iuda, & saluabo eos in Domino Deo suo, Osee 1. 6. Et quidem ita res habuit. Nam Samaria abducta est in captiuitatem, nunquam amplius ex illa regressura; neque enim vsque ad presentem diem, inquit D. Hieronymus, in priorem redit libertatem. At vero regnum Iuda, postquam septuaginta annos seruido transiit, in priorem statum remigravit. Si igitur grauius peccauit Iuda, quam Samaria; cur mitius & misericordius tractatur? Rupertus credit, propter illos tres Reges sanctissimos, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, hanc in illud regnum misericordiam diuinitus effluxisse. Sed potius crediderim, propter Deum infantem ex illo regno nasciturum. Ille agnus, seu potius ille *Christus in-* leo de tribu Iuda, sua benignitate, misericordiaq; effecit, ut *fans suppli-* diuina seueritas ac iustitia, in regnum Iuda mitior ac pacatior *cia auerit.* redderetur. Victor ex singulari certamine cum Golia redierat Dauid. Ecce tibi Solimæ ciues cum tympanis & choris victori obuiam egrediuntur, precinentes: *Percussit Saul mille,* 1. Reg. 18. *& Dauid decem millia,* 1. Regum 18. 7. Decuplo maiorem fortitudinem Dauidi, quam Sauli tribuebant: cum tamen, si diuina historia replicetur, & retexatur, nulla catenus virtutis exempla à Dauide edita memorentur; à Saule autem iam illustres victorie, & præclara facinora, & singularia fortitudinis monumenta excitata inueniantur. Cur igitur maioribus Dauidem præconis, quam Saulem efferebant? Consultite D. Ambrosium. *Dauidem,* inquit, *ex curtus successione natus est Christus per Virginis partum, in decem millibus prædicabant;* *Saulem vero in millibus tantum; cum tamen reuerentia gratia Regem magis præponere debuissent.* Quasi diceret: In Saule quidem Regia dignitas excellebat; in Dauide autem diuina illa cum Deo propinquitas & consanguinitas figurabat. Quid ergo prudentissimæ illæ femine? Regiam Saulis dignitatem non curant, & illam Dauidis cum Deo propinquitatem admirantes & venerantes, maiorem Dauidi gloriam, quam Sauli tribuerunt.

Hieron.

Rupert.

Ambros.

Ex Christo
infante glo-
ria nascitur

43.

Dignior plane est, qui laudetur & honoretur, qui ad te, Domine Iesu, propinquior accedit. A te enim, prout quisque tibi proximus est, ingentes gloriæ cumulos mutuatur. Accesserunt fratres Iosephi ad Iosephum in Ægypto: sed Iosephus quasi ad alienos diuinus loquebatur, Genes. 2. 7. Paulo post alii quoque interfecto tempore, ad eundem Iosephum redierunt. At ille, inquit textus, *clementer resalutatis eis, interrogauit eos,* &c. Genes. 43. 27. Vbi plane Iosephus beneuolentior se præbuit erga fratres, quam fratres erga Iosephum. Nam fratres non dicuntur Iosephum clementer salutasse, & nihilominus dicun-

Gen. 42.

Gen. 43.

dicun-

Ambrosius.

dicuntur à Iosepho clementer resalutati. Unde quæso tanta hæc benevolentia in fratres; cum tamen paulo ante tanta in eisdem seueritas præcessisset? Optime quidem D. Ambrosius: *Supra, inquit, vidit fratres suos Ioseph absque Benjamin, & ideo quamuis cognoscebat illos, tamen diuertebat se ab eis, & loquebatur dura. Sed postea vidit inter illos fratrem suum Benjamin, & ideo mitia loquebatur & mansueta.* Itaque tota Iosephi benevolentia in fratres, debebatur Benjaminò. Nam cum hic aberat, in reliquos fratres Iosephus durior & inclementior existebat; cum vero aderat, reliquos fratres carior & humanior complectebatur.

Christus in-
fans Deum
nobis propi-
tium reddi-

Quid Benjaminus, nisi Christum, Dominum repræsentabat? quem si in nostram societatem admittamus, æternum patrem in nos benevolentiorum experiemur. Contra vero, si ab eius comitatu longius recedamus, necesse est, ut in nos diuina iustitia seuerior ostendatur. Itaque tota supremi Numinis in genus humanum misericordia ab illo Benjaminò, ab illo infante Deo, ab illo antro Bethleemico redundat. Adhæc Iacobus præcipua quadam benevolentia Benjaminum inter reliquos filios complectebatur. Nam reliquos omnes in Ægyptum variis periculis expositos amandabat; vnum Benjaminum domi retinebat; quasi hunc haberet cæteris cariorum, & huius vitam reliquorum omnium vitæ anteferreret. Unde, quæso, hic tantus amor Iacobi in Benjaminum? Responder Rupertus; quia Benjaminus erat frater vterinus Iosephi, quem Iacobus plus quam cæteros filios diligebat. *In Benjamin, inquit Rupertus, quia frater erat vterinus Iosephi, paternus resocillabatur animus, crebris singultibus exhaustus propter Iosephum.* Quasi diceret: Iacobus filium suum Iosephum, quem mortuum existimabat, lamentando, lachrymis exhaustus pene deficiebat. Sed Iosephi desiderium releuabat præsentia Benjaminini, quem ut fratrem germanum, vterinumq; Iosephi, ardentius cæteris fratribus diligebat.

Rupert.

Puer Iesus
amorem Dei
erga nos pro-
meruit.

Quemadmodum igitur Iacobus Benjaminum propter Iosephum studiosius amabat, illeq; amor Iacobi in Benjaminum Iosepho præcipue debebatur; ita plane & æternus Parens, propter suum Iosephum, filium accrescentem; propter Christum Dominum infantem, genus humanum, tanquam germanum illius fratrem, maiori studio prosequabatur: totusq; amor Dei in homines, ex amore, quo filium diligebat, redundabat.

44.

Gencl. 48.

Tulit aliquando Iosephus ad parentem suum Iacobum duos filios suos, senioremanassem, & iuniorem Ephraim, ab illo benedicendos. Quare Manassem, utpote senioreman, ad dexteram Iacobi; at vero Ephraim, utpote iuniorem, ad sinistram collocauit, ut ille prior, hic vero posterior seruato nature ordine

ordine benedictione donaretur. Quid vero Iacobus? Commutat manus: & sinistra posita supra Manasse, dexteram reuocat ad Ephraim, & hunc prius, quamuis iuniorem, benedictione impertit. Cur, obsecro, prudens ille vir iuniorem Ephraim seniori Manasse anteponit? Sunt qui dicant, optima quidem ratione id ab eo factum; quia scilicet de Ephraim nasciturus erat Iosue, typus non leuiter expressus pueri Iesu. Si igitur Ephraim propter Iosue, quam non meruerat, benedictionem præcipit, & fratri suo seniori antefertur: quid mirum, si genus humanum innumeris à Deo benedictionibus repleatur, non propter Iosue, sed propter Iesum; natum hominem, & inter homines, & propter homines. Duo adsunt Deo fratres; Angelus, & homo: ille senior & nobilior; hic iunior & abiectior: & nihilominus Deus manibus quodammodo commutatis, hominem Angelo anteponit; pluribus & maioribus hominem, quam Angelum benedictionibus impertit: scilicet non propter Iosue, sed propter Iesum, qui ex humano genere naturam sibi mutuatus, natus est homo, imò infans. Ab hoc principio tam multa in nos decora, & ornamenta, emolumentaq; redundant.

Aduertitis ea nocte, quæ Christus natus est, nullum Angelorum in rupem Bethleemicam ingressum. Foris quidem volitabant omnes, choreas exercebant, concentus suauissimos funditabant, omnes modulabantur: *Gloria in altissimis Deo.* Nihilominus vel à primo vestibulo illius antri subsistebant; nullus enim Angelorum dicitur ab Euangelista in illud tugurium ingressus. Et tamen pastores alacres, festini, audentes animi ingrediuntur, & puerum recens natum adorant, venerantur. Quid mirum? Domestici erant, familiares, cognati, consanguinei, fratres: cur non ingrederentur ad natum sibi fratrem salutandum? Hos igitur ille puer familiaris & amicus aduocabat: in hos maiora amoris signa exhibebat. Nec immerito. Nam, ut bene Tertullianus: *Cariorem senserat, quem lucrificat.* Quasi diceret: Deus infans non ad redimendos Angelos, sed ad redimendos homines natus est. Nunquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahamæ apprehendit. Igitur quamuis hominem pariter & Angelum non vulgariter dilexerit; tamen cariorem senserat, quem lucrificat. Videtis quanta bona ex illo misericordiæ Sole recens nato in hominum genus enascantur. Merito igitur Angelus ad pastores: *Euangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Saluator.* Ex vobis natus est, quia frater vester est: vobis natus est, quia redemptor vester est. Vobis datus est, vobis natus est, totus in vestros vsus expectatus est. *Gaudium magnum.* Quis gaudio non triumphet,

Angelis præferimur ob Iesum.

45.

Deo amabilius homo, quàm Angelus.
Tertull.

Luc. 2. 10.

non

- non exiliat? Fundatur, inquit David, exultatione vniuersæ terræ mons Sion. D. Ambrosius se legisse dicit apud vetustos codices: *Bona radice fundatur exultatio vniuersæ terræ.* Et statim quænam sit hæc radix, interpretatur: *Dedit, inquit, nobis Deus per exultationem bonâ radice fundatam, Deum, videlicet Iesum. Bone radicem exultatione letemur, qui exultamus in Christo. Saculi letitia temporalis est; perpetua autem letitia eius, qui gaudet in Domino.* Ita Ambrosius. Ita Christus Dominus radix est.
- Isai. 53.1. *Ascendit, inquit Isaias, sicut virgulam coram eo, & sicut radix de terra sitienti.* Radix quidem est. In primis, quia quemadmodum radix vilis, humilis & abscondita sub terra latitat; ita & Christus Dominus paruulus, humilis & abiectus sub illo antro latitabat; ne vrbanus quidem, sed plane rusticanus: ideo non in vrbe nascitur, sed in agro. Quid humilius? Deinde, quia sicut è radice totus arboris vitos, totus foliorum apparatus, totus fructuum proventus dependet: ita planè omnia spiritalia bona, quæ in genus humanum propagantur, & in Ecclesiam diffunduntur, pullulant, & hauriuntur ab hac radice. Et cum hanc radicem nullus vermis exodat, nulla tinea ardat, nulla naturæ vitia infestent: necesse est, vt spiritalia dona, quæ ex illa oriuntur, nullo vnquam tempore exarescant. Bona radix. Temporalia gaudia vix nascuntur, cum absumuntur; quia scilicet vitiosa è radice oriuntur. At vero gaudia spiritalia semper vernant & perennant; quia bona radice radicantur. Bona radice fundatur exultatio vniuersæ terræ: Quid, obsecro, est in illo antro, in illo præsepi, quod nostram in vtilitatem non redundet?
46. De illo diuino Infante loquutus Daniel: *Lapis, inquit, sine manibus factus est mons magnus.* In quem locum D. Ambrosius: *Lapis, inquit, est propter te, vt tu aedificeris; mons est propter te, vt tu ascendas. Inclinauit caelos, vt tu vicinior esses.* Quasi diceret: virtutum ædificium peccata sæpenumero demoluntur; sed ecce tibi Puer infans lapis; ex quo omnium virtutum non solum vulgares domos, sed sublimes regias tibi construas. Item omnes ad cælum gradus nostra sæpenumero peccata frangunt ac destruunt; sed ecce Puer infans factus est tibi mons magnus, per quem ascendens cælum ingrediaris. *Tanta humilitate, inquit Tertullianus, fastigium diuinitatis sua strauit.* Ac si diceret: Summa illa diuinitas propter sublimitatem suam erat omnino inaccessibilis; quare Verbum ad carnem se abiciens, non solum illam diuinitatem reddidit accessibilem; sed etiam strauit, hoc est, illam, tanquam regiam & militarem viam, complauit, & nostris pedibus subiecit, vt eam viam insipientes, tandem cælum ingrediamur,

fuxta illud Pauli: *Initiauit nobis viam per velamen, id est, per carnem suam.* Itaque ille Puer & lapis est, ex quo virtutum ædificium construat: & mons est, seu gradus quidam, ex quo in cælum penetremus. Imo via quædam est humiliter strata, quæ in cælum tendat. Totus igitur ille Puer nostram in vtilitatem impenditur. Iam vero illæ lachrymæ pueri vagientis, ac deplorantis, quo nisi nostram in vtilitatem feruntur? Hucusque licuit.

Hebr. 10. 20

PERVIGILIVM IX.

Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestia sylvæ. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi, &c. *Psalms. 103. 20.*

Natalem Verbi infantis, cuius iam nonum agimus peruigilium, tanquam nouendiale sacrum (saxit Deus, ut tanto sacrificio mala omnia omina abigantur & auertantur) Natalem, inquam, Verbi infantis nulla res melius celebraret, quam natales omnium peccatorum, si omnes patiter cum nato infante renascerentur. Plurimi quidem, fateor, renascuntur; sed optandum plane est, ut renascantur omnes. Renasci plurimos eleganter mihi videtur Regius Vates & poëtice descripsisse. *Posuisti, inquit, tenebras, & facta est nox; in ipsa pertransibunt omnes bestia sylvæ; catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi.* Quibus verbis describitur status veteris legis, nocti similis, iuxta illud Apostoli de lege veteri loquentis: *nox præcessit, &c.* Hæc igitur nocte terris incubante, grassabantur belluæ, avidæ ad deuorandum. *In ipsa, inquit, pertransibunt omnes bestia sylvæ.* In miseros viatores rugitu quodam terrefactos, sæui leones inuehebantur; *Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi.* Omnia lanienâ & carnificinâ implebantur. *Quid hæc symbola nisi miserum antiquæ legis statum portendebant; in quo feræ quædam scelerum laræ passim occurfabant; diræ vitiorum species ubique perterebant & impetebant; omnia flagitiorum genera vagabantur late, & impune dominabantur? Quibus incurtionibus & insidiis miseri homines correpti passim cadebant, & æternum in intentum mittebantur.* *Quid tandem effectum? Pergit Propheta: Ortus*

47.

Rom. 13. 12.

Lex vetus
nox obscura

*Lex noua
dies clara
& iusta.*

est Sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Quasi diceret: Hæc ita erant; sed vbi primum verus ille Sol iustitiæ, Verbum infans, formosum illud ac diuinum caput terribis extulit; vbi primum natus est; ecce tibi, omnes illi effrænes & indomiti peccatores, qui inter se antea intestinis odiis ferarum in morem dissidebant, mutuam in amicitiam & concordiam conspirant. *Congregati sunt.* Et vastas illas sylvarum immentitates, in quibus grassabantur, deserentes, in cubilibus suis collocabuntur. Vbi, si litera Hebræa expendatur, facile colligetur, illud, *in cubilibus suis*, perinde esse, atque in ouilibus suis, quæ sunt loca, in quibus oues, mitiores greges, commorantur. Quasi illi indomiti & effrænes peccatores, non ad horrida ferarum spelæa se recipiant, hoc est, in maiorem viuendi licentiam effundantur; sed ad ouilia, mitioris gregis receptacula, confugiant; hoc est, ad perfectiorem viuendi rationem cum mansuetis ouibus & agnis aggregentur. Quod clarius expressit Isaias cap. 11. 6. *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit.* Quasi Christo Domino nato, magna inter belluas feras, ac cicures; hoc est, inter improbos ac iustos concordia solidetur: hoc est, ad vnam omnes diuinæ legis obseruantiam reducantur. Et recte obseruat D. Hieronymus: non agnum cum lupo, sed vice versa lupum cum agno habitasse; quod non agnus in lupinam sæuitiam degeneraret, sed potius lupus agniam innocentiam imitaretur. Sicut paulo inferius additur: *Leo quasi bos paleus comedet.* Vbi notat D. Cyrillus Alexandrinus, non mansuetum animal in alimentum ferocis, sed ferox in alimentum mansueti demigrauit; quia non in mores Impiorum abiturus erat iustus; sed potius impius in iustorum mores rediturus. En, vt Christo nato, ad meliorem vitam ac frugem, improbi homines traducantur. Certe qui pietatem & iustitiam non colunt, digni non sunt, qui hoc Christi Domini natalitio perfruantur.

*Aduentus
Messia, mali
mores in bo-
nos vertitur*

48.

Genes. 9:

Finis diluuii manifestissimum patuit de Christo nascituro vaticinium, in illa benedictione, qua Noë filium suum Iapheth impertiuit: *Dilatet, inquit, Deus Iapheth, & habiet in tabernaculis Sem,* Genes. 9. 27. Vbi communiter Interpretes, & præsertim D. Hieronymus, per *Iapheth* intelligunt populum Christianum; tum, quia Iaphethi iunior fuit, quam Sem, vt aliqui arbitrantur; & proinde optimus typus Christiani populi iunioris, si cum Iudaico comparatur; tum, quia *Iapheth* interpretatur latitudo, in quam populus Christianus dilatandus erat. Hoc enim præcatus Noë: *Dilatet, inquit, Deus Iapheth.* Quasi diceret: non exiguis finibus, vt Iudaicus populus, circumscibatur; sed in totum terrarum orbem diffusissime

*Ecclesia ad-
uentu Christi
propagatio.*

propa-

propagetur. Et habitet in tabernaculis Sem. Tabernacula Sem, interprete D. Hieronymo, sunt oracula Scripturarum; ex quarum cognitione Sem ; id est, Iudaicus populus expellendus erat; & in quarum intelligentiam Iapheth, id est, populus Christianus admittendus. Itaque totum hoc oraculum manifestam de Christo ac de Christiano populo per Christum propagando intelligentiam continebat. Sed hoc mysterio ita manifesto, ecce tibi linguæ hominum in ædificatione turris Babel à Deo confunduntur. *Confundamus, inquit Deus, linguam eorum,*

Hieron.

ut non audiat unusquisque vocem proximi sui. Gen. II. 7. Quorsum, obsecro, manifestatur à Deo hoc mysterium ; & statim confunduntur linguæ, quibus eius cognitio diffundenda erat, ac disseminanda? Quid aliud, obsecro, hoc est, quam si alicui thesaurus committatur, & clavis qua referendus erat, auferatur; Prædicatur Christi Domini natalis; & statim linguæ, quibus euulgandus erat, interuertuntur? Quid hoc est? Ita plane constitutum est à Deo, *ut fieret, inquit Rupertus lib. 3. de vict. c. 3. occultum tale mysterium, neque super eo disceptaretur per publicum.* At quorsum mysterium prædicatur, & statim occultatur? Pergit Rupertus :

Gen. II.

Quia, inquit, dignus eo non erat mundus fere totus, ubique lasciuens, & petulans, nimiumque ferox, atque superbus. En optima ratio, quare hominum linguæ confunduntur: illotæ erant; & impuræ ad hoc mysterium tractandum. Tam eximia enim sanctitas, qualis in hoc mysterio effulget, eximiam, & mentis, & corporis sanctitatem in hominibus requirebat. Absistant ergo ab illo antro Bethleemico, tanquam profani, qui similem nati pueri sanctitatem non colant, non venerentur. Cum igitur omnes eo cateruatim introire, & penetrare cupiamus, necesse est, ut prius omnes ab omnibus peccatorum maculis expiemur. Diu seruiuit Iacob in domo Laban, quin illi vnquam in memoriam veniret de re-ditu in patriam. Nilominus nato Ioseph, inquit textus; *dixit Iacob socero suo: Dimitte me, ut reuertar in patriam meam.* Gen. 30. 25. Ita mihi videtur in hoc Christi Domini natalitio accidere oportere. Hactenus duram seruitutem homines seruiebant, scelerum vinculis prægrauati, quin ab illis exolui & expediri velleat; & nihil de sua libertate cogitarent: Tamen

Rupert.

Pueri natales non nisi pura lingua celebrandi.

Gen. 30.

Nato Christo Domino, æquum est, ut omnes, pessimæ tot scelerum seruituti renuntient, & in libertatem filiorum Dei assentantur. Et improbus Tyranno, seu diabolo, seu peccato, cui seruigium excuuit, tandem dicat: Dimitte me, ut reuertar in patriam meam; ad illas sedes transferar Bethleemiticas, in illud antrum ingrediar, in quo vagit Verbum infans; in illo mea crimina deplorem, in quo Verbum infans lachrymatur, & ex illius præ-

Nato Christo nascentur libertas, iugum excuuitur.

scripto meam vitam omnem exigam, & componam. Ideo enim meam humanitatem assumpsit, vt me sua diuinitate donaret. Vnde optime Tertullianus: *Conuersabatur, inquit, deus vt homo; vt homo diuina agere doceretur.* Ex æquo agebat Deus cum homine, vt homo ex æquo agere cum Deo posset. Deus pusillus inuentus est, vt homo maximus fieret. Cernitis, quanta necesse est, vt fiat morum mutatio? Nam si quanta fuit Christi Domini in hoc suo natalitio humilitas, tanta necesse est, vt à nobis morum probitas, ac sanctitas exhibeatur: cum illa humilitas fuerit vsque ad summum eius; quis non videt, oportere, vt nostra probitas ad altissimum fastigium euehatur. Quid mirum? Nato Domino, præsentem Domino, ad pietatem omnes incendamur, & rapiamur.

Tertull.

Parvulus factus Christus, vt nos adolescamus.

49.

Ægrotabat grauius Iacobus, iam iam ad moriendum vicinus. Pergit ad inuisendum patrem filius Iosephus; sed vbi morienti seni renuntiatur, adesse filium Iosephum, quid egit? *Confortatus, sedit in lectulo,* Gen. 48. 2. vnde, quæso, optime senex iam iam morituro, vires has ad exurgendum, sedendumque in lectulo deprompsisti? Miratur plane D. Ambrosius:

Gen. 48.

Ambros. de sancto Iacob, & vita beat. lib. 2, c. 9.

Quis, inquit, tam velox in curriculo, quam iste in lectulo? Quis tam latus in flore adolescentie, quam iste in mortis confinio? Quasi diceret: Æger, moriturus, exhaustis viribus, & effortis, tanquam pugil, & pancratiastes in medio stadio exercens vires, intendens neruos, lacertos exagitans; ita plane & Iacobus conualuit. Senex annorum, & morborum molestis, exulceratus, tanquam adolescens nouo iuuentutis virore, & vigore animatus; ita & Iacobus, gaudio delibutus exiuit. Vnde hæc alacritas; hæc strenuitas? Planè ex præsentia Iosephi, quem vnice diligebat, & præsentem summo cum gaudio intuebatur. Vel potius non tam ex Iosepho, quam ex Christo Domino, cuius Iosephus erat satis expressum simulachrum, illos animos

Ambros. Iacente Domino in præsepio nos erigimur.

hauriebat. Videns enim Iosephum, vt addit D. Ambrosius, videbat in Christo resurgentem Ecclesiam. Si ergo memoria Christi Domini tanto post tempore nascituri ita Iacobum animabat; quid ni omnes ad nascentis præsentiam exultamus, triumphamus gaudio, & ad exaggeratam quandam pietatem excitamur? Annum agebat nonagesimum nonum Abrahamus, cum ad illum Deus; *Ambula, inquit, coram me, & esto perfectus,* Gen. 17. 2. Sæpius Deus Abrahamæ apparuerat, neque vnquam ad maiorem perfectionem excitarat: Cur modo sere centenarium adhortatur? Locum illum diligenter expendite; inuenietis ibi natiuitatem Isaac in proximum denuntiari, in qua Christi Domini natiuitas promittebatur. En germana ratio, cur Abraham ad maiorem perfectionem erigatur. *Tunc,*

Gen. 17.

Rupert.

inquit,

inquit Rupertus, *debut hoc dici: Ambula coram me*, &c. *quando omnipotentis Domini generatio parabatur.* Si igitur predictio huius natiuitatis tanto ante tempore facta tantam e Patriarcha perfectionem exigebat; quid ipsa exhibitio? *Ambula coram me; & esto perfectus*; quia non iam promittitur Christus; sed exhibetur. Extirpentur radicis pristina malefacta; noua omnium virtutum ornamenta reducantur.

Non sine mysterio, Orientis illi Reges obtulerunt Christo Domino aurum; thus, & myrrham. Matth. 2. 11. Quis ignorat hæc tria esse illa donaria, quibus veteres Ethnici falsis dijs sacrificabant? Quorsum igitur illa eadem nunc vero Deo offerunt, atque consecrant? Optime mihi videtur Tertullianus respondisse: *Thus, inquit, & myrrham, & aurum infanti domino obtulerunt, quasi clausulam sacrificacionis, & gloria secularis, quam Christus erat adempturus.* Illa omnia donaria apud falsos Deos perperam collocata, alio transfulerunt, apud infantem Deum optime collocanda. *Clausulam sacrificacionis.* Quasi dicent; hæcenus profanis dijs, sed deinceps vero Deo seruiemus. *Clausulam sacrificacionis:* hæc ultima sit meta nostræ superstitionis, & primum nostræ religionis exordium. Imo & clausula gloriæ secularis, ad quam hæcenus aspirabamus; sed quam deinceps aspernemur, solum vagientis puen societatem, & felicitatem appetentes. Sacrificaturus Iacob abiit in Bethel, quam aliqui eandem esse atque Bethleem interpretantur. *Ascendamus,* inquit, *in Bethel, &c.* Gen. 35. 3. Quid ibi actum est? Accepit omnium deos alienos, & in aures, quibus ornabantur; & hæc omnia abscondit subter terebinthum. Bene est patriarcha sancte, ut falsorum Deorum simulachra terra obruas, ibi consumenda, nunquam inde in lucem vendicanda: ut omnis perfidiae memoria penitus aboleatur. Sed cur seorsim in aures idolorum obruendas ac sepeliendas curas? Optime sane D. Ambrosius: *Ut iam, inquit, nouam linguam audire assuescant, veterem perfidia sonum nesciant, absurdescant aures eorum sacrilegio, & mundentur ad gratiam.* Quasi qui in Bethel, seu potius in Bethleem ascendunt, & Verbi infantis suspiria, & singultus auribus percipiunt, animisque recondunt; debeant aures profanis seculi vocibus obrurare, & ad solas Dei voces aperire. Has hauriant, illas respuant: has in intimis cordibus infigant, illas procul ab animis exturbent: à lesam profana gloria auertantur, ad diuinam gratiam parentur. Ita plane efficiatur, ut ubi antea Diabolus crudeliter imperabat; ibi deinceps Christus Dominus suauissime dominetur.

50.

Matth. 2.

Tertull. lib. de Idol. c. 9.

Gen. 35.

Ambros. de Iacob. & vita beat. lib. 2. c. 7.

Deponenda vitia ad excipiendum a lesam.

Isai. 35.

Quod præcìnens Isaias, cap. 35. 7. *In cubilibus, inquit, in quibus antea dracones habitabant, orietur viror calami, & iunci.*

Ambrosius.

Nam, vt bene D. Ambrosius; *Vbi erant incontinua libidinis, ibi sunt domicilia castitatis.* Nempe nascente Christo Domino totus ad meliorem frugem orbis informatur; malis bona succedunt, expelluntur vitia; virtutes reuocantur. Huc vsque licuit.

P E R V I G I L I V M X.

Cras erit vobis salus, cum incaluerit Sol, &c. I. Regum 12. 9.

51.

Ecce redit decimum sanctissimi natalis peruigilium. Et ego retrorsum vela dare, & iterare cursus cogor relictos. Imò spontaneus redeo, & antiquo gaudeo me includere ludo. Vestra, Eborenses optimi, beneuolentia me reuocauit, vestrum omnium erga Bechleemicum infantem pietas in has iterum natalitias cupedias excitauit, quæ quantum semper mihi attulerint voluptatis, intellexi potius carendo, quam fruendo. Opera igitur, quæ interrupta pendebant, iterum suscipio, si non perficienda, saltem continuanda.

*Eborensis
Academia
erga Puerum
pietas.*

52.

Vgo Card.
Gregor.

Vgo Cardinalis de Christo nascituro hæc verba accipit, & addit, esse accommodatum thoma in vigilia Natalis Domini. Et D. Gregorius; *Quis est dies crastinus, nisi diuina visitationis aduentus?* Recte dicitur Christus nostra salus. Ita appellat Filium æternus Pater. *Ecco dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terra.* Isai. 49. 6. Dicitur salus Patris, non quod eum saluet, sed quod ab eo mittatur ad saluandum. Vel quod salutem nostram tanti faciat æternus Pater, vt suam dicat. Hanc salutem Iacobus ardentè desiderabat. Locutus enim cum tribu Dan, ait: *Salutare tuum expectabo Domine.* Genes. 49. 18. *Quasi diceret:* inquit Lyranus; *non ego illud ferale monstrum de hac tribu nasciturum, nempe Antichristum expectabo, sed salutare illud Verbum, æterni Parentis filium, qui humano generi medeat.* Ille serpens æneus, qui adspicientibus sanitatem conferebat, Num. 21. 9. Christum Dominum figuratur, de quo D. Ambrosius sermone 6. in Psalm. 118. *Bonus serpens, qui de ore suo, remedia non venena fundebat.* Hoc est illud Salomonis; Sapient. 16. 12. *Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia.*

Isai. 49.
Christus sa-
lus nostra.

Genes. 49.
Liran.

Num. 21.
Ambrosius

omnia, quasi nullus sit adeo pestilens morbus, qui hoc Verbo non sanetur, siue mentis, siue corporis morbus sit.

Dicitur autem hæc salus affutura in crastinum, ob celeritatem, qua Christus Dominus laboranti hominum generi succurrit. Vnde à celeritate nomen inuenit, *Voca*, inquit, *nomen eius, Accelera, spolia detrahete, festina pradari*. Isai. 8. 3. Nam salutem fecit nemo sui nominis obliuiscitur; ita Christus Dominus nec illius celeritatis, qua salutem hominibus afferebat: quam celeritatem alius Vates equis, & quadrigis assimilauit. Abac. 3. 8. Quasi hæc salus hominibus à Deo tribuenda, feruidis incitata rotis veheretur. Non rotis solum, addo & alas. Orietur, inquit Dominus, *vobis timentibus nomen meum Sol iustitie, & sanitas in pennis eius*, Malac. 4. 5. Quasi diuinum Verbum in hominum salutem non equitare modo, sed volitare videretur. Seraphinos stantes vidit Isaias, & statim iuxta dictionem LXX. *Missus*, inquit, *est ad me vnus de Seraphim*. Isai. 6. Sed Isai. 6. Aquila, Theodoretus, & Vulgata transtulerunt; *& volauit ad me vnus de Seraphim*. vbi D. Hieronymus epist. ad Damasum. *Quod*, inquit, *ceteri interpretes, promissum esse, volasse dixerunt: intellige velocem diuini sermonis aduentum super eos, qui digni societate illius iudicantur*.

Hic autem aduentus erit, cum incaluerit Sol. Meridianus Sol Christus Dominus in sua Natiuitate tunc magis incaluit. In hac hora eum vehementer aspicere desiderauit Sponsa. *Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubas in meridie*, Cantic. 2. 7 quasi diceret: Pastor Bethleemice, vbi calores meridianos declinas, vbi Solares radios euitas? Quod idem est, ac ab eo petere claram natalis sui visionem, vt Theodoretus exponit. Nam cum in reliquis diei horis vmbra corpora efficiant, solum in meridie nullas efficiunt; cum enim Sol in meridie directe suos radios effundat, totaque eius lux transfundatur in corpora, nullas vmbra patitur. At igitur Sponsa: *Indica mihi, vbi pascas, &c.* quasi iterum dicat: Mi pastor, ostende mihi faciem tuam in meridie sine vmbra; vmbra tui aduentus fuit Isaac, Iacob, Ioseph, Moyse, & alij quamplurimi; linque has vmbra, in meridie indica, quem diligit anima mea. Meridianus hic Sol omnium oculos, & animos ad se conuertit, omnium sensus in maximam rapuit admirationem. In mundi conditione, quando Sol primum affulsit, reliquæ creaturæ, quæ in illa caliginosa noctis vmbra delitescabant, auctore D. Ambrosio epist. 31. *Exuta humentibus vmbra nouum terra stupere Solem, &c.* Quando Christus affulsit, inquit Vincentius sermone de Natiuitate, *corpus eius resplenduit vt Sol, & nox facta est sicut meridies, &c.* Planetas sua luce

obscuravit, & ex sua pulchritudine vniuersam mundi machinam suspensam reddidit, & attonitam. Testor Pastores, quos *Dei claritas circumfulsit*. Luca 2.9. *Et timuerunt timore magno*. Quæ fuit illa claritas, nisi lux increata, quæ nascebatur in mundo?

Luc. 2.

55.

Ambrosius.

Noctem istam die multo clariorem contemplatus est D. Quam potius, inquit, ipsam noctem fuisse non dico, nec aliquid obscuritatis habuisse, in qua pastores vigilant, exultant Angeli, astra deseruiunt. Si Sol ad Iesu Nane orationem defixus stetit in diem; cur non ad Christi natiuitatem festinus promoueret in noctem? Et D. Bernardus sermone 4. *Nox, ut dies illuminata est, cum intempeste noctis hora pastores circumfulsit lux noua de cælo, &c.* Die Dominica lux facta, & Sol verus pulcherrimam faciem tetris ostendit. Hac die dixit Deus Genes. 1.3. *Fiat lux, & facta est lux*. Rupertus

Bernard.

Genes. 1.

Rupert.

lib. 3. de diuinis officijs cap. 16. *Nocte dominica natus est Christus consonante mirabilium suorum ordine; ut quo die dixit: Fiat lux, & facta est lux; eiusdem diei nocte oriretur in tenebris lumen rectis corde.* &c. Discutit tenebras hic Sol; umbras fugat, & noctem in diem conuertit. Nonne Angelus Pastores alloquitur? *Natus est vobis hodie Saluator*, quasi vero illa nox tanta luce circumfusa esset, ut dies splendidissima videretur; vbi enim Christi vultus effulget, pulchrior it dies, & Soles melius nitent.

Luc. 2. 11.

56.

Ioan. 1.

Caictan.

Christus in præsepio Regis personam agit.

Cant. 3.

Hæc lux solaris, est dubio prociat illa gloria, quam Ioannes attestatur vidisse. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre*. Ioan. 1.14. In pulcherrimo natalis sui exortu se æterni Patris filium ostentauit. Dictio Græca habet; *Spectauimus gloriam eius*, quasi quodam in amplissimo theatro, ut notauit Caictanus, gloriam eius spectauimus. Præsepe suum in theatrum commutauit, vbi Regis personam egit, & theatrum dedit spectatissimum: ampliores gloriæ ostentationem in stabulo, quam quondam Salomon exhibuit in ferculo. *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani; columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: media charitate constrauit propter filias Hierusalem.* &c. Cant. 3.9. Hoc opus, & diuitias, & sapientiam Salomonis ostentauit. Verum ad medium operis omnes vires suas, ac neruos præsertim contulit. *Media charitate constrauit.* In ferculi medio gemmatum aliquod peristroma extendit, in quo sui erga filios Hierusalem amoris imago emicabat. *Media charitate constrauit*, seu, ut multi legunt, *medium tenet ipse accensus, seu combustus amore*; multo amplius suæ gloriæ spectaculum, & theatrum exhibuit noster Salomon. In illo stabulo in

Luc. 2.

quo

quo pannis inuolutum mater eum reclinauit, non sui amoris effigiem delineauit, sed semetipsum collocauit. *Medium tenet ipse accubus.* Suomet corpore, stabuli illius medium, tanquam pulcherrimo, & gemmato perisfomate, in amoris sui argumentum, constrauit, & exornauit. Et hoc propter filias Hierusalem, propter Academicos Eborenfes, propter animas sibi deuotas, & amore destinatas.

Vbi legimus, *media charitate constrauit*, Septuaginta uertunt, *interius lapidibus stratum*. Interiorem fereuli Salomonici partem pretiosissima gemmarum omnium supellex mirabiliter adornabat; at uero partem interiorem Bethleemica rupis, ex qua diuinus noster Salomon ferculum suum adificauit, non pretiosis, sed rudibus congeliam lapidibus admiramur, & ueneramur. Nihil sane rupe uilius; hæc tamen, inquit Zeno Veronensis, *ubi amore imaginis sua coactus in infantem uagij: in illa uenit, quam excelsa fuit, quam gloriosa?* &c. Sub huius rupis umbra sedebat Isaias cap. 32. 2. *Umbra petrae prominentis in terra deserta*, seu, ut ex Hebræo fonte hauriri potest, *Quasi umbra rupis magnæ*, uel, ut alij legunt, *hinc orata, gloriosa, grauis delicijs, & honore*. Reddidit Christus sua natiuitate stabulum illud gloriosum, & excelsum, *Constituisi eum super excelsam terram*, Deuteronom. 32. 3. Loquitur Moyses de Palæstina, quæ quidem non tam montibus ardua, si-ruque sublimis; quam, quia Dei hospitio, in illa olim nascituro, futura sublimior. Hoc fuit Isaiæ uaticinium cap. 33. 16. *Iste in excelsis habitabit; monumenta saxorum sublimitas eius*. seu, ut Septuaginta uertunt, *Hic habitabit in excelsis spelunca*. Excelsa nimirum, propter nascituri Regis gloriam, & maiestatem. Quod sequitur, hoc uidetur annuere: *Regem in decore suo uidebunt*. Ac si spelunca hæc sit illius regia, illius thronus, & sedes. *Et dabit illi Deus sedem dauid patris eius*, Luca 2. 32. Quæ fuit Dauidica hæc sedes, qui thronus? Noster Salmeronius tom. 3. tractat, 6 aliquot excitat quæstiones super hæc uerba, quibus Angelus Virginem est allocutus, multa que congerit de Christi sede, seu regno tu. Dauidis sede, seu regno delineata. Cum autem Dauid in spelunca regiam sedem, & imperium auspicatus fuerit, cum nimirum 1. Regum cap. 22. 1. fugit, & in speluncam Odollam se contulit, ubi factus est eorum princeps, qui ad illam confugerunt; existimo Bethleemicam hanc sedem, seu rupem, in illa sede, seu rupe fuisse adumbratam. Et ideo Dauid Deo gratias agens Psalm. 60. 2. inquit: *In petra exaltasti me*. Caietanus de Messia Psalm. 60. simul, & fama. Et quidem quis ignorat Bethleemicæ rupis

57.

LXX. Interpret.

Praesepe gloriosum.

Zeno Vero.

Isai. 32.

Deut. 32.

Isai. 33.

LXX. Interpret.

Luc. 2.

Salmeron.

1. Reg. 22.

Psalm. 60.

Caietan.

nomen ac famam, qua vbiq̄ue celebratur, vbiq̄ue colitur & obseruatur?

58.

Nazianz.

Christ^o Rex
in praesepio.

Cyprian.

Bernard.

Genes. 3.

Chaldaeus.

Cyprian.

de Nat. Dñi

Christus in

praesepio om-

nia ad se

traherat.

Merito igitur Nazianzenus inquit, orat. 19. *Quid non regium in illo Puerō, cuius imperium super humerum eius, cui praesepe thronus, palea sceptrum, purpura panni, spelunca palatium, Bethleem metropolis? Et D. Cyprianus: Tale elegit fabricator mundi hospitium, huiusmodi habet delicias sacra Virginis puerperium, panniculi pro purpura, pro bysso in ornatu regio lacrima congeruntur.* Et D. Bernardus sermone in vigilia Natiuitatis: *In his enim pannis complacet sibi, his sericis delectatur inuoluit.* Vbi caelestis Puer pannulos illos induit, statim in purpuram regalem & pretiosam vestem commutauit eosdem. Primos parentes honestis vestibus induit Dominus, Genes. 3. Nam vbi nos legimus: *Fecit eis tunicas pelliceas*, habet Chaldaeus: *Fecit eis vestimenta honoris.* Quasi vero Dei manus viles illas pelles pretiosas redderet & honoratas; satis fuit, vt honoris ornamenta manerent, quod ille eas non iam faceret, sed saltem tangeret. Iam vero panni illi quam honorari, qui non solum tangerentur, sed induuntur? Omnia illa quamuis vilia & inculta, pretiosa & pulchra reddidit infans bellissimus. Illud antrum sine aulaeis, sine peristromate, palatium nihilominus videbatur. Imo licet peripetasmatis aureis, filo qua viridi, qua roseo intertextis, eleganter vestitum colluceret; licet aulaeis non simplici & nudo ornatu, sed pictura textili, phrygianaq; vernaret, nullius oculos ad se conuerteret; quia omnium spectantium oculos ad se raperet Pueri pulchritudo. Audite D. Cyprianum: *Ornamenta, inquit, qua deerant, etiamsi adessent, non haberent oculos inspectores; quia praesentia paruuli sic eorum, qui aderant, oculos occupauerat, sic illuminauerat animos, sic corda illo xerat; vt in hoc summo bono omnium bonorum vnita collectio videretur, nec opus esset mendicari per partes, quod simul in se vno fidelibus omnipotens infantia praesentabat.* Hæc ille. Quasi vero vilescerent omnia mundi decora & ornamenta, vbi solus pauper hic Puer splendesceret. Si aurum illuc accumularet aspectu pulchrum, splendore rutilum, æstimatione pretiosum; oculos non haberent inspectores. Si gemmas clarissimas, Solis fortis, æmulas syderum, laqueos oculorum illuc congereres; oculos non haberent inspectores. Denique si regia insignia, scepra, coronas, tiaras, purpuras ante oculos illuc obiceres; oculos non haberent inspectores. Omnia quidem sordescerent ad pulcherrimi infantis conspectum; omnia oculus obiecta contemneret, oblata negligeret, in solo Puerō conquisceret. *Ornamenta, qua deerant, etiamsi adessent, oculos non haberent inspectores.*

Ita plane visibilis apparet Deus, vt omnium visus ad se alliciat. Ideo, inquit D. Athanasius, *hominum amator Deus corpus sibi assumpsit, homo inter homines versaturus, vt hominum sensus præoccuparet, vt homines humana sola cogitantes, quocumque suos sensus conferrent, ibi se anticipari, præoccupariq; rationibus animaduertent.* Hæc ille. Admirabili vsus est artificio, vt hominum sensus in illorum lucrum fallere potuisset. Nudus omni ornatu apparet; sic enim vniuersas creaturarum & Creatoris diuitias præstantius oculo repræsentat, & clarius obicit in tuendas. Minus quidem viderentur eius diuitiæ, si diues nasceretur: Nam *in ipsa paupertate, inquit Theodoretus, diuitiæ eius diuitiis ostenduntur.* Minus gloriosus appareret, si gloriam & maiestatem suam nascens ostenderet. *Nasci voluit humilis, excelsus;* ait D. Augustinus lib. 2. de Sym. cap. 5. *vt in ipsa humilitate ostenderet maiestatem.* Apparuit olim Deus septuaginta populi senibus latericio in throno collocatus. Nam vbi dicitur: *Et sub pedibus eius, quasi opus lapidis Saphyrini, & quasi cælum, cum serenum est,* Exod. 24. 10. eruitur ex Hebræo: *Et sub pedibus eius, quasi opus lateris Saphyrini.* Nunc postulo, magne Deus, quando Hebræis hominibus sedem maiestatis tuæ niteris ostentare, tunc in vili & abiectio lateritij operis solio constitutus appares? Quæ Saphyrini lapidis pretiosi cum vilissimo latere similitudo? Quam cum gemmeo lateritium opus rationem sortitur? Apparet, inquit Brixianus, in laterum opere, septuaginta senibus, *vt suam illis indicaret potentiam.* Ita plane assumpsit in suæ gloriæ argumentum & fundamentum, rude illud ac vile præsepj solium. Adeo, vt dicat D. Augustinus sermone 3. *quod ista natiuitus potentiam diuinitatis honorauerit.* Nescio quid plus honoris & decoris in illa inest præsepj humilitate. Iure optimo excaudescit Theodoretus in hæreticos homines, vilia Dei incunabula quasi fastidientes; sic enim apud Ephesinam Synodum: *Vides paupertatem tan arum factam diuitiarum matrem? Nunquid nocet deorsum vnigeniti ad paruum tempus abiectio, quæ tantas diuitias contulit orbi terrarum? Quid ergo exprobras Christi in Bethleem humilitatem? Cur paupertatem deducis ad modicum, eius lucra non computans? Cur indignum dicis Deo, quod tantorum honorum facta est occasio? Cur paupertatem dicis indignam Deo, per quam mundus ditatus est? &c.*

Alliciat igitur nos Christi humilitas, non detereat; eius humilitatem & maiestatem in præsepjo pariter veneremur, & admiremur cum Ezechiele cap. 1. cui Dominus apparuit humanam speciem indutus. Inferior corporis pars tota, igne colu-
60.
Ezech. 1.
Christus s-
milis electe
lucebat: superior, similibus electo radiabat. Origenes: Non in præsepjo.

totus est igneus, sed electri fulgore rutilat; non enim solum tormenta habet Deus, sunt in eo etiam refrigeria. Probabilior est illorum opinio, qui dicunt electrum esse metalli genus ex auro & argento mirabiliter collucens. Illud, teste D. Gregorio, *Verbum ex diuina & humana natura constitutum representat.* In illo enim stabulo apparet humilis & sublimis; infirmus & potens; pauper & diues; infans & Verbum; homo & Deus. Hoc stupent *Angeli Dei ascendentes & descendentes super filium hominis.* D. Bernardus: *Quod in vno eodemq; homine Christo IESV, & infirmitatem foueant, & stupeant maiestatem.* Proprietas autem electri est, trahere ad se paleas, stipulas, & festucas; ita hoc diuinum Verbum, antequam electrum esset, cum sola diuinitate radiaret, neque nostra ex humilitate colluceret, non trahebat ad se, imo nescio qua sui maiestate omnibus inuia & inaccessa quodammodo auertebat; modo vero omnes ad se trahit sua, seu nostra humilitate. D. Hieronymus: *Fulgur ipse & maiestas diuinitatis occulta, qua etiam in humana facie refulgebant, ex primo ad se videntes trahere poterant aspectu, &c.* Si enim in magnete lapide esse vis dicitur, vt annulos, & stipulas, & festucas sibi copulet; cur non esset hæc vis & potestas in omnium creaturarum Domino, vt, quos veller, ad se raperet? Alliciat, quæso, has paleas & festucas electrum illud. *Et de medio eius quasi species electri,* Ezechiel. 14. *Species electri,* inquit Glossa, *Christus Dominus,* in paleis nascitur, vt nos tamquam leues paleas ad se trahat. Ex illo electro suspendantur per hosce dies nostrum omnium sensus, mentes, cogitationes, curæ, sollicitudines, opera, & labores. Accedamus confidenter ad electrum illud misericordiae; vt ab eo suauiter rapiamur. Fugit quidem Adamus Deum loquentem, ac quasi auertentem in Paradiso, non fugiat modo cum silentem, & allicientem in præsepio. *Noli fugere,* inquit D. Bernardus, *Noli timere; non venit cum armis; non puniendum, sed saluandum requirit, & ne forte dicas etiam nunc: Vocem tuam audiui, & abscondi me. Ecce infans est, & sine voce. Nam, vagientis vox, magis miseranda est, quam tremenda.*

Greg.

Ioan. 1. 51.

Bern.

Hieron.

Ezech. 14.

Glossa.

Bern. in natali ser. 1.

61.

Facies mortis.

Exod. 34.

Itaque ad meridiani huius Solis radios nec caligare, nec cæcutire videamur. Donec incaluerit Sol, astrum quidem benignum, quod suos non excæcat, sed recreat spectatores. Vultum suum Moyses Hebræorum Dux radiantem velamine occultabat, Exod. 34. Ac si erubesceret radios effundere, quos non posset intuentibus distribuere. Mortalium nemini solarem suam faciem negat diuinus Puer; quia nemini officit.

ficit, omnibus prodest. Et quidem maligna lux, quæ noctem, non lucem oculis impertitur. Optime D. Ambrosius tom. 3. in epist. 2. ad Corinth. cap. 3. *Si enim quod euacuatur fuit in gloria; multo magis quod permanet in gloria,* inquit Paulus. *Manifestum est,* loquitur Ambrosius, *non esse factum gloriosum, quod visum est in vultu Moysis gloriosum; quando enim nulli profuit vultus eius gloria, sed magis obfuit; non habuit fructum gloria: illa autem est magis gloria, quæ abundat in gratia, ut purificati homines dono Dei, absterfa caligine, possint videre gloriam Christi.* Hæc ille. Non hebetat, sed acuit vilus, splendidissima Pueri facies. Moyli tantam administrandi populi gratiam elargitus est Dominus, vt ex ea alij septuaginta duo plebis moderandæ peritiam possint accipere; at splendorem, quo illius facies ex diuino consortio rutilabat, non alijs partitus est Dominus. Nec mirum; quia splendor ille erat Lunæ cornutæ, seu deficientis, qui proinde diuisus defectum proculdubio pateretur. Non sic Christi facies solaris, quæ, quo plus spargit, eo plus haurit radiorum. Diuinum Verbum appellat Philo lib. de mundi opificio, lucem vniuersalem, à qua cetera stellæ suam hauriunt: *Singule,* inquit, *pro viribus hauriunt conuenientes sibi splendores.* Et quamuis sic Sol nec incrementa, nec lucis fortiatur decremента; nihilominus nusquam pulchrior apparet, quam cum nobis beneficentior splendet. Etli Luna magnitudinæ sit minor, si cum cæteris astris conferatur, si vnum excipias Mercurium; luminare tamen magnum vna cum Sole dicitur, Genes. 1. Nam, vt loquitur D. Thomas 1. p. q. 70. a. 1. *præter Solem, beneficentia est maior illis omnibus.*

Ambros.

Exod. 34.

Philo.

Gen. 1.

D. Thom.

Quanta igitur non ex lunari, sed solari Christi facie bonorum omnium in nos affluet accumulatio? Alliciat ergo nos potius, quam auertat ille Pueri vultus, qui omnium oculos ad se conuertit. Principi Ionathæ res mira accidit, præruptam & accliuam rupem subeunti, 1. Regum 14. Enimvero in rupis vertice offendit Philisthæorum manum, animis efferratam, vultibus truculentam, armis formidandam. Quid vltius? Vno armigero stipatus, per confertissimos hostium cuneos erumpit illæsus. O miraculum! ita appellat Scriptura. Quid deinde? Sine hasta, sine clypeo, sine gladio horrendam edidit stragem. O miraculum incredibile! Ita repetit Scriptura, *Itaque,* textus ait, *alij cadebant ante Ionatham.* Inermis prostravit armatos, & profligauit. Miraculum sane, & iterum ac sapius miraculum. Quis tamen perpetravit? LXX. vere explicant: *Videbant contra faciem Ionathæ, & cadebant:* Ac si terpr. maiestas illa, quæ in Principis vultu reucebat, hostes auerteret ac pro-

ac profterneret. *Videbant, & cadebant.* Feriebat oculis, interficiebat aspectu; scintillæ, quæ ab ore ardentis abſiſtebant, tanquam tela tranſſigebant peſtora, obruebant animos, perdebant vitas. Qui autem noſtri Principis aspectus? quæ facies? quæ maietas? qui oculi? Quocumque eius inciderint oculi, animos non falcinant, ſed ſanant; quocumque eius forma & facies vertitur, omnium oculos ad ſe conuertit: maietas, quæ puerili in ore regnat, amorem potius, quam timorem conciliat: frontis, & totius corporis ſplendores vitam non auferunt, ſed conferunt; non inferunt detrimentum, ſed important emolumentum. Optime D. Ambroſius tom. 2.

D. Ambroſ. in Pfalmum 45. *Eius aspectus, ſalus eſt noſtra.* Reliquum eſt, vt oculos ad illum continenter coniciamus, illum in oculis feramus, illum in intimis habeamus. *Cras erit vobis ſalus, cum incaluerit Sol.* Media enim nocte meridianus nobis Sol diuinus illuceſcet, ſine vmbra, ſine tenebris. *Nullis calatum eſt Verbum; lux eſt communis omnibus; illuceſcit omnibus.*

Clem. Alex inquit Clemens Alexandrinus in ſua adhortatione, *nullus eſt in verbo cimmericus.* Hucusque licuit.

* *

*

LIBER SECVNDVS,
DE FLORIBVS SACRIS,

De VIRGINE magna Matre problemata.

PROLVSI O.

N hoc viridario, non eris, Virgo
Deipara, ut rosa granoso ad-
huc cortice inclusa, sed ut ro-
sa, in rubentes foliorum calathos
iam diffusa. Minus quidem a-
mœnum & iucundum haberetur

Plin. nat. hi-
stor. lib. 21.
cap. 4.

hoc viridarium, si illi una defuisses, cuius nomen
cum violis rosisq; natum. Imò viridarium di-
ceris, seu hortus conclusus, vel, quia, ut inquit
Nazianzenus, vni sponso Christo clausa & ser-
uata es; vel, quia, ut ait Ambrosius, vndique
vallata es muro castitatis; vel denique, quia
flores & fructus bonorum nobis claudis & custodis.
Nam, authore Nazianzeno, amicus fidelis
hortus est clausus, qui opportune aperitur
& communicatur. Cur autem non erit viri-
darium, quæ paradisus est? Sed paradisus sine ser-
pente. Ad hunc paradisum, inquit Damascenus,
serpens aditum non habuit. Paradisus sane
totius amœnitatis, secundum Ephrem; Paradi-
sus totius voluptatis, secundum Damianum.
Bene sponsus: Emissiones tuæ paradisus; om-

Martial. li. 9
Epigr. 8.

Cant. 4. 12.
Nazianz.
ora. in laud.
D. Cypria.
Ambr. lib. 1
epist. 82.

Nazianz.
orat. ad Gre-
gor. Nyffe.

Damasc.

Ephr.

Damian.

Cant. 4. 3.

nia

D. Bernard. *nia enim tua, secundum Bernardum, & amœ-*
nitatis & venustatis sunt plena. Pande igitur,
 August. *loquitur Augustinus, sinus tuos roseos,*
Virgo perpetua. Tuam pulchritudinem spinarum
 Victorin. *satellitium potius defendit, quam offendit;*
nata enim es, dicit Victorinus, ut flos de spinis,
 Bernard. *sed spina carens. Eva quidem, ait tuus Bern-*
ardus, spina fuit, Maria rosa; Eva spina vul-
nerando, Maria omnium affectus rosa mul-
cendo; Eva spina infigens omnibus mor-
tem, Maria rosa reddens salutiferam omni-
bus sortem. Accipe ergo hos flores, quos tibi
 Cant. 2. 16. *mistus neçtit amore pudor, & quos tuis manibus*
 Bernard. de *offerimus, manibus tuis liliatis, in quibus pas-*
 Nat. Maria *citur ille, qui pascitur inter lilia; & ideo, si non*
fallit Bernardus, repullam non sustinebimus,
nec caufabitur ille liliorum amator inter li-
lia non inuentum, quidquid illud sit, quod
inter Mariæ manus inuenerit. Habuit hæc
Mendoca tuus, cum ad Doctoratus sui gradum
ascendere cogeretur. Plane coactus ascendit, sed
nunquam casurus; quia tuis auspiciis feliciter e-
latus.

P R O B L E M A I.

Vtrum liceat Virgini Deipara corporalia misericor-
dia opera exercere?

1.
Naturale
Virginis sim-
perium.

*V*nde excessus B. Virginis, gloria & maiestate sit
 supra omnes creaturas, tam rationis expertes,
 quam rationis compotes, eiusq; dominium
 supra ipsas longe lateq; feratur, præsens quæ-
 sitio suum locum videtur obtinere. Et in primis

pro parte negatiua faciunt, quæ à Patribus de Virginis imperio traduntur. Nam, auctore D. Anselmo: *Spiritus sanctus Reginam imperatricem cœli, ac terræ, & omnium, quæ in eis sunt, Sponsam suam fecit. Ipse Deus se illi subditum præstitit: Erat subditus illis.* Vnde D. Bernardinus sermone 61. *Ille, qui filius Dei est, & Virginis benedictæ, volens paterno principatu principatum aquirere maternum; ipse, qui Deus erat, matri famulabatur in terra: & erat subditus illis. Propterea hæc est vera propositio: Domini imperio omnia famulantur, etiam & Virgo. Et iterum hæc est vera: Imperio Virginis omnia famulantur, etiam Deus.* Hæc ille. Non solum Regina orbis, sed orbis Reges facit. *Per me Reges regnant, per me Principes imperant.* Hoc autem Virginis imperium non est metaphoricum, sed proprium ac germanum, ex materna dignitate deductum, vt D. Athanasius habet sermone in Euangel. de Deipara. D. Damascenus lib. 4. de fide cap. 15. Rupertus in Cant. cap. 4. D. Anselmus lib. de excell. Virginis cap. 9. & alij, ex quorum auctoritate deducitur, Deiparam iure materno esse Reginam rerum omnium, non electione aliqua, seu priuilegio, sed ipso iure naturali; quia omnis dignitas & honor, qui natura sua competit filio, ad matrem necessario redit; sed omnium rerum imperium, tam soli, quam cœli Christo competit natura sua, vt passim probant Doctores, & nos alibi; ergo, &c. Ex quibus pro hac parte constat argumentum. Non decet Reginam, misericordiae opera, præsertim seruilia ac corporalia per se ipsam exercere; sed Virgo Deipara est rerum omnium Regina, vt probauimus: ergo, &c.

Nihilominus pro parte affirmatiua pugnat Virginis pietas & clementia, quam sanctissimi Patres passim prædicant, & scriptis celebrant, & illustant suis. D. Epiphanius oratione de eius laudibus: *Multoculam* appellat, quali multos habentem oculos, vt nos melius aspiciat, & nobis præstantius prospiciat. Et hæc de causa illam cum Cherubinis confert, quos Ezechiel cap. 10. 12. & Ioannes Apocal. 4. 6. plenos oculis describunt, non solum ad significandum multitudinem rerum, quas in Deo videt; sed etiam ad significandam multitudinem miseriarum, quibus in terra prouidet. Obiectum enim misericordiae, est miseria, vt docet D. Thomas 2. 2. q. 30. ar. 1. Misericordia Deiparæ, miseras, quibus medeatur, requirit: vbi nostras miseras inuenit, ibi suam misericordiam effundit. Et cum miseriæ in corporales & spirituales diuidantur, eius misericordia ad omnes pariter extenditur; omnes enim beneuole aspicit, liberaliter abstergit. Et vt à corporalibus exordiar; esurientes pascit, sitientes potat, nudos operit, ægros inuisit, peregrinos suscipit, captiuos redimit, mortuos sepelit. Singula breui percurram.

Anselm.

Luc. 2. 51.

Bernard.

Vide Aucto-

rem tom. I.

in lib. Reg.

c. 2. ann. 15.

sect. 3. n. 30.

Prouerb. 8.

Prouerb. 8. 15. 16.

Athanas.

Damasc.

Rupert.

Anselm.

Pars negatiua probatur ratione.

2.

Pars affirmatiua probatur.

Epiph.

Ezech. 10.

Apoc. 4.

D. Thom.

Diuisio operum misericordiae.

Pascit

3. *Deipara pascit esurientes*; quia est illa vidua Sareptensis, quæ Heliam fame tabescentem subcineritio pane recreauit, 3. Reg. 17. Multi hodie fame perirent, nisi Virginis victu alerentur, & epulis sustentarentur: illa improbram & malefuadam famem mortalibus sæpe adimit, rebusq; venit non aspera egenis. Est etiam illa Abigail, quæ Dauidi cum exercitu suo præ fame intereunti comædibus subuenit, 1. Reg. 25. 27. *Suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua*, &c. Vbi nota, nullam benedictionem cum pane esse conferendam: nulla gratior benedictio, quam in fame misericordia. Iam vero illum panem cœlestem ei debemus; nonne inuitat nos Prouerb. 9. 5. *Venite, & comedite panem meum*. D. Augustinus sermone 2. de Assumpt. *Lacta mater cibum nostrum, lacta panem cœlestem, lacta cibum Angelorum*, &c. dicit suum; vel, quia illum aluit; vel, quia illum coxit. D. Bernardus sermone 2. Natiuit. *Fœlix mulier, uenedita in mulieribus, in cuius castis visceribus, superueniente igne Spiritus sancti, coctus est panis ille*, &c. Et secundum D. Epiphanium: *Ipsa est fidei mensa intellectualis, quæ vitæ panem nobis suppeditauit*. Et iterum Epiphanius Virginem appellat, *velut sacerdotem pariter, & altare; quæ quidem mensam ferens, dedit nobis cœlestem panem in remissionem peccatorum*, &c. Vnde Isaias clamabat: *Aperiatur terra, & germinet Saluatorem*, Gueric. de Annunc. *Prorsus benedita illa terra, quæ omnino inuicta, de solo rore cœli Saluatorem germinat, & mortalibus panem Angelorum, alimoniam vitæ æternæ ministrat*, &c. Eius *venter*, vt dicit Sponsus Cant. 7. 3. *sicut aceruus tritici vallatus liliis*. D. Ambrosius de Instit. Virgin. cap. 14. *In eo enim simul aceruus granorum, & floris gratia germinauit, quam Christus gerebat, granum tritici, & lilium*, &c. quod granum & spirituales, & corporis vires refecit. Sed ad corporales duntaxat procedamus.
4. *Sitientes potat*; quia est illa pulcherrima Rebecca, quæ seruum Abrahamæ Eleazarum multa siti arefcentem, oblato liberaliter potu recreauit, dicens: *Bibe Domine mi*, Genes. 24. 18. Dubio procul innumeri mortales siti extinguerentur, nisi de misericordiæ Virginis fontibus copiosos atque vberes latices haurirent. Prouerb. 8. de se prædicat Maria: *Qui me inuenerit, hauriet salutem à Domino*. Explicat Damascenus: *In vniuersum quicumque bonum aliquod sinit cum fide, ad me veniat, vt ex ea gratia, quæ plena sum, hauriat*, &c. B. Virgini adscribit Bonauentura illa verba Ecclesiastici 15. *Cibabit illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum*. Quasi vero Deipara non solum nobis salutem præbeat edendam; sed etiam propinet bibendam. Imo eius misericordia præuolat no-

fram sitim. Probat Bonaventura in Speculo ex nuptijs Cana. *Antequam fuisset inuocata* ait ille, *compassa est verecundia illo-* Bonau.
rum, &c. Antequam sitirent, prauertit petitionem, & liberali-
tas anteuit inopiam. Vix deficit vinum, & iam subuenit reme-
dium: exundant meri latices; quia misericordiae fontes conti-
nenter fluunt: nullus sitit, vbi Mariæ fons perennis ema-
nat.

Nudos operit, quia est illa Tabitha plena operibus bonis, & 5.
eleemofynis, quas faciebat; ad quam in vrbē Ioppe omnes vi- *Nudos operit*
duæ confugebant, & quam, vt commūne suæ viduitatis, &
paupertatis leuamen, obseruabant, *ostendentes tunicas, & ve-*
stes, quas faciebat illis. Act. 9. 36. & 39. Nullus est seruus in do- Act. 9.
mo Virginis, quem seminudum algere patiatur. Abest sane,
abest talis ad B. Virgine inclementiā; *Non timebit domus sua* Prou. 31.
frigoribus niuis, omnes enim domestici eius amici sunt duplici-
bis, Prouerb. 31. 21. Non simplici tantum, sed duplici amictu,
lineo, & laneo, seruos suos contra temporis iniurias protegit,
atque defendit. Bene Hugo; *Vestis suis est Maria.* Et Epiphanius. Hugo.
lib. 3. hæret. 78. *Eua da um est operire corpus sensibile ob nudita-* Epiph.
tem sensibilem; Maria vero da um est vt pareret nobis agnum, vt
ex gloria ipsius agni fieret nobis velut à vellere sapientia per vir-
tutem ipsius indumentum. Imo ipsum Verbum operuit: Nam
ex visceribus Mariæ, Gedeonis hoc vellere vestitum exiuit. Ex Hugo.
vellere isto, inquit Hugo, *facta est ab Spiritu sancto vestis Filio* Hugo.
Dei. Ac tandem, auctore Metaphrasti, *in orat. de vita & dorm.* Metaphr.
Deip. duas tunicas, quas habebat in tegumentum sui corporis,
pauperimur mulieribus testamento reliquit.

Iniussit & grotos. Ægrotabat lethali correptus syncope, seu 6.
deliquo Balthasar. *Compages renum eius soluebantur, & genua Iniussit &*
eius ad se inuicem collaebantur, Dan. 5. 6. in desperata salute, *grotos.*
ecce tibi Regina domum conuiuij ingressa est, & proloquens, Dan. 5.
ait; *Rex in aeternum viue,* ibidem 10. Quasi bene sperare iube-
ret, & deplorata salutis agrum in spem vitæ reuocaret. Neque
verbis tantum, sed etiam auxilijs adiuit, dum Danielem ac-
cessiri iubet, qui præsentem tanto malo medicinam afferat. Ita
profecto Virginis misericordia antidota venenatis febribus ad-
hibet, salutaria remedia applicat; agris corporibus, & multo
magis animis medetur. Proh! quoties miseri homines per gra-
uissimos morbos vitam trahentes fato concederent, nisi Virgo
opitularetur, serpentem luem auerteret, & grassantem pesti-
lentiam extingueret, ac tandem æstuantes morbos confopiret.

Peregrinos suscipit. Est illa Sara, quæ tribus Angelis suum in 7.
hospitium susceptis, accelerauit, & tria fata similæ commil- *Peregrinos*
cuit, & panes subcimentios fecit, quibus tuos hospites, si non *suscepit.*
Mendosa Viridarium. E laute,

Gen. 18.
Bonaui.
Gen. 22.

laute, certe benigne pasceret, ac reficeret, Gen. 18. 6. Quapropter Bonauentura in speculo, Virginem ita alloquitur, ut Abraham uxorem suam allocutus est, Gen. 22. 13. *O Sura uo-stra, dic obsecro, quod soror nostra sis, ut propter te bene nobis sit à Deo; propter te talem sororem Angeli nobis coniunguntur, &c.* Est

Iosue 2.

illa pia Rahab, quæ duos Hebræorum exploratores liberali hospitio excepit, & ad montana incolumes remisit. Iosue 2. 1. & 15. Nullus profecto ad Virginis postes vigilauit, etiam nocte intempesta, cui statim sua lumina non paterent. Cæterum, cur non præbebit hospitali peregrinis umbram illa, quæ platanus vere est patulis diffusa ramis, quibus uarietum genus humanum hilariter suscipit, & defendit? Illa quam Spiritus Domini adumbrat? Sub hac tamen umbra mirus calor, & charitatis affectus. *Non est, qui se abscondat à calore eius, qui faciat iter peregrinus. Idiota diserte verba deflexit: Longe positos illumini radijs misericordie suæ; sibi propinquos per specialem deuotionem accendit; Et sic non est, qui se abscondat à calore eius, &c.* Nullus peregrinus ardentem Abraham charitatem in ipso feruore diei sedentis in ostio tabernaculi fugebat,

Psal. 18.
Idiota.

Gen. 18.

Procopius.

18. 1. Procopius egregie; *diligenter attendenda est peregrini hospitalitas; eo tempore, quo plerique deficere solent iter facientes estu fatigati, ipse pro tabernaculo confedit, cum Sol foret feruidissimus. Sed quare hunc laborem subibat? quia grauem tacturam facere se putabat, si se in ocio, Et oscitante præerisset uisitor aliquis, &c.* Nullus peregrinus misericordem Virginis domum non hospitatus præterit: vigilat continenter, ut ubi miseria adfit, illico eius misericordia tubueniat. Nec sentit externum calorem, quæ interno charitatis ardore inflammatur.

8.
Captiuos
redimit.

8. *Captiuos redimit.* Est illa Maria soror Moylis, & Aaronis, quæ simul cum fratribus populum Israheliticum de seruitute Aegyptiaca liberauit, iuxta illud Dei ad populum: *Eduxi te de terra Aegypti. Et de domo seruitutis liberaui te, Et misi ante faciem tuam Moysen, Et Aaron, Et Mariam,* Michæ 6. 4. Ac

Mich. 6.

si per hos duces illa captiuitas solueretur, & libertatis pileus donaretur. Est illa sapiens Thecuitis, quæ principem Absalonem ab exilio reuocauit, 2 Reg. 14. 1 & 21. Est illa piensissima

2. Reg. 14.

Esther, quæ non minus suum populum, quam suum animum ab Assueri tyrannide redemit, dicens: *Dona mihi animam meam pro qua rogo, Et populum meum, pro quo obsecro,* Esther 7. 3.

Esth. 7.

Innumeri sane sunt, qui adhuc Maurorum compedibus, & mancis tenerentur inclusi, si à Virgine in libertatis munus non fuissent afferti. Testor tot ac tanta libertatis trophæa, sacrarum domorum postibus affixa, quæ Virginis sanctissimæ clamant patrocinium, testantur fauorem, & uocem prædicant sempiternum.

Mortuos

Mortuos denique sepelit; quia illa est funerum pia curatrix Respha, quæ videns septem viros de domo Saulis mortuos, & insepultos, totos sex menses, donec telluri mandarentur, diligenter custodiuit. *Tollens enim calicem subtrauit sibi supra petram ab initio messis; donec stillaret aqua super eos de caelo. & non dimisit aues lacerare per diem, nec bestias per noctem, 2. Reg. 21. 10.* Multa quidem cadauera inhumata iacuerunt, quæ sepulchras, vel propter paupertatem non assequerantur, vel propter prauitatem non merebantur, quibus paupertate exclusa, & prauitate expiata, Virgo præstitit, vt Ecclesiasticis donata sepulchris molliter requiescerent. In ipsos etiam demortuos pietissimam se præbet, & benignam; vt pietatis opera exerceat. Incredibilis, ac certe singularis eius misericordia ad corporales miseras subleuandas, sed non minor ad spirituales abolendas; imo promptior & benignior apparet; vt grauioribus malis præsentior respondeat medicina. Sed satis sit de corporalibus disputasse; ex quibus constat, licere Virgini, quamuis mundi, ac cæli Regina, misericordiam opera exercere.

9.
Mortuos se-
pelit.

P R O B L E M A II.

Vtrum nobis vtilius sit IESV nomen sanctissimum implorare, an nomen Mariæ

INTER alias quaestiones, quæ plurimæ cedunt in honorem sanctissimæ Deiparæ, vna mihi inter manus nata est, si minus à vulgaribus aliena, certe auditu non iniucunda. Vtrum nobis vtilius sit IESV nomen implorare, an Mariæ illam vt expediam, vnum, vel alterum præmitto. Pono in prius, Virginem hodierno die locum mutasse, non naturam; humanam exuisse miseriam, non memoriam; factam, vt loquitur Damianus impassibilem, non impassibilem. Addo, quod olim ad Ruth dixerat Booz; priorem misericordiam, quam mortalis ostendit; superare posteriore, quam exhibet immortalis; quem in locum Bonauent. *Magna fuit misericordia Mariæ adhuc exulantis in mundo; sed maior est misericordia eiusdem iam regnantis in caelo. Imo ex eodem; quo melius nunc videt nostras calamitates, eo indulgentius prouidet nostris necessitatibus.* Vnde colligo, quod secundo loco præmonitos omnes velim; B. Virginem plures emittere ad Deum preces, quàm omnes simul cælestis curiæ municipes: nã si quo plus videt, eo plus etiam intercedit;

10.
Dam. serm.
1. de nativ.
Mariæ.
Ruth. 3. 10.
Bonauent.
in spec. c. 8.

*Intercessio
Virginis
Deiparæ
valde effi-
cax.*

Dan. 10.

Cyprian.
Bern. ferm.
de Natiuit.
August.

Bonauent.

II.

Bern. ferm.
in vigilia
nat. Domi-
ni.
August.
Hieron.
German.

Anselm lib.
de excell.
Virg. c. 12.
Damascen.

dit; cum plura videat, quam omnes simul; palam est, pluribus etiam vti ad Deum precibus, quam reliquos omnes diuinorum munerum candidatos. Iam vero, si hinc Sanctorum omnium; illinc vnius Virginis preces trutinemus, singularum momenta expendas, diligenter exigas ad amissim; haud dubie vnius intercessio Virginis, reliquorum omnium vota sua efficacitate superabit; ita vt, si quemadmodum apud Daniele, cap. 10. Persarum, & Iudæorum principes Angeli aduersari sibi inuicem dicuntur; sic fingamus B. Virginem aliquid à Deo postulantem; contra vero omnem vtriusque Ecclesiæ conventum, in diuersa studia abeuntem; illa votum obtineat, hic repulsam patiat. D. Cyprian: *Suis sepe orationibus frustrantur Sancti.* D. Bernardus: *Frustrari nequit, quod postulat Maria.* Vtrunque dixit D. Augustin. *Virgo, quæ meruit pro liberandis proferre pretium, plusquam omnes liberatis impendere potest suffragium.* De hac re mitto plura dicere: ad id, quod caput est, testino. Age vero, facile tibi do, virgineæ efficacitatem gratiæ, plus apud Deum, quam Sanctorum omnium merita valere, si tamen cum Christo mediatore conferatur, quam vim habebit? Hac in re fateor quidem Christum Virgini præferendum, *ne dum matris honor extollitur, vt inquit D. Bonauentura, Filij gloria minuatur, & in hoc ipso mater prouocetur, quæ magis velit honorari filium, quam se ipsam.*

Verum ita multa de Virginis intercessione factarum literarum memorant Antistites, vt nisi recte explicentur, eius cum Christo auctoritatem exæquare videantur. *Exauditur Christus pro sua reuerentia, ad Hebr. 5. Pro sua reuerentia exauditur etiam Maria, inquit D. Bernardus. Christus Mediator Dei, & hominum dicitur; 1. ad Timoth. 2. Mediatrix Dei, & hominum dicitur Maria, D. Augustin. Propitiatorem Deus proposuit Christum, ad Rom. 3. Propitiatricem Deus constituit Mariam, D. Hieron. De Christi nomine Act. 4. Non est aliud nomen, in quo oporteat nos saluos fieri: De Virginis nomine, Germanus, auctor in primis grauis; potens est eius auxilium ad salutem, & non indiget aliquo alio intercessore. De Christo Ioan. 11. Quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. De Virgine D. Anselmus; Quidquid tu Virgo, velis, nequaquam fieri non poterit. Quid plura? Christi oratio, in hinc modo gratior est Deo, quam Sanctorum omnium preces. Idemne de Virgine fari licet? Non ausim: audet tamen D. Damascenus; *Matris Dei, & seruatorum Dei infinitum est discrimen. Arcam fœderis typum esse Ecclesiæ vulgare est: propitiatorium desuper impositum & Christum, & Virginem indicare, nemini obscurum. Arcæ altitudo certa fuisse traditur;**

ditur; propitiatijs altitudo nulla assignatur. Quid hoc? Orationes iustorum tantum penetrare nubes, id est, certos habere terminos, ultra quos non extendantur: Virginis, & Christi preces nullis limitibus circumferibi. Merito, ut quemadmodum Christus omnipotens est, ita Virginem omnipotentem Nicomediensis Gregorius appellet. *Per orationem*; inquit Chrysologus, *fit Moyses Pharaonis Deus, & ad triumphos suos militare sibi omnia mandat elementa: per orationem Virgo fit uniuersa tanquam dea creature.* Vnde Christus ad illam ita inducitur a Guerriquo; *Communicasti mihi, quod homo sum, communicabo tibi, quod deus sum.* Concinat Bonauenrura: *Quia Dominus potentissimus tecum est, ideo & tu potentissima es apud ipsum; vere ut dicere possis: In Ierusalem potestati mea.*

Greg. Nicomed.
Chrysol.

Guerriqus.
Bonauenr.

Augustissimum illud templum Christianæ exemplar reipublicæ, Ezechielii visum duplici mensura definitur, norma, & amulli; quia totius Ecclesiæ apud Deum virtus, & potestas certa est, finita est: at vero Christi, & Virginis potestas, sicuti & virtus apud Deum, mensuram nescit, ignorat fines. Christus de se Matthæi ultimo, *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.* Damianus de Virgine; *Data est tibi omnis potestas in cælo, & in terra, & nihil tibi impossibile, cui possibile est, desperatos in spem salutis reuocare. Pese tibi signum à Domino deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra,* inquit Esaias ad Achaz: *recusat profanus Rex, ne tentaret, id est, interprete D. Hieronymi, ne magnificaret deum;* ponit tamen Deus beneficium apud immerentem; signum edit in profundo inferni mirabile, in excelsu supra mirabilius, quodnam? Duplex: Virginem matrem, Deum hominem: *ecce Virgo concipiet, & pariet filium;* utrobique præpotens Deus homo; utrobique præpotens Virgo mater. Mirabilis in cælo tantum Ezechias; cum ibidem solem retroëgit: Moyses in aëre mirabilis, dum tranquillum tonitruis commouit, commotum noua luce serenauit: mirabilis in mari Ionas, sub vndarum mole triduo superstes: mirabilis Saul apud inferos, cum inde Samuelis animam exciuit, ut traditur 1. Reg. 28.

12.

Dam. ferm.
1. de Natiuit. Virgini.
Isai. 7. II.

Hieron.

His tamen omnibus in locis simul, mirabilius signum extitit Deus homo; mirabilius signum extitit Virgo mater. *Quis,* inquit D. Bern. (ut interim de Christo fileam,) *longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum huius Virginis queat inuestigare? longitudo eius usque in nouissimum diem; latitudo replet orbem terrarum; sublimitas, ciuitatis superne restauracionem inuenit; profundum sedentibus in tenebris, & umbra mortis obtinuit redemptionem, &c. Vt quemadmodum Christus Dominus suspendum fuit super omnia miraculum; quia suis precibus*

13.
Bernard.

Epiphan.
Chryloft.
Ignatius.

nullum non potuit efficere, inquit Epiphanius, ita non immerito Beata Virgo à D. Chryloft. *magnum mundi miraculum* appellatur, & ab Ignatio, *si fas est fari*, vt ille inquit, *caeleſte prodigi-um*. Duos aureos cherubinos fabrefecit olim Moyſes, pari magnitudine, pari alarum remigio, oraculo incubantes: virili ac femineo oris habitu diſtinctos, dicit Arias; quidquid rideat Iosephus, cetera quam ſimillimos. Huius arcani myſterij mitto alia interpretamenta; hoc admitto: in illis Virginem & Chriſtum adumbratos, æquali ferme apud Deum auctoritate valituros: nam ſicut illi paribus librantur alis, ita Chriſtus, & Maria, paria Deo perhibent ſpectacula; dum hæc oſtentat vbera, ille vulnera. Nihil eſt, quod Chriſtus oſtendendo vulnera, non impetret: nihil, quod Maria oſtendendo vbera, non exoret. Bene D. Anſelm. *Te deus*, inquit, *ô Virgo ſic exaltauit, vt omnia tibi ſecum poſſibilia eſſe donarit*, &c. Videris, quibus adductus testimonijs dicere poſſem; Chriſti & Virginis interceſſionem æqualis fere momenti eſſe apud Deum? Qua in re ſi quam cenſuram temeritatis ſubirem, cum tot Patribus libens ſubirem.

Arias Mont.
in apparatu
Ioseph.
Vide Au-
ctorem
tom. 2. in
lib. Reg. c.
4 21.
Anſelm. de
laudib.
Virg. c. 12.

74.

Verum quia illi figurate loquuntur, planius iam rem totam ſine circuitione, ſine ambage decido. Dico; eſto maior ſit Chriſti, quam Virginis apud Deum gratia, & auctoritas; tamen B. Virginem nonnunquam facilius moueri noſtris precibus, quam Chriſtum; proinde præſentia nobis eſſe aliquando matris, quam filij patrocinium. Ab hæc ſententia ſtat auctoritas, ſtat ratio, ſtat experimentum. Auctoritas Anſelmi, quæ ſi quid iudico, litem perorat; *Velocior eſt nonnunquam ſalus inuocato nomine Mariæ, quam inuocato nomine IESV*. Ratio vnica; quia Chriſtus iudex eſt. *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio*, Ioan. 5. B. Virgo patrona tantum, vt oſtendi; patronæ autem ſola eſt miſericordia. Bernardus: *Ad patronam accedere, quid trepidet humana fragilitas? Nihil auſtorum in ea, nihil terribile, tota ſuauiſ eſt*. Iudicis vero etiam iuſtitia. Ambroſius? *Non gratia moueatur iudex, ſed cauſa; non precibus ſtetur, ſed meritis*. Hinc eſt, quod Chriſtus Dominus, Iſai. 11. iuſtitia dicitur præcinctus; quia quemadmodum cingulum, vndantem chlamydem colligit nodatque, ne ſuat; ita iuſtitia, pronam Chriſti naturam ad miſerendum cohibet, ne ſtetur. Et ſicuti Ioab baltheo ſuo aſperſit ſanguinem Abner, 3. Reg. 2. quo magis incenderetur ad iram: ita Chriſtus indumentum ſuum hoſtili eruore infecit, Iſai. 61. quo magis prouocetur ad vindictam. Contra vero B. Virgo ſole amicta dicitur, Apocal. 12. quia ſolem typum eſſe miſericordiæ, non ſolum irradit ſuperſtitioſa mythologia Ægyptiorum, ſed vera etiam Theologia

Anſelm. lib
de excell.
Virg. c. 6.

Bern.

Ambroſ.

logia

logia Christianorum; quippe qui super bonos, & malos oria-
 tur. Bernardus, si vltquam alias eleganter, hic elegantissime:
Solem sibi Virgo induit, quia quemadmodum ille super bonos & Bernard de
malos indifferentem oritur; sic ipsa quoque praterita non dicitur verb. Apoc.
merita, sed omnibus se exorabilem, omnibus clementissimam pra-
bet, omnium denique necessitates amplissimo quodam miseratur
affectu. Sol profecto misericordiae est pietissima Maria, electa ut
Sol omnibus sua lucis radios impertitur. Pulchre Bonauentura;
Quis est, super quem sol non eluceat; quis est, super quem miseri-
cordia Maria non resplendeat? Bonau.

Dauid misericordiae suae amplitudinem ostentans dicebat, 2,
 Reg. 9. *Nunquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum*
eo misericordiam vobis? Omnem suam misericordiam ad Saulis
 domum limitauit: at vero Mariae misericordia non limitatur ad
 vnam domum, ad omnes liberaliter extenditur. Misericordiae
 obiectum, ait D. Thom. 2. 2. quae. 30. art. 1. est miseria. Vbi igi- D. Thom.
 tur miseria datur, ibi illico praesens adest Mariae misericordia.
 Rich. Vict. *Adeo pietate replentur vbera tua, ut alicuius mise-*
ria notitia tacta lac fundunt misericordiae, nec possit miseria se-
re, & non subuenire, &c. Cherubina illa Apocalypseos 4. facies Rich. Vict.
 videtur mihi Maria illa plena oculis; Mariae misericordia oca- ad illa ver-
 lata est ad nostras miseras introspectendas. *Multoculam, seu ba, duo vbe-*
multorum oculorum dixit Mariam Epiphanius. Enimvero, si- ra tua, &c.
 cut caelestes Cherubini omnem suam gloriam in diuinis per- Cant. 4. 5.
 fectionibus cognoscendis, constituunt ad contemplandum; sic Apocal. 4.
 Maria in nostris miserijs aspiciendis omnem quasi suam beati- Epiph. orat
 tudinem ponit, ad succurrendum. Superest experimentum au- de laudibus
 diatis. Mariae.

Romam olim pestifera lues inuasit: flammam sese in dies 16.
 latius effundentem, nec diuorum omnium patrocinium, quo- Roma à
 rum limina frequenter tenebantur; nec ipsius Christi nomen Virgine li-
 varijs imploratum supplicijs restinxit: confugit ad sacram berata.
 anchoram, Virginis simulachrum, Lucie, ut ferunt, penicello
 graphice expictum, tota Vrbe circumfertur. Res mira: quasi
 diceret Angelo percutienti: Cesset iam manus tua, & non de-
 foleretur terra; elegans iuuentis augustiori forma, quam humana,
 in veteri mole Adriani visitur; qui, tanquam ex recenti clade se Procop. lib.
 reciperet, mucronem sanguine imbutum expiabat, in vaginam 5. in histor.
 statim abditurus: subita viuorum sanitas excepit diuturnam Agath.
 stragem mortuorum. Quid Constantinopolis? Lethalis adeo Constanti-
 morbus urbem tenuit, (narrat Procopius) ut in singulos dies nopolis per
 quina saepius etiam dena hominum millia effertentur; sola Virginem
 solitudo urbem habitaret. Superstitum preces onerabant peste libera-
 aethera, non placabant; Christum sollicitabant, non tur.

Euagrius.

conciliabant; tandem postridie Calendas Februarias solemne festum Virgini decernitur, redeuntibus etiam annis pari religione celebrandum, (*ὑπαπότυνον* vocant Græci, *purificationem* Latini) mora nulla, beneficio Virginis afflatu expurgantur auræ, pristinam in valetudinem semianima corpora integrantur; & quamuis vicina loca quinquaginta totos annos, & eo amplius, ut auctor est Euagrius, vi morbi laborarent, Constantinopolis ab eo die inter flammam ne semiuersa ari quidem potuit. Sed quid aliena inuestigo, cum domestica non requiram? Corripuit etiam hanc urbem malum. Illud quidem ut effugeret Academia vniuersa, hoc in templum confluebat; ad Christi vapulantis simulacrum acriter vapulabat, orabat, lacrymabatur, sed incassum preces. Pestis nihilominus serpere, & maiores in dies tragœdias excitare. Eadem calamitas extremum Eboræ

Eboræ à Virgine, pestis liberata,

minatur exitium. Quid faciat ciuitas proculdubio eis paucos dies in cineres abitura? Sacrosanctæ illi ciuitati refugij, argentæam ciuitatem pro incolumitate ciuium vouet, dicatque. O rem miraculi loco non eximendam? Sanctissima Deipara ciuitati ad se confugiendi aeneus murus extitit; insultare foribus pestis potuit, effringere non potuit. Iam vero hoc Collegium singulari Virginis præsidio liberatum si quis dubitet, ingratus erit. Tribus pueris in fornace Babylonis adfuit quidem Iesus; Iesus enim, ut explicat Tertullianus, fuit ille similis filio hominis; qui se illis comitem adiunxit, & *excussit flammam ignis defornace, & fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem*, Daniel 3. At vero nobis omnibus, inter tot incendia morborum constitutis, adfuit proculdubio Maria; & nescio quam fauillam intra hos parietes nutriti ceptam, antequam excitaret incendium, compressit, sepeliuit; tandem, quas auras carpimus, adeo vitales reddidit & salubres, ut algere inter æstus videamur. Neque enim dubitare quisquam potest, quin diuina beneficia, quibus vsi sumus per hos menses, sanctissimæ Deiparæ, cuius simulacrum colimus, cuius facellum veneramur, accepta referenda sint.

Deipara Collegium Conimbriense à peste liberauit.

17.

Quod si non ita pridem triplici nos telo sauciavit; tribus è nostris è medio sublatis: ideo propter factum reor, ut ad cœlestes ciues præmitteret oculos testes eius pretij erga se, quæ in hoc Collegio nunc, vel maxime efflorescit. Quare, *si ad Christum iudicem veremur accedere, ad Mariam patronam, inquit Anselmus, accedamus; impossibile est, ut pereamus*, &c. In Maria nihil rigoris, qui nos deterreat, sed omnia sunt amoris, qui nos all. ciat. Ideo *vellus Gedeonis* vulgo dicitur; quia vellus est mansueti, mitisq; animatis exuium. Epiphanius Virginem vocat *ouem immaculatam*, quæ peperit agnum Christum.

Anselm.

Nihil

Nihil sane Virgine mitius. Bernardus: *Volue, reuolue totam Euangelij seriem, si quid durum, si quid asperum iru nias in Maria, ad illam accedere merito verearis, &c.* Quod si D. Epiphanius lib. 3. contra hæretes, Leenam dicit Mariam, ideo est; quia, vt ipse ex aliis prodit, leenæ non contigit secundus partus. Leena nostra tota mitis ac lanca, leonem de tribu Iuda lanceo humanitatis vellere sic vestiuit, vt agnum mansuetissimum redderet; ita, vt, qui in veteri Testamento Leo nuncupabatur, Agnus in nouo passim dicatur, postquam simul de Virgine mansuetissima natus extitit. Ambrosius: *Vellus plane Maria, sic idem de molli eius sinu agnus egressus est, &c.* & addit: *Vellus dicitur, quia molliis ad obsequium, solida ad sanctimoniam fuit, &c.*

Bernard. de verb. Apoc.

Epiphan.

Ambros.

Et quoniam in velleris similitudinem incidimus, non me fugit, quod nihil vellere mitius, nihil etiam validius ad hostiles impetus retundendos; quippe quod ictus ingentes hebetat atque refringit. Solent nostri Lusitani (idem de aliis est mos) in suis nauibus obtendere lanæ volumina, in quibus fulminata ab hostibus globorum pondera ac tormenta, & iacula euibrata impetus frangant suos. Sic ira Numinis fulminans ac sæuiens in miseros delinquentes homines, Mariæ frangitur ac hebetatur vellere. Vnde Deus terribilis peccatoribus, Mariæ vero dulcis ab Athanasio pulchre dicitur sermone de sancta Deipara: *Decet te matrem Domini, atque heram cognominari, ex eo quod ex te prodiit Rex diuinus, cui assistis, nobis quidem terribili, tibi autem dulci, omnemq. gratiam largienti, &c.* Maria est, quæ irascenti Numini, ac fulminanti lanceum veluti brachium obicit, ne diuinæ iustitiæ gladio feriamur. Vbi legimus Pro-

18.

Athanas.

verb. 8. 33. *Audite disciplinam, & nolite abiicere eam;* legitur ex Hebræo: *Ne feriamini.* Alcuinus in sermone de Natiuitate: *Ecce coram tremendo iudice assistimus peccatores, cuius manus terribilis gladium iræ suæ vibrat super nos, & quis auertet eum? Nemo sane, Domine, tam idoneus est, vt gladio Domini manum pro nobis obiciat, vt tu Dei amantissima, per quam primum in terris suscepimus iustitiam & misericordiam, &c.* D. Bonauentura in speculo: *Ante Mariam nemo sane fuit, qui sic detinere Dominum auderet, &c.* D. Petr. Damianus: *Accedis ad illud aureum diuina maiestatis tribunal, non rogans, sed imperans; Domina, non ancilla; quomodo enim potestati tuæ obuiare potest illa potestas, quæ de tuis visceribus traxit originem?*

Prouerb. 8.

Alcuin.

Bonauen.

Damian.

Verum enimvero, vt rem iam claudam, pro summa Virginitis erga Deum potestate, subit illud Augustini iudicium: *Cum iustitia gladium vibrat in homines, Pater æternus suum brachium, nempe Christum obiecit; non tamen continuo diuina*

19.

August.

iustitia gladium extensum ad vulnus contraxit, sed in ipsum Patris brachium valide vulnus infligitur, &c. De Maria autem

Ambrosius.

Te enim brachium & manum extendente pro nobis, diuina ultionis gladius eleuatur & contrahitur, quasi diuinæ iustitiæ rigor potius Mariæ, quam Christi potentiam veneretur. Iratum Deum Mariæ mansuetudo exarmat. Miror Deum belligerantem, & pugnas meditantem, elegisse in ducem exercitûs pugnacissimi hominem mitissimum; & tunc magis ei placuit ad hoc munus, quando ipse Deus flammeus magis ac iracundus apparuit in rubo illo viridi. Damascenus orat. 2. de Assumpt. admirationem iubet deponere: Quid enim mirum, quod Deo vel etiam in certamen audenti placeat mansuetudo, ubi adumbratur Maria? quippe, quæ Deo non ministret fulmen, sed detrahat: inermem reddat Deum, non armatum: flammam extinguat, non accendat. Accipe modo Damascenum: Per simulachrum quoddam, & umbram Mariæ tantus Legislator & Princeps creatus est, &c. Quasi vel ipsa sola Virginis recordatio Deum mansuefaciat, & ad misericordiam inclinet. Vtile profecto Mariæ nomen, cuius simulachrum tantos misericordiæ fructus consequitur.

Damasc.

10.

Rex Iosias 4. Reg. 22. Deum iratum placare contendens, misit ad Holdam Prophetidem uxorem Sellum filij Thecux, ut ipsa consuleret Dominum. Quid, Rex bone, relictis Prophetis, quos poteras legare, à femina oraculum audire desideras?

Lyra.

Mulieres hominibus clementiores.

Lyra: *Quod Iosias voluit habere à Domino responsum misericordiæ, & quia mulieres sunt clementiores viris, misit ad consulendum Dominum per mulierem, &c.* Nullum responsum clementius, quam illud, quod à Maria impetratur. Vis oraculum misericordiæ? consule Deum per Mariam. Optime Richar. Victorinus part. 2. in Cant. cap. 23. Virginem alloquitur: *Carnalia in te Christus vbera suxit, ut per te nobis spiritualia fluere. Et cum misericordia Dei sit ab aeterno, amplior capit esse ex tempore, & cum ex te cepit initium, eius quoque largitas per te sumpsit argumentum. In te ergo concreuit lac diuina misericordia, & ex te nobis profluxit. Ipsa prius repleta es, & ex te nobis descendit hæc abundantia, &c.* Sed quoniam Virginis vbera hinc me lactant, & illinc Christi vulnera me pascunt, cum Augustino dubius fio, & nescio, quo me vertam; his vero paucis pro Maria relatis, problema & epigrammate claudatur.

Rich. Vict.

Vbera me matris, Nati me vulnera pascunt;

Scilicet hæc animi sunt medicina mei.

Nam mihi dum lachrymas amor elicit, vbera sugo;

Rideat ut dulci mistus amore dolor.

*At me pertentant dum gaudia, vulnere lambo ;
 Ut me læta pio mista dolore inuent.
 Vulnere sic Nati; sic vbera sugo Parentis,
 Secura ut varia sint mihi sorte vices.
 Quis sine lacte, precor, vel quis sine sanguine viuat?
 Lacte tuo, Genitrix, sanguine, Nate, tuo?
 Si lac pro ambrosia, suauis pro nebulare sanguis.
 Sic me perpetuum vulnus, & vber alit.*

P R O B L E M A III.

*Vtrum B. Virgo proprium actum pœnitentiæ ali-
 quando exercuerit?*

Prima ratio tribuendi sanctissimæ Virgini proprium actum pœnitentiæ desumi potest ex Caluino, Sacerio, Brentio, Chemnitio, alijsq; huius sæculi sceleratissimis hæreticis; qui, cum existimarent, ut loquitur D. Hieronymus in Epistola ad Furiam, peccantium multitudine culpam minui peccatorum, ut sua scelera excusarent, sanctiss. Virginem alicuius actualis sceleris impudentissime accusarunt. *Aliàs, inquit, precari non possent illâ Christi Domini pacem: Dimitte nobis debita nostra.* Unde dicere consequenter potuerunt: Beatiss. Virginem proprium & formalem actum pœnitentiæ, quo has maculas expurgaret, eliciuisse: Sed plane hoc fundamentum hæreticum est, contra definitionem Concilij Claramontani sub Urbano II. ut refert Vega lib. 14. in Trident. c. 18. statuentis, Beatiss. Virginem ne venialiter quidem vnquam peccasse; quam definitionem Trident. sess. 6. can. 23. supponit, dum ait: Ecclesiam tenere, Virginem ex speciali priuilegio omnia venialia peccata vitasse. Qua de re Patrum testimonia plura sunt, & notiora, quâ ut debeant inculcari. Nihil enim frequentius & apertius clamant, quam Virginem ipsis Angelis, quos omni labe immunes esse constat, multo fuisse, etiam in hac vita, puriorem. Quam doctrinam non solum tuentur Angelicus Doctor Opusc. 6. art. 3. & quodlib. 6. art. 7. & 3. p. q. 27. art. 4. ceteriq; Thomistæ ibidem, ac Sententiarij in 3. d. 3. verum etiam eorum plurimi, ut Gabriel, Ochamus, Almainus; imo & D. Thomas, Alenfis, Bonauentura, & alij absolute affirmant B. Virg. fuisse impeccabilem: quod licet intelligendum non sit de impeccabilitate ab intrinseco; tamē non solum intelligi debet de illa impeccabilitate, quæ

21.

Hieron.

Vega.

Trident.

D. Thom.

Almain.

Alenf.

Bonauen.

quæ

quæ communiter tribuitur omnibus in gratia confirmatis, sed etiam de alia multo nobiliori: Nam confirmati in gratia, neque sunt impeccabiles venialiter; possunt enim venialiter labi, ut dici solet de Apostolis; neque, quoad mortalia, sunt impeccabiles ex natura rei, sed ex privilegio ac dono gratia congruæ, per quam omne mortale infallibiliter evitant: At vero B. Virgo, non solum mortaliter, sed etiam venialiter fuit impeccabilis; idq; aliquo modo ex natura rei, ratione statûs, & maternitatis diuinæ, cui connaturaliter quodammodo debebantur ea auxilia gratiæ, quibus omne peccatum infallibiliter evitaretur. Quod non tollit, quo minus Virgo illam Dominicam orationem frequentissime vsurparet: *Dimitte nobis debita nostra*; quia non sua, sed Ecclesiæ debita, ut dimitterentur, postulabat.

22.

Illos vero hæreticos, Calvinum, cæterosq; eiusdem gregis, non solum à Conciliis, à Patribus, à Theologis, quos tanquam amicos ac domesticos, suspectos esse dicent; sed etiam ab externis, & ab hostibus, arguo & confundo. Nam & Mahometani & Iudæi, imo & hæretici, (ne in domo hæreticorum quicquam quietum & pacificum esse sinam) Calvino, eiusq; sectatoribus aduersantur. Mahometani in suo Alcorano, quem

Mahometanorum de Virgine iudiciū

Euangelij loco habent, ita tenent: *Maria, inquit, filia Ioachim, nihil malitiæ, aut prauitatis, cum vinceret, unquam operata est, sed in bonitate perseverauit; & statim: Nullus, inquit, nascitur de filiis Adam, quem non tangat Satan, præter Mariam, & eius filium.* Iudæi vero, ut refert Galatinus lib. 7. de arcanis c. 2. 4. & 11. veteresq; Rabbini, omnes certissime sentiebant, etiam ante aduentum Christi Domini, eius matrem ab omni labe peccati immunem fore; idq; ex Cant. 4. colligebant:

Galatinus.

Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Iam vero ex hæreticis, quis Pelagio impudentior? & tamen is in B. Virgine accusanda adeo se præbuit verecundum, ut ne minimam quidem peccati maculam illi senserit imputandam. His ita positus; manifeste constat, non potuisse B. Virginem proprium actum pœnitentiæ de peccato suo actuali exercere. Vnde Rupertus lib. 3. & 6. Cant. & lib. 7. de gloria Trinitatis c. 13. vocat B. Virginem Sunamitem, ab omni peccati iugo adeo liberam, ut in vita non habuerit, quod gemeret, nisi vulnus charitatis propter dilationem beatitudinis. Et D. Bernardus serm. 2. de Assumptione Virginis, quærens; cur in ea domo Mariæ & Marthæ, in quam Christus exceptus est, Lucæ 10. nulla fiat mentio Lazari? respondet: quia illa domus typus erat Virginis, Lazarus pœnitentiæ; pœnitentia vero in animo Virginis locum non habet, quia non habet ibi peccatum, quod deleat. *Virginalem, inquit, domum intelligi volens spiritus, filius non incongrue pani-*

Cant. 4.

Rupert.

Bernard.

pœnitentiam, quæ malum utique comitatur: absit enim, ut propriè quidquam inquinamenti domus hæc aliquando habuisse dicatur, ut in ea proinde scopa Lazari quaereretur.

Secunda ratio tribuendi B. Virgini proprium actum pœnitentiæ, desumi potest ex Catholicis, qui peccatum originale B. Virgini imponunt, quod etiam esse potest obiectum pœnitentiæ. Sed huius opinionis fundamentum paulatim iam exolefcit. Nec immerito: Nam si vera est, ut plane est, illa generalis regula, quam D. Augustinus lib. 3. cont. Julian. c. 9. statuit; nimirum eum, qui nunquam actualiter peccauit, neque originale quidem contraxisse: & B. Virgo ab actuali culpa fuit immunis, ut nemo, nisi hæreticus negat, sane & ab originali euasit. Sed interim hanc rem non ago: solum dico obiter; innocentiam B. Virginis in primo instanti suæ conceptionis adeo iam conualuisse apud scholasticos Doctores, ut in Academia Parisiensi, Valentina, & aliis, nullus ad Doctoratum Theologiæ admittatur, nisi prius sub iuramento promittat, nunquam se veritatem hanc oppugnaturum. Quare, cum B. Virgo originale non habuerit, non potuit de illo propriè pœnitere. Ad id; licet B. Virgo concedatur originale contraxisse, adhuc non potuisse respectu illius proprium actum pœnitentiæ exercere: Nam originale non est obiectum pœnitentiæ, ut docent communiter Theologi, D. Thom. 3. p. q. 84. ar. 2. ad 3. & in 4. d. 17. q. 2. ar. 2. q. 2. Bonauent. d. 16. ar. 1. q. 1. Richard. ibid. ar. 4. q. 1. Ledefin. in 4. p. 1. q. 25. ar. 2. dub. 2. Sor. d. 14. q. 1. ar. 2. & d. 17. q. 2. Richard. ar. 2. & plures alij; potestq; in hunc modum confirmari; quia vel B. Virgo elicit hunc actum, antequam ab originali mundaretur, vel postquam mundata est; non prius: quia tunc non videtur habuisse usum rationis: nam si tunc non habebat formalem sanctificationem, & gratiam habitualement, quæ est prima radix, & origo omnium donorum supernaturalium; quo pacto haberet usum rationis? Non posterius; quia obiectum pœnitentiæ debet esse actio nostra, vel aliquid ex nostra actione relictum, cum non sit aliud, quam quædam retractatio prioris voluntatis; sed originale neque est actio nostra, neque aliquid ex ea relictum; ergo nullo modo proprium actum pœnitentiæ terminare potest. Et confirmatur; quia omne peccatum, quod subest virtuti pœnitentiæ, subesse quoque potest pœnitentiæ sacramento; atqui originale non subest sacramento: ergo neque virtuti.

Tertiaratio tribuendi B. Virgini pœnitentiam, est, quia in instanti suæ conceptionis, seu sanctificationis, omnes habitus supernaturales virtutum, quæ gratiam ex natura rei comitantur, illi fuerunt infusi, ut Patres ac Theologi communiter conce-

23

August.

De illibata
Virginis con-
ceptione DD
& Academi-
corum iure-
iurandum.

D. Thom.
Bonauent.
Richard.
Ledefin.
Sotus.

Obiectum
pœnitentiæ
quale.

D. Thom.

concedunt: sed pœnitentia est supernaturalis virtus non minus, quam cœteræ, connexa cum gratia sanctificante, vt D. Thomàs in 4. d. 14. q. 1. art. 1. & cœteri communiter testantur: Ergo hæc etiam virtus pœnitentiæ illi communicata fuit.

24.

Pœnitentiæ
duplex ac-
ceptio.

Vt hanc controuersiam expediam, aduerto pœnitentiam dupliciter sumi posse: *Primo* generaliter, quatenus est principium eliciens detestationem honestam peccati, vbi cumque sit, per quodcumque motiuum etiam honestum: Et hoc modo non est pœnitentia virtus à cæteris distincta; quia cuiuscumque virtus est, non solum amplecti suum obiectum bonum, sed etiam malum, eius oppositum, detestari: Quare sicut virtutes cœteræ in B. Virgine fuerunt, ita & pœnitentia, qua malum, vbi cumque esset, detestabatur. *Secundo* specialiter, quatenus est principium eliciens honestam detestationem peccati ex certo aliquo motiuo: quo pacto dicitur specialis virtus pœnitentiæ. Hoc autem motiuum proprium pœnitentiæ adhuc dupliciter sumi potest; adæquate, & inadæquate: adæquate, est ius diuinum, quomodocumque violatum fuerit, compensandum. Et hoc modo assero etiam in B. Virgine fuisse pœnitentiam; imo & in Christo Domino, quatenus peccata omnia, vbi cumque erant, detestabantur, vt ius diuinum seruarietur: & ita tenent Alenf. 4. p. q. 12. m. 1. art. 1. Marf. in 4. q. 10. ad 6. Scot. Argent. & alij. Inadæquate vero, est ius diuinum, ex debito propriæ voluntatis relaxandum: & cum per hoc motiuum, solum proprium peccatum retraheretur, & in B. Virgine peccatum proprium nullum fuerit; fit, vt neque pœnitentia, ita propriæ ac formaliter sumpta, potuerit ab ea exerceri: & ita sumitur ex doctrina D. Thomæ in 4. d. 14. q. 1. art. 3. Paludani, Richardi, Maior. & aliorum. Hoc dubium tetigit Soares tom. 2. in 3. p. d. 4. sect. 2. & tom. 4. d. 7. sect. 1. num. 10.

Alenf.

Marf.

Scot.

Argent.

D. Thom.

Palud.

Richard.

Soar.

P R O B L E M A I V .

*Vtrum B. Virgo adoratione latriæ adorari
queat?*

25.

Ratio dubitandi pro parte *negatiua* est; quia adoratio latriæ oritur à virtute religionis, quæ circa Deum tantum versatur, & propterea soli Deo debetur: ergo non potest tribui B. Virgini; alioqui hæc latria transiret in idololatriam: & in hoc sensu Damascenus lib. de hæresibus; & Epiphanius hæresi 78. hæreticos Collyridianos reprehendunt, qui B. Virginem cultu Deo

Damaſc.
Epiph.

Deo debito venerabantur. Ratio dubitandi pro parte *affirmativa* est; quia crux, quæ tribus tantum horis Christum Dominum in se habuit, non est maioris venerationis, quam B. Virgo, quæ novem mensibus in utero gestavit, & pluribus postea fovit ac nutrivit; sed cruci tribuitur adoratio patriæ, vt D. Thom. 3. p. q. 25. ar. 4. cum suis discipulis communiter testatur; ergo eadem adoratio B. Virgini tribuenda est.

Vt questionem expediam, aduerto triplicem esse in B. Virgine dignitatem, ratione cuius aliqua ei adoratio debeatur. *Prima* gratiæ sanctificantis. *Secunda* maternitatis diuinæ. *Tertia* contractus cum Christo Domino. Ratione primæ dignitatis, adoranda est B. Virgo adoratione dulciæ, quæ est eiusdem speciei cum adoratione aliorum Sanctorum; sicut & sanctitas, in qua fundatur, specificè conuenit cum aliorum Diuorum sanctitate: quamuis, quia hæc sanctitas multo excellentior est in Virgine, quam in aliis Sanctis, intra eandem tamen speciem; ideo adoratio Virginis in eadem specie perfectior est, magisq; illi debetur: quæ etiam ab aliquibus, vt Palud. in 3. d. 9. q. 2. *hyperdulia* appellatur. Ratione secundæ dignitatis, nempe maternitatis diuinæ, adoratur B. Virgo adoratione hyperdulciæ, vt D. Thom. 2. 2. q. 103. ar. 4. ad 2. expressit; & ceteri Scholastici communiter sequuntur, antiquioribus Patribus Athanasio, Damasceno, Anselmo, Gregorio, Epiphano, & aliis adhærentes.

Dubitari tamen hic duo possunt. *Primum*; an hæc adoratio, quæ debetur B. Virgini, ratione maternitatis diuinæ, sit nobilior, quam illa, quæ debetur ratione sanctitatis? Negat Vasq. lib. 1. de adoratione d. 8. c. 2. quia dignitas adorationis sumitur ex dignitate, cui debetur; sed dignitas sanctitatis est maior, quàm dignitas maternitatis, vt sumitur ex Luc. 11. vbi cum mulier quædam de turba dixisset: *Beatus venter, qui te portauit*; subdidit Christus: *Quis imo beati, qui audiunt Verbum Dei*; præferens nimirum sanctitatem vitæ dignitati matris, vt D. August. lib. de sancta Virginitate c. 3. Iustin. q. 136. ad Orthodoxos, & Cyprian. ferm. de passione Domini, interpretantur: Ergo & adoratio propter sanctitatem est maior, quam propter maternitatem. Affirmat tamen Soar. tom. 2. incar. d. 22. sect. 3. ex opposito fundamento; quia dignitas matris, quoad omnia, quæ formaliter & virtualiter, ac veluti in radice includit, est maior, quam dignitas sanctitatis; ergo. Antecedens probatur tum auctoritate Patrum, ex quibus vnus Anselmus lib. de excellentia Virginis c. 2. vt alios omitam; *Hoc solum*, inquit, *de sancta Virgine predicari, quod mater Dei est, excedit omnem altitudinem, quæ post Deum dici, vel cogitari potest.* Tum ratione; quia dignitas matris pertinet ad altiorem ordinem vnionis hypostatice, & ha-

26.

Triples B. Virginis dignitas.

Palud;
D. Thom.
Athanas.
Damasc.
Anselm.
Greg.

Epiph.
I. Dubium.
Vasq. negat.

Luc. 11.

August.
Iustin.
Cyprian.

Soar. affirmat probabilis.

Anselm.

ber

- bet se ad cætera dona supernaturalia, tanquam forma substantialis ad dispositiones prævias, & consequentes, proindeq; omnibus illis antecellit; & propter hanc præcipue causam, Ecclesia vniuersa B. Virginem cæteris Sanctis anteponit. Tum denique ab effectu; quia ratione huius dignitatis habet B. Virgo ius ac dominium in cæteras creaturas; vnde Athanasius sermo. de sanctiss. Deipara: *Quia Christus, inquit, Rex est & Dominus; mater, quæ cum genuit, & Regina & Domina censetur.*
- Athanas.** Et Damascenus lib. 4. de fide c. 15. *Vere, inquit, rerum omnium conditarum Domina effecta est, cum Creatoris mater extitit.*
- Damasc.** Ergo ratione huius dignitatis, maiorem adorationem potest B. Virgo ab hominibus exigere, tanquam Domina à seruis.
- Vasq.** Et confirmo contra Vasquez citatum num. 201. quia ille in eo anteponit adorationem B. Virginis adorationi Sanctorum, quia hæc non est inter seruum ac dominum; illa vero maxime; sed Virgo non est Domina ratione solius sanctitatis, sed maternitatis; ergo ratione huius excellentiorem illam adorationem vendicat.
27. *Secundum* dubium est; vtrum hæc adoratio ratione maternitatis, sit aliquo modo honor patriæ, & à virtute religionis oriatur? Negat Vasquez consequenter. Vtramque partem probabilis existimat Soar. Affirmatiuam quidem, in qua est difficultas; *Primo*, quia in humanis idem habitus, qui inclinatur ad adorandum Regem, inclinatur etiam ad adorandam matrem Regis, vt sic; sunt etiam hæc inter se correlatiua. *Secundo*, quia hæc excellentia matris creata sit, tamen respicit excellentiam increatam, à qua sumit suum valorem: vnde dicitur à D. Thom. 1. p. q. 25. art. 6. ad 4. esse in suo genere infinita; quia est suprema quædam coniunctio cum persona infinita. *Tertio*; quia hæc dignitas pertinet ad ordinem vniouis hypostaticæ; atqui ratione vniouis hypostaticæ debetur humanitati Christi Domini cultus & adoratio patriæ; ergo ratione eiusdem, B. Virgini, vt matri Dei, eadem adoratio tribuetur. Probo consequentiam; quia sicut dulcia, quæ debetur gratiæ creatæ, debetur etiam omnibus, quæ sunt eiusdem ordinis eum gratia; ita cultus patriæ, qui debetur excellentiæ increatæ, & ratione illius vniouis hypostaticæ, omnibus etiam, quæ ad eundem ordinem spectant, tribuetur. Ratione tertie dignitatis, nempe contactus eum Christo Domino, negare videtur D. Thomas 1. p. q. 25. art. 5. dicens; licet res inanimæ, vt crux, clauis, & similes adorari possint adoratione patriæ ratione contactus; quia cum de se non sint capaces adorationis, tota ea adoratio censetur in Christum Dominum referri: tamen B. Virginem non posse hoc modo adorari; quia, cum de se adorationis capax sit, iam
- Resolutio.**
- D. Thom.**
- illa

illa adoratio in ea sifteret, proindeque non latria esset, sed idololatria.

Nihilominus dicendum est: posse B. Virginem ratione solius contactus adorari adoratione latriæ. Neque D. Thom. absolute hoc negat: sed quando est scandalum, aut periculum idololatriæ, vt eius interpres Caietan. exponit. Quare, si quis idoneus sit ad discernendas rationes adorationis, & cauendum omne scandalum, poterit B. Virginem, ratione contactus, adorare adoratione latriæ: quamuis enim hæc adoratio latriæ non sit primaria, & absoluta; est tamen secundaria, & respectiua, ab vno, eodemque habitu religionis proficiscens. quod Soar. tom. 2. in 3. part. quæst. 37. art. 4. sect. 3. §. *ultimo inquiri*, satis probabile iudicat, imò probabilius iudicandum insinuat.

28.

Potesť B.

Virgo ado-

rari ratione

solius conta-

ctus adora-

tione latriæ.

Caietan.

PROBLEMA V.

Vtrum B. Virgo suo patrocinio aliquem aliquando ab inferis eripuerit?

Ratio dubitandi pro parte negatiua est; quia in inferno nulla est redemptio, vt constat ex Scriptura multis locis. Matthæi 25. *Ite in ignem æternum.* Isai. 30. *Preparata est ab heri Topheth, id est, gehenna, flatus domini, sicut torrens sulphuris succendens eam.* Ex quo flatu, qui nunquam potest deficere, illius ignis perpetuitas deprehenditur. Ecclasiast. 11. *Vbi ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit.* hoc est, siue in cœli, siue in infernum, vt D. Hieronymus, Vatablus, Hieron. & Caietanus interpretantur. Psalm. 48. *Laborauit in æternum, & viuet adhuc in finem:* vbi labor & vita simul dicuntur esse in æternum. Et additur, *Sicut oues in inferno positi sunt; mors depascet eos.* Non dicitur, eradicabit, sed *depascet*, vt iterum pullulent, sapius & in æternum depascendi, Isai. 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur,* quem locum de inferno ad litteram intelligendum esse, patet ex interpretatione Christi Domini, Marc. 9 Dan. 12. *Multi, id est, omnes, ex his, qui dormiunt, alij in vitam æternam, alij in opproprium æternum.* Iudith. 16. *Dabit ignem, & vermem in carnes eorum, vt urantur, & sentiant vsque in sempiternum.* Mitto alia loca, & Iob 10. *Vbi sempiternus horror inhabitat.* & Psalm. 6. *In inferno autem quis consistebitur tibi?* & similia, quæ cum in sensu allegorico de inferno exponantur, minus fitma sunt, teste D. Dionys.

29.

Hieron.

Vatabl.

Dionys.

nyf. ad hanc veritatem confirmandam. Iam vero Concilia, & Cōc. Brach Patres passim hoc testantur; Nam Concil. Brachar. cap. 34. & Conc. Trib. Concil. Tributense cap. 31. statuunt, ne pro his, qui in actuali peccato decedunt, vllum fiat suffragium, ac si de illorum salute desperent; vbi refertur illud D. Augustini: *Nemo, inquit, te post mortem tuam fideliter redimit, quia tu te redimere noluisse.* Hoc ipsum confirmat idem D. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 1. & 18. & lib. 21. de ciuitate, cap. 13. & sequentibus; & ante illum D. Dionys de cœlesti Hierarchia, & Clem. lib. 8. constit. cap. 43. In quem sentum dicit D. Iacob. cap. 2. suæ canonicæ; Deum facere iudicium sine misericordia, illi, qui non fecit misericordiam: quia scilicet nunquam eum est à supplicio misericorditer erepturus.

August.

Dionys.
Clem.

30. *Duplex inferni locus.* Ut hanc difficultatem expediam, suppono, locum infernum esse duplicem, vnum temporarium tantum; vt purgatorium, & limbum Patrum; alium perpetuum; vt infernum damnatorum, & limbum paruulorum. Si de priori sermo sit, ita statuo: In primis è purgatorio multos B. Virgo eripuit, quod patet, tum ex multis historijs, quæ passim circumferuntur; tum ex communi doctrina Theologorum in 4. d. 45. asserentium non solum iustos adhuc in via, sed iam in patria existentes pro animabus purgatorii fluctuose orare: Quamuis enim beati non impetrent gratuitam remissionem pœnæ; hoc enim minus congruit illi statui, saltem de lege ordinaria, vbi iam non gratia cernitur, sed iustitia: Quamuis item beati satisfacere non possint pro illis animabus; cum iam sint extra statum satisfaciendi, qui est proprius viuorum: Nihilominus prodesse illis possunt, vno è tribus modis. Primo impetrando à Christo Domino, vt de sua infinita satisfactioe, illis animabus tantum applicet, quantum satis sit, vt à pœna liberentur: vnde iam remissio gratuita non euadet. Secundo, applicando suam propriam satisfactioem, si qua illis superfuit ex opetibus, quæ in vita peregerunt: hæc enim in thesauro Ecclesiæ reseruantur, ab ipsis beatis, ad quos pertinent, pro suo arbitrio, his, vel illis personis applicanda. Tertio, postulando a Deo, vt excitet viuentes ad necessaria suffragia; & condignam satisfactionem exhibendam: & quolibet modo ex prædictis B. Virgo potentissima est ad illas animas è purgatorio vendicandas.

31. *Animarum triplex solutio à limbo Patrum.*

Quod attinet ad limbum Patrum; tripliciter fingi potest, animas inde liberari. Primo, per propriam mutationem illius status in statum beatitudinis; sed hæc liberatio est propria redemptoris, vt de fide constat, ex communi Theologorum doctrina, in 3. d. 18. & in 4. d. 2. & 3. part. q. 49. & 52. Vnde solus Christus habere dicitur clauem abyssi, Apoc. 20. quia solus inferni

infernī postes referauit: in quo sensu appellat D. Hieronym. in Hieronym. epistola ad Dardanum, Christi sanguinem, clauem paradisi. Et propterea dicit D. Thom. Christum Dominum appellatum fuisse ostium, Ioan. 10. & viam, Ioan. 14. quia ipse aperuit viam, & ostium regni cœlorum: quod D. Paul. ad Hebr. 9 satis expressit, dum ait: *Initiauit nobis viam nouam, & viuentem, per uelamen, id est, carnem suam*; nam antea, ut D. Chrysof. Chrysof. Theoph. Ambros. & alij loquuntur; regnum cœlorum erat mortalibus inaccessibile. Secundo dicuntur animæ inde eripi Theoph. Ambrosius solum metaphoricè, quatenus ex illa afflictione, quam illis afferebat spes data, quæ non poterat non esse maxima, ut D. Gregor. lib. 13. moralium, cap. 16. D. Augustin. scdm. 2. de resurre- Gregor. ctione, D. Thom. 3. part. quæst. 52. art. 2. Caietan. ibid. alijque August. testantur; quatenus, inquam, ex illa afflictione, aliqua ex parte D. Thom. releuabantur. Et hoc modo, non est dubium, quin B. Virgo ab Caietan. illa afflictione eas anima recrearet. Nam cum B. Virgo de con- B. Virgo gregio meruerit incarnationem, saltem quoad accelerationem quo pacto mysterij; & condignè se disposuerit, ut esset mater Dei; & con- meruerit: sentiendo Angelo incarnationē nuntianti, medium præbuerit incarnatione humanæ redemptionis; & hæc omnia illis Patribus ex diuina reuelatione innotuerint; non poterant non ingenti gaudio cumulari. Tertio, dici possunt eripi è limbo, non quidem mutando statum, sed mutando locum, saltem ad tempus; & in hoc sensu non video utilitatem ullam, ratione cuius B. Virgo debuerit aliquam inde animam vindicare: Alioqui, si aliqua utilitas occurrisset, plane vendicasset: quod probo; quia licet de lege ordinaria animabus in limbo inclusis non pateret egressus; Ioseph. Iustin. August. nihilominus in ea lege, si oporteret, sanctissimæ Virginis precibus dispensaretur, Nam si in ea dispensatū est interuentu uir- Ambrosius. Basil. tus Pythonissæ, veram Samuelis animam inde euocantis, ut haberetur 1. Reg. 28. & clarius Ecclesiast. 46. ut ex antiquioribus Hieron. D. Thom. egregie confirmant Ioseph. Iustinus, D. Augustinus, D. Ambrosius, D. Basilius, D. Hieronymus, D. Thom. & ex recentioribus, Lyra, Abulens. Carthus. Caietan. Iansen. & ex nostris Cardinalis Bellarminus, Suarez, Pererius, & alij; quis dubitet, sanctissimæ Virginis oratu posse Iansen. Bellarm. Suarez. in eadem dispensari; quamuis de facto, quia necessitas nulla fuit, dispensatum non sit? Perer.

Tota igitur controuersia manet de altero illo loco inferni perpetuo, siue paruulorum, siue damnatorum: de utroque enim eadem videtur esse ratio. Dupliciter igitur intelligi potest, quod B. Virgo animas ab inferno liberet. Primo, per anticipatio- 32. nem, tenendo illas, & protegendo, ne in infernum labantur. Secundo, easdē postquam lapsæ fuerint, extrahendo. Priori modo Anima ab inferno liberantur à B. Virgine.

per anticipationem dubium non est, quin B. Virgo multos ab inferno liberarit. Dubitari vero potest, vtrum hæc anticipatio, ne ruant in gehennam, sit solum ante mortem, impetrando illis congrua auxilia, quibus conuertantur; an etiam post mortem, exorando iudicem, ne extremam in eos damnationis sententiam fulminet, sed in priorem vitæ statum, in quo agant penitentiam, reducat? Et quidem communior modus anticipandi

Multi ante mortem à B. Virgine liberati.
Bernard.
German.

hanc liberationem est ante mortem: sic enim ordo diuinæ prouidentiaë suauiter procedit, & prædeterminationis effectus infallibiliter consequuntur: & in hoc sensu dicit Bernard. serm. 89. à B. Virgine cælum impletum, infernum euactum. Et Germanus sermone de zona Virginis, plurimos sanctissimæ Deiparæ intercessionibus ab æterno supplicio liberatos. & Cyrill. Alexandrin. homil. 6. contra Nestorium, B. Virginis patrocinio, multos ab æternæ damnationis sententia ereptos; & similiter Chrysof. Anselm. Fulgent. cæterique Patres communiter loquuntur: neque desunt in huius rei confirmationem clarissima exempla; quale est illud celeberrimum Theophili, quod narrat Metaphr. Honor. Antonin. & Eutychijs Patriarcha Constantinopolit. cuius se oculatum testem fuisse dicit: vbi B. Virginem appellat *pontem* peccatorum ad Deum, & *spem* eorum, qui spes omnes abiecerunt. Idem exemplum recog. noscit Petrus Damianus sermone I. de natiuitate Virginis, hisce verbis: *Quid tibi, ait, negabitur, Maria cui negatum non est, Theophilum de ipsis perditionis faucibus reuocare?* Itaque aliquando mortem solet B. Virgo anteuicere, ne peccatores condemnentur.

33.
Multi post mortem, à B. Virgine liberati.

Cæterum non dubito, multos etiam post mortem, ne in æternas pœnas truderentur, B. Virginis precibus fuisse liberatos, & in priorem vitæ statum, in quo penitentiam agerent, restitutos. *Moueor primo*, quia hoc aliorum Sanctorum precibus concessum est; nam Apostoli, Prophetæ, alijque insignes viri, multos in peccato mortali mortuos excitauerunt; proindeque, ne æternis ignibus traderentur, suis precibus obtinuerunt; ergo idem obtinere sine dubio potuit, & de facto obtinuit B. Virgo. Respondet Soto in 4. Sent. d. 45. quæst. 2. art. 2. omnes illos in gratia decessisse. Sed contra; tum quia non est facilius hominem in gratia decedentem, proindeque omni periculo iam defunctum, iterum in aleam, in certamen, & in periculum reducere, quam hominem decedentem in peccato, proindeque deploratæ salutis, iterum in spem vitæ æternæ reuocare; ergo, si illud fieri potuit, etiam & hoc: tum etiam, quia id, quod dicit Soto, videtur per se esse incredibile. quis enim dicat, ex tanta multitudine, non solum fidelium, sed etiam in-

Sotus.

fidei-

fidelium, qui Sanctorum intercessione ad vitam redierunt, omnes in gratia obijisse? Præsertim cum ex Patrum historijs oppositum omnino colligatur: Nam D. Ambros. serm. 90. & D. Maximus serm. 2. narrant D. Agnetem excitasse à mortuis iuuenem idololatram, quem diabolus occiderat, cum actuali peccandi desiderio æstuarer. Et D. Gregor. lib. 1. Dialog. cap. 12. scribit, à S. Seuero excitatum quendam virum pessimum, qui à dæmonibus in infernum deduceretur. Item Egesip. lib. 3. cap. 2. scribit, B. Petrum à morte excitasse virum quendam Ethnicum affinem Cæsaris. Deinde Euodius lib. 1. de miraculis S. Stephani, dicit, puerum mortuum ante Baptismum; ad reliquias S. Stephani excitatum. Itaque, si horum Sanctorum patrocinio animæ illæ in peccato decedentes, præseruata sunt, ne in infernum mitterentur; quis iure negare queat, B. Virginis patrocinio aliquem similem casum euenisse? *Moueor secundo*, quia multæ circumferuntur historiæ fide dignæ apud Speculum exemplorum d. 3. cap. 46. apud Discipulum 1. part. serm. de B. Virg. & passim alibi, ex quibus constat, impias animas è corpore exeuntes, ac diabolis iam tradendas, sanctissimæ Deiparæ precibus ab eorum laqueis expeditas, & suis corporibus ad agendam pœnitentiam restitutas.

Ambros.
Mortui excitati à diuis, in peccato decedentes.
Maximus.
Greg.
Egesip.
Euodius.

Speculum
exempl.
Discipulus.

Superest ille alter sensus; an B. Virgo eripuerit animas de facto in inferno iam inclusas? In qua re *dico primo*; quamuis de fide sit, pœnam inferni esse æternam de lege ordinaria, vt patet ex ratione dubitandi initio proposita; tamen non esse de fide, nunquam in ea lege dispensatum, neque de facto dispensandum: quemadmodum, licet de fide sit, omnes de lege ordinaria mori, & actualiter aliquando peccare, & cum originali culpa concipi; non est tamen de fide, has leges excludere omnia priuilegia, ac dispensationes. vnde adhuc datur locus præsentis cont. ouersæ.

34
Alter sensus
questionis.
Primæ resolutionis.
Inferni pœna æterna.

Dico secundo: probabilius multo esse, ac certum, nullius precibus fuisse aliquam animam ab inferno ad cœlum immediate translata. Probatur; quia illa anima non debuit transferri in cœlum cum peccato, & ante pœnitentiam; hoc enim est impossibile: pœnitentiam autem agere non debuit de lege ordinaria in inferno; quia est locus destinatus pœnis inuoluntarijs, ac minime satisfactorijs: neque vlla necessitas, aut vtilitas apparet, cur in ea lege debeat dispensari; ergo nunquam debuit ab inferno in cœlum immediate transferri. Solum igitur quæri potest; an saltem mediate, redeundo prius in statum viæ, & agendo ibi pœnitentiam, possit tandem in cœlum transferri?

Secunda resolutionis.

Dico tertio; Afferere hoc absolute, sine sufficienti fundamento, contra generales regulas Scripturæ, est plane temerarium, vt

35.
Tertiæ resolutionis.

Ephræm
Syrus.

Greg. Ni-
comed.
Anselm.
Damian.

Theologi communiter concedunt. Nunc autem videamus; an sit aliquod sufficiens fundamentum, ut hoc priuilegium sanctiss. Virginis precibus tribuatur? Propono breuiter fundamentum, & aliorum iudicio expendendum relinquo. In primis ab auctoritate grauissimi, & antiquissimi Patris Ephræm Syri, qui in Threno, seu lamentatione Virginis eam ita compellat; *O sacrosanctissima, inquit, desperantium spes, & damnatorum paruoematrix.* Neque dicas, loqui de damnatis ad purgatorium; nam hi non dicuntur simpliciter damnati, & multo minus desperantes, de quibus hic agit. Prætereo alia Patrum testimonia, quibus significant, beatissimæ Virginis precibus nihil omnino esse impossibile. Nam Gregorius Nicomediensis B. Virginem appellat omnipotentem. D. Anselm. de laudib. Virg. c. 12. *Te, inquit, Deus sic exaltauit, ut omnia tibi secum possibilia esse donarit.* Petrus Damian. serm. 1. de natiuit. Virg. *Data est, inquit, tibi omnis potestas in cælo & in terra; & nihil tibi impossibile, cui possibile est, desperatos in spem salutis releuare.* & ut magis hanc potestatem Virginis exaggeret, subdit; *Accedis ad illud aureum reconciliationis humanæ altare, non solum rogans, sed etiam imperans; domina, non ancilla.*

36.

Deinde argumentor in hunc modum: Quæcunque priuilegia alicui creaturarum à Deo collata sunt, ea omnia collata fuerunt B. Virgini, si modo capax illorum fuit; ut omittam potestatem ordinis, & similia, quorum incapax erat propter sexum: sed priuilegium eripiendi aliquam animam ab inferis, aliquibus collatum fuit; ergo & B. Virgini. Consequentia est euidentis. Maior est principium communissimum, & receptissimum inter Patres ac Theologos: Vnde D. Bernard. epist. 174. *Quod vel paucis, inquit, mortalium constat fuisse collatum, non est fas suspicari tantæ Virgini fuisse negatum.* Vnde tenet doctus Idiota tom. 3. biblioth. lib. de contemplatione Virg. cap. 2. Bonau. in speculo c. 5. 6. & 7. August. serm. 21. de tempore, Damasc. orat. 1. de dormitione Virg. Athanas. Cyprian. Chrysof. Ambros. Hier. Meth. D. Thom. Caiet. D. Antonin. Durand. & alij, quos citat, & sequitur Soar tom. 2. d. 1. sect. 2. Minor autem in qua sola est difficultas, suaderet primo, ex c. 7. Etai. vbi Propheta ad Achaz; *Pete tibi signum à domino, siue in profundum inferni, siue in excelsum supra,* hoc est; Pete quodecunque miraculum, siue in cælo, siue in terra, do tibi optionem, seu, ut Lyra, & Abulens. exponunt; Pete, ut quicumque mortuus, elige quem uolueris, siue ex cælo, hoc est, sinu Patrum; siue ex inferno tam purgatorio, quam paruulorum, & damnatorum (hanc enim emphasim habet illud, *in profundum inferni*) suscitetur: plane suscitabitur. Nam, ut Abulens. aduertit; *manifestum est,* inquit,

Bern.

Idiota.
Bonauent.
August.
Damasc.
Athanas.
Cyprian.
Chrysof.
Ambros.
Hieron.
Method.
D. Thom.
D. Antonin.
Durand.
Soar.

inquit,

inquit, quod deus vellet illud agere, quod Achaz peteret: alias persuasio Prophetæ esset delusoria. Itaque si Achaz peteret, ut excitaretur Cain, aut Saul, aut Pharaon, quos omnes constat iam tunc esse in inferno, plane inde sceleratissimi Regis Achaz intercessione extraherentur: quis ergo dubitet de intercessione Virginis?

Secundo auctoritate Anastasij Antiocheni, qui in suo itinerrario refert, Platonem, descendente Christo Domino ad inferos, inde extractum esse; quam historiam non solum refert, sed etiam approbare videtur Nicetas Nazianzeni interpret, orat. 2. in Pascha, monens, ne existimemus semper esse pœnitentiam in inferno; *semel enim, inquit, hoc contigit, cum Christus descendit ad inferos.* Eidem historię fidem habet Salmeronius tom. 4. in epist. d. 26. Deinde Damasc. serm. de defunctis, refert orationibus B. Techæ primæ martyris extractam ab inferis Nicet. Falconillam, sc̄minam gentilem, & profanam cultricem idolorum: & orationibus Gregorij Magni ereptam ab inferis Traianum, non solum idololatram, sed etiam multorum martyrum nefarium occiforem. Subditq; Dam. *Testatur Oriens, & Occidens totus miraculum hoc germanum, & irrefutabile.* Et quamuis multi dubitent de veritate huius historię; eam tamen approbant Alfonf. Ciacon in apologia de hac re. Cord. lib. 1. quæst. 51. Rebuff. in concord. Altifiod. lib. 4. Medin. de orat. Albert. 1. p. sum. q. 77. Abul. 4. Reg. q. 57. Ledesm. 2. p. q. 16. art. 13. Rebuff. Cassianus in catal. consid. 27. Nauar. de orat. notab. 22. Vigner. tit. de pœnit. cap. 16. & dicit esse communem; eam etiam ad mittit D. Thom. in 4. d. 45. q. 2. art. 2. ad 5. Durand. Rich. Gabriel. Carthuf. Orbelius, & alij, quos citat, & sequitur Henric. noster lib. 9. de Missa cap. 16. & quamuis ex nostris Bellarm. & Soarius, eam omnino non approbent; eam tamen omnino non excludunt; sed ea supposita respondent, fuisse quidem eam animam in inferno, non tamen finaliter damnatam, sed ad tempus, secundum præsentem iustitiam, ne prædestinationis ratio deficiat. quod mihi satis est: Neque enim volo animam finaliter damnatam B. Virginis precibus ereptam ab inferno unquam fuisse; hoc enim est omnino impossibile: sed animam quoquo modo apud inferos inclusam. Tandem confirmari potest hoc fundamentum ex multis historijs, quæ in huius rei confirmationem circumferuntur, & quibus referendis tempus non suppetit.

37.
 Probatur
 secundo ab
 auctoritate.
 Anastasius.
 Antioch.
 Extracti ab
 inferno.
 Salmeron.
 Damasc.
 Ciacon.
 Cordub.
 Rebuff.
 Altifiod.
 Medina.
 Cassian.
 Nauarr.
 Vigner.
 D. Thom.
 Durand.
 Richard.
 Gabriel.
 Carthuf.
 Orbelius.
 Henri.
 Bellarm.
 Soarius.

P R O B L E M A VI.

*Vtrum B. Virgo omnium prima virginitatis voto se
obstrinxerit?*

38.

EXclusis hæreticis Centuriatoribus, qui cum Caluino absolute negant B. Virginem votum virginitatis emisisse: qui Patrum ac Theologorum consensu palam conuincuntur. Inter Catholicos dubium esse potest, an saltem B. Virgo in hoc voto emittendo prima fuerit? & pars negatiua suaderi potest. Primo, quia etiam ex profanis historijs constat, multas fœminas pluris virginitatem suam fecisse, quam vitam: de qua re multa D. Hieron. lib. 1. contra Iouinian. vbi innumeras commemorat Virgines, quæ, ne minimam pudoris labem paterentur, vitam potius perdere voluerunt: ergo aliquæ forte illarum voto suam virginitatem confirmarunt. Secundo in Scriptura, tam in lege naturali, quam in scripta, multi fuerunt Virgines; talis fuit Abel, vt etiam ex Hebræis Rabbi Salomon. Gen. 9. & Rabbi Chimbi Esai. item. 9. apud Bellarm. lib. 2. de Monachis c. 5. & 6. testantur; talis Melchisedech, Iosue, & Ieremias, vt docet Ignatius epist. ad Philadelphenses; talis Elias, Elifæus, Daniel, & eius socij, vt refert Dam. lib. 4. cap. 25. Talis Enoch, vt asserit Waldens. lib. 3. doctrin. fidei art. 1. c. 1. Talis Maria soror Moyfis, vt D. Ambros. lib. 1. de Virgin. & Greg. Nyssen. lib. de Greg. Nyss. virgin. c. 9. confirmant; ergo cum tam firmiter in hac virtute perseverauerint, quis neget voto se ad illam obseruandam munisse? Tertio confirmari hoc potest ex filia Iephthe Iud. 11. quam ibi dicitur eius pater Deo immolasse, non quidem realiter occidendo, vt existimant Hebræi, quos Lyra, & Abulens. sequuntur: & probant; tum, quia Iephthe, cum esset iustus; non videtur hoc votum emisisse, quod imprudens erat, & illicitum: tum, quia esto vouisset, non impleret, cum non teneretur ad implendum: neque potuit ignorantia laborare, cum duos menses voti impletionem differret; quo spatio temporis facile potuit ab aliquo viro doctiori erudiri, & ab eo scrupulo, si quem habuit, liberari: tum denique, quia illo loco Iudicium nulla fit mentio, aut ferri, aut gladij, aut ignis, aut sanguinis, aut alterius rei, quæ proprium interitum significet, vt fit in sacrificio Abrahamæ; ergo neque Iephthe vouit occidere, neque de facto occidit corporaliter; sed tantum ciuilitè & spiritualiter per obseruatiã virginitatis:

Eo modo

*Difficultatis
solutio pro
parte negatiua.*

Hieronym.

Bellarm.

Ignatius.

Damascen.

Ambrosius.

Greg. Nyss.

Lyra.

Abulensis.

Et modo, inquit Lyranus, quo religiosi dicuntur mortui, in quantum à mundanis actibus segregantur, & diuinis obsequiis totaliter mancipantur. Vnde fieri potuit, vt filia Iephte mortua credatur, quatenus per votum castitatis Domino fuit consecrata, quod ipsa significasse videtur, cum duos menses à patre postulat, vt plangeret virginitatem suam. Et confirmari potest ex modo loquendi Scripturæ, in qua mori dicuntur ea, quæ Deo consecrantur. Nam cap. vlt. Leuitici, dicitur: *Omnis consecratio, quæ Domino offertur, ab homine non redimetur, sed morte morietur.* Et statim ibi dicitur, quod homo poterat Deo consecrari; cum tamen constet ex eodem loco, non posse hominem occidi. Non fuit igitur filia Iephte occisa, sed per votum castitatis Deo consecrata; proindeq; B. Virgo non fuit prima, quæ hoc votum emisit.

Pars tamén affirmatiua à Patribus ac Theologis creditur omnino vera: eam tenet D. Ambrosius lib. de institutione Virgini-
 nis c. 5. D. Hieronymus epist. 2. ad Eustoch. Epiphanius hæref. 78. Origen. in c. 13. Matth. August. tract. 10. in Ioan. & plures alij, quos Canisius lib. 2. de Deipara c. 14. Henric. lib. 2. de matrim. Ambrosius. c. 5. Suar. tom. 2. disput. 7. sect. 3. Vasq. in 3. p. tom. 2. q. 28. d. 124. Hieron. c. 5. Barradas tom. 1. lib. 7. c. 10. referunt, & sequuntur. Adde Epiph. Rupert. in Cant. lib. 3. iuxta finem, his verbis: *Quia votum e-*
gregium prima vouisti, votum virginitatis, &c. Ildefonsus August. serm. 3. de Assumpt. *prima omnium feminarum Deo virginitatem obtulit, &c.* Bedam Luca: 1. *prima feminarum tanta se vir-*
tuti mancipare curauit, &c. Vbi verbum *mancipo*, pro seruitute, seu obligatione voti nuncupati, accipi debet. Probatur primo ex D. Thom. 3. p. q. 20. ar. 4. quia votum virginitatis pertinet ad statum perfectionis; ergo debuit in Beatiss. Virgine, quæ post Christum est, totius perfectionis mensura inchoari. *Secundo;* quia olim in lege scripta huius virtutis non solum votum, sed etiam propositum exulabat; laudabatur fecunditas, sterilitas contemnebatur. Exod. 23. *Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua.* Deut. 7. *Non erit apud te sterilis viriusq; sexus.* Isai. 31. *Beatus, qui habet semen in Sion: & maledicta sterilis, quæ non parit.* Nichil aliud audiebatur, quam vox illa: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram; at in Ecclesia,* inquit Bernardus serm. 59. *vox turturis audita est, hoc est, predicatio castitatis, cum B. Virgo illud insonuit: Quoniam virum non cognosco.* Et addit Bernardus: *Sonuit vox, splenduit flos;* quasi vero ab hoc initio tam multa castitatis germina cœperint in orbem propagari. Quod innuisse videtur Epiphanius supra, dum ait, consuetudinem antiquæ Ecclesiæ fuisse, vouere Deo virginitatem, in honorem & imitationem B. Mariæ: haud secus, si illam,

39.

Solutio pro parte affirmatiua.

Ambrosius. Hieron. Epiph. Origen. Canisius. Henric. Soar. Vasq. Barradas. Rupert. Ildefons. Beda. D. Thom.

Gen. 1.

Bernard.

Epiphani.

vt primum exemplar huius virtutis, imitandam sibi proponerent, & vt ductricem sequerentur. In quem sensum exponi communiter solet illud ex Psalm. 44. *Adducentur Regi Virgines post eam.* Neque multum abest D. Hieronymus epist. 22. ad Eustoch. c. 9. *Statim, inquit, vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit; vt qui ab Angelis adorabatur in cælo, haberet Angelos in terris, nempe Virgines.* Quibus verbis satis indicat, quanta olim fuerit huius virtutis sterilitas, quanta postea vbertas nata ex B. Virginis exemplo.

40.
M. Alber. Vnde illud Magni Alberti super *Missus* c. 82. *B. Virgo est mater omnium in virginitate, quæ virginitatis munus Deo obtulit, per quod omnes virgines per imitationem virginitatis genuit, &c.*
- Damasc. Damascenus orat. 2. de Natiuit. Virg. *Tu, o Virgo, virginitatis feracissima planta, per te enim virginitatis pulchritudo latissime sese diffudit, &c.* Fuit Christus Dominus virginitatis dux, ac imperator inuictus; Virgo autem fuit signifera. Pulchre Ambrosius de instit. Virg. c. 5. *Egregia Maria, quæ signum sacra virginitatis extulit, & intemerata integritatis pium Christo leuauit vexillum, &c.* Deus immortalis, quot ac quantæ virginum copie sub hoc Virginis signo merentur? Virgo ipsa de se prædicat: *Ab æterno ordinata sum*, Prouerb. 8. 23. Alij legunt: *Ab æterno tessellata sum.* Vnde Poëta:

Virgil.

——— *It bello tessera signum.*

Militare signum tessera est. Alij etiam: *Ab æterno vexillata sum.* Hinc dicitur à Bernardo; *Vexillifera*: ab Idiota cap. 6. contemplat. Mar. *Virginitatis Primpila*: à Bonauentura in Litaniis B. Virginis: *Virginum signifera.*

Tertio; quia virtus, quæ sine alterius exemplo exercetur, multo maior & illustrior habetur. Vnde de Ezechia dicitur 4. Reg. 18. *quod non fuerit ei similis Rex, in his, qui præcesserunt; nec in his, qui secuti sunt*; cum tamen Dauid & Iosias, sanctissimi quoque Reges habeantur. Cuius rei rationem cum Abul-

Abulensis. Virtus sine exemplo illustrior.

lensis q. 19. inquireret, hanc vnã reddidit: *Quia Ezechias, inquit, omnium primus idololatriam destruxit; nam Dauid eam non destruxit; quia suo tempore non erat. Iosias destruxit, sed sequutus exemplum Ezechias. Ezechias autem, inquit Abul. fecit hoc à seipso, non habens aliquem priorem, cuius sequeretur exemplum; proindeq; eius virtus multo clarior & illustrior habetur.* Israëlitici sceptri gloriam primus omnium Iudas meruit;

Lyran.

quia, vt bene Lyranus: *Tribus Iudæ prima post Moysen mare rubrum intrauit.* Atqui puritas Beatiss. Virginis excellentissima fuit; ergo neque hæc excellentia illi defuit, quod omnium prima voto firmata fuit: & hoc significare videtur Ecclesia, dum canit: *Quæ sola sine exemplo placuisti Domine IESV*

Chri-

Christo, &c. Quod vero B. Virgo de facto virginitatis votum nuncupavit, ex iuratisissimis multorum Sanctorum patet testimoniis. Vnus Augustinus instar omnium erit, qui argute id ex Luca colligit, & probat lib. de sancta virgin. c. 4. his verbis: *Ipsa quoque virginitas eius gratior & acceptior; quia priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. Hoc indicant verba, quae sibi factum annuntianti Angelo Mariae reddidit: Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo Virginem se ante vouisset, &c.* Et ex dictis palam fit communis omnium consensus, qui Virgini beatissimae voto nuncupatae virginitatis primatum detulit, & coronam.

August.

Luc. I.

PROBLEMA VII.

Vtrum B. Virgo praeter gratiam sacramentorum, aliam ex opere operato acceperit?

GRatia diuiditur à Theologis in 4. d. 1. in gratiam ex opere operantis, & ex opere operato. Illa est, quae confertur ex merito: siue de congruo; vt, cum quis se ad primam sanctificationem per actum contritionis disponit: siue de condigno; vt, cum post primam sanctificationem sancte operatur. Haec est, quam quis absque vilo merito, ratione alicuius operis applicati, consequitur; vt, cum quis, ratione sacramenti, absque vilo suo merito, sanctitatem vel primam, vel aliam consequentem acquirit. Non loquor hic de gratia B. Virginis ex opere operantis; sed tantum ex opere operato. Et suppono B. Virginem tria sacramenta suscepisse, Baptismum immediate à Christo Domino, vt Henriq. lib. de baptis. cap. 5. ex aliis ostendit. Confirmationis in die Pentecostes cum caeteris Apostolis. Eucharistia singulis diebus, vt fuit vsus primitiuae Ecclesiae; ex quibus sacramentis gratiam ex opere operato recepit. Tria vero non suscepisse: Pœnitentiam; quia non habuit materiam: Ordines; quia non fuit capax propter sexum; Matrimonium; quia licet illud contraxerit in lege veteri, antequam esset sacramentum, non tamen in noua, postquam sacramentum esse cepit. De Extrema Vnctione est contentio, quam tamen Albertus Magn. D. Anton. Syluest. & alij pro parte affirmatiua probabiliter resoluunt. His positis, manet quaestio; vtrum praeter hanc sacramentalem gratiam B. Virgo aliam

41.

Gratia diuisio.

B Virgo tria sacramenta suscepit, & tria non suscepit.

Henr.

Albert M. Antonin. Syluest.

ex opere operato comparauerit? *Ratio dubitandi* pro parte negativa est; quia gratia est fructus bonorum operum, aut sacramentorum; ergo exclusis sacramentis per sola bona opera comparatur.

42. Nihilominus dico: B. Virginem non solum in receptione sacramentorum, sed passim alibi gratiam ex opere operato accepisse. Dubium tamen est, quando & quomodo talem gratiam acceperit.

D. Thom.
Caictan.
Henr.
Obiectio.

Dico imprimis; eam accepisse in sua prima sanctificatione. Ita D. Thomas 3. p. q. 27. ar. 5. Caietanus ibidem, & alij, quos sequitur Henr. lib. ult. de fine hominis c. 10. §. 8. *Dicit aliquis*: ubi interuenit meritum saltem de congruo, non confertur gratia ex opere operato, sed ex opere operantis: sed in prima Virginis sanctificatione interuenit meritum de congruo; quia per propriam dispositionem sanctificata est, vt docet Bernardinus Senensis ser. 51. de B. Virgine, quem sequitur Suarez d. 4. lect. 8.

D. Bernard.
Suarez.

probatq; ex eo; quia sanctificari per proprium actum perfectior modus est; & sic Angeli, & primi parentes sanctificati fuerunt: ergo tunc non recepit gratiam ex opere operato.

Responsio.

Respondet: Beatissimam Virginem in prima sanctificatione intensiorem gratiam recepisse, quam sit illa, qua quilibet hominum, aut Angelorum in termino consummatur; & propterea opus non esse, vt ea omnis responderit dispositioni, seu merito de congruo: quo pacto, quando quis in eodem instanti, quo sacramentaliter absoluitur, elicit actum contritionis; non solum recipit gratiam ex opere operantis, respondentem contritioni, tanquam merito de congruo; sed etiam gratiam ex opere operato, respondentem sacramento. Similiter igitur B. Virgo in sua prima sanctificatione gratiam quidem recepit ex opere operantis, propter suam dispositionem; & praeterea ex opere operato, hoc est, absque vlllo merito: nam totus ille gratiae cumulus tam immensus non potuit soli dispositioni Virginis respondere.

Instantia.

Si virgeas; gratia ex opere operato, quamuis detur sine merito, tamen datur sine applicatione alicuius operis, vt patet in gratia sacramenti: & tamen B. Virgo in sua prima sanctificatione nullum opus applicauit. *Respondet* imprimis; applicasse suam dispositionem, ad cuius praesentiam illa superabundans gratia ultra meritum de congruo data fuerit. Addo; licet gratia ex opere operato presse sumpta sit illa, qua datur ex vi alicuius operis applicati, vt sonare videtur hic modus loquendi, ex opere operato: tamen, loquendo latius, illa dicitur, qua sine vlllo merito confertur, quo praecipue modo hic loquimur.

Solutio.

43.

Dico secundo: B. Virginem gratiam ex opere operato, hoc est,

est, ultra omne meritum, non solum octavo post natiuitatem suam die, cum recepit sacramentum legis naturæ, pro fornicarum originali institutum, vt Palud. in 3. d. 3. q. 2. expressit; sed etiam, quando præcipua Christi mysteria occurrerunt, vt Incarnatio, Resurrectio, Ascensio; tunc enim, præter magnos gratiæ cumulos, quos B. Virgo per proprios actus ex opere operantis comparauit; alios præterea, nihilo fortasse minores, ultra suum meritum, ex opere operato adepta est. Ratio est; quia conueniens videbatur, vt quò tempore gratia & benignitas Saluatoris nostri Dei præcipue relucebat, eodem gratuita & liberales omnino fierent donationes; neque alteri largius & affluentius, quam B. Virgini, cuius maior erat dignitas. Et confirmatur; quia ad præsentiam B. Virginis, & Christi Domini in eius aluo inclusi, collata fuit Baptistæ gratia ex opere operato. Neque desunt, qui existimant, ipsa verba B. Virginis salutantis Elisabetham, effectiue concurrisse ad gratiam in Baptista producendam; quo pacto idem dicunt communiter Theologi de forma sacramentalis absolutionis: ergo à fortiori ad præsentiam illorum mysteriorum conferti debuit B. Virgini gratia ex opere operato.

B. Virgo saepe ex opere operato maiores gratias cumulos comparauit.
Palud.

Dubitari tamen potest; an etiam ultra prædictas circumstantias collata fuerit B. Virgini in aliis euentibus gratia ex opere operato; nimirum, quando aliquod infignius obsequium Christo exhibebat, vt cum eum infantem lactabat, aut quouis alio modo beneuole tangebatur? Tetigit hoc dubium Henr. loco citato, & affirmatiue resoluit; valde, vt mihi videtur, probabiliter. *Primo*; quia Christus solo tactu non solum curabat corpora à morbis, sed animos à peccato, conferendo illis gratiam ex vi sui tactus, & proinde ex opere operato; quod D. Thomas 3. p. q. 44. ar. 3. ad 3. colligit ex illis verbis Christi Domini Ioan. 7. *Totum hominem sanum fecit in sabbato.* Confirmatq; ex D. August. tractat. 30. dicente: *Totum hominem, quod sanus esset in corpore, & sanus esset in anima*; ergo pari; imo multo maiori ratione, solo tactu contulit Christus Dominus B. Virgini abundantem gratiam.

Difficultas.

Henr.
Solutio.

D. Thom.

August.

44.

B. Virgo, etiam in patria, ex opere operato auxit

Dicitur tertio; B. Virginem non solum in via recepisse gratiam ex opere operato, vt ostensum est; sed etiam in patria aliquam gloriæ accidentariam, vt aureolam martyrii. Probo; quia B. Virgo de facto habet in cælo huiusmodi aureolam, vt sumitur ex Patribus, Hieronymo sermone 1. de Assumptione. Bernard. sermone *signum magnum*. Talem tenent Sabellicus Sabel. lib. 2. cap. 4. & 9. Supplementum Gabrielis in 4. d. 49. quæst. 4. Gabriel. art. 3. dub. 2. Vigner. c. 14. §. 3. Ephræm oratione ad Virginem. Laurent. Iustin. de triumphali Christi agone, cap. 21. Ephr.

Am- Iustinian.

Ambros.
Beda.
Isidor.
Beaux.
Damasc.
Antonin.
Lodolph.
Henriq.
Abulen.
Sotus.
*Virgo non
fuit martyr
per violentam
mortē.*

Ambrosius & Beda in illud Luc. 2. *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Isidorus de vita Sanctorum cap. 68. Beaux in harmonia Euangel. Damascenus lib. 4. cap. 15. Anton. 4. part. tit. 15. cap. 41. Lodolph. 2. part. de vita Christi cap. 64. Reuelationes Brigittæ lib. 1. cap. 10. & alij, quos citat & sequitur Henriquez lib. vlt. de fine hominis cap. 10. num. 8. Non illam habuit ex opere operantis; quia reuera non fuit violenter occisa, & D. Isidorus, D. Ambrosius, & Beda supra citati testantur; & hoc solum significare videntur Abulen. Matth. 13. quæst. 20. Sotus in 4. d. 49. quæst. 5. art. 2. cum negans B. Virginem fuisse martyrem, nempe per violentam occisionem. Neque sufficit ad hanc lauream ex opere operantis obtinendam, vehemens martyrij desiderium, quod fuit in B. Virgine: Alioqui D. Franciscus, D. Antonius, & plures alij, qui hoc desiderio flagrarunt, martyres dicerentur: neque sufficit etiam ingens Christi morientis compassio, naturaliter sufficiens ad vitam eripiendam, nisi diuinitus sustentaretur; quia alias omnes Sancti, qui in meditando Christi passione vehementer condoluerunt, dolore saltem ad interitum inferendum sufficienti, quorum aliquos fuisse narrat historia, possent martyres appellari; quod tamen falsum est: ergo solum ex opere operato illam habuit. *Quod si dicas:* gloriam esse coronam iustitiæ, quæ non confertur, nisi ex merito. *Respondeo,* hoc in primis non opus esse, vt de gloria accidentali, qualis est laurea martyrij, intelligatur: nam inferiores Beati possunt aliquando maiorem gloriam accidentalem habere, quam superiores; vt cum aliquod bonum magis ad eos pertinet in proprio genere cognoscunt.

*Instantia.
Soluitur.*

PROBLEMA VIII.

*Vtrum B. Virgo vnum, aut plures Angelos custodes
habuerit?*

45.

Quod nullum habuerit, probatur primo; quia B. Virgo nullo Angelo custode indigebat; ergo nullum habuit. Valet consequentia; quia ob eandem causam negant communiter Theologi Christo Domino Angelum custodem, vt late disputat Abulen. in cap. 18. Matth. quæst. 61. Et similiter negant, in patria vllum esse Angelum custodem; quia iam non est vlla custodia necessaria: quod similiter de damnatis dicendum: imo paruulis, dum matris utero includuntur, nul-

Abulen.

*Fætus in vtero
matris,*

nul-

nulli Angeli deputantur; quia matris Angelus sufficit ad tuendum factum. Antecedens probatur: quia Angelus est necessarius, ut suppleat defectus personæ custoditæ; sed in B. Virgine nulli sunt defectus, quos Angelus supplere possit; ergo, &c. Probo minorem: quia vel huiusmodi defectus sunt ex parte voluntatis, vel ex parte intellectus. Non primum: quia voluntas Virginis promptior erat & alacrior ad bonum, quam quælibet voluntas Angelica; proindeq; non indigebat, à quo inflecteretur. Non secundum; quia intellectus Virginis tam clare ab ipso Deo illustrabatur, ut Angelica illustratione minime indigeret. Quod facile ostendo: Tum, quia in primitiva Ecclesia Christiani omnes tam claram habebant diuinarum rerum cognitionem, ut nullo alio Doctore præter Deum illis opus esset; iuxta eum locum Ieremiæ 31. quem Paulus ad Hebræos 8. refert: *Non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; quoniam omnes scient me*; quem locum licet D. Augustinus, Theodoretus, & Caietanus de Ecclesia triumphante exponant; aptius tamen de militante, de qua tantum eo loco sermo erat, Theophylactus, OEcumenius, & D. Hieronymus interpretantur. Ergo à fortiori, B. Virgo, quæ in scientia diuinarum rerum omnes alios viatores longe superauit, doctore non indiguit. Tum, quia B. Virgo magistra fuit Angelorum: Nam Angeli multa ex Apostolis didicerunt, ut testatur Paulus ad Ephes. 3. *Secundum reuelationem, inquit, notum mihi factum est sacramentum, ut innotescat Principibus & Potestatibus in cælestibus per Ecclesiam.* Sic enim eum locum exponunt D. Anselmus, D. Hieronymus, D. Thomas, Glossa, Lyra: & clarius Græci; Athanasius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, OEcumenius, & alij, quos citat & sequitur noster Henricus lib. 8. de Eucharistia cap. 27. §. 7. in Glossa, litera P. Sed Apostoli multa ex B. Virgine didicerunt; vnde B. Virgo appellatur ab Ignatio; *Religionis nostræ magistra*: & à Bernardo ferm. 4. in *Missus est*, dicitur illuminasse Euangelistas iuxta sui nominis etymologiam; Maria enim, iuxta D. Hieronymum, *Illuminatrix* exponitur. D. item Ambrosius lib. 1. de institutione Virginis, cap. 7. dicit de Ioanne Euangelista, mirum non esse, præ cæteris loquutum fuisse mysteria; cum ei præsto esset aula cælestium sacramentorum; nempe B. Virgo, quæ propterea dicitur non solum à D. Thoma, Hieronymo, Sophronio, Bernardo, Ruperto, & alijs; sed etiam à tota Ecclesia, omnium hæresum interemptrix; quia scilicet Apostolos illustrauit, ut eorum doctrinâ omnes hæreses extinguerentur. Ergo B. Virgo saltem mediate, & per Apostolos, fuit magistra

non habet
 peculiarem
 Angelum
 custodem.

August.
 Theodoret.
 Caietan.
 Theoph.
 OEcumen.
 Hieron.

Anselm.
 Hieron.
 D. Thom.
 Glossa.
 Lyra.
 Athanas.
 Chrysost.
 Theoph.
 Theodoret.
 OEcumen.
 Henric.
 Bernard.
 Hieron.
 Ambros.
 D. Thom.
 Hieron.
 Sophr.
 Bernard.
 An. Rupert.

Angelorum : nec dubium esse potest , quin etiam fuerit immediata ; cum non minus familiariter cum Angelis , quam cum Apostolis egerit : ergo Angelorum non indiguit doctrina ; cum potius Angeli doctrina Virginis indiguerint.

46.

Secundo sic argumentor : Si B. Virgo haberet Angelum custodem , esset illius subdita ; Angelus enim custos in principem & rectorem sui custoditi deputatur : atqui B. Virgo non subdita est , sed Regina Angelorum : nam , ut ait Damascenus orat. 2. de Assumpt. decet matrem eam , quæ sunt filij , possidere ; & Athanasius serm. de sanctiss. Deipara : *Quia ipse , inquit , Rex est & Dominus ; mater , quæ eum genuit , & Regina & Domina vere censetur.* Ergo absolute custodem Angelum non habuit. Dicit aliquis : hoc argumentum solum valere post Virginis assumptionem ; tunc enim fuit Regina Angelorum constituta : aut plurimum , postquam mater Dei facta est ; iam enim tunc iure maternitatis diuinæ Angelorum Domina dici posset , non tamen ante incarnationem. Sed contra ; quia satis erat , deputatam fuisse in matrem Dei , idq ; Angelis perspectum esse , ut omnes illi , tanquam serui famularentur : Nam sicut mali Angeli , qui contra Christum , per reuelationem ab initio suæ creationis præcognitum , rebellauerunt , rebellauerunt etiam contra Virginem eius matrem : ita & boni , qui se Christo subdiderunt , subdiderunt se pariter & eius matri.

Athanas.

Damasc.

B. Virgo. etiam in via, Regina extitit Angelorum.

47.

Tertio argumentor in hunc modum : Si B. Virgo haberet Angelum custodem , haberet etiam Dæmonem insidiatorem : hunc non habuit ; ergo neque illum. Patet consequentia. Maior probatur ; quia qua certitudine colligunt Patres ex Scriptura , deputari singulis hominibus Angelos tutelares ; iuxta illud Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei :* eadem ferme colligunt , deputari singulis hominibus Dæmones insidiatores ; Ioan. 13. *Cum Diabolus iam misisset in cor Iuda.* 1. Petri 5. *Aduersarius vester Diabolus circuit.* Ad Ephes. 6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem ; sed aduersum principes & potestates , &c.* 2. ad Corinth. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ , Angelus Satana , qui me colaphizat.* Ergo si B. Virgo habuit Angelum tutelarem ; propter illam vniuersalem regulam Scripturæ ; propter eandem habebit etiam Angelum insidiatorem. Falsitas autem minoris sic ostenditur ; quia præcipuum munus dæmonis insidiatoris est , insinuare se in pattem leuitiuam hominis , indeq ; immutando phantasmata , & varias imaginationes excitando , oppugnare intellectum ac voluntatem , ut D. Thomas 1. part. quæst. 111. & Magist. in 2. d. 8. cum suis quisque Interpretibus communiter statuunt : sed diabolus non potuit hoc modo B. Virginem tentare , quæ

D. Thom.
Magist.

quæ plane erat hortus conclusus, ad quem nullus venenati serpentis ingressus patuit: & in hoc debuit mater similis esse filio, qui non potuit à dæmone per internam suggestionem tentari; vt docet D. Damascenus lib. 3. de fide c. 20. & latius probat Abulens. in c. 4. Matth. q. 21. ergo non potuit diabolus habere proprium munus dæmonis insidiatoris aduersus B. Virginem.

Nihilominus dico primo B. Virgo Angelum habuit custodem. Est communis doctrina, quam late inculcat Abulens. Matt. 18. q. 60. Probatur; quia licet B. Virgo non indiguerit Angelo custode, qui illam de præcipuis fidei mysterijs instruxerit, & ad recte operandum persuaferit; tamen indiguit, vt eius ministerio ab externis periculis liberaretur, & de rebus hęc, & nunc faciendis, vt de fuga in Ægyptum, & de regressu ab Ægypto, ac similibus admoneretur, & confirmatur, quia dignior est, ac nobilior custodia Angeli, quam hominis; sed B. Virgo habuit custodiam hominis, cum Christus moriens eam Ioanni commendauit; ergo & Angeli. Custodiebat autem Angelus B. Virginem, non tanquam rector, sed tanquam seruus. Vnde Cedrenus in compendio historiae, & Gregor. Nicomedienlis homil. de oblatione Virginis in templo, & Ambros. lib. 2. de Virginitatibus, docent; B. Virginem in templo fuisse ab Angelo nutritam. Quod incredibile videri non debet; nam si multi olim Eremitæ in deserto Angelorum ministerio sustentabantur, vt Palladius scribit apud Canisum lib. 1. c. 13. quid mirum idem beatissimæ Virgini accidisse?

Dico secundo: Angelum tutelarem B. Virginis fuisse supremum ex ordine Seraphico. Probo ex duplici principio; vno, quod Angeli custodes ex omnibus Angelorum Hierarchijs assumuntur: altero, quod eo nobilior est Angelus custos, quo nobiliori personæ custodiendæ deputatur. Vnde manifeste infertur; cum B. Virgo ad honorem supra omnem creaturam excellentissimum euecta fuerit, Angelum quoque supra omnes excellentissimum illi fuisse deputatum: & confirmo hanc consequentiam; quia si inter ipsos Angelos, quo vnusquisque est nobilior altero, eo à nobiliori Angelo illustratur, vt Theologi loquuntur: quis dubitet, cum B. Virgo omnium creaturarum sit perfectissima, à perfectissimo quoque Angelo custodiendam? Superest, vt probem illud principium, in quo solo est difficultas, scilicet ex omnibus Angelorum ordinibus Angelos custodes deputari. Ita docent Scot. in 2. d. 10. q. 1. Durand. ibid. q. item

Mendoza Viridarius.

G

bus

Damasc.
Abulensis.

48.

B. Virgo habuit custodem Angelum.
Abul.

Ioan. Euangelista Virginitatis custos.

Cedren.
Greg. Nicomed.
Ambrosius.

Pallad.

49.

Angelus Deiparæ tutelaris, quis?

Scotus.
Durand.
Marf.

Bernard.

bus nomen hæreditasse, id probauit; quia Angeli omnes erant administratorij spiritus: & confirmat D. Bernardus serm. 1. de Sancto Michaelæ; *Omnes, inquit, sunt administratorij spiritus, in ministerium missi; neque id cuiquam incredibile videatur; quandoquidem ipse quoque Creator, & Rex Angelorum venit non ministrari, sed ministrare.* Ita Bernard. Nec immerito; alioqui de Angelis verum non esset illud Ecclesiastici 10. *Vidi seruos in equis, & principem ambulantem super terram quasi seruum.* Cum igitur omnes Angeli in ministerium hominum deputentur, plane perfectissimus Angelorum debuit in ministerium B. Virginis deputari.

50.

B. Virginis
Angelus

fuit Gabriel;

Bernard.

Greg.

Scot.

Durand.

Abul. rejci-
tur.

Quis autem fuerit hic Angelus, non omnino constat; probabiliter tamen videtur fuisse Gabriel, si is est non solum vnus de supremis, vt D. Bern. hom. 1. in Missus est, D. Gregorius homil. 4. in Euang. Scot. Durand. & alij testantur, sed etiam omnium primus. Quæ enim causa impedire potest, ne Angelus omnium supremus B. Virgini famuletur? Illud mihi non placet, quod asserit Abulens. in c. 18. Matth. q. 60. B. Virginem diuersis temporibus diuersos habuisse Angelos custodes: à natiuitate quidem vsque ad incarnationem Verbi, Angelum infimi chori, quia tunc B. Virgo erat persona priuata, quæ proinde nobilioris Angeli custodia non indigebat, quam ceteri homines; quos existimat ab infimis tantum Angelis custodiri: ab incarnatione vero vsque ad passionem, & mortem Christi habuisse Angelum è supremo ordine Seraphico; quia tunc B. Virgo erat publica persona, ex qua salus hominum saltem mediate dependebat; proindeque nobiliorem sibi custodiam, quam ceteri homines, vendicabat: tandem post passionem Christi, cum iam hominum salus completa esset, cessasse huius supremi Angeli custodiam, & prioris ministerium, vsque ad mortem Virginis, rediisse.

51.

Abulens.
amplius re-
futatur.

Non, inquam mihi placet hæc opinio. Nam vel hic Angelus è supremo ordine deputatus est Virgini, propter Virginis dignitatem; vel propter eiusdem Virginis necessitatem ad salutem generis humani: si propter dignitatem, non solum debuit durare ab incarnatione vsque ad passionem, sed etiam ab hac vsque ad mortem Virginis: Neque enim B. Virgo minus digna erat post passionem, quam antea: nam si dignitas matris attendatur, eadem erat, vtroque tempore; si dignitas gratiæ sanctificantis spectetur, maior fuit post passionem; quia noua in dies suscipiebat incrementa. Si vero propter necessitatem ad salutem humani generis, non solum debuit esse ab incarnatione, sed etiam ante illam; tunc enim magis necessitaria erat B. Virgo ad salutem humani generis, supposito modo, quo Deus decreuit mundum

mundum saluare; quia ante incarnationem necessaria erat ad substantiam mysterij, vt ex ea, scilicet Verbum carnem assumeret; post incarnationem vero solum ad quasdam mysterij circumstantias, nimirum ad nutriendum puerum, lactandum, similiaque obsequia illi deferenda. Ergo vel Angelus ille e supremo ordine toto tempore B. Virginem custodiuit, vel nullo; & cum hoc posterius dicendum non sit, vt ex dictis patet, illud prius affirmandum est.

PROBLEMA IX.

Vtrum, B. Virginis cultorem in aeternum damnari, impossibile omnino sit?

Ratio dubitandi pro parte negatiua est; quia impossibilitas damnationis aeternae, infert necessitatem salutis. Necessesse enim est saluari eum, quem impossibile est damnari: atqui necessitas salutis non datur; quia salus non acquiritur sine libertate, quam libertatem necessitas illa excludit: ergo neque impossibilitas illa aeternae damnationis dari potest. Proindeq; sicut contingens est, seu potius liberum vnicuique hominum, saluari, & non saluari: ita damnari, & non damnari.

In hac quaestione duo sunt explicanda. Vnum circa modum loquendi: alterum circa rem ipsam. Quod attinet ad modum loquendi, dico periculosam non esse, sed securam huiusmodi loquutionem: impossibile est damnari eum, qui B. Virginem colit. Tum quia ita loquuntur Patres, D. Anselm. *Qui ad Mariam accesserit, impossibile est, vt pereat;* & alibi. *Ipsa velit, & nequaquam salui esse non poterimus.* & D. Bernardus, serm. de natiuitate Virginis, docet, *non posse sustinere repulsam, qui quod Deo offerre vult, quantumuis modicum; gratissimis Maria matribus offerendum tradat.* & serm. 2. in Missus est; *Ipsa, inquit, tenente non corruis; ipsa protegente non metuis; ipsa duce non fatigaris; ipsa propitria peruenis.* Petr. Damian. serm. 1. de natiuitate Virginis, Virginem alloquitus; *Quomodo, inquit, illa potestas potentia tua poterit obuiare, qua de carne tua carnis suscepit originem? Quasi sentiat hoc esse impossibile.* Mitto plures alios similiter loquentes: tum etiam, quia Scriptura similem impossibilitatem tribuit alijs rebus, quibus illa minus conuenire videbatur. Lucae 17. *Impossibile est, vt non veniant scandala,* Marc. 10. vbi sermo est de diuitum saluatione; *Apuđ homines impossibile est, scilicet, diuitem intrare in regnum caelorum.* 2. Machab. 4. *Videbat sine regali prouidentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua.* & cap. 14. *Quam-*

Virgini deuotus, in aeternum perire non potest.

Anselm.
Bernard.
Vide supra
Problema
primum.
Petr.
Damian.

diu sapere est Iudas, impossibile est pacem esse negotijs. Hebr. 6. *Impossibile est, eos, qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum celeste, & participes facti sunt Spiritus sancti, &c. & prolapsi sunt, rursus reuocari ad pœnitentiam.* Similis est ille locus, 1. Ioan. 3. *Omnis, qui natus est ex deo, peccatum non facit; quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare.* Sicut igitur in his, multique aliis Scripturæ locis, hæc impossibilitas non tollit libertatem; proindeq; absolute impossibile dicitur, quod alioqui liberum est: ita nullum videtur inconueniens, si absolute dicamus, impossibile esse, vt B. Virginis cultores damnentur, quamuis in eorum libertate sit damnari, aut non damnari.

53.

*B. Virgo
semper à
Deo impetrat
suorum
conversionē
cultorum.*

Quod attinet ad rem; difficultas est, quo pacto hæc impossibilitas cum libertate concilietur? Quod facile erit intelligere, si prius intelligatur, vnde oriatur hæc impossibilitas. Dico igitur, oriri ex eo, quod B. Virgo suo patrocinio semper impetrat à Deo auxilia gratiæ congruæ, quibus eius cultores, etsi alioqui prauit, ac scelerati, ad Deum conuertantur. Et cum gratia congrua libertatem non tollat, & nihilominus effectum infallibiliter consequatur; fit, vt ratione huius infallibilitatis, simpliciter dici possit, impossibile esse eos damnari. Sic enim Christus Dominus, B. Virgo, & confirmati in gratia dicuntur impeccabiles, ratione gratiæ congruæ, quæ ad omne peccatum infallibiliter euitandum illis confertur; licet non omnes eodem modo. Nam Christo Domino ea gratia congrua ex natura rei debetur, ratione vnionis hypostaticæ, & visionis beatificæ, cum quibus peccatum componi ex natura rei non potest, vt suis locis probant Theologi. B. Virgini etiam aliquo modo ex natura rei talis gratia debetur, ratione maternitatis diuinæ, quæ quodammodo ex natura rei omnē peccatum excludit: confirmatis autem in gratia, ex solo gratuito, ac liberali Dei donō ea gratia confertur. In hunc igitur fere modum dicere possumus, cultores B. Virginis esse indamnabiles; quia esto non sint impeccabiles, non perseuerabunt tamen finaliter in peccato, B. Virgine illis impetrante congrua auxilia, quibus infallibiliter resipiscant, ac tandem saluentur.

*Quo pacto
debeat
gratia congrua
B. Virgini.*

PROBLEMA X.

Vtrum B. Virgo sola, ac sapius diuinam essentiam intuitiue cognouerit in hac vita?

54.
*Argumenta
pro D. Paulo*

Ratio dubitandi pro parte negatiua est; quod cum resolutio huius controuerſiæ aliter nobis innotescere non possit, quam

fit, quam ex auctoritate; quia reuelatio euidentis diuinæ essentia in hac vita dependet ex solo decreto libero diuinæ voluntatis, ad quod cognoscendum, non potest nobis ratio suppetere, sed auctoritas: hæc autem auctoritas magis pro alijs Sanctis stare videtur, quam pro B. Virgine. Nam de D. Paulo dicitur 2. Corinth. 12. raptum fuisse vsque ad tertium cœlum; & audiuisse arcana verba, quæ non licet homini loqui. Ex quo loco D. August. D. Anselm. D. Thom. & plures alij colligunt, Deum vidisse. Item de Moysse dicitur, Exod. 33. *Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum.* & Numer. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad ipsum, at non talis seruus meus Moyses, qui in domo mea fidelissimus est; ore enim ad os loquar ei, & palam, & non per anigmata, & figuras Dominum videt.* Ex quibus locis tum citati, tum alij quoque Patres, & Scholastici idem colligunt: at vero de B. Virgine cum nihil simile in Scriptura dicatur; fit, vt potius illis, quam B. Virgini cognitio diuinæ essentia tribuenda sit.

August.
Anselm.
D. Thom.
Argumentum
pro Moysse.

Nihilominus probabile admodum dici posse iudico, neminem, excepta B. Virgine, in hac vita vidisse essentiam diuinam: B. vero Virginem sæpius vidisse. Priorem partem tractat latè Vasquez 1. part. d. 55. & 56. qui de B. Virgine pie admodum, & religiose hoc credi posse affirmat; de alijs autem constanter negat. Posteriorem probat, quantum satis est, Soarius tom. 2. in carnat. disp. 19. sect. 4. & Ægidius Lusitanus de beatit. tom. 2. Vasquez. lib. 12. quæst. 8. art. 4. §. 1. cum multis, quos referunt. Ultra quæ afferri potest hæc congruentia. Deus prior est ad bonum, quam ad malum inferendum: sed hominibus in hac vita existentibus intulit Deus aliquando pœnam gehennæ, vt videtur intulisse Constantino Copronymo acerrimo hosti B. Virginis, qui, vt refert Canif. lib. 5. de Deipara cap. 17. in fine, sub mortē ipsam miserime est vociferatus viuum se, propter Mariam Deiparam, inextinguibili igni traditum esse. Quod etiam de alijs, vt de Dathan, & Abiron, qui descenderunt in infernum viuentes, alijsque, de quibus crebræ sunt historiae, dici potest; ergo etiam cœlestis beatitudo saltem B. Virgini in hac vita collata est.

55.
Sola B. Virgo in via vidit essentiam diuinam.
Soar.
Ægid. Lusi.

Canif.

De tempore autem, quo Virgo sanctissima in hac vita essentiam diuinam intuitiue cogauerit, non mediocris est inter DD. dissensio. Quidam asserunt, hanc illi visionem fuisse perennem. Quidam vero, repetitis vicibus, fuisse frequentem; nullum tamen assignant præfixum tempus. Alij autem tempora limitant, & horas. De tempore Incarnationis nullus dubitat, qui hanc partem sustinet, vnde omnes conspirant B. Virgini-

56.
Incarnationis tempore vidit B. Virgo essentiam diuinam.

nem tunc temporis intuitiuam habuisse Dei visionem. Ita D. Antoninus, Antoninus 4. part. tit. 15. cap. 17. §. 1. D. Bernard. Senensis tit. 4. Bernard. ferm. 36. p. 3. & alij, quos citat Soar. Idem fere omnes dicunt in Senens. sacratissimo ipsius Virginis partu. Quibus accedit Vbertinus. Soarius. Cassalius lib. 1. arboris vitæ cap. 9. & ad probationem affert illa Vbert. Cassi verba Luca; *Maria autem seruabat omnia verba hæc, contereus in corde suo*, &c. In quibus videtur notari clarissima illorum omnium cognitio, quæ tunc peragebantur; quam cognitionem Virgo ex vi visionis essentiæ tunc temporis habuit. Idem existimasse puto D. Petrum Damianum ferm. 1. de natiuitate Virginis, dum asserit B. Virginem lucidiores mentis obrutus in ipsa met Dei substantia delixisse. Pro his temporibus illa stat communis ratio; conueniens scilicet esse hoc priuilegium propter singularem matris dignitatem, ad quam tunc euecta fuit. Resurrectionis etiam tempore, quando Filius Matri apparuit; id credit Villa Noua Archiepiscopus Valentinus in sermone de Resurrect. quasi par esset, vt cœlestia gaudia participaret, quæ mortis tormenta subierat, & deliciarum omnium visionem haberet, quæ pœnarum omnium passionem sustinerat.

Quid dicendum de conceptionis ipsius tempore.

Maiores controuersia esse potest de tempore immaculatæ conceptionis ipsius Virginis, & de tempore suæ natiuitatis, quam ego controuersiam à nemine speciatim excussam reperio. Pro natiuitate, ratio sit à conuenientia, videlicet, vt cum alij infantes in veteris culpæ argumentum primam vocem lacrymantes emittunt, vt de se fatetur Sapiens, Sapient. 7. *Et primam vocem similem omnibus emisit plorans*, &c. tunc beatissima Virgo in suæ innocentie argumentum totius lætitiæ visionem haberet. Deinde decens erat, vt cum Solis lucem corporaliter intueri incipiebat, iustitiæ etiam Solem spiritualiter simul introspiceret. Enimvero iam erat Aquila illa magnarum alarum, cuius genuina oculorum acies ad diuini Solis radios minime cæcutire, & caligare visa est. Aliqui de tempore conceptionis idem opinantur, quod ego non inficio, vt magis Virginis dignitas, & gloria innotescat. Deque vltimis his tribus temporibus id sustineri probabiliter, iudico.

* * *

LIBER TERTIVS,
DE FLORIBVS SACRIS,

De sanctissimis Ecclesie Doctoribus, & D. Paulo
maximo gentium Doctore, pro-
blemata.

PROLVSION.

PERÆ pretium duxi hæc anne-
tere, & in tantorum Doctorum
gloriam, & in illorum gratiam,
qui ad Doctoratum aspirant, ut
quam facem sanctissimi Doctores
ad sapientiam pratulerunt, ean-
dem illi omnes, qui ad eundem honoris apicem an-
helant, ponè subsequantur. De Latinis tamen dun-
taxat Doctoribus inter Latinos disputatur, Audi-
tores, inter quos & antiquitate & sanctitate pri-
matum obtinent quatuor illa Ecclesie lumina lon-
ge maxima, Augustinus, Hieronymus, Ambro-
sius, & Gregorius. Hi enim profecto sunt illa qua-
tuor flumina de loco voluptatis, seu de paradiso
terrestri egredientia, quæ uniuersam faciem terræ
irrigabant. Hi sunt illi quatuor Cherubini, pul-
cherrimo oculorum apparatu insigniti, & multi-
plici alarum remigio armati, qui Ezechielis qua-
drigam toto orbe deferebant. Hi sunt illi quatuor
anguli, quibus Ecclesia militans fulcitur, & ci-
uitatem cælestem in quadro positam amulatur.

Quatuor
Ecclesie
Doctores.

Isid. lib 3. de
summ. bon.
c. 36.

Quare de singulis singula prælibantur quæstiones, quibus non minus eorum doctrina, quam sanctimonia illucescit. Nam, ut bene D. Isidorus, tam doctrina, inquit, quam vita clarere debet Ecclesiasticus Doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutilem facit. Primum igitur de D. Augustino Doctorum facile principe, postea de aliis disputandum est.

P R O B L E M A I.

Pro D. Augustino.

Vtrum D. Augustinus humiliorem se præbuerit in libris Confessionum, an in libris Retractationum?

1.

Libri Confessionum, & Retractationum ab Augustino compositi.

INTER alia felicissimi ingenij monumenta, quæ Doctorum Doctor D. Augustinus lucubrauit, duo sunt librorum genera, quæ in primo eius tomo circumferuntur; vnum Confessionum, alterum Retractationum; in quibus non minus utilitatis, quam in cæteris eius libris reperitur. Nam reliqua opera D. Augustini, totam Ecclesiam ad sapientiam comparandam illustrarunt; fateor: sed hæc duo vniuerso terrarum orbi ad sanctitatem amplectendam præluxerunt. In illis enim D. Augustinus sublimitatem sui ingenij ostendit; in his humilitatem sui animi demonstrauit. Quantum vero errorum illa ingenij sublimitas ab Ecclesia dispulit ac remouit, tantum fortasse vitiorum hæc animi humilitas euulsit ac extirpauit. Ut igitur alia eius monumenta interim prætermittam, hæc duo Confessionum, & Retractationum, libet inter se accuratius & curiosius conferre.

2.

Vterque liber inter se confertur.

Et quidem in utroque opere singularem animi humilitatem ostendisse manifestum est. Nam in libris Confessionum omnia prioris vitæ peccata confessus est: in libris Retractationum omnes prioris vitæ errores & detexit & reuocauit. Quæ vero maior humilitas esse potuit, quam vel hominem iustum, Sacerdotem & Episcopum, suam confiteri malitiam; vel hominem

nem sapientem, Doctorem, & communem omnium magistrum, suam confiteri ignorantiam? Et ne vlla pars humilitatis defuisse in vtroque genere videretur; tam malitiam, quam ignorantiam suam, non quidem clam & in aures, sed palam & in tectis prædicavit. Imo non solum verbis, quæ breuiter transeunt, sed scriptis, quæ æternum durant, suam & confessionem & retractationem peregit: vt non solum ad præsentem, sed etiam ad absentes; non solum ad iam natos, sed etiam ad nascituros illa & confessio & retractatio perueniret: & quamdiu in terris Augustini memoria vigeret, tamdiu recordatio & malitiæ & ignorantie Augustini haberetur. Quæ igitur esse potuit maior humilitas? Certe ne ipsa quidem sublimitas ingenij, qua viguit Augustinus, maiorem excogitaret. Surgit tamen quæstio scitu digna, auditu non iniucunda; vtro in genere humilior fuerit Augustinus, in suane malitia, an in sua ignorantia confitenda?

Priorem partem, quod humiliorem se præbuerit in sua malitia confitenda, breuiter sic ostendo. *Primo* à posteriori; quia Christus Dominus, cum in omnibus vitæ suæ actionibus singularia humilitatis exempla nobis præbuerit; nullum tamen præbuit excellentius, quam cum voluit quandam subire speciem peccatoris; circumcissus in morem peccatorum, qui in remedium originalis peccati circumcidebantur: baptizatus in Iordane, in morem eorum, qui ibidem baptizati confitebantur peccata sua: tandem crucifixus, & cum iniquis reputatus, Esai. 53. in morem eorum, qui meritas suorum criminum poenas perfoluebant: ergo etiam D. Augustinus sua confessus peccata, summum, quod exhibere poterat, exhibuit humilitatis exemplum. Consequentia à proportionem videtur bona. Probo antecedens; quia Christus Dominus nullam maiorem ignominiam, quam speciem peccatoris subire poterat: ergo etiam nullum maius humilitatis specimen exhibere. Vnde cum D. Paulus eius humilitatem admiraretur; *quia exinaniiuit semetipsum, formam serui accipiens*, Philip. 2. Pergit D. Bernardus sermone quodam de passione: *Non solum, inquit, formam serui accipit, vt subesset; sed etiam mali serui, vt vapularer.* Quasi hæc esset extrema humilitatis linea, quandam peccatoris speciem ac similitudinem subire.

3.
*Argumenta
pro malitia
confitenda.*

*Christi hu-
militas.*

Bernard.

Secundo sic argumentor à priori; quia maior humilitas est maiores defectus confiteri: sed peccatum est maior defectus, quam ignorantia; ergo maior humilitas in confitendo peccato, quam in confitenda ignorantia spectatur. Consequentia recte colligitur. Maior perspicua videtur. Nam ad humilitatem pertinet, proprios defectus cognoscere; vt D. Thomas 2. 2. q. 161.

4.

D. Thom.

art.2. in corpore, testatur : ergo ad maiorem humilitatem pertinet, maiores defectus cognoscere. Quemadmodum etiam recte quis argumentabitur : Ad fortitudinem pertinet, aggredi res difficiles; ergo ad maiorem fortitudinem, aggredi res difficiliore. Ad liberalitatem pertinet, largiri pecunias; ergo ad maiorem liberalitatem, largiri pecunias ampliores. Ad charitatem pertinet, offerre se periculis pro salute proximorum; ergo ad maiorem charitatem, maioribus se periculis offerre. Minor vero, quod scilicet peccatum sit maior defectus, quam ignorantia, suadetur : Quia ille est maior defectus, per quem homo magis deficit à suo fine: nam sicut vnaquæque res per accessum ad suum finem maxime perficitur; ita per recessum ab illo maxime deficit : sed per peccatum magis deficit homo à suo fine, quam per ignorantiam : nam iniustus saluari non potest, indoctus potest. Vnde est illud decantatissimum D. Augustini lib.8. confess.c.8. *Surgunt indocti, & cælum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sine corde volutamur in carne & sanguine, &c.* ergo maior defectus est culpa moralis, quam ignorantia speculatiua, & proinde maior humilitas in confitendo peccato, quam in confitenda ignorantia exhibetur.

August.

§.

Tertio confirmo; quia homines magis de suo peccato, quam de sua ignorantia erubescunt : ergo humiliores se præbent, cum suum peccatum, quam suam ignorantiam manifestant. Consequentia patet; quia humilior est, qui maiorem pudorem libenter subit, vt contemptibilior habeatur : nam cum pudor sit quidam timor ignominie, teste Philosopho in 4. Eth. & D. Thoma 2.2.q.144 art.2. & ceteris communiter; qui maiorem pudorem subit, maiori se ignominie exponit; & proinde vilior & contemptibilior se præstat : vnde maior humilitas existit. Antecedens, quod scilicet homines magis de suo peccato, quam de sua ignorantia erubescant, multipliciter suadetur : Nam in primis, homines, cum de aliquo peccato arguuntur, plerumque suam allegant ignorantiam, dicentes : Non putabam hoc esse prohibitum; nesciebam hoc malum esse; ignorans feci : ergo magis de suo peccato, quam de sua ignorantia confunduntur. Vnde primi parentes non statim de suo se peccato accusarunt, sed potius excusarunt; & tamen Eva suam ignorantiam libens confessa est, dicens: *Serpens decepit me*, Genes.3. Deceptam se fateatur per ignorantiam, ne se peccatricem fateatur per culpam : quasi magis hanc, quam illam refugiat; quod magis de hac, quam de illa erubescat. Neque dissimilis extitit filius parenti : Nam Cain, qui nunquam suum peccatum confessus est; tamen suam ignorantiam statim manifestauit. Rogatus enim à Deo, vbinam esset frater eius Abel? respondit

Aristot.

D. Thom.

Ne,

Nescio, Genes. 4. Quasi nihil de hac ignorantia, multum de illa culpa erubesceret. Quin etiam D. Paulus, cum accusaretur de iniuria facta summo Sacerdoti Ananias: *Nesciebam*, inquit, *fratres, quia princeps est Sacerdotum*, Act. 23. quia maluit ignarus, quam iniquus reputari: magis de nequitia, quam de ignorantia erubescens. Hinc fortasse Ecclesiasticus monet, ut confundamur de ignorantia, & non confundamur de peccato: *De mendacio*, inquit, *inruditionis tua confundere, non confundaris confiteri peccata tua*, Ecclesiastici 4. quia nimirum sentit, homines, si sequantur naturam, & nullis bonis consiliis reuocentur, contrario modo se habere, & parum de ignorantia, plurimum de peccato confundi.

Deinde sic argumentor: quia pudor sceleris videtur in situs à natura, non autem pudor ignorantia; ergo ille maior est. Patet consequentia. Nam quæ sunt à natura, fortiora & efficaciora sunt. Probo antecedeus imprimis ex illo oraculo longe clarissimo Tertulliani in Apologetico c. 1. *Omne malum*, inquit, *aut timore, aut pudore natura perfudit*; & verissime loqui poterat Tertullianus, non solum disiunctiue, sed etiam copulatiue. Omne malum & timore & pudore natura perfudit. Pergit Tertullianus: *Nam malefici gestiunt latere, deuitant apparere, strepidant deprehensi, negant accusati, ne torti quidem facile ac semper confitentur. Nolunt enim suum esse, quia malum agnoscunt*. In quibus verbis aduertendum est, non solum ingenuos viros, sed etiam profligatissimos homines de suis peccatis erubescere: quia scilicet hic pudor non solum sequitur mores, qui in singulis sunt diuersi, sed etiam naturam, quæ in omnibus est eadem. Accedit auctoritas D. Gregorij Nysseni homil. 3. in Ecclesiasten: *Videtur*, inquit, *esse arma valida ad effugenda peccata, pudor; qui ideo, ut puto, est nobis à Deo inditus, ut huiusmodi animi affectio sit nobis auersio à deterioribus: & paulo post asserit, hunc pudorem adhibitum nobis esse à natura, tanquam pedagogum ad vitam melius agendam. Ut enim Pedagogus alumnos suos abducit à male gestis, & ad recte facta inducit; ita pudor ingentos viros à vitiis repellit, impellit ad virtutes: & sicut pueri sine pedagogo temere præcipitantur; ita & homines sine pudore in quælibet flagitia quadam inconsulta temeritate prolabantur. Iam vero D. Chrysostomus homil. 12. in c. 6. Epistolæ ad Romanos, adeo naturalem nobis esse sentit hunc pudorem, ut non solum ex sceleris præsentia, sed etiam Chrysost. ex sceleris memoria oriri arbitretur. Nam ad illa verba Apo. Rom. 6. 21. *stoli: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc Peccati a- erubescitis? Talis*, inquit Chrysostomus, *est seruitus, qua etio, & recor- ducitur in peccatis, ut illorum etiam recordatio pudorem pariat, datio pudor- Quod rem gignit.**

6.

Tertull.

Greg. Nyss.

Pudor vita
pedagogus.

Quod si recordatio sola pudore afficit; quanto magis ipsa actio?
Ita Chrysolomus egregie philosophatur.

7.

Cum igitur omnibus hominibus tam naturalis sit scelereum pudor; quantum pudoris necesse fuit, vt subierit D. Augustinus, vir etate grauis, opinione sanctus, dignitate Episcopus, sapientia Princeps, & coryphæus Theologiæ, denique omnibus auctoritatis nominibus adeo insignis, vt magnum mundi miraculum haberetur? Quantum, inquam, pudoris necesse fuit, vt subierit, cum omnia delicta iuuentutis, partim secreta, partim diuturnitate temporis è memoria abrasa, partim eximia posterioris vitæ sanctitate penitus cooperta, & quodammodo conspulta; cum, inquam, hæc omnia flagitia retexit, prodidit, manifestauit, non quidem ad memoriã tantum temporis præsentis, sed etiam ad recordationem posteritatis sempiternam? Certe adeo singulare fuit hoc humilitatis exemplum, vt nullum aut esse, aut fingi posse excellentius videatur.

8.

*Argumenta
pro ignorantia
retrahenda.*

Posteriorem partem, quod scilicet D. Augustinus humiliorum se præstiterit in ignorantia detegenda & reuocanda, non minora confirmare possunt momenta rationum. Primam ita construo rationem; quia turpior est homini ignorantia, quam malitia; ergo magis quisque in ignorantia, quam in malitia detegenda humiliatur. De consequentia nemo dubitabit; cum etiam aduersarij admittant, in maioribus defectibus detegendis, præsertim, si cætera sint paria, maiorem humilitatem exhiberi. Probo antecedens; quia illa priuatio est deterior ac turpior, quæ priuat nobiliori forma: sed ignorantia priuat nobiliori forma, quam malitia; ergo turpior est ignorantia, quam malitia. Consequentia recte colligitur. Maior recipitur à Philosophis, cum suo duce Aristotele, dicente lib. 4. Eth. c. 10. *Pessimum est, quod contrariatur optimo*; & à Theologis communiter cum D. Thoma 1. 2. q. 73. art. 4. vbi docent, grauius esse illud vitium, quod præstantiori virtuti aduersatur. Et ratio ipsa satis conuincit: nam cum priuatio sit mala, quod priuet bono; illa profecto deterior censetur, quæ priuat maiori bono. Minor vero suadetur: quia ignorantia priuat scientiã; malitia vero priuat virtute, vt per se patet: scientia autem est nobilior habitus, quam virtus; tum, quia habet nobilius subiectum; (nam scientia perficit intellectum, virtus voluntatem,) quam intellectui nobilitate cedere, ex Philosophia suppono: nobilium autem subiectum nobiliores vendicat perfectiones: tum, quia habet nobilium obiectum; nam scientia versatur circa verum, virtus autem circa bonum; quod etiam vero in nobilitate cedere, tradere solent Metaphysici. Vnde morales Philosophi communiter docent; cum nobilitas ex vtroque habitu, tam scientiæ, quam vir-

Arist.

D. Thom.

tutis

rutis oriatur, maiorem tamen censei eam nobilitatem, quæ ex scientia, quam quæ ex virtute proficiscitur; quippe quæ à nobiliori forma procedat: vt Tiraquellus de nobilitate cap. 5. ex v- Tiraquell.
troque iure latius confirmat. Hinc enim est, quod viri probi nulla habeant in Republica nobilitatis privilegia; cum tamen ea Doctores ac viri literati non vulgaria assequantur. Vt etiam in Lusitanis ordinationibus lib. 3. tit. 59. §. 15. & passim alibi definitur.

Secundo sic argumentor: Quia magis erubescunt homines 9.
de sua ignorantia, quam de sua malitia: ergo magis se humiliant, qui suam ignorantiam, quam qui suam malitiam manifestant. Paret consequentia ex dictis: quia cum rubor sit timor ignominie; qui maiori se rubori exponunt, maiorem ignominiam incurrunt, & proinde se ipsos humiliores profitentur. Probo antecedens; quia multi sæpe de sua malitia gloriuntur. Vnde est illud Dauidicum Psalm. 51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?* & illud Proverb. 2. *Latantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis;* & illud Isai. 3. *Peccatum suum, quasi Sodoma, prædicauerunt, nec absconderunt;* & illud D. Pauli ad Philipp. 3. *Gloria in confusione eorum,* hoc est, vt ibi D. Chrysostomus homil. 13. interpretatur: *Gloriantur, Chrysoft.
in quibus debebant pudescere.* Imo quæ nunquam fecerunt peccata, aliquando cum vana quadam ostentatione mentiuntur; ne, si credantur non fecisse, viliores habeantur. Vt patet in illo iuvene Amalecita, qui, cum ausus non fuerit occidere Saulem, 1. Reg. 31. nihilominus iactabundus & gloriabundus apud Dauidem prædicauit, eum à se interfectum esse, 2. Reg. 1. Cui fortasse similis D. Augustinus, antequam conuerteretur, peccata, quæ non fecerat, iactabat, sequutus eorum, quibus utebatur, exemplum. Nam lib. 2. confess. c. 3. *Audiebam, inquit, eos ta- August.
stantes flagitia sua, & tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent: ego, ne vituperarer, vitiosior fiebam; & ubi non suberat, quo admissio equarer perditis, fugebam me fecisse, ne viderer abiectior, quo eram innocentior.* Ita Augustinus. In quos homines detorqueri fortasse potest illud Dauidicum Psal. 81. *Vsq; quo facies peccatorum sumitis? Quasi diceret: Quare vos, cum innocentes sitis, similes peccatoribus esse vultis, & quæ nunquam egistis scelera, ac si vnquam egeritis, inaniter prædicatis.*

Contra vero de sua ignorantia, nemo est, qui non maxime 10.
erubescat; nemo est, qui illam, quibus potest modis non occultet. Vnde Philosophi Academici, teste M. Tullio in lib. 2. quem Cicero.
de illorum quæstionibus scripsit, omnia in vtramque partem disputabant; vt liberior esset effugiendi potestas, & se argumentantium laqueis facilius expedirent, & nunquam ignoran-
tiæ

Laërt.

tiae conuicti tenerentur; Socratem Philosophorum sapientissimum, ut putauit antiquitas, imitati: qui, ut refert Laërtius in Platone, Arcefila, & passim alibi, nihil unquam verbo, & multo minus seripro affirmare ausus est; veritus, ne si oppositum eius, quod dixerat, processu temporis certius appareret, sua ad posteros infertia proderetur. Sic olim daemones, superbissimi spiritus, in reddendis oraculis, tanta verborum ambiguitate utebantur, ut in quemcunque euentum sua possent verba interpretari; ne, si aliter euenisset, atque ipsi praedixissent, sua apud omnes ignorantia detegeretur. Cuius rei multa exempla Eusebius lib. 6. præparat. Euangel. cap. 10. Socrates lib. 4. historiae Ecclesiasticae cap. 15. plures; alij retulerunt. Hinc tandem illi aruspices ac diuini, quos Nabuchodonosor de suo nomine consuluit, cum essent Chaldaei, responderunt Regi Syriace; ut habetur Daniel. 2. At cur non responderunt Chaldaice; quod erat vernaculum eorum & Regis, cum quo loquebantur, idioma? Fortasse; quia suam fateri ignorantiam cogebantur; ad petegtinam linguam confugerunt; ut a paucissimis intelligerentur: imo, priusquam simpliciter dicerent, se nescite: *Non est, inquit, homo super terram, qui sermoneis tuis, Rex, possit implere.* Ut ita multitudine ignorantium suam quoque infertiam aliqua ex parte excusarent. Adeo, palam ignaros confiteri, erubescabant.

Eusebius.
Socrates.

ii.

Tertio argumentor in hunc modum; quia quando in Scriptura peccata maxime arguuntur, & abiectissima significantur, dicuntur ignorantia, aut hominibus aliquam ignorantiam redolentibus exprimuntur: quasi vilior esse non posset peccati natura, quam si per ignorantiam explicaretur; ergo nulla esse potest humanae naturae maior labe, & de qua proinde homines magis debeant humiliari, quam ignorantia. Antecedens patet ex multis locis. Nam David Psalm. 50. *Ignorantias, inquit, meas ne memineris,* hoc est, peccata: Canticum illud celeberrimum Abacuc 3. inscribitur: *Oratio pro ignorantibus,* hoc est, pro peccatis. Summus Pontifex in lege veteri semel in anno in Sanctuarium ingressus, offerebat sanguinem pro sua & populi ignorantia, Hebr. 9. hoc est, pro suo & populi peccato. Samuel cum Saulem de peccato acerbissime obiurgaret: *Stulte, inquit, egisti,* 1. Regum 13. *Deus in Angelis suis reperit prauitatem,* Job. 4. seu, ut est in Hebraeo, *reperit stultitiam.* David Psalm. 74. *Dixi iniquis; Nolite in quo agere.* Hebraice: *Dixi stultis; Nolite stultescere.* Et passim alibi similia testimonia habentur, & confirmatur; quia homines de nulla re magis, quam de sua scientia insolentescunt, iuxta illud D. Pauli, 1. Corinth. 8. *Scientia inflat;*
Imo

Imo & Angeli ex sua potissimum sapientia superbire ceperunt, iuxta illud Ezechiel. 28. ad Luciferum: *In multitudine sapientia tua eleuatum est cor tuum.* Ergo etiam de nulla re magis, quam de sua ignorantia humiliantur. Nam contrariorum contrarij sunt effectus, teste Philosopho 2. de anima, cap. 10. Arist. & 4. Metam. cap. 2. Quare cum D. Augustinus, vir alioqui omnium ingeniorum princeps, omnium Theologorum Doctor, omnium in quibuscumque facultatibus sapientum Antesignanus, ea nihilominus, in quibus scribendo lapsus fuerit, vt homo, non solum verbo, sed etiam scripto ad posteritatem omnium sæculorum sempiternam euulgarit; eam plane videtur humilitatem præstitisse, qua nulla maior fingi potest. Atque hæc pro vtraque parte questionis.

P R O B L E M A II.

Pro D. Hieronymo.

Vtra fuerit laudabilior D. Hieronymi occupatio, tota vita docuisse, an tota vita didicisse?

Vtrumque munus & Doctoris, & auditoris D. Hieronymus tota vita laudatissime peregit. Doctorem fuisse totius Ecclesiæ celeberrimum, nemo iure dubitabit; cum ex eius doctrina totus orbis splendescat. Nam in Occidentali Ecclesia foeliciter eruditus, se conuulit ad Orientalem, vt D. Augustinus lib. 1. contra Iulianum testatur, ne angustior esset Hieronymi doctrina, quam ipsa lux solaris; & quos mundi fines Sol illuminando peruagatur, eisdem D. Hieronymus edocendo peruagaretur. Sedem sibi delegit prope antrum Bethleemicum, vt ipsemet Hieronymus in epistol. 15. ad Pamachium & Oceanum confitetur; quod hospitium Erasmus Roterodamus, non tam antrum, quam publicum totius Christiani orbis oraculum appellat. Nam ad illud Christiani frequentiores, quam olim Ethnici ad Delphicum oraculum concurrebant. Et, vt alios præteream inferioris notæ auditores, illud etiam doctissimi heroës magnis de rebus consultum aduenerunt. Paulus Orosius, Seuerus Sulpitius, Apodemius, Alipius; ipse denique D. Augustinus, quem pedibus non poruit, certe literis & internuntijs adiuit: omnes ingenue professi, se plurimum ex celeberrimi Doctoris sapientia profecisse. Quin etiam Damasus Papa, quidquid dubij difficultatisq; in sacris literis inciderat, datis ad D. Hieronymum epistolis, non aliter, quam

126

August.

Hieron.

Erasm.

quam

quam ex illius iudicio enodabat. Denique tota Græcia, quæ omnes omnium gentium literas fastidiebat, Latinos vnus D. Hieronymi commentarios Græco sermone donauit; vt ex illo purissimo doctrinæ fonte puriorem sapientiam hauriret: nec puduit totius orbis magistram, post tot eximios scriptores se in D. Hieronymi tradere disciplinam.

13.
Hieron.

Nihilominus fuisse etiam D. Hieronymum tota vita diligentissimum aliorum magistrorum auditorem, certum omnino est, vt ipsemet in epistola citata ad Pammachium testatur. *Iam, inquit, canis spargebatur caput; & magistrum potius, quam discipulum decebat: perrexi tamen Alexandriam, audiui Didymum; in multis ei gratias ago. Quod nesciui, didici; quod sciebam, illo docente, non perdiui. Putabant me homines finem fecisse discendi: Veni rursum Hierosolyman, & Bethlaem; quo labore, quo pretio, Barrabanum, nocturnum habui præceptorem? Timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum.* Ita Hieronymus. Vbi videre est eius studium in discendo; qui non solum incolas, sed etiam externos inquirebat præceptores; nec erubescere communis omnium magister in discipulum se omnibus mancipare. Quod si nocturnum habuit Hebræi sermonis præceptorem; non fuit, quod ipse Hieronymus diurno tempore discere erubesceret; sed quod ipse præceptor diurno docere propter Iudæos formidaret. Mitto plures alios non solum viros, sed etiam fœminas; à quibus D. Hieronymus ingenue fatetur, se libenter, quæ ignorabat, didicisse. Hinc igitur oritur quæstio quodlibet; vtum laudabilius fuerit D. Hieronymi negotium, vsque ad senectutem docuisse, an vsque ad senectutem didicisse?

14.
Rationes pro
munere do-
cendi.

Laudabilius fuisse munus docendi, hæc ostendunt. Quia in primis hoc munus regium est: Nam David Rex illud exercebat: *Docebo, inquit, iniquos vias tuas, Psal. 50.* Imo Angelicum; nam & Angeli docendis hominibus incumbunt. *Ecce vir Gabriel, inquit Daniel cap. 9. cito volans, tetigit me, & docuit me.* Parum hoc est, addo; & diuinum. Nam æternus Pater non solum docuit Filium, iuxta illud: *Sicut docuit me Pater, hæc loquor, Ioan. 8.* sed etiam hominum magister esse voluit, iuxta illud: *Dominus erigit mihi aurem, vt audiam, quasi magistrum, Isai. 50.* At vero Spiritum paraclætum totius mundi doctorem fore, Christus Dominus asseruit, dicens: *Ille vos docebit omnia, Ioan. 14. Et docebit vos omnem veritatem, Ioan. 16.* Vnde D. Irenæus Spiritum sanctum appellat sacrarum literarum non modo conditorem, sed etiam doctorem. Iam vero Christus Dominus, quid frequentius, quam docendi munus exercebat? *Ego, inquit, semper docui in Synagoga, Ioan. 18.* Vnde Isaias cap. 30.

Irenæus.

Chri-

Christum Dominum per antonomasiam doctorem, præceptoremque appellat. *Non faciet, inquit, auolare à te ultra doctorem tuum, & erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.* Hinc est, quod D. Chrysoströmus homil. 5. in primam epistolam ad Timotheum affirmet, neminem ad doctoratum euehendum, nisi prius diuino calculo, & suffragio approbetur: Nullum igitur munus potuit D. Hieronymus tota vita laudabilius exercere, quam munus docendi; cum per hoc ad diuinos honores accedere videretur.

Chrysostr.

Contra vero discendi munus longe videretur à senibus alienum, quod sic ostendo: Quia si senes sunt imperiti, doceri ulterius non possunt propter sensuum hebetudinem, & quandam naturalium facultatum stupiditatem, quæ necessario consequitur, ubi nullus vnquam discendi labor, aut exercitatio præcessit, qua internæ potentiae acuerentur. Vnde Cynicus ille Philosophus non immerito dicebat, *Mortuo mederi, & senem docere, Senes indidem esse.* Hinc ille alius senex apud Theognem Poëtam Græciles.

15.

cum non patiebatur, se ab alio edoceri, dicens; *Ne doceas, atas me facit indocilem.* quæ est optima ratio illius patet miæ vulgò trita; *Senex psittacus negligit ferulum.* Nam, vt Apuleius lib. 2. Apul. Floridorum, & Plinius lib. 10. naturalis historię cap. 42. alijque Plin. testantur; psittacus in primo vitæ biennio facile addiscit; in senio, quantumuis flagelletur, nunquam potest edoceri. Neque latuit hæc difficultas ipsum D. Hieronymum: Nam præfatio- Hieron.

ne in Euangelia; *Periculosa, inquit, præsumptio est, senis mutare linguam, & canescentem mundum ad imitia trahere paruulorum.* Ita ille. Ergo quicumque sunt imperiti senes, frustra discendo elaborant, cum nunquam laboris sui fructus assequantur; si vero tales non sint, scientia abundant: quæ plane propria est senilis ætatis, iuxta illud Ecclesiastici 25. *Corona senum multa peritia.* Vnde D. Hieronym. in epistola ad Nepotianum; *Omnēs, inquit, pene virtutes corporis mutantur in senibus, & crescente sola sapientia decrescunt cætera virtutes.* Quo pertinet illud Socratis in Symposio Platonis; *Tunc, inquit, mentis oculus Idem;*

acutus incipit cernere; cum primum corporis oculus deflorescit. Quare Tullius in Catone; *Temeritas; inquit, est florescentis ætatis, prudentia senectutis.* Ob quam causam Quintilianus in Quintil. declamatione quadam; *Militem, inquit, legimus iuuenem, Imperatorem facimus senem.* Quibus verbis significat, sicut iuuenis viribus ad pugnandum abundat, ita senem consilij ad gubernandum abundare. In huius rei typum Dauid, postquam senuit, vxorem duxit Abisag Sunamitidem; Regum 1. quæ sapientiam senilis ætatis propriam repræsentat. Nam *Abisag,* interprete D. Hieronymo proxime citato; idem est; quod

Mendosa Viridarium.

H

abun-

Hieron.

abundans, & quod rugitus. In senibus autem, inquit Hieronymus, *abundantissimum, & ultra humanam vocem diuini sermonis tonitruum commoratur.* Ita ille. Cum igitur senes omnibus doctrinæ præsidijs muniti iam sint; frustra tempus ponunt in discendo, quod fructuosius in docendo collocarent: Quare non videtur D. Hieronymus etiam extremam senectutem discendo impendisse, quam vtilius impenderet docendo. Et confirmatur; quia sicut pecuniæ, ita & scientiæ immoderata quædam cupiditas esse potest. Vnde D. Iacobus cap. 4. suæ epistolæ, *Dico, inquit, vobis, per gratiam, que data est mihi, non plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem.* Vbi D. Bernardus sermone 36 in Cantic. *Non prohibet, inquit, sapere, sed plus sapere, quam oportet. & paulo ante; nam quemadmodum cibus indigestus malos generat humores, ita & multa scientia, si decocta igne charitatis non fuerit, malos mores.* Ita ille. Quæ autem immoderatio esse potest scientiæ cupiditas, quam quæ ne extremo quidem vitæ tempore à discendo feriat; & prius patitur animum à corpore, quam studium ab animo auferri? Nulla igitur videtur laus D. Hieronymi, etiam ad extremam senectutem discendo incubuisse: multa tamen, docendo elaborasse.

Bernard.

16.
*Argumenta
prominere
discendi.*

August.

Nihilominus laudabilius fuisse D. Hieronymi negotium, vsque ad extremum spiritum didicisse, ex multis sacrarum literarum oraculis potest confirmari. Nam in primis D. Paulus, postquam 1. Timoth. 3. dixit, *Oportet Episcopum doctorem esse;* rursus 2. Timoth. 2. dicit, *Oportet Episcopum docibilem esse.* atqui doctor est, qui docet; docibilis, qui docetur: ergo si idem Episcopus docet, & docilis esse debet; profecto idem promptus esse debet, vt doceat pariter, ac doceatur. Vnde D. Augustinus lib. 1. contra Donauistas cap. 5. refert ex D. Cypriano, in Episcopo diligendum esse, non solum vt scienter doceat, sed etiam vt patienter discat. Et lib. 5. contra eosdem cap. 76. *Ille, inquit, Episcopus melius docet, qui quotidie crescit, & proficit discendo meliora.* Ita ille. Deinde ille Regum omnium sapientissimus Salomon postulaturus à Deo sapientiam, vt posset iudicare populum, & discernere inter bonum & malum, postulauit docilitatem: *Dabis, inquit, seruo tuo cor docile.* 3. Regum 3. hoc est, cor facile, vt doceatur. Quasi ille animus omnium sapientissimus iudicetur, qui non minus possit docere, quam velit doceri: & ille, qui ad discendum promptissimus sit, idem plane ad docendum sapientissimus habeatur. Nam, vt bene D. Ambrosius lib. 1. Offic. cap. 1. *Quantumlibet, inquit, quisque profecerit; nemo est, qui doceri non egeat, dum vivit.* Ita ille.

Ambros.

17.

Iam vero idem Salomon non minus bonus Rex, quam egregius

gius prædicator, suum clausit librum optimis verbis ad rem præsentem confirmandam. *Finem*, inquit, *loquendi omnes pariter audiamus*; Ecclesiastes 12. Non ait, finem loquendi, hoc est, meam extremam orationem omnes pariter audite, sed *audiamus*: ut suis se auditoribus exæquet; nec minus à se, quam ab alijs audientiam exoret: Nam etiam doctor, qui alios docet, & prædicator, qui alijs prædicat, debet se ipsum docere, & sibi ipsi prædicare. Vnde recte Clemens Alexandr. lib. 1. Strom. *docens*, inquit, *aliquis plus dicit; & dicens, sepe una audit cum ijs, qui ipsum audiunt*. Ita ille. Hanc fortasse rem significare voluit D. Paulus ad Ephesios 4. Nam Apostolorum officia enumerans; *Ipse*, inquit, *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, & doctores*. At cur ultimo loco *doctores* commemoravit? Credo, ut essent auditoribus propinquiores, nec se multum ab eorum officio alienarent: sed pariter & docerent, & audirent. Quod D. Ambrosius lib. 1. offic. c. 1. mihi videtur insinuasse. *Diligentiam*, inquit, *circa Scripturas divinas ultimam posuit Apostolus, ut studio docendi possim asserere*. Ita Ambrosius. Quasi utrunque munus, & docendi, & discendi, parum inter se differant; sed potius magno inter se commercio coniungantur. Huc pertinet illa gloriatio Iſai. cap. 50. *Dominus*, inquit, *dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lassus est, verbo*. Quasi diceret: Dominus me constituit magistrum, & doctorem. Et statim constitetur discipulum se factum esse, & auditorem: *Erigit*, inquit, *manè, manè erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum*. Non immerite plane. Ut etiam ille, qui doctum se existimat, discere ex alijs, ut doctior fiat, non erubescat. Neque mirum, cum magnus ille Theologus, Ioannes Evangelista, qui Christi Domini lateri incumbens divinæ sapientiæ fontes epotavit, mysteria resurrectionis habens ab una femina didicerit; & ingenuo pudore confessus fuerit, per quam profecerit, dicens; *& hæc dixit mihi*, Joann. 20. ubi D. Chrysostomus homil. 84. *Evangelista*, inquit, *tanta laude mulierem non fraudavit, neque sibi dedecori arbitratus est, ut ab ea hæc intelligeret*. Ita ille. Iam vero D. Paulus raptus in tertium cœlum, & in cœlesti Academia Doctor gentium declaratus, tamen in terris Apostolorum se discipulum exhibebat: *Ascendi*, inquit, *Hierosolymam secundum revelationem, & contuli cum illis*, id est, cum Apostolis, *Evangelium, quod prædico in gentibus*. ad Galat. 2. *Veritus*, ut D. Hieronymus interpretatur, *ne munus doctoris, & prædicatoris quodammodo evanesceret, nisi sapius interrogando, ac discipuli munus exercendo renouaretur*. Hanc doctrinam sequutus D. Au-

Clem. Alex

Ambrosius.

Chrysost.

Hieron.

August.

gust. epist. 25. Ego, inquit, senex à iuvene, Episcopus tot annorum à collega nondum anniculo paratus sum doceri. & alibi: Si posses, inquit, me docere, quod ignoro, libentissimè te sufferrem, non solum verbis increpantem, sed etiam verberibus castigantem.

18.
Ambros.

D. Ambrosius quamplurimis in locis auditoris munus obire profiretur, præsertim lib. 6. epistola ad Sabinum, 40. ad quem mittit suos quosdam libellos, & summis precibus contendit, vt diligenter eosdem discutiatur, & quæ corrigenda decreuerit, arbitrij sui iudicio castiget, ac corrigat. Ex quibus omnibus colligitur, quanta cum laude D. Hieronymus tota vita non solum docuerit, tanquam Doctor maximus; sed etiam didicerit, tanquam auditor minimus. Vnde ipse à Rufino reprehensus, quod iam senex ab homine Hebræo Hebræas literas acceperit, festiuius respondet in Apologia, contra illum; *Quod, inquit, ille Demosthenes in vna litera fecit exprimenda, vt à care Philosopho disceret; tu in me criminaris, quod homo ab homine Hebræas literas didicerim?* Inde est, quod quidam inerudite sapientes remanent, dum nolunt discere, quod ignorant, nec Horatium audiunt commemorantem;

Horat.

Cur nescire pudens præuè, quàm discere mali?

Ita D. Hieronymus. Vnde patet, nihil esse homine dignius, nihil in doctore laudabilius reperiri, quam si non solum alios feliciter doceat, sed etiam ab alijs vtiliter discat. Atque hæc pro vtraque parte.

P R O B L E M A III.

Pro D. Ambrosio.

Vtrum D. Ambrosius si solum D. Augustinum docuisset, & conuertisset, lauream doctoris Ecclesie mereretur?

19.

DVbitare nemo potest, quin D. Ambrosius, clarissimum Ecclesie iubar, multorum animos, errorum tenebris occæcatos illustrarit, peccatorum laqueis irretitos expederit, & à via salutis toto cælo aberrantes, in viam salutis reuocant. Hoc enim mihi videntur significasse istæ apes, quæ in eius ore adhuc infantis, & dormientis, struxisse fauos, & sinxisse mella memorantur; prælagio plane non obscuro, fore, vt ex illius ore melle dulcior flueret oratio, quæ etiam inuitos, & reluctantes animos Deo lucraretur. Quamuis, inquam, de hac re dubitare nemo possit, nisi amens sit; nihilominus quæstionem excito hypotheticam: si D. Ambrosius neminem præter vnum Augustinum ad

num ad fidem, ac meliorem frugem conuertisset, an id satis esset, vt laurea Doctōris totius Ecclesiæ donaretur?

Negatiua pars tribui potest D. Thomæ 1. p. in prologo; vbi docet, Catholice veritatis Doctōrem non solum provecos D. Thom. debere instruere, sed etiam incipientes erudire. Vbi ad Doctōris lauream requirit plures instruendos, non solum numero, sed etiam specie morali quodammodo distinctos, nimirum proficients, & incipientes: ergo si D. Ambrosius vnum tantum docuisset, & conuertisset Augustinum, non propterea Doctōris lauream assequeretur. Secundo sic argumentor ex c. 12. Daniel. vbi sic: *Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stelle in perpetuas aternitates.* in quibus verbis Doctōres Ecclesiæ definiuntur, vt D. Hieronymus, Albertus Carthusianus, pluresque alij interpretantur: atqui illi tantum dicuntur ad hunc Doctōris gradum euadere, qui multos erudiunt; ergo qui vnum tantum docuisset, ad hunc gradum ascendisse non diceretur: & proinde si D. Ambrosius plures, quam D. Augustinum, non erudisset, non posset in Doctōrum albo recenseri. Et confirmatur à simili; quia Propheta in illis verbis Doctōres stellis comparat, *Fulgebunt, inquit, quasi stella;* tum propter alias causas, tum etiam propter claritatem, & efficacitatem: atqui stellæ non vnam tantum rem illuminant, sed omnes; neque in vnam tantum benefico afflatu illabuntur, sed in plerasque sublunares: ergo etiam Doctōres, illi esse debent, qui non vnum tantum, vel alterum illuminent, sed omnem hominem venientem in hunc mundum. Tertio; quia Christus Dominus cum suos discipulos constituit, creauitque doctōres; *docete, inquit, omnes gentes,* Matth. 28. Et rursus; *Prædicate Euangelium omni creaturæ,* Marc. 16. Quasi Doctōris munus non esset, agere cum singulis tantum; sed cum omnibus; neque vnum tantum ab ignorantie tenebris in lucem veritatis, sed plurimos reuocare: ergo, qui vnum tantum docuisset, aut vni tantum prædicasset, nondum perfectum Doctōris munus omnibus partibus impleisset. Et confirmatur ex D. Paulo ad Ephes. 4. dicente, Christum Dominum constituisse Pastores & Doctōres ad consummationem Sanctorum, in ædificationem corporis Christi: atqui corpus Christi mysticum, de quo ibi sermo est, non ex vno tantum, sed ex pluribus fidelibus coalescit: ergo Doctōr non est, qui vni tantum membro curando, solidandoque vacat; sed qui pluribus inter se iungendis, coagmentandisque incumbit. Vltimo; quia Doctōres suum munus prædicando exercent, vt tradit D. Thom. in supplemento q. 96. art. 11. in corpore: atqui D. Thom. prædicatio non fit ad vnum, sed ad plures, iuxta illud, quod oratorum magister Fabius Quintilianus inculcauit, dicens; *Quintil.*

Tolleretur de rebus humanis eloquentia, si cum singulis ageremus; ergo qui plures non docet, tantum abest, ut suam perfecti Doctoris obrineat, ut ne illius quidem munus exercuisse videatur.

21.

Pars affirmativa probatur.

Pars affirmativa non minoribus rationum præsidijs fulcitur. Primo, quia laurea martyrij vnico actu charitatis erga Deum comparatur: imo in vniuersum loquendo, nullus est virtutis, siue naturalis, siue supernaturalis habitus, qui vnico eiusdem virtutis actu perfectissime elcito, perfectissime non acquiratur, ut Philosophi ac Theologi communiter ostendunt; ergo etiam laurea Doctoris, & virtus, qua Doctor constituitur, quæ est quædam charitas, siue misericordia in proximum, teste D. Thoma in supplemento citato artic. 7. ad primum, potest vnico actu perfectissimo comparari. Atqui ille actus, quo D. Ambr. docuit, & conuertit D. Augustinum, fuit perfectissimus; tum propter maximam charitatem D. Ambrosij illum exercentis: tum propter maximam vtilitatem, quam D. Augustinus toti Ecclesiæ allaturus erat: ergo propter illum tantum D. Ambrosius Doctoris laurea potuit ac debuit coronari.

D. Thom.

22.

*Christus Dominus Redemptor omnium, quæ ratiq-
ue?*

Secundo sic arguuntur: quia, ut quis Doctoris lauream assequatur, opus non est, ut effectū ipso multos doceat, & conuertat; sed quod dicat apposite ad multos docendos, & conuertendos: sed D. Ambrosius docendo, & conuertendo D. Augustinum, quam aptissime ad multos docendos, & conuertendos prædicauit: ergo ex ea tantum prædicatione Doctoris lauream comparauit. Consequentia patet. Minor videtur perspicua. Nam cum Augustinus fuerit acutissimi ingenij, solertissimiq., ad omnia argumenta eludenda, & præterea deprauatissimæ voluntatis, suis sceleribus mordicus adhærentis; prædicatione, quæ illi veritatem persuasit, cui non persuaderet? & quæ illum e suis sceleribus remouit, quem non penitus remoueret? Maior, de qua sola esse potest dubitatio, suaderet: quia ut Christus Dominus dicatur omnium hominum Redemptor, & Saluator, opus non est, ut effectū ipso omnes redemerit, & saluauerit; sed ut sufficientissimum pretium ad redemptionem, & salutem omnium obtulerit: ergo etiam, ut quis dicatur Ecclesiæ Doctor, opus non erit, ut effectū ipso plures docuerit, & conuerterit; sed quod apposite dixerit ad docendum, & conuertendum. Et confirmatur; quia laurea est præmium alicuius meriti: atqui meritum Doctoris non consistit in aliorum conuersione, cum hæc extra illius libertatem sita sit, sed tantum in eius apta prædicatione; ergo siue alij conuertantur, siue non, quod est per accidens: dummodo ipse doctor perfecte doceat, ac prædicet, quod per se requiritur, laurea doctoris acquiratur. Vnde

recte

recte D. Bern. lib 4. de consideratione ad Eugenium, monet, vt in salutem animarum incumbat, quamuis neminem conuertat. *Noli, inquit, diffidere; curam exigeris, non curationem. Denique audisti, curam illius habere; & non, cura, vel sana illum.* Vnde D. Paulus I. Corinth. 15. *Plus omnibus laboraui.* Non ait, plus omnibus fructificauit. Nouerat, quia vnusquisque secundum suum laborem accipiet; non secundum prouentum. *Reddet enim deus mercedem laborum sanctorum suorum.* Sapient. 10. non autem fructuum. Ite egregie D. Bernardus.

Bernard.

Tertio quia licet ad perfectam Doctoris lauream, plurimum instructio, & conuersio requireretur: adhuc conuersio D. Augustini sufficeret ad D. Ambrosium Doctoris laurea coronandum; ergo intentum. Probo antecedens; quia illa D. Augustini conuersio multis alijs conuersionibus aequipolleret. Nam in factis literis vnus vir nimium excellens, & facile princeps, multis alijs non solum confertur, sed etiam antefertur. Vnde Ecclesiasticus cap. 16. *Melior est, inquit, vnus timens Deum, quam decem filij impij; ab vno sensato inhabitabitur patria; & Tribus impiorum deseretur.* Quibus verbis aliqui addunt; *& vnus iustus pro toto mundo.* Vbi videre est, urbem, imo orbem, vbi habitet vnus tantum, si probus sit, esse frequentissime habitatum: tribum vero, in qua impij multi degant, esse plane desertam, ac solitariam. Hinc est, quod populus Israëliticus Regem Dauidem ad bellum contra Absalonem exire molientem, hisce verbis retinuit, ne exiret. *Non exibis, inquit, quia tu pro decem millibus computaris,* 2. Reg. 18. Quo fortasse alludens D. Chrysostomus hom 8. in Acta, *Educite, inquit, centum myriades, & vnum sanctum: scimus, quia hic plura operetur.* Exijt IESVS Naue in bellum, *& solus omnia operatus est strenue; & ita alij nihil profuerunt.* & paulo post: *Vellem, vt multitudine ornetur Ecclesia, sed multitudine probata; si autem hoc fieri nequit, saltem pauci illi probati sint.* Non videtis, quod melius sit habere vnum lapidem pretiosum, quam mille obolos? Hæc Chrysostomus.

23.

Chrysof.

Tota olim Samaria fame extabescebat; solus Helias à Deo sustentabatur, 3. Reg. 17. *Mirum non est, inquit D. Chrysof. homil. 40. ad pop. Antiochen. quia Helias vnus erat, sed totus mundus dignus non erat, qui rependeretur ei. Et mundus quidem innumera millia sunt; sed non sunt millia, cum nec ad vnius mensuram perueniant.* Ita Chrysostomus. Facit & D. Paulus, qui paucos ex illis sanctissimis Patribus toti mundo videtur prætulisse: *Quibus, inquit, dignus non erat mundus, Hebr. 11.* Vbi Theophyl. *Si vniuersam, inquit, mundi structuram cum homi-*

24.

Chrysof.

Theophyl.

tibus, qui in eo sunt, opponas hisce, non inuenies tamen, quid illis digni-

dignitate respondeat. Ita ille. Eodem allusit & Moyfes Deuter. 33. Nam Tribum Leuiticam benedictione impertiens; *Qui*, inquit, *dixit patri suo, & matri sue, nescio vos, &c. hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt.* Vbi Moyfes initio quidem loquitur singulariter, *qui dixit*; & statim pluraliter; *hi custodierunt, hi seruauerunt.* Quasi vnus tantum mundo propter Deum renuntians, multorum instar habere videretur. Quæ etiam causa fuit, cur Anna mater Samuelis, quo tempore vnicum tantum habebat filium Samuelem, nihilominus plures peperisse affirmaret. *donec*, inquit, *sterilis peperit plurimos*, 1. Reg. 2. quia vnus sanctitas innumeram aliorum multitudinem, non solum æquabat, sed etiam superabat. Ita enim Philo Iudæus in libro, quod *Deus sit immutabilis*, interpretatur. Quare cum D. Ambrosius vnum Deo genuerit Augustinum, innumeros sine dubio filios per Euangelium genuisse credendus est. Nam vnus Augustinus, & doctrina, & sanctitate innumeris alijs antecellit; & maior ex illo tantum, quam ex innumeris alijs, vtilitas in Ecclesiam redundauit. Et confirmatur; quia quemadmodum Dauid vnum superans Philisthæum, omnes censetur Philistinorum acies superasse; & Iudith vnum iugulans Holofernem, iugulasse censetur omnes Assyriorum legiones; & Christus Dominus vnum Atchidæmonem, vt appellat D. Chrysostomus, profligans, censetur profligasse omnes dæmonum cateruas, & Christianorum pedibus profligandas subiecisse: ita plane D. Ambrosius vnum superans Augustinum, omnes omnino Manichæorum, caterorumque hæreticorum exercitus superauit. Vnde ex hac vna victoria, dignus fuit, qui celeberrima Doctoris laurea coronatus triumpharet.

Philo. Iud.

P R O B L E M A I V.

Pro D. Gregorio.

*Vtrum D. Gregorius vt ilior fuerit Ecclesiæ, suo Pontificatu,
an suo Doctoratu?*

25.

VTraque dignitate insignis fuit D. Gregorius mirram Pontificis & lauream Doctoris summa cum laude coniunxit. Hæc enim duo ornamenta non debent ab inuicem in Episcopo separari. Vnde D. Paul. 1. Tim. 3. *Oportet*, inquit, *Episcopum Doctorem esse.* Quasi qui Doctor non sit, neque aptus esse possit, vt Episcopali munere fungatur. Et propterea idem Apostolus.

Apostolus, cum alia Ecclesiastica officia distinxerit, hæc duo copulauit, dicens: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas; alios vero Euangelistas, alios autem pastores & Doctores*, Ephes. 4. Discriminauit quidem alios Ecclesiæ ministros; sed hos duos, pastores & Doctores penitus coniunxit: significans vnã dignitatem sine altera minime posse coherere, vt D. Augustinus epistola 59. ad Paulinum interpretatur. Nec immerito in eundem hominem, pastoris & Doctoris dignitas debent conuenire. Nam iuxta D. Paulum ad Titum 1. ille tantum pastor eligi debet, qui potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Ad hoc autem munus palam est, perfectissimam sapientiam in Pontifice requiri. Vnde olim Deus, optimos suæ Ecclesiæ pastores promissurus, sapientes promisit: *Dabo, inquit, vobis pastores iuxta cor meum, & pascunt vos scientia & doctrina*, Ietem. 3. Neque enim aptus est ad pascendum, qui scientia & doctrina non abundet. Quare Concilium Trident. sess. 5. cap. 2. statuit, vt Episcopi non solum pastoris, sed etiam Doctoris munere fungantur; hoc est, vt non solum gubernandi, sed etiam prædicandi officium exerceant. Vtrumque igitur munus D. Gregorius summa cum laude administrauit. Sed hinc oritur dubitatio quodlibetica; vtro ex officio sanctissimi viri, Pontificatũne, an Doctõratu, maior in Ecclesiam vtilitas redundarit?

August.

Conc. Trid.

Dubitatio.

Pro Pontificatu multa congeri possunt, & Sanctorum oracula, & rationum momenta. In primis, Christus Dominus ostensus, quantam mundo vtilitatem præstiterit: *Ego, inquit, sum pastor bonus*, Ioan. 10. Non autem dixit: *Ego sum Doctor sapiens*: quasi maior ex illo munere, quam ex hoc vtilitas oriatur. Vnde D. Bernardus epistola 248. ad Papam Eugenium; nihil Ecclesiæ vtilius esse sentit, quam bonum pastorem: *Si rebus, inquit, raritas pretium facit, nihil in Ecclesia pretiosius, nihil optabilius bono vtiliq; pastore*. Proinde sicubi talis reperitur, confestim iniiciendæ sunt manus, & totis viribus satagendum, ne qua vi, ne qua arte malitiæ fructuosa promotio valeat præpediri. Ita Bernardus. Comparari possunt pastores cum arborum radicibus, iuxta illud Dauidicum Psalm. 79. *Plantasti radices eius*, hoc est, principes & pastores huius populi elegisti. Nam, quemadmodum ex radicibus haurit tota arbor succum illum vitalem, quo nutritur; ita & tota Respublica à bono Prælato spiritualia accipit alimenta, quibus proficit & vegetatur. Vnde D. Chrysost. in tractat. de Symbolo: *Quemadmodum, inquit, videns arborem foliis pallentibus, marcidam intelligis, quod aliquam culpam habeat circa radicem; ita cum videris populum indisciplinatum, sine dubio cognosce, quod sacerdotum*

26.

Argumenta
pro Pontifi-
catu.

Bernard.

Pastorum
comparatio.

Chrysost.

sius non est sanum. Ita D. Chrysostomus. Et posset quidem contrario modo etiam philosophari. Quemadmodum, qui videt arborem florentem & vernantem, sanam & vegetam non dubitat radicem, ex qua tota illa arboris amenitas dependeat: ita & qui videt Rempublicam bonis moribus instructam, optimos ei præesse non dubitat pastores, à quibus tota illa virtutum seges oriatur.

27.

Hieron.

Vestes, quibus olim summus Sacerdos in Sanctuarium penetrabat, multicolores erant, & polymito, seu phrygiano, ut vocant, opere variegatæ. Rationem reddit D. Hieronymus de veste sacerdotali: *Vt non solum, inquit, pro liberis & parentibus, sed pro cuncta creatura, & voce, & habitu precaretur.* Ex quibus verbis patet, Pontificis dignitatem sic esse comparatam, ut non solum amicis ac domesticis, sed plane omnibus, etiam inimicis & externis profutura censeatur. Eodem pertinet, quod idem Pontifex nomina filiorum Israël & in humeris & in pectore gestabat, Exod. 28. Vtrumque sane optima ratione: Nam

Arnold.

in humeris portabat, inquit Arnoldus tractat. de verbis Christi Domini in cruce, ut per hoc intelligatur, quomodo in portandis fratrum oneribus officium illud se habere debeat, quantaq; ei ex debito regiminis, sollicitudo incumbat, ut propriis humeris quem perditam ad ovile reportet. Ita ille. *In pectore vero gestabat, inquit idem Arnoldus, quia pectus eorum, qui sunt in regimine, aliud occupare non debet, quam animarum zelus.* Itaque boni pastores in salutem subditorum toto pectore incumbunt; & si quos laborum pondere pressos deprehendunt, humeris suis impositos in cælum portant.

28.

Hieron.

Ad hæc, Apostoli Ecclesiam gubernaturi sal terræ appellantur Matth. 5. quia, *ut sal, inquit D. Hieronymus, omnem cibum condit, nec est aliquid per se tam suave, quod absque eo gustum demulceat; ita mundi totius, & propria Ecclesia condimentum Episcopus est.* Addit idem D. Hieronymus ad illa verba Christi Domini: *Lucerna corporis tui est oculus tuus, Matth. 6.* Episcopum esse oculum totius Ecclesiæ; quia quantam oculi corpori, tantam Episcopus Ecclesiæ utilitatem affert & iucunditatem. Tandem, cum diabolus ex peteret Apostolos ut cribraret sicut triticum; Christus Dominus pro solo Petro dicitur orasse: *Ego rogaui pro te Petre, Luc. 23.* At cur non etiam pro aliis? Respondet optime D. Leo: *Quod aliorum status certior sit futurus, si mens Principis inuncta maneat. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum cæteris Apostolis conferatur.* Ita D. Leo. Vnde patet, quidquid boni in subditis reperitur, totum id ex bonis pastoribus redundare.

Leo.

Ultimo, ratione sic argumentor: Quia Doctor solum viam monstrat, illuminando intellectum: at vero pastor in viam deducit, trahendo voluntatem, per leges, per supplicia, per præmia. Vnde est illud Ierem. 1. ad pastorem Israël: *Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, ut euellas & destruas, & disperdas & dissipes, & aedifices & plantes.* Quanto igitur facta verbis præstant, tanto pastores vtiliores Republicæ, quam Doctores. Vnde plane D. Gregorius videtur maiorem vtilitatem Ecclesiæ præstitisse, prædicando, statuendo decreta, iubendo leges, ferendo censuras, bonis præmia, malis supplicia diuidendo, quam præstitit docendo, prædicando, scribendo; cum per hæc viam virtutis solum ostenderit, per illa ad viam salutis impulerit.

Pro Doctoratu non minora se offerunt præsidia rationum, & imprimis ex sacris literis, quanta sit eorum vtilitas, apertissime demonstratur. Facit imprimis locus ille Cant. 3. *En lectulum tu pro D. Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël; omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi; vntuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.* Quid enim lectulum Salomonis, nisi Christi Domini Ecclesiam adumbrat: Quid illi sexaginta fortes gladio armati, nisi Ecclesiæ Doctores verbo Dei instructos munitosq; designant? Vt enim Salomonis lectulum præsidarij milites tuebantur, ne qua vis hostilis in eum irrumperet; ita Ecclesiæ Doctores ipsam Ecclesiam muniunt & defendunt, ne qua hæreticorum sine inferiorum pestis in eam irruat & grassetur, vt D. Augustinus lib. 2. contra Iulian. cap. 10. interpretatur. Vni minor Doctorum vtilitas colligitur ex capite 7. Cantic. vbi Christus Dominus suam Ecclesiam alloquitus; *Collum, inquit, tuum sicut turris eburnea.* In quem locum D. Isidorus: *In collo, inquit, Doctores designati sunt, qui turri eburnea propter firmitatem & pulchritudinem comparantur, qui civitati Dei & robur præstant & decus.* Quibus verbis Doctorum vtilitatem satis aperte manifestat. Siquidem duo, quæ inter se raro ac difficile conueniunt, robur ac decus, Ecclesiæ per Doctores conferuntur. Accedit illud oraculum Daniel. 12. in quo viros probos ac iustos cum splendore firmamenti comparauit; Doctores tamen, & qui ad iustitiam erudiunt multos, cum ipsis aliorum luminibus. In quem locum D. Hieronymus in lib. de optimo genere interpretandi: *Vides, inquit, quantum inter se distent iusta rusticitas & docta iustitia? Alij stellis, alij cæla comparantur.* Quasi diceret: quanto astra cæteris cæli partibus clariora splendescunt; tanto Ecclesiæ Doctores cæteris hominum generibus vtiliores in terris commorantur. Hinc est illud Isai. 54. *Ponam, inquit, iaspidem propugnacula*

29.

30.

Fundamen-
torati.

August.

Isidor.

Hieron.

gracula

Cytil. Alex. *gnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos.* Vbi D. Cyrillus Alexandrinus, per illa propugnacula, & per illas portas, sanctissimos Ecclesiæ Doctores interpretatur: nam, vt propugnacula excludunt hostes; portæ vero admittunt ciues; ita & Ecclesiæ Doctores, tanquam propugnacula, hæreticos propulsant, & tanquam portæ, veras fidei cultores beneuolo recipiunt amplexu. Pro illis verbis: *Ponam propugnacula tua*, transferri potest ex Hebræo: *Ponam soles tuos.* Nec immerito; quia sicut in mundo nihil Sole vtilius reperitur; ita in Ecclesiâ nihil bono Doctore vtilius esse potest, qui totam non solum illuminat, sed fecundat.

31. Tandem argumentor ratione: Quia homines facilius ratione & amore, quam vi & timore gubernantur; cum ratio & amor ad eorum naturam, quæ rationalis est, propius accedat: Sed pastores potius agunt vi ac timore: Doctores autem potius ratione & amore; quia tam parce agunt cum hominibus, vt non trahere, sed inuitare illos videantur: ergo vtiliores sunt Republicæ Doctores, quam pastores. Vnde D. Gregorius docens, & prædicans, non solum verbo, quamdiu vixit, sed etiam scripto, postquam feliciter obiit, adeo vtilis fuit Ecclesiæ, vt vtilior esse non posse videatur.

P R O B L E M A V.

Pro D. Thoma.

Vtrum nomen Angelici Doctōris conueniat D. Thomæ, ratione doctrinæ, an ratione vitæ?

32. **N**ihil in scholis Theologiæ frequentius auditur, quam nomen *Angelici Doctōris*; & nihil aliud apud Theologos vulgarij habetur, quam hoc nomine D. Thomam nuncupari: quam illi appellationem omnium voces, omnium libri, omnium consensus tribuere. Dubitari potest, vnde D. Thomas meritis & consequutus sit tam illustre cognomentum? Certum mihi est, duos præcipue fontes extrixisse, è quorum altero hæc appellatio potuerit emanare, nimirum doctrinam & vitam. Incertum, vtro horum ex fonte potissimum emanarit. Quod igitur à doctrina defluerit, auctoritate & ratione suadetur. Auctoritate quidem; quia in Scriptura, qui sanam aliquam doctrinam inculcant, Angeli appellantur. Adsunt exempla prope modum innumera: Nam in primis, Deus ad Moysem: *Mittam, inquit, præcursorem tui Angelum*, Exod. 33. At quis fuit iste Angelus,

gelus, qui populo ad terram promissionis antecit? Recte Tertull. lib. aduersus Iudæos c. 9. existimat fuisse Iosue, propter miracula & oracula, quibus illum populum erudiuit: *Populum*, Tertull. inquit, *introduciturus erat Iesus in terram repromissionis, non Moyses. Angelum quidem dixit eum, ob magnitudinem virtutum, quas erat editurus, & officium Prophetæ, nuntiantis scilicet diuinam voluntatem.* Ita Tertullianus. Deinde sic confirmo alio exemplo. Erat olim populus Dei in Galgalis, & procul à lege diuina recedebat: nam ex consuetudine Gentilium vicinorum, in ritus profanos & gentilitios abibat. Ecce tibi ascendit Angelus Domini de Galgalis, & errantem populum reuocat, labentem erigit, & ad patrios mores sacrasq; caeremonias reducit, Iudic. 2. Quis porro fuit iste Angelus? Consulatur Lyranus ad eum locum, vbi dicit, ex veterum Hebræorum doctrina, fuisse egregium ducem illius populi, nomine Phineem; qui tamen ratione munitis, quod obibat, docendo & erudiendo populum, meruit Angelus appellari.

Quis ignorat illud oraculum Malachiæ cap. 2. *Labia, inquit, Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore eius; quia Angelus Domini exercituum est?* Vbi Sacerdotes non aliam ob causam Angeli appellantur, nisi quia diuinæ legis scientiam custodiunt & inculcant, vt recte D. Hieronymus ad eum locum interpretatur: *Angelus, inquit, Sacerdos Dei verissime dicitur; quia Dei & hominum sequester est, eiusq; ad populum nuntiat voluntatem.* Ita ille. Sed quid illud D. Pauli: *Licet, inquit, Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauerim vobis, anathema sit?* ad Galat. 1. Quorsum enim nominatum dicit, *Angelus de cælo?* An vllus esse potest Angelus de terra? Potest quidem, interprete D. Chrystostomo ad eum locum: nam Sacerdotes, prædicatores & Doctores, qui veram mundo tradunt nuntiantq; doctrinam, non immerito Angeli de terra appellantur. Vnde Iacobus in sua illâ mystica scala, non solum vidit proprios Angelos descendentes de cælo; sed etiam mysticos, id est, doctores & prædicatores ascendentes de terra: per utrosque enim Ecclesia Dei instruitur, & ad pietatem informatur. Iam vero illos duos Ioannes, Baptistam & Euangelistam, quis ignorat Angelos appellari? Nam de Baptista est illud: *Ecce mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam*, Malach. 3. De Euangelista vero illud Apocalypf. vii. *Ego IESVS misi Angelum meum testificari vobis hac in Ecclesia.*

Vterque autem, si res bene expendatur, Angelus dicitur; quia viam monstrat; quia veritatem testatur, hoc est, quia veram sanamq; doctrinam hominibus inculcat: ergo cum D. Thomas tam salubres doctrinæ fontes vniuersæ Ecclesiæ propinauit, non immerito Angelus appellatur.

Ra-

34.

Ratione vero, ita rem ostendo; quia Angeli sunt quidam inter Deum & homines internuntij, iuxta illud ex Psalm. 103. *Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem: seu, ut habet Chaldaeus: Qui facis nuntios tuos veloces, sicut spiritus; & ministros tuos fortes, sicut ignis.* Hoc est, qui Angelos tuos tanquam nuntios & legatos constituis, ut inter te & homines velocissime intercurrant. Nam, ut D. Paulus Hebr. 1. *Omnes, inquit, sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.* Et rursus David Psalm. 90. *Angelis, inquit, suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* In quem locum D. Bernardus, divinam erga homines providentiam admiratus: *Ne quid, inquit, in caelestibus vacet ab opere sollicitudinis nostra, beatos illos spiritus propter nos mittis in ministerium, custodias nostra deputas, nostros tubas fieri pedagogos.* Ita ille. Atqui praedicatores & Doctores, etiam Legatorum & nuntiorum munere apud homines funguntur; iuxta illud D. Pauli Ephes. 6. *Legatione fungor in catena, &c.* ergo etiam illi possunt ac debent Angeli appellari. Cum igitur D. Thomas singularis Doctor & eximius praedicator extiterit, ac proinde divinus quidam in terris legatus seu nuntius, & divinae voluntatis interpres, non immerito Angelici Doctoris cognomento debuit insigniri. Haec pro hac parte.

Bernard.

35.

Rationes
pro vita.

Quod autem hoc cognomentum à vita potius emanarit, & Angelicae vitae merito Angelicus Doctor dictus fuerit, sic ostendo; Primo: quia omnes illi, qui in terris vitae puritatem colunt, magnam habent cum Angelis cognationem. Unde D. Petrus Chrysologus serm. 143. expendens, cur de caelo missus fuerit Angelus Gabriel ad Virginem, rationem reddit: *Quia, inquit, semper est Angelus cognata virginitas: & si vultis scire, Angelicam gloriam acquirere, maius est, quam habere. Esse Angelum, felicitatis est; Virginem esse, virtutis. Virginitas enim hoc obtinet virtutis, quod habet Angelus ex natura.* Ita ille. Praeterea D. Hieronymus epistola 22. ad Eustochium c. 9. *Sciam, inquit, ut filius Dei ingressus est super terram, nequam sibi familiam instituit; ut, qui ab Angelis adorabatur in caelo, haberet Angelos in terris; nempe virgines.* Ita ille. D. Ambrosius lib. 1.

Chrysol.

Hieronym.

Ambrosius.

Hieroni.

Cyprian.

de Virginiaibus, Virgines alloquutus: *Neque mirum, inquit, si pro vobis Angeli militant, quae Angelorum moribus militatis.* Unde, cum olim Christus Dominus praedixerit, omnes Beatos fore sicut Angelos Dei in caelo, Matth. 22. asserunt gravissimi Patres, Virgines in terris iam hoc praemium obtinere. Nam D. Hieronymus lib. 1. contra Iovinianum: *Quod, inquit, alij in caelo posse: facti sunt, hoc Virgines in terra esse ceperunt.* Et D. Cyprianus de habitu Virginum, Virgines alloquutus: *Quod, inquit*

quit, futuri sumus, iam vos esse cœpistis. Vos resurrectionis gloriam in isto saculo iam tenetis: per saculum sine saculi contagione transitis. At vero D. Ambrosius lib. 1. de Virginibus: *Quod, inquit, nobis promittitur, vobis præsto est: votorumq; nostrorum usus apud vos est; de hoc mundo estis, & non estis in hoc mundo: saculum vos habere meruit, tenere non potuit.* Ita ille. En, vt omnes, qui vitæ puritatem in terris colunt, Angeli appellantur. Atqui D. Thomas, ab ineunte ætate, animi & corporis puritati conseruandæ diligentissime incubuit: ergo huius virtutis merito Angelicus Doctor nuncupatur.

Secundo accedit ratio: Nam illustria cognomenta à præcipuis victoriis oriuntur, vt est in profanis literis vulgatissimum: at illustriorem victoriam D. Thomas de concupiscentia, quam de ignorantia, reportauit; cum concupiscentia multo acrior sit hostis, omni vipera sauior, omni flamma vehementior, omni læna truculentior, omni tigride crudelior, omni denique fera immanior. Vnde est illud D. Augustini serm. 250. de tempore: *Inter omnia Christianorum certamina, duriora sunt prælia castitatis;* ergo à victa concupiscentia potius, quam ab expulsa ignorantia, Angelicus Doctor appellatur. Enimvero, non maiori iure Scipio ille magnus, cognominatur Africanus, ob euersam à se Carthaginem, quam ob carnis concupiscentiam à se deuictam, quando nimirum ab ipso etiam scæminarum conspectu modestus abstinuit. Flori flosculum lib. 2. cap. 11. delibemus: *Certum est tamen, ad profligandam prouinciam, maxime profuisse singularem ducis sanctitatem: quippe, qui captiuos pueros puellasq; præcipue pulchritudinis, barbaris restituerit, ne in conspectum suum passus adduci, ne quid de virginitatis integritate delibasse, saltem vel oculis videretur.* Vltimo accedit egregium D. Ambrosij testimonium, qui Eliam triumphantem & cœlestia Capitolia adeuntem contempletur in hunc modum: *Elias Angelis ducentibus ad cœlum raptus est, & quadriga ignea impositus, quasi in quodam triumpho ascendit.* Iure optimo ab Angelis ducitur, qui Angelicam puritatem conseruauit: æquum erat, vt apparatusissimum egisset triumphum, qui de hostibus millies triumphauit. Cæterum quinam hostes? Quas subegit prouincias Elias? Quas barbaras nationes profligauit?

Idem explicat Ambrosius: *Victor enim extiterat non gentium barbararum, sed secularium voluptatum; siquidem grauiores sunt prauis mores, quam hostes infesti, &c.* Debellauit Elias luxuriantis concupiscentiæ vires, petulantis carnis incendia extinxit, ideo igneis ad cœlum fertur quadrigis, & quasi Angelus inter Angelos siue ducentes siue applaudentes, triumphabundus ascendit. Angelum dixit D. Chrysostomus tom. 5. lib. de Virgin.

Ambros.

30.

August.

Florus.

Amb. ser. 87
de Helisæo,

37.

gin.

Chrylost.

gin. sub finem: *Qua quæso re differebat ab Angelis Helias, Helisæus, & Ioannes, veri hi virginitatis amatores? Nulla, nisi quod mortali natura constabant. Nam cætera si quis diligenter inquirat, hi nihilo minus affecti reperiuntur, quam beata illæ mentes.*

Ioan. Ieros.

Iam vero Ioannes Hierosolymitanus lib. de instit. Monach. c. 9. (si ille est huius operis auctor) principatum virginitatis in lege scripta Helix libenter contulit, & Angelis illum adæquavit. Helias, vt per puritatem castitatis, & incorruptionem suæ carnis æquaretur Angelis, se ipsum virginitate perpetua primus hominum sponte decorauit. Cum igitur D. Thomas estranem libidinis petulantiam represserit, luxuriantis concupiscentiæ ardores extinxerit & incendia; iure optimo triumphali potius Angelici Doctoris laurea coronatur ob deuictam concupiscentiam, quam ob expulsam ignorantiam.

P R O B L E M A VI.

Pro D. Bonauentura.

Vtrum D. Bonauentura rectius & humiliter egerit, frequentando Eucharistiam, an ab illa multos dies propter reuerentiam abstinendo?

38.

Antonin:

NARRAT D. Antoninus 3. p. tom. 24. c. 8. D. Bonauenturam multos dies ab Eucharistia suscipienda propter reuerentiam abstinuissè: sed cum aliquando audiendo sacro magna cum deuotione adesset, particulam quandam fractæ hostiæ ex altari deuolasse, seq; in illius os, magna cum eius voluptate ac suauitate inferuissè. Vnde potest quæstio excitari, vtrum D. Bonauentura rectius & humiliter egerit, Eucharistiam frequentando, an ab illa multos dies propter reuerentiam abstinendo? Quæstio verò locum habet, posita necessaria ac debita dispositione accedendi ad Eucharistiam: qualem supponitur D. Bonauentura sine dubio habuisse. Nam si hæc dispositio desideretur, manifestum est, longe deterius esse, Eucharistiam frequentare, quam ab Eucharistia abstinere.

39.

Quod D. Bonauentura melius egerit, frequentando Eucharistiam:

Quod igitur melius egerit frequentando; probatur primo ex Patribus, qui omnes, vnanimi consensu, frequentem Eucharistiæ vsum maxime commendant: Nam D. Ignatius epist. 14. ad Ephesios: *Festinate, inquit, frequenter accedere ad Eucharistiam, & gloriam Dei: quando enim assidue hoc ipsum agitur, expelluntur potestates Satanae.* Quibus verbis significat, ex frequentati vfu Eucharistiæ, & diuinam gloriam extolli, & satanicam super-

superbiam humiliari. Iustinus Martyr in Apologia sua ad Antoninum Pium Imperatorem, laudat veteres Christianos, non solum ciues, sed etiam opifices, & agricolas, qui octauo quoque die ad Eucharistiam recipiendam vnus in locum concuriebant. Quasi in hac communicandi frequentia magnam religionem & pietatem consistere fateretur. D. Chrysostomus in oratione de B. Philogonio tom. 3. asserit eum, qui sibi nullius mali conscius est, oportere singulis diebus ad Eucharistiam accedere. vbi illo verbo oportere, magna huius frequentiae necessitas exaggeratur. D. Ambrosius lib. 5. de sacramentis cap. 4. *Si quotidianus, inquit, est panis, cur post annum illum sumis, Accipe quotidie, quod quotidie tibi proficit.* & lib. 4. cap. 6. *Debeo, inquit, illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper habere debeo medicinam.* D. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. in Ioan. c. 37. frequentem Eucharistiae vsum maxime commendans, asserit, eos, qui frequentius communicare recusant, ab aeterna se vita procul depellere. D. August. in lib. de Ecclesiast. dogmat. *Omnibus, inquit, Dominicis diebus communicandum, sua aeo, & hortor.* & paulo post; *Communicaturus satisfaciatur lacrymis, & orationibus, & confidens de Domini miseratione, qui peccata sua confessioni donare consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus.* D. Hilarius citatus ab Algerio lib. de sacram. Eucharist. c. 22. *Qui, inquit, peccare quiescit communicare non desinat.*

Chrysoft.

Ambrosius.

Cyrl. Alex

August.

Hilar.

40.

Cyprian.

Ambros.

Chrysoft.

August.

D. Thom.

Bonau.

Carthuf.

Chrysoft.

laret

Hoc ipsum alij Patres non solum docuere, sed etiam praestiterunt: vt videre est apud D. Cyp. lib. 4. epist. 9. D. Ambr. in 1. Timothy; D. Chrysost. hom. 17. in epist. ad Hebraeos, D. Augustinum epistola 23. ad Bonifacium, D. Gregorium lib. 4. dialogorum c. 8 & alios. Imo & Scholastici Doctores cum D. Thoma 3. p. q. 80. art. 10. ac tandem ipse D. Bonaventura in 4. d. 12. Carthusianus ibidem, & alij docent, absolute loquendo, melius esse, Eucharistiam frequentare, quam ab Eucharistia abstinere. & probant; quia Christus Dominus carnem suam appellauit cibum, & sanguinem suum, potum, Ioan. 6. Vt, sicut homines cibo & potu frequenter vtuntur; ita corpore & sanguine Christi Domini frequenter vtentur. Enimvero necesse est, vt fame pereat, qui his epulis abstinerit. Belle regius Vates Psalm. 8. *Omniem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt usque ad portas mortis, &c.* Vbi diuinum epulum pro omni illa esca accepit Greg. Nyssenus tract. 1. in Greg. Nyss. Psalm. c. 8. cuius qui fugiunt dulcedinem, sibi mortem conciliant. Vt Adamus, dum huius escae se abstemium praebuit, & vitales fructus non gustauit, dum illos pra oculis haberet. Optime D. Chrysostomus in Psalm. 1. *Huius ligni esum cum recu-*

Mendoça Viridarium.

I

Rupert.

ſaret, in contrarium incidit, &c. quaſi diceret: lethales fructus guſtauit; quia vitales negligens non accepit. Imo Rupertus fatalem Angelorum ruinam ab huius epuli abſtinentia ortam fuiſſe arbitratur. Sic ait in Exod. cap. 16. Hic Panis, victus, & vita Angelica ſubſtantia eſt. Nam in eum deſiderant Angeli proſpicere; quod quia contempſit facere Angelus, cecidit, & factus eſt diabolus, qui & huius panis ſempiternam patiens inedia, eſt pallidus, & mors illum ſequitur, &c. Si ergo validiſſimos ſpiritus tanti epuli inedia ſic contiuit; qualiter conterentur imbelles homines, ſi diuino hoc conuiuio ſe abſtinerint? Vnde Drogus lib. de ſacrament. paſſi. infelicem illorum iuget inedia, qui ſemel tantum in anno ad hoc ſplendidum conuiuium accedunt. Abſaloni ſimiles iudicat, qui, vt 2. Regum 14. dicitur, ſemel in anno tondebat; quia grauabat eum caſaries, &c. Pulchre Drogus: Propterea lucis beatæ viſionem perdidit Abſalon; quia grauabat eum caſaries, & non niſi ſemel in anno tondebat, &c. Miſeri proſecto illi, ac infelices, qui non niſi ſemel in anno tondentur; & criminibus prægrauantur, ne conuiuium nuptiale adire cogantur. Enim vero, ſi qui ſæpe hoc roborantur pane, deficient; quas oſtentabunt vires, qui vel nunquam, vel raro? Vide Chriſti milites, relicta non bene parma, fugientes, quamuis paulo ante hoc ſcuto præmunos. Audio Bernardum egregie notantem ignauiam. Qui reſecti paulo minus deſecerunt, quid ieiunii fecerunt? ſerm. 3. in Dominica Palmarum. Tandem confirmatur ratione: Quia frequentia Eucharistiæ oritur ex charitate; abſtinentia ex timore: atqui charitas nobilior eſt, quam timor: ergo & frequentia, quam abſtinentia. Cum igitur D. Bonauentura. Eucharistiã frequentauit, rectius & humilius ſe geſſit, quam cum ab illa abſtinuit.

Drogus.

Bernard.

Quod autem rectius egerit abſtinendo, ſuadetur primo. Nam veteres eremita non ſolum multos dies, ſed etiam multos annos reuerentiæ cauſa ab Eucharistiã abſtinebant: vt de Paulo primo Eremi cultore, D. Benedicte, plumbusque al. js vulgare eſt. Imo D. Franciſcus, proptet huius reuerentiam ſacramenti, nunquam ad ſacerdotium aſcendit. Et D. Marcus Euangelista, ne vnquam aſcendere cogeretur; mirabili exemplo digitorum ſibi præſcindi voluit. Qui omnes non arguuntur de puſillanimitate, ſed potius de humilitate laudantur. Et poſſunt ſe tueri exemplo Chriſti Domini, qui in carne mortali ſemel tantum moriturus communicauit. Hinc eſt, quod S. Romualdus, Camaldulentiſis Ordinis inſignis Abbas, ſuis religioſis præcepit, vt quo die in oratione tepidius ſe gererent, & mente liberius vagarentur, eodem à ſacro faciendo reuerentiæ cauſa

41.

*Argumenta
in oppoſita
quaſtionis
partem.*

cauſa

causa abstinerent. Huius rei singulare edidit documentum D. Gregorius cognomento Magnus; qui, ut refert Ioannes Diaconus in eius vita, augustissimo Eucharistiæ sacramento se priuauit, quasi in penam cuiusdam negligentiae, quam in pauperem se commississe existimauerat. Cum igitur hæc omnia laudabilia humilitatis & reuerentiæ exempla iudicentur, eadem laude dignum iudicari debet illud, quod præstitit D. Bonauentura, multos dies ab Eucharistia abstinendo. Non festinus, sed lentus accedas ad has epulas, si placet Clementis Alexandrini placitum. *O admirabile mysterium? veterem & carnalem nos iubet exuere corruptionem, quemadmodum & uetus nutrimentum. Alit autem noua Christi diata effectos participes, &c.* Quasi uelit ea nos moderatione diuinam hanc ambrosiam participare, seu gustare, qua illi, qui diata curantur, ad cibos maiores accedunt, ut suauitatem illius epuli sentite mereamur.

Ingens discrimen inuenio in miraculo panum; iam enim saturantur quinque millia, iam quatuor millia. Vbi discrimen? Quando quinque millia pane saturantur, superfuerunt duodecim cophini fragmentorum; at non tot residui, quando saturantur quatuor tantum millia. Elegantem reddit rationem D. Ambrosius ad Luc. 9. *Cur quinque milibus hominum plus redundat, quatuor milibus minus, quia quatuor millia ista triduo cum Christo fuerunt, & ideo ampliozem cælestis pabuli alimoniam receperunt, &c.* Iure optimo, triduo in ediam sustinentes, splendidiori epulo saturantur. Lentus accede ad hoc adijciale, & diuinum conuiuium, si expleri desideras. Attende Euangelij nuptias, ubi magna Mater festinauit ad Filium, ut deficientibus præsto succurreret; ille autem; *Quid mihi & tibi est mulier? nondum uenit hora meu.* D. Irenæus ad hunc locum egregie: *Properante Maria ad admirabile uini signum, Dominus reprehendens festinationem, dixit: Quid mihi & tibi est mulier? nondum uenit hora mea, &c.* Expende illud, *properante ad admirabile uini signum.* Ipsa nimirum Deipara, sanctitatis exemplar, quasi retardatur, vel ad hanc conuiuij ymbra accedere, dum festina properat; ut discas, mature & lente, ad verum ac regale Eucharistiæ conuiuium discumbere.

Vnde sic probo secundo. In Scriptura multi laudantur, recedentes à Christo Domino propter reuerentiam; ut D. Petrus, dicens: *Exi à me; quia homo peccator sum, Domine.* Luc. 5. Vbi D. Ambrosius; *Admirabatur, inquit, dona diuina, & quo plus meruerat, hoc præsumebat minus.* Sic & Centurio, dicens: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum,* Matth. 8. De quo D. August. sermon. 74. de tempore; *Tecto, inquit, non recipiebatur.*

piebat, corde recipiebat: quanto humilior, tanto capaxior, tanto plenior. Colles enim aquam repellunt, valles implentur. Sic præterea & Geraseni, qui ex pulso dæmone, & præcipitato in mare cum grege porcorum, rogabant Christum Dominum, vt transiret à sinibus eorum, Matth. 8. In quem locum D. Hieronymus: *Quod, inquit, rogant, vt transeat à sinibus eorum, non de superbia hoc faciunt, vt nonnulli arbitrantur, sed de humilitate, qua se presentia Domini indignos iudicabant.*

Hieron.

44.

Neque solum à Christo Domino, sed etiam ab arca fœderis, in qua Christus Dominus representabatur, veteres homines propter reuerentiam longe recedebant. Nam arca de Iordane egressa, sic alloquitur populum Iosue: *Sequimini, inquit, sitq; inter vos & arcam spatium cubitorum duorum millium, Iosue 3.*

Lyra.

Propter reuerentiam enim arca, inquit Lyra, *propius non accedebant.* Quin etiam Dauid, cernens Ozam ex attractu arca interceptum, extimuit, & noluit eam diuertere ad se, 2. Regum 6.

Carthuf.

quia, vt ibi exponit Carthusianus, ex effectu diuinæ iustitiæ motus fuit ad reuerentialem Dei timorem. Cum igitur horum omnium modestia, & à Christo Domino, & ab arca recedentium, laudabilis censeatur; quid mirum, si modestia D. Bonauenturæ, ab Eucharistia propter reuerentiam abstinentis, maxime commendetur? *Vltimo sic argumentor; quia licet frequens Eucharistiæ vsus cum debita dispositione maxime laudabilis sit: tamen id non tollit, quo minus aliquando homines, propter aliquem vtilem finem, ad illius abstinentiam diuino instinctu impellantur: vt pote ad refræmandos nimium temerarios & audaces in Eucharistia sumenda, vel ad aliquid simile. Hoc autem modo incitatum fuisse D. Bonauenturam, inde colligitur; quod à Deo non reprehendatur: imo potius tam insigni miraculo ad eundem vsus beneuole reuocetur.*

PROBLEMA VII.

Pro D. Paulo.

Vtrum D. Paulus sua eloquentia veteres oratores superarit?

45.
Rationes

*quæ probant
D. Paulum
non fuisse
eloquentem.*

Multa sunt, quæ ostendere videantur, D. Paulum nullis eloquentiæ prædictis ex cultum fuisse; sed potius omnibus artis oratoriæ præceptis destitutum. *Primo sic argumentor. Eloquentia à patria, in qua quis natus & nutritus est, magna ex parte proficiscitur: Nam qui in patria rudi, & impolita nascitur, &*

citur, & qui inter rusticos & incultos homines nutritur; quid nisi pingue, crassum, inurbanum, ac plane rusticum loquatur? Atqui D. Paulus natus erat in Cilicia; vt ipsemet Act. 21. & 22. testatur: cuius regionis lingua rudis erat & subrustica, barbara, & solæcisimis aspera. Vnde D. Chrysof. homil. 4. in 2. ad Timotheum, testatur Ciliciam à Roma, in qua sapientia & eloquentia maxime florebant, & viæ spatio, & gloriæ merito, longissime distare: hoc est; sicut Roma bonis artibus excellentissima erat, ita Ciliciam incultissimam fuisse: ergo Paulus patria rusticitate donatus, ab vsu floridioris eloquentiæ quam longissime recedebat.

Patria D.
Pauli.
Chrysof.

Secundo sic argumentor. Eloquentia minimum debet esse congrua, & Grammaticæ legibus conformis: Si enim oratio correctæ & emendata non sit, quo pacto erit culta & ornata? Atqui D. Paulus aliqua loquendi incongruitate laborabat, & aliquando in solæcisimos impingebat: ergo tantum abest, vt eloquentiam coluerit, vt etiam à Grammatica videatur alienus. Minorem, in qua sola est difficultas, sic ostendo. Et vt alijs exemplis superfedeam, quibus grammaticalia vitia in Pauli oratione conuinci possunt, in epist. ad Ephes. cap. 3. sic habetur: *Ego Paulus, vincitvs Iesu Christi, &c. Notum mihi factum est sacramentum.* Vbi quis non videt, illum casum rectum, *Ego Paulus*, in quandam obliquitatem grammaticalem incidisse, cum nullo verbo terminetur; quod Grammaticæ leges exigebant: sed addatur; *Notum mihi factum est sacramentum?* Quod vitium adeo expressum D. Hieronymus ad eum locum recognouit, vt excusandum non censuerit; sed tantum boni æquique consulendum; & spiritui, quo D. Paulus, potius sensus, quam verba attendebat, condonandum. Nos, inquit, *quotiescumque solæcisimos, aut tale quid annotamus, non Apostolum pulsamus, vt maleuoli criminantur; sed magis Apostoli assertores sumus, qui absque Rhetorico nitore sermonis, & verborum compositione, & eloquij venustate, totum ad fidem Christi mundum traduxit.* Vnde ad doctrinam Pauli refertur potest illud eiusdem Apostoli; *Habemus thesaurum in vasis fictilibus*, 2. Corinth. 4. 7. vt recte interpretatur Origen. homil. 9. in Numer. Nam spiritus Apostolicæ doctrinæ, thesaurus erat scientiæ sapientiæ Dei. Sed verba, in quibus ea doctrina includebatur erant vasa fictilia; *quia sermones Apostoli, inquit Origenes, erant viles, & contemptibiles; eo quod nulla arte Grammatica expoliti videbantur.* & eodem modo lib. 4. Periarchon cap. 1. ad finem, exponit, dicens, in vilibus & incomptis verborum vasculis, diuinæ sapientiæ thesaurum abscondi. Vt eo magis diuinæ potentiæ virtus effulgeat, quo minus humanæ eloquentiæ fucus misceatur.

46.

Hieronym.

Origen.

Itaque Apostolus non solum Rhetoricæ, sed etiam Grammaticæ legibus solutus loquebatur.

47. **Quintil.** Tercio argumentor in hunc modum. Oratio ex eloquentiæ præceptionibus composita, teste Quintiliano, adeo clara & perspicua esse solet, ut tanquam Sol incurrat in sensus: & sicuti hi nulla difficultate Solem radiantem intuentur, ita omnes qui adsunt, oratorem eloquentem nulla difficultate assequantur. Atqui oratio D. Pauli adeo obscura est, & tam multis difficultatibus impedita & intricata, ut difficillime intelligatur: ergo procul ab eloquentiæ legibus excurrit; nec illam perspicuitatem & candorem, & lacteum flumen, qua eloquentia manat, imitatur. Probo minorem, quæ sola indiget probatione. Nam D. Pet. in 2. epist. canonica cap. ult. num. 6. loquutus de Epistolis Pauli; *In quibus, inquit, sunt quadam difficulta intellectu.* Et deinde notat hanc difficultatem tantam esse, ut inde hæretici occasionem sumpserint, varios in errores abeundi. Origenes vero præfatione in epist. ad Rom. *Paulus, inquit, eloquiis nonibus interdum confusus, & minus explicitis utitur.* Accedit D. Epiphanius hæresi 64. *Apostolus, inquit, distortis verbis in medium coniectis, obscuram quidem & occultatam facit lectionum, & laborationem.* Et paulo post addit, tantam esse hanc orationis obscuritatem, ut saltem ijs, qui negligenter, & oscitanter eius scripta legunt, aliquando incoherentia, & dissona dicere videatur. Quin etiam D. Irenæus lib. 3. aduersus hæreticos cap. 7. significat, Apostolum adeo in loquendo obscurum esse, ut, si quis eius lectioni solertissimus non attendat, non solum incongruentia, sed etiam blasphema legere arbitretur. Denique, cum epistolas Pauli tanta interpretum multitudo explicandas suscipiat, & in veris earum sensibus eruendis tota veterum Patrum, recentiorumque Interpretum industria sudet & laboret, plane conuincitur, satis obscura, & quodammodo ænigmatica esse Pauli oratio, quæ non nisi tantorum O Ediporum, ut ita nominem, commentationibus illuseretur. Quæ igitur eloquentiæ lux, ubi tanta est obscuritatis caligo.

48.

Quarto non parum efficax ita construo argumentum. Veræ ac germanæ eloquentiæ proprium est, de quacumque re proposita, ornate, grauitate, & copiose dicere: hoc enim esse proprium oratoris officium, Rhetores communiter definiunt. Atqui D. Paulus non poterat satis expedite, & luculenter disserere de multis rebus, quas animo concipiebat, & quæ tractandæ atque explicandæ offerebantur; ergo sine dubio dicendi inopia atque difficultate laborabat. Maior & consequentia patenti minor suadetur. Quia D. Paulus huius suæ penuriæ non ignarus, discipulo suo Tito, ad exprimenda sui animi sensa, interpre-

preto

prete utebatur, vt colligitur ex ipsius verbis 2. Corinthiorum 2. *Cum, inquit, venissem Troad. in propter Euangelium Christi, non habui requiem spiritui meo, eo quod non inuen. rim Titum fratrem meum; sed profectus sum in Macedoniam.* scilicet, ad illum requirendum. Quem locum D. Hieronymus epistol. 150. ad Hedibiam q. 11. expendens, inquit; cur Apostolus tam ægre tulerit absentiam Titi, eiusque præsentiam tam diligenter requisierit? & respondet; quia, cum D. Paulus diuinorum sensuum maiestatem, digno non pollet Græci eloquij explicare sermone, habebat Titum interpretem, vt illius quodammodo ore loqueretur. Ergo, inquit, *contristatur; quia prædicationis suæ fistulam, organumque, per quod Christo caneret, non inuenerat.* Hieron.

Ex quibus patet, D. Paulum, etiam in Græca lingua, quæ illi erat patria & natiua; quippe quam natus & nutritus in Tharso Ciliciæ, a prima ætate imbiberat, fuisse quodammodo rudem, & elinguem, & aliena opera ad prædicandum indiguisse: & quemadmodum Moyse, tardioris, & impeditioris linguæ legislator, vnus Aaronis eloquentia ad Pharaonem commo-
nendum utebatur; ita & D. Paulum, suam dicendi imperitiam Titi facundia compensasse. Vnde rursus D. Hieron. in epist. 151. ad Algasiam, q. 10. confirmat, quod D. Paulus de se ipso dixerat 2. Corinth. 11. vbi se vocauit imperitum sermone; & rationem reddit. *Profundos enim, inquit, & reconditos sensus lingua nen explicat. Et cum sape sentiat, quid loquatur; id tamen in alienas aures puro non potest transferre sermone. Quippe, se ipsam interpretari cupiens, inuoluitur.* Non habebat igitur Apostolus eam dicendi vbertatem, quæ in vera eloquentia efflorescit. *Quinto & ultimo* efficacius argumentor. Quia oportebat ad maiorem Euangelicæ prædicationi fidem faciendam, vt D. Paulus nullis eloquentiæ præceptis institutus, nullis oratoriæ præsidij munitus ad prædicandum Euangelium prodiret; ergo re vera imperitus sermone, & ab arte dicendi maxime alienus, ac peregrinus, vniuerso orbi prædicauit. Consequen-
tiam nemo inficiabitur. Antecedens efficaciter confirmo: Nam si Apostolus dicendi vi, & culta oratione, & comptis verbis, ac denique omnibus phaleris & lenocinijs & pigmentis oratoriæ facultatis uteretur, non diuina virtute, sed humana gratia totum orbem ad Euangelium traxisse crederetur, dicereturque non diuina potestas, sed oratoria efficacitas de gentibus triumphasse; vnde tota eius prædicatione non diuina, sed humana putaretur, quod non erat exiguum Euangelicæ auctoritatis detrimentum. Dum autem totius expertis eloquentiæ celebratissimos eloquendi artifices, & architectos superata,

49.

bat, & ad res difficillimas credendas etiam inuitos & reluctantes subigebat; non humana, sed diuina præfidia, totum hoc negotium perfecisse censebantur. Quod ad fidem confirmandam, & illustrandam plurimum conducebat.

50.

Oportebat igitur, vt maximus Gentium Doctor, & Euangelij prædicator, non humana eloquentia valeat, sed diuina tantum virtute niteretur. Quod ipsemet Apostolus disertissime confirmauit 1. Cor. 1. *Miser me Christus, inquit, euangelizare, non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi.* & rursus cap. 2. *Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humana sapientia verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Quibus verbis, alijsque similibus, quibus frequenter vtitur, palam ostendit, & suam loquendi imperitiam, & optimam huius imperitiæ rationem; ne scilicet prædicationis fructus humanæ eloquentiæ potius, quam diuinæ potentæ tribueretur. Sed totum hoc argumentum luculentissime illustrarunt D.

Ambrosius.
August.
Chrysof.

Ambros. in c. 6. Lucæ, D. August. lib. 22. de ciuit. c. 9. D. Chrysof. hom. 3. & 6. in primam ad Corinth. & homil. 4. in secundam ad Timoth. & cæteri Interpretes communiter, ad citata loca Apostoli. Quare non est, quod in illo diutius immoremur: Atque hæc pro hac parte.

51.

Argumenta
pro D. Pauli
eloquentia.
Laurent.
Valla.

Sed non sunt pauciora argumenta, quæ Paulum disertissimum, & eloquentissimum confirmare videantur. Quibus forte ductus Laurentius Valla, in præfatione ad librum quartum elegantiarum, eo excurrit, vt diceret D. Paulum nulla re magis, quam eloquentia valuisse; sed homo Grammaticus nullam maiorem laudem esse putabat, quam quæ ex arte dicendi sumeretur, cum tamen D. Paulus, licet in hæc arte fuerit eximius; tamen pluribus alijs sapientiæ, & virtutis ornamentis multo excellentior emereret. Sed interim eius eloquentiam paucis confirmo. Primo sic. D. Paulus lingua & Hebræa & Græca utebatur, vtramque vero studiosissime coluit & exercuit; ergo in vtraque eloquentissimus fuit. Probo minorem quoad Hebræam. Nam Apostolus, teste D. Hieronymo in epist. 35. ad Algaiam q. 10. sermonem in vernacula lingua habuit disertissimum: quippe Hebræus ex Hebræis, & eruditus ad pedes Gamalielis, viri in lege doctissimi. Quod iterum repetit in apologia ad Ruffinum, & in epist. 150. ad Hædibiam q. 11. & passim alibi. Quoad Græcam vero suadetur: quia D. Paulus natus & nutritus fuit in Tharsis Ciliciæ, vt diximus: in Tharsis autem omnia honorum artium, & præsertim Philosophiæ ac oratoriæ studia mirum in modum floruerunt. Vnde Strabo lib. 14. suæ Geographiæ, *Tantum, inquit, Tharsenses studium incessit Philoso-*

Strab.

Philosophia & disciplinarum, quas Encyclicas dicunt, ut superauerint Athenas & Alexandriam; & si quis alius locus nominari potest, ubi Philosophorum & artium ad humanitatem pertinentium schola haberentur. Cum igitur D. Paulus in vrbe Philosophiæ & Rhetoricæ altrice natus & educatus fuerit, & alioqui genium & ingenium ad has artes excolendas acerrimum habuerit; quis dubitet illum dicendi facultate præstantissimum euasisse?

Secundo argumentor in hunc modum: D. Paulus præstantissimos totius Græciæ Philosophos coluit & euoluit; quorum testimoniis suas epistolas passim insperfit, ut obseruauit D. Hieronymus in epistola 84. ad magnum oratorem Ruffinum. Hieron. Nam scribens ad Titum cap. 1. refert illud ex Poëta heroico Epimenide: *Cretenses semper mendaces, mala bestia, ventres pigri.* Rursus in 1. ad Corinth. 15. citat ex Poëta Lyrico Menandro illum senariolum: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Præterea Act. 17. Athenientes Poëtarum lectioni deditissimos ad suum Poëtam Aratum remittit, dicentem: *Ipsius enim & gentis sumus.* Atque adeo Gentilium Poëtarum testimoniis Gentiles ipsos conuincit. *Didicerat enim,* inquit D. Hieronymus, *à vero David, extorquere de manibus hostium gladium; & Golia superbissimi caput proprio mucrone truncare.* Ergo ab his ac similibus libris, quibus veteris eloquentiæ fontes claudebantur, singularem facundiam haurire potuit, qua inter prædicandum ac disputandum vteretur.

Tertio sic argumentor: Vis eloquentiæ ab effectu cognoscitur. Nam qui dicendo auditoribus persuadet, eorumq; voluntates facile inflectit, censetur eloquentiæ præsidiiis munitus: atqui D. Paulus tam efficaciter auditoribus persuadebat, ut quæcumque in partem trahere illos vellet, facile sequerentur: ergo singulari arte dicendi præcellebat. Probo illam minorem; nam cum apud Felicem Iudææ præsidem, de iustitia & castitate, & iudicio futuro disputaret, Felix, homo Gentilis, & à vera doctrina alienus, toto animo tremefactus expauit, Act. 24. Rursus, cum apud Regem Agrippam diceret, eumq; ad fidem suscipiendam inuitaret, Agrippa Pauli oratione non leuiter commotus: *In modico,* inquit, *tubes me Christianum fieri,* Act. 26. quasi parum iam abesset, ut Pauli persuasionibus inflecteretur. Iam, cum apud Festum Romanum præsidem de rebus ad fidem pertinentibus disputaret, Festus tantam dicendi vbertatem, tantamq; copiam admiratus: *Insanis, Paule,* inquit; *multa te litera ad insaniam conuertunt,* Act. 26. Vbi ingenuè fatetur, eximiam quandam sapientiam in Pauli verbis redundare. Vnde D. Hieronymus in Apologia contra Ruffinum, rectè monet, Hieron.

non fuisse imperitum sermone, neque per singulas sententias corruentem, quem Festus sedens pro tribunali tantopere dicentem admirabatur. Tandem, cum in Areopago diceret, ubi superbissimi iudices, & acerrimi censors audiebant; vnus eorum Dionysius, omnium fortasse facile princeps, & alij cum eo, sic dederunt manus, & submiserunt colla, vt statim ad fidem conuerterentur, Act. 17. Quis ergo dubitare queat, Paulum inter præstantissimos oratores numerandum, ne dicam supra omnes euehendum?

54.

Quarto, non infirmum ab auctoritate sic conficio argumentum: Nam Pauli eloquentiam multa tam ab Ethnicis, quam à Patribus; tam à profanis, quam à sacris auctoribus elogia & encomia celebrarunt: Ergo nemo, nisi temerarius, dicere audebit, eloquentiæ gloria caruisse. Pater consequentia, Antecedens sic ostendo: nam Lystrenses existimantes Paulum non humana, sed diuina quadam eloquentia præstantissimum, vocabant eum Mercurium; quoniam erat dux Verbi, Act. 14. Vt sicut Mercurius inter superos eloquentiæ dono excellebat; ita Paulus inter homines nihilo inferior haberetur. Nam, vt notat D. Chrystomus lib. 4. de sacerdotio versus finem, Paulus non tam à signis, quam ab eloquentia Mercurius dicebatur. Quod ex eo confirmat; quia antequam Paulus vlium ederet miraculum, tam mirabilis in eloquendo videbatur, vt innumeri ex vtroque populo Iudaico, ac Gentili auditores, ad eius vim dicendi facile inflecterentur. Idem D. Chrystomus citato loco, præstantissimis totius antiquitatis oratoribus Paulum tantummodo confert.

Chrysof.

Hieron.

Si quis, inquit, audire velit, Isocratis tersum lanorem, Demosthenis amplam sublimitatem, Thucydidis verendam maiestatem, Platonis excellentem dignitatem; non alium, quam Apostolum Paulum sibi proponat audiendum: quasi in vno Apostolo omnium veterum oratorum prærogatiuæ includerentur. Iam vero D. Hieronymus in epist. 50. ad Pamachium: *Paulum, inquit, quotiescunque lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua: & paulo post: videntur quidem verba simplicia, & quasi hominis rustici; sed quocumque respexeris, fulmina sunt.* Idem D. Hieronymus in epist. 61. ad Pamachium: *Paulus, inquit, electionis vas, tuba Euangelij, rugitus leonis nostri, tonitruus gentium, flumen eloquentiæ Christiana.* His encomiis congruenter D. Chrystomus hom. 32. in epistolam ad Romanos, docet,

Chrysof.

non tantum terrorem tonitua ac fulmina hominibus incutere, quantum Pauli oratio vel ipsi dæmonibus incutiebat. Sed ne quis putaret Pauli eloquentiam semper fuisse terribilem & minacem, nunquam vero dulcem & suauem; recte D. Chrystomus oratione de laudibus Pauli, vocauit ipsum Apostolum, os

Chri-

Christi, & Spiritus sancti lyram. Vt, si Christus Dominus modo apud homines loqueretur, non alio, quam Pauli ore loqueretur. Si Spiritus sanctus aliquam apud homines pulsaret lyram, non aliam pulsaret, quam Pauli linguam, quæ dicendi suauitate iucundissimum concentum edere videretur. Quod iterum D. Chrysof. lib. 4. de sacerdotio iam citato, confirmat exemplo iuuenis Eutyebi, qui, vt Act. 20 habetur, Apostolum suauiter dicentem vsque ad mediam noctem attentissimus audiebat, quouique vocis suauitate delinitus, imo & consopitus, ex altissimo cœnaculo, vnde audiebat, in terram decidit; casu quidem examinatus in corpore, sed cantu Pauli excitatus in animo.

Quinto & vltimo sic argumentor: Si quid obstatet, quo minus dicamus Paulum fuisse eloquentem, esset ipsiusmet confessio, qui 2. Corinth. 11. se imperitum sermone, ingenue confitetur: sed hoc non obstat: ergo. Probo minorem; quia, vt recte D. Augustinus lib. 4. de doctrina Christiana c. 7. interpretatur, August. D. Paulus permissiue loquebatur: id quasi concedendo obretatoribus, non, tanquam id verum agnosceret, confitendo. Ac si diceret: Quamuis sim impertus sermone, vt vos falso existimatis; certe non sum expers scientiæ. Alioqui D. Paulus, vt loquitur D. Hieronymus epist. 130. citata ad Hedibiam, q. 11. Hieron. vir fuit doctissimus, & eruditus ad pedes Gamalielis; qui habebat scientiam scripturarum, & diuersarum linguarum gratiam possidebat; ipso testante: *Gratias ago Deo, quod omnium vestrum lingua loquor*, 1. Corinth. 14. & rursus idem D. Hieronymus in Apologia aduersus Ruffinum, non dicit, Apostolum Græca facundia caruisse, sed tantum, *Graciam, inquit, facundiam contemnebat*; vel certe, quod erat humilitatis, dissimulabat. Itaque Paulus eloquens erat; quamuis in sua eloquentia totum persuasioneis robur non collocaret; qui in solo Deo suæ spem victoriæ delegebat. Vnde non tam Paulus eloquentiam, quam eloquentia Paulum sequebatur, teste D. Augustino proxime citato, vbi sic: *Sicut Apostolum præcepta eloquentiæ sequutum fuisse non dicimus; ita, quod eius sapientiam sequuta sit eloquentia, non negamus*. Atque hæc pro hac parte.

Hanc difficultatem sic in vtramque partem agitatam, ita breuiter definio, duplicem eloquentiam distinguendo: *Vnam*, leuem, mollem, fallacem, adulatricem, iuueniliter exultantem, Sirenium cantibus persimilem; &, vt aiunt, phaleratam, pigmentatam, calamistratam; ac denique, solum ad blandiendum auribus, & ad colligendam auram popularem, & ad præstigijs quasdam inducendas comparatam. *Alteram*, grauem, masculam, maturam, cygnæa quadam canitie venetandam, succi & sanguinis plenam, virium neruorumq; fecundam, quæ tota

ad

55.

August.

Hieron.

Hieron.

August.

56.

Resolutio
questionis.

ad excolendos animos, ad extirpandos errores, ad persuadendas virtutes, ad totam Rempublicam bonis moribus expoliendam & informandam, efficaciter enitatur. Igitur asserimus, Paulum, nullum cum illa priori commercium habuisse; cum hac posteriori, maximum; non quæsisse in dicendo flores, sed vires: non verborum aucupia, sed rationum momenta: non seruisse auribus, sed animis profuisse: & in huius studio eloquentiæ sic elaborasse, ut inter omnes omnium sæculorum oratores facile princeps videatur.

P R O B L E M A V I I I .

Pro codem.

Vtrum D. Paulus abundantius omnibus Apostolis laborarit?

57.
*Rationes
pro parte
negatiua.
Probatur
primo.*

Pars negatiua suaderi potest *primo*, ratione temporis. Nam cæteri Apostoli diutius, quam Paulus, laborarunt. Probo; quia cæteri Apostoli primum vocati sunt à Christo Domino, qui tanquam paterfamilias exiit primo mane conducere operarios in vineam suam: conduxit autem cæteros Apostolos; qui proinde prima hora venerunt, & portarunt pondus diei, & æstus: at vero D. Paulus multo serius venit ad laborandum in vinea, scilicet vndecima hora, iuxta illud: *Nouissime autem omnium tanquam abortiuo visus est & mihi*, 1. Corinth. 15. 8. ergo non potuit abundantius, quam cæteri Apostoli, laborare. Valet consequentia; quia magnitudo laboris penes durationem magna ex parte mensuratur. Si igitur D. Paulus non laborauit diutius, neque abundantius laborasse censendus est.

58.
*Probatur
secundo.*

Secundo ratione persecutionis. Nam cæteri Apostoli grauiiores, quam D. Paulus, persecutiones pertulerunt. Quod sic ostendo; quia cæteri Apostoli easdem cum Christo Domino persecutiones perpeffi sunt; cum scilicet Iudæi tulerunt lapides, ut iacerent in eum, Ioan. 8. 59. cum eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vsque ad supercilium montis, ut præcipitarent illum, Luc. 4. 29. cum denique accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum, Matth. 26. 50. In his enim omnibus non exiguum vitæ suæ periculum incurrerunt; quia periclitante magistro discipuli pariter cum eo periclitabantur. Ut interim omittam plurimos itinerum labores, maris tempestates, paupertatis angustias, famis sitisq; molestias, hominum opprobria, atque odia intestina, cæteraq; huius
gene-

generis incommoda, quæ libenter vna cum Christo Domino lubierunt, ipso Christo Domino attestante: *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis*, Luc. 22. 27. In quibus omnibus Apostoli grauissime laborarunt. Atqui D. Paulus, qui in vita mortali Christo Domino non adhæsit, nullos cum illo labores huiusmodi sustinuit: ergo non abundantius, quam cæteri Apostoli, laborauit.

Tertio, quia cæteri Apostoli per grauiores cruciatus, quam D. Paulus, vitam pro Christi confessione profuderunt: ergo non minus, quam D. Paulus, laborarunt. Probatur antecedens, quia D. Paulus vno ictu iugulatus animam exhalauit: quod mortis genus inter violenta sine dubio breuissimum & suauissimum censetur: at vero cæteri Apostoli non sic. Nam D. Petrus cruci affixus, & inuerso corpore, vt maior esset doloris sensus, supremum edidit spiritum. D. Andreas biduo è patibulo suspensus, magnis cruciatibus efflauit animam. D. Bartholomæus post pellem à toto corpore detractam iugulatur. D. Iacobus & lapidatur, & ex altissimo loco præcipitatur, & impacto ad caput, fullonis fuste exerebratur. D. Thomas multis iaculis confossus mortem pulchra per vulnera oppetiit, & sic de cæteris. Imo & ille dilectus Domino Ioannes, si non mortem per tormenta, saltem tormenta ad mortem inferendam quam acerbissima sustinuit, dolio feruentis olei immersus. Abundantius igitur cæteri Apostoli, quam D. Paulus, pro fide & religione laborarunt.

Nihilominus pars affirmatiua patet ex testimoniis ipsius Pauli, qui non vt vanus suarum laudum ostentator, sed vt verus suorum laborum ad ædificationem totius Ecclesiæ scriptor: *Abundantius*, inquit, *omnibus laboraui*, 1. Corinth. 15. Vbi se anteponebat non solum Pseudoapostolis, qui non tam veros labores subibant, quam simulabant; sed etiam ipsis Apostolis, qui plurimos reuera labores pro fidei propagatione & Euangelij prædicatione patiebantur: vt D. Thomas 2. Corinth. 11. interpretatur.

Probatur primo ex laborum multitudine, quorum ipse longissimam seriem euoluit: *Vsque in hanc horam*, inquit, *& esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & calathis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, Maledicimur, & benedicimus; persequutionem patimur, & sustinemus; blasphemamur, & obsecramus; tanquam purgamenta huius mundi facti sumus: omnium peripsa vsque adhuc*, 1. Corinth. 4. Vbi non solum vitæ, sed etiam honoris detrimenta, quæ plurima sustinebat, proponuntur. Et rursus: *In laboribus*, inquit, *plurimis; in carceribus abundantius, in plagis supra modum:*

59.
Probatur
tertio.

Apostolorum
interitus
varij.

60.
Pars affir-
matiua o-
stenditur.

61.
Probatur
primo.

in

in mortibus frequenter, 2. Corinth. 11. Et ibi latissime prosequitur verberationes, lapidationes, naufragia, pericula, insidias, ieiunia, paupertatem, vigilias, & innumera alia incommoda, quibus in singulos dies pro Christi Domini gloria obruebatur. Quæ laborum pondera tam erant grauiæ & frequentia, vt non laborare, sed animam exhalare quotidie videretur; iuxta illud eiusdem Apostoli testimonium: *Quotidie morior propter vestram salutem, fratres*, 1. Corinth. 15. Quod expendens D. Chrysostomus homil. 1. de laudibus Pauli, notat, alios quidem Apostolos semel mortuos fuisse: *Paulus vero*, inquit, *semetipsum per singulos dies immolabat, quotidie moriens, & consummans voluntate martyrium*. Et statim docet veteres Patriarchas in laborum tolerantia nulla ex parte cum Paulo conferendos: *Nam Abel*, inquit, *semel à germano interfectus est. Paulus vero tot mortes sustinuit, quot dies in predicatione vixit. Quasi per singulos dies predicando & periclitando moreretur*. Deinde *Abraham filium voluit immolare; at vero Paulus semetipsum millies immolauit; innumerabilia per dies singulos pericula sustinendo, propriisq. mortibus maximam securitatem aliis comparando*. Tandem adamantinam vocat Pauli animam, quæ nullis persecutionum ictibus cedebat, nullis tursionibus frangebatur: vel ipso Iob, singularis exemplo patientiæ, tolerantior. *Quæ enim*, inquit, *Iob corpore, hæc Paulus mente sustinuit*. Iobus quidem non multos dies laborando transegit: Paulus autem annis plurimis in agone perdurans, aduersus tentationes innumeras, omni lapide durior fortiter consistebat. Iobus à tribus amicis tentabatur; sed Paulus à cunctis infidelibus, & à falsis fratribus opprobria sustinebat, computatus ab omnibus, atque maledictus. Itaque faciles ac leues veterum Patriarcharum labores videbuntur, si cum his, quos Paulus sustinuit, conferantur.

62.

Probatur
secundo.

Probatur secundo, ex amplitudine, immensitateq. terrarum, quas Paulus peragravit. Quod patet imprimis ex ipsius Apostoli testimonio: *Ab Ierusalem*, inquit, *per circuitum vsque ad Illyricum repleui Euangelium*, Roman. 15. Et vterius notat, se, cum nullum iam haberet in illis regionibus locum, quem non adiret, quem non peragraret, de profectioe in Hispaniam cogitare cepisse. Quare D. Thomas ad eum locum: *Nullus*, inquit, *Apostolus per tot loca predicauit & annuntiauit Christum, vt Paulus*. Quod D. Chrysostomus homil. 29. in citatam epistolam ad Romanos, ingeniose colligit, ex illis verbis, *per circuitum. Infinitas*, inquit, *urbes, & gentes, & populos, & regiones vno complectitur verbo, cum dicit: Per circuitum*. Cuius id expressit idem D. Chrysostomus hom. 1. de laudibus

D. Thom.

Chrysof.

Pauli:

Pauli : Terram , inquit ; ac mare ; Graciam ac barbariam , omnemq; prorsus , quanta est , sub caelo , regionem , quasi volitans circumiuit . Et homil. 2. addit , plures terrarum plagas vni Paulo , quam vlli Angelorum commissas . Angelis , inquit , *sape diuersarum gentium cura commissae est , sed nullus eorum ita creditum sibi populum gubernauit , vt Paulus vniuersum gubernauit orbem .* Et statim : *Michaëli gens commissae est Iudaeorum ; Paulo vero terra , ac maria , atque vniuersi orbis habitatio .* Vnde sic constringitur argumentum : Quisquis plura terrarum spatia circumuagatur , haud dubium , quin magis labore , ac fatigetur , sed D. Paulus plura terrarum spatia , quam caeteri Apostoli , peragravit : ergo dubitandum non est , abundantius omnibus laborasse .

Probat^{63.}ur tertio ex celeritate cursus , quo orbem circumegit . De Palladio cursore quodam Romani imperij celeberrimo , ac celerrimo , dicere solebant ad Theodosium Imperatorem eius Principes ac Dynastæ , cum festiuo quodam plausu ; Palladium fecisse Romanum imperium breue & angustum : quia tanta illud celeritate circuibat ac perlustrabat , vt breue & angustum videretur . Ita refert Nicephorus lib. 14. cap. 21. Quid vero Paulus ? Non modo Romanum imperium , sed vniuersum orbem exiguum reddebat & angustum , ob variam celeritatem , qua illum percurtebat . Vnde D. Thomas in cap. 15. epistolæ ad Romanos , D. Paulo accommodat illud Iob 38. *Quis dedit vehementissimo imbri cursum ? vt significaret , quanta celeritate imber in terram fertur ; tanta quidem Apostolum totam terram circumire .* Imo , non vt imber , sed vt aliger , terram circumibat . Non enim ambulare videbatur , sed volare . Quod D. Chrysostr. citatus expressit , dicens : *Apostolum totam sub caelo regionem , quanta , quanta est , volitando circumisse .* Et iterum : *Tanquam pennatus , inquit , totum docendo peruenit orbem , & velut incorporeus , labores omnes , periculaq; orbe currendo contempsit .* Vbi mira Pauli velocitas in toto orbe obeundo demonstratur : tum , quia aligeris animalibus confertur , quæ per aëra quam ocyslime feruntur : tum , quia incorporeis & spiritalibus mentibus comparatur , quæ à loco in locum breuissimo temporis spatio commeant , & transferuntur . Vnde sic conficio argumentum : Quo longiora spatia breuiori tempore percurruntur ; eo necesse est , vt maiori contentione , & proinde maiori defatigatione cursus peragatur . Sed D. Paulus longissima spatia breuissimo tempore confecit : ergo dubitandum non est , in tanta percurrendi orbis celeritate maximum laborem subiisse .

Probat^{64.}ur quarto ex indocilitate , ne dicam immanitate gentium , quarto .

tium, quas emolluit. Nam sub initium suæ conuersionis prædicauit in Synagogis Iudæorum, Act. 9. vt impleretur illud: *De Sion exiuit lex, & uerbum Domini de Ierusalem.* Postea uero ad exteras nationes digressus, non modo Phœniciam, Syriam, Ciliciam, Cappadociam; sed etiam alios incultos populos, etiam inhumanos, Saracenos, Persas, Armenos, cæterosq; barbaros, ad mansuetudinem Euangelicam traduxit. Quod ipsemet Apostolus insinuauit, dicens: *Prædicauit Euangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum de eo, &c.* Roman. 15. Hoc est; prædicauit Euangelium gentibus barbaris & incultis, nulla prorsus ueræ fidei religionisq; notitia imbutis & informatis: & proinde, multo difficilius & laboriosius imbuendis & informandis. Vnde D. Chrysostr. ad eum locum homil. 29. *Vides, inquit, illuc occurrentem, ubi plus erat laboris, ubi plus sudoris?* Ex quibus sic arguuntur: Eo magis laborat doctor & prædicator, quo rudior & ignarior est auditor; sed D. Paulus incultissimis & inhumanissimis gentibus prædicauit; ergo abundantius omnibus laborauit.

Chrysostr.

65.
Probatur
quinto.

Probatur quinto ex magnitudine studiorum D. Pauli. Non enim uerbis tantum, sed etiam scriptis Ecclesiam docuit & instruxit. Nam cum plerique Apostolorum nihil scripserint, alij paucas Epistolas scripserint; D. Petrus duas, D. Ioannes tres, D. Iacobus unam, D. Thaddæus alteram, omnes simul septem; solus Paulus duplicato labore scripsit quatuordecim. Vnde D. Augustinus in Psalm. 130. *Videtis, inquit, fratres, quod modo in Ecclesia, Pauli Apostoli Epistola uigent, magis quam Coapostolorum eius. Alij enim non scripserunt, sed tantum loquuti sunt in Ecclesia. Alij autem, qui scripserunt, nec tantum, nec tanta gratia scripserunt.* Ex quo loco sic deducitur argumentum: Scriptoris munus difficillimum ac laboriosissimum est; propter continua studia & perpetuas uigilias, & innumeras alias difficultates, quas includit: sed D. Paulus in hoc munere, latius & uerius, quam cæteri Apostoli, excurrit, ut ex dictis patet; ergo omnium abundantissime laborauit.

66.
Probatur
ultimo.
1. Tim. 5.

Ultimo probatur ex incredibilem paupertate, quam prædicando tolerauit. Nam cum cæteri Apostoli ex Euangelio uictitant: *dignus enim est operarius mercede sua:* tamen D. Paulus arctiorem paupertatis uiam ingressus, Euangelium annuntiabat sine sumptu. Quod ipse non semel testatur: Nam in primis 1. Corinth. 9. ostendens sibi licitum fuisse, aliquem ex labore prædicandi uictum colligere, ad uitam sustentandam, qualem cæteri Apostoli colligebant: *Nunquid, inquit, non habemus potestatem manducandi & bibendi, sicut cæteri Apostoli,*
& fra-

& fratres Domini, & Cephas? quasi diceret: Habemus utique. Et statim: sed non, inquit, *visi sumus hac potestate. Omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi.* & paulo post: *Domini ordinavit is, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio vivere. Ego autem nullo horum usus sum. Bonum est mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis euacuet, &c.* & paucis interpositis: *Qua est, inquit, merces mea? ut sine sumptu ponam Euangelium.* Quibus verbis ostendit Apostolus, & suam viuendi rationem in summa rerum inopia transactam; & suum animum ad hanc paupertatem perferendam tam obfirmatum; ut profusus mori, quam ex Euangelio vivere præoptarit; & suam de hoc suo predicandi instituto sententiam talem esse, ut nullam aliam ex suo labore mercedem sperarit, quam omni profusus sui laboris mercede caruisse.

Rursus 2. Corinth. II. *Cum essem, inquit, apud vos, & egerem; nulli onerosus fui. In omnibus sine onere me vobis seruasti, & seruabo.* Item 1. Thess. 2. *Memores, inquit, estis laboris nostri, & fatigationis. Nocte ac die operantes, ne quem vestrum grauaremus, predicauimus in vobis Euangelium Dei.* Quod iterum repetit 2. Thessal. 3. *Neque gratis, inquit, panem manducauimus ab aliquo; sed in labore; & in fatigatione, nocte, & die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.* Tandem Act. 20. *Argentum, inquit, & aurum, aut vestem nullius concupiui. Ipsi scitis, quoniam ad ea, quae mihi opus erant, ministrauerunt manus istae.* Ex quibus omnibus ita conficio argumentum D. Paulus etiam ea commoda; quibus licite frui poterat, & quibus cæteri Apostoli iustissime fruebantur, auerlabatur: & eos paupertatis labores, quos citra vllam censuram declinare poterat, vel temperare, & quos cæteri Apostoli reuera sine vlla nota, declinabant, vel temperabant, ipse constantissime patiebatur; ergo sine dubio omnibus abundantius laborauit.

67

PROBLEMA IX.

Pro eodem.

Vtrum D. Paulus sine vlllo humilitatis dispendio suas laudes euulgari?

Certum est, D. Paulum suas laudes sapius euulgasse, & suas virtutes palam in lucem, & in omnium aures intulisse, *D. Paulus* vt eius epistolas legenti facile patebit. Nam in ep. ad Rom. c. 8. *suas laudes* Mendocæ Viridarium. K com. predicauit.

68.

commendat suam in charitate constantiam. *Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, &c. neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei.* In eadem epist. c. 9. commendat suum animatum zelum; *Optabō ego, inquit, anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Quem zelum vterius commendat 1. Corinth. 9. *Factus sum, inquit, infirmis infirmus, ut infirmos lucrificarem: omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos.* & rursus 2. Corinth. 11. *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?* Deinde suam viuendi asperitatem non leuiter commendat 1. Corinth. 9. *Sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Suum prædicandi feruorem, & spiritum 1. Corinth. 2. non mediocriter laudat; *Sermo, inquit, meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humane sapientia verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis.* Suos vero labores quam lautissime, & effusissime de prædicat 2. Corinth. 6. *In omnibus exhibemus nosmetipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, &c. & passim alibi de hac re luculentissime spatiatur.*

69.

Iam vero suas reuelationes palam omnibus euulgat. 2. Corinth. 12. *Veniam, inquit, ad visiones & reuelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim raptum usque ad tertium cælum, &c.* Tandem suæ virtutis perfectionisque progressum vsque ad finem vitæ dilucide inculcat 2. Tim. 4. *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ.* Mitto alia innumera præconia, quæ D. Paulus de se suisque rebus passim spargit, & inquit; an hoc facere potuerit sine vlllo suæ humilitatis dispendio, & sine vlllo vanæ ostentationis periculo? Pars, quæ assentit D. Paulum non debuisse proprias laudes euulgare, suadetur.

70.

Probat
ab auctori-
tate.

Plinius Iu-
nior.

Chrysof.

Primo ab auctoritate: nam in primis vulgatissimum est illud verbum: *Laus in ore proprio vilescit.* Vnde est illud egregie dictum à Plinio Iuniore lib. 8. epist. 1. ad Saturninum: *Id, quod, inquit, magnificum referentio alio fuisset, ipso, qui gesserat, recensente, vane scit.* Certe D. Chrysof. hom. 5. de laudibus Pauli, eos, qui se laudant, dementia, imo & infamiae condemnat. *Extrema, inquit, dementia est, nulla imminente necessitate, proprijs se laudibus decorare. Non est hoc secundum Deum loqui; iudiciū est istud infamiae.* Ita Chrysof. Denique sacer ipse parabolarum auctor; *Laudet, inquit, te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua,* Prouerb. 27. 2. Ex quo sic argumentor. Non modo profani, sed etiam sacri, imo & canonici scriptores docent, proprias laudes à nemine prædicandas, sed potius silentio inuoluendas:

soluendas: ergo probare non possunt proprias laudes à D. Paulo decantatas fuisse.

Secundo probatur exemplo, in primis D. Petri, qui, cum habuerit illustrissimam de cælo reuelationem in fauorem Cornelij hominis Gentilis, Act. 10. eam tamen ipsi Cornelio non manifestauit: non aliam profecto ob causam, interprete D. Chrysoftho hom. 24. in Acta, *nisi, quia erat, inquit, alienus à vana gloria.* Quasi cum hac maxime coniunctus esset, si à proprijs laudibus non abstineret. Deinde exemplo Ioannis Evangelistæ, qui, cum in sinu Christi Domini recumberet, non se Ioannem proprio nomine, sed communi vocabulo discipulum dilectum appellauit. *Scilicet, inquit D. Cyrillus Alex. lib. 9. in Ioan. c. 15. nomen suum celauit; ne inanis glorie causa diligi se à Christo dicere videretur.* Idem Ioannes, cum scriberet comprehensionem Christi Domini in hortu; *Sequebatur, inquit, IESVM Simon Petrus, & alius discipulus;* Ioann. 18. Hic vero discipulus alius non erat, quam ipse Ioannes. Cur igitur proprio se nomine non expressit? Respondet egregie D. Chrysofth. hom. 82. *Quia, inquit, rem præclaram narrat, quod alijs fugientibus ipse sequeretur; ideo & suum nomen silet, & Petrum sibi proponit.* Tandem exemplo Christi Domini, de quo Esaias cap. 42. *Non clamabit, inquit, nec audietur vox eius foris, hoc est, in suas laudes minime effunderetur: nulla suarum laudum commendatio ex ore proprio personabit.* Vnde rogatus aliquando à patre pro filio dæmoniaco, *Omnia, inquit, possibilia sunt credenti;* Marc. 9. Non sine mysterio dixit, *credenti,* vt eius fidem stabiliret; non autem sibi operanti, ne suam potetiam laudarer. Suscitaturus filiam Archifsynagogi; *Non est, inquit, mortua puella, sed dormit,* Luc. 8. Vbi somnum pro morte vsurpauit, interprete Procopio, ad iactantiam euitandam; vt non tam mortuam, quàm sopitam excitare videretur. Vnde sic argumentor: Sanctissima Christi Domini, aliorumque Apostolorum exempla, monent, à proprijs laudibus abstinere, easque profundo silentio præterire: ergo non videtur laudandus D. Paulus, cum proprias laudes euulgauit. Et confirmatur multis ipsius Pauli testimonijs. In primis laudo illud 2. Cor. 12. *Scio hominem raptum vsque ad tertium cælum.* Sed quare raptum, & non potius ductum? Respondet egregie Bernardus de grad. humil. *Vt videlicet si tantus Apostolus raptum se dicit fuisse, quo nec doctus sciuit, nec doctus potuit ire, me qui procul dubio minor sum Paulo, ad tertium cælum nulla mea virtute, nullo meo labore peruenire posse præsumam? qui enim ducitur, ex hoc ipso, quod ducentem sequitur, laborare conuincitur, & aliquid ex se agit, vt ad destinatum locum protrahatur; ita vt dicere possit: Non autem ego, sed gratia Dei*

71.

Probatur
ab exemplo.

Chrysofth.

Cyrril.

Chrysofth.

Procop.

Bernard.

mecum, 1. Corinth. 15. Qui vero rapitur, non suis viribus, sed alienis innixus, tanquam nescius quocumque portatur. Hæc ille. Ac si, cum semel & inuitus propriam gloriam ostenderet, simul ipsam sibi ignorantiam detrahendam fore modestus arbitraretur. Mitto alia.

72.

Tertio probatur ratione. Quia, qui se ipsum laudat, suam prodit imprudentiam, gignit inuidiam, fidem non meretur: ergo nemo sanus suas debet laudes prædicare. Probatur antecedens, ostendendo singula. Prodit suam imprudentiam: quia imprudentiæ genus est, proprias opes manifestare, cum periculo, fore, ut diripiuntur: ergo & suas laudes euulgare, cum periculo, fore, ut contemnantur. Gignit inuidiam: quia, qui proprias laudes iactat, alienas obscurat: ergo in aliorum odium & inuidiam incurrit. Fidem non meretur: quia, quo quis alteri prior, & amior, & cognatior est, eo magis suspectum de illius laudibus testimonium perhibet: sed nemo alteri esse potest tam vicinus, & cognatus, & amicus, quam quisque sibi: ergo nemo potest testimonium magis suspectum, fideque indignum, quam vnusquisque de se ipso, perhibere.

Probatur primo.

D. Paulus suas laudes sanctissime prædicauit.

Nihilominus pars, quæ asserit D. Paulum in suas laudes congruentissime, & sanctissime excurrisse, indubitata est. Primo, quia D. Paulus, cum fuerit canonicus scriptor, non proprio affectu, sed diuino Spiritu ad scribendum agebatur; nec tam erat præcipuus scriba, quam calamus scribæ velociter scribentis: ergo proprias laudes euulgando nullam iactantiam incurrebat, sed suam Deo obedientiam præstabat.

73.

Probatur secundo.

*Secundo, quamuis laus in ore proprio vilescat, cum ad propriam ostentationem profertur; tamen, cum ad proximorum ædificationem ordinatur, iustissime, & sanctissime procedere censetur: atqui D. Paulus non ad ostendendum se ipsum, sed ad ædificandos proximos suas laudes prædicabat, ergo non inaniter, sed vtiliter in suas laudes excurrerat. Maior & consequentia patent. Minor probatur ex D. Chrysofostomo hom. de verbis Apostoli: *Vtinam sustineretis, &c.* Vbi docet, Apostolum inenitabili quadam necessitate coactum fuisse ad se ipsum laudandum. & statim explicans hanc necessitatem; docet fuisse exemplum, & ædificationem fidelium. *Apostolus, inquit, asserit, dignitatem, & meritum; ne vnus peccator deinceps animum abijciat, quando Paulum videt, postremum omnium peccatorum, tamen libere seruatum.* Ita ille. *Quis enim peccator de diuina misericordia desperet, qui Paulum peccatorum omnium primum, ut ipse loquitur, subito factum Apostolorum principem contempletur?**

Chrysofost.

74.

Probatur tertio.

Tertio, quia alij sanctissimi heroës suas laudes fusissime prædicarunt,

runt, quin vllam iactantiæ notam incurrisse censeantur: ergo & D. Paulus credendus est, non ad captandam vanam gloriam, sed ad ædificandam totam Ecclesiam suas laudes prædicasse. Patet consequentia; cum non debeat peior de D. Paulo, quam de antiquis Patriarchis suspicio haberi. Probatur antecedens. Nam Moyses de se ipso: *Erat, inquit, Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra*, Num. 12. Iob item de se ipso: *In omnibus his non peccauit Iob labiis suis; nec stultum quid contra Deum loquutus est*, Iob 1. Tandem Ezechias: *Obsecro Domine, memento, queso, quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto; & quod bonum est in oculis tuis, fecerim*, Isai. 38. & sic de aliis. Quemadmodum igitur veteres illi Patriarchæ suas laudes euulgarunt, nec tamen in laudationibus suis euanuerunt; quia non propriam, sed diuinam gloriam, & animarum salutem spectabant; ita plane & D. Paulus se ipsum absque vilo humilitatis dispendio commendauit, quia se laudando, non suæ, sed diuinæ gloriæ, & animarum saluti inferuebat.

P R O B L E M A X.

Pro eodem.

Vtrum D. Paulus, in paradysum raptus, diuinam essentiam intuitus fuerit?

Pars negatiua, Parrum ac Theologorum testimonijs, sacrarum literarum suffragijs, rationum momentis confirmatur. Ex Patribus eam tenet D. Dionysius Areopag. de cœlesti Hierarchia c. 4. vbi docet, *Theophanias*, hoc est, diuinas apparitiones, quæ in sacris literis referuntur, non esse immediate in essentia diuina, *quam nemo, inquit, vidit, neque videbit, scilicet in hac vita; sed esse secundum aliquam formam spectabilem, imaginabilem, aut intelligibilem, huius tamen vite statui congruentem*. Et rursus in lib. de mystica Theologia cap. 1. docet, Moysen in monte non vidisse Deum, *est enim, inquit, inuisibilis, sed locum, vbi stetit*. Aperte significans, Deum in hac vita à nemine videri potuisse. Idem tenet D. Irenæus lib. 4. aduersus hæreses, cap. 37. vbi docet, veteres Prophetas non vidisse manifeste faciem Dei, sed quasdam Dei dispositiones, hoc est, typos & figuras, ac symbola, quibus diuina natura quodammodo inuoluta agnoscebatur. Et confirmat ex Ezechiele, qui cum c. 1. cœlestem paradysum descripsisset, subdidit statim cap. 2. *Hæc*

75.

Pars negatiua suadetur ex PP.

Dio. Areop.

Irenæus.

est visio similitudinis gloria. Non gloriam simpliciter appellauit, sed similitudinem gloriae; Ne quis putaret, inquit Irenæus, Prophetam proprie uidisse Deum.

76.

Tertull.

Accedit Tertullian. lib. aduersus Praxeam, c. 14. ubi docens, neminem Prophetarum, claram de Deo notitiam in hac vita habuisse, subdit, *Inuenimus, inquit, à multis Deum visum, secundum hominum capacitates, non secundum plenitudinē diuinitatis.* Et probat; quia si ullus Prophetarum, Deum videret secundum plenitudinem diuinitatis, moreretur, iuxta illud, Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Et tamen iacobus Deum vidit, nec tamen obiit, iuxta illud, Gen. 32. Vidi Dominū facie ad faciem, & salua facta est anima mea; ergo non vidit secundum plenitudinem diuinitatis, sed secundum hominis capacitates. Concinit Clemens Alexand. lib. 5. Stromatum; ubi pro-

Clem. Alex

uocat ad veteres Poetas, quos naturales Theologos appellat, asserentes, *Deum in hac vita à nemine videri.* Nam Orpheus

Orph.

de Deo loquutus, subdit, *Nullus & ipsum mortalis cernit, vorū omnes aspiciit ipse.* Quasi Deum pariter constituat inuisibilem,

Plato.

ac videntem, vt sicut omnia videri, ita à nemine videatur. Deinde rem confirmat ex Platone, docente, *Deum nec spectabile esse, nec effabilem.* Quam doctrinam suspicatur ipse collegisse Ethnicum Philosophum ex sacris literis, quas aliquando prelibauerat. Nam lib. Exod. c. 20. dicitur Moyses accessisse ad caliginem, in qua erat Deus. Quasi Deus in hac vita non nisi per caliginem obscure cognoscatur. Ac tandem notat ex Ioan. 1. solum Unigenitum, qui est in sinu Patris, tanquam oculatum testem, enarrare posse, quæ ibi continentur; ceteris omnibus esse illū finem inaspectabilem, & ineffabilem, vt appellat. Diferentissime

Nazianz.

de hac re D. Greg. Nazianz. or. 34. quæ est secunda de Theologia, philosophatur. Nā, percurrens veteres Patriarchas, & Prophetas, qui Deū vidisse in sacris literis referuntur, Noë, Abrahamū, Iacobū, Manue, Isaiam, Ezechielem, cōcludit: *Nec Iacobus, inquit, ipse, nec quisquam eo sublimior, ad huc usq; diem, gloriarī potuit, se totā Dei naturā oculis usurpassē.* Et paulo post de his omnibus præstantissimis viris loquutus, subdit: *Neq; hi, de quibus loquor, neq; quisquam alius eiusdem ordinis, Dei naturā aut vidit, aut alijs prodidit, & patefecit.* Atque statim ad Apostolum Paulum progressus, non obscure significat, hanc clarā Dei cognitionem, neq; tanto gentium Doctori communicatā.

77

Molin.

Suar.

Vasq.

Suadetur

ex sacris li-
teris.

Mitto alios Patres statim citandos, quos aliqui Scholastici sequuntur, qui à Molina 1. p. q. 12. ar. 11. disp. 2. Suar. Vasq. tom. 1. in 1. p. disp. 56. c. 1. citantur, quibus ipsi libentius subscribunt. Suffragantur sacre literæ, in primis illis communibus locis, in quibus negant clarā Dei visionem vili viatori communicatā.

Exod. 33.

Exod. 33. *Non videbit me homo, & uiuet.* Quo ex loco satis colligitur, eos Patriarchas, qui in sacris literis dicuntur Deum uidisse, non clare, sed obscure uidisse; alioqui non remanerent superstitites, sed statim morerentur, vel potius ad eam uisionem habendam præmorerentur. Ioan. 1. *Deum nemo uidit unquam: Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.* Vbi D. Chrysof. hom. 14. D. Cyrill Alex. lib. 1. cap. 22. Theophylact. & alij, discrimen constituunt inter Christum Dominum, & cæteros homines. Vt, sicut Christo Domino uisio beatifica collata fuerit in hac uita; ita cæteris omnibus denegata significetur.

Chrysof.
Cyril. Alex
Theophyl.

Quod apertius Christus Dominus expressit, dicens: *Non quia Patrem uidit quisquam, nisi is, qui à Deo est, hic uidit Patrem,* Ioan. 6. Quasi diceret: Sicut ego solus à Patre natus sum; ita ego solus uidi Patrem. Ipse Paulus 1. Tim. 6. *Quem nullus hominum uidit, sed nec uideri potest:* quod Apostolus affirmat, multo post tempore, quam in paradysum raptus est: proindeq; etiam de seipso asserit; Deum eatenus non uidisse. Deinde sunt propria loca, quibus beatifica uisio denegata à postolo videatur. Nam is, cum loqueretur de iis, quæ uiderit in suo illo raptu ad tertium celum, 1. Cor. 9. *Nonne, inquit, Christum Iesum Dominum nostrum uidi?* Vbi Tertul. lib. aduersus Praxeam, c. 15. recte obseruat, dixisse Apostolum: *Uidi Christum, non autem, uidi Patrem:* ut significaret, non ipsam essentiam, sed humanitatem à se uisam. Præterea, ipse Apostolus, cum de suo raptu manifestius egit, 2. Corint. 12. solum dixit: *Audiui arcana uerba, quæ non licet homini loqui;* non ait, uidi, sed *audiui*, ut stando in uerbi proprietate, non uisionem, sed doctrinam aliquam indicaret; non dixit uerbum, sed *uerba*, ut insinuaret se non cognouisse ipsam essentiam, quæ est unice una, sed plura alia mysteria, quæ illi reuelarentur; additq;, *quæ non licet homini loqui*, scilicet carnali, & terrenis desideriis impedito: non autem, quæ non possum homini loqui: ut reuera diceret, si ipsam intueretur essentiam, quæ ineffabilis est, & ininterpretabilis ad dicendum. Denique ipse Apostolus suam cognitionem semper imperfectam testatur. *Ex parte, inquit, cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Et statim: *Idemus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.* Et rursus: *Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.* 1. Cor. 13. Quibus uerbis constituit discrimen inter tuam notitiã, quam ut uiator habebat, & quam ut comprehensor sperabat: ut sicut hæc clara futura est; ita illa obscura semper esse significetur.

78.

Tertull.

Tandem accedit ratio. Quia in principiis uniuersalibus Scripturæ, nulla exceptio admittenda est, sine aliquo magno aut Patrum, aut Scripturæ fundamento: Atqui uniuersalia Scripturæ principia sunt, *neminem in hac uita Deum clare uidisse,*

79.

Suadetur
ratione.

vt ex dictis patet; neque vllum alicuius exceptionis fundamentum in sacris literis inuenitur: ergo non est temere asserendum D. Paulum ad hanc claram Dei visionem in hac vita eleuatum. Confirmatur; quia huius visionis cognitio non erat necessaria Apostolo in hac vita, seu ad nullum finem vtilis videbatur: ergo non est concedenda. Consequentia patet. Probo antecedens. Quia vel necessaria erat ad præmium, vel ad mediũ prædicationis. Non ad præmium; quia hoc in statu huius vitæ non confertur: non ad medium prædicationis, quæ sola ratio necessitatis assignari posset, vt scilicet tantus Gentium Doctõr a Deo clare viso ad prædicandum instrueretur: vt de illa auditores suos edoceret. Sed hæc ratio nulla est, nam cum essentia sit ineffabilis, nihil ad fandum, seu ad prædicandum, Apostolo, visa conferret. Atque hæc pro hac parte.

80.

Pars affirmatiua probatur ex PP. August.

Pars affirmatiua, quod D. Paulus in hac vita Deum clare intuitus fuerit, pari modo suadetur primo auctoritate Patrum. Nam illam expresse tenet D. Aug. epist. 112. cap. 12. & 13. & lib. 12. de Gen. ad literam cap. 27. & 28. nec existimat aduersari huic sententiæ locum illum Exod. 33. *Nõ videbit me homo, & viuet.* Quia intelligendus est de vita carnali, & corporeis concupiscentijs dedita. Quasi sensus sit; Deum clare in hac vita non videbit, qui carnalem vitam, & sensibilibus voluptatibus mancipatam viuet; alioqui, qui a corporeis illecebris, & sensuum commercio se abstraxerit, Deum etiam in hac vita clare videre non repugnat. Vnde cum Paulus viuens in carne, carnis concupiscentijs præmortuus fuerit, Deum clare potuit intueri. Idem tenet

Gregor.

D. Greg. lib. 18. mor. cap. 28. Quamuis enim dicat; neminem in hac vita Deum videre posse, & propterea in contrariam partem citari soleat; tamen statim addit, *Nisi carnalibus vitis præmoriatur, & æternitatis amore instammetur.* Vnde Apostolus, qui licet in corpore viueret, tamen in spiritu ambulabat, & dicebat;

Galat. 2. Anselm.

Viuo ego tam non ego. viuit vero in me Christus, Deum clare videre poterat. Consentit D. Anselm. in 2. ad Cor. 12. vbi postquã dixit, D. Paulum non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem Deũ vidisse, subdit, *Cur autem non credamus, quod tanto Apostolo Doctõri Gentium, rapto ad istam excellentissimam visionem voluerit deus demonstrare vitam, in qua post hanc vitã videndus est in æternum.* Accedit Hugo Victorinus annotationibus in 2. ad Cor. q. 34. vbi etiam rationem huius priuilegij

Hugo. Viçt

inculcat *Non est, inquit, mirũ, nec incredibile, quia sic Deus seruo suo dilectissimo beatitudinem & gaudium futurum præostendere potuit, vt firmus in eius dilectione, & seruitio perduraret.*

81.

Probat ex Scholasticis D. Thom.

Neq; defunt Scholastici Doctõres, qui hanc partem tuçatur. D. Th. 1. p. q. 12. art. 11. & 2. 2. q. 175. art. 3. & q. 10. de veritate, art. 11. ad

art. 11. ad 1. & in 4. dist. 49. q. 2. art. 7. Henr. in summ. art. 24. q. 2. Hentiq.
 Dur. in 3. dist. 31. q. 3. & in 4. dist. 49. q. 6. & in prologo q. 3. Gab. Durand.
 in 4. dist. 49. q. 2. art. 3. Maior ibid. q. 12. Arg. q. 4. Sot. q. 2. art. 4. Gabr.
 Fernar. 3. cont. Gent. c. 47. Capr. in 3. dist. 31. Scot. in 2. dist. 3. q. 9 Argent.
 & alij. Quis ergo dubitet hanc partem magno auctorum præ-
 sidio firmatam esse, cui duo illa clarissima Theologiæ lumina,
 D. Aug. & D. Tho. vt innumeros alios præteream, adstipulan-
 tur. Probatur secundo sacræ paginæ oraculis: Nam Paulus di-
 citur raptus in tertium cælum, quod D. Th. 2. 2. q. 175. ar. 3 ad 4.
 interpretatur, in tertiam beatorum spirituum hierarchiam: vt
 non solum cum Angelis in infimo choro residentibus, sed et-
 iam cum Seraphinis in supremo commorantibus perfectissima
 Dei visione fruere. Dicitur præterea raptus in paradysum:
 hoc est, interprete D. Chryl hom. 26. in poster. ad Corinth. in
 gloriam. Et statim addit: hunc paradysum esse illum, quem Do-
 minus latroni promisit, *Hodie mecum eris in paradiso*, Luc. 23.
 Itaque sentire videtur D. Paulus, eo raptum fuisse, quo venit
 & latro non quidem ratione loci; neque enim ad limbum de-
 scendit, sed ratione visionis beatificæ, quam vt latro accepit.

Hanc interpretationem sequitur Elias Cretensis in oratio-
 nem 1. Nazianzeni. vbi docet, D. Paulum raptum fuisse ad ea
 loca, in quibus est Trinitas. Et statim; *In paradysum*, inquit, *ra-*
pitur. in reconditiorebus nimirum Trinitatis mysterijs animo, &
cogitatione versans. Ita ille. Vnde D. Anselmus citatus ait, D.
 Paulum raptum fuisse in paradysum omnibus meliorem, & si
 dici oportet, paradysum paradysorum: hoc est, perfectissimum
 paradysum, in quo visio diuina habeatur. Non fuit igitur aliud,
 Paulum in paradysum rapti, quam in beatissimæ conspe-
 ctum Trinitatis eleuari. Additur; *audiuisse arcana verba, que*
non licet homini loqui. Vbi verbum *audiendi*, non refertur ad fi-
 dem per reuelationem, sed ad visionem per facialem præsen-
 tiam. Quemadmodum & Christus Dominus; *Que*, inquit, *au-*
diuit à Patri, hæc loquor, Ioan. 8. hoc est, quæ, videndo essentiam,
 non quæ, audiendo reuelationem. Illud autem *arcana verba*,
 non significat obiectum auditus, sed visus: vt sæpe alias in
 Scriptura; *Videamus hoc verbum*, Luc. 2. Quod autem plurali-
 ter dicantur *verba*, non tollit, quo minus pro singularissima
 essentia vsurpentur; quæ sæpe propter eminentiam perfectio-
 num, quas includit, pluraliter significatur. Sic enim Deum ap-
 pellat Scriptura *fontes*, in plurali; *Agnus deducet eos ad vitæ*
fontes, Apoc. 7. *& aquas viuas, puteus aquarum viuentium*,
 Cant. 4 & sic de cæteris. Illud vero, *non licet loqui*, non negat so-
 lam possibilitatem moralem, sed etiam tealem, qua prorsus ca-
 ret, ad explicandam diuinam essentiam, qui illam intuerur.

Hieron.

Atque ita exponit D. Hieronymus, seu quisquis est ille auctor, qui sub eius nomine Pauli Epistolae commentatur. Unde totus hic locus aptissimus & efficacissimus videtur ad conuincendum, visionem beatificam fuisse D. Paulo in hac vita communicatam.

83.

Probat
ratione.

Ratio vero pro hac parte duplex esse potest. Vna; quia cum Christus Dominus apparuit Paulo, dixit ei, Act. 26. *Ad hoc apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum, quos vidisti*: atqui D. Paulus constitutus est testis & minister ad prædicandum Trinitatis mysterium: ergo vidit hoc mysterium tanquam testis oculatus. Et confirmatur; quia congruebat, ut ille ter maximus Gentium Docteur, & diuinus Trinitatis prædicator, non aliunde, quam ab ipso cælo Empyreo huius mysterij cognitione instructissimus prodiret. Nam sicut Christus Dominus, non solum propter dignitatem personæ, sed etiam propter dignitatem muneris, scilicet docendi & prædicandi diuina mysteria, beatifica visione fruebatur; ita D. Paulus cum proportione, si non iugiter & permanenter, ut Christus, saltem breuiter & transeunter hanc habere debuit visionem, ut secundum illam mundum perfectius doceret, & ab illa quodammodo haumeret illam constantiam, qua inter innumera hominum flagitia diuinae charitati immobiliter adhærebat, dicens: *Certus sum, quis neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei*, Rom. 8. Hæc enim firmitas, & immobilitas in bono, non nisi ab ipso bonorum omnium fonte Deo, clare viso, principium habuisse videbatur. Altera ratio, quia in lege gratiæ multo clarior & abundantior fuit diuinitatis cognitio, quam in lege veteri. Unde D. Paulus se comparans cum Moyse, qui non nisi superinducto velamine cum Deo loquebatur: *Nos autem, inquit, reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem*, 2. Corinth. 3. Quasi diceret; multo clarius & manifestius diuina mysteria, quam Moyse, cæteri que Patriarchæ contemplamur. Atqui Moyse tam familiariter cum Deo loquebatur, ut dicat Scriptura: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem; sicut solet loqui homo ad amicum suum*, Exod. 33. Et iterum loquutus Dominus de Moyse: *Oro, inquit, ad os loquar ei; & palam, & non per anigmata, & figuras Dominum videt*, Num. 12. Ex quibus locis multi Doctores cum D. Augustino & D. Thoma non improbabiler colligunt, Moysen diuinam essentiam in hac vita inuitum fuisse: ergo à fortiori id concedendum est D. Paulo, non iam legis, sed Euangelij Doctori & prædicatori.

August.

D. Thom.

LIBER QUARTVS,
DE FLORIBVS PHILO-
SOPHIÆ,
PROLVSI O.

A PAGE, inquis, cum spinosis
Philosophia floribus, qui car-
punt togas, lancinant corpus,
pungunt animos; maiori qui-
dem iure aculeos, quam flores,
spinas potius, quam rosas ap-
pellares. *Amara vireta inscribis, aspera dumeta
ostendis; tot enim sunt tormenta, quot argumenta.
Detumesce paulisper: suus in tristi nube Solis ful-
gor: sua in Iride lasciuit gratia, in picturae umbris
sua eminent & splendet lux: suus etiam in spinis ni-
tet rosarum flosculus, opes ac deliciae mille colorum.*

*Has diuitias & delicias suo in viridario laudauit
& amavit ille sponsus: Sicut liliū inter spinas,
sic amica mea inter filias. Si credis multorum*

*Patrum iudicio, laudat & amat sponsam suam,
nempe Ecclesiam, inter pungentes disputantium
ac male philosophantium aculeos constitutam.*

*Quasi verò inter spinas, quam inter rosas pul-
chrior videatur. Habes igitur conuuales Philoso-
phiæ rosas, quas noster Philosophia Professor inter
laureatos Conimbricensis Academiae Doctores spar-
sit plenis manibus, & quas grauissimus multorum*

Cant. 2. 2.

Origenes

hom. 3.

Theodor.

Aug. lib. de

vnit. Eccles.

c. 13. tom. 3.

Cassiod.

Beda.

PhiloCarp.

Greg. PP.

li. 1. Mor. c. 1

Anselm.

Aponius.

Bernard.

homi- serm. 48.

hominum confessus certatim collegit. Tu verò, si adhuc irrepit aliquis spinarum horror, suos collige togæ sinus, cautus incede, donec florum suauitas omnem tibi expellat metum.

P R O B L E M A I.

Vter situs hominis sit præstantior, sessio, an statio?

V M V S in conuiuio Philosophiæ, quæ suos conuiuas non molliter accumbentes, sed viriliter sedentes vult, non aurea in sponda, non in ostro, sericisq; puluinis, non mollibus in culcitrâ, & cubito presso innixos suos amat Philosophia candidatos; sed stantes, siue sedentes, & ad respondendum paratos docet & admonet. Aboleuit iam mollis ille & antiquus Romanorum, Persarum & Hebræorum vsus, qui splendidioribus in conuiujs triclinari quodam in lecto lautissime discumbebant. Solum igitur est de sessione & statione controuersia, quia de cubatione citra dubium est apud auctores, infimum locum obtinere; iacere enim vel cubare, aut infirmitatis, aut certe desidiæ indicium est. Cum autem sedentes videam plurimos, & stantes paucos, pro sessione inprimis pugno, quam sedendo approbatis. Ille situs est præstantior, magisq; homini connaturalis, qui est ipsi peculiaris, neque aliis conuenit animantibus, nisi forte improprie; sed hic est sessio, & non statio. Nam cum cætera animalia vel iaceant, vel stent, nec proprie sedeant, homo solus proprie sedet, & hunc situm, quam vllum alium frequentius exercet: ergo sessio est præstantior. Hinc fortassis inter Iapones orta consuetudo colloquendi cum aliis seruat hoc situ; irroges enim magnam iniuriam ei, cum quo loqueris, si stans loquaris. Vnde desumo

1.
Pro sessione pugnatur primo.

Iapponum consuetudo.

2.
Pugnatur secundo.

Secundum argumentum. Ille situs videtur præstantior, qui apud homines pluris habetur; sed apud Reges & Principes magnus est honos sedere apud ipsos: ergo, &c. Probo minorem; quia huiusmodi situs solis magnatibus, purpuratis, ac viris Principibus conceditur, vt patet ex illo Eldræ 3. cap. 3. 7. Nam pro ingenti præmio dicitur: *Sedebit secundo loco à Dario propter sapientiam suam, &c.* Præterea inter regni insignia numeratur thronus, seu sedes, quam Rex sibi semper reseruat. Vnde

Vnde Pharao ad Ioseph: *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, uno tantum regni folio te precedam, &c.* Quasi vero sola sedes esset indicium, inter seruum & dominum distinguens. Ex hoc colligit Apostolus, Christi super omnes Angelos dignitatem. Ad Hebræos 1. 13. *Cui enim Angelorum dixit: Sede a dextris meis: & addit: Nonne omnes sunt administratorij Spiritus in ministerium missi, &c.* Ac si diceret: satis perspicua manet Filij nobilitas summa, ex sessione apud Patrem, & seruilis conditio Angelorum satis etiam apparet, ex ipsorum statione coram eo, cui stando ministrant ac seruiunt. Iam vero Christus Dominus Apocalypf. 3. promittit Angelo Laodiceæ amplissimum tanquam præmium, & supremum dignitatis fastigium, sedendi statum: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego sedi cum Patre meo in throno eius.* Ac si nulla superesset titulorum maiestas, nulla amplior dignitas conferenda: Laureatis victoribus suam sedem promittit Christus, ex quo deducō

Tertium argumentum. Ille situs videtur præstantior, quem in patria cœlesti sumus habituri; sed sedendi situm sumus habituri in patria: ergo, &c. Probo minorem inprimis ex Christo Domino: Nam Marci ultimo dicitur: *Assumptus est in cœlum, & sedet a dextris Dei.* Ad Hebr. 1. *Sedet ad dextram maiestatis in excelsis.* Et cap. 8. *Talem habemus Pontificem, qui confedit in dextera sedis magnitudinis in excelsis.* Et cap. 10. *Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei.* Et cap. 12. *Atque in dextera Dei sedens.* Similia habentur ad Romani 8. ad Ephes. 1. ad Coloss. 2. & alia quamplurima, ubi dicitur, sedere Christum Dominum in patria cœlesti. Deinde sessuros in patria Beatos, testantur innumera sacræ pagine monumenta. Apocalypf. 3. *Dabo ei sedere mecum in throno meo.* Luc. 20. *Ego disposui vobis regnum, ut sedeat super thronos iudicantes duodecimi tribus Israel.* Et Paulus Ephes. 2. ait nos confessuros cum Christo in cœlestibus, &c. Et quamuis Stephanus videat Christum Dominum stantem a dextris virtutis Dei, Act. 8. 55. non videtur intelligi, quod stet, & non sedeat, sed quodammodo adhuc nobiscum pugnet, nobiscq; suppetias afferat paratissimus. Vnde Damianus serm. de S. Stephano: *cum bellante bellabat.* D. Ambrosius epist. ad Vercel. *Eccles. stetit dicitur, ut sollicitus iuuaret athletam, quem & paratus coronaret.* D. Gregorius lib. 1. in cap. 1. Reg. *Scire eius, compati est.* D. Bernardus serm. 5. super verba Psalm. 43. *Quia iuuabat, quomodo Propheta in adiutorium eum surgere precatur: Exurge Domine, adiuua nos.* Ex his ergo, & aliis locis recte colligitur, sessionem in patria nobis magis futuram connaturalem; & siue

3.
Pugnatur
tertio.

Damian.

Ambrosius.

Greg.

Bernard.

Soar.
Lorinus.

ea accipiatur metaphorice pro clarissimo maiestatis argumen-
to, vt acriter contendit Soar. tom. 2. in 3. p. disput. 51. sect. 3. siue
proprie pro corporali sedendi statu, vt vult Lorin. in Acta Apo-
stol. cap. 8. 55. optime ex ea probatur præstantiorem esse sessio-
nis, quam stationis situm. Aliam partem stantibus relinquo
defendendam.

P R O B L E M A II.

Quenam præstantior sit hominis statura?

4. **I**Nter quoridianos sermones nihil familiarius, quam sermo
de præstantiori hominum statura: in certamen aliquando
abit sermo, & certamen in rixam aliquando. Litem intendimus
inter paruam, magnam & mediocrem staturam. Tandem præ-
stantiori litem adiudicabimus. Porro, ne duabus prioribus suis
desit honos, pro hominibus paruæ staturæ hæc faciunt; quia
illa statura laudari potius debet, quam qui habent, & sensua-
criores, & mente dextiores euadunt: mens enim ea est, de
qua merito Phauorinus Philosophus: *Nihil, inquit, in terris
magnum, præter hominem, nihil in homine magnum, præter men-
tem;* atque breuis statura ita se habet: nam, vt interim omit-
tam id, quod est in veteri prouerbio, *ἄνθρωπος ὀλιγὸς*, hoc est,
amens, qui longus, cui consonum est illud M. Tullij: *Valen-
tissimo quisque corpore longe abest à sapientia.* Certe ipsa diuina
veritas id non obscure docet, Eccles. 11. his verbis: *Ne laudes vi-
rum in specie sua, neque spernas hominem in visis suis: breuis in vo-
latilibus apes, & initium dulcioris fructus illius;* hoc est, inter-
piete Piscopo Iansenio, *Ne suscipias, aut demireris procerum at-
que elegantem corporis habitum, quia in paruo corpore inuenitur
sapientia;* & vt quidam dixit,

Maior in exiguo regnauit corpore virtus.

Et Baruch cap. 3. de Gigantibus illis loquens, qui ab initio fue-
runt statura magna, & teientes bellum: *Non hos, inquit, elegit
Dominus, neque viam disciplina inuenerunt.* Et merito: cum
enim corpus, quod corrumpitur, aggrauet animum, & terrena
inhabitatio deprimat sensum multa cogitantem; vbi vasta fue-
rit moles corporis, necesse est, vt sub tam graui pondere sensus
gemant, & ad terram vsque deprimantur. Vt enim ait Aristote-
les lib. 4. de partibus animalium cap. 10. *Carnis pondus tardio-
rem reddit & mentem, & sensum communem, & ideo eius ma-
gnitudinis homines à Græcis γίγαντες, id est, terra filij, dicti sunt;*
quod

Arist.

quod terrena sapiant, mentemq; à coniunctione materiæ nequeant auocare; & vt glossa ait Genes. 6. *Sint immanes corpore, superbi viribus, inconditi moribus,* vnde satis apposite D. Chryso-
 stomus gigantem illum barbarum & immanem Goliath, quem iuuenis Dauid icteu fundæ in terram dedit, *et terram ex carne adificatam,* nuncupauit: nihil enim in eo videbatur esse præter carnem, existente anima pro sale, ne putresceret: quod etiam veteres compositis fabulis adumbrasse videntur, cum Cyclo-
 pas, monstra Alpibus æqualia, seu montibus Atlanteis, vnum tantum oculum, sensum nimirum speculationi aptum, habere sinxerunt; ferrariisq; Vulcani officinis destinantur; quia, vt Aristoteles Polit. 1. egregie dixit: *Qui ratione valet, natura imperat, & dominatur; qui vero viribus & corpore, natura parer, & seruit.*

Glossa.
Chryso-
st.

Arist.

Vnde ea, quæ corpore parua sunt, virtute sunt maiora, & ad bellum aptiora. Nam, auctore Seneca de Tranq. animæ cap. 8. *Habilliora sunt corpora pusilla, quæ in arma sua contrahi possunt, quam quæ superfunduntur, & vndique magnitudo sua vulneribus obicit.* Tellus Virgilianus miles,

5.

Seneca.

—— Bellis acer Halesus

Virgil.

Tendit in aduersum, seq; in sua colligit arma.

Sunt deinde Deo Opt. Max. magis similia, vt enim D. ait Augustinus epist. 3. ad Voluf. *Non mole, sed virtute magnus est Deus.* Itemq; maiorem ingenerant admirationem: Nam, vt idem D. Augustinus ait lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 24. de animalibus loquens: *illa plus habent admirationis, quæ molis minimum: plus enim formicularum & apicularum opera stupemus, quam immensa corpora balenarum.* Et Prouerb. 30. *Quatuor,* inquit Salomon, *sunt minima terra, & ipsa sunt sapientiora sapientibus, formica nimirum, lepuseculus, locusta, & stellio.* Accedit denique D. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. in Genes. & lib. 9. aduersus Iulianum; his enim in locis propterea ait in prima mundi ætate progenitos fuisse homines proceræ staturæ, vt ea corporum vastitate, & vultuum deformitate vlcisceretur Deus nefaria hominum scelera.

August.

Cyriil. Alex.

Pro hominibus vero proceræ staturæ maxime facit, vt interim reliqua argumenta missa fiant, commune desiderium, quod omnes habent, vt corpora sua, si possent, extenderent. Vnde Christus Dominus Matth. 6. exemplum adhibere volens in re quapiam, quam omnes optarent, & de qua sæpe cogitarent: *Quis,* inquit, *vestrum cogitans potest ad staturam suam adiicere cubitum vnum?* Vbi D. Petr. Chryolog. serm. 163. *Nam omnis homo, dum sui corporis pulchritudinem concupiscit, procerum se esse exoptat.* Deinde; quia Adamus humani generis caput, quem

Suadetur
causa ma-
gna staturæ.

Chrysol.

quem

quem Deus Optimus Maximus, sicut a tate florentem, sapientia ornatum, virtutibus circumspectum, virili pulchritudine decorum, ita magnitudine condidit omni ex parte perfectum, staturæ erat giganteæ, vt ex illis verbis Iosue 14. *Adam maximus ibi inter Enacim* (id est, gigantes) *situs est*; colligunt Interpretes, aliis multifariam reuoluentibus. Enimvero non mediocriter dubium est, an Adam hoc loco sumatur pro primo parente, an pro quouis alio homine; multi enim Patres existimant, primum genitorem Adamum in monte Caluarie sepultum fuisse: ad quos accedit Suarius tom. 2. incarn. q. 46. in comment. articuli 10. assertionem 4. quem vide: consule etiam Tertullianum lib. 2. contra Marc. cap. 4. ligatæ orat. Certe Christus Dominus, non breuem, sed, pro illius temporis condicione, proceram habuit staturam, hoc est, septenorum illius temporis palmorum, vt scribit Nicephorus extremo cap. lib. 1. quæ statura, vt annotauit Genebrardus in Psalm. 44. satis procerca est, cum maxima non soleat excedere octonos palmos.

Soarius.
Tertull.

Niceph.
Genebrard.

6.

Plin.

August.

Præterea breuis statura ex mundi senescēntis stentitate; procerca vero ex vbertate florentis proficiscitur. A prima enim a tate, vt scribit Plinius lib. 7. cap. 16. & luculenter ostendit D. Augustinus lib. 15. de Ciuitate Dei, à cap. 9. cuncto mortaliū generi, inquit Plinius, minorem in dies fieri staturam propemodum obseruatur, *rariosq; patribus proceriores, consumente vbertatem seminum exustione.* Cuius quidem rei domestica suppetunt testimonia: vix enim inter nos iam reperitur, qui veterum Lusitanorum arma gestare possit; cum & galeæ sint capitibus multo maiores, & thoracēs ad pedes defluant, enses vero & clauæ ferreæ vix vtraque manu moueri possint. Tanta corporum (& vtinam corporum tantum!) diminutio facta est. Quod argumentum eleganter pertractat D. Cyprianus ad Demetrianum: *Vbi minuitur, inquit, necesse est, quicquid sine iam proximo in occidua & extrema diuergit: sic Sol in occusu suos radios minus claro splendore iaculatur: sic declinante iam cursu exolevis cornibus luna tenuatur, &c.* Et ideo Horatius recte, Odarunt lib. 3. Ode 6.

Lusitanorū
exempla.

Cyprian.

Horat.

*Ætas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosorem.*

Et Iuuenalis Satyr. 15.

Iuuenal.

*Nam genus hoc viuo iam decrescebat Homero:
Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.*

7.

Rursus in sacris literis ex proprietate linguæ Hebraicæ, quæcumque magna & excelsa sunt, Dei esse dicuntur; sic enim appellantur *montes Dei*, Psalm. 36. hoc est, editissimi; & *cedri Dei*, Psalm. 79.

Pſalm. 79. & exercitus Dei, 2. Paralipom. 2. hoc est, ingens, & robustissimus; vt nimirum hac magnifica appellatione magnarum rerum dignitas exprimat; vt pote, quæ nullius alterius, quam Dei esse posse videantur: ergo idem quoque in humanis corporibus dicendum est. Vnde Oleaster Lutitanus per filios Dei, quos sacræ literæ Genes. 6. commemorant vidisse filios hominum, &c. homines intelligit proceræ stature, qui Hebraico idioſino filij Dei nuncupantur, sicut montes Dei. Facit etiam, quod Theodoretus q. 48 in Genes. ad diuinæ omnipotentia manifestationem refert, quod ingentia hominum corpora procreauit, vt cognoscant, inquit, Deum tanquam omnipotentem Creatorem tantam hominibus mensuram tribuisse; additque, quod maxime cominandum est, ideo non omnibus hominibus proceram staturam dedisse, vt superbiam amputaret, & arrogantiam cohiberet; nam, si exquis, inquit, corporibus præditi, non contra se modo, sed contra Deum attolluntur, quid non commississent, si maxima corpora sortiti essent? Accedit etiam nomen, quò Gigantes apud Hebræos nuncupantur; dicuntur enim *Nephalim*, hoc est, lapsi, vel cadentes; quia nimirum, vt Caietanus ait Genes. 6. è cælo dilapsi credebantur, vt magis diuini, quam humani, vel, vt aliqui Hebræi asserunt, quod cor videntis illos præ stupore & admiratione caderet.

Oleast.

Theodor.

Caietan.

Adde, quod Aristoteles 4. Ethic. 3. *Pulchritudo*, inquit, in magnitudine corporis consistit; parui enim urbani quidem sunt, sed non pulchri. Semiramis Regina in procerâ statera pulchritudinem collocatam esse existimauit; siquidem suam effigiem in lapide, cuius longitudo XVII. stadiorum esset, exsculpi iusserit. Refert Verderius de imag. Deorum fol. 9. Iam vero Pallas ille Euandri Regis filius, cuius pulchritudinem in ipsa etiam acerba morte cum floribus pulcherrimis componit Mantuanus II. Æneid. proceram habuit staturam: Nam Clemente VII. Pontifice Maximo sacrum vniuersi orbis clauum moderante, inuentum est eius cadauer, & tantæ proceritatis, vt murorum vrbis Romæ pinnas, erectum, vertice pertingere posset. Nec obstat, quod Poëta eius corpus exustum fuisse narret. Vide Magium lib. 1. cap. 4.

8.

Aristor.

Proceres homines pulchri.

Semiramidis statua immanis.

Verderius.

Virgil.

Pallantis cadauer.

Magius.

9.

Hinc est, quod Act. 14. II. proceram staturam Barnabæ magni fecerint Ethnici homines: Vocabant enim *Barnabam Iouem*, & *Paulum Mercurium*. Cur ergo si Iupiter Diuum Pater, atque hominum Rex ab ipsis credebatur, non appellant potius Paulum Apostolorum principem suum Iouem? D. Chrysoſt. homil. 30. sentire videtur, rationem fuisse, quod Barnabas præstantioris, & elegantioris formæ fuerit. *Mihi quidem*, inquit, *videtur etiam ab aspectu venerabilis fuisse Barnabas*, &c. quasi

Chrysoſt.

Mendozæ Viridarium.

L

Genti-

- Gentiles homines iudicarent, formæ præstantiori, qualem Barnabas habebat, diuinitatem quoque præstantiorem, qualem Iupiter habere putabatur deferendam. Quod autem Paulus pusillæ fuerit staturæ, tradit Nicephor. lib. 2. cap. 37. his verbis: *Paulus paruo fuit corpore, & contracto, & quasi incuruo, atque paululum inflexo, &c.* Ipse Paulus 2. Cor. 10. 11. ingenue fatetur; *Epistole, inquit, graues sunt, & fortes, præsentia autem corporis infirma, &c.* quasi propter vnam exiguam corporis staturam fuisset despectus. Proceræ statura Sauli dedit imperium, 1. Regum cap. 10. quasi hæc sola esset digna forma imperio. Mantuanus suo in Turno hanc staturam commendat *Æneid.* 7.
- Virgil. *Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur, arma tenens, & toto vertice supra est.*
10. Apollin. Hanc formam laudat Apollin. Sidonius in suo Gotthorum Rege Theodorico epistol. 2. Hanc commendat in suo Anchise, Mantuanus iterum 8. *Æneid.*
- Virgil. *————— Sod cunctis altior ibat
Anchises.*
- Hanc fere omnes Poetæ in Heroibus suis decantant, vt notauit Iul. Scalig. lib. 1. Poët. omnes enim ab eis mira quadam corporum proceritate inducuntur, si vnum excipias Tydeum.
- Iul. Scal. Hanc in Menelao agnoscit Homerus lib. 3. Iliad. Hanc in Agamemnone, & in Aiace. Hanc Claudianus in Germanis laudauit Paneg. 1. Stilic. Hanc describit Hammian. lib. 14. in Gallo Imperatore. Hanc denique in ipsa etiam fœmina, ac Regina Didone Virgilius extollit, *Æneid.* 1.
- Virgil. *————— gradiensque Deas supereminet omnes.*
- Imitatae sunt reliquæ gentes Indos, & Æthiopas, qui proceritati corporis regna deferebant. Hanc etiam in tabellis suis deducunt pictores optimi, cum elegantem corporis formam volunt exprimere. De Zenone Citico refert Clem. Alexandr. lib. 3. Pædag. cap. 11. Hanc denique cœlestis sponsa in suo amauit sponso, & laudauit. *Statura tua assimilata est palma*, Cant. 7. seu, quia in eo excellebat procerus corporis habitus: seu quia pollebat ingenti pectoris constantia; vtrumque enim in proceræ statura optime copulatur. Laudo Annibaies, Hercules, & Antæos. De Antæo autem illud mirabile apud Strabonem lib. 7. & Plutarchum in vita Sertorij. Sertorij enim iussu fuit eius sepulchrum perfossum, demolitumque, & in illo cadauer repertum sexaginta cubitorum. *Obstupuit Imperator, instaurato monumento, nomen eius, famamque adauxit.* Adde Pyrrhum Romanorum hostem, qui, vt procerus erat, ita ad militiam proceros homines volebat; illud iactatur ab eo dictū delectori suo: *Grandes elige, ego fortes reddam.* De Traiano Pli-

nus Paneg. & cum eo loquens; *Tu sola corporis proceritate elatior alijs, & excelsior, & non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia Principum egisti.* His, & alijs adde Alphonsum Henricum primum Regem Lusitanorum.

Neque vero corporis proceritas impedimento esse potest ingenij acumini, cum hæc ex complexione cholericâ proveniat, ut late deducit Richard. quodlib. 2. quæst. 18. ubi quæstionem hanc ex instituto pertractat; complexio autem cholericâ optima est ad capessendas disciplinas & diu operam literis nauare possit: breuitas autem corporis, ut plurimum ex melancholicâ atque adeo terrea complexione exoritur, quæ ad scientiam per se non multum iuuat, quamuis per accidens id præstet; quatenus nimirum diutius in studium incumbit. Et confirmatur, quia prioris ætatis homines proceriora corpora habebant, & tamen miro ingenio artes omnes, disciplinaeque inuenerunt, præfertimque Mathematicas. Et si exemplis his foret ditimenda, Aristoteles possum nominare, Ptolemæos, & mille alios apud veteres. Apud nostros & sanctitate, & doctrinâ præclaros homines Gregorios Magnos, Basilios, Augustinos, & alios.

Cæterum mediocrius statura reliquis anteponenda. Hanc habuit Christus Dominus, ut optime tradit noster Brunus in meditationibus beatæ Virginis. Hanc sortiti sunt excellentes viri, quos siue bellicæ virtus, siue externa corporis, siue etiã interna animi pulchritudo commendauit. Hanc sortitus fuit Brunus. Alexander, Scipio, Cæsar, Pompeius, & alij tam inter Græcos, quam inter Latinos fortissimi duces. Quibus accedunt ex nostris Nonius Aluares Pereira, Brigantinae domus auctor, Lusitanæ gentis decus immortalis, bellicæ virtutis singulare ornamentum, hostium nostrorum fatale excidium. Magnus Albuquerqueus, Eduardus Paciecus, alijque quamplures, qui nobis opulentissimum Orientis imperium sanguine suo pepererunt, quos omnes mediocri, seu media statura præditos fuisse reperimus.

PROBLEMA III.

An scientia, & ingenium officiat, vel proficiat Principi ad Rempublicam administrandam?

ERit fortasse inter doctos, & ingeniosos auditores, qui statim in limine quæstionis mihi succenteat, dum in quæstionem voco rem luce meridiana clariorem; quis enim à litterarum studijs ita amusus, ut tam insignem contumeliã doctis

& ingenioſis audeat inferre, vt eos regno adminiſtrando inhabiles, vel minus aptos iudicet? Hunc tamen obſectro, iras parumper ponat, dum oſtendo rem eſſe dubiam doctorum iudicio ventilandam, & rationum examine trutinandam.

Thucyd.

In primis Thucydides, veteranus auctor, & ingenij prærogatiua ſatis notus, li. 3. expreſſe tenet, hebetiores, vt plurimum, melius Rempublicam adminiſtrare, quam acutiores. Licinius Imperator alias laudabilis, litteris adeo infeſtus erat, vt virus ac

Aurel. Vict

peſtem publicam eas appellaret. tradit Aurelius Victor in vita Conſtantini Conſtantij. Et quidem Iulianus poſtquam litteras didicit, vniuerſi orbis extitit peſtis execranda, atque adeo illi magis obſuit eruditio, quam profuit, vt narrat Tiraquellus citandus. Diuius item Plato, *difficile*, ait, *eſſe reperire hominem ingenioſum ſimul, & manſuetum, atque virilem.* imo addit; &

Littera

nonnullis

obſuerunt,

& quibus.

Tiraq.

Plato.

quidem nec fuiſſe vnquam exiſtimo, qui natura ſint ita inſtituti: ſed ſine virili animo, & manſuetudine nemo aptus eſt, vt ad Reipublicæ clauum digne valeat ſedere; ergo, &c. Præclare enim aduertit D. Hieronymus epiſtola ad Theophilum, ideo Moyſem per 40. annos Rempublicam Hebræorum adminiſtrare; quia manſuetudinis prærogatiua ceteros anteibat: quod vero Principis clementia, & manſuetudo cum litteris nequeat ſtare, inſinuatur ex illo Senecæ 1. de Clementia ad Neronem, qui Nero antequam litteras ſciret, erat pietatis ſpeculum, poſtquam autem eas didicit, nefarium extitit crudelitatis exemplar. Hinc illa eius vox; *Vtinam neſcerem litteras!*

Hieron.

Seneca.

Nero ſcire
dolet.

14.

Lipſ.

Galli Regis

de litterarū

ſtudijs ſen-

tentia.

Improbatur

primo adre-

gimē littera

Secundo confirmari poteſt eadem opinio ab exemplis; legit enim Lipſum in notis ad lib. 1. Polit. cap. 10. vbi refert Ludouicum XI. Galliæ Regem, filium Carolum à litterarum ſtudijs omnino auocaffe, ne eſſet (vt aiebat) in conſilij capiendis refractor & tenactor ſui ſenſus. Ex quo conſari poteſt prima ratio pro hac parte: Commune multorum placitum tutius plerumque eſt, ac certius, quam vnius, dumtaxat, licet ſapientis, & ingenioſi, adeo, vt iam iuerit in paræmiam, *errandum cum multis*; ſed Princeps literis, & ingenio expertus, aut in his parum verſatus, Doctorum fidit iudicio, non proprio, & contra vero ſapientis & ingenioſus proprio ingenio & iudicio fideus, tenacior eſt ſui ſenſus, & aliorum iudicium in ſuam detorquet ſententiam, plus illi credens, quam multitudini ſapientum: ergo hic regno erit infeſtus, & è contra litterarum ignarus proli-cuus. Accedit, quod ſcientia admodum inflat, & ſi regiæ poteſtati adiungatur ſcientiarum ſuperbia, Deus immortalis, quis Regem poterit continere? Illuſtro hanc rationem illo Ezech. 28. *Tu Cherub extentus, & protegens*, loquitur de Lucifero, qui inter Seraphim numeratur. Cur ergo non dicitur Seraph?

reſpon-

respondet Carthusianus in cap. 10. celest. Hier. a. 5. *Ut insinuetur, quid fuerit ei incitamentum ambitionis, & lapsus, quod fuit excellentia sua scientia, non diuini amoris, scientia enim inflat, flat.* Carthuf. Scientia in-
 &c. Adiunge Henricum VIII. Britannia Regem, qui scientia inflatus, & maiorem, quam par erat, de se opinionem concipiens, in grauissimos errores incidit, & veram amisit sapientiam.

Idem præterea confirmo ex procopio lib. 1. de bell. Got. vbi refert hos populos nimium indignatos, suum Regem Athalaricum, à tutela matris, quæ illum in studijs educabat, abduxisse; dicebant enim ista omnia litteraria longe à robore, & armis abesse; imo effæminari his animum, & ad timorem traduci. Ex quo aliud defumo argumentum. Reipublicæ administrator nil prius habere debet, quam virile robur. & bellorum peritiam & experimentum, illudque populis suo exemplo instillare; sed ingeniosi, doctique homines, neruosque suos omnes ad litterarum studia conferentes quodammodo bello exauthorati, arma detestantur; non Martis bellicos tumultus, sed Palladis ingeniosos congressus profitentur, vt Alphonsus Hispania Rex, qui totus literis deditus, regni curam non habebat; ergo huiusmodi Princeps sua sapientia & ingenio, regno potius officiet quam proficiat. Præterea, scientia causa est timoris; vnde ille alius dicebat: *militem generosum scire non debere locum pulmonis, vel hepatis, ne inter praliandum declinantis ictibus ab his educant litteras.* Improbatur secundo in Rege littera. Hispanus Rex litterarum auidissimus.

Tertio speciatim argumentor contra ingeniosos: hi enim regno inhabiles videntur. Primo, quia velocia ingenia plerunq; varia, & inquieta, semper nouant, & mouent aliquid, & ne quieta quidem esse sinunt. Secundo, quod in multiplici ingenij acurum intentione, & rationum copia plerunq; natant, & ægre expediunt aliquid, cui insistant; ergo ingeniosi libris, non regno incumbant. Vltimo idem confirmari potest ex Christi Ecclesia, quam tradidit moderandam non sapientibus & prudentibus huius sæculi; elegit enim *stulta mundi*. Item ad summum sacerdotij fastigium non Ioannem ingenij acumine aquilam inter omnes, vt tenet D. Thom. Ioan. vltimo, sed Petrum, plus animo, quam ingenio clarum, simplicitate potius, quam scientia notum, & ideo dictum *filium ionæ*, id est, columbæ, euexit. Et ex dictis patet, rem non esse omnino extra controuersiam. Detumescit igitur, mi homo, quisquis erras à tua bile, & depone paulisper irarum minas.

Verum non sum ita hebes, & à sapientum choro alienus; non obrusa adeo gestamus pectora, vt pro ingeniosis & doctis potius non decertem. Dico ergo, regno non officere, imo multum proficere, Principem ingenio, & scientiarum supellectili

- Plato. instructum. Pro hac potior auctoritas & rationum momenta
 pugnant; & inprimis Plato, multis in locis, Reges & Principes
 Marfil. sapientes, nimium præfert scientiarum expertibus; nam, ut re-
 tantum in- fert Marfilius Ficinus in eius vita, solitus erat dicere: *Princi-*
 digent Reges *pi non aliter necessariam esse sapientiam, quam corpori animam.*
 sapientia, Idem lib. 6. de Rep. optimum delinens Principem, ait, *debere*
 quantum a- *esse amatorem civitatis, non agraem voluptatibus, doloribusq;*
 nima corpus *probatum, & optimum prætereã Philosophum.* Qua in re, Phi-
 Philo. lone dicente, lib. quod deterior potiori insidietur, *Rex ad popu-*
Qualem de- *lum ita se debet habere, ut lux ad tenebras, ut sapiens ignoranti,*
ceat Regem *ut Deus creatura.* Seneca 1. de Clem. Solem dicit quemcunque
 inter suos Regem, siue Imperatorem, qui lucis doctrina præluere debet
 existere. populis. Et hoc sensu accipio Plutarchum in commentario,
 Seneca. quod in Principe requiratur doctrina, vbi asserit: *Deum*
 Plutarch. *duo sui pulcherrima simulachra fecisse, in cælo Solem, in ter-*
 Rex Deo si- *ris Regem, quasi Rex increatæ sapientiæ vera effigies habere-*
 milis in sci- *tur in terris.* Et sane nihil maius in humano regimine, quam
 entia. hominem regere, nihil sapientius poterit excogitari, si credi-
 Nazianz. mus Nazianzen. in oratione prima Apolog. *Nam profecto, in-*
 quit, *ars quadam artium & scientiarum mihi esse videtur, ho-*
 minem regere, animal maxime varium & multiplex, &c. Si
 ergo Rex fuerit litterarum ignarus, quomodo poterit saum
 obire munus? Non valebit profecto hanc humanam belluam
 cicurare. Qui ergo (concludit paulo infra Nazianzenus) *huius-*
modi bellus curam suscepit, eum varia omnino & multiplici
scientia ornatum esse oporteat. Consulite prætereã D. Hierony-
 mum in lib. Ecclesiastes, vbi comparat sapientem ligno vitæ,
 quod in medio paradisi plantatur. *Inter frugiferas, inquit,*
 Hieron. *Rex sapiens, arbores existimo tenere primatum lignum vitæ, quod est sapien-*
 lignum vita *tia; nisi enim hac inter cætera plantetur ligna, cætera siccabun-*
tur, id est, nisi sapiens primatum inter cæteros obtineat, omnes de-
lurabunt.
18. Quod si exemplis res sit dirimenda, iam his esset adiudicata;
- Tiraquell. legite Tiraquellum de nobilitate cap. 5. n. 11. Vbi numerat
 38. Imperatores & Reges, qui ut scientiarum peritia cæteris præ-
 stitère, sic regendi & gubernandi prærogatiua. Addit deinde i-
 dem auctor: *Si eruditio aliquibus vnquam obfuit, non scientia*
 Necessaria *& ingenij, sed hominis vitium est, bono abutenis.* Sed his præ-
 Regibus est *termiſſis ad rationes accedo, è quibus primam deduco ex natu-*
 scientia. ra cum D. Thoma lib. 1. de regimin. Princip. cap. 2. Nam huma-
 D. Thom. no in corpore caput, quod inter cætera membra obtinet princi-
 parum, illorumq; procurat commoda, præ cæteris abundat sensu-
 sibus, imo omnes sensus habet, cum alia vno contenta sint:
 ergo in corpore mystico, quale est Respublica, Princeps, Res-
 publicæ

publicæ caput, cæteris, si fieri posset, ingenio & sapientia præstare debet, vt cæteris inuigilet.

Secundo, officium Principis est condere leges iustas & honestas, prouidere bona, & repellere mala occurrentia: sed ad hæc præstanda necessaria est scientia, & ingenij acies perspicua; ergo hæc non nocet, imo multum proficua est. Minor ostenditur; quia lex versatur circa bonum commune subditorum, obuians particularibus commodis: hoc autem nequit cognosci, nisi à sapiente multarum rerum habente notitiam; ergo, &c. Dices: has leges commodius condi per Consiliarios, qui deliberant, & Rex auctoritatem confert. Difficultatem non euitas; quia Rex, qui scientiam non habet, nec scit, quæ approbanda sunt, potest nonnunquam ab ipsis falli Consiliariis. Dices: satis erit fidere Consiliariis sapientibus. Verum hoc est regere in fide, seu, regi potius, quam Regem se præstare.

Tertio, ad pacem rectamque imperij administrationem opus est, vt Reipublicæ magistratus, ministrique populi, Reges reuereantur, timeantque suos dolos, & iniquas sententias patrefieri; & hinc est, quod Ioseph Genes. 44. volens fratribus timorem incutere, dicebat: *An ignoratis, quod non sit mei similis in augurandi scientia?* seu, vt ex Hebræo vertitur, *an ignoratis, quod diuinando diuinat Rex, sicut ego?* Ac si diceret, inquit, Caietan. *an ignoratis Principem, cuius ego personam gero, omnia scire, omnia diuinare? etiam occulta illi sunt obuia:* sed Rex ingenij & scientiæ expertus ab omnibus despicitur, vt pote inuentus minus habens; c contra sapiens & ingeniosus omnibus est formidini, atque timori; ergo, &c. Minorem ostendo ab auctoritate: nam electurus Dominus Consiliarios, & Principes, qui cum Moyse Rempublicam Hebræorum administrarent, ex omnibus septuaginta viros sapientes & magistros elegit, cur ita? nonne spiritu diuino, sicuti Moyse, non humano regere, & iudicare debebant? *Ita sane*, inquit Abul. n. 11. q. 35. *sed non propter se, sed propter populum, sapientes ad regimen elegit; quia si viderent illos antea indoctos & rudes, scandalizarentur, illosque contemptui haberent, nec eis vlla præstaretur auctoritas: Deus autem volebat non solum facere bonum, sed quod bonum apparet.*

Quarto, Rex ad clauum regni sedens habet se vt nauclerus ad clauum nauigij; ergo oportet ad optimam administrationem quod sit sapiens. Antecedens probat Plutarchus in Moralibus. Plutarchus. Plato in dialogo 8. de republica, seu de iusto principe: Philo Id quæ dæus lib. de Ioseph. Qui omnes festiua & eleganti similitudine Philo. regium munus cum naucleri munere componunt; & quemadmodum ad naucleri munus perfecte obeundum magna pæ-

19.

Idem secundo ostenditur.

20.

Hoc ipsum tertio demonstratur.

Caietan.

Regis est etiam diuina re.

21.

Id quarto concluditur.
Rex cum nauclero comparatur.

ritia requiritur, ne in vadosa loca, & infames scopulos nauis alidatur, seu fœdis tempestatibus submergatur, ita, ne Respublica pereat, seu miserandum subeat naufragium, opus est, vt Rex optimarum scientiarum disciplinis fit instructus. Confirmo hanc rationem alia similitudine, quam affert de medico citatus

Rex cū me-
dico cōfertur

Plato. Quid si medicus non expertus, non peritus, non doctus fuerit? quæ mortis discrimina non subibit ægrotus? Ita se res habet in Rege, peribit hoc corpus Reipublicæ, si medicinam tempestiuo tempore adhibere nesciuerit; grassabitur pestilens venenum, & si nesciat cohibere, rescidentur membra omnia. & tandem, æstuante iole, atque furente morborum flamma, lucis vsura extinguetur.

22.

Xenoph.

Itaque optimus Princeps (Socrate authore apud Xenoph. lib. 3. de dictis & factis Socratis) *erit ille, qui bona & honesta sciat, vt eis utatur, ac turpia cognoscat, vt ab eis absteineat; is enim moderatus & sapiens est, &c.* Talis Salomon, qui ad optimum regni sui regimen vnam sapientiam postulauit, & ideo Deo Maximo acceptus, à quo meruit audire illa verba 3. Reg. 3. *Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam, ad discernendum iudicium; ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum, vt nullus ante similis tui fuerit, nec post te surrecturus est, &c.* Nullum quidem maius donum poterat à cœlesti Numine Salomoni conferri, vt regni habenas laudatissimus moderaretur. Sapientia enim est regni stabile fundamentum. Vnde Sapient. c. 6. illa est Regibus admonitio haud iniucunda: *Si delectamini sedibus & sceptris, ô Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis, &c.* Imo sine sapientia nullus vere Rex, si Horatio credimus lib. I. epist. I. ad Mecæm. vbi concludit:

Horat.

*Ad summam sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum.*

Plato.

Sapientia enim, testante Platone Dialog. 5. de Rep. reddit Reges disertos ad res præsentis moderandas, prudentes ad futuras prouidendas, fortes ad bellicas pertractandas, ac tandem gratos ad pacis munus conseruandum. Vna est sapientia, quæ Reges in sua dignitate constituit; non eis igitur officit ad Rempublicam moderandam, sed maxime prodest.

* *
*

PROBLEMA IV.

Vtrum perfectius sit amicos diligere, an inimicos?

Illam igitur cum Magistro in 3. d. 30. excito controuersiam, lauditu non iniucundam, difficilem explicatu; vtrum perfectius sit amicos diligere, an inimicos? Pro dilectione inimicorum acriter pugnant Patres, D. Augustinus, D. Ambrosius, D. Basilius, D. Chrysostomus, D. Gregorius, D. Bernardus, & cæteri omnes, ad concionandum, quam ad argumentandum promptiores. Illud tamen D. Chrysostomi delibo in priori hom. de cruce & latrone, ad finem tom. 3. & ad finem etiam homilix: *Melius, inquit, est pro inimicis, quam pro amicis orare. Nec enim tantum nobis præstat pro amicis oratio, quantum pro inimicis deprecatio.* Neque desunt è castris Theologorum fautrices turmæ, D. Thom. Alexand. de Hales, Altisiod. Alb. Magn. Durand. Bonauen. Argent. quibus accedunt Abul. q. 350. Card. Tolet. in Luc. annot. 49. §. 4. consid. Imo & Magister, qui ita loquitur ambigue, vt in quam quisque partem trahere velit, non inuitus sequi videatur; non parum mihi videtur in hanc partem inclinare. Pro qua duplicem conficio rationem, vnam natam in scholis; alteram, nisi fallor, profuturam in suggestis.

Pro scholis argumentor in hunc modum: Ille actus charitatis est perfectior, qui est proprius perfectioris legis; vt etiam è rebus naturalibus potest confirmari; nam propria passio nobilioris speciei, semper est nobilior, quam propria speciei deterioris, alioqui non possemus ex nobilitate proprietatum colligere nobilitatem specierum, quod est contra vulgarem Philosophiam: sed actus diligendi inimicos, est proprius nobilioris legis; ergo est perfectior. Probo minorem: Nam lex noua nobilior est, quam vetus; quia lex vetus mortificat, noua viuificat, 1. Cor. 2. illa grauat, hæc leuat, Act. 15. illa cælum claudit, hæc pandit, ad Heb. 9. illa vmbra est, hæc veritas, Ioan. 18. illa iram Dei operatur, hæc virtutem, ad Rom. 1. & 4. illa temporaria est, hæc æterna, ad Ephes. 2. illa vni populo data est, hæc toti mundo, Isai. 11. illa seruorum est, hæc filiorum, ad Gal. 4. illa denique continet Moysem, hæc autem Christum, ad Hebr. 1. & 2. Itaque nobilior est lex noua, quam antiqua: sed actus diligendi inimicos, est proprius legis nouæ, alienus ab antiqua. Probo. Nam Tertull. in primis ita docent Irenæus lib. 4. cap. 27. Tertull. lib. de patientia, Clemens Alexandr. lib. 6. Strom. Hilar. in Matth. can. 4. Hilar. Epiphanius aduersus hæreses, hæref. 33. Basil. homil. in Plal. 14. Epiph.

23.

Mag.
August.
Ambros.
Basil.
Chrysost.
Gregor.
Bernard.

Pro inimicis orare, præstat tuis est, quã pro amicis.

D. Thom.
Alexand.
de Hales.
Altisiod.
Alb. Magn.
Durand.
Bonauen.
Argent.
Abulens.
Toletus.
Magist.

24.

Theologicè probatur.

Irenæus.

Clem. Alex.

Hilar.

Epiph.

Chrysof.

Ambros.

Hieron.

Chromat.

Euthym.

Theophyl.

25.

Duplex inimicorū gen^{us}

Chrysof. hom. 16. in Matth. Auctor imperf. hom. 11. Ambros. ser. 5. in Psal. 118. Hieron. in epist. ad Geruntiam de monogamia, Chromatius, Euthym. Theophyl. & plures alij. Quis hoc negare audeat, tanta pressus mole SS. Patrum?

Sed rem vltterius confirmo, duplicem in lege veteri distinguendo inimicum, ciuilem & legalem, ciuilem, nempe eiusdem Reipublicæ alumnum, & diuinæ legis cultorem: legalem, nempe ab eadem Republica peregrinum, ac diuinæ legis exortem: vtrumque fas erat, vel interno odio, vel externo infectari. Nam in ciuilem quidem inimicum, quamuis non licebat internum odium exercere, vt patet Exod. 23. Leuit. 19. Ecclesiastici 28. vbi tales inimici iubentur amari interno actū, & externis aliquando beneficiis foueri; nihilominus aliqua odij signa in eos permittebantur, vt patet ex illa lege Talionis Exod. 21. Leuit. 24. Deuteron. 19. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, fracturam pro fractura, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore*; adeo, vt si quis alium interficeret, consanguineus occisi posset impune in vtroque foro tam externo, quam interno homicidam interimere, & mortem morte compensare. Iam vero in legalem inimicum non solum externi affectus odij præcipiebatur, vt patet Ecclesiastici 50. 1. Reg. 15. Exod. 23. & 34. Deuteron. 7. & 23. & 25. *Delebis*, inquit Deus, ac præcipit, *Delebis nomen eius sub cælo, caue ne obliuiscaris*; non solum, inquam, externi affectus odij præcipiebantur, sed etiam internum odium permittebatur, vt D. Augustinus, D. Gregorius, D. Hilarius, Origenes, & plures alij testantur: nam sicut illi populo in lege veteri vsura cum extraneis, vindicta, polygamia, diuortium, ac similia permissa sunt; ita mirum non est, si internum quoque odium in legales inimicos permitteretur: vt noster egregie Salmeronius ex iisdem Patribus expressit; ergo tantum abest, vt amor inimicorum esset proprius legis veteris, vt ab ea penitus exularet, & capitale in eos odium lex illa exerceret. At vero in lege noua, in lege gratiæ: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos*, ore, corde & opere, diligere, foueri, iuuariq; præcipiuntur. Vnde cum Apostoli Luc. 9. in Samaritanos excaudescerent, ignemq; de cælo precarentur voraturum immites homines, qui Christo Domino hospitium denegarent, & loco ac foco interdicerent; increpauit eos Dominus: *Nescitis cuius spiritus estis*, hoc est, Nescitis vos iam non spectare ad vetus Testamentum, cuius hæc erat propria vindicta, & hoc odium: sed ad nouum, in quo sunt vel tenuissima odij vestigia abolenda, & plena charitatis præcordia in ipsos quoque inimicos manifestanda.

August.

Gregor.

Hilar.

Origen.

Salmeron.

Addo.

Adde aliam rationem : Ille actus charitatis est perfectior, qui nos Deo similiores reddit; cum enim sit mensura totius perfectionis, ille actus, qui nos Deo similiores reddit, reddit etiam perfectiores, ac proinde & ipse est perfectior; cum nobilior effectus formalis non nisi à nobiliori forma oriatur: sed actus diligendi inimicos, reddit nos similiores Deo, quam actus diligendi amicos; in hoc enim convenimus cum cæteris hominibus, tam probis, quam improbis; omnes enim amicos diligunt. Matth. 5. *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nam & publicani & Ethnici hoc faciunt.* Neque solum cum hominibus, sed etiam cum brutis; nam & his suis in suos amor inferitur à natura. *Amicos, inquit Augustinus, & benefactores quis non amet? Amat latro, amat draco; amant lupi, amant vrsi.* At vero per actum diligendi inimicos, à cæteris tam brutis, quam hominibus recedimus, soli Deo propinquamus. *Diligite inimicos vestros, ut sitis filij patris vestri;* ac si nullo alio amoris actu tam expressa diuinæ perfectionis similitudo à nobis hauriatur. Solius enim Dei bonitas ad ipsos quoque amplectendos effunditur inimicos. Bene exclamat Propheta: *Deus quis similis sit tibi?* Augustinus respondet: *Qui bene vult inimico suo, Deo similis est, nec ista superbia, sed obedientia est, &c.* Similem solus ostendit Filius. *Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Optime Bernardus sermone de pass. feria 4. *Tu maiorem, Christe Domine, ponens eam etiam pro inimicis; quam alia videtur esse, vel fuisse, vel fore huic similis charitati?* &c. Recte quidem Ecclesiastici 18. *Miseratio hominis circa proximum suum, misericordia autem Dei super omnem carnem.* Quasi dicat: amor hominis limitatur ad vnum, circa proximum suum, singulariter loquitur: imo ad vnum, non quemlibet, sed proximum, amicum, affinem, consanguineum: at diuina charitas non ad probos tantum, sed ad improbos; non ad filios, sed ad hostes, non ad paucos, sed ad omnes liberaliter excurret, *super omnem carnem.*

Dauid fufis ac debellatis hostibus, in regale solium euehitur Palæstinae. Quid primum in eo culmine honoris constitutus meditatur? Non quidem sibi consulit, sed suis: & ex suis, non amicos prosequitur, sed inimicos. *Nunquid, ait, superest aliquis de domo Saul?* Quorsum, Rex optime, Saulis reliquias inquiris? quorsum exposcis? An ut læuias, an ut macles? an ut omnes, si qui superant, de familia Saulis, face ferroq; sequare colonos? Absit, inquit Rex & Vates; sed *ut faciam, inquit, cum eo misericordiam Dei;* hoc est, ut parcam, ut amice tractem, ut beneuole excipiam, ut misericordiam in illum exerream, nō humanam,

26.
Probatur
rursus.

August.

27.

Dauidis in
hostes mise-
ricordia.

Impensa ho-
sibus misfe-
ratio. diui-
na est.
Cyprian.

manam, sed diuinam. *Misericordiam Dei.* Neque enim illa, quæ in hostes miseratio impenditur, alia esse potest, quam diuina, ut egregie docuit Cyprianus. Iosephum constituit Deus patrem Pharaonis, Genes. 43. Moysem vero alterius Pharaonis constituit Deum, Exod. 7. Quorsum illum patrem, & hunc Deum? Nonne voluit Deus, ut uterque Pharaonem diligeret, uterque Pharaoni beneficeret, uterque Pharaoni blandiretur? Plane ita est. Sed Pharaon erga Iosephum futurus erat gratus, beneuolus & amicus: ut igitur Iosephus hominem sibi gratum, beneuolum & amicum redamaret, satis erat intra nature limites constitui, & in solo gradu parentis erga filium collocari. At vero alter Pharaon erga Moysem futurus erat ingratus, difficilis, inimicus: ut igitur Moyses beneficis euaderet, ingratum, facilis in difficilem, amicus in inimicum; satis plane non erat, parentis locum obtinere: nam & parentes filijs sibi inimicis inimicantur; opus erat, ut Pharaonis Deus efficeretur: sola enim diuina charitas eo pertingit, ut etiam inimicos amplectatur. Mitto plura pro hac parte.

28.

Amicos di-
ligera, perfe-
ctius, quam
inimicos.
D. Thom.
Aragon.
Bannes.
Valent.
Caietan.
Magist.
Richard.
Palud.
Capreol.
Almain.
Viguer.

Pro alia vero parte faciunt & Scripturæ veritas, & Patrum auctoritas, necnon etiam Theologorum sententiæ, & rationum momenta. Ex his tamen omnibus solum affero Theologorum suppetias, qui, cæteris paribus, dilectionem amici præferunt dilectioni inimici. Ita videtur sentire etiam D. Thomas 2.2. quæst. 27. art. 7. ubi Aragon. Bannes, Valent. disp. 3. quæst. 5. punct. 3. Caietan. art. 2. inclinatur Magist. in 3. distinct. 30. Richard. ibid. art. 1. quæst. 3. Paludan. quæst. 2. Capreol. distinct. 27. quæst. vnica, art. 1. concl. 8. & art. 3. Almain. quæst. vnica. Viguer. in Institut. cap. 11. §. 1. & communiter iuniores Theologi. Deinde rationibus hanc partem confirmo. Præmitto tamen, nos procedere & secundum perfectionem substantialem horum actuum, & secundum rationem meriti ipsorum; quia cum meritum non solum ab obiecto, sed ab alijs circumstantijs conditionibusq; desumatur, bene fieri potest, ut actus sit in substantia melior, in merito tamen inferior euadat. His ergo præmissis; dico primo: dilectio amici simpliciter excedit in perfectione substantiali dilectionem inimici. Probo primo; quia perfectio substantialis actus desumitur ab obiecto; quo enim illud est præstantius, eo actus in sua substantia perfectior euadit; sed melius ac præstantius est obiectum amicus, quam inimicus, est enim amicus Deo per bonitatem, & nobis per amicitiam & beneficia, quæ in nos confert, coniunctior: ergo, &c. Deinde inimicus per bonitatem moralem, quam in se actualiter habet, non est Deo, nec nobis gratus; sed solum in potentia, quatenus conuerti potest ex inimico Dei & nostri: at vero ami-

cus

cus actu est bonus, & gratus Deo; ergo præstantiorem dilectionem terminat. Secundo, & à posteriori, sic probo: Odium amici est peccatum ex genere suo grauius, quam inimici: ergo vice versa dilectio amici in perfectione excedit dilectionem inimici. De antecedente nullum est certamen inter Theologos: consequentia colligitur recte; quia odium amici ideo est peccatum ex suo genere grauius; quia priuat subiectum meliori virtute, seu actu: ergo, &c. His rationum telis debellatus das manus quoad hanc partem, de perfectione substantiali; sed dubitas de merito: quia cum hoc non solum ab obiecto, sed ab aliis circumstantiis ac conditionibus desumatur, optime potest fieri, vt actus sit in substantia melior ac præstantior: at vero in merito longe euadat inferior: omnem de hac re tibi euellam religionem, nec dubitandi locus manebit vllus.

Dico secundo; dilectio amici, cæteris paribus, non solum est perfectior, sed magis meritoria. Dixi, *cæteris paribus*; quia alioqui nihil certum colligitur, nisi omnes conditiones concurrant æquales ad comparationem vtriusque actus; quod aperte demonstro, discurrendo per circumstantias concurrentes ad talem æqualitatem. Probo primo ex obiecto. Potior ratio meriti desumitur ex obiecto; sed ex parte obiecti longe excedit amici dilectio: ergo, &c. Probo minorem; quia amicus habet in se maiorem bonitatem & coniunctionem nobiseum, quæ sunt rationes diligendi eum: ergo, &c. Dices: Etiam dilectio inimici ex parte obiecti est præstantior; quam dilectio amici; nam ex obiecto est difficilior; ergo magis meritoria. Respondeo: Difficultatem non efficere actum in entitate præstantiorem, cum difficultas non sit bonum, sed potius malum, sed ex eo efficere actum magis meritorium; quia in causa est, vt actus fiat cum maiori intentione à potentia; si ergo, ex suppositione, vtraque dilectio sit æqualiter intensa, difficultas maior, quæ datur ex parte inimici, non confert ad meritum illius dilectionis. Instabis: quia vbi maior est difficultas & resistentia, maior ibi conatus est adhibendus ad eam vincendam; hic autem conatus aliquid amplius est, quam intensio actus: nam vt actus, qui fit in subiecto habente contrarium, æque intensus euadat, ac alter, qui illud non habet, maiorem conatum debet potentia adhibere ad expellendum contrarium, & introducendum proprium actum; ergo stante æquali intentione maius euadet meritum actus difficilioris ex maiori illo conatu. Respondeo, maiorem hunc conatum dupliciter sumi posse; primo, & magis proprie, in actu secundo, vt si actus dilectionis amici & inimici sint eiusdem intensiois, & voluntas nihilominus magis co-
netur, hoc est, eliciat actionem magis intensam circa inimicum;

Secunda ratio à posteriori.

29.

Dilectio amici est magis meritoria.

Probatur primo ex parte obiecti

Obiectio.

Solutio.

Instantia.

Solutio.

Duplex acceptio maioris conatus.

cum; sed hic modus est omnino fallus & imaginarius; quia intensiori actui semper respondet terminus magis intensus: si ergo terminus supponitur non magis intendi, actio intensior non euadit. Secundo modo potest considerari hic maior conatus, seu efficacia dilectionis inimici in actu primo, seu ex parte potentia & habitus, & in hoc sensu verum est communiter, quando obiectum est difficilius, aut aliqua ratione minus appetibile, moraliter esse necessariam maiorem virtutem ad operandum æqualiter circa tale obiectum, sicut in naturalibus agentibus ad agendum æqualiter in re & in modo circa passum magis resistens, maior virtus in agente postulatur; inde tamen non sit actionem, vel effectum esse meliorem, per se loquendo, cum supponamus esse æqualem in intensione: neque etiam sit esse magis meritorium; quia plerumque meritum non attenditur penes virtutem in actu primo, sed penes actionem ab illa procedentem.

30.
Probat
secundo.

Secundo proba ab inconuenienti. Si dilectio inimicorum esset maioris meriti, quam dilectio amicorum, excederet etiam dilectionem parentum, & dilectionem sui ipsius; sed hoc est aperte falsum: ergo, &c. Sequela bene videtur inferri; quia dilectio parentum, & dilectio sui ipsius sunt eiusdem rationis cum dilectione amicorum. Minor tam sacris literis, quam rationibus poterat demonstrari. Omnia tamen missa facio, cum liquido constent apud Theologos, præsertim iuniores, qui hanc quæstionem ex professo tractant. Ex his autem bene colligitur, cæteris paribus, perfectiorem esse dilectionem amici, quam inimici.

P R O B L E M A V.

Vtrum senes, plus, quam iuuenes, mortem reformident?

31.
Senes potius,
quam iuue-
nes percellit
mortis timor

Hanc quæstionem vobis in priuatis colloquiis disputandum relinquo. Sed ne inter senes ac iuuenes maior contentio oriatur, quam illorum cæni, & horum anni patiuntur: præibo, si annuitis, sequester. Quod senes mortem magis reformident, probatur tam ex parte subiecti, quam ex parte obiecti. Ex parte quidem subiecti; quia senes, sicuti sunt frigidiores, ita & timidiores. Ex parte obiecti; quia malum, quo est propius & vicinius, eo magis formidatur: præsentia enim magis mouent. Vnde Christus Dominus quamuis toto vitæ

tem-

tempore claram de sua morte cognitionem habuerit ; tamen cum eam sibi viciniorem sensit , tunc cepit tædere & pauere , & in guttas sanguinis liquefieri : atqui mors secundum naturalem ordinem est viciniior senibus , quam iuuenibus ; ergo senes magis illam , quam iuuenes reformidant. Confirmatur hoc fundamentum exemplo Moysis ; octogenarius enim cum iam esset , timuit ad Pharaonem ire , ideo ponere calceamenta iubetur , vt D. Ambrosius exponit. Abraham septuagenarius adeo mortem timuit , vt persuaderet Saræ , ne vxorem , sed sororem esse Ægyptiis declararet , Genes. 12. Similiter Iacob Genes. 32. timuit valde fratrem suum Esau , immemor præ metu diuinarum prædictionum , quas habuerat. Infinita alia , quæ ad hanc partem illustrandam occurrebant , non ingrata quidem auditu , nisi fallor , prætermittam.

Quod tamen iuuenes mortem magis exhorrescant , suadetur eodem modo. Ex parte quidem subiecti ; quia iuuenes , sicuti sunt calidioris , ita festiuioris hilariorisq; naturæ , quam senes. Vnde *iuuentus* in sacris litteris Psalm. 42. & passim alibi , idem est , quod exultatio ; ergo multo magis eam tristitiam , quam mors secum affert , auersantur. Ex parte vero obiecti ; quia malum impendens , quo est maius , eo magis formidatur ; sicut bonum impendens , quo est maius , eo magis desideratur : sed mors respectu iuuenum est maius malum , quam respectu senum ; ergo magis à iuuenibus , quam à senibus formidatur. Minor , quæ sola probatione indiget , probatur : quia mors respectu iuuenum est priuatio maioris boni , nempe iucundioris vitæ , hilarioris ætatis , grandioris spei ; ergo est maius malum. Nam maius malum est , quod priuat maiori bono. Plura de hac re , quæ multa esse poterant , relinquo iis , qui otiosius , quam nos , philosophantur.

Soar. tom. 2
de incarn. d.
33. sect. 2. §. 3

32.

P R O B L E M A VI.

Vtrum noue opiniones communiter probabiliores euadant , quam antiquæ ?

Pars affirmatiua probatur primo auctoritate ; quia si obseruemus omnes bonarum artium cultores , inueniemus eos semper se opposuisse antiquitati , eiusque opinionibus explosis nouas inuexisse , quibus & de suis artibus bene meriti euaserunt , & sibi immortale nomen compararunt. In oratoria M. Tullius veterum oratorum vitia cauillatur : in poeti-

33.
Suadetur
primo, nouis
plerunq; opi-
nionib. plus
inesse proba-
bilitatis.
Cōtemnitur
antiquitas.
Tullius.

- Virg.
Hipp.
Galen.
Ptolem.
Plato.
Aristot.
D. Thom.
Theodoret.
Carthuf.
34.
Sundetur
secundo.
- Arist.
- Homer.
Pindar.
- Pythag.
Plato.
- Hieron.
August.
Laërt.
Tullius.
- poëtica Mantuanus ab antiquorum vatum consuetudine procul recedit: in medicina Hippocrates & Galenus priorum medicorum aphorismatis exclusis, noua ac recentia moluntur: in Mathematicis Ptolemæus, & Hispanorum Rex Alfonso plures Astrologorum, quam astrorum errores deprehendunt: in Ethicis Plato, quantis se maiorum classibus opposuit? In physicis Aristoteles quot veterum Philosophorum cateruas à philosophico ludo eliminauit? In Theologia Magister, ac D. Thomas quot pristinae falsitatis tenebras diffusa nouæ veritatis luce expulerunt? Denique nihil familiarius esse solet cui-libet Doctori in tradenda aliqua scientia, quam vt incumbat antiquæ falsitati extirpandæ, antequam accedat nouæ veritati inducendæ, iuxta illud Ierem. 4. *Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas.* Quod ex Theodoteto & Carthusiano sic intelligo, vt prius veteris doctrinæ vepres eradicentur, quam noua semina inducantur. Imo plus operæ collocandum esse in euellenda veteri, quam in plantanda noua, docet illud oraculum Ierem. 1. *Vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & edifices, & plantes.* Vbi, vt recte Origenes & D. Hieronymus obseruauerunt, quatuor verbis destructio doctrinæ veteris, duobus tantum plantatio nouæ imperatur; ergo tam humana, quam diuina oracula nouas opiniones antiquis præferunt.
- Secundo sic argumentor ratione; quia illæ opiniones probabiliiores sunt, ad quas homines maiorem habent appetitum: sed ad nouas opiniones maiorem habent appetitum, quam ad antiquas; ergo, &c. Consequentia formalis est. Maior videtur euidens ex 1. Metaph. c. 1. vbi cum Philosophus dicat dari in nobis naturalem appetitum ad scientiam; merito inferunt Interpretes dari maiorem ad scientiam veriorem, scilicet, ad scientias speculatiuas, quam ad præcticas; ad principia, quam ad conclusiones. Probo minorem: Nam imprimis vulgares homines nihilo magis, quam noua doctrina capiuntur, iuxta illud Homericum Odyss. α. *Vulgo illa cantio celeberrima est, quæ nuperrima est.* Et illud Pindaricum in Olympiis: *Plebi tam grata sunt noua carmina, quam vina vetera.* Deinde etiam Sapientes nouitatibus student. Tritum est illud symbolum Pythagoræ: *Tritam viam terendam non esse.* Plato nouas res inquirendi studium præ se ferebat, teste Philosopho 2. polit. c. 4. Eapropter veteri Græcorum sapientia non contentus, toto orbe peregrinatus nouam nouarum opinionum iniit mercaturam, vt D. Hieronymus ad Paulinum, D. Augustinus 8. de Ciuit. c. 4. Laërtius ac Tullius testantur. Aristoteles Platonis auditor nihilo fuit minus nouitatis affectator: haustam a Magistro totis viginti annis diutius non decoxit, sed quam primum
- cuo-

euomuit disciplinā. Vnde illa magni Præceptoris de discipulo *Platonis de querimonia: Aristoteles in nos recalcitrat, ut in matrem pullus.* Aristotele

His omnibus sapientior fuit Moyses, de quo Philo Iudæus: *querimonia*
Præceptores, inquit, puer intra modicum tempus superauit, natiua 35.
docilitate institutionem præcurrens, ut reminisci videretur, Philo.

non discere, in rebus difficilioribus de suo commiscens aliquid;
quippe præclara ingenia multa nouant circa scientias. Sed quid
 memoro singulos sapientes? Integras memorare possum Aca-
 demias. Antiquissima illa in regione Themam suos nouitati-
 bus imbuunt auditores. Testes laudo tres eius alumnos, tres lo-
 bi amicos, quorum tot pene fuerunt nouitates, quot voces, si
 Nazianzeno, Lyrano, ac D. Thomæ assentiamur. Græciam no-
 uitatibus deditam quis ignorat? O Solon, Solon! exclamat Sa-
 cerdos ille Ægyptius apud Platonem, cuius meminit Alexan-
 drinus 1. Strom. in fine. *Vos Græci semper estis pueri: nulla apud*
vos cana disciplina: nullam penitus in animis antiquam habetis
opinionem. Athenas nouitatum altrices esse, patet Act. 17. vbi
 dicuntur Athenienses ad nihil aliud vacare, nisi aut dicere, aut
 audire aliquid noui. Vnde cum D. Paulus nouorum, seu, ut ali-
 qui cum Lyrano interpretantur, nouarum scientiarum annun-
 tiator videretur, sistitur ad Areopagum, non ut illi supplicia ir-
 rogentur, ut opportune in meam rem notat Chrysostomus, sed
 ut ex eo nouitates addiscantur.

Quid referam Alexandrinos, quos ferunt nouarum opinio-
 num aucupes, & venatores extitisse; Quid Parisios, quorum
 ingenia Lyranus oculatus testis affirmat nouis semper rebus
 inhiasse? Quid Conimbriam, cuius alumni, si vel ex hoc loco,
 vel ex quouis simili veterem audiant disciplinam, nauscant, fa-
 stidiunt, obdormiscunt: si nouam, si nuperam, si recentem, quis
 fauor? quæ alacritas? quæ attentio animorum? Nec in gymna-
 sijs tantum philosophicis, sed etiam in sacris literis grata esse
 solet interpretandi nouitas. Mitto alios, quibus id probem, v-
 num Hieronymum non omitto lib. 2. Apolog. contra Ruffi-
 num, vbi inuehitur in eos, qui nouos in Scriptura explicatus
 fastidiunt, *Cum, inquit, (egregia sunt verba) nouas semper expe-*
tant voluptates, & gula eorum vicina maria non sufficiant, cur
in solo studio Scripturarum veteri sapore contenti sunt? ergo om-
 nes homines non solum vulgares, sed etiam sapientes naturali-
 ter appetunt nouas opiniones. Imo quo acutiores sunt, eo sunt
 ad illas proniores, ut ratio ipsa confirmat: nam potentia, quo
 sunt nobiliores, eo sunt magis arguitiua. Oculo proponere al-
 bum; album videt, in albo sistit: proponere phantasiæ, longius ex-
 currit, dulce colligit, frigidum arguit: proponere intellectui,
 multo audacius spatatur, distinguit partes, cognoscit spiritum,

Mendocæ Viridarium.

M

præ-

Nazianz.
 Lyra.
 D. Thom.
 Cyril. A. ex

36.
Nouis opi-
nionibus]
qui deditis-
fimi.
 Lyra.

Hieron.

Potētia quo
nobilior, eo
acutior.

præscindit vniuersale, externo non hæret, non quiescit in obiecto. Ita plane rudiori Philosopho antiquam propone opinionem, hanc apprehendit, hanc defendit, bene ne, an male, parum curat; eandem acutiore Philosopho inculca: audit, considerat, speculatur, & veluti inclusus in angusto spiritus, huc, illuc meat, non se capit intus, donec curiosa indagine veritatis nouam sibi aperit viam, falsitatis nebulam scindit, & in aëra purgat apertum.

37.
*Suadetur
tertio.
Arist.*

Tertio sic argumentor: Scientia eo certior & euidentior obtinetur, quo nititur experimentis diligentius ac maturius perspectis, vt Philosophus 1. Metaph. c. 1. testatur, sed nouæ opiniones nituntur experimentis diligentius perspectis, quam antiquæ; ergo sunt antiquis certiores. Minor, in qua est sola difficultas, suadetur; quia experimenta tunc melius perspicuntur, quando cum oppositis comparantur, siquidem contraria iuxta se posita clarius innotescunt; atqui antiquæ opiniones sua experimenta non conferunt cum oppositis, quæ postea collecta sunt; ed ijs, quæ primum desumpta fuerunt, indicta causa adhærescunt, & tanquam possessores malæ fidei subdola pace, & fallaci tranquillitate fruuntur; contra vero opiniones nouæ in ius vocant antiquas, in medium sua, & aliena experimenta promunt, singula expendunt, omnia conferunt, ac tandem lite perorata suis potius acquiescunt: ergo nouæ opiniones experimentis perspicacius cognitis, quam antiquæ fulciuntur. Ad hæc quis ignorat longe semper à perfecto abfuisse exordia? Quis vnquam in fonte fluminis nauigia, in radice arboris fructum, in fundamento domus fastigium, in aurora diei solem, in infantia ætatis eloquentiam requisit? Atqui Philosophia prisca seculis nata repebat, balbutiebat, puerilibus veluti crepundijs nugabatur, vt vel ipse Aristoteles 1. Metaph. c. 6. & primo de partibus animalium c. 1. ingenue fatetur: nunc vero iam adulta, suamque maturitatem assequuta, late omnia humana ac diuina peruagatur, vti luculentissime totis decem libris de perenni Philosophia prosequitur Eugubinus; ergo opiniones, quas modo condit, certiores sunt, quam illæ, quas olim finxit.

Aristot.

Eugub.

38.
*Nouis opi-
nionibus
preferuntur
antiquæ
Primo ex
Scriptura.*

Nihilominus, ne suus antiquitati honor denegetur, cuius ope opiniones plerunque maturiores ac veriores euadunt, pars negatiua, quæ nouis opinionibus antiquas præfert, à nobis quoque præferenda, ac defendenda est. Et nisi alienum esset à Dialectico instituto, tam Scripturæ, quam Patrum auctoritate posset à nobis demonstrari: Nam Scriptura passim antiqua nouis anteponit. Prouerb. 22. *Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt tibi patres tui.* Ierem. 6. *State super vias bonas, in-*

nas, in-

nas, interrogate de semitis antiquis. Iob. 12. Sapientia in antiquis habitat, & in multo tempore prudentia. Psalm. 67. Qui ascendit super cælum cæli ad Orientem. Hebr. Qui equitat in cælis antiquitatis. Ioan. epist. 1. c. 2. Non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Paulus 1. ad Timoth. 6. Deuita profanas vocum nouitates, seu, vt Theophyl. & OEcumen. è Græco eliciunt, vanitates, & inanitates. Et quamuis, vt D. Athanasius catechesi 17. & D. Augustinus tract. 97. in Ioan. obseruarunt, non omnis nouitas, sed profana prohibeatur; tamen nouum frequenter in malam partem detorquetur. Psalm. 10. Non erit in te deus recens. Exod. 1. Surrexit Rex nouus super Ægyptum. Deut. 32. Immolauerunt dæmonijs, & non Deo: diis, quos ignorabant; noui; recentisque uenerunt. Vnde Christus Dominus daturus legem nouam, docet se non aduersari antiquæ; Nolite putare, quoniam ueni soluere legem. Matth. 5. Brixianus ibi; Vide, inquit, quam sit metuenda suspicio nouitatum, daturus celsiores leges, quæ nouæ uiderentur, docet eas non aduersari legi eorum. Et propterea Clem. Alexand. in pædagogico recte ait, nouum Testamentum esse veteri litera impressum.

Theophyl.
OEcum.
Athanas.
August.

Brixian.
Clem. Alex

Iam vero Patres nouas opiniones acerrime insectantur. D. Augustinus opuscul. de utilitate credendi, hæreticum sic definit, *Qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloria, principatusque sui gratia nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur.* Et lib. 3. contra Iulianum c. 3. *Mira, inquit, sunt, quæ dicitis; noua sunt, falsa sunt.* quasi dicat; noua; ergo falsa. Et addit, *sunt noua, cauemus.* D. Bernardus epist. 174. *Nouitas, inquit, mater temeritatis, soror superstitionis, filia leuitatis.* Nazianzenus in carmine Nicobuli,

39.
Secundo ex
Patribus.
August.
Hæretici de-
finitio.
Bernard.
Nazianz.

Pluraque canities nouit, quam latâ iuuentus.

Cretenfis eius interpres; *Valcant, inquit, nouitates, partim ex inscitia, partim ex intoleranda arrogantianata.* Cyrill. Alexandrin. libr. 1. de Trinitate docet, qui in nouas opiniones discedunt, correptos esse morbo curatu difficillimo. Origen. tract. 23. in Matth. tradit certam regulam dignoscendi opiniones hæreticas à catholicis, nempe illas, quæ nouæ sunt, & extra canonizatas Scripturas, vt loquitur, hæreticas habendas esse; quæ uero sunt antiquis Scripturis conformes, pro catholicis reputandas. Tert. lib. de præscript. c. 7. de noua Philosophia mihi uidetur loquutus, cum ait; Philosophia hæreses subornari; & de Philosophis nouitatum studiosis, quando dicit lib. contra Hermogenem c. 8. Philosophos esse hæresum patriarchas; & lib. 1. contra Marcionem, de Philosophorum ingenijs omnem hæresim animari. Doctissime notauit Baro-

Cretenf.
Cyril. Alex.
Origen.
Tertull.

Baron.

nium tom. I. annalium anno 74. proprium esse hæreticorum, vt novos semper commentarios pro antiquioribus reponant, arbitrati non esse habendos pro veris, nisi habeantur pro antiquis. Sed quid moror Vincentium Lyrinensem, cuius totum est hoc argumentum? Is enim postquam innumera mala profecta ex nouitate commemorat; *Atqui, inquit, hæc omnia, nunquid aliam ob causam, nisi vtique, dum bene fundata antiquitas scelerata nouitate subruitur; dum superiorum instituta violantur, dum rescinduntur scita patrum, dum conuelluntur definita maiorum, dum sese intra sacra, atque incorrupta vetustatis castissimos limites profane ac nouella curiositatis libido non continet?*

40.

Sed quam ingeniose interpretatur locum illum Pauli I. ad Timoth. 6. *O Timothee depositum custodi. Quid est, inquit, depositum? Quod tibi creditum est, non quod à te inuentum est: quod accepisti, non quod excogitasti: rem non ingenij, sed doctrine; non usurpationis priuata, sed publica traditionis: rem à te perductam, non à te prolatam, in qua non auctor esse debes, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens. Aurum accepisti, aurum redde: nolo mihi pro alijs alia subijcias: nolo pro auro aut impudenter plumbum, aut fraudulenter eramenta supponas: nolo auri speciem, sed naturam. Intelligatur te exponente illustrius, quod antea obscurius credebatur: eadem tamen, qua didicisti, ita doce, vt cum dicas noue, non dicas noua. Quid verius? Quid elegantius? Quid sublimius dici poterat? Dicit tamen aliquis:*

Obijcitur.

Lyrinens.

Respondetur

Quid ergo: Nunquid non licet antiquam sapientiam augete & locupletare? Audi, qui sic obijcis, Lyrinensem; Crescat, inquit, vehementerque proficiat sapientia, sed in suo dumtaxat genere. Imitetur animarum religio rationem corporum; qua licet annorum processu numeros suos euoluant & explicent; eadem tamen, qua erant, permanent: ita Christiana religionis dogma annis consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur aetate; incorruptum tamen, illibatumque permanet.

41.

Primario

Arist.

Secundario

Tanta auctoritatum moles rationum momenta non requirit. Tres tamen propono breuiter, quæ, si tempus foret, luculentius possent illustrari. Prima fit à definitione probabilium. Probabilia sunt ea, quæ videntur multis, teste Philosopho I. Topic. cap. I. Ergo magis probabilia sunt, quæ videntur pluribus: atqui antiquæ opiniones videntur pluribus, vt patet; ergo sunt probabiliores. Secunda illæ opiniones probabiliores sunt, quæ sunt acutiori, & maturiori ingenio inuenta; cum vero intellectus sit acerrimus veritatis inquisitor, qui praestantior fuerit, certius in veritatem collimabit, atqui antiquæ opiniones ita se habent; nam antiqui Philosophi, sicuti melius habuerunt temperamentum, propter maiorem alimentorum vigorem, & vernantis

vernantis adhuc naturæ hilaritudo, ita, vt plurimum, melius habuerunt ingenium. Vnde in posterum magna facta est, sicuti corporum, ita & ingeniorum inclinatio, vt D. Cyprianus ad Demetrianum eloquentissime pertractat: ergo antiquæ opiniones, multo sunt, quam nouæ, certiores. Tertia: nihil est in rebus moralibus perniciosius, quam nouas leges, nouas consuetudines inducere. Adeo, vt vel Sinæ, populi non admodum literis exculsi, hoc intelligant. Et propterea præfectos nouitatum, vt vocant, in vrbe creent: quorum munus est, quidquid noui in regno contingit, ad Regem deferre. Neque solum magni momenti nouitates deferunt, sed pene nullus: qualis illa fuit, de qua Principem accularunt, quod comam raderet contra morem gentis; neque delictum impune iuit: ergo nihil erit in rebus speculabilibus inutilius, & à veritate alienius, quam noua dogmata, nouas opiniones comminisci. Patet consequentia; quia cum veritas sit vna, eaque in indiuisibili consistat: bonitas autem non ita, sed potius vna, eademque res, & bona, & mala esse possit, seu conueniens, & disconueniens sub diuersis rationibus, vt Metaphysici communiter ostendunt: sic, vt si varietas mediocum in inquirendo bono, quod est multiplex, est damnabilis, à fortiori varietas mediocum in inquirendo vero, quod est vnum ac simplex, multo damnabilior videatur.

Cyprian.

Tertiaratio

Quid nouitatum præfecti apud Sinas?

PROBLEMA VII.

Parentibusne, an nutricibus filij similiores euadant?

QVod nutricibus similiores euadant, probatur: quia vbi datur maior amor, datur & maior similitudo; similitudo enim est causa amoris: vnde in diuinis, vbi datur adæquatissima similitudo, perfectissimus quoque amor reperitur: sed inter nutrices, & alumnos maior amor sæpenumero intercedit, quam inter filios & parentes, iuxta illud scitissimum oraculum Alexandrini; *Aluisse, maiora interdum habet amoris incitamenta, quam creasse.* Vnde amoris teneritudo non tam parentis nomine, quam nutricis, in Scriptura exprimitur. Osee II. *Ero quasi nutricius Ephraim.* Ilai. 66. *Ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis.* Numer. II. *Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum.* Et propterea contingit sæpenumero, vt quæ matris viscera gestauit in filios, recuset nutricis vbera producere in alumnos; iuxta illud Chrysofomi in

42.

Nutricibus alumnos similiores euadere, quam parentibus filios. Alexandrini oraculū.

Chrysof.

in Pfal. 50. parentes, quæ filios suos alijs nutriendos committunt: *Erubescit*, inquit, *fieri nutrix, quæ facta est mater*, & pietatis insignia *abscindit superbia*, &c. Ac si parentis amor minor sit, quam requiratur ad nutricis charitatem exhibendam; ergo inter nutrices & aluminos maior similitudo, quam inter parentes & filios reperitur.

43.

Pro eodem
ratio.

Secundo sic argumentor. Nutrices accommodatius transfundunt suas qualitates, & natiuas dispositiones in aluminos, quam parentes in filios: ergo magis sibi assimilant aluminos, quam parentes sibi assimilant filios. Valet consequentia; cum enim qualitas sit, qua res dicuntur similes, si nutrices melius deriuant in aluminos suas qualitates, eos quoque sibi efficiunt similiores. Probo antecedens: Nam parentes interuentu sanguinis, nutrices interuentu lactis suas qualitates communicant; atqui lac est sanguis magis coctus ac defæcatus, melioribusque dispositionibus imbutus, vt Aristoteles lib. 4. de generatione animalium cap. 8. Albertus Magnus lib. 8. de animabus cap. 7. Abulens. in cap. 12. Leuit. 9. 23. Mathiolus lib. 6. in Dioscoridem, alijsque testantur: ergo nutrices melius suas qualitates in aluminos, quam parentes in filios transfundunt.

Aristot.

Alb. Magn.

Abulens.

Mathiol.

44.

Tiraquel.

Galen.

Plin.

Martial.

Tertio; quia innumera sunt exempla, ex quibus colligi potest, maiorem inter nutrices & aluminos, quam inter parentes & filios similitudinem reperiri. Tiraquel. de nobilitate cap. 20. à num. 83. vsque ad num. 93. multa multis tradit de nutricibus. De plantis primum esto exemplum; enimvero vitis in alium collem translata mutat ingenium. De Persicis tradit Galen. lib. 2. Pharm. cap. 2. & lib. de alim. Nimirum in Persis esse perniciosas, in Ægyptiorum regione esse innocuas. Hoc tamen damnat Plinius lib. 15. c. 13. Sed Galeno ad stipulatur Martialis lib. 3. xenio 46.

Vilva maternis, fueramus præcoqua ramis,

Nunc in adoptiuis Persica rara sumus.

quasi vero nutrici potius, quam matri telluri similes videantur. De hominibus sit secundum exemplum; de quibus admiranda narratur. Hinc est, quod multi natiuam, & propriam relinquunt naturam, & degenerent in ferinam; cum ipso enim nutricis lacte aliam induunt naturam, quam ex suis reddunt actionibus. Optime apud Iustinum lib. 38. Mithridates, arguit Romanos de crudelitate, & auaritate lupina, vtpote; qui referebant originem ad homines, lupæ vberibus enutritos. De Achille etiam dicitur, non lacte, sed bile fuisse alitum, quod iracundiæ nimium indulgeret. Ita Homer. Iliad. lib. 16. Sicque Dido Regina apud Mant. 4. Æneid. in Æneam excandescit;

Iustin.

Homer.

Virgil.

Hircanæque admorunt vbera sigres.

Quo loco Donatus interpres ostendit per alimoniam lactis, Donatus.
 mores pueris infundi; sed de hoc multa apud Tiraquellum ci- Tiraquell.
 tarum. Illud ego à testibus oculatissimis, & locupletissimis ac-
 cepti, virum scilicet abunde religiosum, & optimis moribus im- In quos fera
 butum, remotis arbitris, in morem caprea saltare, & currere suum trans-
 solitum fuisse, nec se continere potuisse, quin hanc ludicram fuderint
 spectationem exhiberet Rogatus reddidit causam: Caprea la- ingenium.
 ete sui educatus. O responsum homine indignum, sed in rem
 natum! Vide capreae nutricis naturam in alumnum suum Iustin.
 transfusam. Simillimum est illud apud Iustinum lib. vii. de Ha-
 bi illo Hispano ceruæ lacte nutrito, qui Habis cursu perniciosi- Habis His-
 mo ceruos æquabat. paniarum
 Rex.

PROBLEMA VIII.

An voces virtutem habeant naturalem ad vitam prorogan-
 dam, vel mortem maturandam?

Signanter quæro de efficacia naturali; quia de obedientiali
 Scertam existimo affirmantem partem; vt enim verba in sa-
 cramentis effectus mirabiles supra suam naturam physice cau-
 sant, vt verior fert sententia, sic eosdem circa mortem & vitam
 à Deo eleuatæ poterunt efficere.

Quæstio ergo est de virtute naturali; cuius affirmantem par- Sensus qua-
 tem triplici stabili fundamento. Primo ab auctoritate, & in stionis.
 primis consulite annales sacros, è quibus non pauca, neque le-
 uia eruuntur testimonia; nam Exod. 2. fertur Moyse Ægyp-
 tium occidisse rixantem cum Hebræo non ferro, neque alio
 genere missili, sed verbo; sic enim asserunt Mystæ Hebræo-
 rum, vt refert Clemens Alexandrinus i. stromatum, quod ver-
 bum, (vt ipse Clemens, & Abulens referunt) erat nomen Dei Clem. Alex
 Tetragrammaton. Nec abs te factum, vt qui Hebræos, De- Abulens.
 umque ipsorum maledictis incesserit, verbo etiam diuino pec-
 nas solueret. Nec dissimili exitu mortuus est idem Moyse;
 nam Deuteronom. vltim. dicitur; Mortuus est Moyse iube-
 Domino; seu, vt Hebræi vertunt, per verbum Domini, id est, in-
 terprete Caietano, vi & efficacia verbi Dei, dicentis; morere. Caietan.
 Præterea Antichristum non fulgure, sed verbo interficien-
 dum graues auctores affirmant, ad illa verba Pauli: Quem do- 2. Thess. 2.
 minus interficiet spiritu oris sui. Sic enim interpretantur Sal- Salmer.
 meron tom. 1. in Epistolas Pauli, & Hugo Victor. ibidem, spi- Hugo Vict.
 ritu oris sui, hoc est, verbo oris sui; ergo in verbis vis natura-
 lis in-

his inest ad mortem non solum maturandam, sed & inferendam. Quod vero nonnunquam vitam & sanitatem præbeant, ex eisdem fontibus ostendo. Saulem quis nescit furore & morbo acerbissimo correptum ad sanitatem reuocatum diuinis cantilenis, quas Dauid diuinus Psalter fundebat? Nec desunt grauissimi auctores (inquit Azor tom. 1. lib. 9. cap. 26.) qui existiment spiritum malum, qui Saulem vexabat, non fuisse dæmonem, sed atræ bilis humorem, qui, si copiosus sit, ita excruciat homines, mentemq; obnubilat, vt merito arreptitios ac dæmoniacos credas; hanc tamen vim & efficaciam humorum ita Dauidis harmonia temperabatur, vt ad breuem illius cantum omnino sopiretur. Nec exorta videri debet prædicta expositio, quæ spiritum malum, humorem atræ bilis interpretatur, cum certe probabilior sit expositio, quæ credit Angelum Satanæ diuinum Paulum colaphizantem non dæmonem, sed morbum virulentum fuisse; ita enim interpretantur grauissimi Patres, Hieronymus, Augustinus, Nazianzenus, D. Thom. & alij quam plures, quos latissime refert Salmeron 2. Corinth. c. 12.

Azor.

Hieron.

August.

Nazianz.

D. Thom.

Salmer.

46.

Secundo argumentor experientia quorundam hominum nostræ ætatis, qui sine vlllo pacto dæmonum (vt ipsi de se iactant) verbis tantum pijs, Psalmorumq; recitatione morbos sanant, dolores mitigant, cicatrices curant, & si quæ sunt alia, vitæ commoda, salutivæ propitia, talibus verbis remedium applicant; ergo voces secundum naturalem virtutem vitam protendere mortemque maturare possunt.

47.

Duplex vocis acceptio.

Verum præsens difficultas præmissa prius explicatione duplici assertionem est dirimenda; nam vox dupliciter considerari potest per ordinem ad effectus, de quibus in argumento fit mentio. Primo formaliter, prout est significatiua: Secundo materialiter, prout est quidam sonus dearticulatus. Hoc posito, assero primo, certum esse, vocem, quia significatiuam, non habere virtutem naturalem ad resarciendam vitam, vel maturandam mortem, & alios effectus in argumento assignatos. Hæc diligentissime probatur à De'rio lib. 1. disquisit. Magic. cap. 4. quæst. 3. pro qua refert D. Thom. & alios Theologos, grauique censura oppositam notat sententiam. Probatur facile assertio; quia significatio nihil reale, & positiuum addit voci, sed est moralis impositio, seu denominatio ex actu voluntatis præterito, quæ censetur perseverare in vocibus media aliqua operatione rationis; ergo efficere non potest reales, & phisicos effectus, quales sunt curationes morborum, & similes.

De'rius.

D. Thom.

48.

Assero tamen secundo; si voces sumantur materialiter, virtutem

tem nonnunquam habere naturalem ad sanitatem inducendam, vel maturandam mortem, & similes effectus physicos eendos. Quis enim nescit vocum concentus nunc iratos animos sedare, nunc pacatos prouocare ad bellicos tumultus, exanimatis præbere animum, doloribus excruciatís refocillamentum, ac pene emortuis vitam & salutem? Quod late confirmat D. Thomas lib. 4. de regim. Princip. cap. 21. Duo tamen proferam ad comprobandos hos effectus, vnum ex D. August. alterum ex Caietan. quarit enim Augustinus, cur Seruator Christus post cœnam & sermonem, multis illius & discipulorum lachrymis celebratum, hymno dicto, seu potius solemniter cantato (sic enim communiter asserunt Interpretes,) locum passionis exordiendæ adierit? Respondet idem August. Psal. 72. hoc fecisse, vt ita se muniret ad passionem, roburq; ad certamen colligeret ex cantu. Nec mirum, si Creator omnium ex musica solatium reciperet, qui etiam ex Angeli sermonibus solamen accepit. Confirmo secundo ex Caiet. interpretante locum illum Matth. *Cum vidisset tibicines tumultuantes, &c.* Vbi ait, sonum illum & concentum fieri solitum ad experimentum & probationem mortis; iis enim (inquit) qui paulo antea erant emortui, multi ad aures fiebant soni, puta acuti, vehementes, vt ita compertum fieret, an vera mors, an profundus sopor, vel grandis defectus naturæ adhuc viuentis talem cessationem causaret. Existimabant ergo huiusmodi homines, mutuam concentum efficaciam habere ad recuperandas vitæ operationes iis, qui pene exanimati erant.

Sed quoniam incidimus in rem musicam, seu canoras voces, non me latet Plinianum illud in lib. 7. de musico Xenophilo, qui vna vocis canoræ opæ adiutus, centum supra quinque annos vixit sine vilo corporis incommodo. Nec etiam fugiunt huiusce rei exempla innumera apud Plutarchum super opera moralia. Illud de Homero vate non tacendum, qui à pestilentia incendio liberatos, & ad vitam longiorem benè ominatos cant. Cæterum, quæ diuina vis liberauit, & ominata est? Vox vna dulcis & canora. Consule Plutarchum. Pythagoras cantu varios morbos depellebat. Euolue Alexandrum ab Alex. ab Al. lex. lib. 2. c. 25. & lib. 4. c. 7. Sed de musices vi alibi fufius.

Quod veto aliquando mortem voces inferant, vel maturent, haud difficile ostendi potest ex auctoritate; nam Exod. 20. filij Israël ad Moysen sic loquuntur: *Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur, id est, interprete Carthusiano, ne moriamur ex nimia corporalis harmonia immutatione, & ex nimia excellentia obiectorum ac vocum, quibus Deus loquebatur, neque enim potest humana fragilitas talia diu sufferre, sine confortatione*

speciali. Hæc Carthuf. Hinc illi timores eorundem Hebræorum, Deuter. 5. *Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut nos audiuimus, & possit viuere!* Cætera omitto, ne multus fiam.

PROBLEMA IX.

An, qui se interimunt, ex animositate, vel ignauia id efficiant?

51.
Sibi necem inferre, alienum à virtute opus.

IN hac re vnum, vt certum, suppono, & alterum disputatio, ni subiicio. Suppono sui homicidas non moueri ad tale facinus, per se loquendo, ex vero motiuo virtutis; quia, eum se interficere, sit opus intrinsece malum, & contra rationem, à virtute fortitudinis nec elici, nec imperari potest. Verum, cum à virtute, quæ in medio consistit, declinat quis possit per defectum, vel excessum, sic in materia fortitudinis, de qua modo est sermo, Inquiro ergo hoc loco, an, qui sibi necem machinantur, id efficiant animositatis excessu, an ex defectu.

52.
Ostenditur, animositatis esse, interimere sese.

Quod vero non ex animi mollitie, sed ex animositate procedat, auctoritate & ratione confirmo. Machab. 2. cap. 14. laudatur Razias Machabæus, vt fortis, dum manus sibi asciiuit, gladio se perimens, sic enim ait: *Cum iam comprehenderetur, gladio se petiit, eligens potius nobiliter mori, quam subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos indignis iniuriis agi.* Vnde ponderanda sunt verba illa, *eligens nobiliter mori*; ex quibus non obscure colligitur, mori suis manibus, non ignaui & pusilli animi esse, imo generosi ac nobilis. Quinimo Lyra ad locum citatum refert Hebræos antiquos existimasse, non solum licitam, sed meritoriam fuisse huiusmodi mortem. Secundo id confirmare possumus Gentilium testimoniis. Horat. lib. I. Od. 13. *Catonis nobile lethum* dicit, qui suis manibus periit. De eodem M. Tullius verba faciens epistola ad Pætum, sic ait: *Cæteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, & Scipio sæde perierunt; at Cato præclare.* Et Plutarchus, in vita eiusdem Catonis, scribit, populum Vticensem, audita Catonis morte, ad eius fores cucurrisse, vna voce clamantem, illum solum liberum, solum inuictum. Confirmatur tertio ex communi consensu populorum: nam Qu. Curtius de moribus Indorum disserens lib. 8. *Spectatam* (inquit) *mortem, id est, naturalem pro dedecore vita habent, & ideo se interficiunt, antequam senescant. Quid memorem Æthiopes, Iaponas, & sexcentas alias nationes,*

Lyra.

Horat.

Tull.
Plutarch.

Curtius.

nes, apud quas palmarium ducitur, violentam mortem sibi inferre, ne pereant aliena manu?

Cætera omitto, ne vnus me fugiat Tertull. lib. ad martyr. c. 4. Tertull.
 vbi recenset quamplurimos homines strenuissimos, sceminasq;
 fortissimas, qui omnes propriis manibus sibi mortem intulerunt, ob vnum assequendæ gloriæ ornamentum. Quod quidem non ignauit, sed fortitudini vertit: *Lucretia cultrum, inquit, sibi adegit, vt gloriam castitati suæ pareret. Mutius manum suam dextram in ara cremavit, vt hoc factum eius fama haberet. Minus fecerunt Philosophi; Heraclius, qui se bubulo stercore oblitum exussit. Item Empedocles, qui in ignes Ætnæ montis dissiluit; & Peregrinus, qui non olim se rogo immisit, cum femina quoque contempserint ignes. Dido, cum post virum dilectissimum nubere cogeretur: item Asdrubalis vxor, qua iam ardente Carthagine, ne maritum suum supplicem Scipionis videret, cum filiis suis in incendium patriæ deuolauit, &c.* Et his alia addit præclarissima fortitudinis exempla, quibus Christi Athletas ad æternæ laudis adoream comparandam excitat, concluditq;.
Quis ergo non libentissime tantum pro vero habeat erogare, quantum aly pro falso? Flores Flori delibo ad lib. 2. c. 18. vbi beatissimos credit Numantinos; affigo verba: *Duces suos, seq; patriamq; ferro & veneno, subiectoq; vndique igne percmerunt. Ne scilicet in Romanorum manus viui venirent, quos illi, teste Floro, Romano etiã homine, quamuis numero exigui, per annos XIV. soli sustinuerunt, imo sæpe pudendis vulneribus affecerunt, & ad extremum, ad maiorem suæ fortitudinis laudem, morti liberæ deuota pectora consecrarunt. Vnus enim, claudit Florus, vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur: præda, vt de pauperibus, nulla; arma cremauerant. Triumphus fuit tantum de nomine.* Florus:

Ad rationem accedo, quam sic propono: Bonum vitæ est maius & amabilius cæteris, & è contra, illius priuatio; maximum omnium malorum; ergo, vt quis se vita priuet, grandi animo opus habet, & consequenter, ab animositate, sui occisio, procedit. Consequentia valet, quia, vt quis se priuet bono vitali, vel delectabili, grandi animo opus habet; & idecirco communiter censetur opus fortitudinis, opes & facultates proprias abiicere, & carnis oblectamenta contemnere, ergo à fortiori id erit existimandum de iis, qui se voluntariè vita priuant, cum vita & sit bonum præstantius, & reliquorum omnium fundamentum. Confirmatur idem secundo; quia fortitudo præcipue consistit in tolerantia malorum pœnæ; sed maximum omnium visitur in sui interfectione; ergo ad huiusmodi facinus non animi defectus, sed animositas maxime inclinât.

Nihilo.

53.

Pro hac parte fundamentum.

54. Nihilominus, longe probabilius videtur, eos, qui sibi mortem procurant, præcipue ad declinandam infamiam, vel vitæ miserias, videlicet tormenta, dolores, inedias, & similes, mollis potius & ignavi animi indicium præbere, quam grandis ac generosi. Hæc communissima est apud sapientes existimatio, & inprimis id manifeste expressit Aristoteles 3. Ethic. *Fugere, inquit, sequentem inopiam, vel aliquid triste, non fortis, sed magis timidi est; mollities enim est, fugere laboriosa.* Consentit Augustinus multis in locis, sed præcipue lib. 7. de Civitate Dei, c. 17. 20. & 25. ubi loquens de Catone & Lucretia, qui sibi ipsis manus conscivere, sic ait: *De Catonis factò quid potissimum dicam, nisi quod amici, etiam docti, imbecilli potius, quam fortis animi id esse censuerunt; quo demonstraretur non honestas turpia præcauens, sed infirmitas aduersa non sustinens.* Et similia ait de Lucretia. Tertius testis satis locuples sit Iosephus lib. 3. de bello Judaic. c. 14. *Timidus est, (inquit) habendus, qui mori non vult, cum opus est.* Et statim addit: *Non viri fortis est semet occidere, imo vero ignauissimi; nam & gubernatorem timidissimum puto, qui tempestatem metuens, ante vim turbinis, nauem sponte submergit.* Hæc Iosephus. Iam vero D. Cyprianus de duplici morte, ante medium, sic ait: *Si qui leguntur sibi fortiter mortem consciuisse, aut infirmitas erat, morte querens dolorum sinem, aut ambitio, aut dementia.* Idem ex sacra pagina 1. Regum 28. exemplo Saulis se occidentis, ad illa verba: *Arripuit itaque Saul gladium, & cecidit super eum.* Optime Caiet. traditam doctrinam confirmat: *Hinc, inquit, apparet mollities animi Saulis, non valentis sufferre illusiones à Philisthinis; nam ad eas euitandas se ipsum peremit.*
55. Neque solum apud veri Dei cultores hæc viget opinatio, sed etiam apud naturales Philosophos Ethnicos, vt patet non solum in Philosopho citato, sed etiam in sapientissimo Seneca. Hic enim epist. 24. sic ait: *Imbecillus & ignauus est, qui propter dolorem moritur.* Et alibi: *Vir fortis & sapiens, non fugere debet à vita, sed exire.* Quibus concinit eleganter Epigrammatarius:
- Martial. *Rebus in aduersis facile est contemnere vitam:
Fortius ille facit, qui miser esse potest.*
- Euripid. Accedit Euripides, qui introducit Herculeam in se ipsum crudelem, mortemq; sibi meditantem, postea vero ad se redeuntem, consilium mutantem, quasi vero vereretur, ne id sibi ignaviæ adscriberetur. Athenienses abscindebant manum illius, qui se interfecerat, & vt scelestam, inhumatam relinquebant, quod Platonis fuit documentum. Apud Thebanos, se ipsum etiam interficere, piaculum erat inexpiabile; isq; sui carnifex, & natura

turæ dicebatur. Plura forte dabit Alexander ab Alex. lib. 5. cap. Alexan. vlt. ad finem; vide item Alciatum emblem. 119. Quapropter Alciat. meritissime Doctor Angelicus 2. 2. q. 94. art. 5. ad tertium, concludit, Catonem, Lucretiam, imo & Raziam Machabæum, se occidentes, non vt generosos & magnanimos habendos; imo vt molles & timidos, non valentes miseras sustinere. Ex quibus hanc efformo rationem pro hac parte: Qui fugit ardua & difficilia, timidus & mollis est; sed qui semet interficiunt, id præstant, vt fugiant vel infamiam, vel dolores maiores, ac diuturniores ipsa morte; ergo timidi & imbecilles sunt existimandi. Et confirmatur; quia timidus censetur, qui mortem potius eligit, quam mutilationem brachij, in qua acutiorem sentit dolorem; ergo, &c. Quapropter merito existimant Philosophi, non solum timidos & pusillos, verum etiam tanquam insanos habendos sui interemptores. Id enim concludit Martialis. dum in quendam, qui, vt mortem fugeret, se peremit, iocatur:

*Hostem cum fugeret, se Phœnias ipse peremit:
Dico rogo, non furor est, ne moriari, mori?*

Martialis.

P R O B L E M A X.

Vtrum mors naturalis, non solum sine dolore, sed cum voluptate possit aliquando accidere?

COnclusio est Philosophorum, Aristotelis, Platonis, & Interpretum vtriusque, mortem naturalem non solum sine dolore, sed etiam cum voluptate accidere; & fere nullus est, qui peculiare aliquod sui temporis non afferat exemplum. Probatur facile; quia, si naturalis mors dolorem aliquem afferret, aut esset in ipso instanti separationis, aut in tempore antecedente: non in ipso separationis instanti, cum corpus iam non sit doloris capax; non in tempore antecedenti, quia tunc nullus est noxius humor, qui dolorem causare possit, aliter mors naturalis non esset, sed violenta: illa vero præuia alteratio, quæ mortem naturalem antecedit, iucunditatem potius parit, quam dolorem. Probatur hoc vltimum, quia instante morte naturali propter defectum humidum, calor nativus huiusmodi defectum naturali instinctu præsentiens, vehementius excitatur, conaturque agere quantum potest in illud, quod residuum est, atque ita inprimis fit, vt dum in multum simul humidum agit, quodammodo reuiuiscat accrescatque; mox vero, quia totum humidum per maiorem illam actionem consumpsit, repente

56.
*Naturalis
obitus cum
voluptate
accidit.*

pente extinguatur. Quod euidenter cernimus in lucerna, quæ paulo ante quam ex defectu olei extinguatur, exsplendescentem flammam eadem ratione emittere solet; quia scilicet instinctu naturæ præsentiens defectum olei necessarij ad sui conseruationem, quasi id moleste ferens incalescit, excitaturque, atque ita fortius agens totum quod superest, breuiter consumit, eoq; consumpto extinguitur: sed calor ille accrescens, qui est proxima causa mortis naturalis, est etiam causa lætitiæ & iucunditatis; ergo, cum in fine illius mors sequatur, necesse est, vt animal in media illa voluptate moriatur.

57.

Calor lætitiæ parens.
Galen.

Aristot.

Cur vinum lætificet?

Aristot.

Aristot.
Plato.

Petr. Canis.

Quod autem calor, lætitiæ parens sit, manifestum est; ideo enim, qui complexionem habent sanguineam, alacriores sunt, quod in eis vigeat natiuus calor, sanguis namque, vt docet Galen. in lib. de sanguinis missione, non tantum præbet animalibus alimentum; sed etiam natiui caloris perseuerantiam. Vnde Aristoteles lib. 3. de partibus animalium c. 4. cor sicut caloris natiui, ita etiam lætitiæ fontem facit. Atque hæc eadem causa est, cur vinum lætificet cor hominis; quia scilicet calidum cum sit, vitales reficit spiritus, & cor ipsum calore fouet ac recreat, vt deducitur ex Aristotele problem. 1. 5. 30. Si namque non per calorem, sed per qualitatem aliam, eam hilaritatem causaret, sane, cum multum est, non redderet homines tristes, reddit autem; idque, quia eos frigefacit, vt ait Aristoteles loco citato, consumpto videlicet calore natiuo à vehementiori calore vini. Quod vero neque in animo morositiam efficiat naturalis mors, ex eodem fundamento deducitur: Etenim natiuus calor, sicut animum exhilarat, ita etiam eum bene sperare iubet. Vnde dixit Aristoteles problem. paulo ante citato: iuuentutem spe plenam esse, senectutem autem parum sperare posse; quia calor eam continet sedem, qua speramus, cor videlicet, vbi sedem habet appetitus irascibilis, cuius est sperandi actus. Cum igitur paulo ante mortem naturalem natiuus calor accrescat, spem facit longioris vitæ, ex qua maxima in animo exoritur lætitiæ, qua dum animal perfruitur, subito emoritur. Et ideo mirum non est, si, dum simili voluptate cygnus emoriturus recreatur, cum cantu emoritur, vt præ cæteris docet Aristoteles lib. 9. de histor. animal. c. 12. Sane Socrates apud Platonem in Phædone in eos intuehitur, qui, cum mortem expauescerent, cygnos falso eriminabantur, asserentes, concentum illum, quem in morte edunt, argumentum esse doloris, non lætitiæ. Atque hoc mortis genere tandem occumberet Christus Dominus, nisi ab impijs Iudæis fuisset occisus, mortuaq; est Virgo Deipara, vt ex lib. Reuelationum B. Brigittæ ostendit Pet. Canis. lib. 5. c. 2.

Neque

Neque vero obstat id, quod D. ait Augustinus, & post eum Magni Gregorius: Non nisi cum dolore amittitur, quod cum amore possidetur; quod usque adeo verum est, ut dicat Aristoteles problem. 5. cap. 28. propterea nos ægrius ferre sitim, quam famem, quod iucundius & suavius bibere, quam comedere soleamus: quare, cum nihil vita nobis charius sit, consequens necessario videtur, ut mors etiam naturalis, quæ hoc tam iucundum bonum aufert, nullo modo possit cum voluptate contingere; imo vero cum acerbissimo doloris sensu. Vnde illud Christi Domini: *Tristis est anima mea usque ad mortem*, sic declarat Euthymius; *Dolorem patitur anima mea dolori mortis simillimum*. Non, inquam, obstat; tum, quia sapiens non ita vivere amat, ut absolute desideret esse immortalis; cum id iudicet naturaliter esse impossibile, sed desiderio tantum conditionato, quod est non voluntas, sed velleitas, quæ, ut egregie notavit Fonseca 1. Met. 2. q. 2. sect. 3. ad 4. nullam ei afferat inquietudinem; unde, qui ad eam peruenit ætatem, ut iure possit dicere:

Vixi, & quem dederat cursum natura, peregi.

absque vilo doloris sensu & animi mœstitia ex corporis soluitur ergastulis: quia paulo ante mortem naturalem accrescit spes diutius viuendi, ut dictum est, ideoque nulla tunc mœstitiæ causa erit, sed lætitiæ. Aristoteles vero, qui 1. Rhetor. cap. 23. ex Poëta Sappho probat, mortem, quocumque modo contingat, malum quoddam esse; quia, si bonum esset, etiam dii morerentur; & 2. Physic. cap. 2. Empedoclem reprehendit, quod mortem finem appellauit, cum finis bonum quoddam sit, mors autem malum; de morte violenta interpretandus est, non de naturali. Similiter D. Thomas, cum mortem ait omnium pœnarum esse maximam, violentam intelligit: unde quæst. 26. de veritate artic. 6. ad 8. affirmat, laborem omnem, quantumuis magnum & prolixum, quem Confessor toto vitæ tempore sustinet, æquiparari non posse secundum genus operis ei dolori, quem Martyr in momento sustinet; quamuis alia via possit Confessor plus mereri; nam *maiores charitatem nemo habet, quam ut animam ponat quis pro amicis suis*; quia per mortem aufertur id, quod nobis est maxime amabile.

* * *

P R O B L E M A X I.

Vtrum, quæ per oculos fascinatio contingit, naturaliter fiat?

59.

CVM varij sint fascinationum modi, de quibus multi multa disputant, de ea tantum præsens suscipitur disputatio, quæ sit inuido atque maligno oculorum obtutu, quod Lusitanæ dicimus, *dar olhado*, iuxta illud Virgilij Eclog. 3.

Virgil.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Hieron.

Igitur D. Hieronymus lib. 1. in Epist. ad Galat. satis dubium se præbet, an talis fascinus à natura proueniat? sic enim ait: *Dicitur fascinus infantibus nocere, & avari paruule; hoc vtrum verum nec ne sit, Deus viderit; quia fieri potest, vt & dæmones huic peccato inferuiant.* Partem vero negatiuam sequuti sunt

Abulensis.

Cor. Agrip.

quamplures apud Abulens. paradoxo 4. viri pij & Catholici, vt interim omittamus Cornelium Agrippam, hominem hæreticum, in lib. quem edidit aduersus Lamiarum inquisitores, vbi contendit semper malum hoc ex dæmonum præstigijs prouenire, cui etiam parti non mediocriter fauet D. Ioan. Chryso-
stomus hom. 8. in Epist. ad Coloss. vbi malum hoc Satanicum appellat, nullumq; aliud ei vult adhiberi remedium præter lignum Crucis.

Chrysof.

60.

Non euenire fascinationē naturaliter, ostenditur.

Rationibus autem sic eam possumus confirmare: Si naturaliter euenire possët, vt vetula, dum liuidis oculis infantem con-
tuetur, ipsum in tabem vereretur; aut id per solam fieret visionem, aut per vehementem imaginatricis facultatis apprehensionem, aut denique per venenatos spiritus ab oculis eiacularos: Primum dici non potest, cum visio non fiat per radios ab oculis egressos, vt Plato asseruit, sed per receptionem speciei ab ipso obiecto, atque adeo patiente sensitiuo, vt probat Aristoteles 2. de anima 7. Tantum ergo abest, vt oculus rebus sibi obiectis per videndi actum nocere valeat, vt potius ab eis bene vel male afficiatur: Solet enim color viridis oculos recreare & reficere; ater vero & obscurus tædio afficere. Accedit etiam, fascinum

Aristot.

Fascinatio per laudem. Plinius.

non tantum visu, sed voce quoque contingere: constans enim fama fuit, Thessalos laudando fascinare, quod etiam de quibusdam Africæ populis scribit Plinius lib. 7. naturalis histor. c. 2. quo sensu accipiunt nonnulli illud, quod habetur Sapient. 4. *Fascinatio nugacitatis obscurat bona*; hoc est, nugatoria, ad-
lansq; laudatio mentem euerit, bonosq; mores sæpe corrumpit. Vnde: *Site*, inquit idem Sapiens Proverb. 1. *la Caurint pecca-*

peccatores, ne acquiescas illis; quia nimirum solent laudando fascinare. Sane ad hoc alluisse videtur Areas ille pastor apud Maronem, qui carnalibus cum Corydone contendens, sic ait Eclog. 7.

*Aut si ultra placitum laudavit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.*

Virgil.

Fieri ergo nullo modo potest, ut sola visione fascinatus puer contabescat. Secundum etiam dici non potest, nisi quis exhibitam iam & explosam, imo & anathemate non semel damnatam ab articulis Parisiensibus Auicennæ sententiam ab inferis velit exsuscitare, qui lib. 6. naturalium part. 4. cap. 6. tantam vim, & agendi efficaciam tribuit virtuti imaginatrici, ut res distantes non solum alterare, sed & imbres & ventos concitare possit: atque ita fascinationem imaginationis vi fieri contendit. Non potest, inquam, hoc dici; quia plusquam certum est, non posse agens naturale operari in distans, & non per medium; ut interim omittam alia absurda, quæ hanc sententiam sequuntur. Sed neque dici potest, ex oculis hominis fascinantis venenatos egredi spiritus, qui pueros attingentes contagione afficiant. Primo quidem; quia sæpe, ex tam longa distantia contingit fascinatio; ut credibile non sit illuc spiritus ex oculis iaculatos pertingere valuisse: Constat enim, Duci Brigantiæ fuisse famulum coclitem, qui, cum fixis oculorum obtutibus falconem, aut nisum ad prædam advolantem intueretur, in terram dejicere soleret: quare cauebat Dux ad aucupium iturus, ne ille in comitatu esset: quomodo ergo spiritus illi per tantam distantiam fundebantur, ut eo pervenirent, quo vix oculorum acies pertingeret? quomodo per aerem fusi, non ardeam, sed falconem eneabant? Certe, per alios spiritus videbitur id factum, qui per aerem hunc caliginosum vagantur, rectoresque sunt tenebrarum harum. Deinde, quia ut commemorat Hieronymus Vida, Episcopus Albenfis, & Poëta nobilis in lib. de bombyce, quidam in Italia suo tempore senex erat,

Brigantini
Ducis fa-
mulus co-
cles.

*Qui tristi, scelus, obrutu gentis omne necaret,
Reptantum termes animas, volucresque volantes,
Quique hortis stragem daret, arboribusque ruinam.*

Vida.

Sed hoc per venenatos spiritus præstari omnem fidem humanam excedit; unde enim tanta illorum copia, quos videndo exhalaret? Unde tanta veneni efficacia, ut non tantum aibus, instar Auerni lacus, noceret, sed herbis, & plantis? præterea quia non quæcumque vetulæ, sed quæ male audiunt, ut lamie, & veneticæ, infantes solent fascinare; ad quorum proinde curationem inducit vulgus sceminas alias, quas benedictentes ap-

Mendoça Viridarium

N

pellat,

pellat, (recte dixisset maledicentes, rectius maledictas) appenditque lunulas argenteas, & nescio quas figuras alias ex luceino e frontibus puerorum: in quam superstitionem acriter inuehitur D. Chrysostomus loco supra citato; *Cruax*, inquit, *Christi dehonestatur, elementorum vero superstitioni characteres præferuntur; Christus eiecitur, & inducitur temulentia, & uagatrix anus; mysterium nostrum conculcatur, & seductio diaboli tripudiat.* Denique, quia fascinus plerumque oritur ex inuidia: unde uerbum ipsum *fascinare*, sæpenumero significat inuidere, ut præter profanos auctores annotauit D. Augustinus lib. 5. locutionum in Deuteronom. quo sensu accipiunt nonnulli illud Pauli ad Galat. *O mensati Galatæ, quis uos fascinauit?* hoc est, quis uobis inuidit, & inuidendo nocuit, ut fidei stomacho nauseante, Spiritus sancti cibum euoueritis? ut glossa ait desumpta ex D. Hieronymo. Unde etiam apud Plutarchum in lib. de claris mulieribus, cap. 17. fit mentio cuiusdam sepulchri, quod fascinationis, hoc est, inuidiæ propterea fuit appellatum, quod in eo condita sit Polycrita memorabilis femina, quæ cum uelut altera Iudith patriam ab hostibus liberaret, & magna populi lætitiâ in urbem reciperetur, inter ipsas faustas acclamationes repente occubuit, quasi ab inuidia fascinata. Sed omnino uidetur à ratione alienum, ut inuidia animo concepta ita oculos immutare ualeat, ut externo noceant obiecto; ergo non hoc naturæ malum, sed maleficium est, dæmonum arte perpetratum.

August.

Galat. 3.

Hieron.
Plutarch.70.
Suadetur,
fascinum
contingere
naturaliter.

D. Thom.

Plinius.

Galen.

D. Thom.

Plin.

Virgil.

Isidor.

Opposita tamen sententiâ, quæ habet, fascinum, est aliquando ministerio dæmonum contingat, plerumque tamen naturaliter fieri, asseritur à D. Thoma multis locis, & est communis. Ea uero facile probatur; quia non est à ratione alienum, posse ex sanguineis oculis alicuius uetulæ, uenentos spiritus emicare, qui pueros tabefaciunt: nam, ut scribat Plinius, Galenus, & plures alij Basiliscus, quem regulum sacre litteræ uocant, solo oculorum intuitu homines, cæteraque animalia interneat, idque efficit per pestilentes qualitates; quas ex oculis ei aculatur, ut ait D. Thomas 2. 2. quæst. 26. de ueritate artic. 3. ad 4. Lupus item, cum procul hominem contuetur, uocem ei abripit, ut scribit idem Plin. Unde illud Virgilianum Eclog. 9.

— vox quoque Marim

Deficit ipsa; lupi Marim uidere priores.

Testaturque D. Isidorus lib. 11. Etymol. cap. 1 hinc exortum fuisse tritum illud prouerbium; *Lupus in fabula*, quo uimur, cum ille, de quo sermonem habemus, improuisus adest, præsentiaque sua sermonem nostrum interumpit. Testudo quoque ma-

que marina, quam Lusitanæ dicimus *tartaruga*, ut multorum est opinio, testante Plinio lib. 9. c. 10. intentis oculis ova in litore collocata inspectando fouere solet. Ergo quid mirum est, si ex vetularum oculis mali spiritus emittantur, quibus infantes fascinentur? Estque huius rei peculiaris in his feminis ratio, quam modo explicare non est necesse; consulantur Medici.

Neque vero refert, quod malum hoc plerumque ex inuidia oriatur, ut egregie notauit D. Thomas super cap. 3. Epistola ad Galat. nam affectiones appetitus sensitiui non fiunt absque corporis alteratione, atque adeo, cum vehementes sunt, ipsum acriter commouent; ut recte philosophatur D. Augustinus epist. 155. ubi, *Arbitror, inquit, omnem motum animi aliquid facere in corpore, id autem usque ad nostros exire sensus, cum maiores sunt animi motus.* Vnde etiam legimus insignem medicum Erasistratum, latentis in Principe Antiocho amoris passionem, ex venarum micantium pulsu deprehendisse. Cum igitur inuidia venenum sit omnium presentissimum, utpote, quo animus cruciatur, & corpus contabescit, quid mirum, si inde nociuæ qualitates proceantur, quæ ad oculos, & inde longius diffundantur? Sane vulgaris Poeta id non obscure significauit, cum verbis ita depinxit inuidiam.

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:

Nusquam recta acies, timent rubigine dentes:

Pectora felle vident, lingua est suffusa veneno.

Denique confirmatur hæc pars; quia, ut experientia testatur, talparum manus e frontibus puerorum suspensæ huic malo mederi solent: ergo, quemadmodum recte concludimus, Magnetem, occulta aliqua vi ferrum ad se attrahere; quia si alijs linatur, hebes ad trahendum fit: ita sane opus est, ut dicamus, fieri fascinum aliqua vi occulta, naturali tamen, quod ad presentiam manuum talparum omnino remittatur.

*Antidotus
fascini.*

PROBLEMA XII.

An Pygmaei, veri sint homines?

PYGMÆOS, quorum tota cohors pede non est altior vno, ut Poëta ait, veros homines esse asseruit Aristoteles 8. lib. de hist. animalium cap. 12. ubi affirmat, non esse fabulosa ea, quæ de his homuncijs dicuntur. Accedunt rationes. Prima; quia sicut Iuuen. fuerunt homines portentosæ magnitudinis, ita esse potuerunt

72.

*Pygmaei, vel
ri homines.*

- Insana pro-* portentosa breuitatis. Quod fuerint homines portentosa ma-
ceritatis ho- gnitudinis, constat in primis ex sacris literis; dicitur enim
mines. Deut. 3. de Og rege Basan, quod lectus eius ferreus nouem cu-
 bitos haberet longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram
 cubiti virilis manus. Et ex profanis literis, omnibus notum est,
 Pallantem illum, Euandri filium, quem Turnus interfecit, Ro-
 manae urbis moenia toto capite superasse; cum enim anno fere
 octingentesimo post Christum natum corpus eius prope urbis
 moenia inuentum fuisset, integrum in pedes erectum est, pin-
 nalque murorum ab humeris superauit. D. item Augustinus
 lib. 15. de ciuitate c. 9. affirmat ostensum sibi fuisse molarem D.
 Christophori dentem pugno maiorem. Similitudo vero bona
 est, quia cum humana natura ad vtrunque terminum determi-
 nata sit, sicut Gigantum staturam suo ambitu coercescit, ita par est,
 vt eos non excludat, qui in minimo fere habitant, qualis est
 Pygmaeorum gens, quorum statura non est infra minimum hu-
 manae naturae, cum illud adeo exiguum sit, teste D. Thoma in 3.
 d. 3. q. 5. art. 2. ad tertium, ex Aristotele, vt apes quantitatem non
 excedat. Neque negandum est, rationalem animam in suo mi-
 nimo introduci posse, cum id affirmet D. Thomas tam loco
 citato, quam etiam 3. p. 4. q. 33. art. 2. de anima sanctissima
 Christi Seruatoris nostri, in quo tamen termino plenum ha-
 buit rationis vsum, vt pote, quae in primo suae creationis instan-
 ti Deum viderit. Accedit etiam, Pygmaeorum opera rationem,
 & discursum sapere, vt enim scribit Plin. lib. 7. cap. 2. casas, qui-
 bus se defendant a caeli iniurijs, construunt ex luto, pen-
 nisque, & ouorum putaminibus, insidentesque arie-
 tum, & caprarum dorsis, armati sagittis ad mare descendunt,
 vt gruum oua, pullosque consumant. Vnde est illud Iuuen. Sa-
 tyr. 13.
- Iuuenal.* *Ad subitas Thracum voces, nubemque sonoram*
Pygmaeus paruis currit bellator in armis.
- Nicephor.* Denique accedit illud, quod scribit Nicephorus lib. 12. Ecclef.
 histor. cap. 37. imperante scilicet Theodosio in Aegypto degis-
 se hominem ea corporis mole, vt perdicis similis esset. Neque
Homo per- ingratum, inquit, spectaculum erat, si cum illo in globo hominum
dici similis. conuersaretur, & ad contentionem excitatus colluderet: & quod
 mirabile dictum est, prudentia ei merat, vox a musis non abhorre-
 bat. Haec Nicephorus. Huic etiam sententiae subscribit D. Au-
 gustinus lib. 16. de ciuitate c. 8. Non nobis, inquit, absurdum vi-
 de regione, aeri debet, vt quemadmodum in singulis quibusque gentibus
 quam inco- quaedam monstra sunt hominum, ita in vniuerso genere humano
 luit Pygmaei quaedam monstra sunt gentium. Sane scriptores in regione, quam
 Arist. incoluerint, non conueniunt: nam Aristoteles loco supra cita-
 to, quem

to, quem sequitur Plin. lib. 6. c. 3. & Pompon. Mela c. 9. eos in Æthiopia, quæ est supra Ægyptum, collocant: at idem Plin. l. 4. c. 11. in Thracia eos habitasse affirmat, in quam à gruibus fugatos ait. Solinus vero c. 65. & quidam alij apud Gellium lib. 9. noctium Attic. c. 4. ad extremas Indiæ oras eos relegarunt. Quæ vna ratio fuit, quæ M. Albertum lib. 21. de animalibus c. 2. mouerit, vt eos veros homines esse negaret: nam si in tot simul partibus habitarunt, mirum est, ita fuisse à gruibus extinctos, vt ad Alexandri, & Romanorum tempora nullus perueniret, nec aliquis scriptum reliquerit, quod eos inuenerit, aut fuerit alloquutus. Deinde, quia eorum historia, esto fabulosa non sit, antiquissima est, cum nimirum homines erant longissimæ staturæ: non est autem credibile, tunc, cum maxime humana natura vigebar, ita defecisse, vt non vno tantum loco, sed in pluribus tot homines nani nascerentur. Igitur Alb. Mag. sub genere simiarum Pygmæos collocat. Et certe ex Aristotele habetur, Pygmæos eiusdem speciei nobiscum esse non posse, cum eos ex homine & equo conflatos esse asseueret.

Plin.
Pomp.
Mela.
Plin.
Solinus.
Gellius.
Alb. Magna

Pygmæos si-
mias credi-
dit Magnus
Albertus;
Aristoteles,
equo, & ho-
mine con-
flatos.

P R O B L E M A XIII.

Vtrum fuga aliquando à fortitudine imperetur?

IN hac difficultate explicanda tres grauissimos Patres, vt interim alios Scholasticos, & Scripturarios interpretes omit- tam, duces habere possumus, Tertullianum, D. Athanasium, D. Augustinum. Tertullianus lib. de fuga in persecutione, absolute negat, fugam ab homine forti capeffendam. *Pulchrior, inquit, est miles in pugna amissus, quam in fuga saluus; malo miserandum, quam erubescendum.* Vnde addit eos, qui martyrium fugiunt, Christum negare; *Negatio, inquit, est martyrii recusatio.* D. Athanasius in Apologia de fuga sua, absolute affirmat fugam esse actum fortitudinis; & cum multa in hanc rem exempla prodidisset, tandem concludit; *Ista, inquit, documenta exhibent, fugam nequaquam metu susceptam esse, sed magnam vim fortitudinis in ea contineri.* Quapropter addit; *qui in fuga moriuntur, non moriuntur in gloria: nam & hi quoque adorem martyrii consequuntur.* Inter hos duos Patres adeo dissidentes, caduceator, seu pacificator intercedit D. Augustinus epist. 180. ad Honoratum; qui, vt erat ingeniosus, ingeniose distinguit; & sicut quandam fugam indecoram fateatur, ita aliam gloriosam testatur, remque totam feliciter decla-

73.
Vide Au-
ctorem
tom. 2. in
lib. Reg. c.
4. an. 17. sect
1. 2. & 3.
Tertull.
Athanas.

August.

Ambros.
D. Thom.
Abulensis.

rat. Augustini partes D. Ambrosius toto libro de fuga seculi, D. Thomas 2. 2. q. 185. art. 5. Abulen. in c. 10. Matth. q. 108. egregie prosequuntur. Ab his fontibus nostræ disputationis riuulus emanabit.

74.
Ostenditur,
fugam à
fortitudine
imperari.

Pars igitur quæstionis affirmatiua, quod scilicet fuga aliquando à fortitudine imperetur, dictis, exemplis, rationibus firmatur. Dictis. Res sacra est, de virtute agimus: confugiamus ad virtutum omnium sacrarium, sacras literas. Psal. 67. *Reges virtutum delecti delecti.* Hebraice; *Reges virtutum fugerunt, fugerunt.* Vtraque versiculi pars, emphatica est. Prior; *Reges virtutum*, id est, Reges fortissimi, Reges robustissimi, Reges magna virtute præditi: sicut alibi; *Dominus virtutum nobiscum*, &c. *Altaria tua Domine virtutum*, &c. *Domine Deus virtutum exaudi*, &c. Posterior; *fugerunt, fugerunt*, id est, valde fugerunt, per Ephizeuxim, sicut alibi: *Consolamini, consolamini popule meus*, id est, valde consolamini. Quid ergo, Reges magna virtute præditi fugerunt? plane fugerunt. Et quidem fusa fuga, laxis habenis, equis & quadrigis, remigijs Dædalæis: *fugerunt, fugerunt.* ergo fuga actus esse potest fortitudinis, Psalm. 17. *Deus, qui præcinxit me virtute, qui docet manus meas ad prelium.* & *posuisti ut arcum arcam brachia mea*: hoc est, Deus manus mihi reddidit promptissimas ad bellandum; brachia ex ære fusa, ne vllis ictibus frangantur; totum corpus robore ac virtute, plusquam septemplici thorace, munitissimum, ne vllis ingruentium telorum procellis obruatur. Quid deinde: *Quis perfecit pedes meos quasi ceruorum*, id est, qui roborauit pedes meos, quasi pedes ceruinos. Quid istud est fortitudinis? Pedes ceruini timidi, & fugaces sunt: In quo fortitudo ista sita est? Nisi forte

Virg. II.
Æneid.

Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus?

Abst. Sed plane ostendit vates, non omnem fugacitatem timiditatem esse; sed in fuga aliquando fortitudinem collocari.

75.

Quam bene cum Vate regio colludit alius Abac. 3. *Deus domus fortitudo mea*, & *ponet pedes meos, quasi ceruorum*, hoc est, Deus mihi fortitudo est. Cur ita? An quia confert vim ad resistendum? animos ad irruendum? virtutem ad disperdendum? Nequaquam. Sed quia confert pedes velocissimos ad fugiendum; *pedes ceruorum*, seu, vt est in Hebræo, *Angelorum*, quasi in fugacitate ceruina fortitudo Angelica consistat. Mirum est Apocalypf. 12. datas fuisse mulieri alas duas aquilæ magnæ, vt fugeret in desertum, cum ad fugam aptiores videantur alæ columbinæ, quam aquilinæ; columbæ enim imbelles sunt, aquilæ bellatrices; sed nihil mirum, cum & generosam, & bellatricem aquilam non dedecet fugam

fugam aliquando maturare; præsertim, cum fugiendo non consulat timori, sed artem ostendat. *Bellicosus miles*, (inquit Chrysológus, loquutus de fuga Christi Domini in Ægyptum) *quod in pugna fugit, artis est, non timoris. Fuga illa, inquit Ambrosius, loquutus de fuga Hebræorum ex Ægypto, erat irames innocentia, pietatis assumptio, via virtutis. Aduersa, inquit Cyprianus, est confidentia, que periculis vitam suam pro certo commendat: expedit plus bene timere, quam male fidere.* Addit Athanasius, fortius esse aliquando à morte fugere, quam in mortem ruere. Rationem reddit, *quia qui in mortem ruunt, multo se eripit à miseris, quibus ferendis non erat par: qui à morte fugit, maioribus se calamitatibus exponit, quibus deuorandis animum gestat capacissimum.*

Chrysol.

Ambrosius.

Cyprian.

Athanas.

Venio ad exempla. Quis Tegeatas timoris arguat, quod fugiendo vincant? Quis Horatios ignauia condempnet, quod fugam capeffendo, victoriam capeffant? Quis Parthos timiditatis insimulet, quod versis in fugam equis, insequentes hostium cuneos vertant: iuxta illud Mantuani,

76.

Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis.

Virg.

Et illud Horatianum,

Et versis animosum equis Parthum.

Horat.

Demosthenes datus aliquando in fugam, adeo non erubuit, vt percontantibus, cur fugerit? responderit; *Seruo me patria.* Antigonus hosti cedens; *Non fugio, inquit, hostem; sed utilitatem bellandi à tergo sequor.* quasi non timoris esset illa fuga, sed artis. Fabius, quem non potuit Pœnum vincere irruendo, cedendo fregit, & emolliuit. Fuga plane obtinuit, quod pugna non obtineret. Quid sacra moror? Iosue c. 8. diuino armatus præsidio, fortium bellatorum agminibus circumseptus, oraculo de cælo admonitus, ne quid formidaret; nihilominus urbem Hai expugnaturus, fugit, terga vertit, & quam non potuit urbem irruendo expugnare, fugiendo labefecit. Israel contra Beniamin præliaturus Iud. 20. pugnam in fugam vertit: & qui à Beniaminitis fusus & fugatus fuerat pugnando, Beniaminos fudit, & fugauit fugiendo, vt maius enitesceret in fuga, quam in pugna bellicæ fortitudinis trophæum. Dauid, vt recte colligit Genebrardus; duodecies fugit à facie Saulis. De qua fuga tantum abest, vt erubescat, vt potius eam compositis carminibus decantet, *Deus vitam meam annuntiaui tibi*, Psal. 55. Hebraice; *Deus fugam meam annuntiaui tibi.*

Genebrard.

Hinc est, quod miratur Chrystostomus multos Psalmos à Dauide sic inscriptos, *Psalmus dauid, cum fugerit à facie Absalonis, cum fugerit à facie Saulis.* Quid hoc est? inquit Chrystost.

Chrystost.

ceteri homines fugam, si quam aliquando inierunt, celant, & occultant: Dauid prædicat, & ostentat. Plane intelligit non fuisse à timore ortam, sed à fortitudine profectam. Percurrite clarissimos heroes, plerisque inuenietis fugam aliquando suscepisse, non indicem timoris, sed alumnam fortitudinis. Iacob fugit à fratre suo Esau, Moyses à Pharaone; Elias à Rege Achab; Dauid à Saule, & Absalone; filij Prophetarum ad necem requisiti, se in speluncas abdidit, D. Paulus in sporta è muro dimissus est. Christus Dominus fugam suadet; cum vos persequuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam. Et iterum; qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes; imo & ipse recens natus fugit in Ægyptum; & sæpe alibi à Iudæis in mortem requisitus, eorum se eripuit è conspectu, Matth. 12. Marc. 3. Luc. 6. Ioan. 11. Quid ergo, inquit Athanasius, adeo insanire possunt isti animosi, & pompatici, bellatores, ut deo domino timiditatem obijciant? Quis eos sic insanietes ferat? Melius est, ut de ignorantione Euangelij male audiant. Festiuum est, quod Arator, antiquus Poëta, & post eum Beda, Glossa, alijque interpretes, in sporta, qua Paulus è muro diuissus est, excogitarunt. Sporta, inquit, plerunque è palma contextitur: in sporta igitur Paulus fugit, quia eius fugam non timor, sed imbecillitas; sed fortitudo & palma consequuntur. Quadrat illud Gregorij Magni lib. 31. moral. c. 14. Paulus, inquit, secessum à certamine petijt, & pugnaturus felicitus ad alia se bella seruauit: non loco virtus, sed locus virtuti defuit, & ideo fortissimus miles ab obsidionis angustia certaminis campum quesuit. Nata est in hanc rem illa parcemia, quam ex Græco transtulit Tertullianus, Miles, qui fugit, iterum præliatur.

Athanas.
Arator.
Beda.

Greg.

Tertull.

78.

Ad hæc triplicem adhibeo rationem. Primam; metus sæpe numero fugam impedit ac refrænat: nam timente appetitu, ad cor omnes spiritus vitales, tanquam satellites ad regiam conueniunt; quibus proinde spiritibus cætera membra destituta nequeunt se in fugam explicare. Vnde leones, feras se perniciores venaturi, rugiunt, & quas cursu prendere non possunt, rugitu terrefaciunt, & consternant, ne in fugam actæ sibi è dentibus auferantur. Quo illud Dauidicum spectat, *Catuli leonum rugientes, ut rapiant & querant à deo escam sibi*, Psal. 103. sed fortitudo metum temperat, & coërcet; vnde ab Aristotele 2. Ethic. cap. 7. ac D. Thom. 2. 2. q. 123. art. 3. definitur mediocritas circa metum & audaciam: hoc est, virtus, quæ metum & audaciam moderatur: ergo fortitudo potest fugam imperare. Probo consequentiam; quia qui tollit impedimentum fugæ, potest ad fugam expedire: ergo, si fortitudo tollit metum, qui fugam impedit, ipsa ad fugam expedit.

Aristot.
D. Thom.

Secunda

Secunda ratio est; quia non magis alienus videtur à fortitudine actus fugiendi, quam à charitate actus resistendi: nam sicut fortitudo non deficit in arduis; ita charitas non immutatur in aduersis: sed resistentia & pugna, esse potest actus charitatis tam propriæ, quam alienæ: vt ex Magistro sententiarum, ac D. Gregorio Magno, Richardus quodlib. 2. quæst. 27. testatur: nam malos suasores potest quis per vim repellere, ex motiuo propriæ charitatis, & ex motiuo alienæ, impium aggressorem per violentiam remouere; in his enim rebus, charitatis genus est, esse crudelem: ad hunc enim finem Christus Dominus gladium in terram misit, cum præceptum intulit charitatis; ac si hæc duo charitatem & resistentiam contraria non esse indicaret: ergo etiam fuga esse potest actus fortitudinis. Tertio sic argumentor: Vbicumque datur bonum arduum ac difficile, ibi datur tota ratio terminatiua fortitudinis; hæc enim, vt docet D. Thomas citato loco, versatur circa pericula, quæ retrahere possunt voluntatem à sequela rationis: sed fuga aliquando est magis ardua ac difficilis, quam ipsa periculorum tolerantia, vt supra ex D. Athanasio referebam: Vnde Helias 3. Regum 19. fugiens mortem, petebat mortem: *Sufficit mihi Domine, tolle animam meam*; ac si mors facilior illi videretur, quam fuga mortis: ergo fortitudo potest aliquando ad fugam inclinare.

Magist.
Gregor.
Richard.

D. Thom.

Nihilominus dicendum est, fugam esse posse actum prudentiæ, aut alterius virtutis, non tamen fortitudinis. Quod sit actus prudentiæ, probant, quæ hæctenus disseruimus. Vnde Christus Dominus Matth. 10. postquam præcepit: *Estote prudentes, sicut serpentes*; statim addidit, vt ingeniose recentiores Interpretes obseruarunt, *cum vos persequantur in ciuitate ista, fugite in aliam*. Ac si manifeste indicaret, fugam aliquando prudentiæ partem esse. Et cum Iacobo mater suaderet: *Fuge in Mesopotamiam*, pater sua sit: *Vade in domum Bathuelis*, qui interpretatur *sapientia*; quasi fuga illa, vt D. Ambrosius ex-

79.
Fuga non est actus fortitudinis.

Ambros.

— *pedibus timor addidit alas.*

Virgil.

Homer. Iliad. 11. appellat fugam *frigidi metus sociam*. Lacedæmones suis militibus ad pugnam prodituris, soleas siue calceos inducunt, ne ad capeßendam fugam timor pedibus alas adderet. Aliquando etiam ex collo militum anchoras religant, vt scirent eodem vestigio, & collato pede, aut vincendum, aut moriendum, nunquam vero fugiendum.

Homer.

Iam vero inter Romanos fortissimi dicebantur, qui nunquam è bello fugerant. Lucius Dentatus, teste Liuio, centum

80.
Liuus.

Lucius Den-
ratus victo-
riis clarus.
Prob^o Imp.
Vopisc.
Equus stu-
pendæ perni-
citatæ.

& viginti præliis cum hostibus congressus, nullam excepit a-
uerſo pectore cicatricem, & ideo Romanus Achilles appellatus.
Probus Imperator, Vopisco authore, cum de præda repertus
eſſet equus, qui centum & decem milliaria currere diceretur,
& per octo & decem dies curſum continuare, crederentq; o-
mnes, ipſum Probum ſibi illum referuaturum, dixiſſe nariatur;
*fugitiuo militi potius, quam forti Imperatori eum equum conue-
nire; atque adeo illum repudiaſſe, & illius nomen in urnam
conieciſſe, à militibus fortiendum; quaſi illud fugæ præſidium,
tanquam ſibi indecorum aſpernaretur.* Tertulliani hæc fuit
ſententia de fuga in perſecut. cap. 10. *Pulchrior eſt miles in pugna
amiſſus, quam in fuga ſaluus; malo miſerandum, quam erube-
ſcendum, &c.* Sed de his mille ſuperſunt exempla valde nota-
tam in ſacris, quam profanis monumentis.

Tertull.

P R O B L E M A XIV.

*Vtrum homini poſt vicesimum quintum anuum vlla
creſcendi ſpes ſuperſit?*

81.
Probatur in
eſſe homini
poſt 25. an-
num, ſpem
creſcendi.
Ioan. Barr.

PARS affirmatiua probatur primo; quia aliqua ſunt viuen-
tia, quæ toto fere vitæ tempore augeantur: ergo non eſt,
cur id homini denegeretur. Conſequentia videtur bona; cum
neque humanum temperamentum ſit deterius, quam bellui-
num; neque potentia augmentatiua hominis inefficacior,
quam aliorum viuentium; & ſi reliqua viuentia ſemper cre-
ſcunt, cur homo deteriorem conditionem ſortiatur? Antecedens
in primis probatur in vegetatiuis tantum: Nam arbores non-
nullæ ſemper creſcunt, tales fuerunt, (vt alias omittam à Pli-
nio, Pomponio, Solino, Columella, Æliano, aliſq; relatas,)
quas memorat Liuius Luſitanus, (noſtis quem intelligam)
in ſua Geographia, quam manuſcriptam legi, typis mandata
non extat. Memorat, inquam, Barrius, vidiffe ſe in regione
Interamni, quercus, in quarum fiſſuris & hiatibus quinquaginta
pecudes, ac duo ſimul equites hoſpitarentur, quod aliter
contingere non poſſet, niſi illæ arbores per multos annos
tam extraordinaria incrementa ſuſcepiffent. Sed quid de aqua-
tilibus? Refert Lyranus in cap. 41. Job ad illa verba: *Sternuta-
tio eius ſplendor ignis*, prope oram maritimam Portugalliæ, &
Carthuſianus ibidem, vt patriis vtamur exemplis, inuentum
aliquando fuiſſe cetum, cuius lingua in fruſta diuiſa, quatuor
& viginti mulos oneraret: quod pondus, ſi ad noſtros nume-
ros reuocetur, pendeat ſola lingua ad minimum (dico Lu-
ſitanæ,

Lyra,

Carthuſ.
Cetum im-
mane.

fitane, ne ponderum vocabulis hæreamus,) 240. *arrotas*. Quod si lingua tanta erat, quantos necesse est dentium aggeres fuisse, quantos faucium hiatus, quantam capitis molem, quantam totius corporis vastitatem? In tantam vero proceritatem abire illa bellua non posset, nisi toto vitæ tempore augetur.

De volatilibus quid putatis? recolite illud ex Psal. 49. *Pulchritudo agri mecum est*. Adite Interpretes; quid nomine *pulchritudinis* intelligatur, explore. Sentiant Rabbini autem immensæ magnitudinis intelligendam esse, *gallum* vocant, atque ita transferunt ex Chaldæo: *Pulchritudo agri mecum est*. *Gallus im-*
gallus sylvester, cuius pedes quiescunt in terra, & caput tangit mensa ma-
cælum, cantat coram me. Quis non miretur tam immensam *gnitudinis*.
 vnius alitis longitudinem, ut pedes in terra figat, caput inter nubila condat? Plane esse id non posset, nisi multorum annorum spatio continuo adolefecerit. Iam vero de terrestribus mira sunt, quæ produnt Strabo, Plinius, & Ælianus, quorum ille, ut alios omittam, lib. 13. scribit, visum fuisse serpentem, iugeri longitudine, crassitudine tanta, ut equites ex utraque parte astantes se inuicem intueri non possent, hiatu autem tam imenso, ut hominem equo insidentem integrum deuoraret; squamis nihilo minoribus, quam clypeis, confertum. Imò & homines cedris & quercibus æquales, Amos cap. 2. memorantur: *Exterminaui Amorrhæum, altitudo cedrorum, altitudo eius: & fortis ipse quasi quercus*. Hæc autem proceritas obtineri non potuit, nisi ultra 25. annum continuaretur accretio: ergo non est, cur homini 25. annum attingenti spes crescendi amputetur.

82.

Strabo.
Plinius.
Ælian.
Serpens portosa molis.

Secundo sic argumentor: Si homo, postquam 25. annum expleuit, non posset ulterius accrescere, vel esset ex eo, quod anima iam est intrinsece terminata quoad effectum accretionis: vel, quod temperamentum, cuius interuentu nutritio & accretio peraguntur, ita est debilitatum & infirmum, ut non possit plus ex alimento decoquere, quam ex substantia amittat; sed nulla ex his causis est sufficiens: ergo bene potest ulterius augeri. Maior & consequentia patent, Probo minorem: Nam in primis, neque anima, quoad subiectum informationis, neque potentia augmentatiua, quoad effectum accretionis, intrinsece terminantur: siquidem in homine proceriori, anima amplio rem materiam informat, & potentia augmentatiua maiorem effectum accretionis producit; cum tamen omnes inter se animæ, & omnes inter se potentia augmentatiuæ sint eiusdem infimæ speciei, neque proinde diuersos terminos magnitudinis sortiuntur; sed quidquid vna anima informat, & quidquid

83.

vna

vna potentia producit, possit, quantum est de se, ab alia anima informari, & alia potentia produci. Deinde, temperamentum non est ita debilitatum, vt plus humidi radicalis amittat, quam ex alimento assequatur: tum, quia licet aliquando ita sit, non tamen opus est, vt semper ita contingat; nam, sicut arte medica potest vita in longiores metas extendi, quam sine illa extenderetur; ita potest natiuum temperamentum, factum rectumq; vltra 25. annum prorogari.

84.

Tum etiam; quia calor natiuus non est efficacior ad depascendum humidum radicale, quam ad alimentum in substantiam aliti conuertendum; proindeque, quantum destruet ex humido, tantum refarciet ex alimento: tum denique, quia potest esse alimentum tam facilis coctionis, vt semper plus ex illo in substantiam rei nutritæ conuertatur, quam ex humido euertatur: quales sunt illæ fumæ substantiæ, quibus aliqui ægroti per iuxtapositionem nutriuntur, quæ in ipsis potis decoctæ, quin ad communem focum viuentis deportentur, statim in substantiam aliti commutantur; tale fuisse dicitur manna, quod propterea Psalm. 77. appellatur *panis Angelorum*, seu, vt alij vertunt ex Hebræo, *panis membrorum*, quod in ipsis statim membris corporis decoctum in substantiam aliti verteretur: ergo ex nullo capite potest prouenire, quod homo post 25. annum non accrescat in longitudinem, quemadmodum in latitudinem & crassitudinem accrescere sæpenumero experimur.

P R O B L E M A X V.

*Vtra aptior sit ad insaniam inducendam, felicitas,
an infelicitas?*

85.

*Humana
felicitas in
quo consistat.*

*Pro felici-
tate.*

SVppono, felicitatem humanam, de qua solum sermo est, in bonis tam externis, quam internis consistere: contra vero, infelicitatem, in malis tam externis, quam internis collocari. Deinde singula felicitatis bona cum singulis malis infelicitatis compono, externa cum externis, interna cum internis; & vtra habeant maiorem vim ad insaniam inducendam, inquirō. Quod externa bona facilius possint homines dementare, quam externa mala, exemplis & rationibus fulcitur. Exemplis. Vtro quæso de fonte vobis placet, vt hauriamus, de sacrone, an de profano? Hauriamus, si ita lubet, de vtroque. De profano. Cleopatra, cum ad Ægyptiâ opulentiam, maiorem, quam possit oratione præscribi, sibi videretur propediem adiectura, Romani Imperij gloriam, ampliorem, quam possit ratione definiri.

finiri. Quid agit? Tantæ impotens felicitatis furit, insanit, debacchatur. Eadem navali prælio ad Actium superata, cum neque Ægyptias opes, quas possederat, retineret; neque Romanum decus, quod sperauerat, compararet, quo se contulit? plane ad sanam mentem. Resipuit, deseruit, amissam mentis rediit in sanitatem. Bene hoc expressit Lyricus 1. carm. 37. de Cleopatra loquutus:

— fortunaq; dulci

Ebria, sed minuit furorem,

Vix una sospes navis ab ignibus.

Horat.

Ergo tantum abest, ut externa mala conferant ad insaniam inducendam; ut potius conferant ad insaniam per externa bona iam inductam, penitus expurgandam.

Alexander Macedo, cum inter hostium cuneos, inter iaculorum missus, inter cadentium militum strages, semper illæsum & immunem se videret; adeo prospera fortuna elatus insanivit, ut se humanum Iouem, seu hominem diuinum, quasi stygia susceptum de palude prædicaret. Idem lethali vulnere aliquando læciatus, dolore incredibili commotus, vbertim erumpente sanguine perfusus, mentem sic recepit, ut exclamaret: *At iste, inquit, cruor, mortali fluit è corpore, non è diuino. Homo sum, nature legibus pæreo, non impero.* Legite Curtios & Plutarchos, cæterosq; de Alexandro Macedone chronologos: ergo dementia, quæ per felices euentus Alexandri animo inoleuit, eadem per infelices casus ab Alexandri animo exulauit. Festiuus est illud exemplum, quod memorat Procopius lib. 2. de bello Vandalorum; (narro historias extremo in conuiuio; ut priorum fastidia abstergam.) Gelimarus Vandalorum Rex opum affluentiam, imperij claritudine insolens, felicitum rerum euentu furens quodammodo & lymphatus, Romano insultabat Imperio, se solum in orbe Ducem, solos Vandalos in orbe milites, solam Vandaliæ in orbe regnum prædicabat. Prodit aliquando in prælium cum Belisario strenuissimo Duce Romano, sub augustissimo Imperatore Iustiano. Pugna utrinque acriter confertur, Vtrinque sanguis & strages; utrinque metus cladis; utrinque spes victoriæ. Tandem nutare incipit belli alea, & à Gelimato paulatim deficit ad Belisarium. Pergit fortuna aduersari, ludum insolentem ludere pertinax, ruunt Vandali, ingruunt Romani, capitur Gelimarus, superat Belisarius. Quid deinde? Triumphalis pompa instruitur; præire iubentur captiui; parua spolia præferuntur: pone sequitur Gelimarus, pedes humilis, seminudus, catenatus: quorum pluribus opus est? captiuus, Roman acceditur, sistitur in hippodromo. Adert Iustinianus Imperator augustiori quam solebat maiestate conspi-

Alexander
Deus haberi
vult.

Procop.

Horat.

conspiciendus: aderant Romani proceres, hilarioribus quam unquam antea insignibus expoliti: aderat tota ciuitas ad spectaculum effusa, maioribus, quam dici potest, clamoribus & plausibus gratulabunda. Quid Gelimarus? inter hostes solus, inter superbos humilis, inter letos tristis, inter victores victus, inter triumphatores triumphatus, inter fortunatos infelix. Huc atque illuc oculos circumfert: nihil, nisi Romanam felicitatem intuetur. Victrices aquilas, superba signa, fulgentes togas, nobiles prætextas, coronas, purpuras, falces, gladios, secures, in se conuertit oculos, ipsum videt miseræ simulachrum. Hicne est, hicne ille Gelimarus? *Quantum mutatus ab illo, qui quondam fuerat!* Hicne est? Vbi sceptrum? Vbi purpura? Vbi corona? Vbi milites? Vbi Regnum? Vbi pristina illa fortuna?

Virgil.

—— *Ferus omnia Iuppiter Argos*

Transfudit.

Infanus esset, qui non crederet Gelimarus tot infelicitatis aculeis punctum in extremam insaniam præcipitandum.

87.

Sed, ô fortuna sæua! hoc vno blanda nomine, quod vulnere corpus, mentem sanat. Tantum abfuit, vt Gelimarus extremam actus in miseriam insaniret, vt potius perfectissimam sapientiam inter reflantis fortunæ turbines assequeretur. Contemplatus, vnde ruerat, quo deuenerat; antiquam sortem, præsentem cladem, felicitatem amissam, calamitatem inuentam, quasi maturo ratiocinatus iudicio, hoc vnum exclamauit: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* O scientiam humana certiotem! ô philosophiam terris hospitem, cælo incolam! ô sapientiam non humano exquisitam ingenio, sed diuino! Ille, ille quondam Ecclesiastes, qui naturæ latebras aperuit, qui cæli penetrabilia adiuuit, qui totum sub cælo mundum rimatus est, qui omnia supera atque infera sedulâ mentis cogitatione peragravit, ille ex principis tolerantissime pensatis, hanc sapientissimam consequentiam deduxit: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* In eadem Gelimarus prorupit, non quidem molli felicitatis aura delinitus, sed sæuo infelicitatis turbine agitur; ergo infortunia sapientiam conciliant, non insaniam. Claudio hanc partem grauissimo illo testimonio Boëtij l. br. 2. de cons. prof. 3. *Plus, inquit, reor hominibus aduersam, quam prosperam prodesse fortunam.* Hæc fallit, illa alit: hæc cæcat, illa docet: hæc perdit, illa regit: hæc ligat, illa soluit: hæc vulnerat, illa curat: hæc ad infaustos scopulos allidit, illa ad fortunatas stationes antecedit.

Boetius.

88.

Hauistis de profano fonte, de sacro, quæso, deinceps hauriatis. Ultra ducentos annos Hebræi apud Ægyptios habitauerunt,

vt recte colligunt recentiores, Pererius & Barradas. Toto hoc tempore, (integrum legite Pentateuchum, imo integras euoluite Scripturas) nusquam inuenietis eos idololatrassse. Nam licet duplex locus in contrariam partem afferatur, vnus Iosue 24 vbi dicitur: *Auferte deos, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto.* Alter Exod. 23, vbi Iudæi dicuntur idololatrassse in Ægypto, *in adolescentia sua*; tamen vterque locus intelligitur, vt graues interpretes probabilius opinantur, de idololatria, quam non in Ægypto, sed prope Ægyptum susceperunt. Sed iidem, mox, vt ab Ægypto egrediuntur, paucorum dierum interuallo vitulum constant, proni adorant, cernui venerantur, colunt, obseruantque: quæ lues, quæ tabes adeo illius populi intimas se insinuauit in medullas, vt ne Palæstinam quidem ingressus, impium idololatranti ritum sepeliret. Tres Reges excipite, Dauid, Ezechiam, & Iosiam; cæteros omnes aliqua ex parte ea contagio labefecit. Quid hoc est? Inter Ægyptia idola abstinent ab idolis: ab idolis Ægyptiis remotissimi idola venerantur? O lauum ingenium & præposterum! Sed rem accipite. In Ægypto miseri vivebant, & infelices, tunc plagis, vinculis impediti, oneribus fatigati. Extra Ægyptum prosperi & felices; de cælo facti, ab Angelo ducti, hostibus formidabiles. Et quos infelicitas & aduersitas in vera sapientia continuit, eosdem faustitas & prosperitas meram in insaniam redegit. Bene Hieronymus in Psal. 71. ad illa verba: *In labore hominum non sunt, ideo tenuit eos superbia. Per arrogantiam, inquit, felicitatis, multiplicata iniquitate premuntur.* Concinit Isaïas 28. *Pra vino nescierunt, & pra ebrietate errauerunt,* id est, præ nimia felicitate, vt nescio quis ex Recentioribus exponit: nam quæ ex aduersitate nascitur ebrietas, potius mentem acuit, & rationis nubila serenat, iuxta illud Thren. 3. *inebriauit me absynthio*; vbi aduersitas absynthio comparatur, qui, vt constat ex Plinio, Dioscoride, Plin. Laguna, cæterisq; Scriptoribus herbariis, oculorum caligini medetur; vnde sequitur: *inebriata absynthio noui diluculo.* hoc est, aduersitatibus exercita, depulsi ignorantiam, scientiam comparauit. Quare egregie concludit Augustinus serm. 13. de verbis Domini: *Magna virtutis, inquit, est, cum felicitate luctari, magna felicitatis, à felicitate non vinci, quem enim felicitas nulla frangit, eum infelicitas nulla corrumpit;* sed non solum vera felicitas mentem dementat, rationemq; præcipitat; satis est leuicula quædam felicitatis vmbra, seu vana quædam spes felicitatis ad mentem alienandam, & à suo statu abducendam. Non regnum, sed regni spes inuaserat Absalonem: ea satis fuit, vt cæcus, vt insanus redderetur. Nam cum illi duo

Ben. Perer.
Barradas.

Hieron.

Diosc.
Lagun.

August.

duo

duo proceres Achitophel & Chufai, ille amicus fidus & perspe-
ctus; hic vero fictus & simulatus, contraria de bello gerendo
consilia tradidissent,

89.

Princeps Achitophelis consilium sanum prudensq; deseruit:
consilium Chufai læuum stultumq; arripuit. Cur ita? quia,
vt egregie Chrystostomus, imperandi cupiditate ebrius, quid
inter vtrumque consilium interesset, non expendit; ergo felici-
tas tot in ratione turbas excitat, vt rationem à ratione penitus
exturbet. Imo non solum iuuenes inconsulti; sed etiam senes
præmaturi, cum nimia felicitate potiuntur, à sanitate mentis
exturbantur. Quis maturior Dāuide? quis sapientior Salo-
mone? Sed vterque, dum felicitatis mare nauigant, rationis
naufragia subierunt. Hoc enim mare, vt bene docuit Augu-
stinus, amatores suos vorare nouit, non portare. In tranquillitate,
inquam, duo clarissimi Reges perierunt, qui in tempestate in-
columes superarunt. Optimè Bernardus lib. 2. de consideratio-
ne ad Eugenium: *Sapiens, inquit, Dauid, sapiens Salomon fuit:
seu blandientibus nimis secundis rebus, alter ex parte, alter ex toto
desipuit. Et concludit: Magnus est, cui præsens felicitas, si amisit,
non irrisit. Quare facilius inuenieris, qui sapientiam retinue-
runt contraria sibi fortuna, quam qui propitia non reddide-
runt.*

Bernard.

90.

Quid vero interna bona? in quibus principem locum obti-
net philosophandi & contemplandi labor. Certe nihil viderur
aptius ad insaniam inducendam. *Insanis Pizle*, inquit Festus
magna voce, Act. 26. *insanis: multa te litera ad insaniam con-
ueriunt.* Nam, vt bene Philosophus probl. 30. *qui multa diu
speculantur, facile à ratione alienantur.* Affertq; exempla Aia-
cis, Bellerophontis, Sociatis, Empedoclis, Platonis; qui, dum
mutuæ ac diuturnæ speculationi vacabant, pariter delirabant.
Vnde Ecclesiastes 1. *in multa, inquit, sapientia multitudo indi-
gnationis;* seu, vt vetus habet translatio, *in multa sapientia
multitudo furoris.* Nam, vt Bonauentura, Lyranus, Olympio-
dorus, & vterque Vgo, Victorinus & Cardinalis, interpretantur,

Aristot.

Bonauent.

Lyran.

Olympiod.

Vgo Vict.

Vgo Card.

Nazianz.

Damaſc.

*scientia inflat, superbiam, quæ est species quedam insanie, insun-
dit.* Vnde colligit Nazianzenus, homines propter insipientiam
esse sapientes, propter superuacaneam sapientiam insipientes:
quali non minus conferat ad sapientiam modica inscitia, quam
ad insaniam nimia sapientia. Et D. Damascenus in parallelis
lib. 2. cap. 94. *Scire, inquit, quompiam se nescire, sapientia est;
quæ, admodum est scire se iniuste egisse, iustitia;* quasi firmum
cuiusque de sua sapientia iudicium, manifestum esse possit
de sua stultitia indicium. Quare, *sicuti multus cibus, inquit
Bernardus iam citatus, malos generat humores; ita & multa*

scien-

scientia malos mores, à quibus in insaniam facile deuenitur. Vnde merito circumfertur illud pentamentrum;

Quisquis plus uisito non sapit, ille sapit.

Constat igitur ex dictis, tam externa, quam interna bona, ex quibus humana felicitas coalescit, ad insaniam promouere. Pro infelicitate autem vnicam affero rationem; quia infelicitas tristitiam secum importat, contra vero felicitas lætitiã; atqui tristitia aptior est ad dementandos homines, quam lætitiã; ergo & infelicitas, quam felicitas. Probo minorem, quæ sola indiget probatione; tristitia inducit siccitatem, iuxta illud Prouerb. 17. *Spiritus tristis exsiccat ossa*: siccitas autem insaniam inducit; vnde dicunt Medici, insaniam esse morbum curatu difficillimum, quia cum oriatur ex siccitate, quæ est qualitas omnium maxime restitua, sicut & minime actiua, omnibus medicamentis, plusquam cæteræ ægritudines, resistit; vt Galenus, Auicenna, & alij docent. ergo de primo ad vltimum tristitia inducit insaniam. Et confirmatur; quia tristitia aptissima est ad inferendam mortem, iuxta illud Lucretij.

Et dolor & morbus lethi fabricator vterque.

ergo & ad inferendam quamcumque aliam intemperiem, ex qua insania oriatur. Adiunge exempla illorum, qui, Valerio Maximo auctore, repentina correpti tristitia fato concesserunt. Ego vero illud delibo, quod nostræ memoriæ homines viderunt, feruntque. Post fatalem illam, apud Africam, Lusitanæ euerfionem, quidam ex Dominicana familia, & erga Deum religione, & erga patriam pietate nobilis, accepto de Sebastiani Regis interitu, lugubri admodum, ac peracerbo nuncio, faciem auertit, & ex improviso diem obiit. Contra autem, lætitiã aptissima est ad totius corporis habitum recte disponendum, omnesque humorum tumultus seruandos, secundum illud Prouerb. 17. *Cor gaudens etatem floridam facit*; seu, vt est in Hebræo, *medicinam facit*; ac si vna lætitiã omnibus tum animi, tum corporis morbis medeatur. Sed insurgis eodem fere argumento; quia felicitas non minus efficax est ad inducendam mortem, quam infelicitas: ergo etiam ad inducendam insaniam. Probas consequentiam; quia maior alteratio requiritur ad mortem, quam ad insaniam inferendam. Antecedens

patet ex Valerij citati testimonijs, nec non rationibus; quibus omnibus interim supersedeo.

* *
*

P R O B L E M A X V I.

*Vtrum dormientes propria vigilantium opera
moliuntur?*

92.

Dvo sunt propria vigilantium opera, quædam, quæ sunt par artem dirigentem actionem tam externam, quam internam, quædam, quæ fiunt cum libertate morali, meriti, aut demeriti capace: seu propriæ vigilantium actiones vel possunt esse liberæ, vel artificiosæ. Quod igitur dormientes propria vigilantium opera moliuntur, inde suadetur in primis, quod actiones artificiosas videntur exercere. Nam in primis operantur per artem dirigentem actionem internam: Sæpe enim inter dormiendum syllogismos conficiunt, carmina condunt, integras actiones ex præceptis Rhetoricæ fabricantur. Ita sumitur ex D. Thoma l. p. q. 84. art. 8. ad 2. & in 4. d. 9. q. 2. art. 4. ad 3. Deinde, etiam operantur per artem dirigentem actionem externam; quod multis potest exemplis suaderi, quorum Jurisperiti meminerunt. Nam Marianus in cap. ad audientiam, testatur habuisse se puellam viginti annorum, quæ dormiens è lecto surgebat, panemque faciebat, non minori dexteritate, quam si omnino vigilaret. Bartol. in l. vt vim. ff. de iust. & iure, tradit fuisse quendam Pisânus, qui se noctu dormiens armabat, vagabaturque per urbem cantando. Tiraquell. tract. de pœnis temperandis, aut remittendis, causa quinta, asserit, Parisijs fuisse Anglum quendam, qui noctu dormiens à templo D. Benedicti ad flumen Sequanam perrexit, ibique puerum interemit, & non expergefactus sese in lectum contiecit. Nos etiam hominem nouimus, qui nocte intempesta, somno confopitus, ex lectulo surrexit, gladium, & clypeum sibi aptauit, portam aperuit, foras exiit, viam cepit, urbem peragrauit. Quid plura? Ecce tibi domum reuertens incidit in ciuitatis magistratus ingenti satellitum numero stipatos, & quali hostes appeteret, euaginat gladium, rotat clypeum, punctim, cæsum nititur ferire, donec aliquod post tempus à satellite cæsus lethaliter, à somno illo suo excitatus est tandem. Quid ergo amplius?

*Exemplum
memorable*

93.

Suadetur dormientes exercere aliquando soleant liberas actiones, probari potest ex illis verbis D. Ambrosij epist. 60. ad Anythum. *Semper, inquit, Sanctorum somnus operarius exercere liber est, iuxta illud; Ego dormio, & cor meum vigilat.* De Iacob id expressit Rupert. lib. 5 in Cant. *secundum corpus dormiebat, secundum animam vigilabat.* De Isaac id asserit Philo Iudæus Rupert. lib. 60

lib. de somn. *Sensibus dormiebat, anima vero vigilabat.* De A. Philo Iud. brahamo id videtur colligi ex Genes. 15. vbi postquam Abrahæ facta est promissio de futura sobole, quam nonnulli per visionem nocturnam, hoc est, inter dormiendum factam esse arbitrantur, additur, *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam;* ac si per fidem in somno exercitam mereretur. De B. Virgine Rupertus, Ambrosius, Bernardus, Anselmus, Epiphanius, alijque PP. communiter id affirmant. Tandem ex 3. lib. Reg. cap. 3. vbi Salomon dormiens, & somnians, facta sibi à Deo optio petendi, petijt sapientiam: quæ petitio gratissima fuit Deo, & meritoria, non solum sapientiæ, sed aliorum bonorum, quibus à Deo cumulatus est. Et ne quis dubitaret, totum hoc negotium in somno transactum fuisse, additur; *Eugilauit Salomon. & intellexit, quod esset somnium.*

Et ne quis dicat id supernaturaliter tantum contigisse, tripliciter ostendo posse contingere naturaliter. Primo; quia intellectus in hac vita potest aliquando naturaliter operari sine conuersione ad phantasmata, vt patet in ecstasi, quæ naturaliter contingit aliquando; ergo, licet in somno sensus sint ligati, poterit ille expeditus esse ad operandum: ergo & voluntas illam secuta poterit libere operari. Secundo; quia si homo in duobus locis ponatur, opus erit, vt vtrobique habeat eisdem actus voluntatis, quia causa adæquata talium actuum est vtrobique: ergo si in vno loco vigilans, ac libere operatur, & in alio dormiat, in eo libere operabitur. Tertio; quia in somno potest dari omissio libera; ergo etiam libera commissio. Patet consequentia, quia non minus libertas requiritur ad omissionem liberam, quam ad commissionem. Probo antecedens; quia si quis obligatus ad sacrum pro tali tempore toto eo dormiat, inculpabilem incidet omissionem, non propter aliquem actum subsequenter post somnum; suppono enim nullum fuisse, non propter actum antecedentem somnum; suppono enim toto eo tempore antecedenti bonis operibus incubuisse. Deinde; quia si casu excitetur, & impleat præceptum, quod dormiens non impleffet, non peccat peccato commissionis, & tamen iam antecesserat ille actus; ergo solum peccat propter omissionem ipsam in somno: ergo talis omissio fuit libera. Ita Marsil. cum alijs apud Vasquez 1. 2. d. 92. cap. 1. in 4. ratione.

Nihilominus dicendum est, propria vigilantium opera, nullo modo à dormientibus exerceri posse. Ita tenent Adrian. in 4. q. 3. Adrian. ibid. d. 9. q. 2. Palud. q. 3. Gabr. in 2. d. 22. q. 2. art. 2. Fundamentum est omnino oppositum; quia neque ex arte, neque ex libertate potest quisquam perfecte operari, quandiu somno indulget: ergo nullo modo potest dormiens propria

Rupert.
Ambros.
Bernard.
Anselm.
Epiphanius

94.
Tripliciter
ostenditur
posse contin-
gere natu-
raliter.
Prima ratio
Secunda ra-
tio.
Tertia ratio

Marsil.
Vasquez.
95.

Pars negata
ua est vera.
Adrian.
Palud.
Gabriel.

vigilantium opera exercere. Patet consequentia; cum vigilantium opera ad hæc duo tantum reuocentur. Antecedens suadetur; quia in somno neque ratio, neque vsus liberi arbitrii est perfecte expeditus; cum enim intellectus & voluntas, dum anima est in corpore, sint à corpore dependentes, sensus autem corporei sint in somno ligati, & impediti, necesse est, vt & intellectus & voluntas à suis operationibus artificiose & libere exercendis impediatur. Ergo nullo modo potest dormiens in proprios vigilantium actus prodire.

P R O B L E M A X V I I .

An viribus naturæ possit iuuenta senibus redire?

96.

Ditura experientia, suo quoque malo, edocentur homines, cum ad senilem accedunt ætatem, senectutis defectus nec occultare, & multo minus posse effugere: nam vbi primum sexagenarij sunt, nitor oris hebetatur, sulcatur cutis, canescit caput, labascunt vires, & totius corporis vigor, ac species paulatim marcescit. Non leuis tamen est controuersia inter Doctores, an viribus naturæ, arte scilicet humana, vel Angelica, hi, qui senili iam curuantur ætate, vires iterum refumant, habitumque oris in nitorem iuvenilem, frigus in teporem, torporemque in agilitatem commutet; ac denique cæterum corpus recipiat, quæ senium abstulerat? Affirmatiuam partem, vt aliqua saltem ex parte ingrauescentis indies senectutis molestias abstergamus, & auctoritatibus, & exemplis stabilio, necnon validissimis confirmo rationibus.

97.

Pars affirmatiua ostenditur primo.

In primis in confesso est apud omnes, neque id sine perfidia negari potest, iuuentam aquilæ renouari; id enim expresse testatur regius Hymnographus Psalm. 102. *Renouabitur, inquit, vt aquila iuuentus tua; licet de modo, quo ea renouatio contingat, non parua sit dissensio. Idem testatur Isai. 40. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas, vt aquila, volabunt, & non deficient.* Idem præstat beneficium natura abiectis, & venenosis serpentibus, dum exuta pelle, & renouatis viribus ad pristinum virorem, & viridem iuuentam redeunt; ergo non est, cur saltem de possibili hoc beneficium natura denegat homini. Secundo, nulla apparet repugnantia, ob quam naturalia remedia inueniri nequeant tantæ efficacitatis, vt natium instaurare, ac senectutis auiditatem valeant temperare, si non viribus humanis, saltem Angelicis, quæ

Ostenditur secundo.

cis, quæ, vt sunt longe maiores, sic maiori facilitate remedium adhibere possunt.

Præterea humanis exemplis id confirmo; nam legite nostrum Delrium lib. 2. disquisit. Magic. quæst. 23. vbi refert anno 1531. Tarenti fuisse centenarium senem capularem, qui pilis, cute, vnguibus, & situ ac squalore ætatis decidentibus, & in melioris ætatis omnia mutatis, de sene iuuenis prodierit, & 50. post annis superuixerit. Quid plura? Nostræ Lusitaniæ annalibus scriptores fidei probatissimæ, inter quos est Petrus Maphæus histor. Indicæ lib. 11. testantur, cuidam Indo Nobili, annorum, quibus vixit, tercentorum, & quadraginta spatio, iuuentæ florem ter exaruisse, & ter reffloruisse; nec desunt, qui in eodem orbe quandam insulam repertam testentur. B O N I C A M nomine, in qua fons scaturiat, cuius aqua, vino pretiosior, epota, senium cum iuuenta commutet. Et quidem de illo homine ter refflorescente vera est fides. Enimvero illum agnouerunt, & alloquuti sunt nostræ Societatis Patres, qui animarum salutem apud Indos ardenti studio procurant, vt à iuratis ipsorum litteris accepimus.

Vltimo tandem ratione sic argumentor: Senectus & illius naturalis effectus, oriuntur ex defectu humidi, & calidi natiui; sed vtrumque ab extrinseco resarciri potest; ergo & senectus expelli, & iuuenta iterum redire. Maior patet. Probat minor; quia calor & humidum hominis, est eiusdem speciei cum calido & humido, quod est in cibo, & medicamentis; ergo ab illis daunum illatum iterum resarciri potest. Valet consequentia, quia qualitates eiusdem speciei virtute naturali adinuicem se intendunt. Et licet arte, & industria humana talis iuuenta recuperari non possit, nulla est repugnantia, cunscientia, & virtus Angelica id non efficiat. Et confirmatur: quia Christus Dominus, & Adamus per scientiam vtrique concessam seipsos immortales, & incolumes seruare possent, vt docet Vasquez tom. 1. in 3. part. d. 60. cap. 3. ergo similiter homo Angeli industria. Et hanc partem absolute defendit Martinus Delrio citatus.

In contraria tamen sententia sunt illi omnes, qui existimant humanæ vitæ periodum esse certam, & designatam in vnoquoque homine, vltra quam viribus naturæ extendi nequit; ergo nec iuuentus seni iterum redire poterit; alioqui extra suum terminum viuere posset talis homo. Antecedens probant ex Gen. 6. vbi humanæ vitæ terminus 120. annorum spatio limitatur; sic enim ait: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est, eruntque dies illius 120. annorum*; cum ergo neget illi fore æternum, & pro termino apponat 120. annos, vi-

98.

Confirmatur

exemplis.

Delrius.

Maphæus.

99.

Probat

rationibus.

Vasquez.

Delrius.

100.

Pars aduer-

sa ostendi-

tur.

Iosephus.
Lactanius.

detur ultra illos viuere non posse. Et in hoc sensu locum explicat Iosephus lib. 1. antiq. cap. 4. & 7. Lactant lib. 2. de origine erroris, cap. 14. Eandem esse præfinitam humanæ vitæ periodum satis insinuauit Moyses Deuteronom 31. vbi sic ait: *Centum viginti annorum sum hodie, non possum ultra egredi & ingredi.* Verum, non placet fundamentum; quia longe probabilius est, non dari aliquem certum annum, qui sit maximum quod sic humanæ vitæ, nam ille, qui assignatur, ipsa experientia constat talem non esse; cum S. Romualdus 130. & alij terminum illum exceßerint: nec loca sacræ paginæ aliquid fauent, nam illa verba Genes. 6. non de vitæ humanæ termino post diluuium, sed de pœnitentiæ tempore, quod Deus ante diluuium hominibus concessit, accipiuntur, vt tradunt D. Hieronymus, Augustinus, & Lyranus, & plerique alij, ex quibus Hieronymus ait fuisse datos ad pœnitentiam 120. annos. Sed quoniam pœnitentiam agere contempserunt, noluisse Deum expectare decretum tempus, sed 20. annorum spatij è summa deductis diluuium induxisse anno 100. Deinde nec Moyses loco citato ait, ultra se viuere non posse; sed ostendit illam ætatem decrepiti senis, adeo frigidam, & elanguem minime aptam fuisse ad clauum illius populi moderandum, duræque ceruicis Rempublicam sustinendam.

Refutatur
fundamen-
tum.

Hieron.
August.
Lyan.

101.
*Aliter ostē-
ditur secun-
da opinio.
Probat
primo.*

Aliter ergo probanda est prædicta sententia, quod duplici ratione conficio; primæ sententiæ fundamenta labefactando, & illius rationes infringendo. Prima ratio est; quia si cæli, hominis, vel Angeli industria possit iuuenta senibus redire, possit homo virtute naturali durare in æternum; ac proinde mortalis non esset ab intrinseco: hoc dici non potest; ergo, &c. Sequela ostenditur, quia, si semel Angelus inuenire potest viam ad reducendum hominem ad iuuentutem, non est, cur eum semper ad illam reuocare non possit. Potest scilicet eum spectare, quoad vsque deueniat ad senectutis exitum, & postea illum reuocare ad iuuentutis initium. Quod vero hoc admitti non possit, ex eo patet; quia alioqui homo ab intrinseco non esset simpliciter mortalis, cum per naturam immortalitatem consequatur.

102.
*Probat
secundo.*

Secunda ratio, & magis à priori est; quia senectus in homine radicaliter enascitur ex eo, quod continua nutritione reparatur à cibo virtus nutritiua, & aliquæ partes talis potentiæ paulatim exhalantur, vel corumpuntur partibus animalis, quæ in hac pugna decidunt: sed defectus in potentia natua ab extrinseco resarciri nequit, nam sicut quando læsio est in organo visus, vel in ipso visu, nulla virtus creata, mederi illi potest, sic nec virtuti nutritiua, & alijs potentijs, vt ita ad pristinum vigorem accedant.

dent. Dices: virtute pomi vitalis, quæ virtus erat naturalis, vt egregie probat Soarius de opere sex dierum lib. 3. cap. 15. num. 2. & Pererius citandus, poterat homo viuere in æternum; ergo etiam redire ad iuuentutem. In primis negare possem antecedens cum Scot. in 3. 16. quæst. 2 & in 2. d. 19. quæst. vnica; vbi negat, potuisse primum hominem, vel Christum Dominum, immortalem fieri solo fructu ligni vitalis, nisi speciali Dei prouidentia à contrarijs defenderetur; quam sententiam sequitur Benedictus Pererius in Genes. lib. 3. q. 3. licet diuerso fundamento. Eandem expressit Caietanus, saltem ex parte aliqua, eamque tenent aliqui iuniores, & Soarius citatus num. vltimo dicit fructum ligni vitalis non esse quidem causam adæquatam immortalitatis, sed necessariam fuisse singularem Dei prouidentiam, etiam post lapsam naturam. Ita existimat D. Thom. 2. 2. quæst. 164. art. 2. ad 6. illumque sequuntur communiter interpretes in Genes. qui verba illa, *Et viuat in æternum*, exponunt, in longum tempus, vt videre est apud Soar. num. 12.

Nihilominus admissio antecedente, nego consequentiam cum Soatio, vel etiam in natura lapsa, nisi alia causa mortis interueniret, & cum alijs quos citat, & Conimb. in lib. Aristot. de senect. & iuuent. cap. 3. num. 4. Quæ sententia est magis consona sacræ paginæ, & sancti illorum PP. autoritate stabilita, præsertim si loquamur ante lapsam naturam, vt procedit argumentum. Maior igitur ratio est, quia multo facilius est, rem in statu præscripto conseruare, quam illam denuo ad primum ætatis florem & vigorem reuocare, vt patet. Hucusque per tempus licuit.

Soarius.
Pererius.
Scotus.
Pererius.
Caietan.
Soarius.
D. Thom.
Gen. 3.
Soarius.

103.

Conimb.

Plus requiritur ad reuouationem quam ad conseruationem.

PROBLEMA XVIII.

Vtrum sint homines suapte natura monstrofi?

Non excito quæstionem de Pygmæis, quorum tota cohors pede non est altior vno: quia simpliciter non sunt dicendi monstra, & ita neque hoc nomine illud condecoramus, quod Nicephorus, 12. Ecclesiast. histor. cap. 37. affirmat fuisse quoddam in Ægypto, quod ad perdicis magnitudinem vsque creuit. Enimvero, si huiusce hominum naturam spectemus (si tamen homines sunt appellandi) non ex accidente tales partus producit rerum omnium mater natura, sed potius virtus formatrix inhaerens semini, quæ more opificis totum corpus membratim delineat, & effingat; in hoc vero opere deerrat, & à recta formandi ratio-

104.
Iuuenal.
Nicephor.
Monstrum pedicis magnitudine.

ne deflectit; siue id manis soli, cœlique ingenio vertere, vt multi asseruerunt. Nec deinde de quibusdam Gigantum familijs nobis agendum, ob eandem scilicet causam, quorum ille erat, cuius se molarem dentem vidisse narrat D. August. c. 9. lib. 15. de Ciuit. Dei, qui, inquit, dens, si in nostrorum dentium modulos minutandum consideretur, centum nobis facere potuisse videretur. Solum igitur de monstris, quos rigorosa Philosophi definitio includit, breuiter pertractabimus, & in hoc spectabile mundi theatrum varias deerrantis naturæ formas exhibebimus, quæ quidem ad eius pulchritudinem haud parum facere existimamus; scæda enim, atque difformia, vniuersitatis decorem non mediocriter commendant. Nonne calliginosæ noctis obscuritas Solis gratiam exornat? Ita sane, quemadmodum vmbra, atque colores picturæ augent venustatem. Ergo oculos intende paululum, nec auertere faciant deformes formæ.

105.

Plin.

August.

Varia monstra.

En Plinius lib. 7. & refert D. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 16. c. 8. nobis exhibet monstrosas hominum figuras, quibus vnus duntaxat oculus in fronte media. Alios deinde commemorat, qui siue ceruicibus oculos gestant in humeris: alios etiam, qui caninis capitibus, pro voce latratum edunt. Quæ plura Plinius? Quosdam affert, qui singula tantum habebant crura, nec poplitem flectant, cum tamen sint admirandæ pernicitatis, hos Sciopodas, hoc est, vmbripedes vocant, quod per æstum in terra iacentes resupini, vmbra pedum se protegant; quosdam vero ita auritos, vt eis ad pedes aures defluant, decubentque super alteram; altera vero contra incurfantes temporis iniurias protegantur: nec non quosdam sine ore, qui per nares tantum suscepto & emisso spiritu viuunt. Quæ autem non tradit Aristoteles lib. 4. de Gen. anim. c. 3. Puerum memorat, capite arietino insignitum; vitulum capite humano exornatum: arietem vero bubulo capite superbum. Quæ Ptolemæus lib. 7. Geographiæ? In Satyrorum insula extra Gangem homines caudatos habitare scribit. Quæ D. Augustinus serm. 37. ad fratres in Eremito, si tamen huius ille author est operis? Vidisse se, ait, in Africa interiori, homines capite truncos, oculosque in pectore continentes. Quod etiam Iansonius in suis tabulis delineauit apud nouum orbem, & vt certissimum tradit. Augustinus etiam lib. 16. cap. 8. sua memoria vixisse monstrum testatur, quod erat superioribus membris duplex, inferioribus simplex.

106.

Hieron.

Monstrum informe.

Quænam de ceteris pariter ac sanctissimus Hieronymus? In vita Pauli Eremitæ prodit, vidisse D. Antonium Abbatem inter saxosam conuallem haud grandem homunculum, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis

corpore in caprarum pedes desinebat, qui ab Antonio quisnam esset, rogatus? *Mortalis*, inquit, *sum, & unus ex accolis Eremitæ, legatione fungor gregis mei, precamur, ut pro nobis communem Deum depreceris, quem pro salute mundi venisse cognouimus.* Affirmatq; ibidem Hieron. sub Imperatore Constantino, vniuerso teste mundo, istiusmodi hominem Alexandriam viuum productum fuisse, & postea cadauer Antiochiam, vt ab Imperatore videretur. Quæ deinde monstra vis imaginandi parentum non edidit? Vnicum sit exemplum. Mulier, quæ quod domi depictum haberet Cacadæmonem, filium peperit, qui corniculis, deformiq; vultu dæmonem exprimeret. Claudat hæc spectacula monstrum illud Genuensē, quod per summum delictum Romana luuentus spectauit. Inprimis decenti erectus statura homo, duplicem vultum præferbat, utroque manducabat, & utroque videbat, vivebatque: superioris autem mentum inferioris caput attingebat. Vterque deinde tam eleganti forma præditus, vt nihil ad pulchritudinem elegantius; tam suauis colorum præstantia ingenuus, vt nihil ad suauitatem præstantius; tam dulcem atque canoram vocem emittebat, vt nihil auribus vel dulcius, vel iucundius desiderari possit. En illa monstrosa hominum species in pulchritudinem desita est!

Monstrum horrendum.

Monstrum Genuensē.

PROBLEMA XIX.

Num hominis interiora plus hyeme, an æstate caleant?

Essē internas hominis partes hyemali tempore, multo quam æstiuo, calidiores, vel ipsis pueris in ore est, quibus constans attestari videtur experientia. Sed ne hoc rudium puerorum existimeretur placitum, obstat irrefragabilis in re medica Hippocratis Medicinæ parentis auctoritas, qui lib. de natura humana pronunciauit, ventres hyeme natura esse calidissimos. Quod iudicium licet aliò velit auocare Galenus in commentariis eiusdem libri comm. 37. dicens, ventrium calidissimorum nomine, temperatissimos esse accipiendos: reuera tamen non videtur ea Hippocratis mens, vt ex iis, quæ consequuntur, facile potest colligi.

107.

Hippocrates putauit esse hyeme calidiores internas hominis partes. Galen.

Sed rationibus pro hac parte pugnemus. Prima est ab experientia. Videmus per hyemem plus sumi alimenti propter maiorem appetentiam; melius decoqui; pinguiora reddi corpora & vegetiora; quæ ex abundantia caloris videntur provenire, qui partes resoluendo, excitat appetentiam, & concoctionem perficit. Secunda: Humana corpora hyberno tempore à circunstante

108.

Suadetur rationib. eadē sententia Primo.

Secundo.

Tertio.
Galen.

cunstante aëre frigido oppugnantur: ergo actione antiperistica ex appositione contrarij fiunt calidiora. Tertia; Audacia oritur ab interno corporis calore, vt cum Galen. de art. med. cap. 29. docent Medici: & cō, cæteris paribus, audacior quisquam est, quo calidior: sed populi ad Septentrionem siti, vt Germani & Galli, quibus fere semper hyems est, multo sunt audaciores, quam qui ad Austrum & Meridiem viuunt, vt Æthiopes: ergo secundum interiores corporis partes plus calent, qui sub Septentrione, quam qui degunt sub Austro; & ex consequenti, cum frigus plus viget exterius, plus corporis partes calent interiorius. Vnde necesse est, vt augeatur per hyemem in visceribus animalium innatus calor, per æstatem vero vt remittatur.

109.

Sundetur
pars cōtraria
Vega.

I. argumētū

Ceterum Medicorum princeps non semel docet, plus æstate, quam hyeme interiora calere. Ita præcipue lib. 1. de natura humana, comment. 37. quem de art. med. cap. 29. sequitur Thomas à Vega. §. Iam de altero signo, &c. Vrgentia argumenta hanc partem confirmant. Primum: Iuuenes, vt plurimum, melius habent hyeme, quam æstate, quod docet experientia: causa non est alia, quam innati caloris remissio; si enim calor secundum intensiōem hyeme in ipsis augetur, vt in quantitate augeri compertum est, absque dubio hyemali tempore multo haberent deterius, quam æstiuo: quantumcunque igitur calor hyeme secundum quantitatem in interioribus accrescat, secundum qualitatem tamen, siue intensiōem, non accrescat reuera, sed

II argumētū

minuitur. Secundum: Hyems pituitæ generationem valde promouet; æstas vero generationem bilis: sicut autem causa bilis, est excedens secundum intensiōem interiorem calor; ita causa pituitæ, est decoquentis caloris penuria. Quod vero naturales functiones, chylicatio, sanguificatio, corporis nutritio feliciter procedant hyeme, quam æstate, ad quantitatem innati caloris, non ad intensiōem referendum est. Colligitur enim, propter circumstans frigus, innatus calor, non diffunditur: collectus vero & magis vnitus operatur perfectius. Tertium: Minima est per hyemem sitis, per æstatem plurima; per hyemem calidis vitimur alimentis, per æstatem frigidis: somnus hyeme multus, frequens grauedo; pulsus humilis, tardus, exiguus; sanguis gignitur pituitosus; senes, & ij, qui ex morbis conualescunt, caloris inopia non roborantur. Hæc autem & eiusdem generis alia,

III argum.

aperte indicant, remissioem esse hyeme innatum calorem, quam æstate; ergo, &c. Legatur Thomas à Vega de art. cap. 29. §. Iam de altero. & cap. 62. vbi reddit causam, cur frigidus ventriculus plus appetat, quam calidus. Burid. in parua natu-

Th. à Vega.

Burid.
Fernel.

alia fol. 60. col. 4. Fernel lib. 4. de
spirit. cap. 9.

PROBLEMA XX.

Quenam etas ad disciplinas perdiscendas sit aptior?

Multis diuisionibus humanam vitam in ætates partiuntur Philosophi. Inter reliquas præfenti instituto ea inuenitur, quæ vitam in tres status, pueritiam, adultam ætatem, senectutem distribuit, vt videre est apud Andream Valasques medicum, libello de Melancholia Hispanè edito, cap. 3. Ex his vero, cum senectus propter potentiarum debilitatem ad perdiscendum sit inepta, de primis duabus quaestio excitatur; atque adeo breuissime querimus: sitne pueritia, an adolescentia ad disciplinam opportunior?

IIo.
Triplex ac-
ceptio vite
humanae
Valasq.

Pro adolescentia videtur esse Aristoteles in problem. sect. 30. problem. 4. vbi sic ait: *Vt igitur manu non inde ab ortu natura vti possimus, sed cum eam natura absoluit, perfecitq;: ita etiam mens, quæ res naturalis est, non protinus nobis contingit, &c.* Eandem partem sequitur aperte Galenus oratione, qua ad artes perdiscendas excitat, vbi docet, eo maxime tempore incumbendum esse scientiis, quo formosissima nostra (vt ille loquitur) cernuntur corpora, id est, adulta & confirmata iam ætate, cum virtus corporis vigeat. Probatur vero hæc opinio, Primo; quia discendi studium tunc maxime opportunum est, cum natura ad operandum existit fortior, ad perferendum promptior, ad intelligendum paratior: sed hoc in adulta ætate potissimum contingit, in qua potentia ad exequenda sua munia magis sunt disposita: hæc igitur ætas ad discendum est accommodatior. Deinde; nimia humilitas, vt communis est sapientum consensus, intelligentia officit; vnde foeminae, quia humilitate superant, prudentia superantur: atqui in pueritia humilitas præter modum abundat, vt notum est; est igitur ad perdiscendum minus apta pueritia, quam adolescentia, & quæcunque adulta ætas. Tandem ex Aristotele sect. 31. problem. 15. consensus & intelligentia mentem exigunt quietam; & sciendi ratio, vt idem ait, requie constat, quæ animum sistat, atque temeraria agitatione in tranquillitatem adducat; ex quo fit, vt pueri, ebrii, & insani à scientia sint alieni: quia, cum animus mouetur vagaturque, fieri non potest, vt aliquid vel sentiat, vel intelligatur; & qui in motu plurimo est, vt ibid. aduertit Aristoteles, intelligere nequit: At puerilis ætas valde est volubilis & vaga; igitur ad perdiscendum inepta. Quod etiam tradit Thomas à Vega de art. med. cap. 7. Psalm. 45. vbi ait (ex Galeno cre-

III.
Aristot.
Argumenta
pro adole-
scentia.
Galen.

Aristot.

Th. à Vega.
do,

do, aut Hippocrate) pueros ob immodicum alimenti motum sapientiæ non esse accommodatos. Desino rem exemplis ostendere virorum complurium, qui cum ætate iam adulta ad discendum accessissent, breui doctissimi euaserunt.

112. Nihilominus, quanquam verum est, non esse hominem ut
Plinius de pſittaco. pſittacum, quem ait Plinius duobus tantum prioribus annis esse docilem; sed posse aliquid semper de nouo addiscere, neminemq; esse, qui nequeat fieri ex ignaro ac rudi sciens, siquidem, ut præclare cecinit Horatius lib. I. epist. I.

Horat. *Nemo adeo ferus est, qui non miscere possit,*

Si modo cultura patientem accommodet aurem:

Tamen, tum propter vitæ breuitatem, rerumq; multitudinem, tum propter naturæ statum aptior nobis videtur ad discendum pueritia, quam vlla alia humanæ vitæ ætas. Quod placuit Aristoteli problemate priori loco citato; vbi sic: *Discimus*, inquit, *oculus iuniores; quia rem ferme nullam tenemus; cum enim res plerasque scimus, non aq̃ue præterea capere alias possumus, quo modo etiam meminisse melius ea valeamus, quæ manus primum percipimus, &c.* Nec dubium est, quin eiusdem sententiæ sint alij viri sapientes, qui de institutione puerorum multa præclare scripserunt, & à primis annis exordium esse tradiderunt, quorum monumenta per omnium manus feruntur. Est in primis pro hac parte id, quod lib. I. aphorism. I. ait Hippocrates: *Ars longa, vita breuis.* Deinde summa pueritiæ tenacitas. Vnde tritum illud Fabij: *Tenacissimi sumus eorum, quæ primis annis arripimus.* Quæ retinendi facilitas inde videtur proficisci, quia mentes in ea ætate curis sunt vacuæ, & facile inculcata percipiuntur. Denique, quamuis ætas iam confirmata ratiocinando sit aptior, est tamen pueritia ob innatam humiditatem rebus percipiendis aptissima; atque adeo, si vitæ breuitas, rerum multitudo, organorum dispositio consideretur, anteponi pueritia in addiscendo reliquis ætatibus debet.

Hippoc.
Fabij iudicium.

PROBLEMA XXI.

Quæ complexio sit aptior ad scientiam?

113.
Complexiones quatuor.

VT in mundo quatuor elementa, in anno tempora sunt quatuor; ita quatuor in vita humana complexiones; sanguinea, calida & humida, aëri veri; persimilis; cholericæ, sicca & calida, igni & æstati par; melancholicæ, frigida & sicca, terræ & autumnò conformis; phlegmaticæ, humida & frigida, aquæ hyemi; respondens. De quibus omnibus vide Petrum

Væ.

Vaëzium in commentatio medico cap. 7. de melanchol. Medina loco in problem. citato, auctorem Hispanum de melancholia cap. 3. fol. 35. Thom. à Veg. de art. cap. 8. pag. 36. Ficinum lib. de triplici vita. Cæl. lib. 17. cap. 5. Ambrosium Non. in Hippoc. Federicum de natura partus. Ex his extremam esse profusum ad scientiam ineptam, fere omnes consentiunt; neque sentit aliter Philosophus, cum 2. de anima text. 64. asserit, molles carne, aptos esse mente; de temperatis enim loquitur, ut boni auctores interpretantur. Vertitur igitur in reliquis tribus rei totius cardo. Sed & illud monitum volo, non quid per accidens possit in proposito complexio, sed quid per se ipsam, atque ut simplex est, valeat vnaquæque, nobis hoc loco disputari.

Laudant ergo non pauci ad hoc officium cholericam; quia biliosi sunt natura agiles, feruidi, & spiritibus abundantes, quæ conditiones faciunt ad scientiam; quia, cum spiritus vitales sint natura sua subtilis, subtilitatem quoque ingenij conciliant: astipulatur Galen. in lib. artis medicæ, ubi ait, mentis celeritatem, calidi siccitq; esse temperamenti; quia hoc subtilem cerebri substantiam indicat; sed siccitas dominatur in cholericæ complexione, quia in illa abundat calor, quem siccitas quasi lima quædam acuit, in illoq; suam sedem collocat: ergo biliosi, acres, & alacres, ingeniosiq; potius euadunt. Consonat Leuinus Lemnius lib. 1. de occult. naturæ miraculis c. 16. ubi cholericis hominibus, iis maxime, quibus statura corporis non admodum procera est, sed in paruitatem declinans, ingenijq; vim & ad res gerendas non minus promptitudinem tribuit, quam ad iram facilitatem. Cui fauet paræmia: *Mentem non habet, qui non habet iram.* Nobilis vero apud Galen. locus lib. 2. de natura humana comment. 48. hoc grauiter confirmat: *Animi, inquit, acumen & dexteritas à bilioso humore prodibit, ab atra bile constantia & stabilitas, à sanguine simplicitas & stoliditas, ut pituita ad formandos mores inutilis sit.* Eodem videtur respicere illud Heracliti: *Splendor siccus, anima sapientior;* quod multi referunt, ac de bilioso temperamento recipiunt.

Altera ex parte, vrget melancholicum temperamentum, cui tantum tribuit Aristoteles sect. 30. problem. 1. ut pronunciet, omnes in quacumque arte insignes, melancholicos fuisse, siue floruerint in studiis Philosophiæ, siue in Republica moderanda, siue in regno administrando, siue in poemate pangendo, siue in oratione constanda, aut in artibus exercendis, aut quibuscumque aliis muneribus obeundis, quod referens Cicero Tuscul. 1. *Vt ego me, inquit, tardiozem esse non moleste feram.* Ante Aristotelem Plato in lib. de scientia, & in Timæo, & Democritus, ac post eos Galenus in lib. quod animi mores, &c.

Vaëzium.
Medina.
Hispanus.
Vega.
Ficin.
Cæl.
Ambros.
Federicus.
Aristot.
Phlegmatica est inepta ad scientias.

114.
Argumenta pro cholericis

Galen.

Leuinus.

Galen.

Heraclit.

115.
Argumenta pro melancholicis.

Aristot.

Tullius.

Plato.

Democr.

præci-

præcipuam quandam ingenij vim melancholicis tribuunt. Concordat Pontanus in sua Vrania, qui de Saturno atque bilis principe ita cecinit:

Pontanus.

*Nigra seni facies, tardus gradus, horrida barba,
Et cani crines, & membra effœta senectæ:
Ingenio tamen ipse bonus, nec inutile pectus
Consiliis, constansq; animi, prudensq; futuri.*

Pontani carmen illa laudat ratio; quia cum senes fere melancholico abundant humore, ita prudentia & iudicio dexteriores euadunt. Quamobrem, Platone auctore, *tunc animus efflorescit, quando corpus deflorescit.* Imo in senibus, teste D. Hieronymo, *crescente sola sapientia, ceteræ virtutes decrescunt.* Sed inter omnes grauius hanc partem suadet Michael de Medina lib. 2. de reâta in Deum fide, cap. 7. fol. 66. qui veritus fortasse, ne

Plato.

Hieron.

Medina.

Christus Dominus secundum humanitatem minus haberetur sapiens, ni foret etiam melancholicus, maluit in ipso bilem atram, quam sanguineam constitutionis temperamentum dominari. Est pro hac parte ratio efficax; quia, ut vinum moderate haustum mentem acuit, sicut citato problem. vult Aristoteles; ita melancholicus succus, ratione siccitatis; quæ duplici nomine facit ad sapientiam: tum, quia tollit excrementa spirituum vitalium, discursum & claritatem impediens; tum, quia ad quietem confert: anima autem quiescendo fit sapiens. Cum igitur velocitas discursus, & gratie de inuentis iudicium potissima sint ad comparandam scientiam instrumenta, eaq; præstet melancholia modicæ permixta bili, ut 2. de natura hum. comment. 40. Galen. docet, fit profecto, melancholicam complexionem plus ad scientiam conferre. Adde, atram bilem, cogitabundos reddere homines, & à rebus ludicris alienos, atque adeo literis perdiscendis aptos.

Galen.

116.

Præstat sanguinea.

Th. à Vega.

Heraclit.

Galen.

Mercadus.

Hippocr.

Arist.

Galen.

M. Alber.

Suadetur sanguinea ceteris præferre.

Ceterum, quamuis non dubitem, melancholiam modicæ permixtam bili, & ex consequenti, temperamentum liccum cum moderantia calidi & siccî, plus conferre ad sapientiam, quam quædam alia complexio, ut ait Thomas à Vega de art. med. cap. II. p. 53. & credendum est, voluisse Aristotelem, Heraclitum, Galenum, & alios vetustiores, quos idem Vega, Mercadus, & alij recentiores secuti sunt: tamen si complexionem impermixtam ac simplices spectentur, primas in hoc officio sanguineæ do; quod expressit Hippocrates lib. de flatibus, Aristoteles 2. de partibus animalium cap. 2. Galen. 8. de usu partium c. 13. vbi bonam temperiem ad sapientiam commendat, Albertus Magnus in 1. Metaphysic. tractat. 1. cap. 5. & alij. Ratio vero est; quia ingenium, & animi mores corporis sequuntur temperaturam, & quo quisque est temperatior, eo operationes naturæ suæ

suæ conuenientes habet perfectiores , vt communiter tradunt Medici: Atqui sanguineus, habens moderatam sanguinis quantitatem , temperatior est , quam ij , in quibus aliæ complexion- nes dominantur ; Ergo cæteris paribus eos ingenio & innata ad sapientiam promptitudine superat. Et hoc voluisse Philo- sophum , cum dixit , *molles carne , aptos esse mente* ; nemo fe- re est , qui dubitet. Reliqua omittens , illud duntaxat præli- bo , scilicet quod sanguinei hilariiores præ cæteris sint ; hila- riores autem sapientiores videntur , vt probatur ex Solino c. 4. vbi ait , Zoroastem optimarum artium peritissimum , eadem hora risisse , qua natus extiterit.

Aristot.

P R O B L E M A XXII.

An natura, vel artis beneficio ita disponi quis possit, vt non lædatur à veneno ?

Pars quæstionis negatiua suaderi potest primo; quia nemo potest ita disponi , vt piper in debita sumptum quantitate ipsum non calefaciat , aut papauer ipsum non infrigidet : at veneni efficacia suapte natura est humanæ temperaturæ destru- ctiua; ergo à simili non poterit humanum corpus ita disponi , vt veneni in debita quantitate sumpti vim & actiuitatem supe- ret , ita vt nullam ab eo accipiat læsionem. Et confirmatur : quia veneni , vt venenum est , ratio & natura consistit in eo , quod mediante occulta proprietate , humanæ complexionis sit corruptiuum , ac penitus destructiuum , vt videre est apud me- dicæ artis professores. Secundo ; si quis ex propria temperatu- ra & complexionè , vel à natura accepta , vel arte acquisita , ita disponatur , vt à nullo veneno lædi possit , sequitur ita fore dispositum , vt veneni omnibus æqualiter resistat , sed hoc fieri non potest ; ergo , &c. Minorem probo ; quia , si temperamen- tum in calidum declinet , plus frigido veneno resistet , quam ce- lido , vt docet Auicenn. secunda primi , doct. 3. cap. 3. Contra , si declinet in frigidum , plus veneno calido resistet , atque adeo quo magis ad resistendum calido disponetur , eo minus fiet ap- tum ad resistendum frigido : & ita non poterit simul aptum esse ad superandam cuiuscunque veneni actiuitatem.

117.

Argumenta
pro parte ne-
gatiua.

Auicenna.

Oppositum sequi videtur Auicenn. sexta quarti cap. de eius medicina , qui potu venenum hausit : quatuor enim adhibet modos , quibus veneni actio potest impediri. Primus est per ali- quam formam specificam veneni formæ omnino repugnantem , quod patet in allio cum vino potu in morsu scorpionis ; & vi- detur

118.

Argumenta
pro parte af-
firmatur.

Auicenna.

detur etiam reperiri in lapide Indico, quem vulgus Lusitanorum *de Bazarr* appellat, cui videtur esse vis ad omne omnino venenum superandum, siue frigida sit natura, siue calida. Secundus est, si veneni aetivitas medicamento aliquo vincatur, quo pacto optimum vinum, & Euforbium assumpti opij vires aliquando frangunt. Tertius, si veneni substantia aliquo remedio resoluatur; qua ratione allium venena in sudorem resolvit. Quartus, si venenum assumptum expellatur; quomodo terra sigillata ante venenum sumpta per vomitum ipsum expellit; & Smaragdus ad se haustum venenum attrahit, vt ait Conciliator, & Regi Gallorum contigit, qui sumpto veneno pedi supposuit Smaragdum, qui ita venenum attraxit, vt liber Rex euaserit. Idem videtur sentire Aristoteles de secretis secretorum ad Alex. vbi ait, puellam quandam nutritam fuisse veneno. Et de Mithridate fama celebrat, & narrat Plinius lib. 25. natur. histor. cap. 2. Gellius lib. 17. Noct. Attic. cap. 16. Cael. lib. 11. c. 13. Galen. de aliment. facultate, & 3. simplic. med. Mathiolus super Dioscorid. lib. 3. c. 1. vnde Martialis lib. 5. Epigramm.

Profecit poto Mithridates saepe veneno,

Toxica ne possent sana nocere sibi.

Cōciliator.

Smaragdus
contra ve-
nenum.

Aristot.

Plinius.

Gellius.

Cælius.

Galenus.

Mathiol.

Martial.

Cābaia Rex
venenosus.

Auicenna.

M. Albert.

119.

Plinius.

Solinus.

Auicenna.

Plin.

Mithridates scilicet ita se veneno assueuerat, vt nullum ei postea nocuerit. Cambaia etiam Regis filius veneno educatus, in presentissimum vsque adeo excreuit cum ætate venenum, ac proinde ita venenosus est redditus, vt muscæ, quæ eius succum perstringerent, turgidæ interirent. Quin & Auicenna forminam veneno nutritam prodit. Magnus Albertus aliam se vidisse testatur, quæ araneorum aucupio mirifice oblectabatur.

Plinius lib. 7. cap. 2. scribit ad Hellepontum circa Parium esse populos, quos Ophiogenes vocat, qui serpentum ictus contactu leuant, & manu impositâ venena corpori extrahunt. Varro etiam nunc esse paucos ibi commemorat, quorum saluæ contra morsus serpentum medeantur. Subiungit Plinius, vbi supra, similes in Africa fuisse Pfylos, à Pfylo Rege dictos, quorum corporibus ingenitum fuit virus, exitiale serpentibus, & cuius odore sopirentur. Solinus prodit fuisse homines, quos Ophiophagos dicit, seu Anguiuoros, quippe qui non alio victu, quam serpentibus vterentur. Hinc est, quod Spartani Ophiodiri vocarentur, quia scilicet, cum aliquando mira serpentum multitudo in Laconia succreuisset, facta inde annonæ charitas est incredibilis, coactiq; sunt indigenæ serpentes in escam vertere. Auicenna iterum testatur, tempestate sua vixisse hominem, quem fugerent venenata omnia, morientibus tamen reliquis, quæ forte eum mordicus apprehendissent, ipsum inde nihil omnino læsum. Rursus Plinius citatus refert ex Damone phar-

pharmaces in Æthiopia reperiri tam pestifero sudore, vt contactis corporibus tabem afferant. D. Augustinus lib. 2. cap. 8. de moribus Manich. mentionem facit de quadam muliere, quæ vel leui, vel sine vilo valetudinis incommodo venenum hauriebat, quo hausto morti damnati, homine illico spirabant. Verum enim vero quod vel artis, vel naturæ miraculo vix fieri potest Christiana fide facile comparet; nam, teste Marco 16. *Mortiferum si quid bibent, non eis nocebit*; de quibus infinita narrant annales sacri: collegit Maiolus Episcopus colloq. 4. ab initio & Lorinus noster Act. 28. versic. 6. apud quos de hac re multa scitu dignissima. Adde Delrium in Mag. Idem expresse docent Simon Genuensis citatus à Gaynerio tractatu de venenis cap. 4. & Ioan. Boecarius lib. 6. de casibus virorum illustrium, & alij, quorum de numero est chirurgus quidam ab eodem Gaynerio relatus, qui retulit, dum captiuus apud Turcas teneretur, Soldanum ita se aduersus venena munisse, vt illud nulla ratione timeret. Deinde, quædam animantia vescuntur cibus venenatis, vt viperæ scorpionibus, auctore Aristotele lib. 8. de histor. animalium, cap. 19. iturni cicuta, coturnices veratro, anates bufonibus, gallinæ araneis, ciconiæ scorpionibus, lues & quædam pellicani species serpentibus. Quibus adde vespas, quæ venenoso alimento lethale vulnus relinquunt. Et de his lege Scaliger. exercit. 23 in Card. Plinium lib. 10. cap. 1. Fernel. lib. 2. de abditis rerum causis, & in lib. de fruct. & hum. cap. 1. Probatum igitur hæc pars primo, quia fieri potest, vt eam quis à natura vel ab arte sortiatur complexionem, vt venenosæ substantiæ proprietatem prorsus superet: igitur non repugnat aliquem aduersus omnem veneni actionem disponi.

Secundo contingit non raro, vt qui prius alicuius regionis cælum ferre non poterat, assuetudine tandem non modo ipsum æque ferat, sed etiam efficiat sibi propitium & clemens, vt optime ostendit Auera. in prologo li. 3. phys. Vnde Indus ad Sclauoniam sensim deportatus ita paulatim disponitur, vt Sclauonici cœli actione nil lædatur, qui alias subito delatus absque dubio moreretur, vt videre est apud Auicenn. i. primi cap. de complexionibus; igitur fieri etiam potest, vt quis natura vel arte ita disponatur, vt fiat prorsus ineptus ad hoc, vt veneno succumbat. Confirmatur in malo Persica, quæ cum esset apud Persidem venenosa, alieno in solo ita complexionem deposuit, vt veneni reliquerit naturam, quod tradunt præter alios Galenus. len. 2. de alimentis cap. de arbore Persidis, Auicenn. 3. 41. cap. de Morphea alba. Columel. de cultu hortor. lib. 10. Ruellius lib. Columel. de natura stirp. c. 3. & passim historici, & nos alibi fuus tradimus. Confirmatur rursus; quia in vitis insitione, si apponatur

August.

Maiolus.

Lorinus.

Delrius.

Genuensis.

Gayner.

Bocarius.

Aristot.

Scaliger.

Plinius.

Fernel.

Suadetur

primo pars

affirmatiua

ratione.

120.

Suadetur

secundo.

Auerroes.

Auicenna.

Galenus.

Auicenna

Ruellius.

Ruellius.

Genueusis. venenum, vnae producuntur venenose, vt ait Simon Genueus. citatus, qui etiam tradit vinum fieri laxatiuum ex helleboro, vel scammonia, aliove laxatiuo medicamine viti imposito, cum inferitur; quod in alijs plantis fieri posse docet Reynaldus de Villa noua tract. de vinis.

Reynald.

121.
*Sua detur
tertio.*

Tertio: complexio naturalis per ætates mutatur, eaque fit mutatio, vt quod in vna ætate ferre stomachus non poterat, ferat in alia; ergo mutari etiam eo modo poterit, vt lædi à veneno possit. Antecedens patet multis experientijs: nam qui nullo modo poterant caseo victitare, postea victa paulatim repugnantiã, eo mirifice recreabantur, & ita de mille alijs. Sed hac de re vide multo plura apud Gaynerium cap. 4. de venenis. vbi circa venenosas actiones plura mouet dubia ad hanc controuersiam pertinentia. Capite vero sequenti tradit modum, quo quis possit acquirere tyriacalem, aut bazaidicam complexionem, id est, veneni destructiuam.

Gaynerius.

PROBLEMA XXIII.

Vtrum aqua per se solum nutrire valeat?

122.
*Argumenta
pro parte af-
firmatiua.
Animalia
qua terra
vescuntur.
Aristot.
Plin.*

S Alubres aquas non fugit conuiuium Philosophiæ. Inuac restinguere sitim, quam excitat ingeniosus argumentorum calor, & ardor. Pro parte affirmatiua argumentor primo. Terra per se sola nutrire valet: ergo & aqua. Consequentia patet à paritate rationis. Antecedens probatur exemplis. Lupi & elephantes terra vescuntur, vt tradit Aristot. 8. de hist. animal. c. 5. & 26. Plin. lib. 10. nat. hist. c. 72. De serpentibus idem constat ex Genes. c. 3. vbi Dominus ad serpentem; *Terram, inquit, comedes omnibus diebus vite tue.* Talpa etiam ex terra gliscit, & alitur, vt consentit auctor libri, qui interbitur, Summa de exemplis, & similitudinibus, li. 1. c. 43. Qui etiam omnes videmus, columbas & capras terra, & puluere vesci. Idem de burone dicendum, similibusque bestiis, que in defollis humi caeterualis versantur. Nam, teste Mantuano lib. 1. Georg.

oculis capri

Virg.

fodere cubilia Talpa,

Inuentu que cauu Buso.

123.
*Animalia
qua aere
vescuntur.
Plin.*

Secundo argumentor; quia aër per se solum nutrire potest: ergo & aqua. Consequentia patet; cum non detur maior ratio de vno elemento, quam de alio. Probo antecedens; quia Chamaeleon solus animalium, vt loquitur Plinius lib. 8. nat. hist. c. 33. nec cibo, nec potu alitur, nec alio, quam aëris alimento; seu,

vt ait

vt ait Tertullianus de pall. oscitans vescitur, follicans ruminat, de vento cibus. Similis Plutarchi auicula in vita Anataxerfis, quæ vento & rore nutritur. Nec dissimilis illa Brasiliæ regionis, quæ rostro ex arbore suspenso sex integros menses non alio, quam aëris pabulo viuit: mensibus vero illis transactis ad vitales auras redire videtur, ideo indigenæ eam appellant excitatam, vt ex incorruptissimis annalium nostrorum accepimus monumentis. Quid referam aliam auiculam, de qua late scripsit Maximilianus Transyl. Franc. Lop. hist. Indic. Occid. cap. 96. Petr. Hisp. p. 5. cap. 19. Maiol. coll. 6. Borruhus præ cæteris, vt testis oculus, quam vulgus dicit *Manucodiatam*, solo nimirum aëre viuentem, & in eo semper degentem, & solam mortuam in terram decidentem? Adde monstrum illud Africæ regionis, quod Barbari ventorum flatu duntaxat viuere credunt. Narrat Solin. c. 65. Boëmus lib. 2. de morib. c. 8. Argent. in Aphor. Calius lib. 24. c. 22. de Democrito Oribasius 1. Aphor. comm. 2. & alij. Quid commemorem illud longe mirabile, sacerdotem scilicet Romæ annos 40. sola aëris respiratione viuentem, ex Leonis Pontif. Maximi, & multorum Principum custodia, quod ex Hermolai Barbari historia certum est, vt ait Rondeletius lib. 1. de piscibus c. 13. quo loci etiam scribit, puellam annos tres in Gallia Narbonensi, & in Germania aliam multos annos solo aëris alimento traduxisse, seque vidisse vnam testatur, quæ eo solo cibo ad decimum ætatis annum accessit. Ficinus affirmat se vidisse hominem, qui solo alebatur aere, & sole. Et ex Platoniorum sententia dico, esse locum orbis antæniissimum, vbi homines quasi ex aëre conflati aëre solo nutriuntur. Accedit testimonium medicæ artis professorum, quos citat, & sequitur Ambrosius Nonius lib. 2. Aphor. 11. §. 6. qui asserunt, spiritus vitales nutiri aëre, qui inspiratur, & per arterias trahitur.

Tertio argumentor, quia ignis per se solum nutrit: ergo, &c. Antecedens multus ostendo & confirmo exemplis. Nam, teste Aristotele 5. de hist. anim. c. 19. D. Augustin. 21. de ciuit. cap. 1. Plin. lib. 11. c. 36. in Cypri ararijs fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudine volat pennatum quadrupes, appellatur *pyralis*, seu *pyrausta*. Salamandra etiam eodem vitur elemento; quippe quæ in illo viuit, vt credit Ælian. lib. 2. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 6. Olympiod. in 4. Met. D. August. de ciuit. lib. 21. c. 4. Adde, quod refert D. Macarius Eremita Ægyptius, non minus doctrina, quam sanctitate commendandus, esse nimirum quosdam montes igneos, in quibus ignis semper durat, & in quibus animantes ouibus similes viuunt, ad quas capiendas venatores rotis quibusdam vtuntur, & iactatis in ignem ha-

Tertull.
Plutarc.

Transyla.
Lop.
Petr.
Maiolus.
Borruf.

Solinus.
Boem.
Cælius.
Oribas.

Sacerdos so-
lo aere vixit
40. annos.
Hermol.
Rondelet.

Nonius.

124.
Animalia
quæ igne
nutriuntur.
Aristot.
August.
Plin.
Ælianus.
Plin.
Olympiod.

mis ferreis illas foras extrahunt, sed statim, vt extra suum elementum, ac alimentum, pereunt. Confirmatur hoc ex Senecæ Philosophi oraculo quæst. nat. lib. 5. c. 6. vbi ait, ignem, qui omnia consumit, quædam etiam creare, & generare. Hinc Philo lib. de Gigantibus necessario habere docuit in omnibus suis partibus animata, ideoq; animalia in igne genita in Macedonia plurima reperiri: Quod Plato confirmat, dum asserit esse animalia quædam ignea, quædam æria, quales Nymphæ, quæ Macæones dicuntur, id est, longanæ. Venit in mentem, quod aliquando legi apud Cassiod. lib. 3. var. epist. 47. ad Faustum vrbis præpositum Regis Theodorici, vbi Iouianus curialis cædis reus, Vulcania insulæ perpetua relegatione damnatur. *Salamandra*, ait, *secutus exemplum, quæ plerumque degit in ignibus; tanto enim naturali frigore constringitur, vt flammis ardentibus temperetur; subtile ac paruum animal, lumbricis associum, flauo colore vestitum, vitam præstat soli, qui mortalia cuncta consumit.*

125.

Odores nutriunt.

Hippocr.

Galen.

Th. à Vega.

Nonius.

Auienna.

Galenus

Paulus.

Trahanus.

Plin.

Athen.

Orisabius.

Laërt.

Suidas.

Ambros.

126.

Animalia quæ sola aqua nutriuntur.

Rondelet.

Quarto argumentor, quia odores tenuissimi nutriunt: ergo, &c. Antecedens docet Hippocrates lib. 1. de alimento Galen. & alij, quos citant & sequuntur Thomas à Vega lib. 6. de locis c. 4. sect. 5. & Ambrosius Nonius citatus, & 18. Aphorism. quod per experientiam videtur demonstrari. Nam linquentes animo ex spirituum defectu, per suauissimos odores illico ad pristinam valetudinem reuocantur: quod Auienna confirmat sen. 1. 2. 3. tract. 1. cap. 8. dicens: *Et plurimum quidem, quod accedit, ex syncope oportet vt incipiatur, & laboretur cum cum eo, quod nutrit spiritum ex odoribus bonis, &c.* Quod quidem haussisse illos existimo ex Galeno, Paulo, Trahanio, alijsque medica facultatis luminibus, dum omnes asstruunt, animi deliquitum optimorum odorum afflatu facile curari. Illorum sententiam exemplis stabili: Nam Astomorum gens, Plinio auctore li. 7. c. 2. ad extremas Indiæ oras, solum odore, quem è pomis, floribusque suauissimis captant, recreantur, & sustentantur. Democritus Philosophus mellis, seu panis calidi odore tantum adiutus per aliquot dies in ediam tolerauit. Prodit Athenæus lib. 2. cap. 3. Orisabius lib. 1. Aphor. Laërt. 1 lib. 9. Suidas, & alij. Factum ex Græco fonte in Latinum transtulit Ambrosius.

Dixit, opus sapiens vngquam quis tale peregit

Fecit quale sciens omnia Democritus?

Qui per tres tenuit præsentia funera soles.

In calidis panum fosses anhelitibus.

Quinto argumentor, & festiuissimis probo exemplis ab ipsa aqua deductis. *Attentas, ac beneuolas date aures.* Pisces sola aqua nutrir aliquando, ostendit Rondelet. citatus c. 12. vbi affirmat,

mat, vxorem suam tres annos piscem intra vas vitreum sola aqua aluisse, qui in eam excreuit corporis magnitudinem, vt nec qua ingressus est via egredi potuerit, nec tandem vas, quamuis amplissimum, eum caperet. Deinde, quadam animalia terrestria & humiles bestiolæ aqua, seu rore aluntur, vt rore cicadæ pascuntur, canit Mantuanus, Eclog. 3, & credit Athenæ-
 us lib. 2. cap. 2. Et, si Geographo assentimur lib. 12. ex Apolloni-
 de, ac Theophrase, vermes in Armenia nascuntur, qui à niue, quam pro alimento habent, separati intereunt. De aibus in aqua viuentibus mira tradit ex alijs Maiolus Episcopus supra
 citatus, vir plane eruditus; cuius testimonium ego confirmo
 auicularum quarundam industria apud Sinas. Hæc sunt magni-
 tudine vt hirundines, candore vt columbæ, in maris fluctibus
 continenter degunt, nidos tamen scopulis marinis affigunt; sed
 ex ipsis maris fluctibus & spumis illos mira arte coniciunt,
 nullamque aliam adhibent materiam: hæc autem ad gustum, &
 saluam adeo mirabiliter euadit, vt Rex Sinarum illam in regi-
 um vestigal quotannis acceperit. Nihil dulcius, nihil gustui
 suauius excogitari potest, vt non semel audiuimus ab illis, qui
 hos nidos per summum delictum degustarunt. Albert. Mag lib. 7. de anim
 scribit hominem atra bile vexatum integras septem hebdomadas sola aquæ portatione vitam traxisse. Ex his
 recte concludo, aquæ elementum, esse aliquando alimentum,
 quod Magni Basilij auctoritate magis fulcitur hom. 5, Exaëm.
*Vna, inquit, aqua per radices attracta alio modo caulicis cortem,
 alio lignum, alio medullam, alit. tandem, vinum nutrit, vnde apud
 Medicos abiit in parcemiam, vinum esse lac senum: ergo &
 aqua nutrit, cum vtriusque eadem videatur esse simplicitas.*
 Nam inter aquæ species vinum à Philosopho numeratur 4. Aristot.
 Metaph. text. 31. Hæc pro hac parte sint satis.

Virgil. Athen.

Maiolus.

Memorabile exemplum.

M. Albert.

Basil.

Aristot.

Pro parte vero negatiua stat Aristoteles de sensu, & sensibus
 c. 5. Auerroes 2. collig. c. 19. Galen. lib. 4. de vsu part. cap. 5. q. 7.
 art. 1. Et hæc est communis Philosophorum optimorum sen-
 tentia, quæ asserit aquam (sic de cæteris elementis) per se, & in
 suo naturali constitutam non posse esse alicuius rei viuentis a-
 limentum. Probat, quia alimentum debet esse alio propor-
 tionatum, vt Magnus Albert. probat in op. de nutrit. quia
 alioqui non potest id, quod alit, continentis formam induere.
 Sed animal est compositum, aqua vero est simplex: ergo hæc
 non potest esse illius alimētum. Confirmatur, quia vt aqua nu-
 trit, deberet prius in chylum conuerti; sed non posset prius
 conuerti, antequam crassesceret aëtionem natui caloris, cum
 multo rarior sit, simpliciorque, quam chylus; sed hoc est im-
 possibile, cum verum sit illud Aristotelicum 4. Met. text. 21.

127.

Suadetur pars negatiua.

M. Albert.

Aristot.
Virgil.

aquam inter omnia humida non crassescere azzione caloris, sed in vapores abire: ergo, &c. Hæc sufficiant. Sat prata biberunt.

PROBLEMA XXIV.

Vtrum homo possit ultra nouem dies inediam tolerare?

118.

LAut minus, & splendida Philosophiæ mensa, vbi de fame, de inedia indicitur quæstio. Fugacesne Tantali dapes: Recedat longe hæc de nobis querimonia, omnes lautos vos dabimus, & splendidos conuiuas, nullus ieiunus abibit. Irritamus tamen famem ad nouas cupedias, noua bellaria, noua tragemata, & noua obsonia. In primis certum est posse famem tolerari ad tertium vsque diem, quod diuinis profanisque probatur exemplis. Diuinis sic ostendo. Vir ille Ægyptius, de quo agitur 1. Reg. 3. 12. non comederat panem, neque biberat aquam tribus diebus & tribus noctibus. Imo & Esther ad Gentiles suos; *Non comedatis, inquit, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo*, Esth. 4. 16. Ita Sara Tobix vxor tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit, Tob. 3. 10. Mitto alios, qui tribus integris diebus famem seruarunt, citra quidem miraculum. Profanis demonstro; quia Græci, vt refert Lucianus de luctu, ad finem, in suis funeribus totum triduum absq; vilo cibo transigebant. Ægypti) sacerdotes, vt refert D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. bidui triduiq; inediam tolerabant. Idemq; narratur de Regina Angliæ; nam cum ei à Gallis Calisium caperetur, præ morte à cibo per triduum abstinuit. Testor Turnebum poetam Gallicum in Panegyrico de capto Calisio.

Homo ultra tres dies sine victu viuit.

Lucianus.

Hieron.

Turnebus
Gallicus.

*Tres illam perhibent secretam ex orâne lucas,
Et totidem noctes potu caruisse, ciboque.*

Hippocr.

Deinde sine cibo poruque, multos ultra triduum vsque ad septimum diem vixisse, constat ex Hippocratis oratione, lib. de principijs; hunc enim terminum præ scribit hominum vitis, cibo poruque abstinentium. Quod mille patet exemplis. Vnum dumtaxat delibo apud Plinium Hebræum lib. de vita contemplatiua, qui de suis monachis Alexandrinis testatur ad sextum saltem diem ieiunos durasse. *Nec desunt, inquit, qui prælate accepti epulo sapientia perdurant duplum eius temporis, & vix sexto die degustant cibum necessarium, assueri sicut cicada, rore viuere, carnis, opinor, solantes inediam.*

Philo.

119.

Quod vero ultra nonum diem possit homo vitam degere, mille

mille probant exempla. In primis sic argumentor, Lacerti, serpentes, stelliones, fluuiales crocodili, vt Aristoteles 8. historia-
rum animalium cap. 15. hyberno tempore ita latitant, vt nihil comedant; cuius rei causam reddit Albertus Magnus lib. 22. de anima, tractat. 2. Sunt enim huiuscemodi bestiolæ suapte natura frigida, & ad ingluuiem prone, ac ventri deditæ, ideoq; aesti-
uo tempore multos, eosdemque crassos, & indigestos humores in ventriculo conuant, quos calor natiuus, cum valde sit debilis, nec decoquere, nec superare valet, cum à calore externo, & motu non iuuetur; quare torpente hyeme torpent, adeoq; redduntur pigre, vt fere eo tempore præ nimia inertia atque pigritia lassitudineq; dormiant. Vnde ex, quibus maior inest calor, appetente verna cæli temperie è latebris, cauernisque suis nimis macilentæ prodeunt; ex vero, quibus minor est calor, sæpenu-
mero pinguescunt; vt de se ingenue fatetur ridiculus ille mus apud Poetam in xenijs lib. 13.

Tota mihi dormitur hyems, nec pinguior ullo

Tempore sum quam cum me nisi somnu alit.

Deinde animalia aëta, de quibus proxime egimus, vt Chamaeleon, quibus adde vrsum, taxum & alia, sine cibo potuque multorum dierum spatio viuunt: ergo & homines viuere poterunt. Annecte omnes illos, qui ex puro elemento in multos dies vitam traxerunt, cum vero elementum simplex non sit alimentum, vt probat Aristoteles, quem omnes philosophi sequuntur, libello de sensu & sens. cap. 5. recte inferitur, posse hominem per multos dies sine cibo potuque vitam exigere. Animalia tanto tempore dormientia secutus est bos, de quo Lælius Bisc. tom. 1. horat. lib. 16. cap. 2. qui sub ingenti fœni cumulo sine alimento multos vixisse menses, quem rustici credebant amissum, tandem inuentus est adeo pinguis & nitidus, vt se loco mouere non posset. Epimenides annos LXXV. perpetuos dormiuit. Ita Laertius lib. 1. Heroes in Sardinia hanc fortunam fortiti sunt. Ita Aristoteles in physic Rusticus in Germania sub ingenti fœni cumulo, per autumnum, & brumam perpetuo dormiuit, consumpto paulatim fœno, attonito similis, tanquam ab inferis excitatus, surrexit. Ita Simplicius & D. Damascenus. Homo ultra tres menses ieiunus vixit. Ita Medina lib. 2. de re-
cta in Deum fide cap. 7. Mulier Parauina quadraginta dies continuos à cibo abstinuit. Ita M. Albertus in summa de homine, tractat. de nutrit. & libr. 7. de anim. ait, se vidisse Coloniæ mulierem alteram, quæ aliquando totos triginta, & aliquando totos viginti dies sine alimento vixit. Puella Germana per biennium ieiuna vixit. Ita Portius. Femina in Cormandia annos decem & octo nihil prorsus gustauit. Ita Aponens.

*Animantes
qua viuunt
hyberno
tempore sine-
victu.*
M. Albert.

Martial.

Aristot.

Lælius.

Laertius.

Arist.

Simpli.

Damascen.

Medina.

M. Albert.

Portius.

Aponens.

Lilius.

problem. ad finem Pinguissimus Mauritanæ Rex hac nostra ætate diu sine cibo consistebat, alebatur enim proprio abdomine. Venetijs homo fuit præclaris ortus natalibus, qui integros XLVI. annos ieiunus absoluit, cum esset frigida corporis habitudine, crassaque pituita, & incoëta nutritione, obstructisque membrorum meatibus. Ita Lilius. Spiræ puella fuit, Margarita nomine, quæ tres fere annos famem tolerauit, quæ statura erat æquali, habitudine recta, oculis cæcis, ingenua fronte, ore tamen arido semper, cum nihil cibi & potitionis admitteret, nunquam expetebat, piorabat tamen, nares emungebat, & dormiebat, inter respirandum non admodum venter ei contrahebatur, vel dilatabatur. Ita Lælius citatus; apud quem alia leguntur exempla. Illud nostra hac memoria admirandum, & à nonnullis ex auditoribus spectandum fuit. Gallina absque cibo & potu post 80. dies reperta est viua, quod non parum admirationis iniicit, propter nimium, quo pollet, calorem.

Lælius.

Galline
exemplum.

130.

Exemplis quibus annales abundant sacri, superfedeo, ne aliquis obijciat id extra vires naturæ contigisse. Scio equidem historiam de Sanctis VII. dormientibus; scio multos Eucharistiæ sanctissimæ nectare alitos per aliquot annos fuisse. Scio augustissimos nostræ Societatis parentes & auctores, Ignatium, & Xauerium, multos dies sine cibo traduxisse. Scio Nazianzeni monachos, in carmine exhortatorio ad Helleniū, totos viginti dies, totidemque noctes à cibo abstinuisse, *dimidia ex parte*, inquit Nazianz. *Christi ieiunium imitantes*. Scio denique alios Heroas innumerabiles, qui diuinis dumtaxat dapibus recreati, integros annos exegerunt. Cum vero hi præter vsitatum naturæ ordinem in ediam sustinuerint, parum ad hanc partem stabilendam conducere videbuntur, ideo reliqua missa omnino facio. Aliam autem vobis partem & rationibus, & exemplis defendendam relinquo; nos vero inter tot ieiunos, atque famelicos, diu versati, neque ieiuni, neque famelici à mensa recedemus.

P R O B L E M A XXV.

*Quod maior tormentum, sitis, an fames?*131.
Philo.

Famelicos cetero aliquos, quorum famem irritare potius volumus, quam sitim extinguere. Philo lib. 1. de vita Moyfis, famem, & sitim vocat dominos graues, & difficiles: quod repetit D. Basilius de vita contemplatiua homil. de squalore, & fame. Nazianzenus orat. 23. famem male suadentem dixit. Prius Virgilius 6. *Æneid.*

Basil.
Nazianz.

Virgil.

— *Malesuada fames.*

Impel-

Impelluntur oppidò mortales, ad furta, ad rapinas, ad scelera, ac cædes, vel etiam filiorum, si improba fames vrgeat. Ingens tormentum. Laudo Quintilian. in declamat. de hoc malo, quem Quintil. legite.

Pergo ad stupenda infaturabilis diræq; famis exempla. Et *Famis dira*
 inprimis ex sacris literis constat, mortale genus in seipsum den- *exempla.*
 tes conuertisse. In obsidione Samariæ 4. Regum 6. & apud Io- *Iosephus.*
 sephum lib. 9. cap. 4. Iud. antiq. matres filios præ fame come-
 debant. Quod luculenter expendit D. Augustinus sermone de *August.*
 tempore 211. Multo tamen acerbior fuit fames Hierosolymita-
 na, si quid acerbius fingi potest. Meminit Ioseph. lib. 6. cap. 11. *Ioseph.*
 & lib. 7. cap. 7. & Hegeclippus lib. 1. de excid. Hieros. cap. 44. *Hegesip.*
 & D. Hieronymus 1. lib. comment. in Thren. cap. 2. Hæc apud *Hieron.*
 Palæstinos. Excurrant per alias orbis regiones. Apud Persas
 cum Rex Cambyfes partem exercitus amississet, & partem sor-
 titò præ fame comedisset, timuit ne & ipse vocaretur ad sortem, *Seneca.*
 Seneca lib. 7. de Ira cap. 20. Herod. lib. 3. Apud Scythas Cyrus *Herod.*
 Persarum Rex ad tantam rerum inopiam fuit cum suo exercitu
 redactus, vt milites se mutuo deuorarent. Herodotus idem.
 Apud Sarmatas consumptis omnibus quæ mandi poterant,
 miseri homines mortuorum cadaueribus non abstinerunt,
 & liberi in parentes, parentes sç uierunt in liberos, vt vitam to-
 lerarent, Mart. Crom. lib. 11. Apud Gallos anno 1146. annæ *Mart.*
 caritas ita quosdam adegit, vt in Lingonensi agro carnes huma-
 nas coctas venderent. Rob. Abb. in Chron. Apud Germanos *Rob.*
 anno 849. ita vniuersos populos deformauit, vt patres filios
 ad syluas dolo ducerent, & ex illorum necibus sibi cibos para-
 rent. Sigib. in Chron. anno 851. Chron. Hirsuog. & Naucl. *Sigib.*
 Apud Anglos sub Rege Guilielmo aliqui ad extremam rerum
 omnium redacti penuriam, vicinorum pueros furabantur, ra-
 piebant & deuorabant. Æmiliius lib. 3. Apud Italos non semel *Æmil.*
 hæc pestis. Cum Alaricus Rex graui obsidione Romam pre-
 metet, ludis Circensibus acclamatum est: Pretium pone carni
 humanæ: nam & in infantes adhuc lactantas matres defaui-
 erunt. Zosimus lib. 6. historię. Aliam vrbs calamitatem, hac *Zosim.*
 etiam grauiorem, deplorat Hieronymus ad Princip. in epist.
 Marc. *Hæret, inquit, vox, & verba singultus intercipit. Capi-*
tur vrbs, que totum cepit orbem; imo fame prius perit, quam gla-
dio, & vix pauci, qui caperentur, reperi sunt. Ad infandos cibos
erupit esurientium rabies, & sua inuicem membra laniarunt,
dum mater non parcit filio, & recipit utero, quem nuper effude-
rat. Rursus sub Totila Romani ciues in propria membra præ
 fame morsus conuerterunt. Sigonius lib. 19. de Imp. Occid.
 Sub eodem Flaccitini homines, eadem vrgente peste, humanas

carnes esui adhibuerunt, vt ibidem narrat Sigon. Deinde sub Iuliano, cum indies obfidiōe premerent Gothi Belſarium vrbem defendentem, ad tantam inopiam deuenerunt Romani, vt duæ mulieres, 17. hominum cadauera, quos dormientes interfece- rant, abſumpferint. Eadem fame in Piceno, & in Æmia gliſcente, cogebantur miſeri humanam carnem veſci, & liberi parentum fiebant dapes. Procopius, & paſſim hiſtorici.

Procop.

133.

Sabell.

Cardan.

Iam venio ad Hiſpanos: de aliis multa apud Sabell. Enn. 4. li. 9. Cardan. lib. 8. de rerum variet. cap. 45. Hiſpanos quondam ter ſe carne humana pauſſo legimus, nimirum, cum dura obfidiōe cingerentur, cō aliquando miſeriarum deuenerunt, vt vix matres foetum ediderint vtero, cum iam præ famis rabie vtero red- derent. D. Auguſtinus de Ciuitate lib. 3. cap. 20. Valerius Ma- ximus lib. 7. cap. 6. Quamuis apud Hiſpanos poſt Chriſti af- fertoris legem acceptam non adeo licenter hæc peſtis graſſata fuerit; apud Hiſtoricos multa paſſim inuenies lucū quidem di- gna. Accedo ad Luſitanos, qui tanto malo ſæpius vexati ſunt. Sub Sancio II. Luſitanix Rege ſæuius debacchata eſt hæc ra- bies Inferorum. Squalebant agri, laborabant homines, ipſa mœrebant teſta: miſeri exibant in agros, ſtirpes colligebant, alij iumenta macſabant, alij mures venabantur. His conſum- ptis, vita in pœna, mors in lucro. Concuſſabant pueri per pla-

Famis deſeri teas, parentes appellabant, opem flebili voce petebant, qui, *prio apud O-* ne filios intereuntes viderent, ereptum ex ore cibum (ſi quis *uid. S. Met.* tamen erat) illis dabant, ipſi miſeri moriebantur. Pallebant o- *apud Plaut.* ra, eminebant mala, venter macie collapſus, deſtuerat ille na- *in Stich. Et* tiuus color, totum corpus ſine ſucco, ſine ſanguine, miſeraui- *in Luc. Coſu* dum in modum extabueraſt. Plane tota cadaueroſa erat Regni *le per osium* facies, & indies graſſante malo, tota fere periit, & conſumpta eſt. De his hæc tenus.

 P R O B L E M A XXVI.

An genus aliquod animalium in elementari igne
viuat?

134.
Pars affir-
mariua pro-
batuv.

HVius controuerſiæ diſputandæ occaſionem obtulit Phi- loſophus lib. 4. Meteor. text. 28. vbi partem negatiuam reſoluit. Sed omiſſa fabuloſa Platonicorum opinione, qui dæ- monum domicilia in regione ignea conſtituebant: occurrit in- primis in hac veteri quæſtione pro affirmatiua parte idem Ari- ſtoteles lib. 5. de hiſtor. animal. cap. 19. vbi ait, ignem in Cypro eſſe, in quo diutius perſiſtente, volucres reperiuntur, quæ mul-

ros

ros dies in ipso viuant, ac mox pereant, vbi inde egrediuntur. Sequitur Aristotelem Plin. lib. 6. cap. 36. & 38. & *pyrales*, seu *Aristot.*
pyraustas hac animalcula vocat, & quadrupedia pennata esse *Plin.*
 affirmat. Rursus Aristoteles 3. de gener. animal. c. 11. ita scribit:
Vnumquodque elementum sedes & domiciliū est aliorum,
quæ in ipso nascuntur, & degunt: quam sententiam videntur ar-
 ripuisse Balbus Ciceronianus lib. 2. de natura Deorum, & Ouid. *Balbus.*
 1. Metam. illis versibus:

*Neu regio foret vlla suis animalibus orba,
 Astra tenent caeleste solum, formaq; Deorum.*

Ouid.

His omnibus addi potest D. Augustinus lib. 21. de Ciuitate *August.*
 cap. 2. vbi idem videtur sentire. Pro hac parte sic argumentor;
 Primo: Naturæ ordo, & perfecta mundi dispositio postulat, vt *Probat*
 sicut in reliquis tribus elementorum regionibus, terrestria, a- *primoratio-*
 quatilia, ac volatilia degunt animalia; ita quoque aliqua sint, *ne.*
 quæ in igneo degant tractu, ne inter elementa illud ponatur in-
 cultum, & infrequens, quod cæteris nobilitate præstat. Et con-
 firmatur; quia in aëre, elemento igni simillimo, non modo vi-
 uunt aues; sed (quod videtur creditu difficile) in ipso generan-
 tur, ac nutriuntur, nec terram vnquam contingunt, vt ex viris
 doctis testatur Vielmus de opere sex dierum, lect. 23. vbi ait, *Vielmus.*
 repertum in India genus auium, quæ in sublimi semper ferun-
 tur, nec pedes habent, quibus terram prestant, & super alia-
 rum auium dorsa pariunt oua, & tandiu incubant, quoad exte-
 rint fœtus.

Secundo argumentor experimento: Salamandra viuunt in i- *135.*
 gne, vt præter alios testatur Nazianzeus, vnde eam *Constantia* *Probat*
 vocat *symbolum*: ex igne etiam nutritur, vt sentit Rhodiginus *secundo ex-*
 lib. 24. cap. 21. Et pyraustas ex igne etiam generari, tradit præ- *perientia.*
 ter Aristotelem Scaliger exercitatione 23. & 149. n. 4. vbi acrius *Nazianz.*
 reprehendit Cardanum, quod eas putet ex putri humore fie- *Rhodig.*
 ri, cum in igne nascantur, vbi putredo non est: ergo, &c. *Scalig.*
 Tertio nihil obstat, quo minus in igne animalia viuant: non *Probat*
 defectus pabuli; tum, quia nutriti igni possunt, vt aëre Cha- *tertio.*
 malecontes; tum, quia non indigent fortasse alimento, cuiusmo-
 di sunt bestia quaedam, quarum meminit Aristoteles, referente *Aristot.*
 Pomponatio in 4. Meteor. dubit. 62. & fuisse feminæ, quæ *Pompon.*
 per totos duos menses; & alia, quæ per tres integros annos si-
 ne cibo vixerunt, eodem Pomponatio teste; & in quibusdam a-
 nimantibus, quæ tota hyem; a cibo abstinent, experimur,
 vt nos alibi latius in hoc volumine tractamus. Non defectus re-
 spirationis; quia sicut aere calido respiratio fit, ita igne poterit
 fieri; aut ea eiusmodi animantes non indigebunt. Non quia
 nullum corpus corruptibile diu in igne conseruatur illæsum,
 quod

- D. Thom. quod videtur dicere D. Thom. in 2. d. 15. q. 2. art. 2. ad 1. hoc enim falsum videtur, tum, quia lapis stragilis, teste Aristotele
 Aristot. 4. Meteor. text. 47. & Aëtires, teste Plinio lib. 10. cap. 3. & adamas, eodem teste lib. 37. & lapis Pyrimachus, teste Olympiodoro, & anthrax, qui nec calefieri quidem vilo modo potest, teste loco citato Aristotele, nequeunt ab igne absumi: tum, quia dari poterit in mixto complexio, quæ ignis actioni prorsus resistat; cuiusmodi videtur fuisse in pollice dextri pedis
 Pyrrhi pollex non crematur. Pyrrhi Regis Epirotarum, quo spleniticos Rex ipse sanabat, qui, coniecto in ignem & combusto Pyrrhi corpore, illæsus & integer permanlit, vt tradit Plinius lib. 7. cap. 2. & post eum
 Plinius. Bened. Perer. lib. 3. in Daniele, vbi addit, cor eorum, qui morbo cardiaco, aut veneno intereunt, clemari non posse.
 Perer. Speciatim hoc tradit Suetonius de Germinio Cæsaris Caligulæ patre, cuius cor, cum reliquum cadauer abierit in fauillas, nihilominus intactum illæsumq; remansit. Rei nouitas Romam in admirationem rapuit. Sed venenum, quo erat repletum, & compertum postea fuit, flammæ furentes retudit & illufit.

- ¶ 136. Breuiter tamen opposita pars nobis probanda est. Primo; quia nullum animal potest viuere sine cibo; simplex vero elementum non nutrit. Secundo; quia perpetuo ea animalia vigilarent, quod nec leoni concedit Philosophus, licet hic modico vtatur fomno, & apertis dormiat oculis. Tertio; quia omne mixtum complexionem habet primarum qualitarum, quæ in igne conseruari commode nequit. Tandem; quia nec respirarent eæ animantes, nec tactûs sensationes exercerent; ad vtrumque enim ineptum est elementum sua natura calidissimum; sentiunt nobiscum Aristoteles 2. de gen. animal. cap. 3. 4. Meteor. cap. 1. 2. de ortu & inter. text. 21. Galen. 3. de temper. Dioscor. Dioscorides lib. 2. cap. 56. Buccaferrus ibid. text. 30. Guilliel. Parisiens. in lib. de Vniuerso, Bened. Perer. lib. in Dantel. cit. & lib. 2. in Genes. Pierius Valerianus: ex quibus aliqui affirmant, se multis Salamandris experiundi causa in ignem coniectis, breuiq; consumptis, falsam esse communem de Salamandra opinionem comperisse. Et de his satis, necum vermibus ac bestiolis humi reptare
 Aristot. videamur.

* *

PROBLEMA XXVII.

An serpentum incantatio naturali verborum potestate fiat?

NON dubium est, quin ope ceremonialis Magiæ, καὶ ὄφιδος Græci, siue γοῦράων vocant, non modo serpentes incantentur, sed effectus alij præstentur mirabiles, quos tamen dæmonum artibus omnino tribuimus, cum fiant hominum perditorum ministerio, potissimumq; infamium foeminarum, quarum de numero fuit Maga illa, de qua Virg. *Æneid.* 4.

Hæc se carminibus promittit soluere mentes

Quas velit; atq; aliis duras immittere curas.

Sistere aquam fluvii, & vertere sydera retro.

Nocturnosq; ciet manes, &c.

Virgil.

Quorum similia de Thesaliis mulieribus scribit Lucan. & alij non pauci. Sed reicienda etiam est infania Cabalistarum, qui eam operandi vim Hebraicis nominibus tribuebant, vt cuncta sanctorum Vatum, imo & Christi Domini miracula nominum Hebraicorum virtute edicerent. Solum in hoc problemate inuestigabimus, an aliquibus verbis naturalis vis ad incantandos serpentes inesse possit?

Lucan.

Affirmatiua pars tradi videtur à D. August. 11. de Genes. ad lit. vbi causam tangit, cur potius serpentes, quam vllum aliud genus animalium, soleant carminibus permoueri. Est de mente eorum omnium, qui naturalem actiuitatem nominibus concedunt, in quibus censentur Picus Mirand. in Apolog. concl. 5. quo loco Platonem pro se in Cratylo citat; Cælius Rhodig. lib. 16. cap. 14. Plinium referens: Stephanus quidam Aqueus Bithynicenf. in Plin. lib. 28. cap. 2. & lib. 30. cap. 1. Ex vetustioribus Origen. à Mirandula citatus, qui ideo putat quædam Hebræa nomina, vt *Alleluia, Sabaoth, Osanna,* & similia reseruaata in Ecclesia fuisse, quod naturalem quandam vim contineant, quam in aliud idioma conuersa non retinebunt: Cato in lib. de re rustic. Plinius locis illis citatis, Iamblicus inter Academicos cognomento Diuinus; quibus concinit Maro in Bucolicis, illis versibus:

Carmina vel cælo possunt deducere lunam.

Carminibus Circe, socios mutauit Vlyssis.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Sed iuuat etiam hanc partem Psalm. 57. vbi Regius Vates ita canit: *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surda & obturantis aures suas, quæ non exaudit vocem incantantium,*

138.

Pars affirmatiua.

August.

Mirandula.

Plato.

Rhodig.

Plin.

Steph.

Origen.

Cato.

Plinius.

Iamblicus.

Virg.

tantium, & venefici incantantis sapienter. Videtur enim diuino oraculo confirmari ius & facultas incantationum, & commendari incantatoris sapientia, & serpentis obturantis aures calliditas, quod haud obscure confirmat magna Nazianzeni auctoritas in Apolog. 1. vbi loquitur de hominibus, qui Dei verbis obseratas præbent aures. Sic ille: *Vel etiam obstructis affidis surda ritu auribus nostris, obstinato studio in hoc incumbimus, ut ne incantantium vocem audiamus, sapientiasq; fascino, quo animæ morbus curari, ac discui solet, fascinemur.* &c. vbi dubio procul Regij Vatis carmen attingit. Cum igitur armate se bellæ naturaliter non possint aduersus incommoda, quæ naturalia non sunt: sane constare videtur, quod sicut natura bestias contra incantationes munit, ita naturales esse incantationes: quod est præcipuum huius partis argumentum. Deinde, si incantatio serpentum vidæmonum fit, non efficacia verborum naturali, quæ est causa, cur aspides potius, colubri, & id genus animantes, quæ serpens, quam equi, leones, boues incantentur? Præterea, serpentes gerunt naturales cum homine inimicitias, vt docent Barcephas lib. de Paradiso cap. 27. & Bened. Pererius lib. 6. in Genes. q. 4. p. 446. non apparet autem alia huius naturalis dissidij causa, nisi quia serpentes videntur à natura humanis vocibus subditæ. Denique, est naturalis in herbis virtus ad impediendas tollendasq; exantationes, vt est apud Plinium lib. 25. cap. 10. Homericum Moly, & Artimisia: at si vidæmonum incantatio fieret, non posset profecto herbarum potestate tolli, aut impediti, fit igitur verborum vi.

139.

Est tamen opposita pars omnino certa, cum serpentum incantatio, vt res prorsus illicita, à tota Theologorum schola damnatur: quibus adde Patres, Augustinum lib. 1. de doct. Christ. & habetur 26. q. 2. D. Gregor. Magn. refertur etiam 26. q. 5. D. Thom. 2. 2. q. 96. art. 2. Basilium in scholis Psal. 57. & multos alios, quos breuitatis causa innominatos volo. Sane D. Augustinus illo ipso lib. 11. de Genes. citato cap. 27. *Quod, inquit, vulgo putatur, serpentes audire & intelligere verba incantantium, vt eis incantantibus prositiant plerunque de latobis, etiam illic diabolica vis operatur,* &c. Probatur vero primo; quia carminibus nulla potest esse naturalis efficacia ad alliciendo potius serpentes, quam quodcunque aliud animalium genus; cætera autem animalia non incantantur: ergo neque serpentum incantatio verborum potestate fit. Maior patet; quia carmina nec ratione soni, nec ratione significationis efficacia sunt ad agendum; sonus enim reali actione actiuus non est; significatio vero neque efficax esse potest, cum sit relatio rationis,

Barcephas.
Pererius.

Plinius.

August.
Gregor.
D. Thom.
Basil.Probatur
primo.

rationis,

tionis, neque à serpentibus percipi, in quibus intelligendi vis desideratur. Deinde, carmina non fortiuntur incantandi effectum, nisi vt à certo hominum genere pronunciantur; non possunt autem incantandi vim à pronunciante accipere: ergo quidquid id est, arte dæmonum fit. Tandem sacra Dei nomina nullam habent naturalem agendi virtutem; vt late probat Abulensis in cap. 14. Paralip. q. 12. ergo neque illam carmina habere poterunt. Porro de huiusmodi serpentum incantatione legantur Michael Med. de recta in Deum fide lib. 2. Michael. cap. 7. & Valles in sacra Philosophia cap. 3. & noster Delrius Valles. in Mag. quod autem huiusmodi cantus incantatio nihil efficiat, pulchre ostendit D. Ambrosius Hex. libr. 4. cap. 9. dum ait: *Habet (scilicet Ecclesia) incantatorem suum Dominum IESVM, per quem Magorum incantantium carmina, & serpentum venena euacuauit.*

Probat^{ur}
secundo.

Abulens.

Michael.

Valles.

Ambros.

Nomen Iesus
incantat.

PROBLEMA XXVIII.

An cor humanum medio in pectore ita locatum sit, vt neque ad dextram declinet, neque ad sinistram?

Quoniam in quibusdam imperfectis animantibus per totum corpus facultates permiscetur, quod non habeant exactam aut partium varietatem, aut facultatum integritatem, in perfectis tamen, principales virtutes, quibus gubernatur anima, locis ac situ distribuit natura. Supremam sedem, animalis facultas obtinuit, mediam vitalis, infimam naturalis; oportebat enim vim cogitantem ab alimenti officinis separari, ne crebri halitus intelligentiam inturbent, quod fieri solet, iuxta illud: *Crassus venter non gignit tenuem mentem.* At cum spirituum vitalium calor ad opera animalis & naturalis facultatis plurimum sit necessarius, necesse fuit inter vtramque locari cor viuifici caloris officinam, vt posset commode vtrique communicari.

149.

Sunt & alia plausible rationes, quibus ostendi potest, cor in medio pectore locari; tum ex membri dignitate, est enim cor veluti rex ac princeps partium reliquarum, cui proinde regni in medio esse conuenit, vt bene Aristoteles loquitur lib. 3. de part. anim. cap. 4. & libr. de iuuent. & senect. cap. 2. Tum ex commoditate vitæ; quia corporis temperamentum à corde dependet. Tum ex tuendæ vitæ ratione; quia opus fuit solli-

141.

Cor in medio
pectore situm.

Aristot.

follicitam esse naturam de membro principe, cui vel minimâ læsio magnum affert detrimentum; unde non fuit contenta natura, situm cordi in medio assignare, sed fortium & durorum ossium apposuit munimenta, ut Plinius consideravit lib. II. c. 37. Unde observant anatomica artis homines periti, ossa, quæ cor custodiunt, gladij cuiusdam effigiem referre, ac si natura illum vitæ thesaurum armata manu vigilanter custodire ac defendere videatur. Tum denique ex opetatione gemina cordis propria, pulsatione videlicet, & respiratione; quæ in medio commodius, quam in aliqua extrema corporis parte initium habent. Aliter enim perennis illa cordis agitatio difficilius deprehenderetur, nec ille artieriarum pulsus ad modulos quosdam bene temperatos, legesq; metricas compositus, vel corporis sanitatem, vel ægritudinem indicare rectius potuisset. Cum igitur certum sit, cor medium tenere pectus, num ad alteram eius partem aliquantulum declinet, dubitatur? Vergere ad sinistram, censuit Auicenna lib. 3. fen. 10. tract. I. cap. I. & fen. II. cap. I. de anatomia cordis. Aristotelem sequuntur omnes fere Peripatetici cum reliquo hominum vulgo; pro quibus sunt huiusmodi argumenta.

*Probat
cor vergere
ad sinistram.
Auicenna.
Arist.*

142.

*Probat
primo.*

*Probat
secundo.*

Primum: Sinistra pectoris humani pars est frigidissima, Medicorum confessione; oportuit igitur huic frigiditati consultum iri per aliquam cordis, membri calidissimi, inclinationem: permixtum enim calori frigus temperamentum efficit salubre; & hæc ratione utitur Aristoteles. Secundum: si cor humanum medio in pectore profus esset, coniuncta in parte dextra, cordis & hepatis caliditas, animal penitus inflammaret: sed secus sit; declinat igitur cor ad lævam. Accedit experientia, argumentum in Philosophia. Sentimus dextrum pectoris latus esse calidius, quod ex eo provenit, quia cor in lævam modice declinans spiritus motu suo in dextram exsufflat; quæ fuit causa, qua deceptus Ioannes de Gand. falso credidit ad 4. physic. q. 8. in solutione primi, cor in dextram partem deflectere. Item maiorem expetitur in sinistro latere pulsationem, quam in dextro. Et hæc pro hac parte.

Gand.

143.

*Probat
verius ad
neutram
vergere.
Galen.
Vega.*

Sed nos contrariam tuemur cum Galeno 6. de vsu partium cap. 2. & alibi, quam Thomas à Vega sequitur lib. de art. med. cap. 28. & Medici alij, qui asserunt, cor in medio thoracis spatio ita ad amûssim situm esse, ut neque ad dextram, neque ad sinistram, neque sursum, neque deorsum declinet. Argumenta sunt: Cor in medio omnino pectore existens in loco est, ut ait Galenus, tum ad firmitatem aptissimo, tum ad recipiendam æqualem toto ex pulmone refrigerationem maxime opportuno, nec est vlla in declinatione commoditas: non est igitur cur se-
des prot.

des prorsus media illi denegeretur. Nam quod Aristoteles ait, Aristot.
 læuam frigidæ esse naturæ, retorqueri in ipsum potest: quoniam
 am opus est, vt in animalibus, præsertim homine, pars sinistra
 frigida sit, datur enim in locali animalis motu pars vna veluti
 quiescens, cui motio innitatur, altera agilis ac velox, à qua fa-
 cile motio prodeat: vt autem temperatura frigida ad quietem
 est aptissima; ita calida ad motum: quare non debent esse paria
 sinistra dextris. Quæ ratio cum in omni animali locum habet,
 tum multo maxime in homine, qui ad exercendas artes fre-
 quentiſſima eget dextræ partis motione, sinistra quiescente.
 Deinde in reliquis animalibus, quæ fere solo motu progressi-
 uo exercentur, non est tam euidens partium imparitas; & ta-
 men in ipsis cor prorsus in medio est: ergo, &c. Sed inter om-
 nes grauius vrget pro hac parte anatomica experientia, quæ in
 medio prorsus pectore humanum cor situm reperit. Sed de hoc
 consule primarios Medicæ artis professores, & præsertim lega-
 tur Thomas à Vegade arte cap. 28. & 34. fol. 79. & 97. ad fi- Th. à Vega.
 nem, & cap. 29. fol. 85. & seq. Burid. de iuuent. & senect. Burid.
 quæst. 2. §. oppositum vult, &c.

P R O B L E M A XXIX.

*Vtrum anima separata, se, & corpora à se diuisa, localiter
 mouere, vel corpus assumere queat?*

Ingeniorum apex Augustinus satis arduam, atque accliuem
 sane reddidit quæstionem, dum eam definire magna ex par-
 te non ausus fuerit, præsertim epist. 102. & tom. 3. lib. de spi-
 rit. & anima, cap. 29. & lib. de cura pro mort. agenda, c. 16. &
 cap. 17. Cæterum Augustinus plus nobis doctrinæ attulit du-
 bitando, quam alij determinando attulerunt. Quod attinet
 ergo ad priorem partem, dico, mihi omnino certum videri ani-
 mam à se posse moueri, per propriam potentiam motiuam, li-
 cer nonnulli Scholastici à Mendoça infra citando allegati in
 contrariam partem abierint. Et hæc est communis Patrum, &
 Scholasticorum sententia, quos referunt & sequuntur Conimb. Alphonſus
 tractat. de anima separata, d. 6. art. 2. §. est nihilominus. & Conimb. Mendocça.
 Bellarminus lib. 2. de Purgat. cap. 8. Soar. de anima, lib. 1. c. Bellarm.
 2. num. 8. Bubalus de Ang. quæst. 53. §. 3. & probatur facile. Soarius.
 Primo, quia Angeli, vt constat ex sacra pagina, multis in locis, Bubalus.
 habent virtutem vt se moueant ex vno loco ad alium; ergo &
 animæ separatæ similem virtutem fortiri debent. Valet conse-
 quentia; quia ideo in Angelis ponitur virtus motiua, quia sunt
 actus

Mendoça Viridarium.

Q

actus

144.

*D. August.
 nõ est ausus
 definire qua
 stionem.*

*Resolutio
 prima par-
 tis.*

*Alphonſus
 Mendocça.
 Conimb.
 Bellarm.
 Soarius.
 Bubalus.
 Probatu
 primo.*

*Probat
secundo.*

actus per se subsistentes, vita præditi, & finita præsentia, qui se ex vno loco ad alium mutare possunt; sed animæ separatæ hæc omnia habent; ergo, &c. Secundò probatur ex absurdo, quia si anima separatâ ab intrinseco se non potest mouere, vbi primùm corpus desineret informare, ex se in eo loco immobilis per æternitatem permaneret; ac cætera entia vitæ expertia, quod certè magnam imperfectionem arguit. Præterea incongruum videtur priuare animam rationalem ea perfectione, qua pollent animantia; sed hæc à se possunt moueri; ergo, &c.

145.

*Secunda pars
questionis.
D. Thom.*

Maiores dubitatio est de secunda parte, an anima separatâ corpora à se diuisa mouere possit: Prima sententia, & satis communis statuit animam nihil à se distinctum posse mouere. Ita

Soarius.

D. Thomas 1. part. quæst. 89. art. 8. ad 2. sed præcipuè eadem 1. part. q. 11. art. 4. qui de hoc specialem instituit articulum, què sequuntur communiter Thomistæ, & ex nostris peritiores

Vasquez.

Theologi, Soar. tom. 2. in 3. part. d. 32. sect. 2. §. secunda sen-

Delrius.

tentia. Et in Metaphysica d. 35. sect. 6. num. 23. & tom. de anim.

Hurtadus.

lib. 6. cap. 2. Vasquez 1. part. d. 194. cap. 3. num. 9. Delrio libr. 2.

Lorinus.

disquisit. Magic. quæst. 26. sect. 2. §. elementaria. Hurtadus

- 146.

in Metaph. d. 12. sect. 2. §. 11. & in hanc magis inclinat Lorin.

*Primum fun-
damentum.*

Act. 23. n. 9.

Primum & præcipuum fundamentum à sancto Thoma in-

culcatum, est, quia anima est essentialiter forma corporis; &

natura sua ita ad illud ordinata, vt nihil operetur quoad actio-

nes materiales, nisi media informatione; sed vna ex istis ope-

rationibus est motus localis; ergo à corpore separata illum

exercere non poterit circa corpora à se diuisa. Maiorem confir-

mat experientia; quia anima non mouet in corpore, nisi mem-

brum viuificatum, vnde si aliquid est emortuum, nullum mo-

tum per illud exercet; ergo minus poterit illum exercere in

corporibus à se diuisis. Si verò illi obijcias: Angelum corpora

posse mouere ex vno loco ad alium, ergo & animam separa-

tam. Negat consequentiam; quia Angelus non est forma cor-

poris, vnde, vt moueat, non est determinatus ad vnum, sed in-

differenter se habet ad omnia. Secundum fundamentum: si ani-

*Secundum
fundamen-
tum.*

Soarius.

ma extra corpus posset alia à se diuisa mouere, etiam posset ef-

formare corpus, & in eo apparere, per illudq; suas operationes

exercere; sed hoc communiter negatur à Theologis citatis, imò

Suarez supra talem formationem corporis ita miraculosam

existimat, vt eam comparet cum reuisione proprii corporis;

vnde agens de apparitione Moylis in transfiguratione, assentit

satiùs esse concedere miraculum in eo quòd resurrexerit pro-

prio in corpore, quàm illud admittere in assumptione corporis

phan-

phantastici. Hæc sententia non est improbabilis existimanda, præcipuè, cum tot ac tam graues habeat patronos.

Ego tamen oppositam; quæ asserit animam separata[m], & corpora à se diuisa posse mouere, imò, & phantastica posse efformare, longè probabiliorẽ censẽo, quam expressè ruentur Ablean. Matth. 25. quæst. 773. Dionysius Carthuf. Act. 23. Conimbr. tractat. de anima separata, d. 6. artic. 2. & alijs, quos referunt Ægydius quodlibeto 4. quæst. 7. & alij, quos missos facio. Et in primis priorem partem, quæ asserit, animam corpora à se diuisa posse mouere, sic ostendo. Primò; quia anima se ipsam potest mouere; ergo & corpora à se diuisa. Antecedens patet ex suprâ dictis. Consequentia probatur; quia potentia motiua non est immanens, sed transiens; ergo non est, cur in anima ita limitetur, vt ad mobile extra se nequeat extendi, præsertim cum obiectum huius potentie sit in Angelis, & alijs, qui illam possident, indifferens ad se, vel alia extra se, vt experientia patet; ergo nec potentia motiua animæ, cum sit perfectior, hanc limitationem sortietur. Secundò sic argumentor, impugnando fundamentum in oppositum: Quia non minus ordinantur formæ accidentales ad proprium subiectum, nec minus sunt dependentes in suis operationibus ab illis, quàm anima à corpore, cuius est forma, imò magis; sed formæ accidentales extra subiectum collocatæ, adhuc possunt exercere suas operationes in alijs subiectis, vt patet in calore & frigore, grauitate & leuitate ac identium factæ Eucharistiæ; ergo & anima, dum est extra materiam, actiones potentie motiue non solum circa se, sed etiam circa alia corpora exercere poterit. Et confirmatur vitimò; quia licet ceteræ operationes animæ, dum illa est in corpore, ab eo dependant quoad modum, absolutè tamen extra illud exercentur, vt patet in actibus intellectus, & voluntatis; ergo similiter dicendum erit de operationibus potentie motiue. Ex dictis patet maior probabilitas huius partis.

Maior aliquantulum est difficultas circa aliam, videlicet, an corpora assumere & efformare possit? Videtur enim hoc esse supra animæ virtutem, nihilominus non video, cur etiam corpora efformare nequeat; & confirmari hoc potest exemplis: nam animæ sæpe corporibus assumptis viuis apparent, & cum eis sermocinantur; ergo ad ea efformanda virtutem habent. Antecedens probatur ex illis, quæ asserit D. Gregorius libr. 4. dialog. vsque ad cap. 55. D. Ambrosius lib. 7. epist. 59. de Acholio, & de sanctis Geruasio, & Prothasio, & Agnetæ nobilem refert apparitionem. Paulinus de ipso Ambrosio, D. Basilus de Mamante martyre, Nazianzenus de fratre Cæsario

147.
Opposita
sententia
est verior.
Abulen.
Carthuf.
Conimbr.
Ægid.
Prior pars
probatur
primò.
Probatur
secundò.

Probatur
tertiò.

148.
Probatur
secunda pars
questionis.
Gregor.
Ambros.
Paulinus.
Basil.
Nazianz.

August. D. Augustinus de multis, præsertim Hieronymo, Damascenus
 Damascen. de iuvene quodam, Sulpitius de D. Martino, aliisque. Beatam
 Sulpit. vero Virginem multis apparuisse testantur passim historiæ, vt
 Alph. Méd. videre est apud Alphonsum Mendoçam in quodlib. quæst. 5.
 schol. num. 12. & 13. vbi ad fastidium pene sacræ paginæ etiam
 tradit apparitiones ab animis, quæ in aliam vitam transmigra-
 uerant, hominibus in hac adhuc degentibus factas. De his et-
 iam, & de aliis lege Petrum Tyraeum nostræ Societatis de Ap-
 Pet. Tyreus parit. Quibus omnibus adde Japoniorum historiam in annuis
 Annua lite- Patrum nostrorum litteris exaratam. Enimvero anima Nan-
 galaponeses. gati cuiusdam feminæ corpus occupauit, ita vt in hanc vel il-
 Nangati a- lam partem illud moueret, & taperet quo vellet. Nec de hoc
 nima. & de aliis exemplis dicas, hoc à Deo, & immediate, & per mira-
 culum præstitum fuisse. Nam hoc libere dictum videtur; alio-
 quin idem de Angelis diceremus, quod omnes Theologi ne-
 gant, quia certum est ab Angelis corpora assumi, atque moue-
 ri, vt late ostendit Soarius tom. de Ang lib. 4. cap. 37. Bubalus
 Soarius. noster citatus, Becanus etiam noster de Angelis, & alij quam-
 Bubalus. plurimi ex recentioribus.
 Becanus.

P R O B L E M A XXX.

Quis color omnium præstantissimus?

149.
 Colorum
 præstantia.

Nobilissima omnium accidentium sunt colores, vtpote
 qui lucis filij, Solis profapia, & cœlestis naturæ. Ita ex A-
 ristotele deducit Cassianus. Enimvero nihil oculis gratius, ni-
 hil mirabilius. Colores gemmas nobilitant, flores vestiunt, at-
 que distinguunt: colores lapides, metalla insigniunt & condeco-
 rant. Colores auium plumas, ouium vellera, ferarum pelles, ar-
 borum fructus variant & commendant. Colores tabulas, ima-
 gines, statuas picturant, & animare videntur. Colores homi-
 num formas & habitus non solum distinguunt, sed etiam illu-
 strant. Colores etiam ipsum cœlum exornant; coloribus enim
 Iris vestitur, nubes induuntur; à colore dicitur aureus Sol, ar-
 gentea Luna, flammea sydera, denique totum ipsius cœli cor-
 pus ab vno colore cœruleum appellatur. Omnes igitur ita na-
 tura comparauit, ita pulchros & diuersos constituit, vt de ipso-
 rum primatu ingens reliquerit certamen, nobis nunc, haud vo-
 bis fastidientibus, subeundum; sed quoniam multiplex singu-
 larisq; colorum varietas, multiplices singulosq; sortitur patro-
 nos, vntusquisque suum mecum tueatur, & inprimis sciat quos
 iam olim fautores habuit, & auctores,

Roma

Roma totius orbis Regina, quatuor in ludis aurigantium factione habuit, diuersis coloribus distinctas, & aduersis pariter animis repugnantes inuicem, & aduersantes. Vna erat viridis, quæ Præfina dicebatur; altera cærulea, quæ Veneta nominabatur. Adde albam alteram, quæ viridi, alteram vero rubeam, quæ cæruleæ adhærebat. Quatuor hæ sacratæ erant quatuor elementis, & quatuor anni temporibus. Viridis Terræ, & Veri; Cærulea Aquæ, & Autumno; Rubea Igni, & Æstati; Alba Aëri, & Hyemi. Nero & Caligula Viridi & Albæ vsque adeo indulserunt, vt eas vituperare auderet nemo. Vitellius tanto studio Venetam, cæruleam, & rubeam prosequeretur; vt morte multaret eum, qui contra eas loqueretur. Constantinopoli ex hac contentione, tanta ac tam fœda coorta est armorum tempestas, vt triginta hominum millia funditus perirent, si credimus Manassi in sua Politica. Imo, auctore Paulo Diacono, ab his colorum factionibus atrocissimum illud ac ciuile bellum fuit excitatum, quod quidem vniuersam pene plagam Orientalem in commune incendium, atq; excidium impulerit. Nunc vero secundum Platonem, pro rubicundo colore videre mihi videor stare animosos, pro viridi viriles, & masculos, seu candido pios, ac Deo deuotos, pro pallido amatores, pro nigro in oculis, secundum perspectiuos, timidos, pro flauo dociles, pro igneo iracundos, pro cæruleo crudeles, pro viridi deniq; etiam in oculis hilares, ac lætos. Sed de hoc Claudius ad Embl. Alciati 317.

Ex his liquido constat, omnia colorum genera in sex præcipuos conuari. Nam præter cæruleum, viridem & aureum, quos Platonicæ admittēbant, addimus tres alios, rubrum, nigrum, & album, seu candidum, cum communi Philosophorum placito apud Dandinum libro tertio, digressione 35. de omnibus tamen latè agunt Viualdus in specul. Ficinus libro tertio, de vita cœli comparanda. Rhodiginus libro primo, antiq. cap. 2. Cassianus in Cat. p. 1. & p. 12. Aulus Gellius libro 2. cap. 26. Dandinus libro 2. de anima. Aquilonius de Opticis libro 1. Nicolaus Perottus Epigramm. 20. in Mart. Conimb. de anima libro 2. cap. 7. quæst. 1. & 2. Pro primatu igitur cærulei coloris sic argumentor. Color cæruleus simplicissimus, ac tenuissimus inter omnes, ideo à pictoribus in magno pretio habitus. Iam vero antiquitas, illum aëri ex elementis, Ioui ex Planetis, Sapphiro ex gemmis, Iustitiæ ex virtutibus attribuit. Per hunc colorem aqua, cœlum, & Autumnus significabatur, Inter flores cum illo triumphant lilia; inter gemmas cum illo regnat Sapphirus; inter complexiones cum illo sanguinea exultat. Deinde cum multis accipe illum pro

150.

Romanorū
factiones
coloribus
diuisæ.

Nero, &
Caligula.
Vitellius

Manassas.

Plato.

Claudius.

151.

Dandin.

Viuald.

Ficinus.

Rhodig.

Cassian.

Gellius.

Dandin.

Aquilou.

Perott.

Conimb.

Argumentatur pro
cæruleo.

castitatis Hieroglyphico. Ex quibus sic conficio argumentum, Sicut Iupiter eminet inter planetas, liliū inter flores, Sapphirus inter gemmas, cœlum inter corpora, sanguinea inter reliquas complexionēs, Iustitia, & castitas inter virtutes; ita color cœruleus inter reliquos iure optimo eminet, & triumphat. Et confirmatur primò eius præstantia ex sacro Ordine Sancti Ioannis Euangelistæ, qui hoc colore indutus orbem condecorat, & illustrat. Confirmatur secundò ex præclarissima tot tantorumque Magistrorum corona, qui cœruleo pileorum colore insigniti primas huic colori deferunt, & coronam. Vobis igitur Philosophiæ clarissimi professores, hunc colorem laudandum, & defendendum committo.

Ordo Ioan-
nis Euang.
Philosophiæ
Magistri.

152.
Argumen-
tatur pro
viridi.
Aquilon.

Pro viridi non imbelles construo turmas. Quis non videt viridem iuventutem arma capere, & suas veluti partes agere? Hic sacer erat Veneri, & telluri: hunc præ cæteris gratissimum esse oculis probat Aquilonius. Subscribunt pictores, suasque ducunt lineas, quippe qui fessis oculis virides colores inducunt, ut reficiantur, & extollantur. Eo antiqui vernum tempus significabant, & pueritiam inter ætates indicabant. Tellus viridi habitu pingebatur, & quidem quid visui iucundius, quid gratius, quid pulchrius, quam herbescentis terræ viriditas? quid ad hominum animos aucupandos facilius? Adde brutas ipsas ratione carentes. Nam, teste Aquilonio i. de proprietate rerum, cerui, & alia huiusce generis animalia, loca viridia lubentius frequentant, ad ripas conflunt, ad prata, ad sylvas, ad nemora suo opte ingenio currunt. Unde si venatores herbecis vestibus induantur, & viridi in specie sese illis ostendant, ea facillimo negotio venantur. Dolus quidem ingeniosus, quo usus est Giralduus ille impavidus, seu, ut Lusitani dicimus, *Sempauor*, cum Eboram ab hostibus cepit, & in libertatem vendicauit. Narrat Bernardus de Britto in sua Monarchia Lusitana. Auget huiusce coloris excellentiam marmor Lacedæmonium, quod viride erat, & omnium laudatissimum. Tradit Plinius libr. 36. cap. 7. commendat eundem maxime Smaragdus, gemma ob vnum viridem colorem magno vbique pretio æstimata. In insula Cæa sub tumulo Herminæ Reguli marmoreus leo spirabat, qui smaragdinos habebat oculos, viridicantes aded, ut pisces subiecto in gurgite natantes territaret; nec comparebant, donec piscatores suam vicem dolentes oculis illis erutis alios alterius coloris induxerint. Sicque tantum viridi colore pisces perterrentur, quantum ferè eodem alliciuntur; scribit Perottus, quem supra allegaui. Ex virtutibus etiam castitatem demonstrat; unde Smaragdus aded vsque libidini aduersatur, ut penitus frangatur, si quis eam secum habeat, in

Giralduus
Sempauor.
Britto.

Plin.

Perottus.

re venerata committenda; refert Pierius in suis Hierogl. libr. 41. cap. de smaragdo. Quod ego confirmo ex nostrorum Regum annalibus. Nam in conceptione Regis Ioannis secundi, Habel-la matri, ingentis pretij smaragdus, quem annulo inclulum gestabat, fractus dicitur. Sed ex virtutibus vnam præsertim spem designat. Vnde smaragdus spei symbolum. Ideo visio illa Apocalypf. 4. *In circuitu sedis similis visioni smaragdina*, quia tota nostra spes in Dei misericordia, de qua ibi sermo, posita est. Hoc colore sacrorum canonum Professores exornantur. Vobis igitur, amplissimi Academici illum commendandum, & si opus fuerit, tuendum relinquo.

Pierius.

*Chronicon
Lusitania.*

*Doctores
Canonum.*

Pro aureo pugnat tota auri Solisque pretiosa supellex; nullus sanè de illius præstantia dubitabit, nisi qui de auri, Solisque primatu inter metalla, atque planetas dubitarit. Ab hoc colore quidquid vel diuitiarum, vel venustatis est, cognominatur. *Aurea cesaries*, Virgil. 8. *Æneid. Coma aurea*, Ouid. Virgil. 12. Met. *Imago aurea*, Ouid epistola 19. *luna aurea*, Ouid. 10. Ouid. Met. *aurea mala*, Virg. Eclog. 3. *aureus ramus*, Virg. 6. *Æneid. Sol aureus*, Virg. 1. Georg. *Sydera aurea*, Horat. Epod. 17. *aurea vestis*, Virgil. 8. *Æneid.* & sic de alijs rebus passim apud Poetas, quos prudens sciensque omitto, qui quidem pro hoc, & alijs coloribus passim occurrunt. Vterius progredior; per hunc colorem sapientia significatur, signum est adolescentiæ à viginti quinque annis. Inter virtutes illarum Reginam, nimirum charitatem, exprimit; inter gemmas Topazion præsertim insignit: eius pretium in capellis maximè collocatum; capillorum enim flauities tanti fiebat, vt aureis ramentis staret, Deorum coma flaua depingebatur. Vnde Augusti, & Constantini Magni cesaries magno honore colebatur. Iam verò apud Hebræos homines nihil pretiosius. Probatum ex Dauidis, Absolonis, Salomonisq; cesarietibus. Probatum etiam ex egregio pulcherrimorum iuuenum cœtu, qui Salomonem commabantur, quorum fuit cura præcipua, auri seobe comam inaurare, si credimus Iosepho lib. 8. antiquit. cap. 2. Crines flaui

153.

*Argumentatur pro
aureo.*

*Virgil.
Ouid.
Horat.*

Iosephus.

*Pineda.
Medica fa-
cultatis*

Doctores.

154.

*Argumentatur pro
rubeo.*

Pro rubeo autem est, quod eo veteres ignem ex elementis, Matrem ex planetis, leonem ex astris, ex ætatibus iuuentutè, ex floribus rosam significabant. Quid Martius ille color, & calor non exprimit furoris? Hoc colore vexilla, galeæ cristæ, paludamæta, chlamydes, & reliqua militaria insignia tingebantur. Testor Romanos, Persas, Græcos, Gallos, Hispanos, cæterasq;

oibus nationes. Neque vero hic color erat solum in animorum incitamenta, sed victoriarum etiam argumenta. Imperatores enim Romani minio rubente illius triumphos agebant. Præterea diuinus habebatur apud veteres. Nam, auctore Alexandro ab Alexandro, deorum imagines purpureo semper habitu, & miniata facie palam exhibebant. Accedit, quod sit maiestatis regni indicium, illo enim induuntur Reges; Cardinales etiam Ecclesiæ principes, purpurati incedunt. Addo, quod nullus color magis commendat pulchritudinem, quod in Theodorico Sidonio, in Alexandro Plutarcho, in Salomone Abulensis ludant. Neque id lacuit sponfam diuinam. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*, Cantic. 5. hunc canit Tibullus in suo adolescente lib. 3. Eleg. 4.

Et color in nuceo corpore purpureus,

Hunc Virgilius in Laïnia;

*Flagrantes perfusa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor.*

Rubei coloris præstantia in verecundia extollitur.

Eam tamen rubei coloris laudem non infimam iudico, quod sit certissimum pudoris, & verecundiæ argumentum, atque adeo singulare iuuentutis ornamentum. Quam in re illud illustre proditur exemplum. Cum Romani damnare capite vellent Philippum Macedonia Regem ob aliqua crimina ab eo patrata, Demetrius rei conscius, filium optimæ indolis adolescentem Romam mittit, ut obiecta diluat & pro parente deprecetur. Verum enim vero ingenuus adolescens atrocissima patris facinora referri audiens in senatu, ac comprobata agnoscens, pudore suffusus erubescit, & tacet præ verecundia. Quid senatus? Solo illo pudoris, vel ruboris indicio permotus, parenti patet, filioq; patris crimina libenter condonat. *Et vade*, inquit, *adolescens, dic parenti rubore tuo sua scelera diluta manere, parcimus tuis sanguini, quem rubore tuo compressisti.* Diogenes cum vidisset adolescentem rubore perfusum dixisse traditur, *Confide fili, huiusmodi enim est virtutis color.* Cato, auctore Plutarcho, delectabatur adolescentibus, quorum vultus rubore prius quam pudore perfundebatur. *In foeminis autem*, inquit Nazianzenus oratione aduersus mulieres, *vnus color amabilis est; nimirum rubor ille, quem pudor gignit; & oratione in laudem Gorgoniæ sororis. Vnus illi rubor placebat, quem gignit pudor; vnus candor, quem parit abstinentia.* Agite vero, Cæsarei iuris professores, & colorem, quo adestis insigniti, defendite verbis, rationibus illustrate: nullus ex vobis in hoc erubescat.

Plutarc.

Nazianz.

Doctores iuris Cæsarei.

155.

Argumentatur pro nigro. Cassan.

Pro nigro tamen rotus insudat Cassanæ usi. p. conclusione 17. eiq; haud dubius primas defert, quo autem iure, date aures. Color niger præ cæteris virtute pollet; nam cum ipse omnes extin-

extinguat, à nullo extinguitur: ergo omnium præstantissimus est habendus. Significat Saturnum ex planetis, diem Veneris ex diebus, ferrum ex metallis, ex ætatibus senectutem, ex virtutibus prudentiam. Apud Ægyptios Apollini sacer erat, eo quod à Sole homines denigrarentur, vt tradit Porphyrus de ab-

Porphyr.

— *Lycum nigris oculis, nigroq;*
Crine decorum,

Horat.

eanentem. Rursus eundem in arte poetica,

Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo

Mitto alia exempla; iubet enim sponsa Cantic. 5. *Coma eius sicut elata palmarum, nigra sicut coruus.* Quid elegantius ad commendandam nigri coloris venustatem? Iam de se sponsa prædicauerat, Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa.* Placuit admodum hic color Augusto. Imperat ex lapide nigro sibi statuas in templo erigi. Hunc præ cæteris insignis pictor Apelles in Alexandro exprimendo amavit, subnigrum enim, auctore Plutarcho, cum eius pulchritudinem exprimere voluisset, depin-

Plutarch.

xit. In equis nihil præstantius, indicium est inuicti roboris. Legio illa Germanorum sua virtute nobilis, ab atro nigroq; colore agnoscebatur. Hæc cum pro Gallis aduersus Hispanos dimicasset, inuictæ nomen meruit comparare. De illa multus est Iouius. Auet coloris huius æstimationem melancholicum temperamentum, quod ingenium inprimis demonstrat, vt ex Philosopho probat Tullius lib. 1. Tuscul. & nos alibi; & quamuis nullus Doctorum confessus hoc coloris genere nobilitetur, plurimus est Religiosorum hominum ordo, qui ab illo habitus & vestes petant. Imo alij colores, qui symbola sunt scientiarum, solum supra pileum nigrum, sedem suam habent, & maiestatem. Ergo Religiosæ familiæ vestras partes agite, & honestate. Suppetias afferte, si opus fuerit, vos omnes A. A. præstantissimi, qui hoc colore induti nostram actionem condecoratis.

Iouius.

Tull.

Varia familia hominū Religiosorū.

Pro albo denique nobis dimicandum cum Philosopho lib. 1. 156. physicor. & lib. de sensu & sensibili. Probat ratione; quia ille color est nobilior, qui vicinior est luci: sed albus est vicinior luci, vt patet; ergo, &c. Deinde discutendo, eius excellentiam prædicemus. Ille notat ex elementis aquam, ex planetis lunam, ex facultatibus eloquentiam, ex virtutibus fidem præsertim & castitatem, ex gemmis adamantem & margaritas, ex ætatibus

Argumenta Aristot. tur pro albo.

infantiam, à qua ducit vita primordium. Ad hoc comprobandum, mille supersunt testimonia; intacta relinquo. Designat fortunam prosperam & secundam. Hinc dies candidi, & niui lapilli felicitatis indices. Habetur victoriæ insigne. In vestibus significat puritatem & virtutem. Hinc candidati, qui Deos orabant, qui magistratus petebant. Hic triumphantium color, flamminum, & Sacerdotum, Principumque, ut videre est apud Alexandrum ab Alexandro, Rosinum, Rhodiginum, & passim alios. Hic sanctissimorum hominum, teste Hilario, color & habitus. Hic color, est illud animorum ornamentum apud Hieronymum. Imo, si vis, Angelorum, Beatorumq; omnium cultus. Laudo Matth. ultimo, in vestimentis albis Angelos inducentem. Laudo Luc. Act. 10. Angelum ante Petrum in veste candida collocantem. Quin potius ipsum Angelorum Regem Christum apud Matth. 17. Marc. 9. & Luc. 9. in vestibus albis gloriosum spectamus. Quid plura pro hoc colore? Per illum celestis patria in sacra pagina adumbratur; testor Ecclesiam lumina, Augustinum & Hieronymum. Hæc sufficiant pro coloribus. Albi tamen causam melius probandam, multis religiosi Ordini bus relinquo. Vos præsertim sacre Theologiæ Doctores, defensores volo & nomino; illo enim insigniti hanc aulam condecoratis, hanc Academiam exornatis, hoc Regnum, totamq; Hispaniam illustratis.

Alex. ab Al.
Rosin.
Rhodig.
Hilar.
Hieron.

August.
Hieron.

PROBLEMA XXXI.

Vera animi affectio sit vehementior, spes, an desperatio?

157. **O**missis, quæ ex sacre pagine fontibus pro vtraque quaestionis parte haurire possem, pro desperatione prius, deinde pro spe breui argumentor, & auctoritatibus & exemplis.

Argumenta
inde pro spe
ratione.

Ambrosius. *Desperatio certa mors est.* Facit illud Augustini in Psalm. 50. *Desperatio homicida est anima.* Facit illud Isidori lib. 2. de summo bono: *Perpetrare flagitium aliquod, mors est animæ; sed desperare, est in infernum descendere.* Cum igitur mors sit præ cæteris vehementior animæ affectio, seu potius truculentius animæ tormentum; desperatio, quæ cum illa comparatur, præ cæteris est etiam vehementior. Et confirmatur exemplis. Numantini ab Scipione Africano longa obsidione oppressi, cum ini- quas pacis leges præsciberet, desperatis rebus, ultimo sese prælio accingunt, satius ducentes, pro patria mori fortiter, quam per

per ignauiam deditos iugulari turpiter. Sabellius lib. 9. Enn. 5. & Florus lib. 2. cap. 18. De Saguntinis idem legimus apud Liuium, Valerium Maximum, Florum, & alios. P. Lucius Crassus profectus contra Aristonicum Eumenis filium, in eo praelio, profigato exercitu, ipse, ne in hostium manus veniret, baculo barbari satellitis oculum petens, eum in sui necem prouocauit. Plutarchus. Similis Marius iunior, à Sylla è Mithridatica victoria redeunte fufus, cum toto exercitu in oppidum Preneste se contulit, vbi obsessus, cum nulla euadendi fuisset spes, veniam desperans, Pontio Telefino se praebuit iugulandum. Mitto mille alia exempla virorum, qui desperata salute se morti tradiderunt,

Pro spe facit in primis Catonis Vticensis exemplum, quem non tam desperatio (quod aliquis putaret) quam spes in mortem impulit voluntariam. Mortem enim veritus, ad quam eum desperatio incitabat, Platonis librum de immortalitate animae inscriptum perlegit, cuius assequendae spes omnem illi mortis formidinem ademit, atque adeo hac spe inductus, praecipitem se in mortem egit. Et sic, quod desperatio non potuit, spes potuit. Adnecte illos, qui se quotidie instantibus mortis periculis, vna vel lucri, vel voluptatis ducti spe, audacter committunt. Iam vero ad sustinendum firmissima est spes. *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion immobilis, & in aeternum habitabilis, Psal. 124.* Ita enim vertit Hieronymus ex Hebraeo. Ac si facilius sit, moueri montes, quam nutare, ac vacillare illos, qui spe diuina nituntur. Bene Paulus ad Hebr. 6. *Spem anchoram firmam animae* appellauit; sicut enim anchora contra insipientium fluctuum vim haeret immobilis, ita spes contra reciproantium laborum tempestates fixa persistit, immota durat. Augustinus in Psal. 64. *Spem iam in terram sanctam, quasi anchoram praemisimus, ne in isto mari turbati naufragaremus.* Et Laurentius Iustinianus in ligno vitae cap. 2. de spe: *Spem columbam* appellat, quae totum spirituale aedificium sustentat, quae deficiente corrui aedificium. Exemplis patet, eius ad sustinendum vehemens potestas. Rhodius quidam ob intempestiuam libertatem à tyranno coniectus in caueam, in qua more nocentis bestiae alebatur, ad cruciatum proprium, & ad alienum oculorum oblectamentum, amputatis manibus, ac foedata vulneribus facie, cum ab amicis admoneretur, vt inedia sibi malorum finem imponeret: *Cuncta, inquit, speranda sunt.* Erasmus lib. 8. apoph. Mitto alia pro spei potestate digna scitu exempla. Affigo tamen Tibulli carmina 2. Elegia vltima.

*Iam mala finissim letho: sed credula vitam
Spes fouet, & melius erus fore, semper ait,*

Sabell.
Florus.
Liuius.
Valer. Max.
Florus.

Plutarch.

158.
Argumenta
tur pro spe.

Hieron.

August.

Iustin.

Erasm.

Tibull.

Spes

*Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
 Semina, qua magno fœnore reddat ager.
 Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine pisces,
 Cum tenues hamos abdidit ante cibum.
 Spes etiam valida solatur compe de vincetum,
 Crura sonant ferro, sed canit inter opus.*

P R O B L E M A XXXII.

*Num intellectus noster possit vllam rem sensatam in hac vi-
 ta percipere, nulla interueniente sensus o-
 peratione?*

159.
*Tribuitur
 pars affir-
 matiuæ.
 August.*

TRIBUI potest affirmatiua huius quæstionis pars D. August. lib. 10. de Trinitate à cap. 3. vsque ad 12. & lib. 9. c. 3. vbi videtur velle animam coniunctam corpori absque vlla sensus ope se ipsam, suas potentias omnes, actusq; earum inter nos intelligere; cum vero ex animæ potentiis nonnullæ sensitiuæ sint, plane sequitur, D. Augustinum putare, posse intellectum humanum in corpore rem sensatam sine sensu percipere. Non est alienum ab eadem opinione Richard. lib. 1. de arca mystica cap. 6. & lib. 3. cap. 9. vbi de quarto contemplationis genere loquens, ait, illud fieri semoto omnis imaginationis officio, cum solus animus illa intendit, quæ imaginatio non nouit. Alia ibidem subiicit, quibus videtur sentire humanum animum, dum est in corpore, in earum tantum rerum cognitione à phantasmatis pendere, à quibus distat sitaliter. Citatur pro eadem parte Scotus in 4. d. 45. quæst. 2. à Caietan. 1. part. quæst. 89. art. 1. Et quamuis eius mens non sit, probare, animum corpori immersum, obiectum materiale sine phantasmatum ope posse cognoscere; imo oppositum doceat in 1. d. 3. quæst. 3. vt fatetur Caietanus 1. part. quæst. 84. artic. 7. §. de materia autem, &c. sed de animo separato loquatur: tamen rationes, quibus vtitur, non minus de coniuncto, quam de separato à corpore animo procedunt; imo, quod animus in corpore, phantasmatum ope indigeat, in pœnam originalis peccati esse credit, atque adeo per accidens, iuxta illud Augustin. 25. de Trinitate cap. 27. *Quæ causa, vt ipsam lucem fixæ acie videre non possis, nisi infirmus es? Et quis eam tibi fecit, nisi iniquus, &c.*

Scotus.
 Caietan.

August.

160.
*Confirmatur
 primo.*

Confirmo hanc partem primo, quia, si intellectus noster non posset absque vilo sensus interuentu rem sensatam percipere, esset, vel quia ea res materialis esset, vel quia non est intellectui
 suffi-

sufficienter præsens; vel quia essentialè est intellectui, cognitionem à sensibus percipere. Primum non officit; cognoscit enim intellectus res naturales & sensatas, vt est communis opinio. Secundum non est verum; quia non magis immediatum est corpus rebus sensibilibus externis, quam sit animus, quo viuit corpus, & ex consequenti intellectus, qui, cum in animo sit, nusquam non est in corpore. Tertium falsum est; quia si intellectui nostro foret essentialè, in cognoscendo phantasmatum vti ministerio, & sepatatus hanc habere dependentiam, & coniunctus nec per Dei potentiam ab ea absolui posset. Secundo: *Confirmatur secundo.* anima à corpore separata, per suum intellectum agentem, potest venari species à rebus; quibus independentè à sensu eas cognoscat; quod etiam Angelis grauissimi auctores concedunt: sed non est cur vnio cum corpore hanc animæ potestatem impediatur; actus enim ex conjunctione cum propria potentia vires suas non amittit, nec fit infirmior: igitur poterit intellectus sine auxilio sensus rem materialem immediate percipere.

Est tamen pars negatiua prorsus vera, & apud auctores indubitata; eamq; tradunt præter D. Thom. 1. par. quæst. 84. ar. 7. & Caietan. ibidem, omnes ferè Theologi ac Philosophi, cuiuscumque scholæ sint, ideo eos citare operæ pretium non existimo; illos tamen tradunt diligenter Conimbr. de anima, Prouerzalis quodlib. 1. quæst. 5. Soar. de anima, lib. 4. cap. 1. & cap. 5. *161. Pars negatiua approbatur.* Præcipua negandi ratio est ipsa experientia. Videmus enim defectu visus non posse intellectum colores agnoscere, defectu auditus non cognoscere sonos, defectu olfactus non percipere odores, & sic de aliis: hoc non aliunde prouenit, nisi, quia, ad res sensibiles intelligendas, indiget intellectus sensuum opera: fieri igitur naturaliter nequit, vt intellectus humanus immersus corpori, absque corporeis sensibus, à rebus sensibilibus moueatur. *D. Thom. Caietan. Conimbr. Prouerz. Soarius. Suadetur experientia.*

Colligi idem institutum potest ex prouidentia ac sollicitudine nature; quid enim parens prouida interuos sensus homini donaret, qui rerum sensibilibus quidditates præpararent, & quodammodo spirituales redderent, vt oblici intellectui possent? Quid sibi vult hæc sensuum externorum internorumq; multitudo? Quid eorum inter se ordo ac dispositio? Quid distributio, aptatioq; organorum? Ne igitur hæc in homine frustra esse ponatur, absolute fatendum est, non posse humanum intellectum, rem vllam sensatam, absque sensus concursu, naturaliter cognoscere, dum in corpore est, in quo modum essendi habet quodammodo materialem, & à corpore dependentem. *162. Suadetur ex prouidentia.*

PROBLEMA XXXIII.

Vtrum phantasia cognitionem substantia possit attingere?

163.
*Duo sensus
interni.*

Aristot.

*Sensus qua-
stionis.*

164.
*Pars nega-
tiua.*

Scotus.

Heru.

Fonsec.

I. fundamētū

165.
II. fundamētū

Scotus.

Caictan.

*Cōfirmatur
II. fundam.*

Accipio in hoc problemate, vt certum, duos tantum esse internos sensus, te & situ inter se distinctos, nimirum sensum communem, & phantasiam, quæ vt diuersa obit munita, diuersas sortitur appellationes. Accipio deinde, sensum communem præsentia tantum obiecta simul cum externis sensibus apprehendere, vt 3. de anima cap. 2. copiose ostendit Aristoteles; phantasiam vero, & distantia loco, & transacta tempore, & externis potentiis quiescentibus posse cognoscere: solum igitur dubio verto, an queat etiam singularem ac materialem substantiam, sub sensatis accidentibus latentem, per se, atque in proprio phantasmate percipere?

Negant Scot. in 1. d. 3. quæst. 1. cum discipulis, Heru. in quodlibetis, & plerique recentiores, quos tacito nomine citat Fonsec. lib. 5. Met. c. 28. quæst. 8. sect. 4. Præcipua huius partis firmamenta ad duo capita possunt reuocari. In primis; quia, si phantasia posset latentem sub accidentibus substantiam propria similitudine agnoscere, perciperet absque dubio transcendentem accidentis a substantia dependentiam; vnde prospectis hostiæ consecratæ accidentibus, naturali vi deprehenderet panis viniq; absentiam; quod ne angelico quidem intellectui concedi solet.

Deinde; phantasia nequit abstracta à coneretis seiungere, propriasq; abstractorum similitudines effingere, vt cum Scoto in prædicamentis, quæst. 11. & Caictan. de ente & ess. cap. 3. docent communiter reliqui; sed non minus est substantiam separare ab accidentibus, cum hæc realiter inter se differant, abstracta vero & concreta, vt probabilius est, solo significandi modo: igitur non potest phantasia propriam substantiæ imaginem in se efformare. Stabiliri argumenti huius vis ex eo potest; quia, si phantasia posset ab accidentibus substantias abstrahere, posset quoque occultas rerum proprietates, relationes reales, priuationes, & similia quæpiam, ex sensorum accidentium speciebus eruere; quod sane difficile concedi debet; cum ne intellectiua quidem potentia in suis cognitionibus a sensatis accidentibus videatur liberari, quod experientia confirmat. Vnde graues authores ne humano quidem intellectui puram sinceramq; substantiæ creatæ cognitionem audent concedere. Et quidem, si quis dicat, quod sentit, ingenue fatebitur, nunquam se corporeæ substantiæ conceptum efformare, quin

qui in eodem caput, pedes, talem figuram ac modum intueatur. Quod magno argumento est, conceptus, quos in hac vita de substantiis effingimus, non eas pure syncereq; repræsentare.

Grauiissimi tamen authores à parte affirmatiua sunt, quam nos etiam libentius amplectimur. Eam præter alios tradunt D. Thom. pluribus locis, præcipue opuscul. 29. de principio indiuiduationis, Auicenn. 6. naturalium, Auerr. de anima, comment. 53. Algazel, Albert. Magn. & non pauci alij ibidem, quibus addendus est Fons. lib. 2. Metaph. cap. 1. q. 2. sect. 6. ad 2. Auicenna ubi obiter aduertit, visis Sacramentalibus panis speciebus, gigni in nobis naturaliter panis speciem, nisi genita iam sit; & lib. 5. citato, quo loco partem hanc affirmantem vero similiorem putat. Videtur hoc expressè asseruisse Philosophus 1. Metaph. c. 1. ubi ait, sensum cognoscere, ignem esse calidum, quamuis propter quid sit calidus, non cognoscat.

Confirmari argumentis hæc sententia potest. Primo; quia phantasia percipit relationes conuenientiæ, diuersitatis, amicitia, & inimicitia; aliasq; similes, vt multis locis asserit D. Thomas, & Conimbr. de anima, lib. 3. cap. 5. quæst. 5. art. 1. §. quinta assertio; percipit etiam tempus cognitu difficillimum, eiusq; differentias distinguit, vt idem D. Thom. ait opusc. 43. cap. 4. ubi notat, animantes brutas præteritarum iniuriarum meminisse, & vindictæ obseruare tempus. Præterea opusc. 29. citato, nostræ æstimatiuæ concedit, posse hanc materiam, & hanc formam seorsim concipere, vtramque rursus conferre; vnde etiam admitter, posse aliquo modo attingere transcendentem accidentis à substantia dependentiam. Denique sunt, qui velint, apprehendere negationes, ac priuationes, diemq; à nocte distinguere. Sed ista non sunt cognitu faciliora, quam substantia singularis; ergo non videtur deneganda phantasia, materialis substantia cognitio. Secundo; amplius potest phantasia cognoscere, quam sensata accidentia; non est igitur cur in iis non censeatur substantia corporea. Et quidem D. Thom. illo opusc. 29. adeo hoc verum putat, vt asserat, quidditatem particularis substantia, esse per se obiectum nostræ cogitatiuæ, quæ ex particularium accidentium, substantiarumq; collatione, ratio dicitur particularis.

* *
*

PROBLEMA XXXIV.

Num brutæ animantes odore & cantu recreentur?

168.

Pars negatiua est Aristotelis.

Burl.

Burid.

Soar.

Abul.

Conimbr.

*Ostenditur**primo.*

Partem huius problematis negatiuam disertis verbis tradidit Aristoteles 3. Ethicor. cap. 10. de temperantia, ubi ait, brutas animantes nullam per se recipere voluptatem ex odore & cantu, nisi solum per accidens in ordine ad tactum, aut gustum. Aristotelem sequuntur Burlæus eodem lib. tract. 3. cap. 2. conclusione 64. Burid. q. 27. §. secundo sciendum, &c. Soar. lib. 3. de anima cap. 29. n. 3. Abulens. in 9. cap. Deuteron. q. 3. & alij, quos citant Conimbr. de anima lib. 2. c. 11. q. 5. artic. 2. quorum sententia ad hunc modum probari potest. Primo; quia natura eas solum delectationes debuit brutis concedere, quibus possint saluti congruentia prosequi, & aduersa declinare; huiusmodi non sunt, quæ ex odore cantuq; hauriuntur; ergo illæ bestiis à natura tribuæ non sunt. Si quis occurrat, non esse eandem auditus & odoratus voluptates hominibus ad vitæ conseruationem necessarias, proinde concludi eodem argumento posse, homines neque delectari per se cantu, neque odore; dicendum ex Philosopho 1. Rhetoricorum, sensitivas potentias in homine ad intellectuam cognitionem ordinari; vnde obiecta sensuum percipiendo admiramur; ex admiratione conlurgit delectatio, qua rerum causas inuestigamus; vnde noua pullulat voluptas.

Arist.

169.

Ostenditur secundo.

Secundo; experimur bestias illis tantum capi odoribus, qui per se sapores consequuntur, quales sunt carnum pisciumq; nidores; non veto illis, qui proportionem sequuntur primarum qualitarum, vt rosarum, liliorum & aliorum florum odores: huius rei non potest alia probabilis ratio assignari, nisi, quia prioris generis odores appetitum excitant ad esum: igitur odore & cantu non aliter recreantur brutæ animantes, nisi quatenus ad gustum aliumve sensum referuntur; atque adeo per accidens. Confirmatur; quia, si bestia cantu & odore per se capiuntur, capientur etiam voluptatibus ex visuæ potentia obiectis præceptis; vnde rursus fiet, eas conspecta stellati cæli pulchritudine deliniri, histrionum gestu in theatris oculos pascere; ac demum non minus picturis & imaginibus, quam homines ipsos, recreari, quod certe absurdum est, cum his omnibus spreto in cœnosa ac lutosa humo summa cum voluptate se verset ac volutet sus.

Cõfirmatur.

170.

Pars affirmatiua est tenenda.

Quamuis igitur hæc opinio propter hæc argumenta & Philosophi auctoritatem multum habeat probabilitatis; veriorem tamen

ramen iudicamus oppositam, & experientia ac rationi magis consonantem. Eam tenet Theophrastus 6. de causis sect. 13. Cælius Rhodig. lib. 9. cap. 2. & lib. 24. cap. 19. Scaliger exercitatione 303. in Cardanum n. 2. Magister Martin. nobilis Doctor Parisiensis in tract. de virtutib. q. 1. circa temperantiam strictè acceptam, conclusionè 3. fol. 7. col. 4. & complures alij, quos referunt & sequuntur Conimbr. proxime citati. Probari autem potest primo; quia operationes auditus & odoratus, præcisa omni habitudine ad sensus alios, sunt appetibiles, atque adeo bonæ; ergo percipi ex iis voluptas potest. Et confirmatur; quia, vt passim docent Philosophi, omnibus operationibus suas indidit natura delectationes, quæ sunt ipsarum peculiæres ac propriæ. Vnde odore Pantheræ, bestia admodum oblectantur, vt tradit Plin. lib. 8. nat. hist. cap. 17. & alij, & ob hanc causam illam sequuntur. Venatorum, si qui adsunt, appello testimonium, noane canes venaticos à floridis pratis diligenter amouent, ne scilicet, occupato sensu odora illa vi, ab inquisitione ferarum impediatur & obturbentur? Et amplius declaratur: Nam, quemadmodum brutis animantibus odores aliquando sunt tormenta, ita & aliquando sunt oblectamenta. Enimuero odor sulphuris muscæ, galbani serpentes fugat, rosarum eantharos, vnguentorum vultures necat, vt narrat Theophrast. li. 6. de causis plant. c. 4 & 5.

Secundo: Auculæ in construendis nidis, & educanda prole anxietates sentiunt ac tædia, quæ suapte natura concentu leuare videntur; est enim Musices harmonia ad pellendos animi mœrores accommodum instrumentum, quod notat Abulensis 1. lib. Reg. cap. 16. & colligi videtur ex lib. Prouerb. c. 25. vbi sic: *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo*; quasi dicat Sapiens; non secus animi languores ac perturbationes à corde deprauati hominis concentus depellit, ac solent aures aceto, nitro dissoluto, expurgari, & sanitatem recipere. Sed hoc alibi fusius probatur. Interim vide Macrobi. 2. Saturn. 24. Cæl. lib. 5. cap. 28. Quintil. lib. 1. cap. 16. Polydorum Virgilium lib. 1. cap. 24.

Tertio: Musices concentu refici feras, negare non potest, nisi qui probatissimam contemnat experientiam, & grauium authorum testimonia; Elephantos enim tympanorum sono mulceri, tradit Strabo; fistulis ceruos, scribit in Symposiaci Plutarchus; cantu delphinæ, refert Plinius; denique morti vicinus olor, cum neque ad esum respicit, neque alias delectationes curare potest, siue modulatione oris, vt opinor, siue, vt malunt alij, pennarum agitatione & collisione, suauissimum efficit concentum; ac discessus mœrorem, bestiis etiam grauem, dulci

Theoph.
Rhodig.
Scalig.
M. Martin.

Conimbr.
Probatum
primo.
Cõfirmatur

Plinius.

Bestia qua
odore necan-
tur.

Theoph.

171.

Probatum
secundo.

De hac mu-
sices vi late
auctor in 3.
tom. Reg.
Abulensis.

Macrobi.

Cæl.

Quintil.

Polydor.

172.

Probatum
tertio.

Strabo.

Plutare.

Plinius.

releuans harmonia, inter iucundas moritur cantilenas, & pulcherrimi fit carminis particeps.

Ouidius
epist. 7.
Oloris can-
tus in morte

*Sic vbi fata vocant, vada proiectus in herbâ,
Ad vada Maandri concinit albus olor.*

PROBLEMA XXXV.

*An principium alendi, quod est in plantis, sit
re vera anima?*

173.
Negatiua
suadetur.
August.

NON esse plantas re verâ viuentes, ac proinde carere animâ, sentite videtur D. August. lib. de spiritu & anima cap. 9. & 14. vbi primum vitæ gradum in sensatione constituit. Rursus 7. de Genesi ad liter. cap. 16. ad illa verba, *Factus est homo in animam viuentem*, ait; *si tantum plantarum motus in homine reperiretur, non fuisse dicendum, Factus est homo in animam viuentem*. Idem tenuerunt ante D. Augustinum Stoici, referente Theodoro lib. 5. de curandis Græcorum affectionibus. Sed & Aristoteles hoc videtur sentire lib. 2. de anima text. 14. vbi sic, *Quamobrem, inquit, planta omnes viuere videntur*, quibus verbis, vt notat Zimara ad eundem locum, significauit plantas in confinio esse viuentium, ac non viuentium, cum non absolutè eas viuere, sed videri viuere dixit. Apertius tamen hanc partem tradit Valles l. b. de sacra Philosophia cap. 1. & 4. vbi non semel ait, alendi principium, quod est in plantis, animam non esse; & plantas, ac reliqua, quæ nutriuntur tantum, & non sentiunt, non viuentis nomine dignatur, sed viuentis, ac proinde genus omne plantarum viuens appellare non audet sed viuens; cum vita in ijs tantum sit, quæ sentiunt.

Stoici.
Theodore.
Aristoteles.

Zimara.

Valles.

174.
Probatur ex
Scriptura.
Genes. 1.

Probari potest hæc opinio, in primis factæ Scripturæ argumento. Primo enim Genes. cap. sæpius Moses herbas appellat viuentes, non viuentes, sic enim inquit; *Et vidit Deus, quod esset bonum, & ait: Producat terra herbam viuentem*, & mox subdit, *Et factum est ita. Et protulit terra herbam viuentem*: Cum verò de productione animalium loquitur, animæ viuentis nomine vtitur; *Dixitq; Deus, inquit: Producant aqua reptile animæ viuentis*, & paulò post, *Creauitq; Deus cete grandia, & omne animam viuentem*. Ex his ergo ita strui potest argumentum: Herbæ prius creatæ sunt, quàm animalia; quod decuit, tum, quia naturæ ordo ab imperfectioribus tendit ad maiora; tum, quia oportebat, vt animalia mox producenda haberent paratum ad sui sustentationem alimentum: & tamen postea in crea-

Probatur
ratione pri-
mò.

tione

tionem animalium dicitur creata omnis anima vivens; ergo plantæ prius conditæ nec animâ videntur constare, nec propriè vivere.

Secundò: non videtur dari posse vera anima, veraque vita *Probat: et sine sensu, quæ est causa cur Proclus in Timæum Platonis, ex secundo. sententiâ eiusdem Platonis deat, plantas postremum habere Procl. sensum omnium obscurissimum, cuius cognitio non sensibiles Plato. indicet qualitates, sed iucunditatem & molestiam; quæ fuit etiam Pythagoræ sententiâ; atqui plantæ re verâ non sentiunt, ut & consensus Philosophorum, & experientia docet; non est igitur vera in plantis anima, atque adeò non propriè vivunt, sed videntur. Accedit; quia ubi est vita in rebus corruptibilibus, ibi mors esse potest, sed nemo dicit mori plantas, marcescere verò, & exsiccari, maximè. Quare, &c.*

Dicendum tamen est, plantas re verâ vivere, esseque in ipsis animam, quæ cum sensitivâ & intellectivâ univoce conveniat. Ita sentit Aristoteles 2. de anima, multis textibus, præcipuè à text. 14. ubi non solum asserit, sed probat, vitam esse in plantis, principiumque alendi, quod in ipsis reperitur, animam esse. Idem docet cap. 12. eiusdem lib. text. 124. & lib. 1. cap. 5. & locis alijs. Eadem fuit haud dubiè D. Augustini sententiâ lib. de quantitate animæ cap. 33. ubi ait, primum vitæ gradum arbutis convenire, & hom. 29. de verbis Apostoli, ait, vivere nobis cum arboribus commune esse. D. Gregor. hom. 29. in Euang. ait vivere homini esse commune cum arboribus, sentire cum animalibus. Prætereo Patres alios, & totam Peripateticorum scholam, ubi hæc resolutio extra disputationis aleam posita est, ut ostendunt Zimar. 1. de anima, & recentiores omnes, præsertim Conimb. Soar. & Pererius de anima.

Ratio huius sententiæ est; quia planta, vitæ opera verè ac propriè exercet; augetur enim per attractionem alimenti, ac proinde per intus susceptionem, & per sementem generat, quod est maximè naturæ viventis opus; quibus operationibus à non viventibus differt: hæc autem ab animâ procedunt, igitur in plantis anima est, quâ verissimè vivunt. (Idem patet ex utraque animæ definitione à Philosopho traditâ, & à cæteris receptâ, est enim corpus plantæ organicum, & eius forma vegetandi principium: corpus autem organicum non est alterius formæ, quàm animæ susceptivum, & vegetandi principium anima sit necesse est.) Addi potest versiculus Psalmi 77. ubi plantæ dicuntur occisæ; *Occidit, inquit Vates, in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina;* non possent vineæ occidi, nisi viverent. Dicendum igitur est plantas animam habere ac vivere; quod adeò perluasum fuit Philopono, Philopon.

175.

Pars affirmativa demonstratur.
Aristot.

August.

Greg.

Zimara.

Conimb.

Soar.

Peter.

176.

Probat: et ratione.

Aristot.

Philopon.

Zimar.

apud Zimar. l. de anima text. 89. fol. 94. col. 1. lit. A. vt existimat, nihil viuere, nisi plantalis animæ opera.

PROBLEMA XXXVI.

Vtrum primus dies artificialis in superiori hemisphærio illuxerit?

177.
Pars negati-
ua ostenditur

Explicatur
tripliciter
Scriptura
locus.

Hebræi ab
occasu diem
supputabāt.
Hieronym.

PArs negatiua fundatur in illis verbis Genes. 1. *Factum est vespere, & mane dies vnus.* Ex quibus constat, diem naturalem Palaestinae, quæ in nostro hemisphærio sita est, & respectu cuius Moyses loquebatur, à vespere incepisse; & consequenter in opposito hemisphærio incepisse à mane. Quod vt clarius intelligatur, tripliciter explicari potest ille locus: *Factum est vespere, & mane dies vnus.* Primo, vt illa lux prima diei (siue ab aliquo corpore luminoso, siue, quod potius credo, immediate à solo Deo producta fuerit) illa, inquam, lux diffundi cœperit à puncto meridiano Palaestinae, ita vt esset ibi merides, & successiue ad occasum laberetur, indeque per suppositum hemisphærium ad ortum, ac tandem ad eundem locum meridianum remigraret. Et sic ille processus lucis à meride vsque ad median noctem, diceretur vespere; à media nocte vsque ad meridiem, diceretur mane: atque adeo prius ex vespere, deinde ex mane dies ille naturalis conflaretur. Hæc explicatio, si vera est, hanc partem destruit. Iam enim asserit, lucem in superiori hemisphærio incepisse. Sed plane falsa est. Vel ex eo, quod Hebræi non à meride, sed ab occasu diem supputabant, vt docet D. Hieronymus in cap. 2. Ionæ, & ex Leuit. 23. alijsq; locis passim constat. Secundo igitur sic explicatur: Vt tenebræ illæ, quæ erant super faciem abyssi, postquam Deus creauit cœlum & terram, duodecim horas durarint: quibus finitis diffundi cœperit lux ab ortu, & per nostrum hemisphærium totidem horarum spatium ad occasum commearit: atque adeo prius vespere, hoc est, illis duodecim horis diurnis, postquam lux cœpit, dies ille naturalis clauderetur.

178.
Abulensis.
Molia.
Eugubini.
Impugnatur
præcedens
sententia.

Hanc explicationem sequuntur Abulensis in 1. Genes & Molia. de Opere sex dierum d. . . quibus addo Eugubinum in Cosmopœia. Quæ si vera est, huic etiam parti aduersatur; iam enim docet, hoc hemisphærium prius fuisse luce perfusum, quam inferius: quare contra illam tripliciter insurgo. Primo, quia dies naturalis, cum sit tempus quoddam reale, debet componi ex horis temporis realis: sed illa duodecim horæ tenebrarum non

non fuerunt temporis realis, quia nullum motum realem mensurabant; (nam tunc vel nullum erat cœlum mobile, sed solum Empyreum, vt Strabo, Beda, & Molina opinantur, vel, si e-
 rat, non mouebatur; cum cœlum ad id tantum moueatur, vt
 lucem, & interuentu lucis influentias diffundat:) ergo ex illis
 horis imaginariis, naturalis ac realis dies componi non poterat.
 Secundo; quia dies naturalis constat ex vera nocte, & vero die artificiali: sed illa duratio tenebrarum ante productionem lucis non fuit vera nox; nam, vt bene D. Augustinus, D. Basilus, & Caietanus aduertunt, antequam in mundo detur lux, nulla esse potest, aut intelligi nox: alioqui propria nox utrumque simul hemisphærium occuparet: quo etiam pacto dicunt Phisici, in animali ante vigiliam non dari verum somnum, & ante visum non dari propriam cæcitatem; ergo talis duratio non potuit diem naturalem constituere. Tertio; quia nomen *vespere*, tam in primo, quam in sequentibus diebus idem significare debet, alioqui facer historicus æquiuoce, & præter leges narrationis loqueretur: sed in sequentibus diebus, quando dicitur, *factum est vespere, & mane dies secundus, vespere, & mane dies tertius*, &c. *vespere* non significat durationem aliquam imaginariam, sed veram ac realem, vt patet; quia iam tunc dabatur realis motus, cuius ea duratio mensura foret: ergo neque in primo die durationem imaginariam, sed realem significabit. Tertia igitur explicatio, quam mihi videor ex D. Augustino, apud glossam & Lippomanum eruisse, vt alios recentiores omittam, Catherinum & Honcalam, est huiusmodi: *Factum est vespere, & mane dies vnus*. Lux primum à Deo producta fuit in puncto occasus Palæstini, indeq; Occidens, & in inferiori hemisphærio diem artificialem efficiens, in superiori noctem artificialem effecit: *Factum est vespere*: rursusq; surgens ab ortu diem nobis attulit artificialem: *factum est mane*: & sic naturalis ille dies in Palæstina à vera nocte incepit, & in diem artificialem tetendit. Quo posito quis non videt prius in inferiori hemisphærio, quam in superiori, diem artificialem effuluisse, quod erat institutum.

Sed contra hanc meam, seu potius Augustini explicationem, acriter aliquis insurget in hunc modum: Deus creauit cœlum & terram ante primam lucis productionem: nam creato iam cœlo ac terra, adhuc tenebræ erant super faciem abyssi; sed iste dies naturalis incepit cum prima lucis productione: ergo Deus creauit cœlum & terram ante primum diem naturalem. Hoc autem est aperte falsum, & contra Scripturam, Genes. 2. dicentem: *Istæ sunt generationes cœli & terra, in die, quo fecit Dominus cœlum & terram*; ergo potius, imo necessario

Strabo.
Beda.
Molin.

August.
Basil.
Caietan.

August.
Glossa.
Lippoman.
Catherin.
Honcal.

179. —
Obiectio cœ-
ra August.

Duplex so-
lutio.
Bonavent.
Gabriel.

dicendum est, diem illum naturalem ex primis tenebris lucem antecedentibus constituisse. Dupliciter respondeo. Primum enim concedo cum D. Bonaventura in 2. d. 12. artic. 2. quæst. 2. Gabriel eadem d. quæst. 2. & alijs, cælum creatum à Deo fuisse breuissimo tempore ante primum diem naturalem; quod non tollit, quò minus verè dicatur productum fuisse in primo die, cum parum pro nihilo reputetur. Neque hæc expositio violenta, ac peregrina videri debet, vt aliquis eam vocat; cum similes in Scriptura necessariò adhibeantur. Nam de malo Angelo Luciferò dicitur, Ioan. 8. *Ille homicida est ab initio.* & 1. Ioan. 3. *Ab initio diabolus peccat;* cum tamen non in primo instanti peccauerit, sed in alio instanti certo, ante quod tempus præcessit. Et sicut illud dicitur fieri in aliquo loco, quod sit prope, Ioan. 1. *Hæc in Bethania facta sunt,* id est, prope Bethaniam. Ioan. 10. *Ambulabat in templo in porticu Salomonis,* id est, prope templum, vt bene notat D. Anselmus; ita illud dicitur fieri in aliquo tempore, quod sit prope. Et D. August. 1. de ciuitate, ca. 9. dicit, Angelos bonos nunquam fuisse à Deo peregrinatos, cum tamen aliquo breuissimo tempore fuerint viatores, vt Theologi communiter ostendunt. Secundò respondeo cum Caieta, creationem cæli non processisse duratione aliquâ diuisibili primam lucis productionem, seu diem naturalem; sed solum instanti quodam indiuisibili: ita vt immediatè post illud instans, in quo Deus cælum creauit sine luce, lucem produxerit, ac diem naturalem inchoauerit. Vnde instans intrinsecum creationi cæli, fuit extrinsecum productioni lucis, ac diei naturali; proindeque ad eum diem, tanquam instans extrinsecè inchoatum illius pertinebat. Quo fit, vt in primo die saltem extrinsecè, seu in instanti extrinsecò primi diei optimè dici possit cælum creatum. Ex quo tota obiectio omnino ruit. Hæc pro hac parte.

Anselm.
August.

Caietan.

180.
Primus dies
artificialis
in nostro
hemisphærio
illuxit.

Nihilominus dicendum est, primum diem artificialem in superiori hemisphærio, quod à nobis habitatur, illuxisse. Fundamentum est, quia nobis Scriptura minimè repugnat, & ratio maximè suffragatur. Quòd Scriptura non stet contra nos, probatur, quia ille locus Genes. 1. *Factum est vespere, & manè dies vnus,* quì nobis maximè repugnare videbatur; ita est intelligendus, vt per nomen *vespere*, intelligatur totus dies artificialis; per nomen *manè*, tota nox artificialis; & sic priùs in nostro hemisphærio fuit *vesper*, id est, dies artificialis; deinde *manè*, id est, nox artificialis. Ratio autem, cur per nomen *vespere*, dies, & per nomen *manè*, nox intelligatur, est, quia eo loco agitur de die artificiali completo, & de nocte item artificiali completa; atqui complementum diei artificialis est *vespe-*

re, & complementum noctis artificialis est manè; ergo rectè à vespere dies, & nox à manè, seu ab auroiâ nuncupatur. Hanc explicationem eò libentius amplectimur, quò à grauioribus Patribus inculcatur. Illam enim tradunt D. Ambrosius, D. Chrysof. Chrysofomus, D. Basilus. Quin etiam D. Augustinus i. de Basilus. Genes. contra Manichæos cap. 10. & lib. imperfecto super Gen. August. c. 7. in eandem magis inclinatur, quos Hugo in annot. super Gen. Hugo. cap. 6. & alij recentiores sequuntur.

Dicit aliquis: Primus dies artificialis in eo hemisphærio illuxit, in quo vltimus illucescet, cum par ratio de vtroque videatur: sed vltimus in inferiori hemisphærio illucescet, ergo & primus. Probatur minor; quia extremum iudicium, quod in nostro hemisphærio peragendum est, nocturno tempore peragetur; ergo tunc in opposito hemisphærio dies erit artificialis, qui quidem vltimus futurus est. Antecedens traditur à multis Patribus, Hieronymo, Chrysofomo, Augustino, Ambrosio, Lactantio, Cassiodoro, & alijs: colligiturque ex multis Scripturæ locis, Matth. 25. *Media nocte clamor factus est.* Luc. 17. *In illa nocte, erunt duo in lecto vno, & vnus assumetur, alter relinquetur.* Isa. 15. *Noctè disperdetur murus Moabitidis.* Et probatur ratione; quia, vt docet D. Basilus in locum citatum, Isai. supplicium, quod nocte irrogatur, atrocius esse solet, & amarulentius: atqui supplicium illius temporis atrocissimum, & amarulentissimum est; ergo nocturno tempore irrogabitur. Occurrendum nihilominus est, concedendo in eodem hemisphærio illuxisse primum diem artificialem, in quo illucescet extremus: negandum tamen vltimum diem artificialem in inferiori hemisphærio futurum. Extremum enim iudicium, in nostro hemisphærio celebrandum, d. urno, non nocturno tempore, celebrabitur, vt D. Thom. D. Bonauent. Richard. Durand Paludan. & alij Theologi communiter in 4. d. 43 testantur: hoc enim tempus tum ad gloriam beatorum, tum ad ignominiam reprobatorum, tum ad iudicij manifestationem accommodatius videtur: ergo vltimus dies artificialis, in quo extremum iudicium erit, in nostro hemisphærio illucescet. Neque Patres citati nobis aduersantur, cum loquatur figuratè, ad indicandum, iudicium eo tempore futurum, quo homines securiores sibi esse videntur, quale est nocturnum, quod D. Augustinus, D. Anselmus, Theophylactus, & alij obseruauerunt.

Quod autem ratio pro nobis stet, quæ erat altera pars nostri fundamenti, sic confirmatur; quia primus dies artificialis in eo hemisphærio debuit illuxisse, quod est nobilissimum; quàm inferius est, ergo in illo primus dies artificialis illuxit. Maior faciliè admittetur; æquum

182.

Occurritur
obiectioni.

Hieron.
Chrysof.
August.
Ambros.
Lactant.
Cassiod.
Basil.

D. Thom.
Bonauent.
Richard.
Durand.
Paludan.

August.
Anselm.
Theophyl.

182.

Vasq.

enim erat, ut hemisphæria secundum propriam nobilitatem à Deo luce ornarentur: sicut enim Deus nobiliori Angelo maiorem gratiam supernaturalem contulit, ut Theologi communiter docent apud Vasquez disp. 228. cap. 2. licet gratia non esset illis connaturalis proprietas, neque illis ex naturæ ordine deberetur; ita lux, licet non esset naturalis proprietas alicuius hemisphærii, æquum tamen erat, ut prius aut posterius, prout cuiusque nobilitas exigebat, conferretur. Minor, quod nostrum hemisphærium sit nobilium, facile probatur, ut ex tota sequenti quæstione constabit.

P R O B L E M A XXXVII.

Vtrum hemisphærium sit nobilium, superiusne, an inferius?

183.
Duplex ac-
ceptio perfe-
ctionis.

In primis duplex est hemisphærium, Septentrionale vnum, nostrum scilicet, & superius; Australe vero alterum, quod est inferius: quæstio igitur vel potest procedere de perfectione, seu nobilitate essentiali, vel accidentali: & in utroque sensu non parum difficilis & ardua est. Enimvero, de perfectione essentiali & intrinseca, utrumque hemisphærium videtur æqualiter nobile: Nam cælum & elementa vndeque eadem materia & forma constant, ut alibi nobis explicandum erit. D. Hieronymus 128. ad Fabiolam, utrumque hemisphærium significatum putat duobus illis lapidibus smaragdinis, qui summi Sacerdotis vestem exornabant: quæ interpretatio a que nobile utrumque hemisphærium videtur constituere. Manilius Poëta in Astronomia loquens de Antipodibus idem asserit, sic enim canit:

Manilius.

*Nec minor est illis mundus, nec lumine peior,
Nec numerosa minus nascuntur sidera in orbe.*

184.
Argumenta
pro hemi-
sphærio ac-
cidentalibus.

Et quidem de perfectione hac essentiali non est controuersia, æqualis enim est in utroque; de accidentali autem non medicis, & pro inferiori hemisphærio non desunt argumenta. Primum est; Hemisphærium inferius iacet sub Austro, superius autem sub Aquilone; sed Auster præstat Aquiloni: ergo, &c. Minor sumitur ex Scriptura Cantic. 4. *Surge Aquilo, veni Auster,* &c. teste D. Augustino epist. 120. ad Honoratum, ubi Aquilonis asperitas procul amandatur, & Austri suavitas adamat, ad delicias illius horti conferuandas. Vnde iterum: *Surge Aquilo, id est, recede, ut multorum est interpretatio.* Rursus alibi: *Ab Aquilone pandetur omne malum.* &c.

August.

Item

Item Eccles. 11. *Vbi ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit.* Quo loci D. Hieronymus per *Austrum* gratiam, per *Aquilonem* peccatum intelligit. In distributione terræ promissionis inter filios Israël, filij Dan ad Aquilonis partem castra metati sunt, Num. 2. 25. Mala enim tribus, ex qua futurus erat Antichristus, vt colligunt antiqui Patres, præsertim Irenæus lib. 5. c. 30. de temporibus Antichristi. Ad deteriorem igitur orbis partem mala tribus castrâ metatur. Nec immerito pro deteriori accipitur Aquilo; ventus enim est siccans, vtrens, ac deuorans, vt palam est ex sacris profanisq; literis.

Auster vero humedat, nutrit & fecundat; quod patet ex illo Iob 39. 26. *Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter extendens alas suas ad Austrum?* Plumescit scilicet accipiter ad Austrum; vel, quia veteres plumas Austro molliter flante ac decutiente exuit, & eodem benefice aspirante ac nutricante, nouas induit; vel, quia accipitres, vt refert Ælianus, non aliter, quam ex Austro concipiunt ac fecundantur. Ita etiam narrat D. Ambrosius lib. 5. Exaem. cap. 20. Origenes contra Celsum lib. 1. D. Basilius hom. 8. & oratione 19. de prouidentia, Suetonius lib. 2. cap. 95. Blondus Flavius lib. 1. & alij, quamuis Plutarchus id Ægyptiorum fabulam appellet: & postea, vt pullos suos excludant, ad insulas quasdam australes naturæ instinctu se conferunt, vbi beneficam ac suauem illam Austri vim suis foetibus maturandis experiuntur. Accedit, quod stellæ, quæ polo australi vicinæ apparent, habent eandem magnitudinem & claritatem cum planetis Iouis ac Veneris, qui à nobis clarissimi contemplantur, vt testatur Staslerinus; præsertim illæ quatuor, quæ in pede Centauri in formam Crucis fulgent, & nos dicimus *Cruzeiro*. Duæ etiam illæ, quæ in remo nauigij videntur, & *Canopus* appellantur, quæ omnes eandem erga suos, quæ nostræ erga nos, foriuntur beneficentiam.

Secundum argumentum. Illud hemisphærium est nobilissimum, in quo dies artificialis primo inceptit, & ultimo desinit; sed prius inceptit, & posterius desinit in hemisphærio inferiori: ergo, &c. Consequentia est euidens. Maior & minor liquorido constare videntur ex superiori quæstione. Tertium argumentum desumi potest, ex mercium præstantia, quæ sunt in altero hemisphærio, ex illo enim gemmarum auriq; pretium asportatur in nostrum. Quartum, ex perfectiori ac maiori animalium copia, quæ in illo gignuntur. Quintum, ex feraciori telluris ingenio ad omnia producenda. Sextum denique, ex imperiis, regnis ac urbibus multo nobilioribus, quæ in eo floruerunt. Sed quoniam hæc attigimus argumenta, quæ ad alia infinita viam possint aperire, ex infinitis numerum hemisphæriorum comparationibus, ne

in infinitum elabamur, antequam ad probationem alterius partis accedam, exponam breuiter varias hemisphæriorum acceptiones, præter illas in communi, in quas ipso in lumine quaestionis incidisti.

187.
Hemisphæria multipliciter accipiuntur.

Clavius de obliqua sphaera in c. 1. spha. §. illi vero; & sequētib.

Sex præcipue modis diuidi possunt hemisphæria, iuxta numerum maiorum circularum, quæ in cælo sunt; per æquinoctialem, per Zodiacum, per vtrumque colurum, qui quatuor circuli sunt immutabiles; per meridianum, & Horizontem, qui duo circuli sunt mutabiles; omiſſis aliis diuisionibus solum agemus de illa diuisione, quæ fit per Horizontem, & quia hic est mutabilis & multiplex, non agemus de Horizonte sphaeræ re-ctæ, sed de Horizonte obliquæ sphaeræ. Describamus igitur circulum Horizontem à nostro Zenith; & Nadir æque distantem, & queramus, vtrum hemisphærium, quod diuidit, sit nobilius? Lusitaniam igitur pro Zenith nostri hemisphærij accipientes, & vt caput reliqui tractus telluris illam constituentes, deindeq; in Horizontem circumquaque excurrentes, pro certo statuimus:

188.
Nostrum hemisphærij dignitas.

Nostrum hemisphærium superius, est multo nobilius, quam inferius. Facile probatur discurtendo per omnes partes, quas includit; enimvero Europam totam, Africam item totam, Americam etiam vniuersam, dimidiumq; Perùianæ regionis, nec non magnam Asiæ partem, illam scilicet, quæ à Goa per Gangis fontem, Scythiamque, extra Imaum late porrigitur, comprehendit. Probo iam infringendo rationes pro alio hemisphærio allatas. Primo; quia illud hemisphærium est nobilius, in quo elucet illustrior, maiorq; syderum numerus, ac adeo elementior aspirat cæli indulgentia; sed in hemisphærio nostro ita se res habet; ergo, &c. Minor, de qua poterat esse dubitatio, patet, vel etiam illis, qui solum à limine Astronomiam salutarunt. Etenim quis ignorat sydera illa, quæ ad polum arcticum, supraq; nostrum Horizontem & magnitudine & pulchritudine excellunt? In altero autem hemisphærio præter illa, quæ supra numerauimus, omnia sunt corporis adeo exigui, vt vix ab oculis discerni queant. Quanta vero est, & quam amica cæli indulgentia in hoc hemisphærio, siquidem vel ipse Auster nobis molliter ac suauiter afflat? Si loci religionem attendas, in hoc hemisphærio condita est Hierosolyma, præsentia Christi Domini, & augustissimis salutis nostræ mysteris consecrata. Itemq; sub eodem florere Roma, sanctitatis fideiq; magistra; atque adeo continetur Europa, vbi Christiana maiestas primaria semper viguit dignitate. Nam præter Romanum imperium comprehendit Europa ultra viginti octo, (si quatuordecim, quæ Damianus à Goës in sola Hispania adnumerat, adiunxerit,)

Dam. Goës

in vni-

in vniuersum regna Christiana religione imbuta, vnde huiusce regionis dignitatem amplissimam petere æstimareq; debemus. Quid memorem sanctitatis oracula, Martyrum decora & ornamenta? Quid tot ac tanta sanctissimorum hominum miracula virtutesque?

Secundo probo huius hemisphærij nobilitatem ex ipsa mercium nobilitate. Inprimis tam varia, tam pretiosa, tamq; infinita illarum copia ex nouo duntaxat orbe, in Hispaniam quotannis conuehitur, vt antiquam illam, & sacram hominum famem expleuisse omnino videatur. Omnes noui Orbis regiones prætermitto, tam auri, quam argenti venis, seu potius fluminibus abundantes; missas facio à Septentrione nouas Hispanias, Mexicanas, floridasq; regiones; Brasiliam, vtpote Lusitanæ diuioni stipendiariam, breuiter tantum attingo. Quid referam agros illos, mendaces nunquam, & agricolarum votis respondentes? Enimvero credita sibi semina multiplici fœnore reddunt. Feraces præsertim saccaro, quod cœleste donum, Attico inelli multis partibus præferendum, nostra nauigia, incredibili Lusitanæ emolumento, in Hispaniam, & in Europam fere vniuersam continenter exportant. Quid commemorem poma varia, & tam dulcicia illo saccaro condita? Quid metalla, odoramenta, balsama, medicamina, & alia in omnes mortalium vsus deliciasq; à natura largiter & copiose donata? Hæ sunt merces præcipuæ, quæ ex illa prouinciâ in nostras commutantur, vt reliquas taceam, quæ ab Europa vniuersa in reliquas Orbis plagas conuehuntur. Iam vero quid referam onerarias illas naues, maris quidem reginas, quas mercibus pretiosis gemmeisq; lapidibus onustas ex India Orientali Olyssipponem appellas quotannis cernimus? Fateor ego multa ex his, & ingenti digna pretio ab altero hemisphærio, præsertim ab aureâ Cherfoneto, Sinarum, Iaponumq; regionibus esse mutuata; at vero pretiosiora semper à nostro afferuntur. Hæc inter, adamantes, pyropos, vniones, Smaragdos, Saphyros gemmasq; alias numeramus. De quorum pretio & copia Barrius & Masseus late scripserunt. Quid dicam de mercibus, quæ ex illis partibus Asiæ, quæ Ottomanorum prosapiæ, & Sophi Persarum regi subiectæ sunt? Consule Venetum, Nauarcam, aliosque, qui de illis luculenter egerunt. Nec erant omitteudæ merces, quæ nobis ex magna Africæ parte adueniunt, si tempus suppeteret, præsertim ex illa, quam noster Vaseus de Gama stupenda nauigatione patefecit. Quod attinet ad perfectiorem animalium copiam, ad nobiliorem ingeniorum præstantiam, ad feraciorem telluris vbertatem, ad maiorem regnorum vsuumq; commendationem, opus non est, vt

189.

*Probatur
ex mercium
affluentia.*

*Brasilia
cõmendatur*

Naues India

*Barrius.
Masseus.
Venetus.
Nauarc.*

*Vaseus à Ga
ma Indiam
patefecit
Lusitanis.*

dispu.

disputemus, ne in veritatis trutinam reuocare adhuc videamur, quod Deus Opr. Max. nostro hemisphærio extra omnem litis suspicionem largiori manu munificus dedit, & benignus indulfit.

P R O B L E M A X X X V I I I .

Vtrum intelligentiæ per se immediate, an medio impulsu, cælum moueant?

191.

Hanc quæstionem agitant Doctores Theologi ad primam partem D. Thomæ, dum generatim inquirunt, vtrum Angeli se, vel alia, per suam potentiam motiuam immediate moueant, an media qualitate impulsus? Soar. in *Metaph. d. 35. sect. 6. n. 25.* prædictam difficultatem sub distinctione decidit; nam vel mobile est coniunctum, & indistans à potentia motiua Angeli, vel distans: si indistans, asserit, non esse necessarium medium impulsum, sed immediate per motum mobile ex vna parte in aliam transferre. Probat primam partem suæ sententiæ primo; quia impulsus solum ponitur, vt sit instrumentum agentis, quod mouet, & suppleat illius virtutem, cum mobile separatur ab agente; ergo quando mouens mobili immediate adest, & in se habet virtutem motiuam sufficientem ad motum, tali instrumento non indigebit, & consequenter illo non vtitur; nam naturalis potentia, qualis est motiua, superfluum instrumentum non admittit. Nec dici potest, talem impulsum esse de necessitate motus localis, alias nec Deus efficere posset motum siue illo, quod videtur libere dictum. Si vero impulsus non est necessarius ex parte mobilis, nec etiam ex parte mouentis; quia mouens ex se habet sufficientem virtutem ad agendum, & est immediatum mobili; ergo nulla est necessitas imprimendi talem impulsam. Ex quo infert Soar. Angelum, cum se mouet, impulsu non indigere, quia in illius potentia est virtus sufficiens ad motum, & mobile sibi ipsi maxime indistans. Et idem asserit de quocunque mobili corporeo, siue spiritali, à quo indistans est. Imo addit, cum mobile sic adest potentiæ, non posse motum per impulsam efficere, sed necessario fore eliciendum immediate à potentia motiua.

192.
Probat
secundo.

Probat deinde secundo; quia substantiæ separatae, vt est communis Theologorum sententia, nullam formam substantialem, vel accidentalem, spiritualem, vel corpoream efficere possunt, exceptis formis vitalibus, & habitibus, ac denique motu locali, sed impulsus in nulla ex his formis numeratur; ergo

ergo per se immediate ab Angelo fieri non potest. Hæc de prima parte sententiæ. In secunda statuit; cum Angelus non immediate, sed mediante alio corpore mouet, tunc per impulsum mouere: quomodo intelligentia mouens primum mobile per se immediate, inferiores sphaeras circumagit medio impulsu, quem imprimi mediante prima sphaera; tunc enim vnum corpus ad aliud comparatum, proportionem habet naturalem, ad imprimendum impulsu corporeum, quem substantia spiritualis per se efficere non potest; ob rationem supra traditam. Ex quibus colligitur, Angelum in tantum dici motum efficere, in quantum applicat corpus cœleste ad illum producendum. Hæc sententia probabilis est, præsertim propter tanti Doctoris auctoritatem, quam postea in tomo de Angelis, & tomo de Opere sex dierum sæpius stabilium.

Verum opposita est communior, & probabilior mihi videtur. Eam vero duplici assertione sic explico: Sit prima; Angelus necessario imprimi impulsu ad detinendum spiritum, vel corpus graue; ne descendat. Ita Vasq. l. p. d. 218. c. 3. n. 9. Probatur assertio vnica ratione; nam vnus Angelus potest detinere alium, ne moueatur, vel corpus graue in aere, ne ultra deorsum feratur: sed hoc facere non potest, nisi per impulsu; ergo saltem ad hunc effectum illum potest Angelus efficere. Maior videtur manifesta; esset enim Angeli potentia valde limitata, si corpus aliquod, vel spiritum detinere non possit. Minor probatur; quia hæc detentio non fit per obstaculum; nec per resistentiam negatiuam, qua corpora adinuicem se excludunt, & detinentur, ne vnus ingrediatur locum alterius; quia substantia Angeli, vel illius præsentia, talem incompatibilitatem cum corpore, vel spiritu non habet; vnde simul cum illis naturaliter in eodem loco esse potest. Nec item fit per suspensionem concursus ad descensum, vel motum; quia quamuis Deus hoc modo lapidem, vel Angelum detinere possit, quia confert concursu necessarium ad motum; non ita tamen Angelus, qui talem concursu non præbet. Restat ergo, vt hæc detentio fiat per aliquam qualitatem, quæ per se formaliter impedit motu contrariu, quæ qualitas à Theologis ac Philosophis *imperus*, seu *impulsus* nuncupatur. Hæc assertio certa mihi videtur.

Sit secunda; Etsi non ita certum, probabilius tamen iudico, intelligentiam mouere cœlum, & alia corpora medio impulsu, non solum quando mouet mediante alio, sed etiam quando mobile sibi immediatu impellit. Hæc traditur à Molin. l. p. q. 54. artic. 5. & à Conimbr. 7. phys. c. 2. q. 1. artic. 8. §. contraria. Molina. Fusius tamen ab ipsis tractat. de anima separata, d. 6. artic. 2. Conimbr. & in

Secunda pars
sententiæ
statuitur.

193.

Sententiæ
probabilior
astruitur.
Vasq.

194.

Secunda
questionis
assertio.

Becanus.
Probatur
ratione.

& in hanc magis inclinatur noster Becanus tract. 3. de Angelis c. 2. q. 15. concl. 5. Probatur assertio unica ratione; quia, vel Angelus non moueret medio impulsu, sed immediate per motum; quia non habet virtutem ad hanc qualitatem producendam; vel, quia illa est superflua, dum mouens per se est præsens; non propter primum; quia, ut in prima conclusione ostendimus, Angelus potest producere & imprimere impulsu spiritualem, ad detinendum alium spiritum, & corporeum, ad detinendum corpus graue, ne descendat; ergo non desinet mouere per impulsu ex eo, quod virtute careat ad illum producendum. Præterea; quia non videtur denegandum, Angelum posse mouere alium spiritum proiciendo illum à se, vel aliquod corpus per vacuum; sed hoc efficere non posset, si impulsu per se imprimere non valeret: ergo, &c.

Cõfirmatur
magis.

195.

Non etiam propter secundum; quia impulsu non solum requiritur in absentia agentis, sed etiam in præsentia; quod patet primo, in impulsu ad detinendum: nam potentia motiua etiam cum est præsens, medio impulsu detinet, ut ostensum est. Præterea, lapis, quo magis accedit ad centrum, eo velociori motu mouetur, quæ velocitas, ut est communis sententia Philosophorum, procedit à maiori impulsu, quem grauitas ipsi lapidi imprimite; ergo impulsu non solum in absentia agentis est necessarius, sed etiam cum adest. Vltimo confirmatur; quia si impulsu est superfluu, quando Angelus per se præsentialiter mouet, etiam superfluu erit, quando mediante alio corpore; sed hoc negatur ab aduersariis; ergo, &c. Sequela ostenditur, quia non minus est indistans prima sphaera à secunda penes extremas superficies, quam sit Angelus à prima sphaera; ergo, si ex præsentia huius ad primam sphaeram existimatur impulsu superfluu, similiter existimabitur in primo mobili, ut moueat proximam sphaeram.

Cõfirmatur
vltime.

PROBLEMA XXXIX.

Vtrum Luna creata sit in plenilunio, an in nouilunio?

196.

Non quæro, an quoad substantiam creata sit Luna imperfecta; quia longe probabilius existimo, corpora cœlestia in primo creationis die condita fuisse complete, quoad omnes partes essentielles & integrantes, quamuis non desint, qui oppositum perpetam iudicant, & D. Dionysium in suam sententiam immerito attulerint; sed inquiri, an Luna quoad lumen creata fuerit in plenilunio, an nouilunio? In quo sensu quæstio

Sensu qua-
stionis.

quæstio ita controuersa est, vt à sapientissimis Patribus & Theologis fuerit proposita, & inditeussa relicta: nam D. Augustinus lib. 2. Genes. ad lit. cap. 5. licet in vtramque partem rationes dubitandi attigerit, à resolutione abstinuit; *neutrum, inquit, audeo desistere.* Quem postea imitatus est D. Thomas 1. part. D. Thom. quæst. 70. artic. 2. ad 5. & c. noster Pereira libr. 1. Genes. cap. 1. Pererius. num. 20. & nouissime Soarius in Opere sex dierum lib. 2. cap. 9. Soarius. num. 10. Auctores tamen, qui eam deciderunt, in tres abiire sententias, quarum prima & magis communis asserit, Lunam in plenilunio fuisse creatam. Ita D. Damascenus libr. 1. de fide orthodox. cap. 7. cuius hæc sunt verba: *Minime ignorandum est, plenam atque perfectam Lunam à summo illo rerum parente procreatam esse. hoc est, salem, qualis est decima quinta die plenilunio.* Eandem tuerur ibidem Clitoueus eius interpret. Beda in Exaëmer. & lib. 1. de supputatione temporum. Abulens. Genes. 1. Beda. quæst. 25. Dionysius Carthusianus, & Procopius ibi. Probat Abulensis. tur hæc sententia primo ab auctoritate sacrae paginae Genes. 1. Carthuf. Nam vbi nos legimus creasse Deum quarta die *luminare maius*, id est, Solem, *vt præset dies*, & *luminare minus*, id est, Lunam, *vt præset nocti*, altera translatio habet: *luminare maius in inchoatione diei*, & *luminare minus in inchoatione noctis*, id est, vt principium præberet noctibus. Ex quibus verbis argute colligit Carthusianus, Lunam plenam incepisse, quia Luna non oritur in principio noctis, nisi quod est plena; ergo si Luna à Deo condita est in ea dispositione, vt sua luce inchoaret noctem, in plenilunio oportuit condi.

Secundo probo ratione ex D. Thom. quia productio creaturarum à principio fuit in statu perfecto; sed Luna suam integram perfectionem accidentalem non habet, nisi in plenilunio; ergo in ea condita est. Maior constat; quia ita decebat perfectissimum artificem atque diuinum, suum opus omnibus numeris absolutum reddere, illudq; omni ex parte spectandum, in hoc orbis theatrum exhibere. Vnde merito Soar. proxime citatus illorum damnat sententias, qui Solem in sua prima creatione ea luce, quam modo habet, carentem considerant. Tertio; quia Deus creauit hos duos planetas in ea dispositione, in qua possint distingui & videri: ac Luna in nouilunio, nec visitur, nec spectari potest; ergo in ea dispositione non est condita. Quarto confirmari potest eadem pars ex Theodoro. in Genes. & D. Ambros. in Exaëmer lib. 1. cap. 4. hic enim asserit eo tempore mundum fuisse conditum, quo Iudæi ab Ægypto exierunt, & quo postea Pacha celebrabant; sed Pascha semper est celebratum in plenilunio; ergo in plenilunio mundus est inchoatus. *In principio, inquit, mensium, quo Pascha missa Dei*

197.

Probat
secundo.

D. Thom.

Probat
tertio.

Theodor.
Ambros.

Dei

Dei Iudæi celebrabant, cælum & terram fecit Deus. Et hac de causa dicunt multi, quod Sol in Ariete creatus fuerit in æquinoctio, nimirum verno, in quo etiam Pascha à Iudæis, Deo imperante, celebrabatur. Hæc sunt potiora fundamenta huius sententiæ.

198.

*Rationes pro
nouilunio.
D. Thom.*

Secunda sententia, quæ statuit Lunam prope nouilunium fuisse creatam, suos etiam habet patronos, & rationes non contemnendas; pro ea enim stant nonnulli antiqui ab August. relati. Eandem probabilem credit D. Thom. 1. part. quæst. 70. art. 2. ad 5. Et probari potest primo; quia Sol & Luna fuerunt creata non solum, vt præssent diei & nocti; sed etiam insigne temporum, vt sacra pagina attestatur, id est; vt per cursus horum planetarum anni & menses metirentur; sed non poterat Luna esse mensura mensis in suo cursu; si inciperet à plenilunio; nam ex eo puncto, in quo est plena, vsque ad alterum nouilunium, quindecim tantum dies elabuntur; ergo vt sic non poterat esse mensura integri mensis. Secundo; quia cætera creatura, quæ sunt capaces augmenti, conditæ sunt in ea dispositio-
ne, in quâ illud possint fortiri, vt ita formam præberent cæteris generationibus subsequen-
tibus; segetes enim, & arborum fructus non maturi, sed in flore, & primo germine, & in vere, non in æstate sunt procreati; sic enim Ambrosius in Exaem. citato:

Ambros.

Decebat, inquit; principium anni esse principium generationis, & ipsam generationem mollioribus auris foueri; neque enim possent tenera rerum exordia, aut asperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æstus iniurias sustinere. Ergo idem dicendum est de Luna, præcipue cum ad illius ortum multa generentur, quæ cum illa similiter accipiunt incrementa.

199.

*Rationes pro
quarta parte
augmenti
lunaris.*

Tertia sententia est aliquorum, quos memorat Soarius citatus num. 10. qui mediam sequentes viam, dicunt, Lunam factam fuisse in quarta parte sui augmenti, id est, in ea dispositione, quam in septimo die habere solet; illam enim tunc supra nostrum horizontem suspicimus permeantem, quando nimirum Sol occumbit, & sic optime poterat totam noctem illuminare, vnde pro hac sententia sic confido argumentum: Luna fuit condita, vt nocti præssent, sed hoc munus obire non poterat, si in prima luna, vel plena creata fuisset: ergo, &c. Maior constat ex sacra pagina. Probatum minor quoad primam partem; quia tunc non poterat totam noctem illuminare, siquidem a Sole vel paruum, vel nullam mutuaretur lucem. Quoad secundam partem, etiam probatur, quia, si plena fuisset creata, post illud initium statim decresceret, vt constat, quod inconueniens videtur; conueniens vero, quod per aliquot dies continenter au-
geretur. Hæc sunt fere omnia SS. Patrum, Theologorum,
& Phi-

& Philosophorum placita circa Lunæ conditionem, quam quæstionem Mathematici non attigerunt. In illa sane certum non audio iudicare, quia ex Scriptura nihil certum colligitur, ut ait Soarius; nihilominus prima sententia ut magis à Patribus insinuata, mihi præ cæteris arridet.

Soarius.
Auctoris
placitum.

P R O B L E M A XL.

Vtrum Luna totam suam lucem à Sole mutuetur?

Lunæ obseruationes non parum difficiles, ut tradit Tycho Brahe lib. 1. cap. 2. §. alterum de quo, & sequentibus. Enimvero à Lunæ inconstantia & varietate, inconstantes pari-
 ter ac varias sortiuntur Mathematici opiniones. Caterum Tycho omnium, quos legerim, recentissimus & certissimus, si danda fides foret eius experientiæ, quam ille admirandorum instrumentorum artificio, per lūmas auri argentiq; expensas, comparauit; lubricas illas rationes reddidisse videtur stabiles atque æternas. Quid autem ille, & alij multo antiquiores circa præfixam quæstionem iudicauerunt, paucis absoluam, & rectius sentientium pedarius ero senator; sed prius aduerto, me non excitare quæstionem, vtrum à Sole lucem Luna mutuetur? quia de hoc nullus sanæ mentis dubitat; sed vtrum aliquam ex se habeat Luna lucem, quam à Sole non hauriat, & quæ à sua substantiali forma dimanet?

200.
*Luna obser-
uationes val-
de difficiles.*
Tycho.
*Status quæ-
stionis.*

Partem negantem Armillarum suarum sultus instrumento, ut certam demonstrare existimat Tycho de Astronomia instaurata lib. 1. cap. 10. §. occasionem; asseritque, nec perexiguum lumen proprium habere, sed id, quod habet, nobisq; reflectit, à Sole tantummodo mutuari. Quam sententiam, ut ab omnibus tam Philosophiæ, quam Mathematicæ professoribus acceptam, & indubitatam credit & astruit. Quam in re secutus est Ananomandrum, Cleomedem, & alios, quos refert Plutarchus lib. 2. de placitis, cap. 17. Quos Auicenna, Macrobius, Plinius, Apuleius, & si qui sunt alij, laudarunt & approbarunt. Accesserunt non pauci ex sacrarum literarum Interpretibus, ut Beda, Auicenna, Albertus Magnus, Vgo, & alij. Pro quibus sic argumentor: Si Luna natiuo ac genuino gauderet lumine, utique cum in vbra esset telluris, illud non amitteret, imo latius ac clarius effunderet; sed hoc est falsum: ergo, &c. Maior probatur; quia omne lumen plus splendet in tenebris, iuxta vulgare pronunciatum; opposita iuxta opposita magis elucescunt, quod verum est, quando aliò maiori lumine non obruantur. Et confirmatur;

201.
*Tychonis o-
pinio.*
Ananom.
Cleom.
Plutarch.
Plinius.
Apul.
Beda.
M. Albert.
Vgo.

Mendoça Viridarum.

S

quia

quia telluris umbra non est aliquid corporeum, densum, crassumve, quod Lunæ lumen valeat obscurare, nostrosque subtrahere aspectui: ergo si Luna ex se habet lumen, tunc temporis clarius illud effundet. Minor vero patet; quia Luna in suo eclipsi amittit lumen, quia si illud, quod in eclipsi diffundere videtur, innatum ei esset, & non aduentitium, dubio procul, seu in nouilunio, seu dum est corniculata, illud diffunderet, videlicet secundum illam partem, quam à Sole auersam habet, & nobis aduersam ostendit, & hoc fere argumento utitur Clavius, qui in hanc sententiam magis inclinatur in cap. 1. spheræ, §. his rationibus.

Clavius.

102.

Partem autem affirmantem sequuntur Conimbr. de celo *Conimbricæ* lib. 2. cap. 7. quæst. 4. artic. 1. 2. & 3. Pereira in Genes. cap. 1. *sum opinio.* & alij, qui dicunt aliquam ex se lucem habere Lunam, quam

Pererius. à Sole non hauiat, & emendicet. Nec desunt multi ex Astronomis, qui hanc partem sustineant; unde iam illud, quod Tycho asserbat, non est verum; pro quibus sic arguuntur: Primo; quia, si Luna totam suam lucem à Sole accipere videretur, foret in eclipsi; sed tunc suam propriam lucem adhuc retinet, & conseruat: ergo, &c. Maior est aduersariorum, præsertim Tychonis. Probo minorem; quia Luna in eclipsi rubicunda apparet, lucida & colorata; sed non poterat ita apparere, nisi haberet lucem; cum obiectum visus sit solum lucidum & coloratum: ergo, &c. Quod autem tunc temporis natiuam lucem sibi vendicet, probatur; quia illa lux non est à Sole accepta, siquidem interponitur tellus: ergo illam ex se habet. Secundo, quia omnes stellæ, nec non cæteri planetæ, præter lumen, quod à Sole mutuuntur, proprium habent: ergo & Luna. Antecedens quoad stellas est in confesso apud omnes; quoad planetas autem æmulis conceditur. Et quod ita deceat, probat Pereira citatus. Tertio; quia, ut probat Soarius allegatus, Dominus creauit res omnes modo magis conueniente, & ad vsus hominum magis accommodato; sed conuenientius accommodatusque foret ad humanum genus, si Luna propriam lucem haberet: ergo, &c. Hæc tamen opinio licet conuenientior videatur, prima nihilominus Mathematicæ legibus consona iudicatur.

Tychonis dictum improbat.

Pererius.
Soarius.

*Anctoris in
decimus.*

* *
*

PRO-

PROBLEMA XLI.

Vtrum Luna inter duo luminaria magna à Deo condita recte numeretur?

HÆc quæstio fortassis videbitur aliquibus extra contro-
uerſiam, cum Moyſes teſtetur 1. Genef. *Fecitq; Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præſſet diei, & lūmi-
nare minus, ut præſſet nocti, &c.* Vnde conſtat, inter vnum
ex illis magnis luminaribus à Deo conditis eſſe Lunam. Cæte-
rum quamuis de hoc nullum ſit dubium, non mediocre inſurgit
ex ipſa rei certitudine. Enimuero ſi Luna minor eſt omnibus
ſtellis, quâs inerrantes appellamus, quippe quæ octies ac de-
cies terræ molem excedunt, cum vero terra tricies nouies Lu-
nam ſuperet magnitudine: Deinde Planetæ, ſi vnum excipias
Mercurium, cum multo maiores Lunâ ſint, ut veteres Mathe-
matici, quos ſequitur Maurolycus in Appendice Dialogorum
de Coſmographia, obſeruarunt, & nouiſſime noſter Clavius
approbavit in ſphæra Ioan. de ſacro Boſco cap. 1. Cur igitur
Luna luminare magnum à Moyſe dicitur? Equidem, authore
Plinio lib. 2. cap. 9. *Multiformi Luna ambage illa ſua multorum
torſit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maxime
ſædus indignantium, creſcens ſemper, ac ſeneſcens, & modo curua-
ta in cornua, modo equa portione diuiſa, modo ſinuata in orbem,
maculata, eademq; ſubito prænitens, immenſa orbe pleno, ac re-
pente nulla, aliàs pernôx, aliàs ſera, & parte diei Solis lucem ad-
iutuans, deſerens, & in defectu tamen conſpicua.* Hinc eſt, quod
D. Baſilius in hunc locum, & D. Auguſtinus lib. 2. de Gen. ad li-
ter. cap. 16. exiſtinent poſt Ariſtotelem maximum cœli aſtrum
eſſe Lunam, quamuis à Soar. de Opere ſex dierum lib. 2. c. 9. n. 9.
aliter intelligatur Auguſtinus. Sed cum longe contrarium, ger-
mana ac vera doceat Mathematica, locus Scripturæ à nobis eſt
exponendus.

An dicitur luminare magnum, quia reliquis maior, oculo-
rum iudicio, & vulgi æſtimatione cenſetur? Sane non vulgi
tantum, ſed quoque Dei iudicio illa virtus pluris habetur, quæ
maioſorem apud homines conſequitur æſtimationem, videntes
enim opera bona noſtra glorificant Patrem noſtrum, qui in cœ-
lis eſt. Omnis quidem eius gloria ab intus; ſed in exterius ef-
fulgeat opus eſt. Nam ſi vera eſt Hieronymi ſententia epift. 9.
*Speculum mentis eſt facies, & taciti oculi cordis ſatentur arca-
na. Clamant opera,* ait Ambroſius, & *optimus ſermo,* teſte
Clemente Alexandr. 2. Pædag. cap. 9. *rogitationis eſt ſynectus.*

203.

Tycho Brahe
lib. 1. c. 7. de
Aſtronomia
inſtituta.
Maurolycus.
Clavius.
Plinius.

Baſil.
Auguſt.
Ariſtot.
Soar.

204.

Hieron.
Ambroſ.
Clem. Alex.

- Ambrosius.** Rurfus Ambros. lib. 2. de Virg. *Species corporis simulacrum est mentis, figurâq; probatis.* Hoc est, illud vitæ spiraculum, quod Deus in faciem Adami inspirauit, Gen. 2. 7. non in intimo cordis arcano, sed in externo frontis domicilio hominis vitam diuinus Artifex collocauit. Itaq; non in corde, vt Aristoteles, sed in ore. Quod mysterium, Magne Deus? Nonne in corde magis tuta ac securior vita tui hominis seruetur; cor enim oris quædam manus, in gladij speciem quasi armatus miles vigilanter custodit atque defendit. Nimirum seruat natura pretiosum illum vitæ thesaurum. Plinius lib. 11. nat. hist. c. 37. pulcherrimo verborum ambitu munit hoc pretium. *Cor intra præmolli firmoq; opertum membrana inuolucro, munitum costarum & pectoris muro, ut pareat præcipuam vitæ causam & originem, &c.* Nihilominus non in illo cordis recessu, sed in oris aspectu vitam posuit Dominus, quia adeo puram postulat vitam hominis, vt quod abscondi debeat, non habeat. En mysterium, si credimus
- Ambros.** Ambrosio, cur Luna luminare magnum nuncupetur, æquum enim erat, vt magna diceretur, quæ magnam hominum oculis lucem suffunderé videbatur.
205.
Alia ratio. An luminare magnum appellatur Luna, quia vires & effectus eius erga elementa, metalla, stirpes, animantes, humanumq; corpus præ cæteris astris (si vnum excipias Solem) est fecundior & beneficentior? Sane post Solem iure principatum meruit obtinere, quæ præ cæteris planetis tanta indulgentia humanum genus prosequitur. Nonne ob beneficentiam micat inter omnes Iulium sydus, velut inter ignes Luna minores? Magnum quidem, teste Plutarcho, Cæsarem reddidit violentia in hostes, sed maiorem beneficentia in amicos. Magos illos, qui Bethleemicum Regem adorarunt, Reges appellamus cum Matre Ecclesia. Cæterum vbi sceptrum, vbi corona, vbi regia sunt insignia? Non inuenio expressum regis dignitatis testimonium in sacris monumentis, nisi illud, quod ingeniose Maldonatus inuenit, quando scilicet apertis thesauris obtulerunt ei munera. Quod maius regalis magnificentis testimonium? *aperiendo, nimirum, thesauros suos se Reges ostendunt.* Innatum est Regibus benefacere; inane sceptrum sine lucis beneficentia. Laudo in meam sententiam B. Synesium lib. de Reg. vbi ita Reges alloquitur: *Princeps cum in bonis conferendis liberalitate sit præditus, tum nihilo magis ea de re defatigandus est, quam Sol suos in stirpes, atque animantia radios effundens, neque enim lucora laboriosum est ei, utpote cuius in natura splendor, & fons ipse luminis continetur, &c.* 4. Reg. 20. Ezechie Regis vita in ampliores annos extendenda in Sole retrocedente auguratur. Cur ita?
- August.** August. lib. 2. de mirab. cap. 28. *conuenienter & ale signum Regi in mortis*

mortis expectatione posito aptissimum euenit, quod Dominus per Solem fieri taliter disposuit, &c. Vita Regis solarem seu lunarem cursum debet imitari, illuminando, benefaciendo. Nam vt Sol & Regis vita sibi inuicem corresponsdeant, Deus simul, auctore Nazianzeno orat. in funere Patris, Regem gratia & miraculo ornat, & diei augmento, dierum augmentum confirmat. Beneficentia magnum Regem fecit Christum Dominum, beneficium quidem Solem, vel in suo occasu, erga hostes etiam suos. Quid aliud clamat ille Iatro? *Domine memento mei, dum veneris in Regnum tuum.* Regnum ei parturit beneficentia, & magnum Regem ipsum demonstraui, si placet arguta Leonis sententia ser. Leo. 10. de pass. Merito igitur Luna a Moysse luminare magnum nominatur, quamuis enim magnitudine sit minor cæteris astris, si excipias Mercurium, est tamen beneficentia omnibus longe maior, præter Solem, vt optime exposuit D. Thom. Par enim erat, vt hominibus prodesset, quæ à Deo nocti præesse iubebatur. Si verum est elegans Bernardi iudicium ad Vellemum Abbatem epist. 86. *Stude prodesse, quibus præes, nec præesse refuge, dum prodesse potes, quia vix tibi quidem si præes, & non prodes; sed vix grauius, si, quia præesse metuis, prodesse refugis.*

Nazianz.

D. Thom.

1 p. q. 70. a. 1

Bernard.

An Luna luminare magnum nuncupatur, quia in hoc, quod est, esse in tempora, signa, dies, menses & annos, post Solem præ cæteris astris excedit? Hæc est multorum sententia. Et quidem Hebræi homines distinctionem temporum, non mensium modo, sed annorum etiam, ac rationem festorum dierum à Luna petebant, vt patet ex libro Ecclesiastici cap. 43. *Qui mos apud alias nationes increbuit, & hodie seruatur apud Sinas & Japonas.* Medici etiam vel augmenta, vel decrementa Lunæ diligenter contemplantur, antequam aegrotis curandis medicinas adhibeant. Accedunt agricola, qui ad excolendos, vel repastinandos agros, ad committenda telluri semina, ad segetes metendas, seu amputandas cadendasq; arbores Lunæ vicissitudines continenter obseruant. Iam vero nauæ quam sedulo curant auctiones diminutionesq; Lunæ, ex quibus dependent & accessus, & maris recessus; ex quibus ventorum flatus, temporum cursus, ac mutationes expectant; etenim sine Lunæ auspicio, nec è portu soluunt, nec se credunt mari. Quid plura? Merito igitur luminare magnum appellatur illud astrum, quod præ cæteris, hominibus interuit. Hæc interim de Luna satis, ne

206.

Alteratio

Hebræorum
mos in sup-
putandis
temporibus.

Ex Luna
tempora &
auspicia ca-
pantur.

Lunæ laboranti succurrere videamur.

Iuuenal.

PROBLEMA XLII.

Quæ ratio ineundi naturalis diei sit rerum natura conformior?

107. **S**icut in capiendis anni exordijs non satis gentes consenserunt, ut referunt Plinius lib. 7. naturalis histor. Simplic. 5. phys. Aliacens. in concordia ver. 6. Vielm. de oper. lect. 12. pag. 153. & alij: ita in auspiciando naturalis diei principio maxima fuit in populis varietas, quæ nondum est ad unitatem redacta. Varius mos Assyrij à Solis ortu subducebant naturales dies, quod faciunt Baleares, teste Clauio in 2. cap. Sphar. Iudæi & Athenienses à vespere, quos, eodem Clauio teste, sequuntur Itali. Præsci Romani à nocte media, ut præter alios aduertit Paulus Patauinus, celeberrimus Iureconsult. lib. 2. ff. tit. 12. de ferijs; retinent hanc consuetudinem Hispani, Arabes cum Astrologis à meridie auspicantur dierum exordia, quam exordiendi rationem notat Accursius tit. citato, & nimis absurdam vocat. Cum igitur quatuor potissimum reperiamus naturalis diei exordiendi rationes, nimirum ab ortu Solis, à meridie, à vespere, à nocte media, inuestigandum est breuiter, quænam ex ijs sit naturæ rerum conformior, quæ verò minus conformis?
208. **R**ectius ab ortu initium sumi, ostenditur primò; quia lux naturâ suâ præcedit tenebras, & ortus lucis eiusdem consistentiam ac declinationem: at naturalis dies lucem complectitur & tenebras; inchoandus igitur est ad rei naturam conformiter ab ortu lucis. Cõfirmatur, quia labor naturâ suâ prior est quiete, manè verò ad opera egrediuntur homines, iuxta illud Psal. 103. 22. 23. *Ortus est sol, & c. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam, vsque ad vespertum;* nocte appetente cubitum pergunt, ut vires operando dispersitas restaurent. Vnde Plato 7. de republ. *Ordo, inquit, temporis liberis hominibus ab ortu Solis perpetuus ad alterum Solis ortum est habendus; quod autem generatim ab omnibus fit, à natura proficisci videtur;* & ob hanc causam graues auctores Heliogabali imprudentiam & impudentiam accusant, quòd præpostero temporis ordine die feriretur, noctu se negotijs dederet: quam consuetudinem aliqui adhuc homines seruant, vel in hoc à recta viuendi ratione ad eò alieni, ut ipsum naturæ ordinem præuerrere non vereantur. Deinde in prima mundi conditione, primus Orbis dies ab ortu Solis incepit, cum cælum ab oriente moueri cœptum sit & 24. horarum spatio integram confecerit circulationem, quod docet Basilus, Chrysofostomus, Ambrosius, Augustinus, Hugo & alij;
- Plin.
Simplic.
Aliacens.
Vielm.
Varius mos
in varijs
nationibus.
Clauius.
Patauinus.
Accurs.
Quatuor
naturalis
diei princi-
pia.
Ostenditur
ratio pro or-
tu lucis.
Plato.
Heliogaba-
lus diem
peruertebat
in noctem.
Basil.
Chrysofost.
Ambros.
August.

alij, quos citant & sequuntur Soar. de opere sex dierum lib. 2. cap. 3. num. 12. Cornelius & Pererius in Genes. cap. 1. Sed in principio mundi quid naturæ rerum consonet factum est; ergo, &c. Denique Patrum mos fuit ad Orientem aspiciere orantes, & eò vergebant templorum ostia; qui etiam apud Ethnicos viguit, auctore Volaterrano lib. 29. Porro quid hæc consuetudo indicabat, nisi oriente naturali die, ad verissimum diem lucis fontem conuertendos mortalium animos? vt pulchre adnotauit Theodoretus in Exod. vbi Deus templi portam versus Orientem spectare iubet. Sunt pro hac parte Magister in 2. d. 13. & Quintil. lib. 9. in tit. Orator. ca. 4. & alij.

Pro Arabibus & Astrologis hoc est fundamentum, quòd sol in meridiano constitutus splendidior est, & ad agendum efficacior: videtur autem rei natura postulare, vt inde naturalis diei sit exordium, vbi aëtri, cursu suo diem efficientis, maior est virtus. Confirmatur ex Mars. Ficino lib. de sole & lumine cap. 10. qui ait, solem à Deo creatum in meridie habitabilis horizontis, & hanc esse causam, cur Moses antea vesperum recenscat, quàm manè; quia scilicet priùs sol vesperum, quam diluculum effecerit. Hanc opinionem probabilem sentit D. Bonauent. & illam tribuit Bedæ, in 2. d. 13. artic. 1. quæst. 2. Ægid. 1. p. sui exaem. cap. 16. eam apertè tenetur. Accedit ex Clauio pag. 279. & 282. quòd sol. & astra in omnibus regionibus respectu meridiani eodem semper modo se habent, non autem respectu horizontis.

Pro Iudæorum, Atheniensium, & Itatorum consuetudine primò se offert Moses, qui ad initium Genes. naturalem diem ex partibus colligens repetit sæpius factum fuisse *vespere & mane diem vnum*. Secundò Hebræi Exod. 12. Deuteronomi. 16. & alijs Scripturæ locis iubentur suas festiuitates vespere, in p̄t incipio nimirum naturalis diei, inchoare. Et Leuit. 23. 32. *A vespera*, inquit Dominus, *vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*; quod & Christiani facimus; locum notauit D. Thom. in 4. d. 41. & super Ioann. cap. 13. dicens id fieri, quia Iudæi lunam obseruant, quæ noua ante vesperum non conspicitur. Hanc opinionem tuentur Abulens. in Genes. Molina. d. 7. imò & Hieronymus in cap. 2. Ionæ. Nec contra hoc facit, quod Caietanus q. 10. & 11. aliquantulum audax congerit, dum hanc sententiam absurdam, falsam, contra Scripturam, tanquam ex tripode pronuntiat, quia nullum videtur absurdum, constari vnum tempus à diuersis durationibus, partim sub quiete corporum, partim sub motu lucis; nonne ex luce & tenebris, siue ex nocte & die, quæ non minus inter se repugnant, constat vnum tempus, vnaque naturalis dies?

Hugo.
Soar.
Cornel.
Perer.

Theodot.
Magist.
Quintil.
209.

Ostenditur ratio pro meridiano tempore,
Ficino.

Bonauent.
Bedæ.
Ægidius.
Clauius.

210.
Ostenditur ratio pro vespere.

D. Thom.
Abulensis.
Molin.
Hieronym.
Caietan.

211.
Ostenditur
ratio pro me-
dia nocte.

Plutarch.

A media nocte duci naturalis diei principium, naturæ rerum esse congruentius, alij opinantur. Primo; quia à media nocte incipit Sol ad nos accedere, à quocunque alio puncto non incipit; sed apparere, vt in ortu; aut recedere, vt in meridie; aut occultari, vt in occasu. Hanc reddit causam Plutarchus in probl. cur à media nocte diem Romani veteres inchoarint, vbi & aliam addit. Secundo; naturalis dies solari anno confertur, quia sicut annus est integra Solis sub Zodiaco conuersio, ita dies integra eius circa terram cum primo mobili circulatio: item vt annus quatuor habet partes, ita & dies; anni partes à quatuor vtriusque æquinoctij & vtriusque solstitij punctis; partes diei à quatuor cæli punctis accipiuntur: mitto in pluribus aliis analogiam; sed anni initium ab hyeme sumitur, quæ mediæ nocti comparatur; ergo initium naturalis diei à nocte media: sumi vero anni initium ab hyemæ rectius, quam à Martio, vt apud Astrologos, aut ab Autumno, vt apud præscos Iudæos, ostendit Clavius pag. 243. quia punctum illud solstitij, quod est initium Capricorni, est finis descendens, & principium ascendens semicirculi, atque adeo finis recessus Solis, & principium accessus eiusdem, respectu partis Septentrionalis, quæ dignior Australi est, & quam anni institutores incoluerunt. Eadem redditur causa ab Ouid. l. Fastor.

Clavius.

Ouid.

Christus Do-
minus natu-
ralis diei ini-
tium conse-
crauit.

Soar.

Iustin. Imp.

Bartol.

Vlpian.

— Dic age frigidus, &c.

Deinde Christus Dominus nocte nascens media, gratiæ diem inchoauit, naturalisq; diei exordium liquidissimo natalis sui auspicio feliciter consecrauit, quod doctissime de more suo probat Soar. in 3. p. tom. 2. d. 12. sect. 3. vbi etiam hanc opinionem de diei naturalis initio confirmat. Hoc auspiciu præpetis omine pennæ secutus est Iustinianus Imperator, & sanctionibus suis stabiluit; vide leg. 8. ff. de feriis & dilationibus, quæ diem naturalem à media nocte vsque ad aliam mediam noctem inchoat clauditque, Vt optime legem accipiunt Bartol. Vlpianus, & alij. Hæc opinio mihi probabilior.

PROBLEMA XLIII.

*Sitne astris ad agendum potentius organum, lux,
an motus?*

SVppono id, quod verum est, & communis Philosophorum Schola recipit, Astra agere in corpora sublunaria, luce & motu: num etiam occultis vtantur influentiis, nihil ad præsens institutum. Cum igitur lux & motus duo sint potissima agendi veluti

veluti instrumenta, in controuersiam adducimus, vtrum sit efficacius & potentius ex his duobus? Quod primæ sint motui deferendæ, haberi videtur ex D. Thom. 1.2. q. 109. art. 1. in 2. d. 2. q. 2. art. 3. 2. de cælo art. 4. ad fin. & alibi; & ex Simplicio D. Thom. eodem lib. de cælo, & plerisque D. Thom. sectatoribus, quatenus cum suo præceptore docent, quieto cælo nihil infra ipsum moueri omnino posse. Defendunt hanc partem ex instituto lullii Sirenii lib. 3. de fato cap. 50. & Hieronymus Vielm. in suo Exaëmero lect. 17. & alij.

Præcipuum huius partis fundamentum est; quia tota cæli vis & efficacia ad operandum ab eiusdem motore oritur, ad eum modum, quo terra, aut quoduis aliud instrumentum ex motione agentis principalis efficax fit & actiuosum. Addi possunt hæ rationes: Prima; quia inferiores motus à cæli motu non à luce tanquam à sua causa & mensura dependent. Secunda; quia lux præter lucem & calorem nihil amplius videtur producere; cælum autem multis alijs agit virtutibus, quæ non nisi motus ministerio videntur produci. Tertia; quia Aristoteles 1. Meteor. primas videtur motui concessisse, cum dixit, oportere hunc mundum inferiorem supernis latioribus esse contiguum: quo loco perpendo, non dixisse, oportere vt hic mundus sit contiguus cælo, sed cæli motibus; quod apertius tradidit 8. Physic. vbi ait cælestem motum, esse rerum sublunarium quasi vitam. Quin & in problemat. sect. 7. problem. 4. quærens, cur morbi contagione serpent, & appropinquantes inficiant; sanitas vero ab animali sano deriuari nequeat in alios? ait; *egritudines esse, veluti motiones quasdam; ideo agere; sanitatem vero quietis habere rationem, quæ vero quiescunt, inepta esse ad actionem.* Fauere huic parti videtur locus ille Genes. 1. *Et spiritus Domini ferebatur super aquas*, vbi grauissimi auctores spiritûs nomine validum ventum intelligunt, quo agitata & commota mundanæ molis materia in formas abibat varias. Nec est alienus ab hoc de motu sententia Caietan. ad eundem Genes. locum; cum enim per aquas primum mobile intelligat, per spiritum motorem Angelum, docet cælum, à quo inferiora pendent, in motu fuisse creatum; & post aliqua: Si autem, inquit, legitur *cubans*, vita ipsius cælestis mortis insinuat, ex hoc, quod fouetur à spiritû; est enim primus motus, velut vita omnium corporaliū, & hoc habet à spirituali substantia.

Nihilominus principatum in actionibus Astrorum, luci tribuo, si conferatur cum motu. Ita sentiunt auctores plurimi etiam de numero Thomistarum, inter quos est Soncin. 12. Met. q. 13. & alij nobiliores ad 2. sentent. d. 15. qui localem motum non alia ratione putant necessarium, nisi vt astra ferat ad nos,

Argumenta
pro motu.

Simplic.
Sirenii.
Vielm.

212.

Assignantur
varia ratio-
nes.

Aristot.

Caietan.

213.

Pugnatur
versus pro
luce.

Soncin.

Perer.

ac referat, vt temporum vicissitudo, generationum & corruptionum seriem efficiat. Est in hac sententia Bened. Perer. lib. 2. in Genes. q. 10. & lib. 1. ad ea verba: *Dixit Deus; Fiat lux, &c.* Vbi cum duplex commendat cœli ornamentum, morum scilicet, & lumen, *principalis*, inquit, *lumen; nam motus est propter lumen.* Existimasse idem videntur Ptolom. & Albumazar, qui à Luna & Sole vitam hominibus infundi asseruerunt; eadem ratione Proclus in Timæum Platonis Solem appellauit rerum patrem: apertius tamen Iamblicus, omnia bona à Sole nobis, lucis ministerio, censuit deriuari.

Ptolom.
Album.
Procl.
Iamblic.

214.

Lucis enco-
mia.
Perer.

Ratione hanc partem ita suadeo: Lux influentiarum vehiculum dicitur, idque, nisi quia cum lux sit prima qualitas actiua primi corporis, vt præter Bened. loco proxime citato docent communiter reliqui, lucis interuentu efficiunt astra in his inferioribus, quicquid à cœlo fit. Et confirmatur; quia lux est verum organum, quo Sol & astra immediate attingunt passa; quod motus non habet; neque enim is potentia est, per quam cœlum, veluti per formalem agendi rationem operatur, nec est ipsa formalis effectuum productio, nec aliud simile; sed tantum, vt est probabilius, conditio quædam requisita ad efficiendam temporum rerumq; vicissitudinem; quæ cœlo quieto esse nequaquam potest. Adde lucem, vt minimum productiuam esse per se caloris illius vitalis, quo gignuntur omnia, vegetantur, fouentur, reficiuntur; cuius causa dictum est ab Aristotele 1. de cœlo text. 100. omnia à cœlo vitam accipere, & in ea conseruari.

Aristot.

P R O B L E M A XLIV.

Vtrum zona, torrida, & extrema frigida, habitabiles olim fuerint?

215.

Pars nega-
tiua osten-
ditur.
Bozius.
Probat
prima.

Partem negantem tuetur acerrime Bozius tom. 2. lib. 23. cap. 15. & sermo est ante Christi aduentum. Pro hac parte sic argumentor primo ex Ægypti Regibus, qui Thebis habitabant, in quibus regia sedes *diospolis*, siue *civitas Solis* dicebatur. Distant autem Thebæ ab initio zonæ torridæ gradibus duobus, qui leucas quadraginta non efficiunt. Qui fieri igitur potest, vt non modo hi Reges, harum rerum non parum studiosi, sed etiam eorum Sacerdotes, penes quos rerum omnium notitia confedissem olim prædicabatur, id ignorarint, quod scitu quidem facillimum illis erat. Et tamen huiuscemodi loca inhabitabilia esse, imo & figendis sedibus omnino inepta prodi-

prodidere. Rursus, nonnulli ex his Regibus totum ferme orbem peragrarunt, atque adeo zonæ torridæ loca obierunt, ut Olyris anno circiter centesimo, antequam Iacob Ægyptum appulerit. Nechao etiam, siue Necho, ut vocat Herodotus: qui postquam instructa classe Torridam perlustravit, è mari rubro soluens, Africamq; circumlegens, post biennium peruenit ad Herculis columnas, inde reuersus est in Ægyptum, frumento secum asportato, cuius caritate laborabat Ægyptus. Ex qua nauigatione confirmatur illorum opinio, quæ citato Bozio non displicet, qui tenent, classem Salomonis, quæ soluebat è mari rubro, & nauigabat in Tharsis, triennium consumens, solitam circumradere Africæ littoia, Hispaniam contendere, & Tartessum eius urbem, quam *Tharsis* nominari volunt ab Scriptura, vulgo *Tariffa*, quæ sane, ut ex Regum Lusitanorum annalibus constat, fuit urbs olim auro super omnes abundantissima, opulentissimaq;. Quod Strabo etiam affirmat lib. 3. & cecinit Poëta lib. 1. in Rufin.

Reges Ægypti diligentes orbis indagatores.

Quæ olim fuerit Thariffa.

*Non Tartessiacis illum satiaret arenis
Tempestas pretiosa Tagi, &c.*

Claudian.

Argumentor secundo ex testimoniis, quæ doctè affert idem Bozios ex Ægyptiis, Tyriis, & Hebræis. Iam vero Persæ de spectui habuerunt Ægyptios, quia existimabant posse incolit illas zonæ torridæ plagas. Vnde Cambyses Rex, dum loca illa apparatusissimo exercitu circumnauigare niteretur, nihilq; præter vastissimas solitudines occurreret, tandem plurimis suorum amissis, aliisq; (ita sterilitate religionis compellente) occisis, ut eorum carnibus vescerentur; expertus locorum intemperiem rediit. In qua etiam expeditione Meroëm sororem amisit, cuius de nomine dicta est insula *Meroë*, quæ Nilo circumdata, media est inter Æquinoctialem & Tropicum Cancri. Huius rei meminit Herodotus lib. 2. & 3. Strabo lib. 10. & Lucanus mox citandus. Idem accidit Xerxi, ut refert Herodotus lib. 4. Idem Hannoni Carthaginensi, teste Ulinio lib. 5. cap. 1. & Pomponio Mel. in Africa descriptione. Idem etiam contigit Herodoto historiae parenti, ut vocat Cicero lib. 1. de legib. qui diligentissimus fuit huiusce rei indagator, qui propterea ait Nili fontes nemini vnquam fuisse exploratos, quia tota Africa, qua iter esset agendum, deserta & inculta incet. Idem enenit Alexandro Magno, qui in eam curam maxime incubuit, & qui curaret orbem vniuersum explorare, suoq; imperio adiungere; qui, cum plures esse mundos audiuisset, eos a se omnes vinci non posse, agre admodum ferebat, & tamen nullos sub zona torrida esse mortales reperit, quæ causa fuit, ut Aristoteles eius præceptor diceret, inhabitabiles esse eas mundi plagas.

216.

Probatur secundò.

Persarum Reges in Orbe patefaciendò studiosi.

Herodot.

Strabo.

Lucan.

Plin.

Pompon.

Tull.

Alex. Mag.

Aristotelis sententia circa plures mundos.

Argu-

217.

Probatur
tertio.

Argumentor tertio ex cura quam olim Romani huic parti adhibuerunt, postquam Ægyptum Imperio adiecerunt, è quibus Cæsar de Nili fontibus Ægyptios Sacerdotes percunctatus, hoc responsum accepit, teste Lucano lib. 10. vbi supra dicta fere omnia continentur :

Lucan.

*Quæ tibi noscendi Nilum, Romane, cupido est,
Hæc Phariis, Persisq; fuit, Macedumq; tyrannis.
Nullaq; non atas voluit conferre futuris
Notitiam, sed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander Regum, quem Nilus adorat,
Inuidit Nilo, misitq; per vltima terra
Æthiopum lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit: Nilum videre calentem.
Venit ad occasum, mundiq; extrema Sesostris,
Et Pharios currus Regum cervicibus egit.
Ante tamen vestros omnes Rhodanumq; Padumq;
Quam Nilum de fonte bibit. Vesanus in ortus
Cambyses longe populos peruenit ad aui,
Defectusq; epulis, & pastus eade suorum
Ignoto te, Nile, redit, &c.*

Huius Seso-
stris fit men-
tio in sacris
litteris, quem
nominant
Sesac.

Constat ex hoc oraculo, omnia loca, quæ Nilus alluit, fuisse quondam inhabitata, modo autem habitata sunt omnia, vt patet ex multorum scriptis, quibus præsertim adde ex nostris Ioan. Barr. Ioannem Barrium, Damianum de Goës. Strabo autem, imperantibus Octauius & Claudio, qui diligentissime de Geographia scripsit, etiam tunc adhuc non esse habitata Torridæ loca, testatur lib. 17. quamuis lib. 2. asserat, dimidium zonæ torridæ, quod nos respicit, ex aliqua parte habitari. Et quidem merito habitatur, cum hæc pars, quæ ad Septentrionem declinat, viuendi rationi sit commodior, vt bene notauit Barocius harum rerum haud medioeriter peritus, in lib. 2. Cosmographiæ cap. 2. Sequentes vero Romani, apertius zonas torridas explorarunt & cognouerunt, & nihilominus omnes antiqui Romanorum scriptores consentiunt desertas fuisse regiones. Sic namque Horatius, qui Augusti memoria floruit, lib. 1. Od. 22.

Ioan. Barr.
Dam. Goës
Strabo,

Barocius.

Horat.

*Pone me pigris vbi nulla campis
Arbor æstiuæ recreatur aura,
Quod lateus mundi nebula, malusq;
Iuppiter urget,
Pone sub curru nimum propinqui
Solis, in terra domibus negata, &c.*

218.

Pars affirm.
est vera.

Nihilominus pars affirmatiua certa est; multo enim ante Christi aduentum fuerunt zonæ torridæ habitatæ, siue de maxima zonæ torridæ parte, quæ Erythæo mari, Oceanoque, qui a co-

à columnis Herculeis ad Erythræum vsque Africam circum-
 fluit, clauditur, sermo sit; siue de minori parte, præsertim de A-
 rabia felicitis regionibus, quæ tropico Cancræ continentur, quas
 nemo habitatas fuisse negat: siue etiã sub zona torrida com-
 prehendamus, multas noui Orbis prouincias, & plagas Orien-
 talis Indiæ fere vniuersas, vt verè comprehendere debemus;
 omnes enim hæ, etiã ante Christi ortum, cultæ fuerunt, & ha-
 bitatæ, vt recentiores Cosmographi bene ostendunt; quorum
 rationes sic confirmo: D. Thomas Apostolus præcipuas zonæ
 torridæ partes ab hominibus habitatas inuenit, quas ille pedi-
 bus lustrauit. Enimvero non solum Orientales obiuit, vt Ma-
 rius Lusitaniæ alter Linius optime tradit decad. 3. lib. 7. cap. 11.
 sed etiã Occidentales aliquas, vt Brasiliam, vt accepimus Oforius l. 3.
 ex incorruptissimis annalium nostrorum monumentis; scri- in fi. de reb.
 psit enim P. Emanuel de Nobrega è nostra Societate, qui in Eman. Re-
 Brasilia Prouincialem gessit, multa inuenisse apud illos barba- gis epist. an.
 ros D. Thomæ testimonia, & calenia adhuc eius sanctimonie Dom. 1552.
 vestigia. Quod vero Bozius ait, nimirum omnes has regiones
 post Christi ortum, in eiusq; cultum & reuerentiam habitari
 cœptas fuisse, quamuis pium ac religiosum videatur, nihilo-
 minus à veritate prorsus est alienum. Nam imprimis, quis non
 stûpeat, quod tam breui tantæ ac tam variæ regiones homini-
 bus replantur? Deinde liquido constat ex Sinarum annalibus,
 vt à nostris, qui illos legerunt, accepimus, regionem illam ma-
 ximam, quæ vulgo dicitur *Conchenchina*, & regnum magnum
 Sionis, duo mille annos ante Christi aduentum, à Sinis fuisse
 possessum & habitatum; in cuius rei testimonium Rex adhuc
 Sionis Sinarum Regi vectigal soluit quotannis. Denique hac
 in re aperte concludo contra Bozium, & ab eodem peto: La-
 tissima Æthiopum & Abassinorum imperia fueruntne ante
 Christi ortum patefacta & habitata? Fuerunt plane, ita pas-
 sim attestatur sacræ paginæ veritas; imo regalibus donis orto
 Infanti stipendiaria sese fecerunt. Peto vltèrius; iacentne sub
 zona torrida? Rectè quidem, nec à Mathematicis alienus dubi-
 tabit: ergo grauitèr lapsus est Bozius hac in re; nec fortassis mi-
 nus in sequenti.

Maius dubium est, vtrum extremæ frigida olim fuerint ha-
 bitatæ? Bozius palam negat ante Christi aduentum; in qua 219.
 sententia fuerunt multi, quos citat. Et Plinius lib. 4. cap. 12. *Dubium de*
 scribit hanc mundi partem damnatam à natura, & densa mer- *extremis*
 sam caligine, neque in alio, quam rigoris opere, gelidisq; A- *frigidis.*
 quilonis conceptaculis. Ruriosq; idem cum Strabone irridet Plinius.
 Macroborum gentem, fabulosè inueniens celebratam miracu-
 lis, quæ tamdiu felici æuo sub ipso axe degeret. Herodotus au-
 tem

Macrob.
Solin.
Mela.
Olaus.
Zinus.

Bataui se-
cuti sunt
Lusitanos.

Boter.

tem Septentrionalem fuisse habitata[m] affirmat, quando ait
deserri ab ea usque ad Græciam Virgines ad sacrificium: Ita
existimauit Macrobius, Solinus, Pomp. Mela, & alij ex anti-
quis. Post Christi tamen aduentum asserit Bozius, vtramque
frigida[m] cultam fuisse, & sequitur Olaus magnum Archiepi-
scopum Ipsalensem, Zinum, & alios iuniores. Certum tamen
est, in primis, extremas frigidas, quæ accedunt ad vtrumque
polum viginti quinque gradibus ultra dimidium esse habitabi-
les, quidquid dicant Poëtarum deliria; quia vtraque in parti-
bus anni vel habet Solem, vel Lunam continenter, nec exin-
de aliquid sequitur incommodum, quod viuendi auferat ra-
tionem. Meridionalis vero nondum cognita, vt scribit Abra-
hamus Ortelius in suo Theatro, & passim Cosmographi in
suis tabulis. De Septentrionali tota est controuersia. Bataui,
homines nauigationibus suis hac memoria celebres, secuti
Lusitanos, ad has plagas patefaciendas omnes curas impen-
derunt, sed adhuc quidem non cognouerunt. Nam gelu & gla-
cie impediti retro vela dederunt, & cursus relictos iterarunt,
vt patet ex duobus illis voluminibus suarum nauigationum;
& ex illis quæ scribit Ioannes Boterus. Itaque ad Septentrio-
nalem solum de noua Zemla fit mentio, neque aliud ad hanc
diem pro certo constat.

P R O B L E M A XLV.

*Vtrum tota terra motu trepidationis naturaliter
moueri queat?*

220. **I**N primis omitto Pythagoricos, existimantes terram circuli-
Opinio Py- lariter moueri: quibus aliqui recentiores, Copernicus,
thagorica de Cælius Calcagninus, Stunica, & si qui sunt alij, adhæserunt.
circulari vel Hi enim auctores, maiori rationis vertigine, quam sit ea,
luris motu. quam terræ tribuant, agitantur. Loquor igitur de motu tre-
Copernic. pidationis, non quidem iugi ac perenni, sed aliquando pro-
Calcagnin. pter aliquas causas contingenti, quo terra tremere ac subsilire
Stunica. videatur. Et in hoc sensu non deest aliquis ex recentioribus
Quæstio pro Theologis, qui partem affirmatiuam acriter tueatur, Vasq. 1. 2.
cedit de mo- disp. 81. c. 2. n. 8. Cuius fundamentum duplex esse potest: Pri-
tu trepida- mum; quia terra naturaliter mutare potest centrum grauitatis,
tionis. ergo naturaliter moueri potest. Patet consequentia; quia cen-
Vasq. trum grauitatis terræ debet coincidere cum centro totius mun-
Pars affir- di, alioqui terra non esset in infimo loco; ergo si centrum gra-
matua pro- uitatis terræ mutetur versus superiore[m] partem, necesse erat,
batur primo vt su-

vt superior pars telluris fluat & labatur ad centrum mundi, inferior vero à centro proportionaliter recedat, quousque centrum grauitatis terræ cum centro mundi coincidat, illiq; indiuisibiliter commensuretur, & sic tota terra moueatur. Antecedens probatur; quia centrum grauitatis terræ est illud punctum, quod diuidit terram in partes æqualiter graues; sed si aliquid ponderis ex vna parte terræ accedat, etiam si sit minima quædam stipula, vel illi tantillus impulsus imprimatur, iam illa pars reddetur grauior, quam opposita: ergo necesse erit sumere aliud punctum distinctum à priori, quod terram in partes æqualiter graues partiatur, ac proinde mutato priori centro grauitatis aliud constituere.

Secundum fundamentum est; quia, si lapis magno impulsu ad terram allidatur, ille impulsus tandem euanesceat; vt patet ex eo, quod si paulo post terra subtrahatur, lapis descendet sola grauitate naturali, lentius, quam antea: non corrumpetur autem defectu subiecti, siquidem illud illæsum permanet, neque defectu motoris, siquidem non dependet ab illo in conseruari, alioqui sublato motore ne breuissimo quidem tempore perseuerare posset; cum tamen manifesta experientia aliud ostendat: ergo corrumpetur ab aliquo impulsu contrario; cum à partium enumeratione non appareat aliud principium, à quo corrumpatur. Hic autem impulsus ita contingit: Superior pars terræ facta grauior propter pondus additum, vel adhibitum impulsu; tota ad centrum ruit: deinde pars opposita terræ, quæ à centro recessit, rursus per impetum suæ natiuæ grauitatis redire nititur ad centrum, contra illam grauitatem impulsus, eamq; tandem superat, & corrumpit; & per nouum motum aliud centrum grauitatis terræ cum centro mundi commensuratur. Vnde hic motus merito vocatur motus trepidationis; quia constat ex accessu & recessu terræ ad centrum, per quos terra partim subsidit, partim subiultat similis trepidanti.

Hæc opinio ingeniosa est, sed nequaquam vera. Primo, quia videtur parum consona Scripturæ, quæ nihil frequentius prædicat, quam terræ stabilitatem & immobilitatem, Psalm. 23. 74. 92. 103. Eccles. 1. Iob. 38. 1. Paral. 6. 2. Petri 3. & passim alibi, & hæc de causa Copernicana opinio fuit damnata in Cardinalium Congregatione. Secundo, quia loquitur contra sensum: nemo enim talem motum experitur. Nec satis est dicere, eum motum esse imperceptibilem, quia ad eundem asylum confugerent, qui terræ circulaarem motum attribuunt, præterquam quod tantum poterit pondus superimponi, vel tantus impulsus adhiberi, vt motus imperceptibilis non

227.
Probatur
secundo.

222.
Ostenditur
primo falsitas prædicta
sententia.
Copernicana opinio
damnata.
Ostenditur
secundo eadem
falsitas.

eua-

Impugnatur primum fundamentum primo. euadat, sed satis manifestus appareat. Tertio; quia debilibus nititur fundamentis. Primum sic demolior: Et imprimis supponit, tanquam indubitatum, centrum grauitatis, ad quod graua tendunt, necessario esse vnum cum centro vnuerſi: Quod certe adeo non est indubitatum, vt contrarium defendi non videatur, vt ſequenti quaſtione oſtendam. Primo; quia

Impugnatur ſecundo. ſi terra impulſu vnus formicæ à centro mundi aliquantulum recedit, impulſu vnus hominis longius recedit, impulſu multorum hominum longiſſime, & ſi magis ac magis hominum & Angelorum impulſus multiplicentur, tota à ſuo loco naturali conuelletur; quod Philoſophiæ repugnat. Secundo; quia ſi terra propter aliquem impulſum à centro recedit, neque ſolares, neque lunares eclipses inſallibiliter apparebunt: non ſolares; quia poterit terra ita à Luna Soli ſuppoſita remoueri, vt non incidat in illius vmbra, proindeq; totus Sol conſpicuus appareat. Non lunares; quia poterit terra ita ad Solem accedere; vt ſuam vmbra in Lunam è regione poſitam non extendat; atque adeo tota Luna pleno nitens orbe appareat.

223.

Impugnatur tertio. Tertio; quia ridiculum videtur, quod ſub paleæ formicæ v pondere, immanis hæc telluris machina gemat moueaturque. Et ſic demonſtro: ſi in bilance æqualiter ſuſtentante multos tritici modios addatur ex vna parte vnum tritici granum, illico ad terram ruet altera pars examinis? abſit quidem, nec mouebitur; nec trepidabit.

Impugnatur quarto.

Quarto; quia, eſto ex vna parte aliquid ponderis terræ adiungatur, non propterea terra mutabit centrum grauitatis; quia ſtatim in partem oppoſitam æquale onus confluet, quod priori præponderet, procurante id natura, terraq; ſe ipſam ex omnibus partibus librante & cœquante. Et quamuis mutetur centrum grauitatis, non propterea terra ſtatim mouebitur; quia partes, quæ ſunt in centro, tam pertinaciter illi adhæreſcunt, propter naturalem ſympathiam cum ſuo loco naturali, vt neque moli deſuper incumbenti cedant, neque à ſuo centro recedant, quouſque natura ſuapte vi exteriores partes terræ cœquet & commenſuret: quemadmodum, quando datur periculum vacui, duo corpora tam tenaciter inter ſe cohærent & concreſcunt, vt nullis viribus creatis diuellantur.

224.

Impugnatur alterius.

Accedit, quod in corpore vniformiter graui, & non perfecte ac rigoroſe ſphærico, non poteſt assignari centrum indiuiſibile grauitatis: ergo falſo aſſumitur, mutari centrum grauitatis, & conſequenter falſo concluditur ex mutatione centri motus totius terræ. Probo antecedens; quia in corpore, quod non eſt perfecte ſphæricum, non poteſt assignari centrum indiuiſi-

diuisibile magnitudinis : alioqui iam omnes lineæ à centro ad circumferentiam essent æquales , & proinde esset perfecte sphericum ; ergo neque centrum grauitatis : nam in corpore uniformiter graui , seu cuius omnes partes sunt eiusdem grauitatis , centrum grauitatis & magnitudinis coincidunt : & proinde, si non habet centrum indiuisibile magnitudinis, neque grauitatis habere poterit.

Posterius fundamentum , quod scilicet impulsus ex vna parte terræ impressus debeat euanescere per contrarium impulsus terræ ex altera parte sursum renitentis , impugnatur ; quia impulsus non ab alio contrario interimitur , sed de ipso euanescit ; quod sic ostendo : Primo ; quia omnes impulsus sunt eiusdem speciei in sua naturali entitate , quemadmodum & motus locales , eorumq; termini intrinseci ; ergo vnus non potest agere in alium ; actio enim semper est à contrario ; propria autem contrarietas non reperitur in iis , quæ specificè conueniunt. Secundo ; quia licet impulsus , quo terra ad centrum renititur , & quo priorem dicitur interimere , semper in terra perseverat , vel ab alio corrumpitur : ex hoc secundo sequitur processus in infinitum ; ex illo primo sequitur , elementa in suis locis grauitare : ergo potius talis impulsus fictitijs est , & chimericis. Tertio ; quia , si Angelus impellat sursum partem ignis proximam concauo Lunæ , & deinde cesseret ; ille impulsus sensim extabescet non ab alio contrario : nam cælum non resistit actiue , sed solum negatiue ; ergo se ipso perit. Ultimo ; quia impulsus , quo Angelus mouet primum mobile , nisi continuo resarciatur , perit ; non à contrario , cum non appareat ; ergo. Dicit aliquis : Sensim interimì ab alio impulsu , quo alius Angelus mouet cælum inferius in contrariam partem. Sed contra ; quia esto non moueretur cælum inferius , adhuc impulsus primi mobilis sensim euanesceret , alioqui semel impressus semper duraret , semperq; cælum in orbem ageret ; neque amplius necessaria foret præsentia & actiuitas Angeli , quod per se videtur absurdum. Ex his soluta fati manent argumenta contraria , sed aliter ex sequenti quæstione dissoluentur , & quidem nouo , & fortassis faciliiori modo.

225.

*Impugnatur
secundū fun-
damentum
primo.*

*Impugnatur
secundo.*

*Impugnatur
tertio.*

Obiectio.

Solutio.

* *
*

PROBLEMA XLVI.

Vtrum centrum grauitatis, sit vnum cum centro vniuersi?

226.

*Triplicem cen-
tri acceptio.
Conimbr.
Clauius.
Auctoris
acceptio.*

SVppono cum communi Mathematicorum & Philosopho-
rum placito, centrum vniuersaliter acceptum in tria diui-
di. Nimirum in centrum vniuersi, magnitudinis, & grauita-
tis, vt apud Conimbr. inuenies lib. 2. de cælo cap. 14. qu. 3.
& Clauium in cap. 1. spheræ, & passim alios. Deinde ego gra-
uitatis centrum dupliciter accipio, vel circa quod, vel ad quod.
Primum est, rigorose loquendo, punctum in corpore, *circa*
quod omnes partes sunt æque ponderantes, quod non potest
reperiri nisi in corpore perfecte spherico, & æqualiter graui.
Vnde in huiusmodi globo, duo centra grauitatis & magnitu-
dinis, in vnum idemq; centrum coincidunt, non ita tamen
in globo inæqualem habente grauitatem; vt est spherata par-
tim plumbea, partim lineæ. Late autem loquendo, est pun-
ctum intra corpus positum, circa quod partes oppositæ sunt æ-
que graues, & hoc in omni corpore quanto reperitur. Secun-
dum autem centrum grauitatis, nimirum *ad quod*, est vnum
punctum in mundo, ad quod omnia grauia confluunt. Ne-
que hoc duplex centrum grauitatis circa quod, & ad quod sunt
necessario vnum; cum enim omnes partes terræ æqualiter ap-
petant illud centrum, non datur maior ratio cur vna pars de-
beat magis illuc confluere, quam alia. Vnde fit, vt illa pars
terræ possideat centrum grauitatis ad quod, quæ prima illud
occupauit in principio creationis; tunc deinde reliquæ par-
tes eam secutæ circa ipsam remanserunt; ex quibus omnibus
sic conglobatis, & sic naturaliter æqualiterque tendentibus
ad vnum centrum fuit constitutus terræ globus. His præli-
batis,

227.

*Pars affir-
matua qua
stionis.*

*Conimbr.
Clauius.
I. argumētū*

II. argumen.

Quærimus, vtrum centrum grauitatis, ad quod omnia gra-
uia tendunt, sit necessario vnum cum centro vniuersi? Partem
affirmantem tuetur communis sententia Philosophorum & A-
stronomorum, vt videri potest apud Conimbr. & Clauium
in prædictis locis. Pro quibus sic argumentor: Primo; quia
id, quod est summe graue, naturaliter tendit ad infima; sed
terra est summe grauis; ergo eius grauitatis centrum est cen-
trum vniuersi, atque adeo vnum idemq; sunt, centrum graui-
tatis terræ, ac centrum vniuersi; quia aliter mutaretur rerum
natura, & essentialis illarum proprietas. Secundo; quia, si cen-
trum grauitatis terræ non esset idem cum centro vniuersi, esset
ex ali-

ex aliquo impedimento, nimirum impediret aqua, ne possent in vnum conglutinari; sed aqua nullo modo obstat; non naturaliter; quia aqua naturaliter quaerit locum sublimiorem, expetitq; supra terram collocari; non per vim, quia alioquin non foret perpetua illa vis, cum nihil violentum sit perpetuum: ergo centrum ad quod res graues tendunt, & consequenter ipsius terrae, est centrum vniuersi à Deo designatum, tanquam sedes & locus naturalis globi terrae, & aquae. Hæ autem rationes, & aliæ apud Clauium, præsertim procedunt contra eos, Clauius. qui valde notabiliter remouerunt terræ centrum a centro vniuersi, minus tamen efficacius contra eos, qui non multum illud remouerunt.

Partem vero negantem, esse necessario vnum idemq; centrum grauitatis terræ, & centrum vniuersi, aliqui defendunt recentiores Mathematici non ignobiles. Pro quibus sic arguuntor: Experientia, qua ceruimus omne graue ad infimum tendere suoapte ingenio; non magis docet esse huiusmodi tendentiam ad inuum, & centrum totius vniuersi; quam ad inuum, & centrum ipsius terræ; vbiicumque illud sit à Deo collatum. Qui enim assereret: ideo grauia descendunt, vt ad centrum terræ vsque penetrarent, vt partes ad locum totius, quem locum Deus illis assignauit ab initio creationis; is omnem omnino experientiam descensus grauium aque bene saluaret, ac qui assereret, descendere ad inuum totius vniuersi. Dices: Terra, ex eò quod sit summe grauis, debet omnem infimum locum obtinere, vt est centrum vniuersi. Respondebunt: Partes quidem terræ, vt lapis, vel quodcumque graue, licet sit mixtum, ratione tamen elementi prædominantis tendere ad infimum locum rebus grauibus destinatum; qui erit centrum ipsius terræ; vel hoc existat in medio mundi, vel non existat; & cum terra tunc sit in suo loco naturali, non appeteret centrum vniuersi, atque adeo nequaquam trepidaret.

Et possunt hoc confirmare ex Soarij aliorumq; sententia, de aquis, quas supra cœlos collocarunt; quia illæ aquæ, quamuis sint in eo loco, atque adeo extra situm elementarem, non appetunt descendere; sed naturaliter quiescunt in illo loco, quem Deus illis assignauit. Ita Soar. de Opere sex dierum lib. 2. cap. 4. num. 13. Et sic similiter in illorum opinione, qui nullas stellas fixas admittunt, ac proinde nec cœlos solidos, sed in illis stellas, tanquam pisces in mari permeare dicunt, quorum meminit Soarius & Conimbr. de cœlo lib. 2. cap. 5. quæst. 1. artic. 1. consequenter poterunt respondere percunctanti, cur non desinant in suo illo cœlo, & quomodo susti-

*Declaratur
exemplo.*

neantur, grauenturque? Deum designasse cuiuscumque globo siue cœlesti, siue terrestri vnum centrum, in quo omnes partes quiescerent, & extra illud omnes grauitarent versus sui globi centrum. Et declaratur exemplo; quia, si ex Luna aliquis huc asportaret partem aliquam excisam, illa pars esset violentata, ac adeo niteretur, vt ad centrum sui totius tenderet, scilicet ad globi lunaris centrum, quemadmodum modo dicimus partes terræ grauitate ad centrum ipsius terræ.

230.
Copernic.

Hæ sunt pro vtraque parte rationes; verum, quia nulla nos cogit ad ponendam terram extra centrum mundi, vbi eam collocavit Copernicus, non est recedendum à communi doctissimorum placito, asserentium, idem esse centrum ad quod, grauitatis terræ, ac centrum vniuersi. Et sic nullo modo negandum, totum terræ globum naturaliter quiescere, vbi nunc est, simul cum suis partibus, & multo minus admittendum, partes superiores, licet nimium graues, posse expellere à centro vllam, quæ iam illud occupat, & contra naturam efficere, vt ascendat sursum. Minus enim absurdum est, mutari centrum grauitatis ad quod, quam illam partem contra naturam ascendere, & cum ea totam terræ molem mutari, imo & magnam terræ partem ita ascendere; præsertim, si pondus, quod supponeretur, fuerit nullius momenti respectu huius immanis terræ machinæ; ac proinde concludimus, quiescere terram supra hoc centrum, ab illoque sustentari, sicut videmus aliquem globum in plano sustentari, supraque illud naturaliter quiescere. Ex quibus corrui inane illius fundamentum, qui terram semper trepidare ad quamcumque corporis mutationem localem in telluris superficie assererat; quamuis enim demus, mutari centrum, non sequitur, quod tellus mutetur, nec quod trepidet. Et declaratur magis exemplo. Nam si quis frangat vltimam partem aliquius tabulæ, mutabitur quidem eius centrum, non tamen mouebitur: Ita similiter se res habet in argumento allato, mutatur sane centrum circa quod, non tamen mouetur.

*Declaratur
magis.*

PROBLEMA XLVII.

Vtrum aër parte aliqua sit nauigabilis?

231.

PROPOSITUM problema eius generis est, vt vel ipsi pueri inconsulto magistro audeant sine habitatione illud decidere. Et quidem fieri non posse, vt nauis vlla aut agitata vento, aut impulsâ remis, aut vtroque simul adiuta beneficio aërem non aliter,

aliter, quam aquam scindat, certius esse videtur, quam vt in con-
trouersiam vocari debeat.

Primo igitur ; si vel per naturam effici , vel per artem pos-
set, vt accommodus sit nauigationibus aër ; foret absque du-
bio ea res iam diu deprehensa , vt quo tempore procellosa
hyems mare tempestatibus intercludit, nihilo secius nauigare
homines sine metu possent. Secundo, omne graue non impe-
ditum non modo deorsum fertur , sed natura etiam sua infra
minus graue locum appetit : quæ est causa, cui lib. 2. de cælo
dixerit Aristoteles , non quodlibet corpus altero in aëre pon-
derosius, eidem pondere in aqua antecellere : at quæcumque
materies, ex qua fabricari potest nauis (nisi forte ignea sit, aut
cælestis) est aëre ipso natura sua grauior : ergo ex ea constru-
cta nauis consistere in aëre nequaquam poterit. Tandem ex-
perientia demonstrat, non posse nauim in aëre sustentari, ni-
si aliquo fulcimento retineatur. Quis enim non videt leuissi-
mas ac minutissimas paleas persistere in aëre nec momento pos-
se, moxq; ad terram, nî vehementior flatus agitando detineat,
delabi ?

Problema quamuis nullius venerit in mentem , illud ta-
men pro affirmatiua parte obiter tetigit Albertus de Sax. lib. 3.
physic. quæst. 6. artic. 2. conclusione 3. Cum enim ostendisset
ignem esse aëre subtiliorem, rariorem, ac leuiorem, vt con-
fectarium colligit, aërem, vbi igni contiguus est, nauigabi-
lem esse, vti aqua, vbi est aëri contigua : atque hoc ex scien-
tia de ponderibus posse demonstrari concludit. In illius gra-
tiam hanc partem probō, dicoque : si qua nauis supra conue-
xam aëris superficiem poneretur, sustinendam in ipso aëre,
& impelli remis, nisi aliud obstaret, posse. Vt hoc persuadeam
cogit experientia ; qua videmus, res natura sua grauiores aqua,
aëre tamen plenas, aquæ innatare ; quæ alioqui non reple-
ræ aëre facile demerguntur. Patet hoc in pelui, & quocumque
alio aheneo, aut ferreo vase, quod dum aëre repletur, extat
in summa aqua, nec demergitur, cum sit aqua natura sua
grauius ; quod in ossibus & ligais docet Buccaferr. 4. Meteor.
text. 30. pag. 148. num. 35. Ex hac igitur experientia huius-
modi argumentum conficio : Vas æreum, plenum aëre, a-
liter demergendum, in summa aqua sustentatur, cum ea sit
naturaliter multo grauius : ergo nauis lignea, aut cuius-
cumque alterius materiæ in summa aëris superficie constitu-
ta, & elementari igne repleta, supra aërem sustinebitur,
nec prius in ipso aëre submergetur, quam nauigi grauitas
superet leuitatem ignis, quo plenum est. Quod est in causa,
vt aliquando onusta naues pondere suo in aqua demergantur.

*Pars negati-
ua ostenditur
primo.*

*Ostenditur
secundo.*

*Ostenditur
tertio.*

232.
Alb. de Sax.
*Pars affir-
matiua o-
stenditur.*

Buccaferr.

*Occurritur
obiectioni.*

Nec obstat vehemens ignis natura, quæ ligna possit consumere; quia ille ignis ob suam raritatem non habet efficaciam ad comburendum, vt ingenue fatentur Philosophi, qui cum communi placito in concauo Lunæ ignem collocant.

233.
Soluitur instantia. Quod si quis dicat: ærea vasa, quæ summa extant aqua, propterea non demergi, quia inepta sunt ad diuidendum medium, quod aliquantulum compactum est, & fortiter diuisioni resistit, is facile ex eo refelleretur; quia ingens ferri lamina perfecte plana in aquam coniecta, ea tamen, licet cum aliqua difficultate, diuidit, & in fundum tendit; vt experimento sæpius est comprobatum. Peto denique quæ sit causâ, cur ligna pleraque innatent aquæ, qua tamen, vt boni auctores sentiunt, grauiora sunt? nisi quia poros habent, quibus aër recipitur, & ita leuitate sua lignorum grauitatem superat, vt ea non sinat demergi: quos poros quia non habent ligna quædam compacta, vt ebum & similia, aqua non sustinentur. Imo vidisse me lapides memini scabra exesos rubigine, aquæ, palearum instar, innatare, propter multam aëris copiam intra eorum poros receptam.

Sed ista sufficiant.

* *
*

LIBER QVINTVS,
DE FLORIBVS VARIIS.
PROLVSI O.

SACRIS postibus affigo de hostibus
trophæa, vel apud Olysiponenses,
vel Conimbricenses Academicos
olim erecta. Semel atque iterum
Rhetorica theses fixit, seu potius
extulit belli tesseræ: victus nun-
quam cessit, semper triumphavit: certe non sine
nominis splendore, mirus enim est Rhetorici pul-
ueris splendor. Inter rubentes galearum cristas
passim vernat rosarum gratia, inter hastas hostili
sanguine rotantes emicant lilia, grata surgit flo-
rum varietas. Credas Bellonam abire in Floram.
Nouus hic Mars inter armorum rigorem, & flo-
rum virorem sancit amicam fœdus,

Infolitisq; docet galeam mitescere fertis,
Ferratus florescit apex, horrorq; recessit
Martius, & cristæ placato fulgure vernant.

Claud. lib. 1
de raptu
Prof.

Itaque horror armorum nullus, qui deterreat; qui
verò alliciat, plurimus. Ego autem felix, si omnia,
quibus ille usus est armis, possim tibi induere.
Pauca ista (heu dolor!) & aliquando trunca post
multum sudoris in incudem redigo. Nocuit sacra
hominum cupiditas, priuatam lucem amans, publi-
cam exosa. Verum Troianos istos Græco habitu in-
dutos boni Vlysses incurstant, quia

— clypeos mentitaq; tela
Agnoscent, atq; ora sono discordia signât.

Virg. 2. Æ-
neid.

P R O B L E M A I.

Quid illustrius, Patrem appellat, an Dominum?

1.

Patris nomē
dignitatis
argumentū.

R I N C I P E S viros appellari quondam *patres*, nemo dubitat, qui vel prima humanitatis tyrocinia posuerit. Quod ex Virgilio imprimis palam est. Apud quem in 2. *Æneid.* de *Ænea* locutum,

Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.

Virgil.

& in 8.

At pater in ripa, gelidiq; sub aetheris axe.

Ibidem paulo inferius:

Tum pater Æneas puppi sic fatur ab alta.

In 7. de Rege Latino:

*Quam pater inuentam primas cum conderet arcus
Ipse ferebatur Phœbo sacrasse Latinus.*

Et statim,

Hic & tum pater ipse ferens responsa Latinus.

Rurfus in 12.

*Et nos tela, pater, ferrumq; haud debile dextrâ
Spargimus.*

Tandem de Euandro in 8.

Tum pater Euandrus dextram complexus euntis.

Patris nomē
diuinitatis
argumentū.

Ex quibus testimoniis planum est, *Patri* nomen magnum fuisse dignitatis argumentum; aliquando etiam diuinitatis, vt ex eodem Poëta facile probo.

Æneid. 10. de Ioue sic habet:

O pater, o hominumq; Diuumq; aeterna potestas.

Virg.

In 3. de Apolline sic:

Da, pater, augurium, atque animis illabere nostris.

In 2. Georg. de Baccho,

Huc pater o Lenæ veni,

In 8. de Vulcano,

Tum pater aeterno fatur deuinctus amore.

Et quidem dignitatem, & diuinitatem huius nominis ostendit Ouidius, cum illud primariis viris cum Diis commune esse dixit. Sic enim habet 2. de Tristib. de Augusto,

Ouid.

Tu quoque cum Patria Rectar dicare, paterq;:

Vtere more Dei nomen habentis idem.

Neque solum profanis, sed etiam in sacris literis hoc nomen *patri* tribuitur viris dignitate præcellentibus. Sic ab auato dicitur Luc. 16. honoris causa nuncupatur, *Pater Abraham, mstro*

Laz.

Lazarum, &c. Imo potius in Deo, vt egregie inquit Cyrillus, *Maius est Patrem esse, quam Dominum, cum sit plus in Deo filium generare, quam mundum creare.* Sed vt ad humanas literas recurramus, sicuti Pater significat primarios viros, ita Mater primarias feminas; rursus, sicuti pater Deos, ita mater Deas. Vtriusque rei testimonia sunt in promptu. Pro feminis primariis vsurpantur matres apud Virgilium 8. Æneid.

Matris nomē palmarium.

— *Castæ ducebant sacra per urbem
Pilentis matres in mollibus.*

Virgil.

Item apud Ouid. 1. Fastorum,

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant.

Ouid.

Deam Cybelem significat nomen matris 7. Æneid.

Idsumq; Iouem, Phrygiamq; ex ordine matrem.

Virgil.

Idem nomen in 3. Venerem significat.

Sacra Dioneæ matri, Diuisq; ferebam.

Tandem Nereidum Regina, 4. Georg. eodem nomine effertur.

*Mater Cyrene, mater quæ gurgitis huius
Ima tenes, &c.*

Iam vero apud Persas tantū semper parentes fuerunt, vt quoties Rex Persidem obibat, singulis parentibus binos aureos dono daret; refert Herod. lib. 1. Herod. lib. 15. Lacedæmonij autem, auctore Aristotele 2. Polit. 7. parentes ab omni onere Reipubl. solutos & immunes volebant, vnde neque ad excubias, neque ad alia laboriosa munia cogebantur. Imo Lycurgi legibus calibes à ludorum spectaculis prohibebantur. Vnde cum Imperator Dereclida in theatrum descenderet, iuniorum nemo ei aduenienti sedē cellit, cum pro se quisque diceret: *Ne tu quidem, qui mihi cæsurus sis, genuisti.* Ita Plutarch in apoph. Lyeurgi. At vero Romani nunquam magistratus nisi parentibus deferebant, vnde Senatores, Patres dicebant, ceterosq; optimates Patricios, vt Liuius & Florus narrant. Quare sæpenumero aliecutus honoris candidati, cum in comitia descendendum erat, fictis adoptionibus liberos mentiebantur, tradit Tacitus lib. 15. qui etiam lib. 2. annal. *Plerique, inquit, nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat.* Vide Lipsum pag. 63. vbi ait, lege Papinia in magistratu, & forte prouinciarum præferri improlibus eos, quibus proles erat. Deniq; tantus fuit habitus honor parentibus, vt eis potestas concederetur animaduertendi etiam capitaliter in filios, vt Bud. tradit in Pand. p. 2. fol. 73. & Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 8. quem consule, & Tiraquellum ibidem. Hæc pro Patrum, alias pro dominorum dignitate.

Patris nomē apud Persas.

Herod.

Apud Lacedæmones.

Aristot.

Plutarch.

Apud Rom.

Liuius.

Florus.

Tacit.

Lips.

Bud.

Alex. ab Al.

Tiraquell.

PROBLEMA II.

Qui ad bellum aptiores, barbati & comati, an imberbes & obrasi?

3. **N**escio sane, quo errore, vel furore percitus in comatos, alioquin honestos mortales, & decenti barbarum cultu venerabiles crudeliter adeo excandescis, & bilem vomis, dum omnem illis prorsus fortitudinis gloriam per summum adimis dedecus & iniuriam; illamq; effœminatis imberbium gregibus, quasi hæreditariam iactabundus palam addicis.

Comati bello apti.

Alexander iussit radi barbam militibus.

Plutarch.

Chrysf.

Athen.

Alex. ab Al.

Tiraquell.

Age igitur, & imberbes tuas, seu imbelles turmas instrue, infirmas dispone acies, detonsas adhortare cohortes. In fronte vero tanti exercitus Alexandrum Macedonem minime opponas mihi suis militibus obradi barbam imperantem, quando ille luxu Persico fractus atque eneruatus, Macedonicam asperitatem prorsus exuit, & fragilem mollemq; induit naturam, cum scilicet suorum militum robore diffideret, barbam radi iussit, ne hostibus prædæ ansam præberent. Testatur Plutarchus in Apophthegmatis ipsius Alexand. Chrysf. lib. 4. ex eo Athenæus lib. 13. cap. 6. Alexander ab Alexandro genialium dierum lib. 5. c. 28. post medium. Tiraquellus ibidem.

Deinde, ne obicias Arabes, Abantes, Mysios, Curetas, nec Ætolos tonsos pariter & obrasos; capillos enim anteriores imbecillitatis potius, quam fortitudinis ergo rasitabant, ne scilicet ab hostibus per crines raperentur; quasi iam formidolosam illorum comam fortitudinis indicem perhorrescerent. Ita scribit Alexander ab Alexandro loco proxime citato. Nec patientissimus Iob pro te pugnat, dum caput tondit: *Et tonso capite*, &c. cap. 1. 20. Hoc namque fecit non fortitudinis, sed religionis diuinæ causa; ut gratissimum videlicet Deo offerret sacrificium: solebant enim veteres in sacrificiis summa pecudum capita abraderi. Testatur Mantuanus 12. Æneid.

Barba in sacrificio oblata.

Virgil.

*Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterusq; altaria libant.*

Sueton.

Imo Gentiles cæsaries suas offerre solebant venerationis ergo; Suetonius in Nerone. Nero inter Buthyfiæ apparatus barbam primam posuit, conditam in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam, Capitolio consecrauit. Martialis de alio quodam:

Consi-

*Consilium forma, speculum, dulcesq; capillos
Pergameo posuit dona sacrata Deo.*

Martial.

Potissimum vero cum quis pubertatis annos incipiens pubesceret, & primo barbam tonderet, illam primam barbam abscissam Diis consecrabat. Ita Theseus apud Plutarchum; Achilles apud Homerum: tradit Cælius lib. 4. cap. 22. ubi etiam Homet. dicit, fluminibus & Apollini solitas esse dicari barbas, id est, Cæli aquæ & Soli; eo argumento, quod ex humecta feruidaq; natura constant animantium incrementa. Martialis de illo Domitiani liberti, qui Æsculapio in aurea pyxi de reconditis crines obtulit.

4-

Accipe laudatos, iuuenis Phæbæie, crines,

Martial.

Quos tibi Cæsareus donat habere puer.

Eius etiam consuetudinis meminit Iuuenalis Satyra 3.

Ille meriti barbam, crinem hic deponit amati.

Iuuenal.

Plena domus libis venalibus, &c.

Hoc fuit in causa, quod præscripto etiam tempore Nazareus raderetur ex vi legis Num. 6. scilicet propter periculum immolandi dæmoniis capillos euulsos. Sancitum erat lege, ut ipsa cæsaries, & capilli, qui creuerant toto illo Nazareatûs tempore, Domino consecrarentur, igneque diuinorum sacrificiorum comburerentur. Denique ne opponas fortissimas mulieres virili plane robore præditas, quæ crines suos totonderunt. Laudas Carthagenenses matronas, quæ, teste Floro lib. 2. cap. 15. crines suos in tormentorum vincula aduersus Romanos obtulerunt. Laudas item Romanas, quando Galli primum in Urbem impetum fecerunt, quia, ut refert Plutarchus & Capitolinus, rasiarunt comas, ut ex iis viri militares machinas confiant.

*Mulieres
quæ crines
rasiarunt.
Florus.*

*Plutarch.
Capitolin.*

Hinc natum, quod Romani Venere caluam coluerint. Laudas Aquilenses tantam erga suos ciues fidem seruantes, ut deficientibus neruis capillos refecerint, quibus funes necerentur in arcus flectendos, & sagittas emittendas. Laudas denique præ omnibus Lusitanas apud Diensem obsidionem, quæ masculo robore præstantes, auctore Barrio, suppetias militibus crinibus suis attulerunt, vel eis cæsorum vulnera alligantes, vel bellicos funes in barbarorum perniciem conscientes. Magna sunt hæc omnia, & quidem miracula fortitudinis, verum si attendas in meam sententiam; nam omnia testantur capillorum fortitudinem maximam. Omnis igitur alius, quæ pro hac parte conici possunt argumentorum telis; iam meas instruo turmas; in fronte totius exercitûs Samsonem colloco crinali tantum virtute obarmatum, efferatos leones dilacerantem, vincula iniecta distrumpentem, hostiles copias profligantem, columnas altissimas consternentem, & alia gloriosa faci-

*Venus unde
calua.*

Barrius.

*Capilli for-
titudinis at
argumentum.
Samsonis
coma.*

Judic. 16.

nora

nora portentosis viribus, & inuicto semper animo perpetrantem. Quo tamen clypeo protectus, quo gladio accinctus, quo telo fulminans, quo aeneo thorace impenetrabilis? Vno dumtaxat capitis crine armatus. O miram capillorum fortitudinem! Iam igitur hastam abijce, & cespitem porrige, & te victum fieri incipias, &c.

5.
Capilli fortitudinis indices.

Ambros.

Cælius.

Tiraq.

Plin.

Plutarch.

Cæli.

Ouid.

Virg.

Silius, 1

Ouid.

Virg. in

Buc.

Hieron.

Radere comam signum mollitudinis.

Sueton.

Julius Cæs.

Et Otho

imperatores

abrasi.

Senenf.

Quòd si ad diuinam virtutem confugas, iam cœlestes superpetias quæris, iam ad diuinum confugis asylum; si tempus superpeteret, mille duces nominarem, qui absque miraculo decenti comarum ornatu erant hostibus formidolosi. Innumeris profectò fortissimorum virorum monumentis te obruerem, & exemplis superarem. Ex factis Diuorum Scriptorum fontibus unum haurio. D. Ambrosius lib. 1. Hexæmetron appellat *comam in senibus venerandam, in sacerdotibus sacram, in bellatoribus terribilem, in adolescentibus decoram, in mulieribus copiam, in pueris dulcem*. Lyeurgus apud Cælium lib. 8. lect. antiq. cap. 26. affluet faciebat iuuenes, vt comam nutrent, vt terribiliores essent. Spartanorum Rex Leonides fortitudinis causa comam gestabat; apud Tiraquellum in Genialibus diebus supra citatus fortissimus dux Aristomenes, qui trecentos solus occidit Lacedæmonios, post mortem repertus est habere cor pilosum, & hitutum, Plin. lib. 11. cap. 37. Idem affirmat Plutarchus in Parallelis de Leonide Rege fortissimo. De Hermogene idem tradit Cælius lib. 11. cap. 40. Ergo, teste Polyphemo apud Ouid. lib. 13.

Barba viros hirta&q; decent in corpore seta.

& vt cecinit Virgilianus Pastor,

— *Hirtumq; supercilium, proluxa&q; barba.*

Iam verò Hector proluxam barbam, & capillitium habuit. Mantuanus 2. Æneid. Scipio Africanus non aspernatus est hunc morem. Silius Italicus lib. 8. Punicorum:

Marsa frons, facile&q; coma, nec ponè, retro&q;

Cæsaries breuior.

Vnde contrario validissimum contorqueo telum. Radere comam, est signum mollitudinis. Testatur D. Hieronymus lib. 13. super Ezech. cap. 44. & lib. 4. super Isai. cap. 15. & lib. 3. cap. 3. Consentit Epiphanius lib. 3. Panarij, vbi adducit Apostolicam constitutionem contra eos, qui pilos barbæ secant. Vnde Iulius Cæsar, & Otho Imperator apud Sueton. male audierunt, quorum ille eam morositate, ac diligentia dicitur rasisse barbam, vt pilos etiam penitus velleret. Hic verò delicatius quotidie sibi faciem rasabat, ac panno madido leniebat, idque fecit a tempore pubertatis, ne barbatus vnquam esset. De quibus Sixtus Senensis lib. 3. Biblioth. annot. 244. Hos acriter mordet

Tertull lib. de cultu foem. cap. 8. *Barbam acrius cadere; interu- uellere, circumdare capillum, disponere, & colorare canitiem, pri- mam quamque subducere totius corporis lanuginem, pigmento quoque muliebri distinguere, omnia ista, ut otiosa, ut hostilia pu- dicitis recusantur.* Hæc illæ. Qui igitur capillos, prolixamque barbam gestabant, fortitudinis suæ argumentum præbebant, quod exemplis demonstro. Talis ille Lucianus Princeps. *Et præterquam quod sumpte natura multa maiestas inerat, adorna- bat promissa cæsaries, habitusq; corporis non cultus munditijs, sed virilis verè, ac militaris.* Ita Liuius decad. 3. lib. 8. post duas li- bri partes. Talis ille Lusitanus Indiæ prorex Ioannes Castrius, inuicti fortitudinis vir, qui cum prolixam, venerabilemque haberet barbam, crinem dumtaxat auulsit, eumque oppigne- ravit pro ingenti pecunia soluenda, quam à Goanis ciuibus mutuatus fuit pro sustinenda Diensi obsidione, & cum aduer- sus hostes Lusitani nominis apparatusissimam classem vellet ex- aedificare, & aliunde regales redditus non sufficerent. Inde Æ- lianus lib. 8. de varia historia, refert Alexandrum Magnum ab- que cura capillos promissos, & deiectos gestare. Catonem lau- dat Lucanus:

*Ille nec horrificam sancto demouit ab ore
Cæsariem.*

Lucan.

Concinit de eodem Lyricus lib. 2. Od. 15.

Horat.

— & inuasi Catonis, &c.

Similem laudem præstitit Curio:

Hunc, & incomptis Curium capillis.

Magnus ille Albuquerqueus, redeo ad Lusitanos, nostri nomi- nis ingens gloria, & aimentum, totius Orientalis terror, ac dominator, belli fulmen insuperabile. Albuquerqueus, inquam, vt narrat Ioannes Barrius decad. 3. adeò metuendus, formido- losus, & venerabilis hostibus erat decenti barbarum, & capillo- rum cultu, vt illis aliquando pro armis quodammodo vteretur. Illos tamen minimè laudo, qui in enutriendis capillis nimio diligentiores sunt, & in hoc dies consumunt. Iam verò illos, qui arguti pectinis beneficio crines comunt, & in annulos tor- quent, seu, vt loquitur Apul. lib. 1. & 2. de Afino, qui non eru- bescunt gestare crines & antependulos, & retropenduios, mol- liter demissos, ac defluentes: nunc eosdem ostentant crispatos, & tenerè vndantes, nunc per colla dispositos, sensimque sinua- to patagio residentes, & paulisper ad finem conglobatos; aliàs verò, quod turpius est, odoribus affluentes, cinnama fragran- tes, balsamaque rorantes. Hos igitur, veluti Reipublicæ pestes damnamus, ac totius imbecillitatis, mollicieque officinas magnopere detestamur. In hos Clemens Alexan- drinus,

Albuquet.

Barrius
scriptor Lu-
sitantis.

In capillis
nutriendis
nimis dili-
gentes dam-
nantur.
Apul.

drinus,

Clem. Alex

drinus lib. 3. cap. 3. quo teste, *hi vitis non secus, ac femina comas alligantes, lasciuente iniquitate, in alium degenerant sexum. Atque leones, inquit ille, quidem de hirtis suis pilis se iactant, sed in pugna eis armantur. Apri quoque ipsi gloriantur de suis cristis, sed eos pilis inhorrescentes pertimescunt venatores.*

Mediocritas
in capillis
nutriendis
laudabilis.

Quasi vero hominibus nimius capillorum cultus potius sit ignauia, quam fortitudinis signum. Nutrire nihilominus comam absque luxu, virile quidem est. Galli enim, eodem Clemente auctore, & Scythae comam nutriunt, sed non se immodice colunt, & terribile præ se fert densum barbari capillum. Placet mediocritas hac in re. Vnde est illud Martialis lib. 2. ad Pannicum:

Martial.

*Pectere te nolim, sed nec turbare capillos:
Splendida sit nolo, sordida nolo cutis.
Nec tibi mitrarum, nec sit tibi barba reorum:
Nolo virum nimum, Pannice, nolo parum.*

PROBLEMA III.

*Quod magis Principem deceat, venationis exercitium,
an lectionis studium?*

7.
Sallustius
carpitur.
Venationis
cura Reges
debet.
Homer.

PERPERAM à Sallustio factum, ac temere dictum, proœmio de coniuratione Catilinæ, cum venandi studium inter ferulicia officia recensuit: nobilium enim, heroum, Principum, Regumq; proprium est venationis studium: Idq; frequentissimum erat apud antiquos, vt principes viros, canes vbique comitarentur. Hinc adeo Homerus in cœtionem Achiuorum Telemachum centum duobus canibus circumseptum induxit. Quo respexisse videtur Virgilius Æneid. 8. cum Euandium Regem clarissimum sequente canum comitatu incedentem canit,

Virgil.
Sexu.

—— *Gressumq; canes comitantur herilem:*

Quem locum interpretatus Seruius Sallustianum illud in Romana historia affert: vbi Sypliax Inter duos canes stans Scipionem appellauit. Idem vero Virgilius Æneid. 9. Numanum cognomento Romulum hæc gloriabundum de Italis iactantem finxit:

Virgil.

Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant:
quasi regiam Itatorum educationem, liberalemq; morum disciplinam, & institutionem commendaret. Eodemq; laudis genere Helymum & Panopem Regis Accetæ comites affectit Æneid. 5.

Tum

Tum duo Trinacrij iuuenes, Helymus, Panopesq̃.

Affueri syluis, comites senioris Acesta.

Quin etiam de Lauso Principe adolescente, Mezentij munificentissimi ac superbissimi Regis filio, idem ornamentis laudisq̃; genus prædicauit, lib. 5.

Lausus equum domitor, debellatorq̃; ferarum.

De Amyco verò, lib. 9.

— *Inde ferarum*

Vastorem Amycum, quo non felicior alter

Vngere tela manu, ferrumq̃; armare veneno.

Ipsiq̃; Æneæ turbulentissimæ tempestatis periculum euadenti, nihil antiquius priusq̃; fuisse dixit Poëta, quam venationem; cum rupem ascendens ceruos despexerit.

Constitit hic, arcumq̃; manu, celeresq̃; sagittas,

&c.

Adde, si lubet, Iulij filij cum parente Æneæ, ducente vtrumque Regina Didone, venatum. Neque vero id sine more, sine exemplo, sine auctoritate ab Æneæ factum. Cum id multo ante clarissimi quique Regum & Imperatorum, posteris quoque documento futurij præstitissent. Non solum enim Achilles, vt

Statius Achil. 2. tradit, venationem exercuit, sed Deorum etiam inuentum fuisse; Xenophon iudicauit, quod Apollini ac Dianæ tribuit. Venatui deinde studuere heroës, Chiron, Cephælus, Æsculapius, Nestor, Theseus, Hippolytus, Palamedes, Vlysses, Mæstheus, Diomedes, Castor, Pollux, & plerique alij; omnium vero maxime Alexander, cui bellicæ virtutes, resq̃; præclare bello & gloriose gestæ Magni cognomen pepererunt. Is ergo, omnis ætatis ac memoriæ clarissimus Imperator, post

prandium sæpe diei reliquum venatu consumebat, vt Plutarchus memoriæ prodidit; inter alias tamen illius venationes

ea est magnopere celebris, quam describit eleganter Curtius lib. 8. pag. 2. Caterum Tiraquellus de nobilitate, cap. 37. num. 138. & sequentib. de viris insignibus venationi deditis

mentionem facit, atque adeo venationis scriptores recenset, multaq̃; congerit in venatoriæ artis laudem. At vero de suo Cyro pulchre Xenophon lib. 1. de venat. cap. 2. *In adolescentiæ*

flore venandi maximo desiderio tenebatur, & in pugnando aduersus belluas pericula nulla fugiebat, &c. Qui postea Cyrus venationis ludum aperuit, in quo regni primates, veluti quadam belli prælusione ad pugnas exercebat. Quin etiam Thebanus Pelopidas, vir & animi & corporis robore præcellens, primam militiæ suæ institutionem à venationis meditatione accepit. Sic Plutarchus in eius vita. Philopæmones item A-

chzororum dux, quod ab armis otij nactus erat, venationi totum impen-

*Principes
venationi
dediti.*

8.

Statius.

Plutarch.

Curt.

Xenoph.

Plutarch.

impen-

impendebat, vt qui opinaretur eam rei militaris comitem ac simulacrum esse, vt idem auctor est. Pompeius Magnus cum Numidiam victor peragraret, venationibus leonum, & elephantorum aliquot dies consumpsit.

9. Vnde à veteribus, quasi belli simulacrum venatio habita fuit, vt testatur idem Xenophon cap. 2. In eaque Principes veluti in quadam schola filios suos educabant, vt postea robustiores, & validiores euaderent. Quam consuetudinem optimè seruauit Mithridates Rex Ponti. Iam verò de nostro Viriato narrat Plinius de vit. illust. & Florus lib. 2. cap. 17. Ex venatu in Lusitanorum venisse Imperatorem, vnaque Hispaniæ totius defensorum, alterumque Romulum. Qui mos in Hispaniæ Reges fluxit continenter, præsertim in Lusitanos, quos ferè omnes venationi deditos comperimus. Illud de Dionysio Rege admirandum, & venerandum, qui inter venandum à fera immani impetitus, & ab equo ad terram vsque exturbatus, arrepto tamen pugione, Ludouici Præsulis sanctissimi imploratâ ope, feram transfixit. Narrat Petrus Ribaden. ex alijs, quos citat in vita eiusdem D. Ludouici. Inter omnes Rex Sebastianus, qui corpus venatu continenter exercebat, & cum & animi & corporis viribus polleret ingentibus, aptos syluestres, & homidos, vel macherâ trucidauit, vel iaculo sapius interemit, vt à testibus oculatis accepimus. Reges verò Galliæ venatu hand minus dediti. Pro quibus vnus fuit Carolus VI. qui in venatu optimum regni auspiciam, & cæleste suæ gentis stemina inuenit. Quippe cui ceruus canum latratibus excitatus fuit obuius, & ad retia impulsus tandem captus. Cæterum è collo suspensum æneum torquem gestabat, in quo Lat. nis literis inscriptum erat; *Ego me Cesar donauit.* Ex quo tempore Carolus pro insigni habuit ceruum alatum auream coronam collo gestantem. Hinc regijs Gallorum insignibus, quæ sunt tria lilia, duo cerui additi sunt. Gaguinus in vita eiusdem Caroli.

Plin.
Flor.

Ribaden.
Rex Sebastianus venationi deditus.

Carolus VI. Rex Gallia.

Gaguin.
10.

Quod autem venationis cura principem non deceat, multa probant testimonia rationibus stabilita suis. Nam venatio reddit Principes viros crudeles, & ab ipsis feris eis ferinam ingenat naturam, & humanam procul expellit, vt dicebat nutrix illa apud Senecam in Hip.

Truculentus, & syluester, & vitæ inscius

Tristem suauitatem Venere deserta colis.

Principes decet clementia.

Principes decet regnorum cura maxima.

Principes verò nihil magis, quam clementia decet, vt alibi fuffius docui. Deinde, venatio Reges à regnorum suorum studio protulsi seuocat, & alienat; vt aliquando visum est in Lusitania: Nam Rex Alfonso huius nominis IV. ita se venationi manci-

mancipavit, ut regnum pessumdaret, ni Consiliariorum admonitio eum ab hoc studio auerteret. Enim vero Regem ad eum, & palam illum monent, ne graue regnandi negotium in leue venandi otium conuertat, aliter quæsituros Regem, qui vigili curâ ad regni clauum sedeat. Omitto Morauorum Regem Efuacatapum, & Domitianum Romanorum Imperatorem, quorum hic muscâs etiam sedulo venabatur, & ambo regnorum obliuioni in vltimam pernitiem ea detulerunt. Nescio quâ dulcedine animos alliceat venandi studium, ut eis aliarum rerum obliuionem inducat, imò diu noctuque hæc sola cura, ac sollicitudo illos teneat, ut bellè Claudianus cecinit lib. 3. in præfat.

Venator defessa toro cum membra reponit,

Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit.

Principem autem quam deceat vigil regnandi cura, palam est omnibus; oculatum enim eum finxit antiquitas. *Illius vigilantia*, inquit Seneca, *omnium somnos defendit; omnium otium illius labor; omnium delicias illius industria; omnium vacationem illius occupatio.* Præterea Reges debent suos præire exemplo; *in Scripturis vero sanctis*, inquit D. Hieronymus; *non minimum sanctum aliquem venatorem.* Vnde Lamech, Nemrod, Imael, & Esau, quos sacra oracula appellant *venatores robustos*, scelerati homines reputantur. Eandem notam Thebani meruerunt, qui venationem continenter exercebant. Vnde nata apud Græcos patremia; *Solum mali venantur.* Quod verò populi, & Dynastie etiam ad Regis exemplum conformentur, alibi ostendi, & modo obuia fit Ciceronis epistola; *Quales in Repub.* Cic. *Principes sunt, tales reliqui solent esse ciues.* Occurrit Plinius in Plin. Paneg. *Non iam imperio nobis opus, quam exemplo.* Offendo Quintil. Quintil. declam. 6. *Hæc conditio Principum, ut quidquid faci-* Seneca. *ant, præcipere videantur.* Non fugit Seneca in Thyeste act. 2. *Rex velit honesta, nemo non eadem volet.* Premo calamum, litem soluo. Honestata venatio, & decens est Principem; fiat tamen siue in publicum, siue in peculiare commodum, quod ad honestatem conducat, conueniensque sit rationali naturæ. Arbitretur est D. Thom. 1. p. quæst. 96. art. 1. & 2. q. 64. ar. 1. Accedit Benedictus Pereira cap. 25. in Gen. n. 60. Scias igitur studium, & venandi exercitium malum non esse, neque ob id aliquam contraxisse culpam Esau: cum illius venationibus valde delectatus fuerit sancti Ilimus Pater Isaacus; & ob hanc vnam causam eum præcipue dilexerit. Habes tuos Reges liberatos, quibus haud minus conuenit lectionis studium, quam venationis exercitium. sed de primo illo munere satis dictum est problem. II.

Claudian.

2.
Vigilantia
deceat Prin-
cipes.
Seneca.
Peter.
Hieron.

Cic.
Quintil.
Seneca.

D. Thom.

PROBLEMA IV.

An errent, qui solum ebrios in conuiujs coronari solitos aiunt?

12.

AD alios veterum mores hic etiam admissus erat, ut in festis, & maxime solennibus comotationibus contiuè coronarentur. Cuius rei autores habemus, non Seruium modo, sed Ouid. etiam Fast. 5.

Ouid.

*Tempora sutlibus pinguntur tecta coronis,
Et latet iniecta splendida mensa rosa.*

Attestaturq; idem Latinus Poëta Æn. 8.

Virgil.

Cingite fronde comas, & pacula porcite dextris.

Athen.

Huius vero rei causam ex Aristotele & Aristone peripateticis hominibus acceptam singularis eruditionis vir Athenæus inculcauit. Nam cum veteres liberalius in suis symposijs uino se inuitarent, ac profusus biberent, ut capitis doloribus, qui ex uino largius hausto fiunt, occurrerent, fasciis caput, aliisque ligamentis circumligabant. Postea tamen progredientibus ætatis, hominum, ut assolet, ad explenda ornandaq; antiquitatis inuenta, ingeniosum semper genus, necessitati & utilitati huic, ornamentum etiam & elegantiam inesse uoluit, inuentumq; addidit decorem. Corolla igitur in symposiorum licentia introducta sunt, quæ & usum priorem facile prestarent, & spectantium oculis nitidam etiam cultus elegantiam decenter asserrent. Hæc Athenæus. Cæterum, ut id quoque addamus, coronas ad valetudinem hominis compositas fuisse, Plinius est author lib. 21. c. 3;

Corona decore afferit & ornamentum.

quibus aliquam inesse scribit valetudinis portionem, in potu atque hilaritate præcipue, odorum vi subrepte fallaciter. Idemq; lib. 24. c. 10. ubi de simlacc: Coronam, inquit, ex eo, simlacc nimirum, factam, impari foliorum numero, auri capitis dolori mederi.

Plin.

Capitis dolori medetur, ut veteres ducebant.

13.

Corona in conuiujs honor maximus.

Ego vero huic rei enucleandæ & inculcandæ paulo fufius studere, quare uino in conuiujs præsci mortales indulgerent, operæ pretium duxi, non tam ut laureâ doner Apollinari, quam ut errorem illum doctissimis quoque uiris, & reconditissima plane eruditione præditis iniectum vos monerem, quo putant, non peruicaci, credo, aliqua libidine obstinati, at opinione sua falsi, coronam sumere in conuiuio, ebriorum tantum fuisse homunculorum. Quibus sane non pauca ex antiquitatis monumentis petita testimonia fauere magnopere uideantur: in quibus restim ducit Plautus, qui in Amphitruone Mercurium sic alloquentem induxit: *Capiam coronam mi in caput, assimilabo*

Plaut.

ma esse ebrium. Affine est illud eiusdem in Pseudolo: *Quid te ego video cum corona ebrium Pseudolum tuum.* Huic compar est Seneca locus in Medea.

Seneca.

Huc incede gradu marcidus ebrio;

Præcingens rosea tempora vinculo.

Cui proximum adde ex Ouid. Fast. 5,

Ebrius incinctis philyra conuiua capillis

Saltat & imprudens utitur arte meri.

Ouid.

Neque hinc abludit Virgilius de Sileno ebrio sene locutus *Eclog. 6.*

Serta procul tantum capiti delapsa iacebant,

Et grauis attrita &c.

Virgil.

Quæ quidem omnia tragulam nobis à latere iniicere videri possunt; quod ego spiculum à vestris animis leui nisu sic auulsum velim, vt non vniuersæ hæc accipienda existimetis. Neque enim, vt reliqua mittam, tam nefariam iniuriam in Æneam suum Virgilius sæpe coniecisse credendum est, cum eum coronatum conuiuari fingit, vt *Æn. 7.*

Sic deinde effatus frondenti tempora ramo

Implicat, &c.

Sed fati de his, ne nauseantes vos videam.

PROBLEMA V.

Qui locus honoratior sit?

Varij fuere apud varias orbis gentes tributi locis honores. Primum aliæ, aliæ vero secundum, plurimæ quoque vltimum præstantissimum esse arbitrabantur. Verum plerique etiam mortalium locum medium præ cæteris honoratissimum esse duxerunt. Homerus enim *Iliad. lib. vltimo*, senem Priamum medium inter liberos collocavit. Quin & à Virgilio solertissimo Homeri imitatore dictum memini Æneidos 1.

14.

Homer.

Locus medi-

us olim in cõ

uiuiss præ-

stantissimus

Virg.

— aulais iam se Regina superbis,

Aurea composuit sponda, mediamq; locavit.

In quo loco illustrando Donatus, atque Seruius interpretes citant illud Sallustij ex historia Romana, quæ temporis diuturnitate contabuit, ac penitus aboleuit. *Igitur discubere*, ait, *Sallust. Sertorius inferior, in medio super eum T. Fabius Hispaniensis Sertorius, ex proscriptis in summo Antonius.* Hactenus Sallustius, qui conuiuium apparatusissimum, quo Sertorius Fabium excepit, ita descripsit, vt Sertorium ipsum, tanquam conuiuij exhibito-

Donat.

Seru.

Sallust.

bitorem in loco infimo, hospitem autem nobilissimū Fabium in potissimo, medio scilicet collocârit. Infrâ verò idem Sallustius sic: *Scriba, inquit, Sertorij, Versius, & alter scriba Mecenas, medius inter Tarquonium, & Deacium, Perperna.* Huic rursus germanum est Virgilianum illud *Æneid. 5. de Ænea.*

Virgil.

Ille è concilio multis cum millibusibat

Ad tumultum, magnâ medius comitante cateruâ.

Quo item spectat illud ex eodem libro;

———— *Quò se multis cum millibus heros*

Confessu medium tulit.

Vtrique verò concinnè concinunt illi ex 6. *Æneid.*

Museum ante omnes medium. nam plurima turba

Hunc habet, atque humeris extantem suspicit altis.

Atque huc etiam alluisse crediderim Ovidium *Fastorum 5. de loco senioribus debito loquutum.*

Ouid.

Et medius iuuenum non indignantibus ipsis

Ibat, & interior, si comes vnus erat.

Sueton.

Germanum mihi videri solet illud ex *Tiberio Suetonij; Medius, ait, inter duos consules, cum Augusto simul sedit.* Idem rursus de *Claudio cap. 24. De maiore negotio acturus in curia medius inter consulum sellas tribunitio subsellio sedebat.* Vt tamen ad *Virgilium* redeamus, ipse decimo quoque libro *Æneid. de Ioue loquutus,*

Virg.

———— *Solio tuus Iuppiter aureo*

Surgit, Cœlicola medium quem ad limina ducunt.

15.

Sallust.

Neque tamen hac in re pulcherrimus *Sallustij* locus omitendus, idcirco enim, in *Iugurtha Hiempsalem, Adherbali* ad dextram affedisse scribit, ne *medius* ex tribus, quod apud *Numidas* honori ducebatur, *Iugurtha* foret. Extat apud *Spartianum* locus scitu sanè perquam dignissimus. Cùm enim *Adrianus Imperator* seruum suum infimæ sortis homuncionem inter *Senatores* obambulantem fortè conspicaretur, misit qui *colaphos* improbo, ac *procaci seruo* infligeret, & cum malo atque contumelia ex *Senatorum* societate, medioque loco, id est, potissimo, disturbaret. Illud item ex *media antiquitate* peritum

Spart.

Xenoph.

huc pertinere videtur; quod de *Syro Xenophon* memoriæ proditum reliquit, quem *Regem medium* inter amicos, & conuiuas discumbere solitum attestatur. Neque aliud planè fuit *Poëtæ* animus cùm *lib. 11. dixit,*

Virg.

———— *Sedet in medijs & maximus auro,*

Et primus sceptris:

cùm, scilicet, de *Latino Rege* sermo incidisset.

PROBLEMA VI.

Vtrum vir loco, an locus viro ornamenta sit?

Non solum hominem locus, sed vir sæpè locum nobilitat, & exornat. Nam Dionysius Tyrannus in Aristippum indignatus, cum illum extremum omnium fecisset accumbere; ille sic: *Illustrem, inquit, hunc locum fieri, & apparere voluisti,* autor Laërtius. At verò magnus ille Agefilaus adhuc puer in gymnycorum ludorum celebratione, in loco parùm honesto à Ludimagistro collocatus, quamuis per id temporis Rex quidem iam creatus esset, parui tamen, dixitque; *Bene sanè est; ostendam enim non loca viris, sed viros locis dignitatem conciliare,* ex Plutarcho in apophthegmatis. Apud quem non dissimile est illud Damonidæ, qui, cum à chori magistro in infimam chori partem deiceretur; *Rectè, profectò, ait, o chori ductor excogitasti, quo pacto humillimus quoque locus honestus fieret ac decorus.* loco igitur vir dignitatem affert, vt egregie ostendit Epaminondas, cui, cum Thebani per summam contumeliam magistratum quempiam fordidum, & contemptum mandassent, nò contempsit, sed eà curâ gessit, vt muneri prius despiciatissimo dignitas & autoritas accederet. Quapropter æquè verum est adagium, quod fertur: *Magistratus virum indicat;* atquè illud aliud; *Vir Magistratum ornat.*

16.
Viri locos nobilitant, ac officia.
Laërt.
Plutarch.

PROBLEMA VII.

*Insuetumne, an per antiquum malum perpassu
facilius sit?*

Notissimum quodque malum, & vetustissimum, maximè tolerabile esse, non solum Lilius, sed plerique veterum affirmarunt. Publius Syrus inquit; *Gravius nocet, quodcumque in expertum accidit.* Consuetudo enim mollit labores, & quæ difficillima videbantur, diuturnitate temporis facillima red- duntur. Vnde egregie Seneca de Tranquillitate animi, cap. 10. *Nullò melius nomine de nobis natura meruit, quam quòd, cum sciret, quibus arumnis nasceremur, calamitatum mollimentum consuetudinem inuenit, citò in familiaritatem grauissima addu- cens, &c.* Eò etiam pertinet illud apud Virgilium *Æn. I.*

17.
Malum in expertum egrius toleratur.
Lilius.
Syr.
Sen.
Virg.

*O socij (neque enim ignari sumus ante malorum)
O passi grauiora!*

Nam cum aduersus labores longo iam vsu, & diuturna assuetudine Troiani occalluerint, non intempestiue hac etiam ex re eorum tristitiam leuare studebat Æneas, à laborum experientia notioneq; Troianis animum addens: Et quidem merito; quando vel pessima quæque res, si nota sit, optima fit. Vnde adeo Plautinum illud in Trinummo, prouerbiali schemate dictum puto, *Nota res mala, optima est*. Tantum enim valet assuetudo, vt mala etiam, quibus assueuerimus, optima iudicemus; contra vero, quæ sint optima, propter insolentiam nobis pessima videantur. Huc item alluisse videtur Ouidianum illud:

*Quod male fers, assuesce, feres bene; multa vetustus
Lenit.*

Neque hinc abluisse credendus, ille alius mimus, nescio cuius: *Consueti vitia ferimus, non reprehendimus*. Etenim nihil est, quod ærumnas & labores magis leniat & imminuat, quam vsus, cum præsertim in omnibus potentissima plane consuetudo censetur, quam naturæ adeo similem antiqui iudicant, vt vsum, alteram prorsus naturam iactitarint. Qui vero ferendis calamitatibus assuerint, ac multa tulerint, commodius, quodcumque incidit infortunium, patientur. Cum sapicule apud Tullium legamus: *Callum animum obduxisse*, cum assuetudo sensum mali ademit. Verissime igitur à Liuiio dictum: *Notissimum quodque malum, maxime tolerabile esse, &c.*

Plaut.

Tull.
Liuius.

P R O B L E M A VIII.

*Auribusne perceptæ, an oculis haustæ calamitates animum
gravius affligant?*

18.

*Mala oculis
hausta gra-
uius affligunt*

ALtius in animum descendunt, ac vehementius commouent ad dolorem mala oculis hausta, quam quæ auditio-
ne percipiuntur. Cum ergo ex eo maxime Torquatus angetur, quod à dulcissimo suorum conspectu, complexuq; diiunctus, charissimam sibi patriam, atque homines amantissimos sui, familiarissimos, coniunctissimos officiis, vsu, consuetudine, dimittere cogeretur; id M. Tullius solatij loco accipiendum esse monet, cum vel ob id ipsum ea, quæ omnibus horis atrociter Romæ fiebant, oculis Torquatus non vsurparet. *Oculi enim, inquit, augent dolorem*. Quantum vero oculi dolorem augeant, vel ex eo aestimare licet, quod ea, quæ cernuntur, certiora sunt, quam quæ audiuntur. Idq; adeo verum est, vt in prouerbium apud Græcos abierit; oculis credendum potius, quam auribus. Hinc Horatius:

Horat.

Nec retinent patula commissæ fidelius aures.

Et

Et in arte poetica :

*Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam qua sunt oculis subiecta fidelibus, & qua
Ipse sibi tradit spectator.*

Propius vero ad rem pertinet, quod Plautus lenæ manus o- culatas vocat, non auritas, ut quæ id denique crederent, quod vi- derent. Græcum vero proverbium refertur in epistola Iuliani ad Leontium, quod Latinis sic interpretatur Erasmus. Sermo quidam Thurius dixit, aures hominibus minus esse fideles, quam oculos. Quamobrem oculi augent dolorem. Quod ipsum significatum voluere veteres illi Romani, quorum magno ritu oculos morientibus aperire, rursusq; in rogo patefacere, factum fuisse legimus apud Plinium. Ita more condito, ne maior ex iis, quæ relinquebantur visis, dolor perciperetur. Vnde sapienter Virgilius 4. Æneid. de morte Didonis,

*Ter sese attollens cubitoq; innixa levavit,
Ter revoluta toro est, oculisq; errantibus alto,
Quasivit caelo lucem, ingemuitq; reperta.*

Enimvero, pœnituit scæminam, inquit Lambertus, sibi necem conscivisse, qua illata lucem relinquere cogebatur; quapropter eam rem, quam diligebat vnice, vitam scilicet, oculis requisivit, ingemuitq; reperta; quia nimirum charissimam sibi lucem fugientem oculis vsurpauerat, neque enim ante, sed post repertam autem oculum vita olim hieroglyphice, veluti per eum clausum mors significabatur. Hinc illa toties apud Græcos pariter & Latinos; Solem intueri, & lumina claudere, pro, viuere, mori; ponuntur, quo spectat Virgilianum illud:

In æternam clauduntur lumina noctem.

Nimirum, quantum mortuo præstat viuus, tantum inter dolorem profectum ex calamitate hausta visu, perceptave auditu intercedit. Cæterum non præmittam superstitionis illam veterum credulitatem somnii adhibitam, qua putabant, si quis compectus esset, aut alia quapiam calamitate circumseptus, bene illis euenturum, qui obcæcari per somnia sibi viderentur. Securitatis enim id esse indicium iudicabant, propterea, quod mala, quæ circumfarent, sic vrgerent, ut minime tamen inspicerentur. Bene igitur Cicero: *Oculi, inquit,*

augent dolorem,

* * *

PROBLEMA IX.

Qui meliores, & parentibus chariores, maioresne, an minores natu filij?

21. **A** Communi rerum parente natura inditum fere infitumq; esto omnibus filiorum progenitoribus, ut primos quosq; factus singulari benevolentia prosequantur. Idq; verum esse, vno vel altero verbo confirmabimus. Ac primo quidem illud occurrit exemplum, in ea re sane pulcherrimum, cuius auctor est Herodotus in Erato. Etenim, cum oraculo aliquando accepissent Lacedæmonij, ut geminos Aristodemi, & Aginæ filios, Reges crearent, magis tamen natu maiorem, & in lucem prius editum colerent: Igitur ignari Lacedæmonij, vter eorum prior natus fuerit, id quoque de industria matre ac nutrice dissimulantibus, Missei prudentissimi viri monitu Lacedæmones obseruarunt, utrum puerorum priorem mater nutrixq; leuarent atque cibarent. Qua vna ratione, ipsa se prodente natura, quod consulto vtraque foeminarum occultabat, & naturæ arcantum, & callidum earum ingenium palam fuit.
22. Neque enim matris affectus non prælibatos à maiore natu filio honores patiebatur, quo minus id, quod fallax ingenium dissimulare studebat, fido amore, & veluti infita immutabiliq; naturæ lege paterneret. Huc etiam pertinere arbitror, quod apud Persas in more positum legitur de aqua, quam auream vocant. Eam Regi tantum eiusq; maximo natu filio ira bibere licet, ut à reliquis Regis filijs eiusdem aquæ potus haustusq; tenuissimus, acerbissima morte perluatur; id videlicet vni ex tota regia profapia naturæ maiestate concedente. Ab hoc ergo parentum in maiores natu filios amore commiserationem exoptimi adolescentis clade commouere apud omnes Virgilius conabatur, non tamen quod Thyreï filius, quam quod natu maximus esset.
- Virgil. *Gnatorum Thyries fuerat qui maximus Almo.*
Quem Poëta locum imitatus videtur ex Catullo in Argonauticis,
- Catull. *Optauit genitor primaui funera nati*
Liber, ut inuupta potiretur flore nouerca.
Addidit enim, primaui, ut atrocitatem generis adangeret, ex amore nimirum erga maiores natu liberos. Quem etiam finxit Homerus Iliad. 17. in causa Menelao fuisse, ut per medios armatorum hostium cuneos furenti similis irrumperet, pro incolumitate Patrocli dimicaturus. Quemadmodum quoque fecit queru-

querulam matrem pro vitula, quamprimum enixa fuerat. Neque enim hominum tantum animis, sed expertum etiam rationis animantium sensibus ea veluti communis naturæ lex adheret. Nam vel inertissima quadrupedum sus primo cuique foetus, primam etiam mammam illibatam destinavit, Plinio & Aristotele referentibus; præsertim vero in canibus auctor est Ælianus, etsi permultos ex sese pariant catulos, horum tamen primum in lucem productum parentis omnino similitudinem & speciem gerere, cæteros deinde ut casus fert, esse natos. Plinius item ait optimum ex canibus in foetu esse, quam primum facta mater in cubile desert. Atque ex hoc naturæ arcano sensu profectum arbitror, ut primis filiis inditum sibi nomen parentes impertiantur.

Cæterum inexplicabili quoque naturæ miraculo statutum est, ut nouissimus quisque foetus in lucem editus deterrimus sit, ut vero primus optimus existimetur. Id, quod pleraque etiam Poëtarum testimonia confirmant. Ac primum quidem nouissimos quoque partus deteriores esse interpretatur Seruius, illud Æneid. 4. enarrans,

*Extremam, ut perhibent, Cao, Enceladoq; sororem
Progenit, &c.*

*Parvètes suæ
filiis primis
nomē indūt.*

23.
*Filij nouissimi
mi deterio-
res.*

Serui.
Virgil.

Vbi de fama sermo est, & pro extrema, pessimam interpretatur Seruius; nimirum, ex Medicorum sententia, qui ultimos vilissimos esse dicunt. Idcircoq; occisus dicitur Ulysses, à Thelegono iuniore Circe filio; qui ut ultimus, ita pessimus erat; de quo Horatius 3. earm. Od. 39,

Thelegoni uia a parricida.

Horat.

At enim optimos esse natu maximos, constare quidem facile potest ex multis Homeri locis: nam in Catalogo de Protefilao, & Philacide eius fratre loquutus, utrumque laudavit, illum tamen, ut maiorem natu, meliorem fecit. Idemq; in Odyss. 18. de Idumenæo Rege, eiusq; iuniore fratre Æthone. Iam vero Iliad. 4. apud eundem, Iuno Dea magnopere gloriatur Saturni se filiam natu maximam extitisse. Eandem vero Iunonem ita loquentem & iactabundam fecit Ouid. Fast. 6,

Est aliquid nupisse Ioui, Iouis esse sororem.

Ouid.

Fratre magis dubito gloriar, anne viro?

Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem

Feci, Saturni Jors ego prima fui.

Sic enim Homerus Iunonem Saturni filiam natu maximam vocat, Iliad. 14. Atque, ut etiam sacris profana mixtus comprobentur, paululum à prima mundi molitione repetendum est, quod cum de primogenitis animantium sanctissimus Abel sacrificium rite fecerit, non solum ad Abeciem, hoc est, illius vitæ

integritatem, morumq; sanctimoniam, sed ad ipsius quoque munera Deus Opt. Max. animaduertit. Vnde adeo primos partus ab ipso etiam naturæ mundi; conditore ad amatos, parentibus quoque gratiores esse oportebat. Et quemadmodum flores primi gratiores, ita parentibus priores filij; *Liberi enim,*

Filij matris flores. auctore Clemente Alexandrino Pædagog. lib. 2. cap. 6. *Matrimonij flores sunt, quos quidem carnalium prætorum diuinus colligit agricola, &c.*

P R O B L E M A X.

An Poëta insani?

25. Plato. **P**lato in Phædro duas constituit species insanix, alteram à morbis humanis; ad quam etiam pertinet, quæ ex actibus & immoderatis animi appetitionibus oritur: nam *omnes amantes, ut inquit idem Plato, sunt amentes.* Item, *ira furor breuis est;* ut inquit Horatius lib. 1. epist. ad Lob. Alteram vero ex diuina mutatione: quam insaniam præstantiorem inquit esse, quam sapientiam; cum hæc ex hominibus sit, illa ex Deo. Hæc rursus insaniam duplex: altera in vatibus; nam Prophetidas, Phæbadas, Sacerdotes futura diuinantes, insanos & furentes appellat: ita Virgilius in 3. Æneid.
- Virgil. *Insanam vatem aspicias, &c.*
- Poëta insani & passim alibi. Sed hac insaniam correptos vates, multa, inquit, bona in totam Græciam priuatim & publice contulisse. Altera in Poëtis: nam, ut Cicero passim affirmat, *nemo sine instinctu, & afflatu diuino Poëta magnus esse potest.* Et, ut ait Plato ibid. qui absque insaniam ad poëticas Musarum fores accesserit, is, & poëtica ipsius, euilescet, præ ea, quæ est furiosorum. Sed eos furiosos intelligit, ut statim explicat, qui diuinitus immissa insaniam corripiuntur, ac proinde, qui cum ratione insaniunt. Scripsit deinde Aristoteles lib. 7. problemat. *citra furorem non fieri magnum virum:* ergo neque Poëtam magnum; quo pertinet illud Ouid. Fast. 6.
- Ouid. *Est Deus in nobis, agitante calescimus illo;
Spiritus hic sacra semina mentis habet.*
26. Qui diuino non afflatur spiritu, eos merito à Poëtarum choro excludit Democritus. Horatius in arte: *Excludit sanæ Helicone Poëtas.*
- Poëta super- no spiritu afflantur. Sed ibidem Poëta illorum ridet insaniam, qui, ut se Poëtas simulent, insaniunt.
- Horat. *bona pars non unguis ponere curat.*

*Non barbam; secreta petit loca; balnea vitat:
Nancifectur enim pretium, nomenq; Poëta,
Si tribus Anticyris ea put insanabile nunquam
Tensori Lycino commiserit, &c.*

De hac re legendus Cælius lib. 7. cap. 1. De eadem infania sano Cælius.
quidem iudicio arguitur Horatius à Damafippo li. 2. Satyr. sat. 3.
ad finem, qui cum multa infanientis Horatij congereret argu-
menta, maxime addit:

Adde poemata nunc, hoc est, oleum adde camino:

Horat.

Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu.

Hunc Poëtarum afflatum admiratus Ovidius, quo appellet no-
mine, ignorat, i. Trist. 10.

Sed si, pro huic studio, siue est infania nomen;

Ouid.

Omnis ab hac cura mens releuata mea est.

Ergo quicumque sanus Poëtas vocat insanos, de hoc poste-
riori infantiæ genere interpretandus est. Qui aliter sentit, pror-
fus insanit. Quod vnico confirmo exemplo è Catone Ciceronis
deprompto. Sophocles Poëta tragœdiographus à filiis accusa-
tur; obsecrantibus, vt eum iudices, non solum vt Capularem
& Acherontium, verum etiam, vt insanum & elleborosum
à re familiari curanda remouerent. Quid consilij capesseret
bonus senex, tam sanus, vt nec tanta iniuria ad insaniam adige-
retur? Ad cuius patrociniū exiliumatis confugisse? Cuius sup-
peticas implorasse? Cuius præsidii vsum, ad calūniam tam a-
trocem repellendam? Vnam ad poëticam se confert plorabun-
dus, quam nouerat omnium miseriarum præsidium esse, & le-
uamentum singulare: tragœdiam illam promit, quam nuperri-
me scripserat, OEdipum Coloneum: quærit, an sanæ mentis
opus videatur? legunt iudices, admirantur grauitatem verbo-
rum, maiestatem sententiarum, suauitatem numerorum, cul-
tum, decorem, venustatem, artificium totius operis: negant
poëma tam elaboratum, tam lucubratum, tam ad vnguem ex-
positum perfici & absolui potuisse ab homine insano: aiunt in-
sanire eos, quibus ille videretur insanus: & quam in patrem filij
machinabantur technam, eandem suo capiti confuerunt. Vide-
tis, vt non insaniant Poëta, sed potius, qui hoc de illis ferunt iu-
diciū, digni sint, qui Anticyras in exilium relegentur, vt ab in-
fantiæ morbo conualescant?

27.

*Poëtica, mi-
seriarum
præsidium.*

*Insani, qui
Poëtas ar-
guunt de in-
fania,*

Sed vnde hæc fabula data est in vulgus, vt Poëtae insani ap-
pellentur? Vel à vocabuli amphibolia; cum enim cœlestis affla-
tus, quo Poëtae indigent, vocetur infania; imperitum vulgus
pro ea infania accepit, qua dementes homines agitantur. Vel
quia, vt inquit Festus, creditum erat vulgo, Nymphas terro-
rem iniicere, & ad insaniam adigere eos, quibus apparent;

28.

*Poëtarum
infantia un-
de orta.
Festus.*

vnde

vnde lymphati dicti sunt, quasi nymphati; Nympharum autem in gratiam se Poëta insinuant, vnde necesse erat, eos etiam insanire.

PROBLEMA XI.

*Quodnam Reipubl. vtilius, optimi Regis exemplum, an
optime legis monumentum?*

29. **R**ex est lex vnica, cui omnes obsequuntur. Vnde Seneca in Thyeste:
- Seneca. *Rex velit honesta, nemo non eadem volet.*
Nam, vt cecinit Claudianus:
- Claudian. *Scilicet in vulgus manant exempla regentum.*
Rex. lex est Eiusdem oris & coloris illud est Iacobi Sannazarij epigr. libr. I. *clientibus.* ad Federicum:
- Sannazar. *Publica nimirum tum res sibi constat, & equum
Impertum est, cum Rex, quod iubet, ipse facit.*
Vnde à Virg. lib. 6. inducitur Æneas,
- Virgil. *Opera inter talia primus.*
Claud. in Honor.
- Claud. *Componitur orbis
Regis ad exemplum; nec sic insflectere sensus
Humanos edicta valent, quam vita regentis.
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.*
- Ouid. Ouid. 6. Fast. in eandem sententiam.
*Sic agitur censura, & tunc exempla parantur,
Cum iudex, alios quod monet, ipse facit.*
Iam vero, si Rex improbus est, quamuis sint optimæ leges, omnes iacebunt; neque erit, qui ad earum obseruantiam hortetur. Plautus in Trin. de Republica, vbi mores improbi dominantur: *Mores, inquit, leges perduxerunt in potestatem suam: ea misera etiam ad parietem sunt fixa clauis ferreis, vbi malos mores affigi multo erat æquius.* Præterea improbi Reges non obsequuntur, sed potius dominantur legibus; quod adeo perniciosum est, vt dicat Plato 4. de legibus: *Interitum paratum esse illi urbi, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præsent.* Idem in Theæteto ait; *puerorum esse hanc naniam pila ludentium: Qui non peccando superior fuerit, Rex erit noster, & quicquid volet, imperabit.* Quo alludit Horat. I. epist. ad Mecænatem,
- Horat. *At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,
Si recte facies. Hic murus aheneus esto.*

*Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia, disc sodes, melior lex, an puerorum
Nania, qua regnum recte facientibus offert,
Et maribus Curis, & decantata Camillus?*

Regum atque regnorum conditio vna est. Vt enim monet Nazianzen. Apolog. I. *Neque vel pannus tincturam ita facile contrahit, vel is, qui foetido odori propius sese adiungit, eius particeps fit, vel vapor morbidus, & noxius pari facilitate in aërem diffunditur, ac per aërem animantibus impertitur, (quam nos pestem diximus) ut subditi praefectorum vitio celerrime imbui atque impleri solent, &c.* Hinc est, quod prudens Seneca Imperatorem suum, quasi speculum consideret primo de Clement. In speculo enim illico splendescit; quicquid in vultu cernitur intuentis; si labes in vultu inest, in speculo inest; si lachrymatur, illud etiam lachrymatur; si ridet, illud etiam ridet; si irascitur, irascitur illud, non aliter Regum facta in toto regno exprimuntur. Si Rex pius est, totum regnum ad pietatem inclinat; si vero impius, ad impietatem statim declinat. *Bonus Rex potior, quam bona lex.* Vide infra lib. 6. n. 5.

30.

Nazianz.

Seneca.

Rex, populi

speculum.

PROBLEMA XII.

Vtrum prudentius egerint Romani, qui poenam acerbissimam in parricidas, an Graeci, qui nullam statuerunt?

PRO Romanis pugnat M. Tullius oratione pro Roscio Amer. vbi cum Graecorum consilium retulisset, subdit: *Quanto maiores nostri sapientius? Qui cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia; supplicium singulare in parricidas excogitarunt; ut quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, in magnitudine poena, maleficio summouerentur: insui voluerunt in culeum viuos, atque ita in flumen deiici.* Marcus Malleolus, matre interempta, Romanorum primus fuit, qui parricidij poenam subiuit, vt tradit Alex. ab Alexan. lib. 3. c. 5. vbi de parricidiis eorumq; poenis doctissime agit. Constat ex l. i. & ult. ff. de poena. & l. i. C. eodem tit. & §. alia, Instit. de pub. iudic. Vide catalogum legum antiquarum fol. 118. pag. paruo rubeo, qui est in 16. de hac poena. Ouid. lib. 8. Metam. loquens de Scylla, quae Nisum patrem detracto illi capillo purpureo occidendum Minoi praebuerat,

31.

Cicero.

Parricidas

damnavit

vetustas.

Alex. ab Al.

Ouid.

*Di te summonerant, o nostri infamia secli,
Orbe suo, tellusq; tibi, pontusq; negetur!*

Et

Et hinc etiam illud Iuven. Satyr. 6. de Nerone, qui per summatam crudelitatem matrem occiderat suam :

Iuvenal.

*Cuius supplicio non debuit una parari
Simia, nec serpens unus, nec culeus unus.*

Vide inf. l. 9

Itaque hoc erat in patricidas supplicium, ut in culeum cum gallo gallinaceo, simia & vipera infati, in flumen vel in mare detruerentur.

32.

Pro Græcis est illud eiusdem Ciceronis : Solon cum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem occidisset, respondit, se id neminem facturum putasse. Sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod antea commillum non erat; ne non tam prohibere, quam admonere videretur. Ita enim fit, ut in verita auidius feramur. Ouid. l. de amore:

*Auidius ferimur in
vetita.*

Ouid.

Nitimur in vetitum semper, cupimusq; negata.

Quo pertinet illud Pauli Roman. 7. Peccatum non cognoui, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Quem in locum

Chrysol.

Chrysologus: *Quam fragilis, inquit, est humana conditio, qua mandatis non prohibetur, sed armatur ad crimina?* Item ad Roman. 5. *Lex subintravit, ut abundaret delictum.* August. de spir.

August. ^a

lit. cap. 4. *Lex quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aqua impetus vehementior fit obice opposito. Nescio enim, quomodo hoc ipsum, quod concupiscitur, fit iucundius, cum vetatur.*

PROBLEMA XIII.

An sint mediocres Poëtae?

Aristot.

*Poëtica optima, non
mediocris.*

Tacit.

Cicero.

Aristoteles negat esse mediocres Poëtas. Ratio est, quia poëtica inuenta est non ad utilitatem, sed ad voluptatem. Utilitatis autem gratia sustineri possunt ea, quæ sunt mediocria: at vero, voluptatis gratia, non nisi quæ optima, laudantur. Unde Tacitus; mediocres Poëtas nemo nouit, bonos pauci, addere possumus, malos plurimi. Et certe M. Tullius; quamuis in Oratore mediocres Poëtas admittat; tamen primo de Oratore eos vsquam esse negat. Vbi ait: in poëticis rebus omnia exquisita esse debere. Item in 3. de Oratore: *Vulgus, inquit, in versu si quid peccatum est, videt; item in nostrâ oratione, si quid claudicat, sentit: sed Poëta non ignoscit, nobis conce-*

concedit. Sed huius sententiæ locupletissimus auctor Horatius in arte :

— Mediocribus esse Poëtis

Horat.

Non homines, non DL, non concessere columna,
 Ut gratas inter mensas symphonia discors,
 Et crassum unguentum, & Sardo cum melle papauer
 Offendunt: poterat duci quia caena sine istis:
 Sic animis natum inuentumq; poema iuandis,
 Si paulum summo discessit; vergit ad imum.

Sunt etiam exempla, quibus idem confirmetur. Nam melopepones vulgo dicuntur non esse, nisi aut optimi, aut pessimi: idem de coniugio, prouerbiali schemate dicebatur. Certe illud est in symmetria longe clarissimum exemplum. Nam angulus ex prauis, seu curuis lineis, seu circularibus confectus, amplior esse potest, aut angustior, quam rectus, nunquam tamen æqualis.

PROBLEMA XIV.

An scribere ad mortuos sit absurdum?

Quid indignius? Quid amentius? Quid magis à ratione alienum, quam ad mortuos scribere? Si cum laruis soluta laruæ luctantur, quod erit monstrum ad easdem scribere, manesq; tanquam viuos alloqui? Tace; non est absurdum: alloqui demortuos, reperies sæpe apud Virgil. & Poëtas omnes; scribere etiam reperies; nam inter epistolas Pontificum decretales, quædam reperitur, quam Clemens, qui Petro successit, teste Hieronymo, D. Petri iussu scripsit ad Iacobum fratrem Domini, octo iam annis vita functum. Imperator etiam Theodosius epistolam scripsit ad Ioannem Chrysostomum, annis iam quinque & triginta ante mortuum. Nam cum illius corpus ab exilio, vbi obierat, reuocare in urbem vellet: neque qui ad reportandum missi fuerant, illud sua sede dimouere possent; Imperator epistolam dedit ad Ioannem valde officiosam, qua eum multis precibus obsecrat, vt reduci in urbem patiatur. Epistolam describit Nicephorus Callistus lib. 14. c. 43. & Turrrianus noster lib. 2. pro epist. Pontif. c. 13. Sed in hac re infame illud & impudentissimum est inauditæ temeritatis exemplum, quod præstitit Henricus VIII. Anglorum Rex; cum B. Thomam Canthuariensem Archiepiscopum, & totius Angliæ primatem, per publicum edictum sigillo regio firmatum citauit: quo vir sanctissimus ultra quadringentos

33.

Hieron.

Scribere ad mortuos, nõ est absurdum.

Nicephor.

Turrrian.

Mortuos extumulare, barbaria se-
 gentos rotinas,

Hieron.
Pollinius.
Bernard.
de Britto.

gentos annos iam occisus ante Regis tribunal, tanquam perduellionis reus adesse cogebatur: præfixumq; est audacissimum decretum in tumultu, quo sacrosanctæ corporis exuvie quiescebant: cuius libelli exemplar affert Hieronym. Pollinius in historia Angliæ, & Fr. Bernard. de Britto in historia Cisterc. lib. 6. c. 19.

34.
Victorius.
Muretus.

Præterea librum de mundo ad Alexandrum, qui vulgo Aristoteli tribuitur; credit Victorius opus fuisse cuiusdam Nicolai Damasceni, quo Alexander multo fuit antiquior. Victorium hoc ipso ex capite refellit Muretus lib. 2. var. lect. cap. 8. Sed non recte, cum hoc solenne fuerit antiquorum, nec non iuniorum, qui vita iam functis libros nuncupant suos. Cicero & Plato in suis Dialogis personas demortuas inducunt interloquentes.

Cicero.
Plato.
Iustin. Mar.
Mortuos,
quasi vivos
ut loquen-
tes induce-
re, & quum.

Et Iustinus Martyr, ut reliquos taceam, in Apologet. 2. ad Anton. hanc consuetudinem in sacra pagina observavit, dum mortuos loquentes, quasi vivos introducit. Ex quibus collige, nulum esse absurdum ad mortuos scribere.

P R O B L E M A X V.

Quid gloriosius, honores adipisci, an promereri?

35.
Gloriosius
honores pro-
mereri.
Plutarch.
Plaut.
Silius.

Cato cum in foro insignium virorum statuas spectaret, rogareturque, cur ibi suam quoque non haberet? *Malo, inquit, percunctari homines, cur mihi statua posita non sit, quam cur sit?* Plutarch. Plautus vero in Amphitr. *Virtus premium est optimum. Omnia adsunt bona, quem penes est virtus.* Silius lib. 13.

Ipsa quidem virtus sibi met pulcherrima merces.

Aristoteles, teste Stobæo, præcipuam dignitatem esse dicebat, non frui honoribus, sed ab aliis honoribus dignum iudicari. Alexander Severus Imperator creatus, non passus est Magnum se & Patrem patriæ appellari: oportere enim aiebat, ut res gestæ magis adclamarent. Et Claud. in Conf. Manl.

Claud.
Ipsa virtus
sibi præmiū.

*Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaq; late
Fortuna secunda nitet, nec fuscibus ullis
Erigitur, plausu ve potit clarescere vulgi,
Nil opis externa cupiens, nil indiga laudis,
Diuini animosa suis, immotaq; cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.*

36.
Seneca.

Eleganter quidem Claud. Sed rem illustravit prudens Seneca 1. de Clem. ubi ait, recte factorum fructus veros esse, fecisse;

nec ullum virtutum pretium dignum illis extra ipsas esse affirmat. Idem & clarius de vita Beata, cap. 9. vbi inuehitur aduersus hominem, qui extra virtutem, pretium suorum factorum quarebat. Itaque erras, cum interrogas, quid sit illud, propter quod virtutem petatis? Quæris enim aliquid supra summum. Interrogas, quid petam ex virtute? ipsam. Nihil enim est melius; ipsa pretium sui est, &c. Hoc virtutis pretium optime agnoscebat Henriqus ille Menezius, qui dum totius Indiæ clauum moderatus est, sibi debitum dominationis titulum contempsit. Imo frequenter iactabat, apud homines præclaros, & pulcherrimis facinoribus insignes, maioris esse pretij merita, quam honoris vocabula. Narrat Ioannes Barrius decad. 3. lib. 9. cap. 3. Ioan. Barr. in fine.

PROBLEMA XVI.

An Cicero poëtica gloria floruerit?

Negant nonnulli perueicaciter: eo ducti argumento, quod nullum videant poëma à Cicerone conscriptum; sed mea quidem sententia, debili, imo potius inepto nituntur argumento. Cui si mordicus adhærescant, negare etiam debent poëticae artis expertes fuisse Orpheum, Musæum, Linum, Amphionem, Epimenidem; quorum nulla hodie carmina existunt: quod tamen à vero tam abest, quam quod longissime. Præterea nonne multi veterum libri hodie in tenebris sepulti delitescunt? Vbi maior pars operis Luianæ? Vbi sex libri Fastorum ab Ouidio editi? Vbi illi de Republica à Cicerone compositi? Vbi denique plurimorum scriptorum monumenta, quæ nobis aut edax tempus, inuidiosaq; vetustas abstulit; aut barbarorum Italianam depopulantium furor deperdidit? Sicut igitur hos temporis calamitas absumpsit, ita etiam poëticas lucubrations M. Tullij eadem temporis iniuria delere potuit. Alij idcirco negant Ciceronem in poëtica facultate excelluisse, quia vident aliquot carmina, quæ sub eius nomine circumferuntur, aspera, hiulca, distorta, ac prorsus incondita; quale est illud:

O fortunatam natam me consule Romam!

Quibus ita mihi videor pro mea sententia satis respondere. Multa ex his carminibus Tullius ex Græco transcripsit, verbum ex verbo eliciendo, atque adeo satis superq; fecisse credendus est, si metri leges seruauit; vt iam neque grauitatem, neque artificium in his versibus admodum requiras. Deinde huiusmodi carmina magna ex parte elegantiam non exigebant, cum ad rem

philosophicam pertinerent; quare nihil Cicero in eis condendis insudavit. Quis porò negabit Horatium poetam fuisse præstantissimum, cuius tamen carmina in Satyris horrida sunt, & inculta? nempe Satyricum argumentum floridius carminis genus non requirit. Ita planè argumentum philosophicum, de quo agunt Ciceronis carmina, quæ modò extant, meliorem ornatum sibi non vendicant. Iam verò illud,

*Carmina
secundum
materiam
elaborada.*

O fortunatam natam me conjule Roman!
esto inelegans: ego ex vno omnia quam primum improbanda? Minimè expedit. Nonne apud poetarum principem Virgilium legis 2. *Æneid.* illud in Sileno,

Virgil.

Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno.
Illud in 3. *Æneid.*

Sols mihi tales casus Cassandra canebat.
Illud in 4. *Æneid.*

Laomedontea sentis peritura gentis.
Hæc fatis, vt omittam illud in 3. *Æneid.*

Cornua velatarum oluerimus antennarum.
& alia; neque tamen quispiam adeò erit amusus, vt Virgilium amulum censeat appellandum, quamuis hæc & similia similes exitus sortiantur. Postremò nonnulla adhuc Ciceronis carmina inuenies, ex quibus, tanquam ex vnguibus, vt aiunt, leonem agnosces: sunt enim Latina, plana, grauiata, tercia, aptè numeroque cadentia. Tale est illud;

Cedant arma toge, concedat laurea lingua.
Illa etiam à Plinio citata lib. 18. nat. hist. cap. 25. planè Georgice de Lentisco,

Plin.

Lentiscus solita est triplici grandescere foetus:

39.
*Fides au-
toribus ad-
hibenda.*

Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandis;
& multa alia, quæ breuitatis causa prudens, sciensque omitto. His igitur rationibus contendunt nonnulli Ciceronem a poetarum numero ablegare: sed frustra omnino; cum illa omnes facile dissoluantur. Nos verò locupletissimo Plutarchi testimonio innixi, Ciceronem poetam fuisse præstantissimum affirmamus: Plutarcho autem maiorem fidem in hac re credimus habendam, quia ille ex instituto Ciceronis vitam scripsit; ideoque falsa à veris prudentius segregauit: alij verò, si qui sunt, qui aduersari videantur, obiter tantum, & per transennam loquuntur: neque tam negant Ciceronis ingenium ad poesim aptum fuisse, quam illa carmina, quæ legunt, partim esse numerosa: quod aliqua ex parte verum est. Sed nihil ad rem, vt ex ijs, quæ diximus, constare potest. Plutarchus verò in vita Ciceronis ita habet: *Ad omnes, inquit, natus artes complectendas, nec ad vllum doctrina, aut eruditionis genus præteritissimum: ad poesim sand*

*Ciceronis
poëtica.*

Plutarch.

sem sanè fuit proclivior. Extat pœma quoddam parvum, quod Ciceronis puer etiam tunc edidit Pontius Glaucus versibus totametris ad omnes compositum. Progressu temporis cum magis ac magis hoc studium artes subtilis excoleret, non modo orator habitus est, sed & pœta inter Romanos ingenium præstantissimus. Hæc ille. Quibus, quid clarius optari poterat?

Deinde ipse Tullius in epist. lib. 1. famil. ep. 10. & penult. ad Lentulum, testatur se scripsisse quædam carmina, ab hac orationibus disjunctis, seque ad mansuetiores Musas retulisse, quæ maximè illum, sicut à prima adolescentia delectarunt. Tandem Catanæus in libr. 3. epist. Plinij iunioris, epist. ad Proculum, ita ait: Fuit Cicero puer ad carmen non mediocriter inclinatus, ut libellis quibusdam versibus editis ingenium eius primam eluxerit. Postmodo in secessu hæc studia exercebat, & in urbe Quingenta interdum non pauciores quingentis versibus per singulas noctes carmina componere solitum tradiderunt. Multa transtulit ex Demetrio, singulis non- Aratum Latinum fecit, Balchionas, Vxorium, Nilum metro tribus pan- panxit. Et quidem Muret. lib. 1. var. lect. cap. 20. verba illa Ci- gebat. ceronis epist. 1. lib. 2. ad Atticum, Prognostica mea cum orationi- Muretus. culis propediem expecta, interpretatur libellum, quo M. Tullius Arati prognostica ex Græco in Latinum carmen transtulit.

40.
Cicero.

Catanæus.

PROBLEMA XVII.

Quæ Orbis imperia præcipue floruerunt?

Missis alijs minoribus regnis, qualia fuerunt Sicyoni-
orum, Atheniensium, Lacedæmoniorum; quatuor præci-
pue imperia toto in orbe floruerunt: quæ auro, argento, ære, ac
ferro, ex quibus statua illa apud Danielem conflata erat, signi-
ficantur. Et quidem Assyriorum imperium auro comparatur,
propter maximam huius imperij opulentiam; non quod reli-
qua imperia post futura ditius superaret, sed quod nullum
antea opulentiùs extiterat: atque adeò sicut aurum inter me-
talla; ita hoc imperium inter cætera primum locum anti-
quæ obtinebat. Duravit autem Assyriorum imperium à pri-
mo eius conditore Nino vsque ad Sardanapalum, penes quem
extinctum est, mille ac trecentos annos; quod affirmat Iustinus
lib. 1. paulò post initium: si tamen cum Assyrio Chaldaicum in-
cludatur; quod fuit quædam veluti illius propago, ad mille-
simum quingentesimum annum stetit; quod Benedictus Pere-
rius in Daniel. libr. 2. cap. 2. optimè colligit. Constat verò, nec
Europam saltem totam, ne Indiam, ut alias complures provin-
cias taceã, huic imperio subiectas esse. Vnde, si qua sunt in sacra

41.
Quatuor
orbis impe-
ria.

Assyriorum
imperium,
ætate aurea.

Quandiu
duraverit.
Iustinus.

Ben. Pererit.
Quot gentes
subegerit.

pagina testimonia, quæ affirmant vniuersum orbem intra huius regni terminos contineri; tanquam per hyperbolem, aut quouis alio modo dicta fuisse, sunt interpretanda, vt egregie expendit idem Benedictus. Sed vt melius intelligatur huius imperij finis, ita accipe. Assyrij primum Medis, ac Babylonicis, seu Chaldaeis imperabant, vtique ad Sardanapalum vltimum Regem Assyriorum, à quo defecit Arbactus Medorum præfectus; mortuoq; Sardanapalo imperium ad Medos transfouit: nunquam tamen Babylonicos, seu Chaldaeos subegit, neque Arbactus, neque eius in regnum successores; quamuis multis inter se praeliis dissiderent. Itaque tam extremus Rex Medorum, qui fuit Allyages; quam extremus Chaldaeorum, qui fuit Balthasar à Cyro primo Persarum Imperatore euerfi omnino sunt. Bellum inter Medos & Babylonicos, in quo nunquam Babylonei victi fuerunt, refert Herodotus apud Benedictum citatum.

Herod.

42.
*Perfarum
 imperium,
 atq; argentea*

Plinius.

Iustin.

Athen.

*Perfarum
 Regum diu-
 itia eximia.*

Amyntas.

Q. Curt.
 Strabo,

Perficum imperium argento comparatur, propter immensam huius imperij opulentiam. Cuius multa extant argumenta: nam Cyrus primus eorum conditor, non solum Medorum & Chaldaeorum Reges superauit, sed etiam Cræsum Lydorum Regem totius Asiae ditissimum, adeo vt prouerbij loco diceretur, *ditior Cræso*. Itaque ex victoria Asiatica, vt scribit Plinius lib. 33. cap. 3. argenti quingenta millia talentorum reportauit: hoc est Lusitanæ, *trecentos contos douzo*. Iam vero illud conuiuium Assueri Persarum Regis quantas huius imperij opes ac diuitias declarat? de quo facta pagina Esther cap. 1. Quid porro innumerabis ille exercitus Xerxis? Nonne infinitam prope opulentiam ostendit? De quo ita Iustinus lib. 2. *Non immerito, inquit, proditum est, flumina ab exercitu eius siccata, Græciamq; omnem vix capere multitudinem potuisse: diuitiarum autem in regno eius tanta copia fuit, vt cum flumina multitudine consumerentur, opes tamen regie superessent*. Accedit, quod scribit Athenæus lib. 12. ad eum luxum, Persarum Reges esse prolapsos, vt ad caput cubilis regij, conclaue esset, quod ipsius Regis ceruicæ dicebatur, in quo semper condita essent talenta auri quinque millia. E regione vero huius, aliud, luppædancum scæmnum Regis appellari solitum: in quo talenta argenti tria millia conderentur. Sed in ipso cubili regio vitis erat aurea, gemmis inclusis locupletata, quæ velut pergula obteadebatur: ex qua racemi penhies ex lapillis pretiosissimis compacti dependebant: vt auctor est Amyntas. Tandem huius imperij opulentiam satis indicat Persica illa præda, qua potitus est Alexander, Dario Persarum Rege superato: quæ, vt ex Curtio & Strabone colligitur, absque Babylonica pecunia centum &

octoginta millia talentorum æquavit, id est, Lusitanæ, cento & octo milioens. Stetit autem Perlarum imperium annos circiter ducentos triginta.

Græcorum Imperium, seu Macedonicum comparatur xri. Cuius rei causa egregia à D. Hieronymo assignatur: *Est, inquit, et vocalissimum & sonantissimum, edat sonum magnum & clarum; eumq; longe lateq; diffundit. Quare denotatur magna imperij Græcorum fama & gloria: non solum ob potentiam, sed etiam ob sapientiam & eloquentiam, qua apud Græcos maxime floruit.*

Præcipue vero significatur, famam Alexandri Magni omni ævo fore clarissimam, ac celebratissimam. Post primas eam illius victorias, tantus paor eius hominum animos occupavit, ut omnes se illi certatim dederint: nam ad eum Legati missi fuerant, non tantum ex iis, quas vicerat, regionibus; sed etiam ex Africa, Carthagine, Hispania, Gallia, Italia, Sicilia, Sardinia, &c. Quinetiam, ut Plinius lib. 3. cap. 5. refert ex Clitarcho, Romani quoque ad Alexandrum suos miserunt Legatos. Accessit ad famam nomenq; immortale Alexandri, quod remini suarum

Scriptores multitudine plurimos, auctoritate gravissimos, in dicendo disertissimos habuerit; Ptolomæum Regem Ægypti, Hecathæum, Aristobulum, Callisthenem, Durin, Onesicratum, Diodorum Siculum, Trogum Pompeium, Iustinum, Q. Curtium, Plutarchum, Arrianum, aliosq; innumeros. Quod autem Alexander Achilli invidit, quod suarum rerum præconem Homerum habuisset: Achilles potius, si superstes esset, Alexandro invideret: qui tot suarum laudum buccinatores habuerit. Ipsa etiam sacra pagina eius famam testatur i. Machab. 3. dum ait, *siluisse in conspectu eius uniuersam terram, veluti ad fragorem ruentis mundi. Quamuis Tertullian. lib. de Pallio dicat de eius fama, sola ipsum sua fama fuisse minorem, quali in eius laudibus prædicandis nimis parca ac inuida extitisset, cum alioqui aliorum res gestas soleat augete. Itaque sola vni Alexandro auara, cæteris prodiga. Amplitudinem eius imperij ad viuum in sculpsit Lyfippus in illa ærea statua, supina facie cælum suspiciente, his verbis additis:*

Æreus in cælum suspèctans fare quid arat?

Iuppiter assere terram mihi, tu assere cælum.

Hoc autem simulachro adeo delectatus est Macedo, ut solum à Lyfippo fingi pateretur. Cæterum Lyfippus, plus quam æquum erat, assentatus fuit; siquidem Alexandro multum iurperant ad debellandum. Quod ingenue ipse fassus aliquando, cum, Democrito de infinitate mundorum disputante, ingemuit, eo quod, ne vnum quidem a se adhuc debellatum aspiceret. Cæterum hac de re, Alexandriq; laudibus mox fusius agendum

Imperium
Persicum
quandiu
durauerit.

43
Græcorum
imperium
atq; ærea.
Hieron.
Ætas ærea
vocalissima
Alexandri
famam im-
mortalem
diuinabat.

Plin.

Scriptores
de Magno
Alexandro.
Ptolom.
Hecath.
Aristob.
Callisth.
Durin.
Onesicr.
Diod. Sic.
Trog. Põp.
Iustin.
Curt.
Plutarch.
Tertull.
Magni Ale-
xandri fama
minor ipso.
Lyfip.

44
Alexandri
mira in glo-
riam cupi-
ditat.

*Quandiu
durauerit
Græcorum
imperium.*

dum nobis est. Durauit autem imperium Græcorum per sex duntaxat annos sub Alexandro : quamuis tredecim annorum spatium in eo comparando impenderit: suscepit enim regnum defuncto patre Philippo annum agens vigesimum, & anno ætatis suæ trigesimo tertio extinctus est.

45.
*Romanum
imperium
ferro com-
paratum.*

Romanum imperium comparatur ferro. Nam, vt sacra historia refert eo loco, quomodo ferrum comminuit, & domat omnia, sic comminet, & conteret omnia hæc. Et quidem Romani domuerunt omnes gentes, vel corporis robore, & viribus præualidas, vt Germanos, Gallos, Hispanos: vel imperio tunc potentes, vt Carthaginenses: vel maiori gloria, sapientia, & prudentia præstantes, vt Græcos; vel diuitijs, & militum copijs abundantes, vt Asiaticos: vel terrarum longinquitate remotas, vt Cappadoces, Ponticos, Armenios, Iberos, Albanos; Scythas: vel interfuso Oceano à nostro orbe disiunctas, vt Britannos: vel patrum suorum sanctitate, & suæ legis religione confisas, vt Iudæos.

*Quandiu
durauerit
Romanerũ
imperium.*

Durauit autem Romanorum imperium ab vrbe condita, victoriarum incrementis florentissimum, annos mille centum sexaginta quatuor, quo tempore Roma à Gothis capta est, Rege Gothorum Alarico, Romanorum Imperatore Honorio, summoque Pontifice Innocentio primo. Hoc autem

Varro.
*Censur.
Roma prin-
cipium.*

Vectius Augur, vt scribit Varro libr. 18. antiquitatum, referente Censorino in libr. de die natali Romanorum, ex illis duodecim vulturibus, quorum auspicio Romulus urbem condidit, auguratus est: singuli enim vultures secundum antiquam, & reconditam augurandi disciplinam, centenos annos significabant. Et quamuis augurio fides non sit habenda: certe vel temere, vel quouis alio modo res ita euenit.

*Augurio fi-
des non ad-
hibenda.
Tertull.*

Verum si de Imperio Romano loquamur, prout alia atque alia fortunæ damna, ac detrimenta expertum est; refert Tertullianus in lib. ad Scapulam, & in lib. de resurrectione carnis, & in Apologetico: item Lactantius libr. 7. diuin. institut. cap. 25. fuisse antiquissimam, & Apostolicam traditionem, Romanum imperium pariter cum ipso mundo staturum, & casurum; eundemq; futurum vtriusque finem, & interitum, vt bene tradit Benedictus libr. 14. in præfatione.

Lactant.

Sed quanta fuerit huius imperij potentia, indicat D. Hieronymus, qui cum anima cerneret apud Daniele Chaldæorum Imperium leuæ comparari; Persarum, vrso, Græcorum; patdo; Romanoꝝ verò nulli certæ belluæ confetri; propterea id factum existimat, vt huius imperij incomparabilis potentia significaretur.

Benedict.
Perer.
Hieron.
*Romani
imperij po-
tentia inco-
parabilis.*

46.
Strabo.
Ioseph.

Quanta verò fuerit Romanæ ditionis amplitudo, describit Strabo lib. 7. ad finem, & lib. 17. atque apud Iosephum libr. 2. de bello Iudaico Rex Agrippa. Appianus in præmio historię

Libycæ

Libycæ non dubitat affirmare, omnes priores monarchias Af-
 fyriorum, Persarum, & Græcorum, vix dimidiatam Romani
 imperij partem possedisse. Hoc ipsum in exordio suæ historiæ
 confirmat Polybius. Igitur Occidentalis terminus Romani im-
 perij, fuit extremitas Hispaniæ: Orientalis, Euphrates, Tau-
 rus, & Armenia: Septentrionalis, Rhenus, & Danubius: Au-
 stralis, Æthiopes. Dominabantur vniuerso mari mediterra-
 neo, & omnibus, quæ in eo sunt, insulis; præterea in Boreali
 Oceano ipsi Britannix. Bellica verò potentia Romanorum pe-
 destris, talis fuit, teste Appiano in præmio historiæ Libycæ:
 Ducenta millia peditum, quadraginta millia equitum, trecenti
 elephantum bellicosi, tria millia curruum, armorum verò in sup-
 plementum, trecenta millia. Nec minor erat naualis potentia:
 habebant enim Romani duo millia nauium, mille & quingen-
 tas triremes; magnas verò naues, proris, puppibusq; aureis, ad
 ostentationem Romanæ maiestatis, & vsus Imperatorum, octo-
 ginta. Ad hæc parata erant instrumenta naualia eo numero, vt
 armandæ duplo maiori, quàm quæ dicta est, classi sufficere
 possent. Iam verò huius imperij tanta fuit pecunia, vt, teste
 Appiano, in varijs ararijs, seruarentur ad septuaginta quinque
 millia talentorum Ægyptiorum; qui numerus, vt Lusitanæ lo-
 quamur, contigat, *seis centos milhoens douzo.*

Appian.

Polybius.

Eius ampli-
 tudo & ter-
 mini.
 Bellica pe-
 tentia.

Romanorum
 araria.

Ad hæc poetarum testimonia de Romanorum imperio ac-
 cedunt. Ouid. 2. Fast. ita canit,

Gentibus est alijs tellus data limite certo;

Romane spatium est orbis, & orbis idem.

Ouid.

Quasi nullum haberet terminum Romanorum imperium, nisi
 ipsum orbem. Vnde Iureconsultus l. in orbe. ff. de stat. homi-
 num, orbem dixit Romanorum imperium. Ita etiam appellauit
 D. Augustinus 18. de ciuitat. Dei. D. Chrylost. in cap. 1. Isai.
 Quare qui Romanum imperium metari volet, metetur orbem
 vniuersum. Vnde Lucanus lib. 7. Romanorum amplitudinem
 contemplatus non potuit, quin exclamaret:

47.
 Imperij am-
 plitudo.
 August.
 Chrylost.
 Lucan.

Summos hominum quorum fortuna per orbem

Signa dedit, quorum fati cælum omne vacauit.

Vnde Plutarchus ait: fortunam fuisse Romanorum contuber-
 nalem; ita benefico afflatu eorum imperium toto orbe propa-
 gavit. Hanc amplitudinem passim poeta decantant. Virg. 6.
 Æneid.

Plutarch.
 Fortuna
 Romanorum
 contuber-
 nalis.

Nec verò Alcides tantum telluris obiuit, &c.

Enim verò, vt Hercules inter veteres Heroas virtute præ-
 stitit; ita Romani inter omnes gentes robore vigerunt. vt ille
 totius orbis monstra ferro, flammaque compressit; ita hi to-
 tius mundi nationes armata manu superarunt. Hac de re plura

Virgil.
 48.

Statua Nabuchodonosoris, figura Rom. Imper.

obseruauimus apud Virgilium locis allegandis. Ex quibus sufficienter colliges Romanam amplitudinem, quam præfigurauit Danielis oraculum, vt communis est factorum Doctorum opinio, super somnium, quod habuit Nabuchodonosor Rex. Quando nimirum vidit illam proceram & immanem statuam, vbi per tibias ferreas Romana potentia haud obscure signficata est, vt etiam in illa quarta quadriga, quæ equos & varios & fortes ferebat, per quos bellica Romanorum virtus demonstratur, apud Zachar. cap. 6. Romani enim viribus aucti vniuersum terrarum orbem feliciter peragrarunt, vt D. Hieronymus ad hunc locum interpretatur. Cyril. Alex. & Theodos. ibidem. Accessit Lyran. Hugo Cardin. Dionys. Carthuf. & Vatabl. in quorum sententiam iuniores passim conspirant. Iam vero Martialis, vt ad nostros iterum recurramus, quid non cecinit?

Hieronym. Cyril. Alex. Theodor. Lyran. Hugo Car. Dionys. Carthuf. Vatabl. Martial. Virgil.

Terrarum Dea gentiumq; Roma,

Cui par est nihil, & nihil secundum.

Virg. 1. Æneid. de Romanis loquutus.

*His ego nec metas rerum, nec tempora pono;
Imperium sine fine dedi.*

Et rursus 6. Æneid.

Nascetur pulchra Troianus origine Caesar

Imperium Oceano, famam qui terminet æstris.

En huius, nate, auspiciis, illa inçlyta Roma

Impertum terris, annos æquabit Olympo.

PROBLEMA XVIII.

Vter præstiterit rei militaris gloria, Cesare, an Alexander?

49.
*Alexandri
etas ad ro-
gni curam.
Sueton.
Cæsaris la-
chryma ad
statuam A-
lexandri.
Alexandri
exercitus,
& victoris.*

Multa sunt, quæ Alexandri in re militari virtutem illustrarunt. Nam annum vicesimum natus patri in regnum successit: indeq; vsque ad trigessimam tertium terrarum orbem subegit. Quare Iulius Cæsar, vt refert Sueton. cap. 7. Gadibus, cum in templo Herculis simulacrum Alexandri aspexisset, quasi ignauitiam suam pertaesus ingemuit, quod, qua ætate Alexander orbem subegerat, nihil ipse memorabile gessisset. Deinde Alexander quam minimo exercitu, quam maximas Datij copias superauit. Hic enim decies centena millia militum habebat; adeo vt iactaret se pro vno milite Alexandri de nos posse obicere, Alexander vero minus quadraginta millia militum in aciem eduxit: merito vt dica. Iustinus, tanta ap-
paratus

paratus exiguitate incertum esse, *utrum sit admirabilis, Alexander vicisse orbem, an vincere aggressum esse.* Præterea Alexandri fortuna semper fuit secundissima; quæ illum multis è periculis saluum & incolumem eripuerit. Vnde nunciata eius morte, deuictæ ab eo gentes vix fidem nuntio habuere, ut narrat Iustinus lib. 13. quod, ut inuictum Regem, sic immortalem crediderunt. Certe Qu. Curtius lib. 10. ait, fatendum esse, Alexandrum, cum plurimum virtuti debuerit; plus tamen debuisse fortunæ: quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quamuis Plutarchus affirmet virtutem Alexandri fortunæ superiorem fuisse. Item Alexander magnam orbis partem sibi subiecit: nempe nobiliorem & elatiorem Europæ portionem, Asiam vniuersam, Indiam vsque ad Gangem, &c. qua de re Plinius lib. 4. c. 10. Quod Lysippus ut exprimeret, finxit ex ære Alexandrum supina facie in cælum suspicientem, subiectis his versibus:

Æreus in cælum suspiciens, fare quid aiat?

Iuppiter asserui terram mihi, tu assero cælum.

Quo inuento adeo oblectatus est Rex (ut paulo ante diximus) ut se ab alio fingi amplius interdixerit. Rursus, breuissimo temporis spatio tantum imperium occupauit: Vnde Apelles eum pinxit fulminiferum, adeo indiscreta verisimilitudine, ut vulgo dicebatur, duos esse Alexandros, vnum Philippi filium nullis viribus superabilem: alterum, Apellis opus, nulla arte imitabilem. Mira fuit Alexandri pietas & clementia in captiuos; quam satis exhibuit in parentem, uxorem, filiosq; Darii: adeo, ut ipse Darius tanta hostis pietate commotus, Superos precaretur, ut quando imperio se deturbare statuissent; non nisi Alexandro, iam iusto hosti, tam pio victori, imperium deserrent. Hæc Curtius lib. 4. Eius liberalitas excessit modum: integras ciuitates dono dedit: nouem hominum millia ad conuiuium inuitauit; singulis auream paterfam ad libandum largitus, &c. Denique, ut inquit Plutarchus 2. oratione de virtute Alexandri, in eo simul illæ virtutes floruerunt, quarum singulæ multos quondam illustrarunt: Achilles fortitudo, castimonia Agamemnonis, pietas Diomedis, magnanimitas Curri, solertia Themistoclis, Brasidæ audacia, Philippi patris prudentia.

Hæc aliæq; plura in Alexandri gloriam passim ab auctoribus referuntur. Verum nonnulla apud eosdem inuenies, quæ non nihil eius luminibus obstruere videantur. In eo namque ea vitia reperiuntur, quorum singula multos quondam infecerant & commacularant. Xerxis arrogantia, crudelitas Neronis, impietas Ptolomæi, temeritas Annibalis, bibacitas Protarchi, Aulearis iracundia, denique dira Tyrannorum dominatio.

Iustin.
Secunda A.
Alexandri for
tuna.

Iustin.
Q. Curt.

Plutarch.

Plin.

Lysipp.

50.

Alexander
ab Apelle
mire deli-
neatus.

Eius pietas
in captiuos.

Curt.

Liberalitas.

Plutarch.

In Alexan-
dro virtutes
simul flo-
ruerunt.

51.

Vitiorum in
Alexandro
comparatio.

Xerxis cum Alexand. arrogantia. Crudelestas Neronis. Ptolomæi impietas apud Iust. l. 11.
 Xerxis quidem arrogantia; quia non solum se victorem atque triumphatorem appellari iussit, ut ille: sed etiam, ut Iouis filius nominaretur, decreuit. Hanc insolentiam eleganter carpit Clemens Alexandr. in Exhort. quem vide. Crudelestas Neronis; quia, ut Nero Romam inflammavit; ita hic Persopolim clarissimam Orientis urbem incendit. Impietas Ptolomæi; quia, sicuti ille imitem se præbuit in filium, quem occidit; ita hic non solum Clytum sibi antea amicissimum hasta transfodit, quod res gestas Philippi patris rebus ab ipso gestis anteponeret; verum etiam suos in cognatos omnes, qui apti illi videbantur ad regnum, acriter delæuit. Temeritas Annibalis; quia, ut ille turbulentissimis tempestatibus absque naui gubernatore se committere ausus est; ita hic primus omnium militum, Tigris vadum pedes traiecit: tanto cum vitæ discrimine, ut summa vnda collum eius æquaret. Bibacitas Protarchi; quia, ut ille quatuor congios vini ebiberat, sic, ut ex ebrietate intra triduum extinctus esset; ita hic sapissime totas noctes comessabatur; quin nonnunquam tantum vini hausit, ut totum triduum mero somnoq; sepultus iaceret, donec vinum edormisecret. Amilcaris iracundia; quia, ut ille perpetuis facibus iracundiæ excandescerebat; ita hic maxima seueritate se penumero in amicos inter conuiuandum incendebatur. Denique dira tyrannorum sua dominatio; quia, ut illorum vox est, *oderint, dum metuant*; ita hic magis se timeri, quam amari à suis cupiebat, teste Iustino lib. 9. sub finem. Quin etiam nonnihil perfidiæ in Alexandro inuentum est, siquidem inducias fecit aliquando cum Indis; quos tamen recipientes sese in itinere mox oppressit, ut refert Plutarch. in eius vita: quæ quidem labe illius rebus præclare gestis adhæsit.

52.
Alexandri pericula.

Iam vero Alexander apud Mallos Indiæ populos pugnacissimos pene concisus est, auctore Plutarcho vbi supra. Multis confixus vulneribus, tandem ictus pistillo in collo, à suis abreptus, semianimisq; in tabernaculum est relatus: vulgata fama Regem in castris exersasse. Deinde ad urbem Gazam parum abfuit ab interitu; siquidem duo luculenta vulnera accepit, ex quibus animo linguæ cœpit, & pene exanimatus corruit: adeo ut extinctum crederent hostes. Iam vero apud Tyrum insulam non ita grandem ac munitam, quanta fortunæ incommoda perpeffus est, cum illius omnes insultus mari terræq; facili negotio Tyrij eluderent: quod eleganter Curtius scribit lib. 4. adeo ut Rex fatigatus non semel statuerit soluta obsidione aliò abire, pudibundus, quod circa vnius urbis muros tandiu incaffum hæteret. Eodem loco affirmat Curtius Alexandrum plura quidem fama, quæ de eo disseminata erat, quam armis subegisse.

Curt.

Et in eodem libro, ait, eundem sacerdotem, qui apud oraculum Iouis Ammonis Alexandro prædixerat, illum fore inuictum; turpiter fuisse adulatum, ac Regis gratiam mendacio sibi colligere studuisse.

Sed iam ut cum illo Iulium Cæsarem comparemus; quæ hu-
ius fuerint facinora, omnino explorandum. Et quidem Velleius
Paterculus lib. 2. ait, Iulium Cæsarem alterum fuisse Alexan-
dram, sobrium tamen: qua in re plane Cæsar præferendus est
Alexandro. Siquidem vel ipsum arrogantia vitium multo a-
crius refrænauit, quam Alexander: nam, ut refert Plutarch. in e-
ius vita, cum fama vagaretur, proditum libris Sibyllinis, vinci
Parthos à Romanis posse, si Rege duce bellum eis mouissent;
Cæsariq; communi animorum conspiratione Rex saluaretur:

hæc ille acclamatione offensus, *Cæsar*, inquit, *sum, non Rex.*
Iam vero eius clementia tanta extitit, ut victis, qui sibi magis
aduersarentur, quam plurimos honores impertiret, ut Bruto
& Cassio. Pompeij vero statuas deiectas erexit, & in pristinum
locum reduxit: quod eum fecit, *suas*, ut inquit Cicero, *statuas*

stabilium. Cum vero Theodotus caput Pompeij Cæsaris offer-
ret, hominem auersatus est, eiusq; annulum accipiens illachry-
mauit. Nec maiorem iucunditatem capere se ex victoria dice-
bat, quam quod multos ciues, qui se oppugnant, seruarat in-
columes. Illud memorabile apud Plinium l. b. 7. cap. 25. In-
terceptis M. Pompeij *epistolis, integras conseruauit, optima*

quidem fidem, neque eas legit. Itaque, ut ibidem ait Plin. Cæ-
saris proprium ac peculiare fuit, præter cætera eius encomia,
in signe clementia; qua vsque ad poenitentiam omnes superauit.

At vero dirus ac superbus dominatus tantum ab eo abiit, ut
monentibus eum amicis, ut se stipatoribus cingeret, multisq;
ad id se offerentibus, non sustinuit, dicens, *præstare semel mori,*
quam semper timere.

Certe eius virtus bellica à Plutarcho multis locis explicatur.
Nam cum de illius eloquentia ageret in eius vita; *secundas*, in-
quit, *in eloquentia Cæsar obtinuit; primas vero aliis permisit,*
ut solus in re militari primus esset. Et alibi eum Lucullo ante-
ponit: Lucullus autem, ut refert M. Tullius, vel iudicio i-
psum hostis Mithridatis, aduersus quem bellum gerebat, o-
mnium quorumcunque sæculorum Imperatoribus virtute præ-
cucurrit. Deinde in Gallia tam præclara edidit facinora, ut, eo-
dem teste Plutarch. nullo vel laudatissimorum, atque summo-
rum Imperatorum inferior bellator existeret. *Omnes enim, in-*

quit, prætorum atque hostium à se interfectorum immenso nume-
ro superauit. Quippe annis non totis decem gesto in Gallia bel-
lo oppida plus octoginta vi cepit; gentes subegit trecentas;

signa

53.

Vel. Patere.

Cæsar Ale-
xandro præ-
ferendus.

Plutarch.

Cæsaris so-
brietas in
honores.

Clementia
in hostes.

Tullius.

Plin.

Cæsaris au-
daciam.

54.

Plutarch.

Cæsaris elo-
quentia.

Militaris
gloria.

Tull.

Luculli en-
comium.

Plutarch.

Cæsaris res
gestæ.

signa diuersis temporibus contulit cum tricies centenis millibus; ex quibus decies centena millia in acie interfecit: totidem cepit. Quin etiam in Gallia dum aduersus Neriuios depugnat, tot interfecit, vt paludes & alta flumina ob cadauerum vim ob-
Celeritas in
bella.

Cæsaris for-
tuna secun-
dissima.

tura plane incredibilis; in Africa namque cum Iuba congressus momento pene temporis, tribus castris potitus est, Iuba; Scipionis & Afranii, cælis hostium milibus quinquaginta: ne quinquaginta quidem desiderauit de suis. Quid de eius in Britanniam expeditione? Primus classem Oceano Occidentali induxit; eamq; insulam, quam nemo antea aggressus cum superaret, promouit extra orbem terræ Romanum imperium. Quod si aliquando aliquot perpellus est fortunæ detrimenta, ea quidem pluribus victoriis compeglauit. A Pompeio aliquando eius exercitus fusus, non tamen Cæsar victus; vnde ille hostem illudens: *Hodie, inquit, penes hostes victoria erat, si haberent vincentem.* Se igitur in ea calamitate vincentem appellauit, cuius nunquam animus infringebatur.

Tranquilli-
tas animi in
angustiis.

At vero Cæsaris nomen adeo erat hostibus metuendum, vt non sineret Reges Indorum & Parthorum somnum capere, teste Plutarcho, non tamen solum nomine, vt aliquando Alexander, superabat, vt optime Lucanus lib. 1. alludit:

Ipsam nomē
terrificum.
 Plutarch.

At vero Cæsaris nomen adeo erat hostibus metuendum, vt non sineret Reges Indorum & Parthorum somnum capere, teste Plutarcho, non tamen solum nomine, vt aliquando Alexander, superabat, vt optime Lucanus lib. 1. alludit:

Lucan.

———— *Sed non in Cæsare tantum*
Nomen erat, nec fama ductis, sed nescis virtus
Stare loco, solusq; pudor non vincere bello.

55.
Cæsaris for-
tuna memo-
randa.
 Sue. & Plut.
Audacia
inter exanti-
mes.

Eius fortuna tam memoratu digna, vt cum aliquando ipse ignoto ac prorsus famulari habitu nauem onerariam conscenderet, eaq; increbrescente paulatim vento, iamiam esset fluctibus haurienda, & gubernator salutem omnium deploraret, Cæsar id intelligens, qui sit, aperit gubernatori, apprehensaq; manu eius ad aspectum obstupefacti: *Perge, age, inquit, auacter; Cæsarem vobis, vnaq; Cæsaris fortunam;* qua voce confirmatus, tempestatis obliuisci, remis incumbere, labori insistere, fluctus virgere cœpit. Accedit ad Cæsaris fortunam exaggerandam; eiusq; nomen prædicandum, quod cum post bellum Pharlalicum præmissis in Asiam copiis per angustias Hellesponti victor nauicula traiceret, obuium habuit Cassium, partis contrarie fautorem, cum triremium classe: qui cum Cæsarem debellare posset, tamen felicitate illius conterritus, supplexq; naues omnes

nes illi tradidit. Narrat Sueton. in Cæf. cap. 63. quod Appianus Cæfaris felicitati existimat adscribendum. Ancipiti prælio equos dimittebat, & inprimis suum; quo maior permanendi necessitas imponeretur, auxilio fuga erepto. Denique neque in re inferior Alexandro videtur: sicuti ille Bucephalum habuit haudquaquam sessoris patientem; qui, ut auguratus est Philippus, orbis imperium eidem portendit. Ita Cæsar equo insigni utebatur, pedibus prope humanis, & in modum digitorum vngulis fissis; qui dorso neminem alium excipiebat, qui que, ut haruspices interpretati sunt, terrarum imperium Cæfari subiciendum significauit, de quo Plinius, Plutarchus, Solinus, ac Suetonius. Rursus, sicuti Alexander fulmini comparatur, ut supra retulimus, propter eius in bellis gerendis celeritatem; ita quoque Cæsar fulmini confertur. Lucanus l. Pharf.

Qualiter expressum ventis per nubila fulmen

Ætheris impulsu sonitu, mundi q; fragore.

Recte vero Lucanus lib. 2. de eadem Cæfaris alacritate loquutus, ita canit:

— Sed Cæsar in omnia præcepit,

Nil actum credens, cum quid superesset agendum.

De hac celeritate & igneo vigore, Plinius prædicto lib. 7. cap. 25. *Nec virtutem, constantiamq; nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem, quæ cælo continetur, sed proprium vigorem, celeritatemq; quodammodo voluerem.* Accedit vltimo, quia Cæsarem plurius aduertantibus, domesticis videlicet, & externis, ad imperij dignitatem euasit; quod non contigit Alexandro: præterea Cæsar longe maius imperium occupauit, quam Alexander: vnde planum est & virtute, & fortuna vsum fuisse aliqua ex parte maiori.

Sueton.
Prospera felicitas.

Cæsaris equus Bucephalo similis
Plin.

Plutarch.
Solinus.

Sueton.

Cæsar fulmini comparatus
ob alacritatem in rebus gerendis.

Lucan.

60.
Plin.

Cæsar Alexandro præfertur.

P R O B L E M A XIX.

Historiæ regnum cui desereres Cæsarine, Liuióne, an Sallustio?

ECquis vngquam, post hominum genus natum, inquit Hotomanus, qui Cæsarem commentatur, ad scribendam historiam animum appulit, qui cum hoc nostro conferendus videatur? In eo nihil à proposito alienum, nihil non ordine, ac loco, nihil non quis historiæ magnopere necessarium admiscet. Contra vero Plutarchus fuit, cuius anteposita in cuius parallelis multa reperiuntur ad philosophiam potius, quam ad historiam pertinentia. At vero Liuius, qui huius laudis admodum cupidus videtur; suæ tamen historiæ orationes infere-

61.
Hotoman.
Cæsar reliquis historiis anteposita nitur.

infere-

Polyb.

inferuit plane fictas & commentitias : quod figmenti genus in historiographo Polybius grauius infectatur. Eius vero grauitas magna fuit, quod leuia quæque prætermittens, *summa duntaxat* (vt ipse ait) *fastigia rerum persequitur*. Qua in re Curtius peccauit, qui in minutissima quæque explicanda sese abiicit ac demittit; vt cum ait, *Lycum amnem fabulosis Græcorum carminibus inclutum fuisse; Nymphas in eius ripa considerare, &c.* quæ nihil attinent ad historię seriem : *Corycio in nemore prouenire soccum : ex circumiectis petrarum recessibus editas voces duplicato sono ad aures reuocari*; aliæq; id genus plura. Iam vero tanta (vt inquit Quintilianus) in Cæsare vis est, tantum acumen, ea concitatio, vt illum eodem animo dixisse, quo bellauit, appareat. Qua in re Sallustium superauit : cuius dicendi genus aliquantulum lenius est ac remissius. Vnde recte à Quintiliano Thucydidi opponitur; Thucydides enim, vt inquit Cicero, *bellicum canere in historia videatur*,

Quintil.

Quod si Martialis eum vocat primum Romana in historia, ea fortasse mente id affirmat, quia quidquid Sallustius egit, propius Romanam historiam attingebat, cum Cæsar bellum Gallicum latius persequeretur.

Martial.

Hic erit, vt perhibent doctorum corda virorum,

Crispus Romana primus in historia.

Vel etiam, quia breuissimo genere dicendi dominatur, vt inquit Macrobius, de cuius sententiis nec vnus quidem apex sine detrimento demi posse affirmatur.

62.

Agellius.

Idem etiam Sallustius à Pollione, & Valerio Probo Grammatico apud Agellium lib. 1. c. 15. taxatur tanquam nimis antiquarius, verborumq; nouator; cuius hæc est sententia, *scis loquentia, sapientia parum*. In qua vides verbum illud *loquentiam*, esse prorsus inusitatum, & à Grammaticorum vsu aboleuisse: plura verba huiusmodi apud Sallustium reperiri, refert Agellius, vt *die, pro diei, decima parte die reliqua, &c.* Præterea, vt legenti perspicuum erit, admodum longis vtitur orationibus: quod eius breuitati in rebus aliis aduersatur. Nihil eorum vitiorum in Cæsare: de quo acerrimum est illud Ciceronis testimonium.

Ciceronis
testimoniū
egregium, de
Cæsaris com-
mentariis.

Commentarios, inquit, *scripsit rerum iuarum, valde quidem probandos: nudi enim sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta* Lege Sueton.

Sueton.

in eius vita c. 55.

* *
*

PROBLEMA XX.

De primis Romæ conditoribus quæ verior opinio?

Qui primi Urbis conditores fuerint, diffatæ sunt ac discrepantes auctorum sententiæ, vt videre est apud Plutarch. 63.
 in Romulo, prope initium. Certe quamplurimi auctores huius De Romæ
 Urbis condendæ gloriam Romulo ac Remo detrahunt, vt ex ci- conditorib.
 tato loco Plutarchi, & ex commentariis Ascensij in Sallustium varia sen-
 perspicuum est: quales sunt Cephalon vetustissimus scriptor, tentia.
 Demagoras, Agatilius, Aristoteles, Xenagoras, Solinus. Hi o- Ascens. in
 mnes apud Ascensium. Fr. Bernard de Britto in sua monarchia Sallust.
 Lusitana citat C. Sempronium Senatorem Romanum, qui eos Bernard. de
 quoque reprehendit, qui Romulum Urbis conditorem arbi- Britto l. p.
 trantur. Cum igitur tam multi Romæ conditionem Romulo lib. 1. c. 13.
 non existiment tribuendam, neuiquam mihi videtur abs re iu-
 dicasse, posse huius operis gloriam Lusitanis deferri.

Constat enim ex variis auctoribus, Atlantem Italum Hispaniæ atque maioris partis Italiæ Regem, coacto ex Bathicis atque Lusitanis exercitu, in Italiam ex Hispania profectum, vt fratrem Hesperum inibi tumultuantem refrænaret: tandem foedere cum eo inito, filiam minorem natu Romam nomine Lusitani ad Lusitanis tradidisse, in quos præcipuo quodam studio affectus Roma origi-
 erat propter incomparabilem animi vigorem, & inuictum cor- næ conducti.
 poris robur, quod in Lusitanis ipsis fuerat expertus. Roma vero in Capitolino colle oppidum constituit, quod à suo nomine Romam appellauit. Hoc autem ita prorsus accidisse refert Plutarch. Plutarch.
 ex aliis auctoribus citato loco. Dionys. Halicarn. M. Por- Dio. Halic.
 tius Cato, Fabius Pictor, pluresq; alij, quos refert Fr. Bernard. M. Por. Cat.
 sua in monarchia Lusitana, vir plane eruditus, & antiquitatis Fab. Pictor.
 indagator acerrimus, cuius ego sententiam lubentius amplecte- Fr. Bernard.
 rer tot grauissimorum hominum firmatam testimoniis, ni com- Romulus Ro-
 mune fere omnium placitum per tot sæcula diriuarum, & quasi mæ fūdator
 fide sacrum Romanæ fundationis gloriam Romulo detulif- secundum
 set; & certe verior hæc opinio haberetur à me, nisi fabuloso il- vulgarem
 lo Martis & Syluæ partu vitiaretur; & postea commentitia sententiam.

lupæ educatione aleretur, ac tandem falsâ Numi-
 nis consecrationis Deus vanissime
 coleretur.

* * *

PRO-

P R O B L E M A XXI.

An Domitianus proclivior fuerit ad eruditionem,
quam Nero?

65.
Quintil.

Multi quidem Domitiano adulantur, qui eum ad literas proclivem affirmarunt. Fabius Quintilianus: *Te, inquit, Auguste, terrarum cura ab instituto poeticae artis studio deflexit: parum quippe erat, te in eloquentia omnibus praestare, omnibus in poetica antevire: illud tamen Virgilianum non immerito usurpaverim.*

Virgil.

Inter victrices hederam tibi serpere lauros.
Silius Italicus lib. 3. in fine de Domitiano loquutus:

Sil. Italic.

*Quin et Rumuleos superabit voce nepotes,
Quis erit eloquio partum decus huic sua Musa
Sacra ferent: meliorq. lyra, cui substitit Hebrus,
Et venit Rhodope, Phabo miranda loquetur.*

Politian.

Eidem Martialis passim adulatur. Verum Suetonius, cuius tanta est in historia veritas, ut inquit Politianus, ut Neræ, Traiani, Adrianiq. suæ ætatis Imperatorum vitas tacere præoptauerit, quam aut periculose viventibus detrabere, aut extollendo potentiores, parum videri liber. Suetonius, inquam, in vita Domitiani cap. 20. ait, Domitianum nullam aut historiarum, aut carminibus cognoscendis operam dedisse: imo etiam adeo amusum fuisse, ut vel in epistolis scribendis aliena facundia indigeret. Neque immerito; oportebat enim, expertus esset humanitatis, hoc est, eruditionis, qui plenus erat crudelitatis; nihilominus quamvis Neroni cedat literarum odio, non cedit crudelitate, ut statim probō.

Sueton.
Domitianus
minime ad
eruditionem
idoneus.
Domitiani
crudelitas
expers eru-
ditionis.

P R O B L E M A XXII.

Uter crudelior, Nero, an Domitianus?

66.
Domitiani
superbia.

Domitianus, ut inquit Beroaldus in Suetonium, inter pessimos Imperatores censeri debet, qui sese ut Deum vocari, scribi & coli iusserit. Secus tamen præ cæteris crudelitate fuit insignis; ad quam eius ingenium fuit maxime proclive: nam vel in ipsas muscas defaure, illi erat voluptati. Sese enim intra domum recipiebat, ubi nihil aliud operabatur, quam muscas captabat, & stylo sine acuto configebat, ut cuidam interroganti, essetne quis intus cum Cæsare? non absurde responsum

Domitiani
crudelitas.

fit

fit à Vibio Crispo: *Ne musca quidem*. Ex hoc autem licet coniecere, quanta crudelitatis eius natura fuerit: sicuti enim Arcepagitæ capite damnarunt eum puerum, qui coturnicum oculos eruere solitus erat, iudicantes id signum esse perniciosissimæ mentis, multis malo futuræ, si adoleuisset. Ita etiam hæc Domitiani exercitatio eiusdem sæuitiam satis declarat. Porro ex his latebris ac solitudine, ubi muscis captandis laborem impendebat, nunquam prodibat, ut inquit Plinius in panegyrico Traiani, nisi ut solitudinem faceret, hoc est, e medio tolleret. Suetonius c. 10. in eius vita refert multos à Domitiano interfectos, qui tamen extra omnem noxam erant: varia item cruciatuum genera ab eodem inuenta atrocissima. In eos præterea magis sæuebat, qui illi erant propinquiore. Unde recte Sidorius Apollinaris in primo epistolarum ait, *consuetudinem malorum Principum natura flammularum bene comparari; quæ sicuti paulo à se remota illuminant, ita satis sibi admota comburunt.*

Duplicem igitur ob causam dici potest Domitianus crudelior fuisse, quam Nero. In primis, quia non solum cum ira percitus erat, sæuebat in hostes; verum etiam cum maxime tranquillatus videbatur, insurgebat in amicos; teste Suetonio c. 11. ubi sic: *Quo contemptius advertebat patientia hominum, nunquam tristitiam sententiam sine præfatione clementis pronunciauit; ut non aliud iam certius atrocis exitus signum fuisset, quam principij lenitas.* Quo pertinet illud Plinianum in panegyrico ad Traianum, cum de Principibus sævis loquatur, inter quos Domitianum intelligit, *Quod mare, inquit, tam insidum, quam blanditiæ Principum illorum, quibus tanta lenitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos, quam propitios habere?* Altera causa est, quia Domitianus, ut inquit Cornelius Tacitus, crudelitatis spectaculis præcipue delectabatur, *Nero enim (inquit Cornelius) minus erat sanguinarius, qui iussit scelera, non spectauit: hic libenter spectabat cades damnatorum, pascebatq; oculos sanguinis nobilitatis.* Quod si Nero Urbem incendit voluptatis causa, eam tamen specie honestatis obtexit; dicebat enim velle se de integro eius Urbis vicis dirigere, ac deformitatem omnem tollere; nam, ut inquit Liuius, *Roma postquam à Gallis incensa est, promiscue ac prope iterum exadificata est; quæ festinatio aliquam deformitatem Vibii attulit.*

* * *

PROBLEMA XXIII.

Vtrum vsus pulueris tormentarij priscis seculis incognitus, necne?

68.

ANtiqua illa bellorum instrumenta, catapultæ, arietes, balistæ, & id genus alia, pumilionum, aut pygmæorum cum gruibus, aut potius murium cum ranis certantium tela esse dicentur, si cum nostris conferantur, quæ in Vulcani officinis conformata videntur, & Gigantum Iouem cælo deturbare conantium machinas non immerito appelles.

Horum instrumentorum vsus veteribus incognitus fuit, (quidquid Robertus Valturius affirmet.) bombardæ enim, id est, æneæ illius machinæ Iouis tonitrua imitantis, mentionem apud veteres nullam constat esse factam. Cuius vsus bello iuncto contra Genuenses ad fossam Clodium circa annum Christi millesimum trecentesium octogesimum primum mundo innotuit, à Germano quodam nominis ignoti primum repertus. Sunt, qui scribant Monachum Chymistam fuisse; cum forte fortuna nitro, sulfuri, carbonibus varia fomitum genera commiscendo igne adhibito cognouisset, quanta vis eius materiæ esset.

Valtu. apud
Iac. Pomer.
or. 4. de aut.

PROBLEMA XXIV.

Quæ præmia militaria illustriora, quæ donantur ob læsum hostem, an ob ciuem seruatum?

69.

Præmia duplici erant in genere, maiora & minora. Illa ob seruatum ciuem; hæc ob læsum hostem donabantur: de omnibus multa multus Lippius nuperime libi. 5. Dialog. nos multa paucis; sed de minoribus interim agamus, statim de maioribus acturi. Qui hostem percussisset, non quidem in iusta acie, sed in singulari pugna, cum nulla esset necessitas dimicandi, vt Polybius obseruauit, & optime Rosinus lib. 10. c. 26. hastam accipiebat, quæ à Catone *donatica* appellatur: a Turneb. lib. 29. cap. 1. *graminea*, vulgo *pura*. Suetonius in Claudio: *Quem Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donauit*. Propertius lib. 4.

Lipf.

*Quæ præmia minora
apud Rom.*

Polyb.

Rosin.

Cato.

Turneb.

Sueton.

Propert.

*Sed tua sic domitis Partha telluris alumnos
Pura triumphales hasta sequuntur equos.*

Virg.

Virg. in 6. Æneid.

Ille, vides? pura iuuenis, qui nititur hasta.

Virgil.

Hæc autem *pura* dicebatur, quia sine ferro erat, vt Seruius interpretatur; quemadmodum, *argentum purum*, cui nihil inful-
ptum est. *Vestis pura*, cui nihil est purpuræ adtextum.

Hasta pura.
Seruius.

Si vero non modo percuteret, sed etiam deiceret ac spolia-
ret hostem, armillis donabatur, si pedes esset; si eques, phale-
ris. Ita quidem Polybius. Quamuis hic ordo nonnunquam
solutus sit inuerti. Nam apud Liuium lib. 10. inuenies, equi-
tes omnes ob insignem pluribus locis operam, armillis argen-
teis donatos. Apud Dionysium vero, non modo armillas, sed Polyb.
etiam phaleras præmio à Sicinio acceptas. Dicuntur autem
armilla, vt inquit Festus, ab armis, antiqui enim humeros
cum brachiis armos vocabant. Armillæ sinistris gerebantur; Festus.
Vnde Tarpeia Sabinis Urbem prodidit, ea lege, vt ab iis acci-
peret, quæcunque sinistris manibus gettabant; annulos signi-
ficabat, & armillas: illi præpostere eius votis respondentes
coniectis clypeis fæminam obruetunt. Phalera non equorum
modo erant ornamenta, vt planum est ex Virgil. 5. Æneid.

*Qui hostes
spoliabant,
aut deicie-
bant, quæ
præmia.*

Liuius.
Dionys.
Armilla,
phalera.

Præmia equum phaleris, insignem victor habeto.

Virg.
70.

Sed etiam vitorum, vt constat ex Liuii lib. 9. *Tanta*, inquit,
fuit indignitas Comitiorum, vt plerique nobilium aureos annulos
& phaleras deponerent. Sicut de Scipione loquutus,

— phaleris hic pectore fulget,

Ital.

Hic colle aurato circumdat bellica colla.

Et Iuuen. Sat. vlt.

Vt lætæ phaleris omnes, & torquibus omnes.

Iuuenal.

Vnde colliges inter phaleras & torques nonnihil cadere discri-
minis, quod phalera demissæ ad pectus pendebant; torques
stringebant magis, & ambibaant ipsum collum. Frequens men-
tio est torquium in donis militaribus, vt videre est apud Li-
psium loco proxime citato. Sæpe etiam milites vexillis dona-
bantur, vt apud Suidam, Sallustium, Suetonium, aliosq; in-
nentes. Hæc de minoribus præmiis, quæ ob læsum hostem
donabantur, & hæc de causâ minus illustria, quam illa, quæ
ob seruatum ciuem publice victoribus magni duces impertiri
solebant; & quemadmodum illustrius est seruare ciuem,
quam hostem lædere, sic præmia suum præ-
tium fortiuntur.

*Discrimen
inter phale-
ras, & tor-
ques.*
Suid.
Sallust.
Sueton.

* *
*

PROBLEMA XXV.

Ex coronis militaribus, quæ nobilior?

71. **I**psius de militia Romana dialog. 17. coronas militares
Lipf. maiora dona iuxta Poiybiū appellat, quas multifarias
A. Gell. fuisse A. Gellius scribit lib. 5. cap. 8. præcipuas tamen esse trium-
Maiora præ- phalem, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem, naua-
miæ, corona. lem. Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob
Triumphalis honorem triumphī mittuntur, vulgus aurum vocat *coronarium*,
ex auro. quondam è lauro, postea ex auro fieri cœpta sunt. Obsidionales
Obsidionalis coronæ sunt, quas ij, qui liberati sunt obsidione, dant ei duci,
ex gramine. qui liberauit: eoque, vt inquit Plinius apud Rosin. lib. 10. c. 27.
Plinius. cæteris dignitate prælucent: fiebant ex gramine decerpto è lo-
Rosin. co, intra quem obsidebantur; quia summum victoriæ indi-
cium erat, herbam porrigere victos, quasi Marte cederent.
Vnde Mars Mars enim gramine natus fuit; vnde *Gradium* nomen inuenit.
Gradium. Ammianus vero apud Lipf. obsidionali corona, pro *murali* v-
Ammian. surpat, A. Gell. etiam. Ciuica corona est, quam ciuis ciuis,
A. Gell. à quo seruatus est in prælio, testem vitæ salutisq; perceptæ do-
Ciuica è nat: fieri solebat è quercu vel ilice; vnde antiquissimus cibus
quercu vel victusq; petebatur, quoniam Ioui, in cuius tutela sunt ciui-
ilice. tates, sacra quercus est. Robertus Valer. de re milit. lib. 12. c. 7.
Valtruuuius. Claud. de laud. Stilic. 3.
Claudian. *Mors erat in veterum castris, vt tempora quercu
Velaret, validis fuso qui viribus hoste
Castrum potuit morti subducere ciuem.*
72. **M**uralis illi donatur, qui primus murum subiit, inq; oppi-
Muralis ex dum hostium per vim ascendit. Castrensis illi, qui primus ho-
auro. stium castra pugnans introiuit. Naualis tandem illi, qui primus
Castrensis in hostium nauem vi armatus transiuit. Omnes fiebant ex an-
ex auro. ro, teste A. Gellio. Cum eo tamen discrimine, vt muralis qui-
Naualis ex busdam veluti muri pinnis decorata sit. Lucan. lib. 2.
auro. *Turritaq; premens frontem matrona corona.*
A. Gell. Castrensis valli præfert insigne; vnde etiam *Vallaris* dicitur.
Lucan. Naualis, quasi nauium rostris insignita, quare à nonnullis *ro-*
strata appellatur. Lipsius naualem & rostratam distinguit:
hanc præstantiorem affirmat. Sed Virgil. videtur coniungere
in 8. Æn.
Tempora nauali fulgent rostrata corona.
Virgil. Ergo si facit naualis corona tempora rostrata, videtur ipsa
Corona O- non differre à rostrata. Oleaginas coronas dari solitas iis, qui
leaginas. triumphum solum procurant, neque in prælio fuerunt, scribit
A. Gel.

A. Gellius: contra quem Lipsius virtutis etiam causa militibus donatas contendit. Illud non omitto ex eodem Lipsio; coronas aureas communes fuisse, & propter quodlibet illustre facinus impertiri. De ovali corona agemus statim in triumphis minoribus. Caterum scire reliquum est, cuinam ex his maior fuerit olim honor? Certe ciuicæ, utpote cui, teste Plinio, reliquæ cederent, vel etiam aureæ; tanti erat, ciuem seruare. Hinc collige, quæ deberetur Christo Domino salutis nostræ assertori eximio, qui suæ vitæ non solum discrimine, verum etiam profusione tot cœlestis Hierosolymæ ciues seruauit. Ingratum vero hominum genus ei spineam, pro ciuicæ contexit coronam, & capiti per summum scelus imposuit. Laudo Gothofredum Ducem clarissimum, qui auream coronam recusauit, cum Hierosolymæ mœnia ascenderet triumphabundus, noluit enim in ea vrbe, in qua Christus Dominus fuit spinea coronatus, aurea insigniri. Similis ille miles de quo Tertullianus de corona militis. Quapropter maior gloria est ciuicæ deterranda, ut inferius ostendam luculentius. Interim vide Gellium & Plinium lib. 7. cap. 28. apud quos inuenies L. Sicinium Dentatum victorem fuisse in 120. bellis, & 45. cicatrices aduerso corpore recepisse, 34. spolia reportasse, donatumq; fuisse 18. hastis, 25. phaleris, 83. torquibus, 160. armillis, 26. coronis, 8. aureis, 3. muralibus, obsidionali vna, & 14. ciuicis: de his autem potius ille gloriabatur, easq; in monumentum suæ virtutis sempiternum passim ostentabat. Mitylene capta C. Cæsari donata fuit ciuicæ à Termo prætore; Aurelianus etiam eandem comparauit bis, Augustus vero semel, quam præ reliquis æstimauit. Mitto plura.

A. Gell.
Lips.

Oualis.

Plinius.

Christus Dominus ciuicam meruit

Goth.

Gell.
Plin.

Dentatus gloria.

Cæsar.
Aurel.
August.

PROBLEMA XXVI.

Qui illustrius triumpharunt, triumphalibus quadrigis impositi, an ciuium brachis delati?

Triumphus duplex fuit, maior & minor: hic proprie ouatio dicebatur, ab oue, ut inquit Plutarchus in Marcello, quam qui hoc triumphis genere ornaretur, sacrificabat. Huius triumphis causa, ut inquit A. Gellius lib. 5. c. 6. est, cum aut bella non rite indicta, neque cum iusto hoste gesta sunt; aut cum hostium nomen humile, & non idoneum est, ut seruorum, piratarumque, aut deditione repente facta incruenta victoria obuenit: cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quod non Martius, sed quasi Veneris triumphus quidam foret.

74.

Triumphus maior, & minor.

Plutarch.
Vnde dicta ouatio.

A. Gell.
Oualis corona, Veneris

Qualis, etiam myrtea
Halicarn.
Plutarch.

Mores ouantium.

Massur.
A. Gell.

Triumphus maior.

Plutarch.

Triumphus unde dicitur

Horat.

75.

Valer.

Qui mores in triumphis.

Ordo pompa

Curvus forma.

Animalia currum trahentia.

76.

Plinius.

Tertull.
In honore nō superbiendū
Zonar.

Itaque myrtea corona donabantur, qui hunc triumphum reportarent. Ouantes pedibus urbem inibant, si Dionysio Halicarnasæo & Plutarcho credendum est; quorum ille pedestrem triumphum ouationem appellat: hic autem scribit ouantem, nec quadrigis inuectum, nec laurea coronatum, nec tubis, sed pedibus & myrtea redimitum, tubis modulantibus urbem inuisse. In eadem est sententia Massurius apud A. Gellium. Aduersatur tamen Dio, qui eosdem equo vectos affirmat.

Triumphus maior, dicitur est à Græco Bacchi cognomento triumphus; hic enim, ut inquit Plutarchus in Marcello, primus auctor triumphalis pompæ dicitur fuisse. Unde sunt acclamationes illæ apud Horat. Od. 2. lib. 4.

Tuq; dum procedis, lo triumphe!

Non semel dicemus, lo triumphe!

Qui triumphum peteret, absens esset, oportebat: & plerumque non nisi Dictatori, Consuli, aut Prætori decernebatur, qui minimum quinque hostium millia vna acie cecidisset. Est præterea apud Valerium, lib. 2. c. 8. triumphum iis tantum, qui Imperium Romanum auxissent, non autem, qui amissa recuperassent, fuisse permissum. Triumphus pompa ita instruebatur: Præcedebant tubicines, & c. ducebantur boues in sacrificiis maclandi. Succedebat speciosa ostentatio spoliatorum, & manubiarum, & c. Ferebantur tituli victarum gentium, cum imaginibus deuictarum urbium. Mixta item spoliis animalia antea non visa, plantæq; mirabiles ex locis captis asportatæ. Deinde capti duces vincti catenis sequebantur. Tum demum ipse Imperator curru sublimes vehebatur, fulgens veste triumphali, id est, purpura auro intexta picta; redimitus corona laurea, ramumq; lauri manu gestans. Curvus instar turris rotunda constructus erat: quem vilitate trahabant equi; quos cum albos iunxisset in suo triumpho Camillus, vehementer populum offendit; propterea quod albæ quadrigæ Deorum Regi, & Patri peculiariter dicatæ erant. Quidam tamen ceruos, nonnulli leones iunxerunt.

Eo loco, quo Imperator sedebat, suspensum fuit idolum Fascini: de quo Plinius lib. 28. cap. 4. *Fascinus*, inquit, *curvus triumphantium defendit, medicis inuidia iubetq; eosdem respicere. Quo videtur spectare illud Tertulliani in Apologetico: Hominem se esse etiam triumphans Imperator in illo sublimes curru admonetur, suggeritur enim ei à tergo, Respice post te, hominem memento te. Idem Zonaras affirmat: addit præterea, appensum quoque fuisse curru tintinnabulum & flagellum; quibus significaretur, ipsum in eam calamitatem incidere posse, ut & flagis cadatur, & capite damnetur. Nam qui supremo supplicio affi-*

afficiebantur, tintinnabula gestare solebant, ne quis inter eundem contactu illorum piaculo se obstringeret. Testis est Plinius lib. 33. c. 7. triumphantium ora minio illini solita, & sic Camillum triumphasse. Tandem in Capitolium ascendebat, missis è foro captis militibus in carcerem trucidandis. In Capitolio vero solemnè ritus Superos precabantur; epulum fiebat publicis sumptibus, suspendebantur spolia, præsertim opima, quæ dux hostium duci à se interfecto detraxerat.

Mors ad exitum
cæ damnatis
Plin.

Cæterum meo iudicio nullus illustrius triumphavit, quam Alexander Seuerus, qui quidem, teste Lampridio in eiusdem Imper. vita, manibus Romanorum civium delatus Capitolium intrauit; quasi verò de ipso erga se omnium civium amore triumphasset; seu potius, quasi nullus esset triumphus illo gloriofior, qui ob civium amorem celebratur; talis ille Lusitanorum Rex Ioannes huius nominis III. qui posthabito ingentis pompæ apparatu & comitatu, præcedentibus duntaxat viris duobus arundines suas de more gestantibus, per plateas urbium suarum ambulabat, & templa inuisebat. Hinc ille Poëta Lusitanus (liceat semel his uti) in epistola ad eundem Regem:

77.

*Que se podeir mais auante
Com os olhos, nem consentido
Com duas canas diante
Is amado, e is temido.*

Similis ille Claudiani Princeps, qui fastus renuebat, triumphales quadrigas parui faciebat, nullus ei triumphus gloriofior, quam suorum charitas.

— *Strepitus fastidit inanes,*

Claud.

Inq; animis hominum pompa meliore triumphat.

Et quod hic Stiliconis triumphus cæteris præstet, optime prosequitur idem Poëta:

*Non alium certe Romana clarius arces
Suscepere ducem, nec cum cedente rediret
Fabricius Pyrrho, nec cum Capitolia curræ
Pellæ domitor Paullus conscenderet aula.*

PROBLEMA XXVII.

Rustici ad bellum, quam urbani aptiores, necne?

VEGETIUS lib. 1. de re militari: Nunquam, inquit, potuit dubitari, aptiorem armis rusticam plebem; qua sub duco, & in labore nutritur, Solis patiens, umbra negligens, balnearum ne- 78.
scia, deliciarum ignara, simplicis animi, paruo contenta, duratis Veget.

ad omnem laborantium tolerantiam membris, cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre, consuetudo de rure est. Nec inficiandum est post urbem conditam, Romanos ex urbe profectos ad bellum semper, sed tunc nullis voluptatibus, nullis deliciis frangebantur. Sudorem cursu & campestri exercitio collectum natans iuuentus abluebat in Tyberi. Idem bellator, idem agricola genera tantum mutabat armorum. Quod vsque adeo verum est, ut aranti Quintio Cincinnato viro optimo Dictaturam conflet oblatam. Ex agris ergo precipue suppleendum robur precipue videtur exercitus. Nescio enim, quomodo minus timeat mortem, qui minus deliciarum nouit in vita. Huc pertinet Horatianum illud lib. 3. carm. Od. 6. ubi urbanos carpit, rusticos commendat:

Horat.

*Non his iuuentus orta parentibus
Infecit aquor sanguine Punico,
Pyrrhumq;, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalemq;, dirum,
Sed rusticorum mascula militum
Proles, &c.*

Et quidem Roma duo tribuum genera dicitur habuisse, alterum eorum, qui ruri, alterum eorum, qui in urbibus habitarent. Refert autem Sigonius rusticas urbanis longe preferri, & ita optimum & praestantissimum quemque relictis urbanis in rusticis censeri velle. Ex rusticis enim ad Dictatoris dignitatem saepe numero euocabantur: ut contigit Dentato. Idem traditur à Plinio lib. 18. c. 3. Rustica, inquit, Tribus laudatissima; urbana vero, in quas transferri, ignominia esset, desidia, probro.

Sigon.

*Vita rustica
urbana praeferenda.*

*Dentatus
Dux Rom.
Plin.*

PROBLEMA XXVIII.

*Quis melius censebat, Cato delendam Carthaginem, an
Scipio Nasica seruandam?*

79.

*Nasica opinio
preferatur.*

Rhodig.

Tertull.

Vide Auct.

in lib. Reg.

t. i. c. 1, n. 28.

ann. 12. sec. 3

& infl. 8. 175

Iuuenal.

Rhodiginus lib. 27. cap. 1. Scipionis iudicium laudat, & approbat, & quidem merito, eo enim securior Roma imperabat, quo minus secuta videbatur: otium armorum est rubigo, & si credimus Tertulliano 5. de pallio, plus toga laeserunt Rempubl. quam lorica, quia scilicet pacis tempore irruunt in Rempubl. deliciae, belli tempore expelluntur. Praeclarior Roma armata, quam togata. Iuuenalis haec fuit mens

*Nunc patimur longa pacis mala, sauior armis
Luxuria incubuit, victumq;, vlciscimur orbem.*

Hac

Hac via Lacedæmones gloriam sibi compararunt. Urbem quam Rex funditus euertere parabat, integram conseruari potularunt & cotem iuuentutis suæ appellarunt. Vnde cum aliquando oppidum sibi infensissimum euersum viderent, haud quamquam victoriam celebrarunt, imò vocem illam fortitudinis plenam emisertunt, *Perijt iuuentutis iuuentutis*. Occurrit Lusitani Regis illustre documentum, cum aliquando Senatores aliquot Regij de euertendis Africae propugnaculis proferrent sententiam, cum ex illorum conseruatione nullum emergeret Lusitaniae emolumentum, imò detrimentum sequeretur diuitiarum; ille sententiam improbauit, quia non curabat diuitiarum emolumentum, sed virium augmentum, & illa Africae oppida, quæ vsque adhuc ingenti Lusitani nominis fama conseruantur, suæ iuuentutis scholam appellabat. Vnde Catonis placitum non placet, quod quidem tale fuit ob intestinum cum Carthaginensibus odium, vt habes apud Plinium lib. 15. cap. 18. & Florum lib. 2. cap. 15.

Lacedæmones bellum paci præferbant.

Lusitani Regis placitum.

Plinius

PROBLEMA XXIX.

Quibusnam deferres palmam magnitudinis, turritis olim Romanorum, & aliorum nauibus, an Indicis modo Lusitanorum?

Solent veteres nauibus turres imponere ad libram, quæ ob id dicitur turrita à Virgilio in 8. Æneid.

80.

Nauis turrita apud veteres.

Pelago credas innare reuulsus

Cycladas, aut montes concurrere montibus altos;

Tantæ mole turri turritis puppibus instans.

Virg.

Appianus, *Turres*, inquit, *in nauibus habebant, & ad proram,*

Appian.

& ad puppim. Plinius lib. 32. vbi de Echeneide, *Sed armata*

Plin.

classes imponunt sibi turrium propugnacula, vt in mari quoque

pugnetur, veluti e muris. Cæsar 3. de bello ciuili. *In nauibus ad*

Cæsar.

libram fecerat turres. Sed in pugna illa Actiaca Cæsarum cum

Antonio, de qua Virgilius citato loco agit, naues turritas ex-

istisse, ex Dione Græco deprehenditur, vt Bayf. aduertit fol.

Bayf.

61. Cæterum illa torquet hic multos difficultas, an turres istæ

tantum fuerint in Antonianis nauibus, an etiam in Cæsarianis.

Plutarch.

Plutarchus rem dubius reliquit indecisam. Sed vtrique

classi turres præstas. Ita accipe Virgilium, qui ait, *montes mon-*

tibus concurrere. Litem soluit Prud. lib. 2. in Symm.

Prud.

Instar erant tenuis cymbæ, fragilibus phasellis

Inter turritas Memphisicæ rorsus Liburnas.

81.
Romani
turrita na-
uis aucto-
res.
Seru.
Rhodig.
Iul.
Appian.
Maffeus.
Nauium
Indicarum
apud Lusi-
tanos ma-
gnitudo.

Vbi etiam inferiores facit naues Antonij nauibus Augusti. Nam hic Liburnis pugnavit. Nec hoc nauium genus nouum Romanis, imò Romani auctores illius. Crede Seruio in Virgil. citatum. Subscribit Rhodigin. lib. 29. cap. 27. & Iulius libr. 1. ciu. quem vide, vbi habes formam harum nauium. Confirmat Appian. allegatus lib. 5. ciu. Quòd verò huiusemodi nauium machinæ cedant nostris, fatetur passim Maffeus, licet Romanus homo, & quidem magnitudine, fortitudine, & gloria victoriarum, vt infra ostendam.

P R O B L E M A XXX.

Quibusnam nauigandi artem tribuis, Ægyptiis, Cre-
tensibusne, an Argonautis?

82.
Afer.
Diod.
Plin.
Strabo.
Polydor.
Mela.

Tibullus.

Argonautæ
naualis pe-
ritia au-
ctores.
Manil.
Ouid.

Seneca.

Dionysius Afer existimat Ægyptios omnium primos nauigasse: ex quibus Danaus, teste Diodoro libr. 5 & Plin. lib. 7. cap. 56. nauem longam adduxerat. Diodorus Cretensibus omnium primis nauigandi peritiam attribuit. Eisdem nauigandi principatum tenuisse Strabo in primis demonstrat. Vnde prouerbum, *Cretensis nescit pelagus*, in eum, qui ea, quæ probè nouit, se ignorare dissimulat, vt cum alijs refert Polyd. Virgil. libr. 3. cap. 15. Mela, & Tibullus hoc ipsum Phœnicibus assignat: quorum hic Eleg. 7.

*Vtque maris vassum prospectat turribus æquor,
Prima ratem ventis credere docta Tyros.*

Plerique tamen arbitrantur Argonautas omnium primos nauigandi peritia excelluisse, Manil. lib. 1.

——— *Tum nobilis Argo*

*In cælum subducta, mari, quòd prima cucurrit
Seruando Dea facta Deos.*

Ouid. de Argonautis.

Per mare non notum prima petière carina.

Et Seneca poëta choro 2. Medæ de Argo loquutus.

Merces primâ digna carinâ.

Idem tradunt quotquot Argonautica scripserunt. Græci quidem Orphæus Crotoniata, Epimenides, Clæon, Herodotus, Apollonius, Dionysius Milesius. Latini, Catullus, Varro Attacimus, & Valerius Flaccus. Sed de naui longa, quamuis repugnet Diodorus; qui illam Danao tri-
buit, vt diximus.

* *
*

PROBLEMA XXXI.

Quæ magis arrident, nauium puppes imaginibus tutelarium depictæ, an rosis recentibus coronatæ?

Vtrumque solemne apud veteres. Quòd verò tutelarium Deorum imagines fuerint puppibus insculptæ, tradit Niceph. libr. 2. histor. cap. 73. Vnde petenda poetarum germana interpretatio, quando de picturis, vel cælaturis nauilibus agunt. Horat.

Nil pictis tumidus nauita puppibus fudit;
Præcesserat enim,

— *Non tibi sunt integra lintea*
Non dij, quos iterum pressa voces malo.

Quid 1. Trist. Eleg. 9.

Est mihi, sit q̄, precor flauæ tutela Minerva
Naus, & à pictâ castiæ nomen habet.

In Epist. Paridis.

Accipit & pictos puppis adunca Deos,
Quâ tamen ipse vehor comitata Cupidine paruo.
Sponsor coniugij stat dea picta sui.

Silius lib. 14.

Scuta unum cristæq̄, & inerti spicula ferro,
— *Tutelæq̄, Deum, &c.*

Mitto plura testimonia; hic mos ad nostrates fluxit, & quidem non falsâ, vanæque mistus superstitione, sed vera, & sacra conditus religione. Enim verò nobiliores nauium magistri ac domini suis nauibus sacras Diuorum effigies affigunt, easque summa colunt veneratione, ipsorumque Diuorum nomina nauibus ritè imponunt, & veluti tutelaria numina in tempestatibus implorant, multaque prece ambiunt. Itaque mitto reliqua testimonia, quibus poetæ passim scatent. Accedo ad a-

Nauta floribus puppes coronant.
Virgil.
Propert.

Puppibus & lati nauta imposuere coronas.

Propert. lib. 4. Eleg. 7.

Ecce coronato pars altera vecta phasello,
Mulcet ubi Elysiæ aura beata rojas.

Quid.

Torta coronatæ solvunt retinacula puppes.

Quid.

Huc pertinet illud Ambrosij in Exaëm. *Omnes puppes, quæ peruectæ fuerint, coronantur, &c.* Vterque mos laudabilis, secundus verò nautis gratior.

PROBLEMA XXXII.

Poëmate Homeri vllümne extet in Græcia vetustius?

84. *Homeri poëmate nullum antiquius extat.*
Ioseph. Genebrar. Perer. Lucret.
- H**omeri opere nullum vetustius extare in Græcia in confesso est; vt auctor est Iosephus libr. 1. contra Appionem, & Aristoteles; quos citat Genebrardus fol. 119. Iosephum etiam Bened. Perer. præfatione in Genesim. Vnde miratur Lucretius, nullam sc̄riptionem extare, quæ de rebus ante Troianum excidium agat, sic enim ait.
- Cur supra bellum Thebanum, & funera Troia
 Nil alias alij quicquam cecinere poëta?*
- Cuius rei ratio illa est; quia ceterorum poëtarum monumenta temporis iniuria absumpsit, penitusque deleuit. Vnde quamuis multi extiterint poëta Homero antiquiores, vt statim ventilandum, nullum poëma Homeri poëmate antiquius extitisse creditur; quamuis Horat. lib. 4. carm. Od. 9. significet nullos tunc poetas extitisse, dum ait.
- Vixere fortes ante Agamemnona
 Multi; sed omnes illacrymabiles
 Vrgentur, ignoti, longa
 Nocte, carent quia vate sacro.*
- Horat.*

PROBLEMA XXXIII.

Vtrum quemadmodum Homerus poëtarum nemini cedit nobilitate, ita nec antiquitate.

85. *Herod. Varro. Beroal. Porphyr. Genebr. Euseb.*
- H**omerum, & Hesiodum coniungit Herodotus libr. 2. his verbis, *Hesiodus, & Homerus, quos quadringentis non amplius annis opinor ante me extitisse; suere, qui Musarum instinctu in Helicone primi Deorum generationem scripserunt, quam Theogoniam appellarunt. Varro non esse dubium, inquit, quin aliquo tempore eodem vixerint Hesiodus, & Homerus; eosque Synchronos fuisse testatur. Lege Beroald in primam Tusc. in initio, vbi plura hac de re. Contra stat Porphyrius, qui ait, Hesiodum centum annis fuisse post Homer. Genebrard. fol. 126.*
- Homero antiquiores poëta.*
- Certè, vt inquit Eusebius citatus ab eodem Genebrardo, ante Homerum extiterunt in Græcia hi poëta; vt plures alios omitam, Linus, Philammon, Tamyras, Amphion, Orpheus, Blusæus, Sibyllæ, Epimenides Cretensis, &c. Alios item refert
- Paula-

Pausanias. Consule Genebr. vbi suprâ. Cæterum quamuis cedat antiquitate artis, nemini cedit poëmatis nobilitate.

PROBLEMA XXXIV.

Xenophon, Thucydides, & Herodotus de primatu orationis certant, sed quis victor?

Xenophon mira sermonis dulcedine ac suauitate vsus fuit: adeò, vt vulgò Attica Musa diceretur. Multus est Cicero in eius laucibus: alias enim ait, Xenophontis ore Musas loquutas esse: alias, Xenophontis ore melle dulciorem orationem effluxisse. Denique cum suaue scribendi genus explicare vellet, Xenophonticum appellauit. Ita enim, inquit in Bruto; *Qu. Catulo summæ erat orationis comitas, incorrupta quedam Latini sermonis integritas, quæ perspicitur cum orationibus eius potest, tum facillimè ex eo libro, què de consulatu, & de rebus gestis suis scriptum reliquit, molli, & Xenophonteo genere orationis.*

86.
*Xenophon-
tis suauitas.*
Tull.

In Thucydide quamuis etiam multis locis à Cicerone dignitas orationis commendatur; tamen rerum perturbatio atq; confusio à Dionysio Halicarnassæo reprehenditur. Sic enim euentus belli Peloponnesiaci per initia & extrema Olympiadum digessit, vt exterorum gestis vix commodè adaptari possint, apud quos longè diuersa erat temporis computandi ratio. Nam Olympiacum certamen in mensem Iunium incidebat, & medium ferè annum dispersebat, atque ex vno duos quodammodo faciebat, quorum alter ad præcedentia, alter ad sequentia Olympia pertineret. Vnde non satis ex eo constare potest, quæ quo tempore gesta fuerint.

87.
*Thucydidi
stylus.*
Tull.

Herodotus, inquit Cicero, longissimè absuit à delitijs, vel potius ineptijs orationu; qui sine vllis salebris, quasi sedatus annis fluit. Tamen, eodem Tullio teste in Oratore, numero caruit; præcis enim seculis oratio nuda ac rudis ad solos animorum sensus exprimendos fuit reperta: postea numerorum ratio, causa delectationis aurium, excogitata est.

*Herodoti
stylus.*
Tull.

PROBLEMA XXXV.

An sint Berosi illi libri, qui sub Berosi nomine circumferuntur?

Multis argumentis ostendi potest, non esse hos libros Beroso tribuendos. Quæ, vt res fiat luce clarior meri-

88.
*Suadetur nō
esse Berosi.*

Ioseph.

diana, dialectico planè more proponemus. Primò; Berofus, vt inquit Iosephus, Chaldaicam historiam tantùm delibauit: id est, quæ ad illam tantùm pertinere videbantur, breuissimè perstrinxit. Ergo non contexit seriem eorum Regum, qui in Gallia, Hispania, Germania, Africa, Ægypto, Æthiopia, & Italia floruerunt, cùm ad institutum minimè spectaret; quod tamen latè prosequitur hic supposititijs. Confirmo hoc posterius pronunciatum; quia huiusmodi Regum series atque ordo minimè cognosci poterat à Beroso; nihil commercij Chaldæis erat cum Hispanis, Gallis, &c. Quo intercedente duntaxat hæc omnia percipiuntur: ergo vel nihil ea de re scripsit; vel si scripsit, multa peccaret, opus fuit. Quemadmodum etiam auctores Græci multa commentitia scripserunt de Hispania, Gallia, Italia; quòd nullam haberent eum his regionibus commercij societatem. Nam Æschylus Eridanum Hispaniæ fluium esse dixit: qui tamen nascitur in Italia. Euripides Rhodanum in Italia constituit; qui Galliam interfuit. Aristoteles ait Danubium à montibus Pyrenæis emergere: quo tamen fecus accidit, cùm ex Arnobæ iugis in Germania oritur. Hic tamen, qui Berosi nomen sibi vsurpat, hac de re id scribit, quod res est.

Æschyl.
Euripid.
Aristoteles.

89.
Hieron.

Obsedio Pe-
lusij admi-
randa.

Præterea verus ille Berofus, teste D. Hieronymo in cap. 37. Isai. scripsit bellum illud, quod à Sennacheribo Rege Assyriorum illatum fuit Ægyptijs; cum ab Assyrijs Pelusium obsesum fuit, & cùm in ea obsidione centum octoginta quinque milia exercitus Assyrij pestilentia corruerunt. Imò potius Iosephus non solùm ait hoc bellum à Beroso descriptum fuisse, sed etiam eiusdem Berosi verba transcribit. Atqui apud hunc, qui Berosi nomine gloriatur, nihil hac de re vsquam reperitur; ergo planè supposititijs est. Multa alia D. Hieronymus, & Iosephus ex antiquo illo Beroso citant, quæ apud hunc nullibi reperiantur.

90.
Babylon à
quo fuerit
adificata.
Plinius.
Volater.
Viues.
Sabellic.
Fundamentum
partis ad-
uersæ.

Deinde Berofus citatus à Iosepho negat Babylonem adificatam esse à Semiramide, eoque omnes, qui hoc scripserant, reprehendit. At verò hic libr. 5. ait à Semiramide Babylonem, auctam, exornatamque fuisse eo murorum apparatu, ob quem in septem orbis miraculis numeratur. Plinius quoque de naturali historia, & Agathius Græcus nonnihil afferunt ex Beroso; cuius mentionem apud hunc inuenies nullam. Non desunt etiam auctores non penitendi, qui affirmant hunc Berosum falsum omnino esse, & prorsus supposititijs: quorum de numero est Volaterianus l. bro 2. Geogr. Ludouicus Viues præfatione in D. Augustinum de ciuit. M. Antonius Sabellicus lib. 1. Ennead. 11. Qui contrariæ parti adherent, hoc vno nituntur funda-

fundamento; quia nonnullo vident apud hunc Berofum, quæ etiam ab illo antiquo scripta fuisse constat ex Iosepho, & D. Hieronymo. Sed quis dubitat, potuisse illum quidem multa adulterari, & ementiri, vt verus Berofus videretur? Consule Barrer, Barrerium,

PROBLEMA XXXVI.

Vtrum vindicta nobiles magis dedecet, an ignobiles?

QUOD vindicta viros magis nobiles, quam ignobiles dedecet, indecens foret inficiari. Quod exemplis primò illustro, dictis confirmo, rationibus, si temporis breuitas patiat,ur, stabiliam.

91.

Adrianus Cæsar creatus Imperator ad eò inimicorum vindictam regium dedecere animum existimauit, vt nihil sibi potius duxerit, quam eos, quos priuatus acerrimos fuerat expertus aduersarios, secumque grauissimas exercuerant inimicitias, amicebili prosequi beneuolentia. De quo illud præsertim celebratur. Adriano namque quidam fortè obuius, quem Romano priusquam Imperio potiretur, capitalem erat expertus inimicum. Ecce tibi, miser, ac misellus homo Imperatoris in conspectu, timere, expalescere, animo cadere, consternari, & totis, vt aiunt, artibus contremiscere, de se actum esse existimare, & in malam iam abire cruce, debitas pœnas soluere. Cui

Vindicta plus dedecet animum nobilem.

Adrianus perhumaniter; *Bono, inquit, esto animo, me Imperatore euasisti.* Significans profectò ab Imperatoris dignitate alienum esse, de eo pœnas sumere, quem, si priuatus esset, probè vleisci posset: nihilque tam liberale, tam regium, tamque magnificum, & Imperatore dignum, quam illatas sibi iniurias non vindicta prosequi, sed libenti animo condonare.

Milites duo manipulares regio Antigoni tabernaculo in-
eumbentes, *faciebant, inquit Seneca Philosophus, quod homines & periculosissime, & libentissime solent,* Regem suum maledictis onerabant. Audierat omnia Rex Antigonus, vtpote cum maledicentes inter & Regem audientem sola tabernaculi palla interesset, quam Antigonus leuiter, ac leniter commouens, *Longius, inquit, discedite, ne nos Rex audiat Antigonus.* Peraffine est illud, quod de Magno Alexandro, optimæ fidei scriptores prodidere; cum enim iuxta Alexandri tentorium duo aliquando milites, gregarij illi quidem, & humilis conditionis homines, quales maledici esse solent, indigna permulta de Alexandro maledicta obijcerent; mox, semotis, vt existimabant,

Adrianus Imper. exempla.

92.
Antigoni Regis.

M. Alexandri.

bant, arbitris, non illiberaliter modò, sed petulanter, ac proca-
citer illotis verbis multa udderent, omnia Alexander, quem ab-
sentem existimabant, in se indignissimè iactata, audiebat. *Quid*
ergo Alexander, indignarine, irasci, stomachari, excandescere;
vindictam meditari? Non ita quidem. Imò, vt augustissimo
erat animo, submissiori, inquit, voce de Alexandro maledicite,
vos ne audiat Alexander.

93.
Philippi in
hostes cle-
mentia.

Democratis
linguæ pro-
cacitas.

Regius Phi-
lippi ani-
mus ad in-
urias tole-
randa.

Seneca.

94.
Portena in-
uriis sibi il-
latis exem-
plum.

Quam animi celsitudinem & clementiam in hostes cum te-
gno simul quasi hereditariam Alexander à Philippo accepit,
qui tam erat in hostes etiam benignus, vt quibusdam consulèn-
tibus, vt asperius ageret Atheniensibus cum hostibus, in eosq;
ob illatas iniurias regio animaduerteter supplicio; regaliter re-
spondit: illos per absurdè facere, qui homini cuncta regium ad
splendorem, & gloriam referenti, suaderent, vt gloriæ suæ thea-
trum abiiceret; significans illud vnum principibus viris augu-
stissimum esse regij splendoris theatrum, si illis ignoscant libè-
tius, quos vlcisci possent facilius. Vnde cū Democrates lingua
procacissimus inter alios Atheniensium Legatos ad eundè Phi-
lippum venisset. Rex vt mitissimo erat ingenio, *Dicite, inquit,*
quid possim facere, quod sit Atheniensibus gratum? Excepit De-
mocrates, *Percontaris Rex, quod Atheniensibus gratum facere*
possis? Nihil eque ac te ipsum suspendere. Indignantibus circun-
stantibus grauem ad eò Regi illatam contumeliam petulantif-
simi hominis vix anima defendam, eos omnes Rex Philippus
iubet conticescant, Democratemq; à quo indignam illam ac-
ceperat contumeliam, in colorem dimituit. *At vos ceteri Lega-*
ti, inquit, nuntiate Atheniensibus, quas Philippus contumelias
audit impunè. Existimans nihil tam regale ac munificum de
Rege nuntiarì posse, quam illatas sibi contumelias ignoscere,
vt Seneca refert Philolophus lib. 3. de ira cap. 23.

Portena ille Rex potentissimus, qui Romanam urbem du-
rissima premebat obsidione, egregium cū admiraretur ani-
mum Scauolæ Romani, qui sibi ipsi iratus, quòd in distringen-
do gladio in ipsum Portenam Regem errasset, errantem dexte-
ram igni imposuit, eamq; ardere, & comburi immotam quasi
illius negligentia ream; Portena autem hostilis etiam tam ro-
boris diligens, quam propria negligens iniuria, *Reuertere, in-*
quit, ad tuos Scauola, eisq; refer, te vitam meam cum hostiliter
petieris, à me beneuolè vita donatum. Regium videlicet ani-
mum Portena Romanis ciuibus arbitrabatur ostendere, infe-
stissimo potius hosti ignoscendo, quam, vt par erat, vlciscen-
do; ad eò vindicta nobilem dedecet animum.

Quod Romanorum Imperatorum præstantissimi haud ig-
norabant, quippe qui mitissimo in aduersarios erant ingenio.

Caius

Caius Cæsar ille, qui civili victoria clementissimè vsus est, cum sarcinam deprehendisset epistoliarum, quæ ad Pompeium mitrebantur ab ipsis, qui Pompeij partes contra Cæsarem securi fuerant, epistolas illas omnes *optimâ fide*, vt ait Plinius, iussit comburi, nec eas aperuit, ne authores agnoscere, & vindictam sumere cogèretur; quasi verò nec vindictæ causam scire voluisset. Illud tamen longè præstantius. Cum namq; Rufus vir ordinis Senatorij in Cæsarem Augustum non bene esset animatus, contumeliosa aliqua in Cæsarem dicit verba; hortatus postea à Seruo, vt Cæsarem adiret, & occuparet, vsus consilio, descendenti Cæsari occurrit, illatam iniuriam condonari sibi precatur, secumq; in gratiam vt redeat, Cæsarem rogat. Cum dixisset se Cæsarem facere libentissimè, *Nemo*, inquit Rufus, *credet, o Cæsar te grauissimam post acceptam iniuriam mecum in gratiam rediisse, nisi magnum aliquod mihi contuleris beneficium*; petijtque à propitio etiam & familiarissimo non facillè concedendam pecuniæ summam, eamq; facillimo negotio à Cæsare impetrauit. Regaliter Cæsar liberalitatem clementiæ adiecit; addiditque perurbaniter, *Mea causa Rufe, dabo operam, ne vngquam ira ear tibi, cui non modò condonanda iniuria, sed in super præstandum est beneficium.*

Illud planè egregium, quod de Imperatore Theodosio scripsit Ambrosius in orat. de exitu ipsius Theodosij; *Beneficium*, Ambros. inquit, *se putabat accepisse augusta memoria Theodosius, cum Theodosij rogaretur ignoscere. additque; Tunc propter Theodosius erat venia, cum fuisset commotio maior iracundia. Prærogatiua ignoscendi erat indignatum fuisse, & optabatur in eo, quod in alijs timebatur, vt irasceretur. Ex quibus satis liquidò constat, quàm vindicta nobilem, & egregium animum dedecet. Vnde Seneca Seneca. Philosophus li. 3. de ira c. 34. Irâ, inquit, nedum vindictâ, abstinendum est. Nam cum pari contendere anceps est, cum inferiore sordidum, cum superiore furiosum, iuxta illud Pythagoricum, In cælum non expuendum. additque Seneca pergraphicè, & in rem nostram peropportunè. Pusilli hominis, & miseri est, repetere mordentem: vt mures, & formice, ad quas, si manum adueris, ora conuertunt. Imbecilla se laedi putant, si tanguntur. Venustè quidem Elegiographus poëta Trist. lib. 3.*

Quo quisque est maior, eò est placabilis ira,

Et faciles motus mens generosa capit.

Corpora magnorum satis est prostrasse leonum,

Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet.

At lupus, & turpes instant morientibus vrsi,

Et quæcunque minor nobilitate fera est.

Facit illud Claud. in consulatu Manlij Theodori.

Mendoça Viridarum.

Z

Lendè

Ouid. 3
corpora magnorum satis est
prostrasse leonum,

Claud.

*Lenè fluit Nilus, sed cunctis omnibus extat
Vtilior, nullas confessus murmure vires.*

*Acrior at rapidus tacitas prætermeat ingens
Danubius ripas: eadem clementia sæpi
Gurgitis immensum deducit in ostia Gangem;
Torrentes immantè fremant, lapsisq; minentur
Pontibus, inuoluant spumoso vertice sylvas;*

*Pax bello
potentior.*

*Pax maiora docet: peragit tranquilla potestas,
Quod violenta nequit, mandataq; fortius urget
Imperiosa quies, &c.*

96.

*Inter ani-
mantes, leo
clementia
princeps.*

Brutas inter animantes leonibus delatum principatum, nullus ambigit, in iisdem plura, quam in alijs benignitatis, & clementiæ signa naturalium rerum indagatores planè agnoscunt. Solinus præsertim libr. 4. cap. 8. *Clementia, inquit, sunt multa indicia in leonibus, prostratis parcunt, robustos potius in viros, quam imbelles sciunt in fœminas, infantes verò non nisi magnè oppressi perimunt fame.* Hinc illa præclara Claudiani admonitio ad suum Principem:

Claud.

*Obuia prosternas, prostrataq; moë leonum
Despicias, &c.*

Meritò etiam adnotari solet inter apes illam tantùm, quæ principatum gerit, aculeo vel non uti, vel carere omnino. Quæ de re Alciat. Emblemata elegans confecit,

*Vesparum quod nulla unquam Rex spicula figet,
Quodq; alijs duplo corpore maior erit,
Arguet imperium clemens, moderataq; regna,
Sanctaq; iudicibus credita iura bonis.*

Basil.

Cæterùm D. Basiliius homil. 8. in Hexaëmer. non minùs eleganter, *Regi, inquit, apum aculeus est, sed eo ad ulciscendum non utitur. Sunt hæc natura leges, non scriptæ: ut quisque maxima est potentia præditus, ita tardum ad puniendum esse oportet, &c.* Eadem ferè retulit Ambrosius hexaëmer. libr. 5. cap. 20. *Ælian. histor. animalium 1. & S. Chrystost. orat. de Regno 4.* Sed præ reliquis Seneca de clem. *Rex ipse sine aculeo est; noluit illum natura nec sanum esse, nec ultionem magno constaturam petere, telumq; detraxit, & iram eius inermem reliquit, &c.*

Seneca.

Hinc ille alius diuinitus: *Reges sine aculeo esse debent.* Verè utique Seneca lib. de clem. citato, *Nullum magis decet clementia, quam Principem.* Concinit Mantuanus,

Virg.

— Clementia dos prima Regum.

Quid, 1. de Ponto Eleg. 3.

Ouid.

Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox,

Quiq; dolet, quoties cogitur esse ferox.

Seneca.

Quapropter Seneca illud præcipuè in Cæsare commendat
Impe-

Imperatore; quod à vindicta & aculeo ita esset alienus, ut pœnas videretur dare, cum exigeret. In eodem Tullius maximè extollit, quod libentiùs ignosceret, quam alij vlciscerentur; idque in eo prædicat vetè regale, & augustum. *Nihil*, inquit, *obliuisci solet, nisi iniurias.* Iam verò nobiles alij viti; quam à vindicta fuerunt alieni? Iam accipite. Cato cum à quodam esset percussus, non vindicauit iniuriam; imò veniam postulanti, se ab illo iniuriam accepisse denegauit. *Iniuriam*, inquit Seneca libr. 2. de *Catonis ira* c. 14. *maiori animo non agnouit, quam ignouisset.* Subditque, *hostes plebilitonis contumeliosissimum genus est, non esse visum dignum, ut ex quo peteretur vltio. Multi leues iniurias altius dimisere, dum vindicant.*

Socratem ferunt colapho aliquando percussum, solum dixisse; molestum esse, quod nescirent homines. quando cum gaulea prodire deberent. Nec illatam iniuriam vindicandam nobilem Philosophi decere animum existimauit. De Platone illud fertur Philosophorum principe dignum; seruum enim percussurus, postquam intellexit irasci se, & in verberando seruo vindictam requi; *percuterem*, inquit, *te, nisi irascerer*, ipsamque sicut sustulerat manum suspensam detinebat, & stabat per solidum diem extenta manu percussori similis. Interrogatus deinde ab amico, qui fortè intreruenerat, quid ageret extenta manu; *Exigo*, inquit, *pœnas ab homine iracundo.* Serui quidem oblitus, quippe qui alium inuenerat, quem potius castigaret, nuntium se ipsum iracundum. Abstulitque sibi in suos potestatem, tuncque ad vnum ex famulis, auctore Seneca li. 3. de ira cap. 12. *Tu*, inquit, *seruulum istum verberibus obiurga, nam ego irascor.* quasi diceret: Non sit iste seruus in eius potestate, qui in sua non est.

Admirandum præ cæteris hac in re Antisthenes Scytharum Rex, postea Philosophus clarissimus, omnibus reliquit exem- plum; nam cum petulans quidam ipsius faciem summam per iniuriam contriuisset, Antisthenes, ut erat regio simul & philosophico animo præditus, illatam sibi iniuriam non solum vlciscendam non putauit, sed eiusdem, à quo percussus fuerat, nomen in fronte sua, tanquam in statua quadam inscripsit, ut auctor est Elias Cretensis in comment. orat. 23. Nazianzeni de Herone Philosopho. Nihil videlicet tam regium sibi arbitrabatur Antisthenes, tamque gloriosum, quam illatam sibi iniuriam nulla prosequi vindicta, imò nec erubescere, quin potius ita gloriari, ut tanquam non vulgaris gloriæ insigne fronti inscripserit.

Vultis, ut quod profanis ex riuis hactenus haufimus, sacrarum literarum sale condicatur? Date aures. Pl. 56. hoc inscribitur elogio. *Vincenti ne desperas insignia David, cū fugeret à dem res ex facie empti.*

Davidis in
hostes cle-
mentia.
Brixian.

facie Saul. Brixianus. *Sunt, qui putent, quòd David suos represserit, qui eum, ut perderent, Saulem excitabant.* Illud nimirum sibi regium arbitrabatur, quòd Saulem hostem infestissimum, & acerrimum sibi aduersarium, cum sæpius posset vlcisci, perpetuò seruarit incolumem. Ideirco de Saule vindictam sibi consulentibus, meritissimò David respondit; *Vincenti ne disperdas insignia David, cum fugeret à facie Saul;* non tam se victorem existimabat hostium exercitum strenuissimè debellando, quàm illas sibi iniurias posthumaniter condonando.

Ifidor.

Quàm illud concinit in Psal. 55. *Vincenti pro columba muta longè auolante insignia David.* Ifidorum, quæso, aut eultate. *David se ipsum columbam mutam vocasse propterea dicunt Hebraei, quòd omnia Deo committens, & nihil aduersarijs respondens, longè à suis fugisset. Vincenti pro columba muta longè auolente, insignia David.* Id sibi palmarium, & verè regium existimabat, quòd aduersarios suos, cum facillimè posset vlcisci, non solum non vlcisceretur, sed ne vllum quidem de ipsius ore exiret verbū, quo vel leuiter carperetur. Illud verò præclare, quòd in aduersariorum iniurijs perferendis mutam se appellavit columbam, omnibus palàm vt ostenderet, nullam sibi in aduersarios indignationem, nullum odium, aut stomachum superesse, vt plerisq; accidere solet, qui in perferendis iniurijs, licet aliquando taceant, manet tamen sub præcordijs, & a ta in mente repositum aduersariorum odium, & nonnunquam, vulgo, vt dici solet, *Foris Cato, intus Nero.* & solū tacent, vt postea melior, atq; opportunior fiat vindictæ oculus: vt enim canit cothurnatus Seneca; *Professus dolor aufert vindictæ locum.* Non ita Regius Vates, qui immanes quantūvis in hostes animo erat humanissimo, 2. Reg. 16. *Quid mihi & vobis filij Saruis, vt quid effici mihi in Satan?* Bernard. in Cant. *O verè Regius animus, homo secundum cor Dei, qui se vlciscenti magis, quàm exprobranti succedendum putauit.* Nihil enim tam regium dedecere animum Rex David existimabat, quàm in hoc par pari referre.

Seneca.

Bernard.

59.

Quò spectat illud Psal. 7. *Si reddidi retribuētibus mihi mala, de cisdem merito ab inimicis meis inanis.* Regali se corona fitebatur indignum, si ad regiam euectus dignitatem, aduersario licet infestissimò, vel leuissimam redderet vindictam; quippe qui collata in sibi infensos beneficia non secus ac propria gratulabatur. Psal. 66. *Clamabo ad Deum altissimum, Deum, qui benefacit mihi.* Hieronymus in Hebræo, *Qui benefacit vltiori meo.* Hinc est, quòd propter hanc in hostes clementiam, Rupertò adnotante, regiam Hebræorum coronam à Davidis familia, & posteris ad Christi Domini vsq; aduentum non auferebam Deus Opt. Max. statuerit, & iureiurando promiserit
Psal.

Hieron.

Pfal. 131. *Iuravit Dominus, & non poenitebit eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Quod olim Deus Abrahamo promiserat, vni genitum Isaac libenti adeo animo dum obtulit. Rupertus. *Ratio docet non minoris esse meriti pepercisse inimico propter Deum, quam non pepercisse vni genito filio propter Deum, ob hanc maximè causam iuratum esse illi arbitramur.* Quod dilexit inimicum, bene fecit illi non solum parcendo, verum etiam in morte plangendo.

Rupert.

Quid præcipue in Ioseph tam regium extitit, quam vt non fratribus tantum & parentibus suis adhuc in domo inter somnium dominaretur, sed regali functus munere Ægypto vniuersæ? Nihil profectò, si Ambrosio creditis, quam in donandis iniurijs facilitas & benignitas verè regia: idcirco ad regiam meritissimo euectus dignitatem, quippe qui regali adeo erat animo, ait Ambrosius, *vt laesus parceret, appetitus ignosceret, venditus non referret iniuriam, sed gratiam pro contumelia solueret.* Hinc est, auctore Hieronymo, quod Iacob Gen. 23. tunc meritissimo appellatur, *Princeps cum Deo*, cum fratrem oblitus odij, fratrem Esau, à quo grauissimas acceperat iniurias, & amicè prosequeretur, ex Mesopotamia reuertebatur. Pulchrè, inquit Hieronymus in quæst. Hebr. *ad fratrem isurus inimicum Angelorum comitantium choris excipitur, illiq; dicitur, Non inde vocabitur Iacob nomen tuum, sed Israël, id est, princeps cum Deo.* Nulla quidem in re magis augustum Principis animum ostendemus, quam si illi nobis in amore sint, atq; delictijs, quibus nos odio esse non ignoramus.

Iosephi in donandis iniurijs facilitas.

Ambrosius.

Hieron. Iacobi pietas in fratrem Esau.

Vnde Christi Domini sunt illa verba; *Diligite inimicos vestros, benefacite eis, qui oderunt vos, vt sitis filij Patris vestri, qui in caelis est.* Quasi tunc diuinam quis aeterni parentis nobilitatem, & regiam referat diuinitatem, quod inimicis non vindictam, sed amorem reddat. Egregie Cyprianus de bono patientiæ, *Dominus noster IESVS inter cetera admirabilia, quibus iudicia diuinæ maiestatis expressit, paternumq; tolerantie tenorem seruauit, is nimirum inuoluentissimum, & beneficentissimum præstans quos infestissimos sibi aduersarios opprimè nouerat, illi etiam indulgentissimum se præbuerit præceptorem, quem iurpem nouerat proditorem.* Hanc verò in aduersarios benignitatem, & in condonandis iniurijs facilitatem, regum in Christo Domino animum fuisse optimè quidem indicant illa verba Ioan. 1. *47. A Nazareth potest aliquid boni esse, &c. Cui Christus Dominus paulo post, Cum esses sub sicu, nouite. Cui Nathanael; Tu es Rex Israël, &c. In eo Regem Christum Donnum agnouit, quod detractionis sibi illatam iniuriam non vindicauit, imò detractorem potius dilaudauit; Ecce uere Israelita, in quo dolus*

100.

Inimici diligendi.

Cyprian. Iniuria condonanda.

- Theoph.** *non est, &c.* Nec mirum, si Theophylactus ad illa verba, *Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum, &c.* idcirco Christum Dominum, ut Regem cognitum asseueret, quod libenti animo iniurias hostibus condonarit, vindictam nequaquam sequeretur, sed pro hostibus impensè obnixèq; orauerit.
- Arnold.** *Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.* Arnoldo date aures. *Caso capite pendebat in cruce, & parricidalium mentium intuens vota, non tam clauorum acumine, quam hostium crimine pungebatur, &c.* Enim verò quid angustius, quid magis clementius fingi potest, quam hostibus tantam exhibere clementiam? Hæc profectò parat homini regnum: regia virtus est in hostes beneficentia. Nusquam aliàs magis Regem se Christus ostendit, quàm cum se hostibus clementem exhibuit; si Salmeronis vera est sententia tract. 39. Tunc enim emollitur latronis animus, & obtusum exiit pectus, tunc à latrone Rex Christus suspicitur, ac veneratur, quando ab eodem aspicitur beneuolus, & erga hostes experitur munificus. Tunc orat, & exorat latro ille, cælestem inuadens prædam, *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum.* Inquit tandem Cyprianus, cur Christus Dominus reliqua tormenta vsque ad fœces libenti animo exhausserit, fel tamen leuiter oblatum solum gustarit? *Et cum gustasset, noluit bibere?* Respondet egregiè idem Cyprianus: *Venerena fellis euomit, ne aliquis existimare: Christo Domino suos in hostes aliquid esse amaroris, qui louissimam saperet vindictam.*
- Cyprian.** Eos namque Deus Opt. Max. Principes odisse tolet, qui illatas sibi iniurias vliscuntur. *Isai. 23. Principes tui inobedientes, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.* Symmachus transfert, *sequuntur ultiones.* Quasi idcirco Principum munere indigni videantur, quòd illatas sibi iniurias, non obliuione, sed vlione prosequantur. Iterum subit mentem regia Davidis clementia quæ illi regnum præparauit, 1. Reg. 24. Egressus Saul Davidi infestissimus ab spelunca, in qua poterat ab ipso Davide interfici facillimo negotio, in hæc erumpit verba, *Et nunc scio certissime quòd regnatus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel.* Ecce tibi ex beneficentia in hostem cognouit, & auguratus est Saul Davidis imperium. Audio Chrylostomum eleganti sermone buccinatem. *Sed sic, obsecro, unde istuc scis? Penes te sunt exercitus, penes te sunt pecunie, arma, ciuitates, equi, milites, vniuersa vis apparatus regis; hic contra, desertus, ac nudus, nec ciuitatem, nec domum, nec familiam habens. Unde igitur, te quaeso, ista loqueris?* Nimirum ex ipsis Davidis moribus. Planè ita est. mos regius parcere inimico. Quem triumphantem non agnouerat Regem iniurias condonantem Regem nominat, & regnantem. Itaq; ne David regnū amitteret, hostem
- demi-

101.

Symmach.
Deus eos
odit, qui iniurias
vliscuntur.

Chrylost.

*Davidis
clementia.*

demisit impunem. Adhuc hæreo dubius in 2. Reg. 16. Quid potius admiter, Davidis patientiam, an Semei petulantiam? Excandescam prius in serui effrenis audaciam, an efferam laudibus Regis modestissimi tolerantiam? Video Dauidem in Semei perhumanum, & Semei in Dauidem efferatum, nec verbis pepercit, nec lapidibus abstinuit. Rex autem non solum se non proiecit in hostem, verum etiam familiariter sibi condolentem repressit. Quid obstat, Semei fortitudo? hostilis exercitus? quæ fortitudo in homine lapides iactante? inermis, & imbellis sanè erat, sine comitatu, sine satellitio. Rex verò optimè vndiq; stipatus, fortis, & armatus. Vterius non retardo Augustinum tom. 4. lib. de bono patient c. 9. *Cum facile posset vlcisci, non solum non fecit, verum & alium pro se dolentem, commotumq; compescuit, & potestatem regiam magis, ac magis adhibuit prohibendo, quam vindictam exercendo.* Quid plura?

August.

PROBLEMA XXXVII.

Quibus maior honor ab antiquis præstaretur, parentibusne, an Magistratibus.

Hanc quæstionem ita decido, vt dicam, maiorem honorem magistratibus, quam parentibus ab antiquis exhiberi. Magistratus enim sunt quidam patriæ parentes, vt videmus Cæsarem magnis omnium acclamationibus parentem patriæ nuncupari. Atqui patriæ plus honoris, & oblectuij, quàm parentibus præstandum, quis non videt? Cùm M. Tullius 1. de officijs, dicat. *Omnium societatum nulla est gratior, nulla charior, quàm ea, que cum repub. est unicuique nostrum. Chari sunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares, sed omnes omnium charitates patria vna complexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?* Idem Cicero *Magistratus enim, dum legibus sanctissimis ciuium mores informant, non tam singulorum vitæ, quàm rectæ vitæ consulunt, & prospiciunt: ideoque officiosius debent obseruari.*

Accedit quod refert Nebrissenis in quinquaginta Scripturæ loca not. 39. *Qu. Fabius, inquit, Maximus Consul, cum patre*

102.

Soluitur pro magistratibus.

Cæsar pater patriæ.

Tull.

Magistratus.

Tullius.

Alexandri

parentes.

Tullius.

Alexandri

parentes.

Tullius.

Alexandri

parentes.

Tullius.

Alexandri

parentes.

Praconsul equo vectus illi obviam processisset, imperavit licitori, ut iuberet patrem ex equo descendere; qui iussus paruit, filiumq; collaudavit, quod dignitatem imperij retinisset. Eandem historiam tradit Livijs decad. 3 lib. 4. Valer. Max. libr. 2. cap. 1. Gellius lib. 2. cap. 2. Plutarch. in vita Fabij Max. Tiraquellus autem plenius hac de re, de nobilitate cap. 28. n. 8. vbi probat ex iure civili maiorem inesse magistratibus, quam patribus auctoritatem.

Livijs.

Valer.

Gell.

Plutarch.

Tiraq.

103.

Magistratus post Deum habent locum.

Plutarch.

Sol Dei simulacrum

Rex Dei simulacrum.

Adde post Deum summum dignitatis, & auctoritatis locum obtinere. Duo enim sui, Plutarcho teste, fecit Deus simulachra, in caelo Solem, in terris Regem. Vnum profero ex sacris literis D. Petri 1. epist. 2. cum dixisset, *Deum timere*, statim subiunxit, *Regem honorificare*. Vbi interpretes latius rem euulgant. Plutarchus in Themistocle. Artabanus cum Themistocle loquens, inquit, *Persis, cum multa, atque pulcherrima sint leges, illa omnium honestissima est, observare Regem, simulacrumq; Dei omnia seruantis adorare. Si igitur nostris legibus parere volueris, regemq; adoraueris, fas erit tibi intrare regem, atque alloqui: sin autem tibi alta mens est, internuntijs tibi cum Rege utendum est. Non enim patrium est Regi, hominem minus adorantem audire*. Hinc de Regibus timor, hinc illorum obseruantia. Stobaeus sermone de Regibus. *Persia, inquit, Regi gratias agit, qui flagellari ab eo iussus fuerit, tanquam feliciter secum actum sit, quod Rex memor ijus fuerit.*

Stobaeus.

Perfarum erga Regem suum reuerentia,

PROBLEMA XXXVIII.

Qui peritiores nauigandi arte, Lusitani, an Romani?

104.
Lusitani peritiores Romanis arte nauigandi.

Iouius.

Columbus rei naualis peritissimus.

Henricus Ioannis primi Regis filius.

NON sine Lusitanorum maxima iniuria hoc in quaestionem vocari potest. Cum luce sit meridiana clarius, quanto interuallo Lusitani hac in re Romanis praerulerent. Nec tam verbis, quam re ipsa hoc fieri potest omnibus exploratum, si vtrorumq; nauigationes conferantur. Certe Iouius in Elogijs hanc palmam Lusitanis procul dubio concedere videtur; ipse enim qui Romanus erat, faceret Christophorum Columbum, ex Liguria oriundum ceteris omnibus Romanis nauigandi gloria praeruisse. Rursus eundem Columbum, Lusitanorum nauigatione edocum suam illam inchoasse. Nouerat enim *Henricus Lusitanorum Regem bove spei promontorium superasse, ab ijdem insulas Hesperides post viride promontorium exploratus esse*. Non diffiteor, Romanos ingentis molis naues extruxisse; sed recte, vt ait Ouid.

--Quid

— Quid incerto condita portæ
Si ductoris eget, vatis efficit?

Ouid.

Iam vero ipsæ magnitudinē cum nostris nulla ratione conferri possunt. Nam Indicis Lusitanæ nauibus omnis & communis hominum opinio rei maritimæ principatum detulit & coronam; vnde vulgari etiam omnium acclamatione, Oecani Reginæ appellantur. Iouij testimonio adde Maffæum, Italum etiam hominem, qui in principio voluminis rerum Indicarum, rei maritimæ, naualisq; scientiæ principatum multis commendationibus nostris hominibus elargitur. Nam antequam Lusitani Astrolabium adinuenirent, nullus fuit, siue Romanus, siue Hispanus, qui vltra promontorium ad Atlantidis radices, & aquarum impetu & lyrtibus vicinis infame, Oceano se committere auderet. Dum tamen in Iouio legis, *Henricum Lusitania Regem*, &c. Intellige Henricum Ioannis Regis huius nominis primi filium; hic enim Henricus Regni gubernacula nunquam tenuit.

105.

Maffæus.

Astrolabium à Lusitanis inuentum.

Iouius commendatur.

PROBLEMA XXXIX.

Quæ plus valeant apud milites, præmia, an supplicia?

TOtius belli vires ac nerui in egregiis militibus, non in gregariis consistunt. Hi autem suppliciis retardantur, præmiis incenduntur, Cicero. *Honos alit artem, omnesq; incendimur & inflammamur ad studia gloria.* Horatius *adoream*, id est, laudem vocat *almam*, qui *primus alma risit adorea*; quasi virtutis altricem ac nutricem. Ouidius,

106.

Tull.
Horat.

— *Immensum gloria calcar habet.*

Ouid.

Simile illud Propertianum,

Magnum iter ascendo, sed dat mihi gloria vires;

Propert.

Non iuuat è facili lecta corona iugo.

Cicero pro Milone: *Si laus allicere nos ad recte faciendum non potest, ne metus quidem à sanctissimis factis potest auocare.* Sallustius in Catilin. sub finem: *Quem neque gloria, neque pericula incitant, nequequam hortere; timor animi auribus officit,* Senex ille Terentianus, Mitio vocatur; sui memor nominis, quam semitem præbet? *Mea, inquit, sic est ratio, sic animum induco meum; malo coactus, qui suum officium facit; dum id resertum iri credit, tansper cauet, si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit, ille qui benevolentia adiungas ex animo facit; studet par retere; præsens, absensq; idem erit.* Ouidius,

Tull.

Sallust.

Terent.

Ouid.

*Multa metu pœna, pœna qui pauca coercet;
Et tacit inuita fulmina raris manu.*

Iuuen. Sat. 19.

Iuuen.

*Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas.*

Tull.

Iam vero ad subeundos militiæ labores, quantum conducat & efficiat spes præmij luculentus ostendit Tullius tom. 2. orat. pro Archia poëta, in exitu orationis ab illis verbis; *nullam enim*

Liuus.

Præmij vis.

virtus aliam mercedem, &c. Et certe, auctore Liuiio decad. 1. li. 4. nihil non aggressuri sunt homines, si magna conantibus magna præmia proponantur. Præmium, quasi præuium, vt multi dicunt, quia ante oculos certantibus præponitur, vt ad bellum incitentur, & ad certamen inflammentur, vnde Græci in columna scribebant præmia certatoribus parata: vt ostendit Vlpianus in orat. Demosthen. contra Leptinem. Hæc vsus est arte Troianorum dux ad milites incitandos in 5. Æneid.

Vlpian.

Virgil.

*Munera principio ante oculos, circumq; locantur
In medio, sacri tripodes, viridesq; coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armæq; & ostro
Persusa vestes, argenti auriq; talenta.*

107.

Milites præmio inflamman-
tantur ad bellum.

Chrysofost.

Incendantur enim ad præmiorum conspectum non mediocriter militum animi. Vel etiam Christi milites, si credimus Chrysofostomo in sermone illo, *diligamus & persequentes nos. Nam quemadmodum, inquit, Reges in equorum cursu atque certamine, in ipso agone coronas, vestes, ceteraq; munera ante certantium oculos ponunt, sic & Dominus in medio stadio arma locauit, &c.* Sed ad nostros iterum. Occurrit princeps Troianus, qui ex patre Ænea discit militis sui animos præmiis incitare, ad pericula subeunda, ad exantlandos labores, ad nulla mortis discrimina euitanda. Vt postea fecit Iugurtha apud Sallustium; de more enim habebat ante bellum militibus præmia ostentare. Sed de Ascanio Virg. in 9. Æn.

Sallust.

Iugurtha ante bellum, quid.

Virg.

*Bina dabo, argento perfecta, atque aspera signis
Pocula, deuicta Genitor qua cepit Arisba,
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.*

PROBLEMA XI

Præstetne seruare ciuem, quam ledere hostem?

108.

Scipionis er-
ga ciuem cha-
ritas.

Scipionis Æmiliani verbum fuit. *nallesc ciuem seruare v-
sum, quam multos hostes perdere. Caesar irem debello ciuit-
ate*